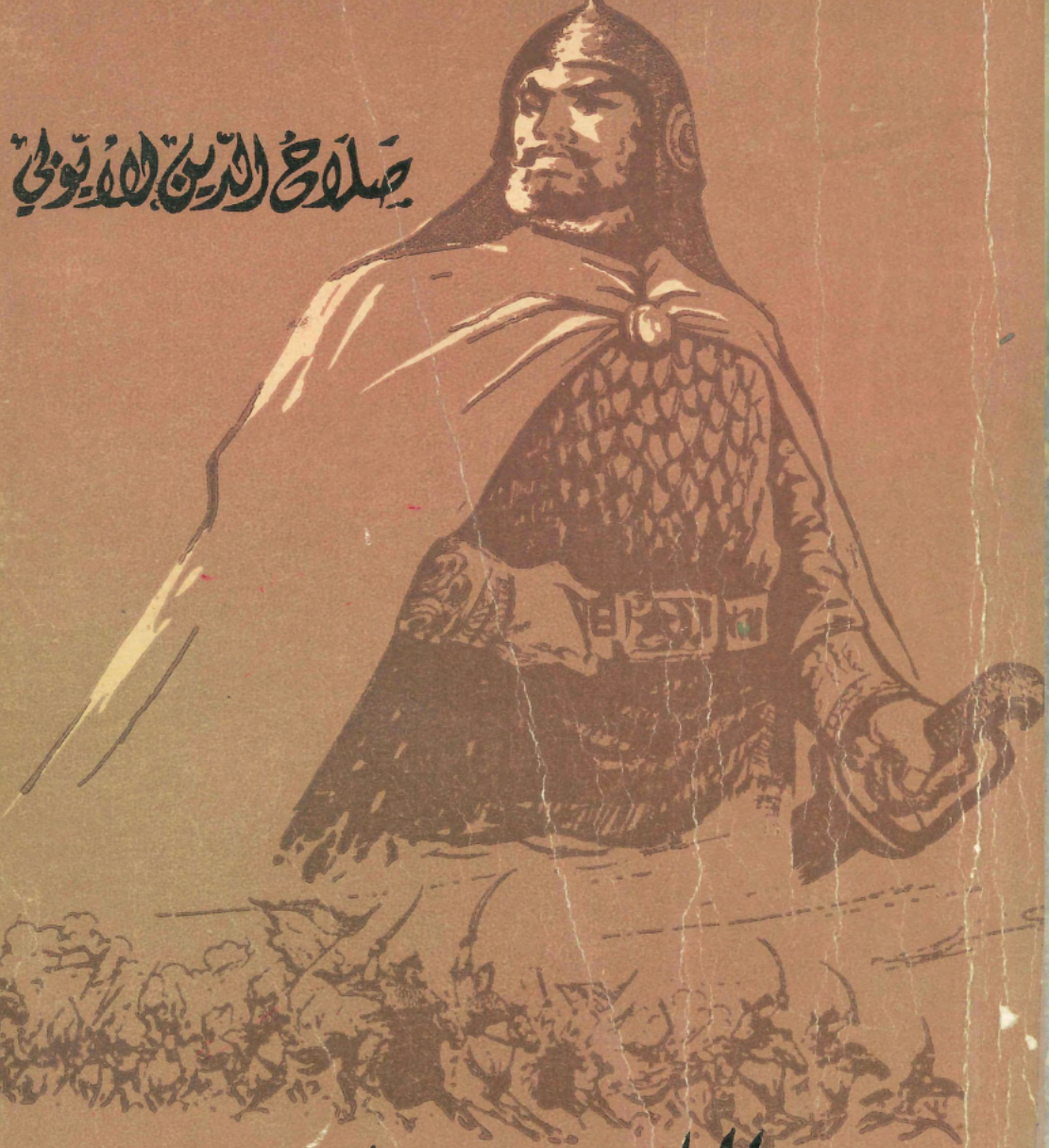
صلاح الدين الأيوبي

سالاهددن

جۆرجی زەیدان

مۇقاۋىنى جالالدىن بەھرام لاھىيلىگەن

سالاھىدىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

نۇمۇرى: M10098.981

باھاسى: 0.98 يۈەن

سالاھددىن

ـ ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ ئىچكى سىرى

ئاپتورى: (لۇئان) جۇرجى زەيدان

تەرجىمانى: مامۇت سابىت

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇختى باقى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

كىتابخانىلار غا

«سالاھىددىن» — ئىسلام تارىخىغا دائىر تارىخىي پوۋېست.

بۇ پوۋېستتا مۇھىم ئىككى تارىخىي ۋەقە بايان قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ بىرسى شىئە مەزھىبىدىكى فاتىمىيە خەلىپىلىگىنىڭ يىمىرىلىپ، سەلجۇق تۈركلىرىنىڭ ئەييۇپ سۇلالىسى تىكلىنىشىدىن ئىبارەت. شۇنىڭدىن كېيىن، سۇننى مەزھىبىدىكى ئابباسى خەلىپىلىگى مەۋجۇت بولۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئەرەپ زىمىنىدىكى ئەملىي ھوقۇق تۈركلەرنىڭ قولىدا بولدى.

ئىككىنچىسى، شىئە مەزھىبىدىكى ئىسمائىلىيە پىرقىسى سالاھىددىننى ئۆلتۈرۈشكە ئىككى قېتىم ئۇرۇنغان (بۇ پوۋېستتا بىر قېتىملىغى تىلغا ئېلىنىدۇ) بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ سۇيىقەستى ئەمەلگە ئاشمايدۇ. سالاھىددىن ئىسمائىلىيىلەرنىڭ ئىمامى راشىدىدىن سىنانغا قارشى كۈرەش قىلىشقا بەل باغلايدۇ ۋە ئۆزىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى باتۇر ئىمادىددىننى راشىددىن سىنانىنىڭ قەلئەسىگە ئەۋەتىدۇ، لېكىن ئىمادىددىن ئۇنى ئۆلتۈرۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمايدۇ. ئۇ فاتىمىيە خەلىپىلىگىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن خەلىپىلىكنى قولغا كىرگۈزۈۋېلىشقا ئۇرۇنغان سۇيىقەستچى ۋە ئىككى يۈزلىمە ئەبۇ ھەسەننى ئۆلتۈرۈپ مىسىرغا سالامەت قايتىپ كېلىپ، فاتىمىيە خەلىپىلىگىنىڭ ئاخىرقى خەلىپىسى ئازىدىلىدىنىللانىڭ ھەمشىرىسىگە ئۆيلىنىدۇ.

يۇقۇرقى ئىككى تارىخىي ۋەقەنىڭ جەريانىي مۇرەككەپ كۈرەشلەر بىلەن داۋام قىلىدۇ ۋە بۇ كۈرەشلەر ئەدىبىي شەكىلدە

ئىخچام، چۈشىنىشلىك بايان قىلىندۇ، ۋەقەنىڭ ئاساسىي قەھرىمانلىرى بىرنەچچىلا كىشى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە خاس مەيدانى، خۇسۇسىيىتى ۋە پائالىيەتلىرى روشەن تەسۋىرلىنىدۇ.

ئەسەرنىڭ باش قەھرىمانى سالاھىددىن ئەيىۇبى سەلجۇق تۈركلىرىدىن بولۇپ، ئۇ 1138 - يىلى تىگرىس دەرياسى بويىدىكى تەكرىتتە تۇغۇلغان، 1193 - يىلى 2 - ئاينىڭ 19 - كۈنى دەمەشقتە قاراكېزەك بىلەن 55 يېشىدا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ قەۋرىسى دەمەشقتىكى ئۇمەييە جامەسىنىڭ يېنىدا.

سالاھىددىن ياۋروپالىق ئەھلى سەلىپىنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسنى تارتىۋېلىش نامى بىلەن شەرققە قىلىغان كەڭ كۆلەملىك تاجاۋۇزىغا قارشى كۈرەشتە داڭقى چىققان قەھرىمان ھەمدە شۇ دەۋردە مەسلىنى تېچ يول بىلەن ھەل قىلىش، ھەققانىيەتنى ياقلاش، ئۆز نەپسىگە چوغ تارتماسلىق بىلەن شۆھرەت قازانغان سەركەردە بولۇپ، ئەرەپ ۋە ياۋروپا تارىخلىرىدا ئالاھىدە تىلغا ئېلىنىپ كەلدى. بۇنىڭ پاكىتى شۇكى، ئۇ بەيتۇلمۇقەددەسنى ئەھلى سەلىپىتىن قايتۇرۇپ ئالغاندا قولغا چۈشكەن ياۋروپالىق ئەسىرلەردىن بىر مىڭ كەمبەغەل ئەسىرنى ھەقسىز قويۇۋەتكەن (ئۇ دەۋردە ئەسىرلەردىن تۆلەم ئېلىپ قويۇپ بېرىلەتتى).

ئۇ مىسىر، غەربىي ئافرىقا، نۇبىيە، غەربىي ئەرەبىستان، پەلەستىن، ئوتتۇرا سۇرىيە قاتارلىق كەڭ رايونىنى سورىغان بولسىمۇ، لېكىن ۋاپات بولغاندا، ئۇنىڭ بىساتىدىن ئاران 47 دەرھەم (كۈمۈش پۇل) 1 دىنار (ئالتۇن پۇل) چىققان. خەزىنىدىكى دۇنيا - دەپتىنى ئېلىم - مەرىپەت ئىشلىرىغا، مەكتەپ - مەدرىسە قۇرۇلۇشىغا، سۇ ئىنشائاتلىرى قۇرۇلۇشىغا، مىسىر شەھىرىنىڭ سېپىل قۇرۇلۇشىغا ۋە باشقا جامائەت ئىشلىرىغا سەرپ قىلغان. قول ئاستىدىكى مۇلازىملارغا، ھەربىي قوشۇنغا بۆلۈپ بەرگەن.

بۇ ئەسەر تارىخ ئۇگىنىشتە قوشۇمچە ماتېرىيال بولۇش بىلەن بىللە، تارىخىي پوۋېست، رومان يېزىشتىمۇ مەلۇم ئۇلگىلىك قىممەتكە ئىگە.

بۇ ئەسەرنىڭ ئاپتورى «رامىزانىنىڭ ئون يەتتىسى»، «قۇرەيش قىزى» قاتارلىق تارىخىي پوۋېستلارنىڭ ئاپتورى جۇرجى زەيدان بولۇپ، ئۇ 19 - ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ئۆتكەن ئەرەپ تارىخشۇناسى ۋە پىروزىچىسى.

مامۇت سابىت

ئاساسلىق شەخسلەر

ئازبدلىدىنللا

ـــ فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى خەلىپىسى

مەلىكە سەييدە

ـــ خەلىپە ئازبدلىدىنللانىڭ ھەمشىرىسى

سالاھىددىن ئەييۇبى (قىسقارتىپ سالاھىددىن دېيىلىدۇ)

ـــ مىسىر سۇلتانى

نەجمىددىن ئەييۇبى (قىسقارتىپ نەجمىددىن دېيىلىدۇ)

ـــ سالاھىددىننىڭ دادىسى

باھائىددىن قاراقۇش (قىسقارتىپ باھائىددىن دېيىلىدۇ)

ـــ سالاھىددىننىڭ مەھرەم بېگى

ئىمادىددىن

ـــ سالاھىددىننىڭ خاس مەھرىمى

ئىيساھەككارى

ـــ سالاھىددىننىڭ يېقىن كىشىسى

ئەبۇ ھەسەن

ـــ خەلىپىنىڭ كۆشەندىسى

نۇرىددىن زەڭگى (قىسقارتىپ نۇرىددىن دېيىلىدۇ)

ـــ شام (سۇرىيە)نىڭ سۇلتانى

راشىددىن سىنان (قىسقارتىپ راشىددىن دېيىلىدۇ)

ـــ ئىسمائىلىيىلەرنىڭ ئىمامى

ئابدۇرەھىم

ـــ ئىسمائىلىيىلەرنىڭ مۇرىدى، ئىمادىددىننىڭ دوستى

مۇندەرىجە

تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش 1
خەلىپە ئازىدلىدىنىللا ۋە سالاھىددىن 4
ئەبۇ ھەسەن ۋە ھەشەشىنلار 27
مەلىكە سەييىدە 59
ئىمادىددىن 98
ئىيساھەككارى ۋە باھائىددىن قاراقۇش 147
فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى 197
سۇلتان نۇرىددىن 246
ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى 315
ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ مۇراتـ مەقسەتلىرىگە يېتىشى 337

تاريخي ئارقا كۆرۈنۈش

جەۋھەر سقىللى قوماندانلىغىدىكى ئەرەپ قوشۇنى ھىجرىيە يىلنىڭ 358 - يىلى① مىسىرنى پەتھى قىلدى. مىسىرنىڭ ئابباسىيلەردىن بولغان ئەخشىدى سۇلالىسى مۇنقەرز بولۇپ، مىسىردا فاتىمىيە سۇلالىسى تىكلەندى. ئىسلام قوشۇنى يىراقتا يۈرۈش قىلغاندىن بۇيان، مىسىر تۇنجى قېتىم مۇستەقىل دۆلەتكە ئايلاندى. بۇ دۆلەت قاھىرە خەلىپىسىدىن باشقا ھەرقانداق تۈپۈز ئىگىسىنى ئېتىراپ قىلمايتتى.

فاتىمىيە سۇلالىسى ئىسلام دىنىنىڭ شىئە مەزھىبى ئاساسىدىكى دۆلەت بولۇپ، پادىشاسى خەلىپە دەپ ئاتىلاتتى. فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ مىسىردا ئون بىر خەلىپىسى ئۆتتى. ئۇلار ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 200 يىلدىن كۆپرەك (ھىجرىيىنىڭ 358 - يىلدىن 567 - يىلغىچە) ھۆكۈم سۈردى. بۇ سۇلالىنىڭ تۇنجى خەلىپىسى مۇئىزلىدىنىللا، ئاخىرقى خەلىپىسى ئازىد لىدىنىللا ئىدى.

شىئە مەزھىبىگە مەنسۇپ فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ خەلىپىلىرى مىسىرغا ھۆكۈمرانلىق قىلۇاتقاندا، سۇننى مەزھىبىدىكى ئابباسىيە خەلىپىلىرى داۋاملىق باغداتتا ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى.

ئەندەلۇس دىيارىدىكى مەرۋانلارمۇ بۇ چاغدا باش كۆتۈرۈپ،

---

① مىلادىيىنىڭ 622 - يىلى ھىجرىيىنىڭ ۱ - يىلى ھىساپلىنىدۇ. بۇ يەردىكى ھىجرىيىنىڭ 358 - يىلى مىلادىيىنىڭ 980 - يىلىغا توغرا كېلىدۇ.

ئۈمەۋىيە خەلىپىلىگىنى قۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئىسلام پادىشالىغىدا بىر بىرىگە قارىمۇ - قارشى ئۈچ بۆلەك ۋەزىيەت مەيدانغا كەلدى. ھەرقايسى تەرەپ ئۆز خەلىپىسىنى قانۇنلۇق (ئەلخۇلافە ئەلراشىدۇن. — ت)، باشقا خەلىپىلەرنى قانۇنسىز دېيىشەتتى. ئۈچ خەلىپە ئوتتۇرىسىدا ئۇزلۇكسىز ئۇرۇش بولۇپ تۇردى، ھەرقايسىسى باشقا خەلىپىلىكنى ئۆزىگە قوشۇۋېلىپ، ھاكىم مۇتلەقلىغىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى كۆزلەيتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە باغدات خەلىپىسى بىلەن قاھىرە خەلىپىسى ئوتتۇرىسىدىكى تالاش - تارتىش ئالاھىدە گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. سۇننى مەزھىبى بىلەن شىئە مەزھىبى ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى سىياسى توقۇنۇشنى تېخىمۇ كەسكىنلەشتۈرۈۋەتتى.

بۇ كىتابتا بايان قىلغان ھىكايىمىز فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى خەلىپىسى ئازىدلىدىنىللا دەۋرىدە يۈز بەرگەن. ئازىد لەقىتاسما، بوشاڭ خەلىپە ئىدى. ھاكىمىيەت ئىشلىرى ھوقۇقلۇق ۋەزىرلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى. ئۇلار ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ خەلىپىنى ئالدايتتى، بىر بىرىنىڭ پېيىگە چۈشەتتى، بىر بىرى بىلەن پۇت تېپىشەتتى، بۇنىڭ نەتىجىسىدە مەملىكەتنى ئۆزاق مۇددەت جاھالەت قاپلاپ كەتتى، خەلق كۈن كەچۈرەلمەيدىغان بولۇپ قالدى، مەملىكەت ئېغىر ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىدى. لېكىن خەلىپە بۇنىڭغا ھىچقانداق چارە - تەدبىر قوللانمىدى ۋە ھەچنىمە قىلالمىدى.

خەلىپە ئازىد لىدىنىللا مىسىرغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان چاغدا، ئوغۇز ئۇرۇغىدىن بولغان سالجۇقلار ئىراق بىلەن ئىراندا ئۆزلىرىنىڭ تەسىر كۈچىنى كېڭەيتىپ ۋە بۇ رايونلاردا خانلىقلارنى تەسىس قىلىپ ھەرقايسىسى ئۆز ئالدىغا ھۆكۈم سۈرۈشتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە شامدا① نۇرىددىن زەنگى سۇلتان

① سۈرىيە قەدىمقى زامانداغا شام دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىدى. ئۇنىڭ قول ئاستىدا چەۋەندار، جەڭگە ماھىر بىر تۈركۈم كۈرد سەركەردىلەر ۋە يىگىتلەر بار ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە نەجمىددىن ئەييۇبى بىلەن ئۇنىسى ئەسەددىدىن مەشھۇر سەركەردىلەردىن بولۇپ، نۇرىددىن زەنگىنىڭ ئەمىر - ئەمرالىرى ئىچىدە يۇقۇرى نەسەپلىك كىشىلەر ئىدى.

مىسىردىكى فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ ۋەزىر - ۋۇزرالىرى ئارىسىدىكى سىياسىي قاراشنىڭ ئوخشاش بولماسلىغى تۈپەيلىدىن توقۇنۇش يۈز بەرگەنلىگى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياۋروپالىق ئەھلى سەلىپىنىك① تەھدىدى ئارقىسىدا، ئوردا تېخىمۇ پاراكەندىلىك ئىچىدە ئىدى. خەلىپە ئازىد لىدىنللا شامغا ئەلچى ئەۋەتىپ، سۇلتان نۇرىددىن زەنگىدىن ياردەم سورىدى ۋە ئۇنىڭ قوشۇن ئەۋەتمەي بۇ يەرنىڭ ۋەزىيىتىنى ئىزغا سېلىشقا ياردەملىشىشنى ئۆتۈندى. فاتىمىيە سۇلالىسىگە ئۇزاقتىن بېرى كۆز تىكىپ تۇرغان سۇلتان نۇرىددىن زەنگى بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ مىسىرنى بىراقلا ئۆز قولىغا ئېلىش نىيىتىگە كەلدى - دە، قوماندان ئەسەددىن شىرقۇھ لىغىدا مىسىرغا ياردەمگە قوشۇن ئەۋەتتى. بۇ قوشۇن مىسىر ۋەزىيىتىنى تېزلا كونتۇرۇل قىلدى. بۇ چاغدا ياۋروپالىق ئەھلى سەلىپىنىك تاجاۋۇزچىلىق ئوتى لاۋلداپ يانماقتا ئىدى. سۇلتان نۇرىددىن زەنگى ئەسەددىنىنى مىسىردا تۇرىدىغان ۋەزىر، ئۇنىڭ جىيەن ئوغلى سالاھىددىننى ئۇنىڭ نايىبى قىلىپ تەيىنلىدى. ئەسەددىن ھىجىرىيىنىك 564 - يىلى ۋاپات بولدى، سالاھىددىن تاغىسى ئەسەددىننىڭ ئورنىغا ۋەزىر بولدى. سالاھىددىن شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، مىسىردا ئۆزى ئۈچۈن تولۇق مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇش نىيىتىدە بىر قاتار تەدبىرلەرنى قوللاندى.

بۇ كىتاپتىكى ھىكايىمىزنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشى ئەنە شۇ.

---

① ئەھلى سەلىپ — بەيتۇلمۇقەددەس يەنى ئىرۇسالىمنى مۇسۇلمانلاردىن قايتۇرۇپ ئېلىش ئۈچۈن ياۋروپادىن غازاتقا ئاتلانغان خىرىستىيان مۇخلىسلىرى — تەرجىمان.

خەلىپە ئازىد لىدىللا ۋە سالاھىددىن

— ئۇخلاۋەرمەي قوپ ئەمدى، بۇرادەر، قاھىرە تازا قىزىپ كەتتى، ئادەملەر مەغلىدىشىپ - پاتمپاراقلىشىپ يۈرىدۇ، بىرىپ ئىشەكلىرىگىدىن خەۋەر ئال، — دىدى ھەسەن تاغا تاتلىق ئۇيقۇدا ياتقان ئېشەك بىدىگى ئۆمەرگە ۋاقىراپ.

— ھە، نىمە دىدىڭ؟ — دىدى ئۆمەر ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ، — نىمە بولدى، نىمە دەيسەن؟ ئۆز زامانىدا فۇستاتقا① ئوت كەتكەندەك، قاھىرەگە ئوت كېتىپتىمۇ - يا؟ تايىنلىق يەنە بېشىمىزغا جانغا تېگىدىغان ئالۋاڭ - ياساق چۈشكەندۇ. ماقۇل، ئۇنداق بولسا، ئىشەكلىرىمنى ئېغىلغا سولىشىپ بەرگىن، كۇردلار بىلەن تۈركلەر بۇلاپ كەتمىسۇن يەنە ...

— ئۇنداق دىمە، ئۆمەر، — دىدى ھەسەن تاغا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — كۇردلار ئوىدان ئادەملەر جۇمۇ بۇرۇن تارتقان كۈنلىرىمىزنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ ئۇ كۈنلەردە، قىلغان - ئەتكىنىڭنىڭ ھەممىسى گۇنا ئىدى، سەللا بىخەستەلىك قىلساڭ، باج جەريمانە قوياتتى، كىمكى يۈرىگىنى قاپتەك قىلىپ «ئەبۇ بەكرى»، «ئۆمەر» دىگەن ئىككى خەلىپىنىڭ ئېتىسى ئاغزىغا ئالسا، پىشكەللىككە ئۇچرىغىنى ئۇچرىغان ئىدى.

---

① قاھىرە شەھىرى فۇستات شەھىرى ئاساسىغا قۇرۇلغان. تارىختا فۇستات شەھىرى ئوت ئاپىتىدە كۆيۈپ كەتكەن. كېيىن قايتا قۇرۇلۇپ، قاھىرەنىڭ بىر رايونى بولۇپ قالغان.

— راست دېدىڭ، — دېدى ئۆمەر، — ئاتا - ئانام ماڭا «ئۆمەر» دەپ ئىسىم قويۇپ قويغانلىغىغا ھازىرغىچە پۇشايمان يەيدۇ. چۈنكى ھەچكىم مېنى ئېتىمنى ئاتاپ چاقىرالمايدۇ، ئەگەر ئېھتىياتسىزلىق قىلىپ ئېتىمنى ئاتاپ قالىدىغانلا بولسا، ئۇنىڭغا جەرىمانە قويۇلاتتى. بۇگۈن يەنە نېمە ئىش بوپتۇ؟ نېمىشقا مېنى ئىشەكلەرنىگە قارا دەيسەن؟

— ئاڭلىشىمچە، — دېدى ھەسەن تاغا، — خەلىپە ئازىدىغان بۇگۈن شەھەردىن چىقىدىكەن، ئۇنىڭ تۇرۇق ياساۋۇللىرىمۇ ھەمرا بولۇپ چىققۇدەك. ئۇلارنى سېنىڭ ئىشەكلىرىنىگە كۆزى چۈشۈپ قېلىپ بۇلاپ كەتمەيدۇ دېگىلى بولمايدۇ، شۇڭا ئېھتىيات قىلغىنىڭ تۈزۈك.

— خەلىپىنىڭ شەھەردىن چىقىشىنىڭ مەن بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ ئۇ بىزدىن يىراق تۇرسا! — دېدى ئۆمەر.

— يىراق ئۇلار فۇتۇھ دەرۋازىسىدىن چىقىپ بىز تەرەپكە قاراپ كېلىۋېتىپتۇ، — دېدى ھەسەن.

— نېمە؟ ئۇلار فۇتۇھ دەرۋازىسىدىن چىقىسا نەگە بارىدىغاندۇ؟ — دېدى يەنە ئۆمەر.

— ئۇلار نەجمىددىن ئەييۇبنىڭ ئالدىغا چىقىدىكەن، — دېدى ھەسەن.

— خەلىپەم، نەجمىددىن ئەييۇبنىڭ ئالدىغا چىقىدىكەن دەمسەن؟ ئۇ كىم؟ — دەپ سورىدى ئۆمەر چۈشەنمەي.

— ئۇ ۋەزىر سالاھىددىننىڭ دادىسى، ئوغلىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئاتايىن شامدىن كەپتۇ، — دېدى ھەسەن.

— ياڭاللا، — دېدى ئۆمەر ھەيران بولۇپ، — شۇنداق سەلتەنەتلىك خەلىپە بىر ۋەزىرنىڭ دادىسىنىڭ ئالدىغا چىقسا، تاغا، بۇ زادى ئاڭلاپ باقمىغان غەلىتە ئىش ئىكەن. فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ خەلىپىلىرىدىن قايسىبىرى ئۇلارغا مۇشۇنداق ئېگىلىپ باققان!

— ۋاي بۇرادەر، — دىدى ھەسەن، — **ھازىرقى** كۈنىدە ئەھۋال باشقىچە بولۇپ قالدى، خەلىپىنىڭ قورۇق ئاتىغلا قالدى. ئۇ ئەمىلىيەتتە بىر قورچاق، **ھوقۇقىنىڭ ھەممىسى ھىلىقى** كۈردىنىڭ قولىدا. ھەي، بىچارە ئازىدا!

— بىچارە دىدىڭمۇ؟ — دىدى ئۆمەر، — ئۇ بىزدىنمۇ بىچارىمىدۇ؟ مېنىڭچە، خەلىپىدىن كۆرە بۇ كۈرد ياخشىراق چىقىپ قالسىمۇ ئەجەپ ئەمەس!

— بۇ كۈردىنىڭ خەلىپىدىن ياخشىراق ئىكەنلىگىنى نىمە بىلەن چۈشەندۈرسەن؟ — دىدى **ھەسەن.**

— خەلىپە بىزنىڭ يىلىگىمىزنى شوراشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ، ئۆلەر - تىرىلىشىمىز بىلەن كارى يوق! كۈرد بولامدۇ، ئەرەپ بولامدۇ، ياكى ھىندى بولامدۇ، ئىشقىلىپ خەلقنى ئەزمىسلا بولدى، قانداق دەيسەن؟ — دىدى ئۆمەر.

— ئۇنۇڭنى پەس قىل! — دىدى ھەسەن، — ئۇلار كىلىپ قالاي دىدى، ناغرا - دۇمباقنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ ھەر ھالدا ئىشەكلىرىڭنى كۆزدىن نېرىراق قويغىن!

— ماقۇل، مەن كېتەي، — دىدى ئۆمەر، — بىراق، خەلىپىنىڭ ئاتلىقلىرى ناھايىتى سۈرلۈك ئىمىش، كۆرسە ئادەمنىڭ تېنى ئەيمىنمىش؛ ئۇلارنىڭ ئۇنچە - مەرۋايىتلار بىلەن بىزەلگەن كىمخاپ - تەتىلا تون، سەر - پايلىرى كىشىنىڭ كۆزلىرىنى چاقنىتىۋېتەرمىش، مۇشۇ پۇرسەتتە تازا بىر كۆرۈۋالمايمزمۇ .....

— ماقۇل، بىللە بېرىپ كۆرەيلى، — دىدى ھەسەن.

— ياق، — دىدى ئۆمەر، — ئاۋال ئىشەكلەرنى ئىغىلغا سولىشىپ بەرگىن. ئاندىن ئىككىمىز ئىگىز يەرگە چىقىپ كۆرسەك تېخىمۇ ئوبدان بولمامدۇ!

— ماقۇل، ئەمىسە ئىشەكلەرنى ھەيدەيلى، — دىدى **ھەسەن.**

ئىككىسى ئىشەكلەرنى ئېغىلغا سولىدى، ئۆزلىرى ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ، خەلىپە ئاتلىقلىرىنىڭ كېلىشىنى كۈتتى. بۇ چاغدا ھەسەن:

— خەلىپە ۋە ئۇنىڭ ھەمراللىرى شاھ قەسىرىدىن چىققاندىن كېيىن ھايال ئۆتمەيلا فۇتۇھ دەرۋازىسىدىن چىقىدۇ، ئاتلىقلارنىڭ تاقۇر - تۇقۇر، ۋاراڭ - چۇرۇڭىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ — دىدى ئۆمەرگە.

— ھەئە، ئاڭلىدىم، — دىدى ئۆمەر، — بىز بۇ يەردە تۇرساق، بىزگە خېيىم - خەتەر يېتەرمۇ؟

— ياق، — دىدى ھەسەن، — سەن راستىنى سەل قورقاندەك تۇرىسەن.

— تاغا، زاڭلىق قىلما، — دىدى ئۆمەر، — «يىلان چاققان ئادەم ئاغامچىدىن قورقۇپتۇ» دىگەندەك، يۈرەك ئالدى بولۇپ كەتكەن ئادەممەن. مۇشىنچىۋالا سەپ تارتىپ مىغلىداپ چىققان ئەسكەرلەردىن نېمە ياخشىلىق كېلىدۇ دەيسەن؟! يەنىلا خەلقە بالايى - ئاپەت كېلىدۇ!

— ئاتلىقلار كەلدى، تازا سەپسېلىپ كۆرۈۋالايلى، — دىدى ھەسەن.

— ۋاھ، قارا، نېمە دىگەن ھەيۋەت! رەڭگا - رەڭ بايراقلار، ئادەملەر مىغلىدايدۇ، نەيزىلەر يالتىراپ تۇرىدۇ، قوشۇنىڭ ھەيۋىتى خۇددى نىل دەرياسىنىڭ سۈيىگە ئوخشايدۇ. تاغا، ئۇلار فۇتۇھ دەرۋازىسىدىن چىقاي دەپ قالدى. قايسىسى خەلىپە؟ كىمخاپ تون كىيگەن، ئاق ئارغىماق مىنگەن ئاشۇ كىشى خەلىپەمۇ؟

— سەنزە راستىنى جاھان كۆرمىگەن ئادەم - دە. كاتتا كىشىلەر چوڭ سورۇنلارغا ئاشۇنداق دەبدەبە - ئەسئەسىلەر بىلەن ناھايىتى ھەيۋەتلىك چىقىدۇ. قارا، سەپنىڭ ئالدىدا كېلىۋاتقان،

كىمخاپ تونىلۇق، ئاق ئارغىماقلىق كىشى خەلىپىنىڭ خاس مەھرىمى، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەر بەگزادىلەر ۋە مۇلكىي، ھەربى ئەمىر - ئەمرا، داڭلىق ئالىم قاتارلىق ئەل كاتتىلىرى. ئەنە ئۇلارنىڭ ئالدىدا ناھايىتى جىق نەغمىچىلەر داپ - دۇمباق، ناغرا - كاناي چېلىپ كېلىۋاتىدۇ، قارا نىمە دېگەن قىزىق! قارا - قارا، ئاۋۇ تەرەپتىكى پۇزۇر كىيىنگەن، كۆمۈش نەقىشلىك ئىگەرلەنگەن ئاتلىقلار تۈرك ياساۋۇللار. مانا بۇ ئادەملەر خەلىپە سىرتقا چىقىشىدۇ. ئاۋۇ ئالتۇندەك چاقناپ تۇرغان كۈنلۈك ئاستىدىكى كىشىنى كۆردۈڭمۇ، خەلىپە دېگەن ئاشۇ.

— كۈنلۈك توسۇالدى، ئېنىق كۆرەلمىدىم. ئۇنىڭ مىڭگەن ئېتى بىلەن لەپىلدەپ تۇرغان تۇغ - ئەلەملەرنىلا كۆردۈم. ئەمدى ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى شۇنچە ئادەملەر كىملەر؟

— ئالدىرىماي تۇرمامسەن، سىر - سىردىن چۈشەندۈرۈپ قويىمەن، ئالدىرىمساڭمۇ خەلىپىنىڭ ئاتلىقلىرى تېز ئۆتۈپ بولالمايدۇ، — دىدى ھەسەن، — خەلىپىنىڭ ئېتىنى كۆردۈڭمۇ؟ قارا، ئىگىرىگە كالوتۇن بىلەن گۈل چېكىلگەن قىزىل تاۋار يېپىلغان. ئۇنىڭغا يەنە كۆزىنى چاقنىتىدىغان بىرمۇنچە گۆھەر قويۇلغان، ئاتنىڭ بويىنىغا بىرقانچە تىزىق ئالتۇن مەرۋايىگۈ ئېسىلغان، ئاتنىڭ پاقالچاقلىرىغا يەنە بىرمۇنچە ئالتۇن پايە ئۈزۈك سېلىنغان. بەزىلەر بۇ ئاتتىكى جابدۇق، زىبۇ - زىننەتلەرنى مىڭ دىنارغا يارايدۇ دېيىشىدۇ. باشقا ئەمىر - ئەمرالار مىنگەن ئاتلاردىمۇ شۇنداق قىممەتلىك زىبۇ - زىننەتلەر بار. بۇ زىبۇ - زىننەتلەرنى ھەر يىلى ھېيت - ئايەملەردە خەلىپە ئۇلارغا ھەدىيە قىلغان.

— تاغا، — دىدى ئۆمەر، — سىز ئوردىدا مەھرەم بولغان، بۇ قىممەتلىك زىبۇ - زىننەتلەر ھەقىقىدە

خېلى جىق بىلىدىغانسىز؟

— راست دىدىڭ، — دىدى ھەسەن، — ئازراق بىلىمەن. بىراق ھازىر ئانچە ئېسىمدە قالماپتۇ، بۇ نەرسىلەرنى كۆرسەڭ كۆزلىرىڭ ئالىچەكمەن بولۇپ كېتىدۇ. بۇ ئاجايىپ - غارايىپ دەپى - دۇنيادىن خەلىپىنىڭ قانداق بەھرىمەن بولىدىغانلىغىنى بىلەمسەن؟ قارا، ئۇنىڭغا تۈتۈلغان كۈنلۈكنى، خۇددى ئەلئىھرامغا ئوخشايدۇ، ھەر خىل رەڭدىكى كۈنلۈكلەر بار، ئۇلار ھەر خىل تاۋار - دۇردۇنلاردىن ياسىلىدۇ. ناۋادا خەلىپە ھاۋارەڭ كىيىم كىيگەن بولسا، ئۇنىڭغا ھاۋارەڭ كۈنلۈك تۈتۈلىدۇ؛ ناۋادا خەلىپە قىزىل كىيىم كىيگەن بولسا، ئۇنىڭغا قىزىل كۈنلۈك تۈتۈلىدۇ. كۈنلۈكلەرنىڭ ئالتۇن رەڭلىك پەۋازلىرى شۇنداق يالتىراپ تۇرىدۇكى، كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرىدۇ. كۈنلۈكلەرنىڭ قۇببىسى لىمون رەڭلىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە قىممەتلىك گۆھەر ئورنىتىلغان.

— لېكىن بۇنچىۋالا ئېغىر كۈنلۈكنى بىرەر ئادەم كۆتەرگەندەك قىلمايدۇ، بۇ قانداق گەپ؟ — دىدى ئۆمەر.

— ئاتلىق نەۋكەردىن بىرسى خەلىپىگە كۈنلۈك تۇتۇپ ياندىشىپ ماڭىدۇ، — دىدى ئۆمەر، — لېكىن ئۇ، كۈنلۈكنىڭ سىپىنى ئىگەر ئۈستىگە تىرەۋالىدۇ، خەلىپىنىڭ ئادەتتىكى ئولتۇرۇشىغا قاراپ كۈنلۈكنى ئۇنىڭغا توغرىلاپ تۇرىدۇ - دە، ئۇنىڭغا ئاپتاپ چۈشۈرمەيدۇ.

— خەلىپىنىڭ بېشىدا پارقىراپ تۇرغان نېمە ئۇ؟ — دەپ سورىدى ئۆمەر يەنە قىزىقىپ.

— ئالدىرىما، گېپىمگە قۇلاق سال، — دىدى ھەسەن ئۇنىڭغا سەۋرىلىك بىلەن چۈشەندۈرۈپ، — خەلىپىنىڭ بېشىدىكى سەللىنى كۆردۈڭمۇ؟ ئۇ ئاق، سوقچاقراق كەلگەن سەللە، ئۇنىڭ ئۈستىدە دۇنيادىن جۈپتى تېپىلمايدىغان، يېڭى چىققان ئاي

شەكىللىك قىزىل ياقۇت بار، پارقىراپ تۇرغان نەرسە ئاشۇ. قىزىل ياقۇت ئۇستىگە يەنە بىر تال بىسباها مەرۋايىت قويۇلغان. ئاكىلىشىمچە، بۇ مەرۋايىتنىڭ ئېغىرلىغى 7 دەرھەم①، ئاۋۇ قىزىل ياقۇتنىڭ ئېغىرلىغى 11 فەما② كېلەرمىش.

— يا رەببىم! — دېدى ئۆمەر ھاڭ - تاڭ بولۇپ، — خەلىپە بۇنچىۋالا قىممەتلىك ئۇنچە - مەرۋايىتلارنى يېغىپ نىمە قىلىدىغاندۇ!؟ بىزنىڭ بۇ ئېلىمىزدە ئاچ - يالىڭاچ ئادەملەر نۇرغۇن. لېكىن خەلىپە ھەددىدىن زىيادە ئەيشى - ئىشرەتلىك، ھەشەمەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتىدۇ. ھىم، بۇ ئىشلارنى كۆرگەنسېرى ئادەمنىڭ زەردىسى قاينايدۇ!

— ئۆزەڭنى بېسىۋال، — دېدى ھەسەن، — بۇ ئىشلار ئاللانىڭ ئىرادىسى ۋە ئاللانىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ئىلتىپاتى. قارا، خەلىپىنىڭ سول تەرىپىدىكى سەرۋازنىڭ قولىدىكى ئاق ياغلىقنى كۆردۈڭمۇ؟

ئۆمەر سەرۋازنىڭ قولىدىكى ئاق ياغلىقنى كۆرۈپ:

— ھەئە، كۆردۈم. ئۇ ياغلىقتا نىمە باردۇ؟ — دېدى.

— ياغلىقتا بىر ئالتۇن قۇتا بار، — دېدى ھەسەن تاغا ئۇنىڭغا، — بۇ قۇتىدا مارجاندىن ياسالغان زىبۇ - زىننەتلەر بار. قارا، ئوڭ تەرەپتىكى چەۋەندىاز كۆتىرىپ تۇرغان ئالتۇن ساپلىق شەمشەرنى، ئۇنىڭ غىلىپىغا ھەر خىل ياقۇتلار بېكىتىلگەن، شەمشەرنىڭ قىممىتى قانچە بولسا، بۇ، شەمشەر ئىگىسىنىڭ مەرتىۋىسىنىڭ قانچىلىكلىگىنى بىلدۈرىدۇ. خەلىپىنىڭ ئەترابىدا قوللىرىدا ئاق ياغلىقلارغا ئورالغان شەمشەرلەرنى تۇتقان نۇرغۇن يىگىتلەرگە قارا. ئۇلار خەلىپىنىڭ ياساۋۇللىرى، خەلىپىنى ئىككى يانىدىن قوغداپ، يوچۇن ئادەملەرنى يېقىن

---

① بىر دەرھەم 3.12 گىرام.

② بىر فەما 4.68 گىرام.

كەلتۈرمەيدۇ. خەلىپىنىڭ ئالدىدا چىۋىن قورسىغۇچىلارنى ئىگىز كۆتىرىپ ماڭغان ئاۋۇ ئىككى كىشى سىلاۋىيانلار، ئۇلار پاشا ـ چىۋىن ۋە باشقا ھاشارەتلەرنى قورۇپ ماڭىدۇ.

ـــ قامەتلىك بىر چەۋەندازغا كۆزۈم چۈشتى، ئۇ ھەدەپ سەپ ئارىسىدا ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىپلا يۈرىدۇ، ئۇ كىم؟ ـــ دەپ سورىدى ئۆمەر يەنە.

ـــ ئۇ قاھىرە شەھىرىنىڭ مۇلكىي ئەمەلدارى، خەلىپە سىرتقا چىققاندا، تەرتىپ ساقلاش، قىستا ـ قىستاڭچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا مەسئۇل. خەلىپىنىڭ كەينىدىكى بىر توپ ئەسكەرلەر قاھىرە شەھىرىنىڭ مۇھاپىزەتچىلىرى.

ئۆمەر بىردىنلا ئەجەپلىنىپ يەنە سورىدى:

ـــ خەلىپە سىپىنىڭ كەينىدە كېلىۋاتقان ئاۋۇ پۈزۈر كىيىملىك كىشى كىم؟

ھەسەن ئۇ كىشىگە قاراپ قويۇپ، ئۆمەرگە دېدى:

ـــ ھە، ۋەزىرى ئەزەم سالاھىددىن دېگەن كىشى شۇ. ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى كىمخاپ تون ھوقۇقىنىڭ بەلگىسى، بۇ تونىنى خەلىپە ئۇنىڭغا ئۆچ يىل بۇرۇن ھەدىيە قىلغان. ئۇنىڭ بېشىدىكى سەللە كالوتۇن يېپتا توقۇلغان، كىمخاپ تونىغا كالوتۇن يېپتا گۈل چېكىلگەن؛ ئۇنىڭ كەڭ يەڭلىك پەرىجىسى بىلەن بوينىدىكى شارپىسىغىمۇ كالوتۇن يېپتا گۈل چېكىلگەن؛ ئۇنىڭ بوينىدىكى زۇننارىدىمۇ ئون مىڭ دىنارلىق ياقۇت بار. ئۇنىڭ شەمشىرى بەش مىڭ دىنارغا، كالوتۇن يېپتا ئىشلەنگەن ئىگەرلىك ئېتى سەككىز مىڭ دىنارغا يارايدۇ، ئاتنىڭ بوينىغا ئىككى يۈز تال ياقۇت ئېسىلغان. قارا، ئاتنىڭ ئۈستىگە تۆت تىزىق ياقۇت مەزەڭگۈ ئېسىلغان، ئاتنىڭ بېشىغا يەنە ھال رەڭ نىقاپ كىيگۈزۈلگەن. سالاھىددىننىڭ تۇغ ـ ئەلەمىلەر ئاستىدا خەلىپىدىنمۇ ھەيۋەتلىك، روھلۇق تۇرغىنىنى قارا. ئۇنىڭ سالاپىتى كىشىدە

ھۆرمەت قوزغايدۇ. ئەمىلىيەتتە ھەممە ئىش، ھەممە ھوقۇق ئاشۇ كىشىنىڭ قولىدا. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى بەچچە بۇر ياساۋۇل ناشۇ كىشى ئۆزى تاللىۋالغان خىل ئەسكەر ۋە سەركەردىلەر. بۇ ئەسكەرلەر ئۇ كىشى سەرتقا چىققاندا ئالدىدا پوش - پوش دەپ ماڭىدۇ. سەپنىڭ كەينىدە يەنە داقا - دۇمباقچىلار بار. ئۇلار يول بويى داقا - دۇمباق، ناغرا - كاناي چېلىپ ئالەمنى چاك كەلتۈرۈۋېتىدۇ. سالاھىددىن سېپىنىڭ كەينىدە سېپىغا مەرۋايىتلار بىكىتىلگەن نەيزە ۋە قالقان كۆتەرگەن بىر ياساۋۇل بار. ئاڭلىشىمچە، بۇ قالقان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبتىن قالغان تەۋرۈك ئىمىش.

ئۆمەر دوستى ھەسەن تاغىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ھاڭ - تاڭ قالدى. بولۇپمۇ پەيغەمبەرنىڭ تاغىسىدىن قالغان تەۋرۈك قالقانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندا:

— بۇ قالقان راست پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىدىن قالغان تەۋرۈكمىكەن؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە، ھەممە خەق شۇنداق دېيىشىدۇ، — دىدى ھەسەن، — ھاسىل كالام، مەن ساڭا ئېيتسام، سالاھىددىننىڭ سېپى تېخى ئۇزۇن! ئارقىدا يەنە خىل قوراللانغان تۆت مىڭدىن جىق ئەسكەر بار ئۇلارنىڭ ھەممىسى تۈركىيە، كۇردىستان، ئەزەربەيجانلاردىن كەلگەن، جەڭگە ماھىر چەۋەندار ئەزىمەتلەر.

ئۆمەر بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ يەنە سورىدى:

— تاغا، توختاپ تۇرۇڭ، مەن يەنە سالاھىددىننىڭ يېنىدا كىمخاپ تونلۇق، سالاپەتلىك بىر يىگىتنى كۆردۈم، ئۇ كىم؟

— ئۇ سالاھىددىننىڭ ناھايىتى ئىشەنچلىك، گېپىدىن چىقمايدىغان يېقىن كىشىسى، ئۇنىڭ ئېتى ئىمادىددىن، — دىدى ھەسەن.

— ئەمىشقا بۇ ئادەملەرنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ساپلا «دىن»

كېلىدۇ؟ سىز ماڭا ئېيتىپ بەرگەن ئادەملەردىن ئۇچ كىشىنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرى «دىن» ئىكەن، مەسىلەن، نۇرىددىن، سالاھىددىن، نەجمىددىن. ئەمدى يەنە بىرسىنىڭ ئېتى ئىمادىددىن ئىكەن، — دەپ سورىدى پەقەت بىلىمەيدىغاندەك قىلىپ.

— بۇ ئۇلارنىڭ ئات قويۇش ئادىتى، ئۇنىڭغا ئەجەپلەنمىسەڭ مۇ بولىدۇ. قارا! سەپ ئاخىر ئۆتۈپ بولدى. بىلىدىغانلىرىمنىڭ ھەممىنى ئېيتىپ بەردىم، خەير - خوش! — دىدى ھەسەن كۇلۇپ.

— خوش، ھەسەن تاغا، ئاللا ئامان قىلسۇن! — دىدى ئۆمەر ھاياجانلانغان ھالدا.

ئىككى دوست خوشلاشتى. دەبدەبىلىك ئاتلىقلار سېپى فۇتۇھ دەرۋازىسىدىن چىقىپ كەتتى، ھەممە يەرنى چاڭ - توزاڭ قاپلىدى. ھەممە ئادەم خەلىپىنىڭ سېپىنى قىزىقىپ كۆرۈشتى، لېكىن سالاھىددىننىڭ سېپىنىڭ خەلىپىنىڭكىدىن كۆپ سالاپەتلىك. ھەشەمەتلىك ئىكەنلىگىنى سەزگەن ئادەملەر ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى.

خەلىپىنىڭ ئاتلىق سېپى شەھەردىن چىقىپ، ئۇدۇل مەسچىدى تەبرىگە كېلىپ، نەجمىددىنلەر بىلەن ئۇچراشتى. نەجمىددىنگە ھەمرا بولۇپ كەلگەنلەر ئىچىدە ئۇنىڭ ئىنىسى شەمشىددىنمۇ بار ئىدى. سالاھىددىن دادىسىنى كۆرۈپلا ئاتتىن چۈشۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنى سۆيۈپ قويدى. نەجمىددىن ئوغلىنىڭ ئۇچىسىدىكى شۆھرەتلىك تونىنى كۆرۈپ، ھاياجانلانغانلىقىدىن كۆزىدىن تاراملاپ ياش كەتتى، ئاللانىڭ ئىلتىپاتىغا ئارقا - ئارقىدىن شۈكرە ئېيتتى. ئاندىن ناھايىتى ئەيمەنگەن ھالدا خەلىپىنىڭ ئىككى قولىنى سۆيدى ۋە خەلىپىنىڭ ئاتايىتەن ئۆزى ئالدىغا چىققانلىغىغا مىننەتدارلىق بىلدۈردى. خەلىپە ئىززەت - ئىكرام بىلەن بىرنەچچە ئېغىز ھەشقاللا - رەھمەت ئېيتتى، لېكىن ئاتىتىن چۈشمىدى. ھەر ئىككى تەرەپ كىشىلىرى بىر بىرىگە سالام - تازىم قىلىشقاندىن كېيىن شەھەرگە قايتىشتى. نەجمىددىن ئىگىز

ئارغىماق ئېتىغا مەندى، بىر تەرىپىدە ئوغلى سالاھىددىن، بىر تەرىپىدە ياش باتۇر ئىمادىددىن مۇھاپىزەت قىلىپ، يول بويى ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ قىزىق پاراڭ بىلەن مېڭىشتى. ئۇلار خەلىپە بىلمەيدىغان كۇرد تىلىدا سۆزلىشەتتى. ئۇلارنىڭ پاراڭى شام سۇلتانى نۇرىددىن زەنگى بىلەن مىسىر خەلىپىسى ئازىدلىدىنىللا ئۇستىدە بولدى.

شۇ پەيتتە خەلىپە ئازىد ئالتۇن كۇنلۇك ئاستىدا غەم ـ ئەندىشىگە پاتقان ھالدا كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئىككى كۆزىدە ياش ئەگمەيتتى، كۆرۈنۈشتە غەزىۋىنى باسقاندەك قىلغان بىلەن، كۆڭلىدىكى دەرت ـ ئەلەمنى ئاغزىدىن چىقىرالمايتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ خەلىپىلىك تەختىدىن ۋە ئىستىقبالىدىن قايغۇراتتى. ئۇنىڭ ئىختىيارسىز ھالدا نەجمىددىننىڭ ئالدىغا چىققانلىغى ئۇنىڭ ئىززەت ـ نەپسىگە ۋە خەلىپىلىك ھۆرمىتىگە قاتتىق ئار كەلدى. لېكىن ئۆزىنىڭ نارازىلىغىنى نەجمىددىنلەرگە سەزدۈرمەسلىككە تىرىشاتتى. دەرۋەقە، بۇ ئىش ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئەلەم قىلدىكى، ھەتتا ئاچ ـ زارلىقتىنمۇ ئېغىر تۇيۇلدى. ئۇ ئاللاددىن بالا ـ قازادىن ساقلاشنى تىلەيتتى.

ئاتلىق سەپ كۇن يانغاندا قاھىرەنىڭ شەرقىي چوڭ قەسىرىگە كەلدى. بۇ شەرقىي چوڭ قەسىر ئون نەچچە قەسىردىن تەركىپ تاپقان بىنالار ئىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە قەسىر زۇمرەت، قەسىر مۇزەففەر، قەسىر ئىقبال، قەسىر بەھرى، قەسىر ھەرىم، قەسىر شەۋك، دارۇلۇزارەت، دارۇلزىياپەت، تۇغ ـ ئەلەم غەزنىسى، كىتاپ غەزنىسى دېگەندەك ئاساسلىق بىنالار بار ئىدى.

شەرقىي چوڭ قەسىر قاھىرە شەھىرىنىڭ شەرقىي چېتىدە ئىدى. مەشھۇر ئىسلام ئالىي بىلىم يۇرتى بولغان ئەزھەر داربلىپۇنۇسى ۋە فۇتۇھ دەرۋازىسى ئۇنىڭ شىمالىي تەرىپىگە توغرا كېلەتتى؛ غەربىي قەسىر بۇ شەرقىي چوڭ قەسىرگە يارىشىپ، بىر بىرىنىڭ

كۆركەملىكىنى ئاشۇرۇپ تۇراتتى. بۇ قەسىر شەرقىي چوڭ قەسىر-دىن كىچىكرەك ئىدى، ئىككى قەسىرنىڭ ئارىلىغىدىكى مەيدان ئىككى قەسىر مەيدانى دەپ ئاتىلاتتى. غەربىي قەسىرنىڭ غەربىي يېنىدا كافۇر نامىلىق چارباغ بولۇپ، بۇ يەردىن قاھىرە قولتۇغى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، بۇ باغ فاتىمىيە خەلىپىلىرىنىڭ ھەرەم بېغى ئىدى.

شەرقىي چوڭ قەسىر بىنالىرى ئىچىدە ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان قەسىر زەھەپ ھەر دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرى خەلىپىلەر مۇھىم شەخسلەرنى قوبۇل قىلىدىغان جاي ئىدى. مۇشۇنداق چاغلاردا ياساۋۇللار ئىككى تەرەپتە سەپ بولۇپ تۇرۇشۇپ، قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىشاتتى.

خەلىپە ئازىد قەسىر زەھەپكە كىلىپ، ئۇنىڭ ئالتۇن دەرۋازىسىدىن پىيادە كىرىدى. ئۇ نەچچە مىڭ مىسقال ئېغىر-لىقتىكى ئالتۇن تەختكە چىقىپ ئولتۇردى، تەختنىڭ ئۇستىدىكى 30 مىڭ مىسقال ئالتۇن سايىۋەن تەختكە ياپىشىپ تۇراتتى. قەسىر-نىڭ ھەممە تامىلىرىغا دىگۈدەك تاۋار پەردە تارتىلغان ئىدى. قەسىرگە كىرگەن كىشىنىڭ كۆزى ئۇدۇلدا ئولتۇرغان خەلىپىنىڭ سەللىسىگە چۈشەتتى، چۈنكى ئۇنىڭ سەللىسىدىكى جۇلالىق يا-قۇت يالت ـ يۇلت قىلىپ كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى.

خەلىپە تەختتە ئولتۇرغاندىن كېيىن، ۋەزىرى ئەزەم سالاھەددىنمۇ ئۆز ئورنىغا كېلىپ ئولتۇردى. بۈگۈن خەلىپە ئۆزىنىڭ نەجمەددىنگە بولغان ئالاھىدە ئىلتىپاتىنى نامايەن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ باشقا مۈلكىي ۋە ھەربىي ئەمەلدارلىرىنى بىللە ئېلىپ كىرمىدى. ئۇ نەجمەددىنىنى تەكلىپ قىلىشقا ئەمرى قىلدى. نەجمەددىن ھۆدەيچىلەرنىڭ چاقىرغانلىغىنى ئاڭلاپ، ناھايىتى خوش كەيپىياتتا كىرىپ كەلدى. خەلىپە تەكەللۇپ بىلەن ئۇنى تۆردىكى بىر ئورۇنغا تەكلىپ قىلدى. نەجمەددىن ھەشقاللا ئېيتىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، خەلىپە باشقا ۋەزىرلەرنىڭ كىرىپ ئولتۇرۇشىغا

ئەمری قىلدى. ئوردىنىڭ ئادەتتىكى قائىدىسى بويىچە، ۋەزىرلەر فاتىمىيە خەلىپىلىرىنىڭ ھوزۇرىغا كىرگەندە، ئاۋال خەلىپىنىڭ قولىنى ۋە پۈتىنى سۆيۈش شەرت ئىدى. لېكىن سالاھىددىن ھازىرغىچە ئۇنداق تىلمىدى، دادىسىنىمۇ ئۇنداق قىلدۇرمىدى، خەلىپىمۇ بۇنى كۆڭلىگە ئالمىدى.

ھەمىيلەن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، سالاھىددىن خەلىپىنىڭ جەمەتلىرى ئولتۇرغان يەردە ئوتتۇرا ياشلىق قاۋۇل بىر كىشىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئورنى ئانچە كۆزگە تاشلىنىپ تۇرمايتتى، بەلكى كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن نېرى بولۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان بولۇشى كېرەك. سالاھىددىن بۇ كىشىنى ۋەلى ئەھدى① بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلدى. بىراق ئۇنىسى زادى كۆرۈپ باقمىغان ئىدى.

ئەمدى ئازىد گەپ باشلىدى. بۇ خەلىپە ھازىر 21 ياش بولسىمۇ، 40 ياش ئەتراپىدىكى كىشىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ 11 يېشىدا خەلىپىلىك تەختىگە چىقتى، لېكىن ھازىرغىچە دەككە - دۈككىدە ئۆتتى. ئۇ گەپ قىلغاندا كۆزى سالاھىددىندا بولمىسىمۇ، لېكىن، ئەينى يىللاردا شام سۇلتانى نۇرىددىن زەڭگىدىن ياردەم سوراپ ئۆزىنى مۇشۇنداق ئاھانەت ۋە خورلۇققا قالدۇرغانلىغىغا پۇشايمان يەپ، قوسىغىدا غودۇكشيىتتى.

— قوماندان، بىراق سەپەردە چارچىغانسىز؟ — دىدى خەلىپە نەجمىددىنگە.

— جاناپ ئالىلىرى، سەپىرىم ئوڭۇشلۇق، كۆڭۈللۈك بولدى، — دىدى نەجمىددىن، — چۈنكى ئاللانىڭ بىزنى كەڭ ياخشى كۆتۈلۈشكە نىسىپ قىلىدىغانلىغىنى بىلەتتۇق.

خەلىپە بۇ گەپنى ئاڭلاپ زورغا كۈلۈپ دىدى:

---

① ۋەلى ئەھدى — پادىشا جەمەتىدىن كەلگوسى پادىشالىققا تەيىنلەنگەن كىشى، — تەرجىمان.

— سىلەرنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلغىنىڭلاردىن خوشالمەن. ئۆيدان دەم ئېلىشىڭلار ئۈچۈن ئەڭ چىرايلىق قەسىر لوئىلۇنى تەييارلاتقۇزۇپ قويدۇم. ئۇ يەردە كۆڭۈللۈك باغۇ ئارام بار، سىلەرگە مەنزۇر كېلىشى مۇمكىن.

نەجمىددىن خەلىپىگە تەۋەزۇ بىلەن ھەشقاللا — رەھمەت ئېيتتى ۋە ئۇنى بىرمۇنچە ماختىدى.

ئاندىن، سالاھىددىن گەپ قىستۇردى:

— دادام كېلىپ ھەزرىتى ئالىلىرىنى بىسەرەمجان قىلىپ قويدى، ئاتايىن ئۆزلىرى ئالدىغا چىقتىلا. جاناپلىرىنىڭ بۇ ئىلتىپاتىنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن؛ ئۆمرى باقى جاناپلىرىنىڭ خىزمىتىدە ئۆتىمىز.

سالاھىددىننىڭ گېپىنى خەلىپىگە تەسىر قىلدى. ئۇ سەۋلە-جانىنى① ئېلىپ ئوينىاپ ئولتۇردى ۋە گېپىنى بىر — ئىككى قېتىپ قويۇپ، نەجمىددىنگە:

— دوستۇم نۇرىددىن ئاتا بەگنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟— دىدى.

— ئۇ كىشى ھەر جەھەتتىن ياخشى، — دىدى نەجمىددىن ئىززەت — ئىكرام بىلەن، — جاناپلىرىغا ئۆزىنىڭ سەممى سالى-مىنى ۋە ئەڭ دوستانە مۇھەببىتىنى بەتكۈزۈپ قويۇشۇمنى تاپىلىدى، ئۆزلىرىگە ئۆزۈن ئۆمۈر تىلىدى.

— مەن بۇنداق دوستۇمنىڭ بارلىغىدىن خوشالمەن. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمەن، — دىدى خەلىپە.

نەجمىددىن بۇنىڭغا ئۇلاپلا:

— سۇلتانىمىزنىڭ بىزدىن ئۆزلىرى ئۈچۈن جان پىدالىق بىلەن خىزمەت قىلىشىمىزنى تەلەپ قىلغانلىغىنى جاناپلىرىغا

---

① سەۋلەجان — تۈركچە زوكۇن تايىغى دىگەن سۆز. بۇ سۆزنى ئەرەپلەرمۇ قوبۇل قىلغان. — تەرجىمان.

يەتكۈزۈپ قويۇش مەن ئۈچۈن زور شەرەپ، — دېدى.

نەجمىددىنئاك بۇ گېپى خەلىپىنىڭ يېغىرىغا تەگدى. لېكىن ئۇ ھېسسىياتىنى بېسىۋېلىپ، نەجمىددىنگە لەپپىدە بىر قاراپ قويدى:

— ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى، ئۇغلىڭىز غالىپ قوماندانىنىڭ ياردىمى بىلەن، — دېدى ۋە سالاھىددىننى كۆرسىتىپ، — نۇر-غۇن ئۇرۇشتا غەلىبە قىلدۇق. ياردەمچىلار يەتتى، سىلەرنى بۇنىڭ دىن ئارتۇق ئاۋارە قىلالمايمەن.

خەلىپە ئۆزىنىڭ بوينىدىكى بىر زۇننارنى ئالدى، بۇ زۇننار سالاھىددىنغا ھەدىيە قىلغان زۇننارغا ئوخشايتتى. بۇنى نەجمىددىنگە ھەدىيە قىلماقچى بولدى.

— بۇ مېنىڭ سىزگە تۇتقان سوغىتىم، ئېلىڭ، بۇ قېتىمقى زىيارىتىڭىز ئۈچۈن خاتىرە بولۇپ قالسۇن، چۈنكى سىز ئەڭ ياخشى سۇلتان دەپ ئاتىلىشقا لايىق، — دېدى خەلىپە كۈلۈپ.

نەجمىددىن ئورنىدىن قوپۇپ زۇننارنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن ئېلىپ، ئاۋال خەلىپىنىڭ قولىنى، ئاندىن زۇننارنى سۆيدى ۋە ئۇنى ئۆزىنىڭ بوينىغا ئاستى.

— جانابى ئالىلىرىنىڭ سوغىسىنى ئۆزەم ئۈچۈن شان - شۆھرەت دەپ بىلمەن. لېكىن جانابلىرىنىڭ پېقىرىنى «ئەڭ ياخشى سۇلتان» دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ ساراسىمگە چۈشۈپ قالدىم، چۈنكى مېنى ئارتۇقچە ماختىۋەتتىلە، — دېدى.

— مەن سىزنى «ئەڭ ياخشى سۇلتان» دېگىنىم ئۆزىڭىزگە تولىمۇ لايىق كېلىدۇ، خۇددى سىزنىڭ ئوغلىڭىز «غالىپ قوماندان» دەپ ئاتىلىشقا لايىق كەلگەندەك، — دېدى خەلىپە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

نەجمىددىن بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن خەلىپىنىڭ ئارتۇقچە ماختىشىغا ئۆزىنىڭ لايىق ئەمەسلىگىنى كەينى - كەينىدىن بىلدۈردى.

سالاهمددىن بىز يۇقۇرىدا ئېيتىپ ئۆتكەن ئوتتۇرا ياشلىق كىشىگە كۆزىنى ئۇزمەي قارايتتى. بۇ كىشىنىڭ خەلىپىنى نىمە گىدۇر ئاگاھلاندۇرماقچى بولۇۋاتقانلىغى كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇراتتى. بۇ چاغدا خەلىپە ئۆزىنىڭ تىمىلەرنى قىلىشىنىڭ زۆرۈرلۈگىنى بىلگەندەك قىلدى ـ دە، ئاشۇ ئوتتۇرا ياشلىق كىشىنى سالاهمددىنغا تونۇشتۇرۇپ:

ـــ بۇ كىشىنى سىز تونۇماسلىغىڭىز مۇمكىن. بۇنىڭ ئېتى ئەبۇ ھەسەن، مېنىڭ بىر نەۋرە ئىنىم بولىدۇ، سايياھەتتىن يېقىندىلا قايتىپ كەلدى. ـــ دىدى. ئاندىن ئەبۇ ھەسەنگە: ـــ تونۇشتۇرۇپ يۈرمىسەممۇ بولار. بۇ كىشى مېنىڭ ۋەزىرى ئەزەمىم، غالىپ قوماندان، مەشھۇر سالاهمددىن دېگەن كىشى بولىدۇ، ـــ دىدى.

ئەبۇ ھەسەن بۇ تونۇشتۇرۇشقا پىسەنتكىدا كۆلۈپ قويۇش بىلەن رەھمەت بىلدۈردى.

شۇ چاغدا سالاهمددىن:

ـــ خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ھۆرمەتلىك تۇققىنى بىلەن تونۇشقىنىم مەن ئۈچۈن زور شان ـ شەرەپتۇر، ـــ دىدى.

ئەجمددىن ئەبۇ ھەسەنگە سىنچىلاپ قارىدى. ئۇ ئەبۇ ھەسەننىڭ ئەپتى ـ سىياقىدىن ۋە ھەييارلىق بىلەن چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن تەپ تارتىپ قالمىدى، خەلىپىنىڭ تونۇشتۇرۇشىغا ناپەسەنتلىك بىلەن رەھمەت بىلدۈردى.

خەلىپە ئازىد قولىدىكى سەۋلىجانىنى دۇئانغا قويۇپ قويدى، ھەممەيلەن قوبۇل قىلىشنىڭ ئاياقلاشقانلىغىنى چۈشەندى. ئاۋال ئەجمددىن خوشلاشتى، سالاهمددىنمۇ خەلىپىنىڭ قولىنى سۆيۈشكە تەمشىلدى، خەلىپە ئۇنىڭ سۆيۈشى ئۈچۈن سەممى ھالدا قولىنى ئۇزاتتى.

ئەجمددىن ۋە ئۇنىڭ ئوغلى خەلىپە بىلەن خوشلىشىپ،

قەسىردىن چىقتى. بۇ ئىككىيلەننىڭ تولۇق قوراللانغان ئىككى نەۋكىرى قەسىر سىرتىدا ئۇلارنى كۈتۈۋالدى.

قەسىرنىڭ سىرتىدا كۈتۈپ تۇرغان نەۋكەرلەر ئىچىدە ياش، كېلىشكەن بىر باتۇر بولۇپ، ئۇ ئىمادىددىن ئىدى. ئۇ سالاھىددىننىڭ ئىشەنچلىك ئادىمى بولۇپ، سالاھىددىنغا سەمەدى - سادىق ئىدى ۋە ئۇنىڭ يېنىدىن ئايرىلمايتتى، ئۇزۇن زىرەك، جەسۇر، سۆزمەن بولۇپ، سالاھىددىننىڭ تولۇق ئىشەنچىسىگە ئىگە ئىدى. سالاھىددىن قەسىردىن چىقىپ خوشال ھالدا:

— ئىمادىددىن قېنى؟ — دەپ تۇۋلىدى. ئىمادىددىن شۇئان كەلدى. ئۇنىڭ زىرەك كۆزلىرى ئېغىزدىنمۇ ياخشىراق سۆزلەيتتى. ئۇ ئۇچىسىغا ساۋۇت كىيگەن، بېلىگە ئالتۇن ھەل بېرىلگەن كەمەر باغلىغان ۋە قىسقا قىلىچ بىلەن خەنجەر ئاسقان ئىدى، ئالتۇن - كۈمۈش يىپلار بىلەن توقۇلغان سەللىسى ۋال - ۋۇل قىلىپ چاقناپ تۇراتتى. سالاھىددىن ئۇنىڭغا:

— خەلىپە دادامنى قەسىر لوئلۇغا چۈشسۇن دەپ پەرمان بەردى، مەنمۇ دادامغا ھەمرا بولۇپ شۇ يەردە تۇرىمەن، — دىدى.

ئىمادىددىن دەرھال ئېتىغا مىندى - دە، قەسىر لوئلۇغا يول باشلاپ ماڭدى. بۇ بىر توپ كىشىلەر ئىككى قەسىر مەيدانىدىن ۋە غەربىي قەسىردىن ئۆتۈپ، كافۇر باغچىسىغا كەلدى: قەسىر لوئلۇ قاھىرە قولتۇغىنىڭ ئوڭ قىرغىغىدا ئىدى، سول قىرغىغىدا «كالا قېرىنى» دەپ ئاتىلىدىغان بىر كۆل بولۇپ، ئۇنىڭ كەينىدە مەشھۇر «بىستانۇلمە قىسا» دىگەن باغ بار، ئۇنىڭ نېرىسىدا يەنە ئۆزىبەكىيە دىگەن بىر كۆل بولۇپ، ئۇ نىل دەرياسىغا تۇتۇشاتتى. قەسىر لوئلۇ قاھىرە بويىچە ئەڭ گۈزەل قەسىرلەردىن بىرى ئىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە بۈك - باراقسان بوستانلىق ۋە رەڭگا - رەڭ گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ تۇرغان چىمەنزارلىق بولۇپ، ھەشەمەتلىك

قەسىرنىڭ زىننىتىگە زىننەت قوشۇپ تۇراتتى. قەسىر بىناسىنىڭ ئىچى قىممەت باھالىق ئېسىل جاھاز - بىساتلار بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇلغان؛ تارتىلغان پەردىلەرنىڭ ھەممىسى ئالتۇن، كۈمۈش يىپلاردىن توقۇلغان؛ ھەرخىل، ھەر قىسما ئۇنچە - مەرۋايىتلار، پىل چىشى بىلەن سەندەل ياغىچىدىن يونۇپ ياسالغان بۇيۇملار تىزىلغان ئىدى. باغنىڭ ئىچىكىرىسىدە رەڭگا - رەڭ قۇشلار بېقىلغان بولۇپ، قۇشلارنىڭ سايراشلىرى باغنىڭ پەيزىنى تېخىمۇ ئاشۇراتتى، قىسقىسى، بۇ باغنى ھەقىقەتەن بۇ دۇنيانىڭ جەننىتى دېيىشكە بولاتتى. قاھىرە قولتۇغىنىڭ قىرغاقلىرىغا نۇرغۇنلىغان يۆلەنچۈكلۈك ياغاچ ئورۇندۇقلار قويۇلغان ۋە سايىدايدىغان كىچىك شىپاڭلار سېلىنغان ئىدى.

نەجمىددىن ۋە ئۇنىڭ ئوغلى سالاھىددىن ھەم ھەمراللىرى مۇشۇ يەرگە كېلىشتى. باش مەھرەم ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇلارنى دەم ئېلىش سارىيىغا باشلاپ كىردى؛ ئۇلار ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن بىرەر سائەتچە ھاردۇق ئېلىشتى. ئۇلار پاراڭ ئارىسىدا سەپەردە كۆڭۈل ئېچىش ۋە ئىچ پۇشۇغىنى چىقىرىش ئۈچۈن، ئوقۇغان كىتابلىرى ئۈستىدە توختالدى. بۇ كىتابلارنىڭ مەزمۇنى ياۋروپالىق ئەھلى سەلىپىنىڭ يىراق سەپەرگە ئاتلانغانلىغىغا مۇناسىۋەتلىك ئىدى. شۇڭا ئۇلارنىڭ پارىژى ياۋروپالىقلارنىڭ سۈرىيە، پەلەستىن ۋە باشقا جايلارغا يۈرگۈزۈۋاتقان ھەربىي يۈرۈشى ئۈستىگە بۇرۇلدى.

كۈن ئولتۇردى. مەھرەملەر ئۇلارغا كەچلىك تاماق تەييارلىدى. نەجمىددىن، سالاھىددىن، شەمسىددىن ۋە ئۇلارنىڭ ھەمراللىرى بىللە تاماق يېيىشتى. تاماقتىن كېيىن باشقىلار نەجمىددىن بىلەن ئوغلىنىڭ مۇھىم ئىش ئۈستىدە قىلىشىدىغان گەپلىرى بارلىغىنى سېزىپ، ھەرقايىسىسى ئۆزلىرىگە خاس ھوجرىلارغا قايتىشتى. نەجمىددىن بۇ نۆۋەت مىسىرغا ئوغلى بىلەن مۇھىم بىر

ئىش ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈنلا كەلگەن ئىدى.

ھەمراللىرى چىقىپ كېتىشكەندىن كېيىن، نەجمىددىن شامالارنىڭ يورۇغىدا يوپ - يورۇق بولۇپ كەتكەن بۇ ئالىپتە قەسىرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ، سۈرىيىنىڭ مەركىزى دەمەشقتىمۇ بۇنداق چىرايلىق، پوزۇر قەسىر يوق، دەپ ئويلىدى - دە، ئىختىيارسىز ھالدا ھوزۇرلانغاندەك بولدى. سالاھىددىن دادىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— بالام، — دىدى نەجمىددىن ئوغلىغا، — خەلىپە بىلەن دىدار كۆرۈشكىنىمگە ناھايىتى خوشالمەن. لېكىن سېنىڭ ئۇنىڭ ئالىچە ھۆرمەت قىلمايدىغانلىغىڭنى سېزىپ قالدىم. ئۇ ھەر ھالدا بىر دۆلەتنىڭ سۇلتانى - دە!

— بۇنىڭدىن غەم يېمەڭ، — دىدى سالاھىددىن كۈلۈپ، — ئۇ خەلىپە بولغىنى بىلەن، ناھايىتى كەلسە مېنىڭ قولۇمدىكى بىر ئەسىر، بىر قورچاق، ماڭا ئىتائەت قىلىشى كېرەك.

— قىلىشىمىزغا تېگىشلىك يەنە بىرمۇنچە مۇھىم ئىش بار، ھەرھالدا ئېھتىيات قىلغىنىڭ ياخشى، — دىدى نەجمىددىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — تولىمۇ ئېشىپ كەتمەي، بۇ يەرنىڭ ئەنئەنىۋى ئادەتلىرىنى نەزەردە تۇتۇشۇڭ كېرەك. خۇسۇسەن خەلىپىنىڭ ئەتراپىدىكى ئادەملەردىن ناھايىتى پەخەس بولۇشۇڭ لازىم. ئۆزەڭنى ئاببباسىيە خەلىپىسىنىڭ① ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن نۇرىددىن تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن كىشىمەن دەپ قاراپ، ھۇشۇڭنى يوقىتىپ قويما.

— ئاببباسىيە خەلىپىسىنىڭ ئەمرى نېمىدى؟ — دەپ سورىدى سالاھىددىن دادىسىدىن.

— ئاببباسىيە خەلىپىسى ئۈچۈن مىسىردا جامائەت پىكرى

① ئاببباسىيە خەلىپىسى — ئاببباسىيە سۇلالىسىنىڭ خەلىپىسىنى كۆرسىتىدۇ. مۇشۇ چاغدا ئاببباسىيە خەلىپىسى مۇستەدىل ئىدى، — تەرجىمان.

تەييارلا دەپ، نەۋاق خەت يازمىغانمىدىم؟ بۇ ئىشنى قانداق قىلدىڭ؟ — دەپ ئوغلىدىن سوردى نەجمىددىن.

سالاھىددىن بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن، سىپايە بىر قىياپەت ئېلىپ، دادىسىغا قارىغىچە مۇنداق دېدى:

— سىز مېنى ئېھتىياتلىق بىلەن ئىش قىلغىن دەيسىز، يەنە ئاباباسىيە خەلىپىسىنىڭ پەرمانىنى قانچىلىك ئىجرا قىلدىڭ؟ دەپ سوردىڭىز. ماڭا پەرمان قىلىنغان ۋەزىپە، ئەمىلىيەتتە، ئاباباسىيە خەلىپىسى مىسىرغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا ھەقلىق دەپ تەشۋىق قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ، فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ خەلىپىسىنى ئاغدۇرۇش كېرەك دېگەنلىك بولمىدۇ. بۇنداق تەشۋىق قىلىش ياش، بىچارە ئازىدقا نەقەدەر قاتتىق زەربە بولمىدۇ دەيسىز! مېنىڭ سۆز - ھەركەتلىرىم ۋە ئۇنىڭغا قىلىدىغان ئىززەت - ئىكرامىلىرىم بەلكى ئۇنىڭغا ھېچبىر ئەھمىيىتى يوق ئىشتۇر. مېنىڭچە، بۇ ياش خەلىپە ئۆزىنىڭ خەلىپە دېگەن نامى بىلەن مەس بولۇپ يۈرۈۋەرسۇن! بۇ چاغلىق ئىش، ئەمىلىيەتتە، ئەگەر مەن خالايدىغانلا بولسام، مىسرنى ئۆتكۈزۈپ ئالىدىغانلىغىمنى ئەتىلا جاكالاۋبرىمەن.

— بالام، — دېدى نەجمىددىن، — سۇلتان نۇرىددىن بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلىشىڭىنى تولىمۇ ئۈمىت قىلمۇاتىدۇ. ئاباباسىيە خەلىپىسى سۇلتان نۇرىددىندىن مىسرنى مۇمكىن قەدەر تېزرەك قولىغا ئېلىشنى تەلەپ قىلغان. ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىنى كېچىكتۈرسەڭ، ئاباباسىيە خەلىپىسى سۇلتان نۇرىددىننى تەلىمىگە سەل قارىدى دەپ قالمىدۇ، شۇڭا سۇلتان نۇرىددىن ساڭا بىر پارچە مەخپى خەت يېزىپ ئاتايىن مەندىن ئەۋەتتى. خەتنى كۆرۈپ باققىن، — دەپ خەتنى سالاھىددىنغا بەردى.

سالاھىددىن خەتنى ئېچىپ تەپسىلى ئوقۇپ چىقتى. بۇ خەتتە نۇرىددىن ئۇنىڭدىن ئۆز ۋەزىپىسىنى جىددى ئىجرا قى-

لىشنى ئۈمىت قىلغان؛ ۋەزىپىنى ئورۇنلىسىلا، ئالى شان ـ شەـ رەپكە، يۇقۇرى مەرتىۋىگە ۋە ئىنئامغا ئېرىشىدىغانلىغىنى ۋەدە قىلغان ھەمدە بۇ ئىش ئۈنىڭ ھازىر كۆكۈل بۆلۈۋاتقان زور ئىشى ئىكەنلىگىنى ئىزھار قىلغان.

سالاھىددىن خەتكە قارىغىنىچە تۇرۇپ كەتتى ۋە ئۈنىڭ مەزمۇنىنى مۇلاھىزە قىلدى. دادىسى ئۈنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگەـ رىشكە سەپسېلىپ تۇردى، ئوغلىنىڭ ھازىر نىمىلەرنى ئويلاـ ۋاتقانلىغىنى تېزلا سېزىۋالغان بولسىمۇ، لېكىن قەستەن:

ـــ نىمىلەرنى ئويلاۋاتىسەن، خەتتە نىمىلەرنى دەپتۇ؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ بابا سىز ئېيتقانلارنى دەپتۇ. ھەممىسى سىزگە مەلۇملۇق، ـــ دىدى.

ـــ ئاببا‌سىيە خەلىپىسىنىڭ ئەمرىنى ئىجرا قىلىشتا قىينىـ چىلىغىڭ بارمۇ؟

ـــ ياق، بۇ جەھەتتە ھېچقانداق قىينىچىلىق يوق، لېكىن سىز باشقا بىر مۇھىم مەسىلىگە سەل قاراۋاتىسىز.

ـــ ھە، چۈشەندىم. سۇلتان نۇرىددىنغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىنى نەزەردە تۇتۇۋاتامسەن؟ ئاۋادا ۋەزىپە ئورۇنلانسا، مىسىر سۇرىيىگە قارايدۇ، ئۇ چاغدا مىسىرغا كىم ھۆكۈمران بولىدۇ‌شى كېرەك، نۇرىددىنمۇ ياكى ...!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، سالاھىددىننىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇ ھاياجانلانغان ھالدا دادىسىنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا:

ـــ ياكى سالاھىددىننىڭ ئۆزىمۇ!؟ ـــ دىدى.

نەجمىددىن كۈلۈپ كەتتى ۋە:

ـــ ئۇنچە ئالدىراپ كەتمە. بىز ئۇچۇن ئېيتقاندا، ھازىرـ قى مۇھىم ئىش ۋەزىپىنى قانداق ئورۇنلاش، ـــ دىدى.

ـــ ئاببا‌سىيە خەلىپىسىنىڭ تاپشۇرغان ۋەزىپىسىنى قانداق

ئورۇنلاش جەھەتتە ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىلىمەن. لېكىن، دادا، مەن سىزنىڭ مۇشۇ ئىش ھەققىدىكى قارىشىڭىزنى بىلگىم كېلىدۇ.

— قانداق قارىشىمنى دېمەكچى بولىسەن؟

— دادا، مېنىڭ مەقسىدىم سىزگە ناھايىتى ئېنىق، لېكىن سىز ئۆز ئاغزىڭىدىن گەپ ئالماقچى. ماقۇل، مەن دەي. مەن ھەممىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇم. ھوقۇقنى قولغا ئېلىشىمغا تاغام ئەسەدۇددىن يول ئېچىپ بەردى. پۈتكۈل مىسرنى قىلىچىم بىلەن تىزگىنلىدىم. سۇلتان نۇرىددىن دەمەشقىتە تۇرۇپ، كەڭ كەتكەن ئەل - زېمىنغا، پۇقرا - رەئىيىلەرگە ئېگە بولدى، ئەمدى يەنە مىسرنى ئۆزىگە قاراتماقچى بولسا، بىز ئۇنىڭغا پەرمان بەردار بولۇۋرسەك ئادىللىق بولمايدۇ - دە! نۇرىددىن بىزدىن ئۇنچە دانىشمەنمۇ ئەمەس. بىزنىڭمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالىدىغان يېرىمىز يوق. لەشكەر قوماندانى مەن، مەن سالاھىددىن بولمىغان بولسام، مىسر ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلمىغان بولاتتى. مەنمۇ ئۆزەمنى ئايباسىيە سۇلالىسىگە سېتىشنى خالىمايمەن. مىسرنىڭ ھۆكۈمرانى نۇرىددىن ئەمەس، مەن سالاھىددىن بولۇشۇم كېرەك.

سالاھىددىن بارغانسېرى قىزىپ كەتتى. ئۇ دادىسىدىن نېمە سادا چىقىدىكىن دەپ قاراپ تۇراتتى.

— ھازىرچە ئالدىرىماي تۇر، — دېدى نەجمىددىن كۈلۈپ، — ئۆز ئالدىڭغا شاھلىق ھوقۇقىنى يۈرگۈزمەكچى بولۇۋېتىپسەن، لېكىن ئۆزەڭنىڭ نۇرىددىن ئەۋەتكەن كىشى ئىكەنلىگىنى، ئۇنىڭ ئەمرىگە بوي سۇنۇشۇڭنى ئۇنتۇما.

— دادا، مەن سىزنىڭ رايىڭىزنى بىلمەكچى، ھازىرچە باشقا گەپنى قويۇڭ!

نەجمىددىن ئۇنىڭ پىكرىنى توغرا تاپمىغاندەك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە مۇنداق دېدى:

— كۆچ ھەقىقەت، ھەممە شاھ - سۇلتانلارنىڭ ئەقىدىسى ئەنە شۇ. لېكىن «ئالدىرىغان قالار» دىگەن گەپ بار. سەن بىر-لەن تاغاك ئەسەدۇددىنىنى باشتا نۇرىددىن ئەۋەتكەن، ئاۋال بار-لىق كۆچۈك بىلەن ۋەزىپەكىنى ئادا قىلىپ، جامائەت كەيپىياتى ھازىرلاپ، فاتىمىيە سۇلالىسىنى ئاباسىيە سۇلالىسىگە ئايلاندۇر-غىنىدىن كېيىنلا، قالغان ئىش ئۈستىدە ئاندىن بىر نەمە دېگەن-لى بولىدۇ، ھازىر نۇرىددىن بىلەن ئۇزەكگە سوقۇشتۇرىدىغان ۋاقتىڭ ئەمەس.

نەجمىددىننىڭ گېپى ئوغلىنى خېلىلا قايىل قىلدى. شۇڭا سالاھىددىن يىراقنى كۆزلەپ، كېيىنچە بىر نەمە دېيىش قارارىغا كەلدى - دە، دادىسىغا:

— قاتتىق چارچىغانسىز، بالدۇرراق ئارام ئېلىڭ! — دىدى، ئاندىن مۇلازىملارنى دادىسىنى كۆتۈشكە ۋە ئوروُن - كۆرپىسىنى سېلىپ بېرىپ، چىقىپ دەم ئېلىشقا بۇيرۇدى.

ئەبۇ ھەسەن ۋە ھەشەشىنلار①

نەجمەددىن ئاتا-بالا ئىككىسى خەلىپە بىلەن خوشلىشىپ، قەسىر زەھەپتىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئەبۇ ھەسەن خەلىپىگە ھەمرا بولۇپ قالدى. خەلىپە ئازىد قەسىردىكى مۇلازىملىرىنى ئۆزىنىڭ كېيىملىرىنى سالدۇرۇپ قويۇشقا بۇيرۇدى. مۇلازىملار ئۇنىڭ گۆھەر قويۇلغان سەللىسى ۋە ئۇنچە-مارجانلار تاقالغان كەمخاپ تونىنى سالدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئۈچىسىنى يېنىكلىتىپ قويدى، ئۇ ناھايىتى چارچىغان. دەم ئېلىشى كېرەك ئىدى. ھەرەم قىزلىرى ئۇنىڭغا باشقا كېيىملەرنى كېيدۈرۈپ قويغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، ئۆزى بوشىشىپ كەتتى، كۆزلىرىنىڭ قان تومۇرلىرى كۆپۈپ كەتتى - دە، پۈتۈن بەدىنى مۇزلاپ، چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى. ئىككى پۈتى دىر - دىر تىرەيتتى، گويا ئورنىدىن قوپالمىغۇدەك قىلاتتى. ئەبۇ ھەسەن دەرھال بېرىپ خەلىپىنى يۆلىدى. ئۇ خەلىپىنىڭ قولىنىڭ ناھايىتى قىزىقلىغىنى سەزدى - دە، خەلىپىگە ئاپتاپ (ئىسسىق) ئۆتۈپ كەتكەنلىگىنى پەملىدى.

خەلىپە كېيىملىرىنى يەڭگۈشلىگەندىن كېيىن، ھېرىپ ھالدىن كەتكەن ھالدا كارۋاتتا ئوڭدا ياتتى، ئۇنىڭ چىرايىنى غەم باسقان ئىدى.

---

① ھەشەشىنلار — شىئە مەزھىبى ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ ئىمامى ھەسەن ئىبنى سەببا ھاسىڭ بەگگە مۇرىتلىرى. — تەرجىمان.

— بىرئاز ياخشى بولۇپ قالغاندەك تۇرامدۇ-لا؟ — دەپ سوردى ئەبۇ ھەسەن.

— ئۆگىلىرىم قاتتىق ئاغرىۋاتىدۇ، گەجگەم مۇزلاپ كەتتى، ئوشۇقچە قايغۇرۇپ، يۈرىگىمنى ئەلەم مۇجۇغانلىقتىن بولۇۋاتقان بولسا كېرەك! — دىدى خەلىپە ئازىد كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا بوغۇلۇپ تۇرۇپ.

— جانابى ئاللىرى، ھەرقانچە چوڭ ئىش بولسىمۇ، سالا-مەتلىكلىرىنى ئاسراشلىرى تولىمۇ زۆرۈر، — دىدى ئەبۇ ھەسەن شۇ ئان مۇلايىم ئاھاڭدا.

خەلىپە قاتتىق ھاسىراپ تۇرغاچقا، تەسلىكتە سۆزلىدى:

— مەن ئاشۇ كۈردنى كۆتۈۋېلىش ئۈچۈن ئېتىمغا مىنىپ شەھەردىن چىققاندىن باشلاپ مىجەزىم يوقىتەك بولۇپ قالدىم، بەدىنىم جۇغۇلداپ تىترەك بېسىپلا تۇردى. ھەيىيى، بۇ ئادەم-لەر مېنى كۆزىگە ئىلمايدۇ، ئۇلار مەندىكى پۈتكۈل ھوقۇقنى، مال - مۈلۈكنى تارتىۋالماقچى، شۇنداق بولسىمۇ، ماڭا يەنىلا زور-غا كۆلۈپ، ئۇلارنى ئوچۇق چىراي قارشى ئېلىشقا توغرا كەلدى.....

ئەبۇ ھەسەن ئۆزىدە ناھايىتى ئىشەنچ ۋە سەۋرى - تاقەت بارلىغىنى كۆرسەتكەندەك، ساقلىنى سىلاپ قويۇپ دىدى:

— جانابى ئاللىرى، سىر ساقلىساق، سەۋرى قىلساق، ئاللا بىزگە مەدەت بېرىدۇ. جاناپلىرىنىڭ بۇ ھىلىگەرلەرنىڭ ئازاۋىدىن بالدۇر-راق خالاس بولۇشلىرى ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز دۇئا قىلىمەن.

— قاچانغىچە سەۋرى قىلىمەن، ئى ئەبۇ ھەسەن؟ ئۇلارنىڭ ماڭا قانداق مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىغىنى بىلمەيسەن، ئۇلار تىلى تۆزۈك، دىلى بۇزۇق مۇناپىقلار. بولۇپمۇ ھىلىقى سالاھىددىن قاراپ تۇرۇپ بىزنىڭ مەزۇنىمىزنىڭ ئەزان ئېيتىشىنى چەكلىدى، يۈنى ئاز دەپ، مىسىر قازىسىنى قازىلىقتىن ئېلىپ تاشلىدى، چۈنكى

ئۇ بىزنىڭ مەزھىبىمىزدىكى قازى ئىدى؛ ئاندىن ئۆزىنىڭ شافئى مەزھىبىدىكى بىر كىشىسىنى قازىلىققا قويىدى. سەن سەۋرى قىلىش كېرەك دەيسەن، بۇنىڭغا قانداق سەۋر قىلغىلى بولسۇن؟!

ئەبۇ ھەسەن مىجەزى چۈس ئادەم ئىدى، لېكىن خەلىپىنىڭ زارىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزىنى ناھايىتى بىپەرۋا تۇتتى، يۈرىگى ئۆرتىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ناھايىتى ئەستايىدىل قىياپەتكە كىرىپ مۇنداق دېدى:

— شۇنداق بولسىمۇ، جاناپلىرىنى يەنىلا سەۋرى قىلىشقا تەۋسىيە قىلىمەن. بۇ ئىشقا مەنمۇ ئۆزلىرىدەك كۆڭۈل بۆلىمەن، بۇ ئىش بىزنىڭ ئېتىقادىمىزغا ۋە دۆلىتىمىزنىڭ ھايات ـ ماماتىغا مۇناسىۋەتلىك. ئۆزلىرىنىڭ قانداق ئۇمىتلىرى بولسا، ئۇنى بېجا كەلتۈرۈشۈمگە ئىشەنسىلە، مەن ئۆزلىرىنىڭ سالامەتلىكلىرىدىن ئەنسىرەۋاتىمەن. سالامەتلىكلىرىنى ئاسرىسىلا، ئوبدان ئارام ئالسىلا. بىرەر ئەھۋال بولۇپ قالسا، ئۆزلىرىگە ئادەم ئەۋەتىپ مەلۇم قىلىمەن.

— شۇنداق بولسۇن، مەن قەسىرىمىزغا بارىمەن، — دېدى خەلىپە جۇغ ـ جۇغ تىترەپ تۇرۇپ، ئاندىن ئورنىدىن قوپتى. ئەبۇ ھەسەن دەرھال بېرىپ يۆلىدى. بىرنەچچە خاس مەھرەم ئۇنى يۆلەپ چىقىپ مەپىگە چىقاردى، مەپە قەسىرىنىساغا يۈرۈپ كەتتى. ئەبۇ ھەسەن خەلىپە بىلەن خوشلاشقاندا، ئۇنىڭغا يەنە بىر قېتىم:

— بىرەر ئەھۋال بولۇپ قالسا، ئۆزلىرىگە ئادەم ئەۋەتىپ خەۋەر قىلىمەن، — دېدى.

قەسىرىنىسا ئايرىم قەسىر بولسىمۇ، لېكىن خەلىپىنىڭ خاس لىغان چاغدا ئۇ يەرگە بېرىشى ئۈچۈن، قەسىر زەھەپتىن قەسىرىنىساغا ئۆتىدىغان يول بار ئىدى. قەسىرىنىسانىڭ دەرۋازىسىنى خەلىپە بەلگىلىگەن خاس مەھرەم ساقلايتتى. خاس مەھ-

رەملەرنىڭ ئىلگىرىكى بېگى خەلىپىنىڭ يېقىن ئادىمى ئىدى. ئۇ ئىكىن پەرماننى ئورۇنلاشتا سالاھىددىننىڭ چىشىغا تېگىپ قويغانلىقتىن، سالاھىددىن ئۇنى چېپىۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئۆزىنىڭ ئىشەنچلىك كىشىسى باھائىددىن قارا قۇشنى قويغان ئىدى.

خەلىپە ئازىد ئادەتتە مەپە بىلەن قەسىرنىساغا كەلسە، خاس مەھرەملەر ئۇنى يۆلەپ چۈشۈرۈپ، ئۇنى ئۆزى ئىختىيار قىلغان ھوجرىغا ئەكىرىپ قوياتتى. بۈگۈن ئۇ خاس مەھرەمگە مەلىكە سەييىدىنىڭ ھوجرىسىنى ئىشارەت قىلدى. مەلىكە سەييىدە ئەقىللىق، زىرەك، مۇستەقىل پىكىرلىك قىز بولۇپ، ئىنىسى خەلىپە ئازىدنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر ئىدى. خەلىپە بۈگۈن ئاچىسى مەلىكە سەييىدە بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭ پىكرىنى ئاڭلاپ باقماقچى بولدى.

خاس مەھرەملەر خەلىپە ئازىدنى مەلىكىنىڭ ھوجرىسى ئالدىغا ئېلىپ كېلىشتى. خەلىپە ئىشىكنى قاقتى، مەلىكە چىقىپ ئۇنى يۆلەپ ھوجرىغا ئېلىپ كىردى. خەلىپە ئولتۇرغاندىن كېيىن، مەلىكە ئۇنىڭغا:

— ئەمرۇلمۇئمىنىن، يېقىندىن بېرى قانداقراق تۇرىسەن، سالامەتلىگىڭ قانداق؟ — دىدى.

— يۈتۈن بەدىنىم مۇزلاپ تۇرىدۇ، ھالىم ياخشى ئەمەس، كۆڭلۈم جىمجىتلىقنى خالايدۇ. ئۆيدە سەندىن باشقا كىشى بولمىسۇن، مۇلازىم قىزلارنى چىقىرىۋەتكىن!

مەلىكە خەلىپىنىڭ تەلىۋى بويىچە مۇلازىم قىزلارنى چىقىرىۋەتتى. مەلىكە سەييىدە ئۆزىنىڭ بۇ خەلىپە ئىنىسىدىن تۆت ياش چوڭ بولۇپ، زىلۋا بويلۇق، سېرىق چاچلىق، ساھىپجامال قىز ئىدى. ئۇنىڭ ئوتتەك يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قارىغان كىشىدە ئۇنىڭغا تەبەئى ھالدا ھۆرمەت تۇيغۇسى قوزغىلاتتى.

مەلىكە سەييىدە خەلىپىنىڭ يېنىدا ئولتۇردى، ئاندىن ئۇنىڭ بويىنىنى سىلاپ:

— ئۇكام، روھى - رەڭگىڭ سۇنۇق تۇرىدۇ. نېمە كېسەل بولۇپ قالدىڭ؟ ئاغرىق - سىلاق بولۇپ قالسىڭ، ھەممىمىز ئەنسىرەيمىز، — دىدى.

خەلىپە بېشىنى مەلىكىنىڭ مۇرىسىگە قويدى ۋە بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ:

— ئىسسىق ئۆتۈپ قالغان ئوخشايمەن، لېكىن ئىللىەت يۇرەكتە، — دەپ يۇرىگىنى قولى بىلەن كۆرسەتتى.

خەلىپىنىڭ تولىمۇ ئازاپلىنىۋاتقان ۋە بىئارام بولۇۋاتقانلىغىنى كۆرگەن مەلىكە ئۇنىڭ پىشانىسىنى تۇتۇپ كۆرۈپ، ئىسسىق مىسسىنىڭ ئۆرلەپ قالغانلىغىنى بىلدى - دە:

— تېۋىپ چاقىرتايمۇ؟ — دىدى.

— ياق. ئاخشاملىقىچە ئىسسىتمام يېنىپ قالار، ناۋادا كۆرەلارنى تەزگىنلىيەلەيدىغان تېۋىپ تاپالىساڭ، كېسىلىمنى ساقايتىشى مۇمكىن.

— كېسىلىڭنى ساقايتىدىغان ئاشۇنداق تېۋىپ ھەتتاكى ھىندىستاندا بولسىمۇ مەن ئۇنى جەزمەن ئەكەلدۈرىمەن، بىراق.... — دىدى مەلىكە چاخچاق تەرزدە.

خەلىپە مەلىكىنىڭ مۇرىسىدىن بېشىنى كۆتىرىپ، مەلىكىگە قارىدى. بۇ چاغدا خەلىپىنىڭ سەللىسى يەرگە چۈشۈپ كەتكەن ئىدى، مەلىكە ئۇنى ئېلىپ خەلىپىنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈپ قويدى.

— سەييىدە، — دىدى خەلىپە، — سەن مەندىكى كېسەلنىڭ نېمە ئىكەنلىگىنى بىلىپ تۇرۇپ، قەستەن خۇپسەنلىك قىلىۋاتىسەن.

مەلىكە كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن، لېكىن كۈن بويى غەم - غۇسسىگە

پىتىپ يۈرۈشكىمۇ بولمايدۇ - دە! سەۋرى قىلساڭ ھەممە ئىش ئاستا - ئاستا ئوڭۇشلىپ كېتىدۇ، — دېدى.

خەلىپە بېشىنى يەنە مەلىكىنىڭ مۈرىسىگە يۆلەپ، مەلىكىنىڭ يۈزىگە يېقىن ئەكىلىپ دېدى:

— مېنىڭ دەردىمنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، پەقەت بىر نەۋرە ئاكام ئەبۇ ھەسەن بىلىدۇ. ئۇ بۇ ئىشقا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ ھەم دەردىمگە سەۋەپ بولۇۋاتقان ئاپەتنى تۈگىتىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچىنى ئايمايدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

مەلىكە سەيىيدە ئەبۇ ھەسەن دېگەن ئىسىمنى ئاڭلاپلا چۆچۈپ كەتتى - دە، چىرايىدا بىردىنلا ئەنسىزلىك ئەكس ئەتتى. خەلىپە ئازىدىن قۇلىغىنى ئۇنىڭ مەيدىسىگە يېقىپ، ئۇنىڭ يۈرىگىنىڭ سوقۇشىنى تىڭشاۋاتاتتى، ئەگەر مەلىكە ئۆز ھىسسىياتىنى دەرھال بېسىۋالمىغان بولسا، خەلىپە ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى سېزىپ قالغان بولاتتى.

مەلىكە ئۆزىنى قەستەن بېپەرۋا تۇتۇپ:

— ئۇ نىمىلەرنى دېدى؟ — دەپ سورىدى.

— بىرەر ۋەقە يۈز بېرىپ قالسا، دەرھال شەرىپ جەلىسىنى ئەۋەتىپ ماڭا خەۋەر قىلىدىغانلىغىغا ۋەدە بەردى.

— بۇ كىشىگە ئىشىنەمسەن؟ — دەپ سورىدى مەلىكە ئەندىشە بىلەن.

— ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىككە نېمە ئاساسىم بار؟ ئۇ سەممى، ئىشەنچىلىك ئادەم. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزنىڭ تۇققىنىمىز، بىزنىڭ ئىشىمىزغا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلىدۇ.

مەلىكە بۇ گەپكە قوشۇلمىغان ھالدا بېشىنى چايقاپ، لام-جىم دېمىدى. لېكىن ئىچىدە: «ئۇ بىر مۇناپىق» دېدى.

خەلىپە ئازىدە ئۆز ئورۇندۇغىدا ئولتۇردى، ئۆزىگە قىزىتمىسى بىرئاز يانغاندەك بىلىنىپ، كەيپىياتى بايىقىدىن سەل ياخشىلاندى.

— بىرتاز ئوڭلانغاندەك بولدۇم، سېنىڭچە قانداق؟ — دېدى ئاچمسىنىڭ قولىنى تۇتۇپ، — ئەبۇ ھەسەندىن گۇمانلانماندەك تۇرىسەن، لېكىن كىشىلەردىن ئاساسسىز گۇمانلانماسلىق كېرەك. ئۇ بىزنىڭ بىر نەۋرە ئاكىمىز، بۇۋىمىزنىڭ ئۆز پۇشتىدىن بولغان بوغۇنلاردىن بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا شاھ نەسلى - دە.

— دېگىنىڭدەك بولغاي! — مەلىكە چىرايىدا تۇتۇلغان ھالدا ئالتۇندەك ساغۇچ چاچلىرىنى ئويناپ ئولتۇردى.

— ئاچا، نېمىگە خاپا بولدىڭىز؟ ئۇ سىزنى رەنجىتىپ قويغانمىدى؟ مېنىڭچە، ئۇ كىشى بىزگە سەممى - سادىق. بىر كىشىدىن سەۋەپسىز گۇمانلانماسلىق كېرەك - تە!

مەلىكە خەلىپىگە پىسەنتسىزلىك بىلەن كۆزىنىڭ قۇيرۇغىدا قاراپ قويدى ۋە:

— خوداغا شۈكرى، ئۇنىڭغا ھېچقانداق ھاجىتىم چۈشمەيدۇ، ھەم قىزىقمايمەن، — دېدى.

— ئۇ بىزنىڭ قېرىندىشىمىز، ئۇنىڭ ھەممىتىنى رەت قىلماسلىغىمىز لازىم.

— ئۇ بىزنىڭ قېرىندىشىمىز ئىكەنلىگىنى، شاھ نەسلى ئىكەنلىگىنى كىم ئىسپاتلاپ بېرەلەيدۇ؟ — دەپ سورىدى مەلىكە قىزىققانلىق بىلەن، — مېنىڭچە، ئۇ ئۆزىنى - ئۆزى ئىسپاتلاۋاتىدۇ. بىرەر ئادەمگە ئاسانلىقچە ئىشىنىپ كەتمەسلىگىمىز لازىم.

— سەن بۇ ئىشنى بەكمۇ مۇرەككەپ ئويلاپ كېتىپسەن، — دېدى خەلىپە بۇ ھەقتىكى ئەپلەرنى ئايقاللاشتۇرماقچى بولۇپ. دەل شۇ چاغدا بىر مەھرەم كىرىپ كەلدى. مەلىكە ئۇنى بىر ئىشنى خەۋەر قىلغىلى كىردى دەپ پەملەپ:

— نېمە گېپىڭ بار؟ — دېدى.

— شەرىپ جەلىس كەلگەن ئىكەن، باھائىددىن مەھرەم بەگى ئۇنى توساپ قويدى، — دېدى مەھرەم.

مەلىكە دەرھال خەلىپىگە قاراپ، ئۇنىڭدىن چارچىغان - چارچىمىغانلىغىنى، كەلگەن كىشىنى قوبۇل قىلىش - قىلماسلىغىنى سوراپتۇ.

— چارچىمىدىم، كىرسۇن، — دېدى خەلىپە.

مەلىكە مەھرەمگە:

— چىقىپ مەھرەم بېگىگە ئېيىت، خەلىپە قوبۇل قىلىدۇ، ئۇنى كىرگۈزسۇن، — دەپ بۇيرۇدى.

مەلىكە ئىنسىنىڭ شەرىپ جەلىسىنى قوبۇل قىلماقچى بولغانلىغىدىن تولىمۇ نارازى بولدى، لېكىن ئۆزىنىڭ نارازىلىغىنى بىلدۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئۇنى توسمىدى. ئانچە ئۆتمەي، شەرىپ جەلىس كىردى ۋە خەلىپىگە سالام قىلدى، خەلىپە ئۇنى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. مەلىكە كېچىگىدىن تارتىپ شەرىپ جەلىس بىلەن تونۇش بولغاچقا، سورۇندىن چىقىپ كەتمەي، ئىنسىنىڭ نېمىلەرنى دەيدىغانلىغىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

خەلىپە شەرىپ جەلىسكە سىنچىلاپ قاراپ چىقىپ، نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىگىنى سورىدى.

— ئۆزلىرىنىڭ ئىسىمىڭ ئۆتۈپ، بىرئاز تىتاپ بولۇپ قالغانلىقلىرىنى ئېبۇ ھەسەندىن ئاڭلاپ، ئاتايىن شۇ ئىش ئۈچۈن كەلدىم. — دېدى شەرىپ جەلىس.

خەلىپە ئۇنىڭ سۆزىدىن خوشال بولۇپ كۈلۈپ قويدى ۋە:

— سېنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشىڭ بىلەنلا خېلى ساقايىپ قالدىم، ئىسىمتام يېنىپ كەتتى، ئىشەنمىسەڭ قولۇمنى تۇتۇپ باق. راستىنى ئېيىت، زادى نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭ؟ — دېدى.

شەرىپ جەلىس خەلىپىنىڭ قولىنى تۇتۇپ كۆرۈپ، دېگەندەك ئىسىمتىمسىنىڭ يانغانلىغىنى بىلدى. لېكىن، مەلىكىنىڭ

ئالدىدا ئېيتىشقا بىئەپ بولمىدىغان بىر ئىش بارەدە، بىرئاز ئوڭايسىزلىنىۋاتقانلىقى بىلىنىپ قالدى.

مەلىكە دەرھال سېزىپ، ئورنىدىن قوپتى - دە:

— ئەگەر ئىككىڭلارنىڭ سۆزلىشىشىگە بىئەپ بولسا، مەن چىقىپ كېتەي، — دېدى.

مەلىكىنىڭ ئىنىسى ئۇنىڭ پېشىدىن تارتىپ:

— ئولتۇر، چىقىپ كەتمە! سەندىن يوشۇرىدىغان ھېچقانداق ئىشىمىز يوق، — دېدى، ئاندىن شەرىپ جەلىسىنى سۆزلە دېدى.

— مۇھىم بىر ئىش بىلەن كەلگەن ئىدىم. دەۋەرسەم بولامدىكىن؟

— دەۋەر، ئەندىشە قىلما. ئەبۇ ھەسەن توغرىسىدىكى ئىشمۇ؟ ئۇ بىرەر تەدبىر تېپىپتىمۇ؟

— جانابى ئالىلىرى، تاپتىلا. ئەبۇ ھەسەن ئېيىتقىدەك، ئۇ، دۆلىتىمىزنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن، ھوقۇق تاماسىدا بۇرگەن ھېلىقى كىشىنى.....

— ئۇ نېمە دېدى؟ — دەپ سورىدى خەلىپە بىتاقەت بولۇپ.

— ئېيتسام، چۆچۈپ كېتىشلىرى مۇمكىن.

خەلىپە شەرىپ جەلىسكە يېقىن كېلىپ:

— ئۇ نىمىلەرنى دېدى؟ — دەپ سورىدى.

* * *

— ئەبۇ ھەسەننىڭ ئېيتىشىچە، قىيىن شارائىتتىن قۇتۇلىمىز دېسەك، گەپ سالاھىددىندا ئىكەن، — دېدى شەرىپ جەلىسى گويا باشقىلار ئاڭلاپ قالمىسۇن دېگەندەك شۇنىرلاپ.

— ئۇنداق بولسا، ئەبۇ ھەسەن قانداق قىلماقچى ئىكەن؟
شەرىپ جەلىس قولىنى بوغۇزىغا ئەكىلىپ:
— ئەبۇ ھەسەن ئۇنى جايلىۋەتمەكچى، — دەپ بوغۇزلاشنى ئىشارەت قىلدى.
خەلىپىنىڭ چۆچۈگەنلىگى بىردىنلا چىرايىغا چىقتى، ئۇ:
— ئۇنى كىم ئۆلتۈرىدۇ؟ پۈتكۈل مىسىردا ئۇنىڭ بىر تال مويىغا تېگەلەيدىغان كىم بار دەيسەن؟ — دېدى.
— سالاھىددىننى ئۇ ئۆزى ئۆلتۈرمەكچى ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ غايىۋانە ئۆلتۈرۈلۈشىنى ئۈمىت قىلىدۇ.
— بۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟
— مەخسۇس مەخپى ئۆلتۈرۈش بىلەن شوغۇللىنىدىغان باتىنىيە دېگەن گۇرۇھنىڭ بارلىغىنى ئاڭلىمىغانمىدىلا؟ بۇ گۇرۇھ ئىسمائىلىيە دەپمۇ ئاتىلىدۇ.
خەلىپە بۇ قاتىللىق گۇرۇھىنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپ قاتتىق چۆچۈپ كەتتى ۋە:
— بۇ گۇرۇھنىڭ بارلىغىنى ئاڭلىغان. ئۇقۇشۇمچە، بۇ گۇرۇھ ئەسلىدە بىزگە ئىتائەت قىلىدىكەن، — دېدى.
— شۇنداق، ئەسلىدە بىز تەرەپتە ئىدى، ھازىر ئەبۇ ھەسەن بىلەن مۇناسىۋىتى ناھايىتى يېقىن ئىكەن.
— ئۇلار قاتىللىق قىلىشنى يېقىنىدىلا ئەمەس، خېلى بۇرۇنلا باشلىغان. ئېسىمدە قېلىشچە، ئۇلارنىڭ قاتىللىقلىرىنى سەن ماڭا بىرنەچچە قېتىم سۆزلەپ بەرگەن ئىدىڭ. ھۆرمەتلىك سۇلتان ئەمىر جىيۇش، تۈركمەن - ئوغۇزلاردىن بولغان مەشھۇر ۋەزىر نىزامۇلمۇلۇككە ئوخشاش كىشىلەر ئاشۇ گۇرۇھ تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلىگىنى سەندىن ئاڭلىغان ئىدىم. بۇ گۇرۇھنىڭ ئىلگىرىكى پاشلىغى بەھرام ئىكەنمىش.
— ھەق راست، جانابى ئالىلىرى، بۇ گۇرۇھ نۇرغۇن كىشىلەر-

نى ئۆلتۈرگەن، يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش ئۇلارنىڭ كەسپى.

— ھازىرقى باشلىغى كىم؟

— يۇنىڭدىن 150 يىل ئىلگىرى، يەنى جاناپىلىرىنىڭ بوۋىسى تەختىكى چاغدا، ئۇلارنىڭ باشلىغى ھەسەن ئىبنى سەباھ دېگەن كىشى بولغان ئىكەن. شۇ چاغدا ئۇ ئالامۇت قەلئەسىدە بىر تۈركۈم پىدائىلارنى توپلاپ مۇشۇ ۋەھىمىلىك تەشكىلاتنى قۇرغان ئىكەن، بۇ تەشكىلاتنىڭ ئەزالىرى ئۇچىغا چىققان بەگلەر ئىكەن. كېيىن مىسىرغا پارسىلار، ئىراقلىقلار، سۈرىيە لىكلەر ھۆكۈمرانلىق قىلغان دەۋرلەردە ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ بىرنەچچە باشلىق يەگگۈشلەنگەن ئىكەن. ھازىرقى باشلىغى راشىدىن سىنان دېگەن كىشى. ئۇ ھەلەب شەھىرى يېنىدىكى ساماق دېگەن مۇستەھكەم تاققا بېكىنىۋېلىپ ئۆزى خان - ئۆزى بەگ بولماقتا. قول ئاستىدا ئۇنىڭ ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلىدىغان تەجرىبىلىك چوماقچىلار بار. ئۇ پالانى پادىشانى ياكى پالانى سۇلتاننى ئۆلتۈرۈشلار دەپ ئەمرى قىلسىلا، بۇ چوماقچىلار دەرھال بېجا كەلتۈرىدۇ. راشىددىن سىنان بىلەن ئەبۇ ھەسەننىڭ مۇناسىۋىتى ناھايىتى قويۇق، بىر بىرىنىڭ تەلەپ - ئىلتىماسلىرىنى يەردە قويمايدۇ.

خەلىپە ئازىدىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى ۋە يەنە مۇڭداق دېدى:

— سالاھىددىن ئادەتتىمۇ ناھايىتى ھۇشيار يۈرىدۇ، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىش تەس، قاتىل ئۇنىڭغا قانداقمۇ قول سالالىسۇن! قول سالغان تەقدىردىمۇ، قۇتۇلۇپ كېتىشى تەس.

— ئۇلار دائىم چاكار، مۇلازىملارچە ياسىنىپ، قۇل، چاكارلارنىڭ ئارىسىغا كىرىۋالىدۇ - دە، پەيتكە قاراپ ئىش قىلىدۇ. مەقسەتكە يېتىدىغانلا بولسا، ئۆز تەقدىرىنىڭ قانداق بولۇشىنى پەرۋايىغا ئالمايدۇ، ئۇلار ئۆلۈشتىن قورقمايدۇ، قاتىللىقنى شەرەپ ھېسابلايدۇ.

خەلىپە ئاچىسىدىن گەپ كۆتۈپ ئۇنىڭغا قارىدى. مەلىكىمۇ خىيالغا پېتىپ ئولتۇراتتى. خەلىپە ئۇنىڭغا:

— بۇ ھەقتە سېنىڭ قارىشىڭ قانداق؟ — دېدى.

مەلىكە جاۋاپ بەرمىدى.

خەلىپە يەنە شەرىپ جەلىسكە قاراپ:

— ئۇلار قاچان ھەركەت قىلماقچىكەن؟ — دېدى.

شەرىپ جەلىس ساقىلىنى سىلاپ بىرنەچچىنى يۆتكىلىپ قويدى. ئۇ خەلىپىنىڭ سوئالىغا دىققەت قىلمىدى. لېكىن ئېيتقۇسى بولسىمۇ ئاغزىدىن چىقىرىشقا پېتىنالمايۋاتقان ياشقا بىر گەپنى باردەك قىلاتتى. مەلىكە ئۇنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشكە دىققەت قىلدى. شەرىپ جەلىس بىر دەم دىلىغۇل بولۇپ، ئاخىر مۇنداق دېدى:

— جانابى ئالىلىرى، ئەبۇ ھەسەن بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالىدىغانلىغىنى بىلدۈردى، لېكىن بىر شەرتى بار ئىكەن. ئۆزلىرىگە مەلۇملۇق، ئۇمۇ ئېسىلزادە، خان جەمەتى، شۇڭنا ئۇ...

ئۇنىڭ مەقسىدىنى دەرھال چۈشەنگەن مەلىكە شۇ ئاندىلا:

— ئۇنىڭ شەرتى خەلىپىدىن كېيىن... ئۇنى ۋەلىئەھدى دەپ ئېتىراپ قىلىشمىكەن؟ — دېدى.

شەرىپ جەلىس قوپاللىق قىلىپ ئەبۇ ھەسەننىڭ شەرتىنى ئېيتىپ تاشلىغانلىغىغا پۇشايمان قىلغانىدەك بولۇپ، مۇنداق دېدى:

— راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭ بۇ شەرتىنى قوبۇشى ئەخمەقلىق ھەم قىلچە ئەھمىيەتسىز. چۈنكى، خۇداغا شۈكرى، خەلىپىمىز تېخى ناھايىتى ياش، خۇدا دۆلىتىنى زىيادە، ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلىپ، بىزدىنمۇ ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈشىنى نېسىپ قىلغاي. ئەبۇ ھەسەن بولسا ئوتتۇرا ياشقا كىرىپ قالغان كىشى. ئۇنىڭ بۇ شەرتىنى قوبۇشى پەقەت ئۆز كۆڭلىنى تەسكىن تاپتۇرماقتىن

باشقا نەرسە ئەمەس. چۈنكى بۇ ۋەزىپە ناھايىتى خەتەرلىك، ئۇنى ئورۇنلاپ بولغۇچە ئۆزى تىرىك قالامدۇ - يوق، بۇنىڭغا بىر نېمە دېيىش تەس.

— ئۇ مەندىن كېيىن خەلىپە بولماقچىمىكەن؟ — دېدى خەلىپە.

— خۇدا ئۆمرىلىرىنى ئۇزۇن قىلغاي. مېنىڭچە، بەزىلەرنىڭ راستىن خەلىپە بولۇشنى خىيال چاغلىمىشى ناتايىن، لېكىن ئۇنداق كىشىلەر ۋەلى ئەھدىلىك نامىغا ئېرىشسە رازى بولىدۇ.

خەلىپىنىڭ بۇ گەپلەرنى مۇلاھىزە قىلىپ، ئارىسالدى بولۇپ قالغانلىغى كۆزلىرىدىن مانا مەن دەپ بىلىنىپ قالدى. ئۇ يەنە شەرىپ جەلىسكە قاراپ:

— سېنىڭ پىكرىڭ قانداق؟ — دېدى.

— گەپنى ئۇچۇق ئېيتقانلىغىم ئۈچۈن جانابى ئالىلىرىدىن ئەپۇ سورايمەن، — دېدى شەرىپ جەلىس. — مېنىڭچە، ئەگەر ئۇ سالاھىددىنى كۆزىمىزدىن يوقتىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەمىلى ھوقۇقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلىسىلا، ئۇنىڭ شەرتىنى قوبۇل قىلىش ئورۇنسىز بولماس. دەرۋەقە، بىزمۇ ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ ئوغلى ئەمىر داۋۇتنى ۋەلى ئەھدى قىلىشقا ماقۇل بولۇش شەرتىنى قويساقمۇ بولىدۇ. شۇنداق بولغاندا، يەنىلا ئۆزلىرىنىڭ ئوغلى داۋۇت ھەقىقى ۋەلى ئەھدى بولىدۇ، ئەبۇ ھەسەن بولسا ئورۇق ئاتاقىلا ۋەلى ئەھدى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ.

بۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان مەلىكە سەييىدە خەلىپىنىڭ گەپلىرىدىن ئۇنىڭ ئەبۇ ھەسەننىڭ شەرتىنى قوبۇل قىلىدىغانلىغىنى سەزدى - دە، ئىمارام بولدى ۋە يىرگەنىدى. بۇ شەرتتىن نېمە ئۈچۈن يىرگىنىدىغانلىغىنى ئۆزىمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيتتى، لېكىن بۇ شەرتتە قانداقتۇ بىر ھىيلە - مىكىر ۋە ئاسىيلىق بارلىغىنى ھېس قىلاتتى. يۈرىگىدە بولسا سالاھىددىنى

ئۆلتۈرمەسلىك كېرەك ۋە ئۆلتۈرۈشنىڭمۇ ھاجىتى يوق دەپ قا-
رايتتى. ئۇ ئىنسىغا:

— سەن سالاھىددىننى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئەبۇ
ھەسەننى قويماقچىمۇ؟ — دىدى.

— ياق. ئەگەر ئەبۇ ھەسەن سالاھىددىننى ئۆلتۈرۈۋېتەلىسە،
ئۇنىڭغا ۋەلى ئەھدىلىك مەرتىۋە بېرىمەن، لېكىن ئۇ سالاھىددىن-
نىڭ ئورنىغا دەسسىيەلمەيدۇ.

— ئوغلۇڭ داۋۇتنى نەگە قويىسەن؟

— ئەبۇ ھەسەن ئۇنى ۋەلى ئەھدىلىككە تەينىلەيدۇ.

— ئۇنداق قىلىپ يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى بار؟ نېمىشقا
سالاھىددىننى ئۆلتۈرىدىغان گۇنا ئىشنى قىلىسەن؟

— نېمىشقا دەمسەن؟ چۈشەنمىدىڭما؟

— چۈشەنگەن بولۇشۇم مۇمكىن، لېكىن جانابىي ئالىنىڭ
ئويىنى بىلىپ باقماقچىمەن.

— سالاھىددىن مېنىڭ ھەممە ھوقۇقۇمنى تارتىۋالدى،
مەندە خەلىپىلىك ھوقۇق ئەمەس، پەقەت خەلىپە دېگەن قۇرۇق
ئاتاقلا قالدى.

— سالاھىددىندىن بۇرۇن سەندە ھوقۇق بولغانمىدى؟
بۇرۇن ھوقۇقنىڭ ھەممىسى ۋەزىر ئەزەمنىڭ قولىدا بولغانغۇ!
ئۇ چاغلاردىكى ۋەزىر ئەزەم يا ئەرمەن، ياكى تۈرك ئىدى،
كۇردلاردىن بولغان بۇ ۋەزىر ئەزەمنىڭ ئۇلاردىن نېمە پەرقى بار!؟

— ئۇ ئۆكتەم، ئۆز بېشىمچە، ھېچكىمنى كۆزىگە
ئىلمايدۇ...

مەلىكە ئۆز پىكرىنى تېخىمۇ كۈچكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن
ئۇنلۇك سۆزلىدى:

— ئۇ ئۆكتەملىك، ئۆز بېشىمچىلىق قىلغان بولسا، پۇقرا-
لارنىڭ ئۈستىدىكى زۇلۇم ـ سىتەمنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن جاھا-

لەتكە ئۆكتەملىك، ئۆز بېشىمچىلىق قىلغان. دەرۋەقە، ئۇ چارە ـ تەدبىر قوللانماقتا، ئۇ بۇنى سۈيىقەست، ھىيلە ـ مىكىر بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان كىشىلەرگە ۋە قارا نىيەت ئەبلەخلەرگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن قىلىۋاتىدۇ، چۈنكى ئۇلار بۇنىڭغا ھەسەت قىلىدۇ، شۇڭا سەندە ئۇنىڭغا نارازىلىق تۇغدۇرماقچى بولىدۇ. سالاھىيەتلىك ئادەمچىلىگىنى چۈشىنىش ئانچە قىيىن ئەمەس. ئەينى ۋاقىتتا سالاھىيەتلەر، ئۇنىڭ تاغىسى ئەسەبىيلەر بىزنى خەۋپ ـ خەتەر ئىچىدىن قانداق قۇتقۇزۇپ قالغانلىغىنى ئەسلەپ باقساڭ بولىدۇ. سەن نۇرىددىننىڭ بىزگە ھەمداشلىغىنى قوزغاش ئۈچۈن، بىز ئايالالارنىڭ چېچىنى نۇرىددىن سۇلتانغا ئەۋەتىپ، ئۇلاردىن قوشۇن ئەۋەتىپ بىزنى ئەھلى سەلىپىنىڭ ئىبلىس چاڭگىلىدىن قۇتۇلدۇرۇۋېلىشنى ئىلتىماس قىلدىڭ. شۇنىڭ بىلەن ئەسەبىيلەر بىلەن ئۇنىڭ جىيەن ئوغلى ئاشۇ سالاھىيەتلار كېلىپ بىزنى قۇتۇلدۇرۇۋالدى. قارا، شۇ چاغدا كېسىۋەتكەن بىر تۇتام چېچىم ھازىرغىچە قىسقا، ـــ مەلىكە سۆزلەۋېتىپ، ئۆز چېچىنى كۆۋاچى قىلماقچى بولۇۋاتقاندەك، چاچلىرىنى سىلاپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ بىز نۇرىددىن سۇلتانىنىڭ شەرتى بويىچە، ئۆز ھۆكۈمرانلىغىمىزدىكى زىمىنىنىڭ ئۇچتىن بىرىنى ئۇنىڭغا بۆلۈپ بەردۇق. ئۇلار بىزنى پەرەڭلەرنىڭ بالايى ـ ئاپىتىدىن قۇتقۇزۇپ قالدى. بىراق، بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشىلىغىنى ئۇنتۇپ قالدۇق، شۇ چاغدا سېنىڭ ۋەزىرلىرىڭدىن شاۋەر ئۆز لەۋزىدە تۇرماي، ھەدەپ كەينىگە سۇرگەنلىكتىن، ئاخىر ئۇلار ئۇنى چېپىۋەتتى. ئاللا گۇۋا، سالاھىددىن شاۋەرگە قارىغاندا تېخىمۇ ئاق كۆڭۈل، سادىق. لېكىن بىز تېگىشلىك ساۋاقنى قوبۇل قىلماي، بىزنى سالاھىددىنغا قارشى تۇرۇشقا كۈشكۈرتۈۋاتقان، سالاھىددىنغا ھەسەت قىلىدىغان ئەمىر ـ ئۆمرالارنىڭ پىتنە ـ پاسات ۋە

قوتراتقولۇقلىرىغا بېرىلىپ كېتىۋاتىمىز. ۋاي ئۇكام، ئاشۇ ئەمىر - ئۆمىرالارنىڭ شۇ چاغلاردا نەمە ئىشلارنى قىلغىنىنى بىلەمسەن؟ ئۇلار ئەھلى سەلىپىلەر بىلەن خەت - پەت ئېلىشىپ، تىل بىرىكتۈرۈپ، ئېغىز - بۇرۇن يالىشىپ، سالاھىددىن نى ئۆلتۈرۈش سۈيىقەستىنى پىلانلاشقان. كېيىن سالاھىددىن سەپ زىپ قالغان ۋە بىر ئەمەلدارنى ئۆلتۈرۈپ، باشقىلارغا ئىبرەت قىلدى. كۆتۈلمىگەندە، بۇ ھەركەت شاھ قەسرىدىكى باشقا ئەمىر - ئۆمىرالارنىڭ ئاچچىغىنى كەلتۈرۈپ قويىدى. ئۇلار ئەللىك مىڭ ئادەم يىغىپ، سالاھىددىنغا قارشى چىقتى، شۇنىڭ بىلەن ئىككى تەرەپ قەسىردە قىلىچلىشىپ كەتتى. شۇ كۈن زادى ئېسىمدىن چىقمايدۇ. شۇ كۈنى بىز قەسىردە ئىدۇق. سەن پىشايۋاندا ئولتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ سوقۇشىنى تاماشا قىلدىڭ. ئەمەلدارلىرىڭغا غەيرەت بېرىپ، ئۇلارنى تېخىمۇ يۇرەكلىك قىلدىڭ. سالاھىددىن ئۆز كىشىلىرىنى زىيانغا ئۇچراتماسلىق ئۈچۈن قەسىرگە ئوت قويۇشقا پەرمان چۈشۈردى...

— شۇ چاغدا مەن سالاھىددىنغا قەسىرگە ئوت قويمىسۇن دەپ ئادەم ئەۋەتكەن .... — دېدى خەلىپە مەلىكىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

مەلىكە شۇ چاغدىكى زور ئوت ۋەقەسىنى تىلغا ئالغاندا چىرايى بۆلەكچىلا بولۇپ، ئېچىنىشلىق خاتىرىگە غەرق بولۇپ، ئويغا پاتتى. ئۇنىڭ خەلىپە ئىنىسى ئۇنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۇشتۇمتوت ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ ئەجەپلەندى - دە، شەرىپ جەلىسكە قارىدى. ئۇمۇ مەلىكىنىڭ كەيپىياتىغا سەپسېلىپ تۇراتتى.

مەلىكە سەل ئېسىگە كەلگەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ:

— بۇ ئىشلارنى تىلغا ئېلىشتىن نەمە پايدا چىقىدۇ؟ — دېدى.

— ئەمسە، قانداق قىلساق بولىدۇ؟

— بۇ گەپلەرنى قويايلى! بۇلارنى ئويلىسام، يۈرىگىم ئاغ→ رىيدۇ. سەنمۇ ئارام ئالغىن، ساڭا جىمجىتلىق كېرەك.

مەلىكە سۆزىنى تۈگىتىپ بېشىغا رومىلىنى ئارتىتى. خەلىپە شۇ ئان:

— ھازىر كەيپىياتىم ناھايىتى ياخشى، سالامەتلىگىم ھەچ→ گەپ ئەمەس، خۇداغا شۈكرى، ئىسىتمام يېنىپ كەتتى، گېپىڭنى دەۋەتكىن، — دىدى.

مەلىكە يانچۇغىدىن بىر تۇتام چاچنى ئالىدى ۋە ئۇنى خەلىپىگە بېرىپ:

— بۇ چاچنى تونۇمسەن؟ — دىدى.

— سەن ئۆزۈڭ كېسىپ بەرگەن ئاشۇ بىر تۇتام چاچ ئەمەسمۇ! — دىدى خەلىپە ھەيران بولۇپ، — مەن بۇنى دەمەشق سۇلتانىغا ئەۋەتكەن ئىدىمغۇ، قانداق قىلىپ سېنىڭ قولۇڭغا چۈشۈپ قالدى؟

— بىزنىڭ ئوردا خادىملىرىمىز سالاھىددىننىڭ كىشىلىرى بىلەن جەدەللىشىپ قالغان كۈنى قولۇمغا چۈشتى.

— قانداق بولۇپ؟

— سالاھىددىنغا ئۆز ئادەملىرىنى قەسىرگە ئوت قويۇشتىن توساشنى ئېيتقان ئىدىم دىدىمغۇ. ئەھۋال راست شۇنداق. بىراق، شۇ چاغدا بىزنىڭ قەسىرده ئىنتايىن ئالاقزاده بولۇپ كەتكەنلىكىمىز ھېلىمۇ يادىمدا. شۇ چاغدا مەن ھوجرامنىڭ يېنىدا لاۋۇلداپ ئوت كۆيۈۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ قالدىم، بۇ ئوتنىڭ قەيەردىن تۇتىشىپ قالغىنىنى ئۇقمىدىم. شۇئان سارايسىمگە چۈشۈپ ۋاقىرىدىم، لېكىن ئەتراپتا بىرەرمۇ چاكار، مۇلازىم كۆرۈنمىدى. تۇساتتىنلا، مۇلازىمچە كېيىنگەن، يۈزىگە نىقاپ تارتقان بىر ئەركىشى ھوجرامدىن ئېتىلىپ چىقتى. ئۇنىڭ بۇ ھوجرىغا قانداق كىرىۋالغ

ھىنىنى بىلمىدىم. مېنى قۇتقۇزۇۋالىدىغان كىشى ئوخشايدۇ دەپ، ئۇنىڭغا تىكىلدىم. ئۇنىڭ كىملىگىنى سوراشقا تەمشىلىۋاتقىنىمدا، ئۇ قولۇمدىن كاپ قىلىپ تۇتۇپ، ئۆزى بىلەن بىللە مېڭىشقا سۈرىدى. مەن يۇلقۇنۇپ قولۇمنى تارتىۋالدىم، لېكىن ئۇ قولۇمنى يەنە تۇتۇۋالدى ۋە مېنى يۇدۇپ ئېلىپ ماڭماقچى بولدى. شۇ چاغدا ئەتراپتا باشقا ئادەم يوق ئىدى، قورققىنىمدىن ۋاقىراپ كەتتىم، لېكىن سىرتتا ۋاراڭ - چۇرۇڭ، گۈلدۇر - گالاپ بەك قاتتىق بولغاچقا، ئاۋازىمنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى. شۇ چاغدا يەنە بىر ئادەم پەيدا بولۇپ، نىقاپلانغان بايىقى ئادەمنىڭ مېنى ئېلىپ مېڭىشىغا ياردەملەشتى، يەنە تېخى ماڭا خەنجەر تەڭلەپ قورقىتىپ، ھېلىقى ئادەم بىلەن مېڭىشقا زورلىدى. قورقۇپ پۈت - قولۇمدا جان قالمىدى، رومىلىمىمۇ چۈشۈپ قاپتۇ، چاچلىرىمۇ چۈۋۈلۈپ چاڭگىدەك بولۇپ كېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا، ئۇشتۇمتۇتلا يەنە بىر يىگىت پەيدا بولۇپ قالدى ھەم ماڭا قاراپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۇستۈبشىدىن قارىغاندا سالاھىددىنىڭ ئادەملىرىگە ئوخشايتتى. مەن، ئەمدى تۇڭەشتىم، دىمىسەم - دىمىسەم، ئۇمۇ بۇلارنىڭ شېرىگى دەپ ئويلىدىم. لېكىن ئۇ خەنجىرىنى كۆتىرىپ ۋاقىرىغان پېتى بايىقى ئىككى مۇتەھەمگە ئېتىلىپ كېلىۋىدى، ئۇنىڭ ئەلپازىدىن قورققان بۇ ئىككى مۇتەھەم مېنى تاشلاپ بەدەر قاچتى. خۇددى شىرەدەك قامەتلىك ھىلىقى يىگىت ماڭا: «ھىلىقى ئىككى مۇتەھەم كىملەر، تونۇمسىز؟» دىدى مۇلايىملىق بىلەن. مەن: «تونۇمايمەن. ئۆزۈڭ كىم؟ نىمە قىلماقچىسەن؟» دىدىم. «مەلىكە، قورقماڭ! — دىدى ئۇ، — مەن سالاھىددىنىڭ ئادەملىرىدىن. بايىقى ئىككى مۇتەھەمنىڭ سىزنى ئېلىپ قېچىشقا ئۇرۇنغانلىقىنى كۆرگەن چېغىمدا، سىزنىڭ ئالتۇندەك سېرىق چاچلىرىڭىزغا كۆزۈم چۈشۈپ، خەلىپىنىڭ خانىدانىدىكى قىز بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلدىم - دە، دەرھال كېلىپ سىزنى قۇتقۇ

قۇزۇۋالدىم. ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى، بۇ مۇتىھەملەرنى قوغلىۋەتتىم.»
مەن ئۇنىڭدىن: «سىرتتىكى ئوت ئۆلگىيىپ كېتەرمۇ؟» دەپ سو-
رىدىم. ئۇ ماڭا مەن تۇرۇۋاتقان قەسىر ئەتراپىغا ئۆزلىرىنىڭ ئوت
قويمىغانلىغىنى، بۇ ئوتنى يامان غەرەزلىك باشقا ئادەملەر قويۇپ،
شۇ پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ مېنى ئېلىپ قاچماقچى بولغانلىغىنى
چۈشەندۈردى.

مەلىكە سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ھاياجانلىنىپ كەتە-
كەنلىكتىن، مەڭزىلىرى قىپ - قىزىل بولۇپ، ھۆممەپ كەتتى.

خەلىپە بىلەن شەرىپ جەلىسمۇ پۈتۈن زېھنى بىلەن قۇلاق
سالدى، ئۇلار مەلىكە ئاشۇ يىگىتنى تىلغا ئالغاندا، ئۇنىڭ ھايا-
جانلىنىپ كەتكىنىنى سەزدى، لېكىن ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئۆزگىرىش-
نى چۈشەنمەيتتى. مەلىكە جىمجىتلىقتا چۆمگەندە، خەلىپە ئۇنىڭ-
دىن سورىدى:

— سېنى قۇتقۇزۇۋالغان يىگىت كىم ئىكەن؟ مېنىڭ تۇققا-
نىم ئىكەنلىگىڭنى قانداق بىلىدىكەن؟ سەن ھەمىشە ئۆيدىن
چىقمايدىغان قىز تۇرساڭ، سالاھىددىنىڭ ئادەملىرى سېنى قانداق
تونۇيدۇ؟ بۇ غەلىتە بىر ئىش - تە! بۇ زادى قانداق گەپ؟
ئېيتىپ باقە.

مەلىكە ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇغىدا قاراپ قويۇپ دېدى:

— جانابى ئالىلىرى، سىلى مېنى ئەيىپلىمەكچىمۇ؟ مەندىن
گۇمانلىنىشىڭغا ھەچقانداق ئاساسىڭ يوق. شۇ چاغدا مەنمۇ ئۇنىڭ-
دىن مېنى قانداق تونۇيدىغانلىغىنى سورىدىم. ئۇ يانچۇغىدىن بىر
تۇتام سېرىق چاچنى ئېلىپ ماڭا بېرىپ: «بۇ سىزنىڭ چېچىڭىز-
مۇ؟» دېدى. مەن چاچنى ئېلىپ، بېشىمدىكى چېچىم بىلەن سې-
لىشتۇرۇپ كۆرسەم، ئوخشاش چىقتى.

— ئۇ سېنىڭ بېشىڭدىكى چېچىڭنى تۇتۇپ كۆردىمۇ؟ —
دېدى خەلىپە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— ياق، مەن ئۆزۈم تۇتۇپ سېلىشتۇرۇپ كۆردۈم. ئۇ تەڭ تەڭ يىگىتلەرگە ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭغا مېنىڭ جېنىمنى قۇتقۇزۇپ قالغىنىغا رەھمەت ئېيتتىم، ئۇ مېنىڭ نام-ئابرويۇمنى، ئېپىپەت-نومۇسۇمنى ساقلاپ قالدى. ئۇ بولمىغان بولسا، ئاشۇ كۈنى ئىككى مۇتەھەمگە قۇربان بولۇپ كەتكەپ بولاتتىم.

— ئۇ ئىككى مۇتەھەمنى تونۇمسەن؟

— تونۇيالمىدىم. بىراق، بىرىنى تونۇغاندەك قىلدىم.

— ئۇ كىم؟

— ئېيتمىشنى خالىمايمەن. خاتا تونۇپ قالغان بولسام، چاتاق بولىدۇ. شۇڭا بۇ ئىشنى ساڭا تىماي كەلدىم. بۇ ئىشقا سىر يىلدىن ئاشتى، ساڭا كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرۈشنى خالىمايمەن.

خەلىپە ئازدىنىڭ چىرايى تۆمۈردەك كۆكىرىپ كەتتى - دە:

— مۇشۇنداق زور ئىشنى نىمىشقا شۇ چاققىچە ماڭا ئېيتمىدىڭ!؟ كىم ئۇ!؟ تېز ئېيت! — دەپ ۋاقىرىدى.

— ئۇكام، ئاچچىغىڭغا هاي بەر. ئۆز ۋاقتىدا ۋەقەنى ئەيمەن ئېيتىمغان ئىكەنمەن، هازىرمۇ ئېيتالمايمەن. چۈنكى بۇ ئىش ساڭا ئالا - قازا ۋە بەختسىزلىك كەلتۈرىدۇ. خۇدا مېنى ئامان-ئېسەن ساقلاپ قالدى، مۇشۇنىڭ ئۆزى زور بەخت. بىراق مېنىڭ جېنىمغا ئارا تۇرغان ئاشۇ نىجاتچىمنىڭ ئىسمىنى سورىۋېلىشقا ئۇلگۈرەلمىگىنىمگە پۇشايمان قىلىمەن. — مەلىكىنىڭ كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ كەتتى، ئۇ داداخەستىلىگىنى ئىنىسىغا يىلىنىۋەرمەسلىك كە تىرىشاتتى. خەلىپىمۇ ئۇنىڭ هىسسىياتىدىكى نازۇك ئۆزگىرىشكە دىققەت قىلمىدى ۋە:

— سېنى قۇتۇلدۇرۇۋالغان كىم؟ — دەپ سورىدى.

— مەن ئۇنى ئەتىسى ساڭا خەۋەر قىلدىم ۋە بۇ خىزمىتى ئۈچۈن سەندىن ئىنئام سورايدىم دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ كىملىكىنى سۆرۈشتۈرمىگەن ئىدىم. ئۇنىڭ ئىنئام سورىمايدىغانلىقى

خىيالىمغا كىرىپ چىقماپتىكەن. شۇ چاغدا ئۇنىڭغا سىنچىلاپ سەپسېلىشقا ئوڭايسىزلاندىم. ئۇ مېنى قۇتۇلدۇرۇۋالغاندىن كېيىن، مۇشۇ بىر تۇتام چېچىمنى ماڭا بېرىپ: «مەلىكە، چېچىڭىزنى ئېلىڭ، بۇنى چىڭ ساقلاڭ، نامەھرەملەرنىڭ قولى تەگمىسۇن. خەلىپەم بۇ چاچنى ياردەم سوراشنىڭ بەلگىسى سۈپىتىدە ئەۋەتەمەسلىگى كېرەك ئىدى» دەپلا چاقماقتەك تېز چىقىپ كەتتى. شۇنداىن بۇيان ئۇنى كۆرمىدىم.

* * *

خەلىپىنىڭ كەيپى ئۆچكەن، كۆڭلى يەرىشان ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاغرىقلىغىنى ئۇنتۇدى. ئورنىدىن دەس قوپۇپ، بايىقى چاچنى مەلىكىنىڭ قولىدىن تارتىپ ئالدى - دە، ئۇنىڭغا بىردەم سىنچىلاپ قارىدى، ئاندىن ئۇنى مەلىكىنىڭ بېشىغا قويۇپ، ئۇنىڭ چېچىغا سىلىشتۇرۇپ، شەرىپ جەلىسگە مۇنداق دىدى:

— قارا، بۇ قانداق گەپ...؟ ھىلىقى يات ئادەم قانداقسىغا بۇ چاچنى ئېلىپ قەسىرگە كىرگەن؟ ھەيىيى! ئۆزۈمدىن كەتكەن! ياردەم ئالمەن دەپ، بۇ چاچنى دەمەشىق سۇلتانىغا ئەۋەتكەن ئىدىم. بۇ چاچ قانداق بولۇپ ئاشۇ يىگىتنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان؟ ئۇ، بۇ چاچنى چىڭ ساقلىغانلىقىنىڭ ئۈستىگە چاچىنىڭ ئىگىسىنمۇ بىلدىكەن.

شەرىپ جەلىس ئاچا - ئىنى ئىككىيلەنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، يۈز بەرگەن ۋەقەلەرنى ئۇقۇپ ھاڭۇبقىپلا قالدى. خەلىپىنىڭ تىت - تىت بولۇۋاتقىنىنى سېزىپ، زەردىسى قاينىغان ھالدا مۇنداق دىدى:

— جانابى ئالىلىرى، پەرىشان بولمىسىلا. چاچنىڭ ئاشۇ يىگىتنىڭ قولىغا قانداق چۈشۈپ قالغانلىغى چاغلىق ئىش. لې-

كىن مەلىكىنى ئېلىپ قاچماقچى بولغان ئاشۇ نىقاپلىق ئادەمنىڭ كىملىگىنى بىلىش ناھايىتى مۇھىم. يۈرىگىنى قاپتەك قىلىپ مەلىكىنى ئېلىپ قېچىشقا جۈرئەت قىلغان زادى كىم ئۇ!؟ بۇنداقمۇ ھەددىدىن ئاشقان بارمۇ!

خەلىپە ئازىد ئاچىسىغا قاراپ:

— ئېيتىپ باقە، قانداق ئادەم ھېنىڭ پەرمانىمنى بۇزۇپ، قەسىرنىڭ ئىچكى ھوجرىلىرىغا بېسىپ كىرىشكە پېتىنالايدۇ؟ — دىدى.

خەلىپە بۇ گەپنى قاتتىق ھۆمۈدەپ تۇرۇپ تۇگەتتى، كۆزلىرىگە قان قۇيۇلدى. ئۆزىنىڭ ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرۇپ، چاچنى مەلىكىگە قايتۇرۇپ بەردى. ئۇ ماداريدىن كەتتى.

مەلىكە خەلىپىگە يېقىن كېلىپ، ئۇنى ئۆزىنى بېسىۋېلىشقا دەۋەت قىلدى ۋە ئۇنىڭ پىشانىسىنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى:

— ئەزىز ئۇكام، خاپا بولما، ئۇ كىشىنىڭ ئېتىنى ئېيتالمايمەن، كەچۈرگىن. چۈنكى مەن ئۇ كىشىنىڭ كىملىگىنى گۇمانەن پەملىدىم. گۇمان، كۆپىنچە، بالا - قازا كەلتۈرىدۇ. بۇ جەنايى شۇملۇقنى قىلغان كىشى ئۆلۈمگە مەھكۇم بولىدۇ. ئاۋادا مەن ئۇنى خاتا تونۇپ قالغان بولسام، بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ.

— بۇ خائىن زادى كىم، ئېيتىۋەتكىن، خاتىرجەم بول، ۋاقتى كەلمىگىچە، ئۇنى ئالدىراپ جازالىمايمەن.

مەلىكە روسلىنى تۇزەپ قويۇپ، قولىدىكى چاچنى ئۇيان - بۇيان قىلىپ، لام - جىم دىمەي ئولتۇردى. ئۇنىڭ خەلىپە ئەنسى ئۇنىڭ ئاشۇ ناكەسنىڭ ئىسمىنى ئېيتىشىنى بىتاقەتلىك بىلەن كۈتەتتى، لېكىن مەلىكە يەنىلا ئاغزى پىچەتلىۋېتىلگەندەك زۇۋان سۈرمىدى. خەلىپىنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ،

— نىمىلەرنى ئويلاۋاتسەن؟ نىمىشقا گەپ قىلمايسەن؟— دىدى.

— ياتالا، يەنە ئوبدانراق ئويلىنىۋالمايمۇ؟

— جانابى ئالىملىرى، — دىدى ياندا تۇرغان شەرىپ جەلىس، — مەلىكە ئويلىنىۋالسۇن، رەنجىتىپ قويمىسلا، بىر دەم تۇرۇپ ئېيتىپ بېرەر، بۇ ئىشقا ئۇنچە ئالدىراشنىڭ ھاجىتى يوق. ھازىر ئاشۇ كۆردىتىن قانداق قۇتۇلۇش ئۇستىدىكى گېپىمىزگە كېلەيلى. جانابى ئالىملىرى، ئەبۇ ھەسەننىڭ شەرتىگە قانداق قارايدىلا؟

مەلىكە ئەبۇ ھەسەننىڭ ئېتىنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلىغاندا، نېرۋىسى چۆچۈگەندەك، پۈتۈن بەدىنىنى تىترەك بېسىپ كەتتى، لېكىن ئۇ ئۆز ھېسسىياتىنى بېسىشقا تىرىشىپ، ئۇلارنىڭ سۆھبىتىگە قۇلاق سالدى.

— سالاھىددىننى يوقاتسىلا، ئۇنىڭ شەرتىنى ماقۇل كۆرۈپ، ئۇنى ۋەلى ئەھدىلىككە تەيىنلەيمەن، — دىدى خەلىپە شەرىپ جەلىسكە.

— جانابى ئالىملىرى، ئەگەر ئۇنىڭ شەرتىنى ماقۇل كۆرسەملە، ئىككىلىڭ مۇبارەڭ خەتلىرىنى ئايىمغايلا. بولمىسا، ئۇ مېنىڭ گېپىمگە ئىشەنمەيدۇ.

— ياق، ھاجەت ئەمەس. ئاغزىڭدا ئېيتساڭ بولمۇيدۇ.

— خوپ، بېرىپ ئېيتاي، بىراق ...، — شەرىپ جەلىس يەنە ئېيتىدىغان گېپى بارىدەك، ساقلىنى سىلاپ دۇدۇقلاپ قالدى.

— بىراق دەپ قالدىڭغۇ؟ گېپىڭ بولسا ئوچۇق - يورۇق ئېيتمۇەرگىن! — دىدى خەلىپە شۇئان.

— مەلىكە ئالىملىرىنى رەنجىپ قالارمىكىن دەيمەن، چۈنكى ئۇ ...

— مېنىڭ رەنجىيدىغانلىغىمنى قانداق بىلىسەن؟ — دەپ سورىدى مەلىكە.

— ئەبۇ ھەسەننى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقلىرىنى گەپ - سۆزلىرىدىن پەملىگەن ئىدىم.

— ئۇنى نېمىشقا ياخشى كۆرىدىكەنمەن؟ ئۇ مېنىڭ ياخشى كۆرۈشۈمگە ئەرزىمدۇ؟ — دېدى مەلىكە شۇئان.

— يوقسۇ، مەلىكە ئالىلىرى، بىراق ئۇ قانداقلا بولمىسۇن ئۆزلىرىنىڭ تۇققىنى، ئۇ مۇشۇنىڭ ئۈزىنمۇ ئىنتايىن شەرەپ دەپ بىلىدۇ.

— نېمىشقا؟

شەرىپ جەلىس خەلىپىگە قاراپ:

— جانابى ئالىلىرى ئىجازەت قىلامدىكەن؟ — دېدى.

— دەۋەرگىن، ئەبۇ ھەسەن نېمىلەرنى ئويلاپتۇ؟ ئۇ مېنى ھەرقانداق تەلەپ قويسام ماقۇل دەيدۇ، دەپ قارامدىكەن؟

مەلىكە خەلىپىنىڭ «ھەرقانداق تەلەپ قويسام ماقۇل دەيدۇ دەپ قارامدىكەن» دېگەن گېپىنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەتتى، چۈنكى خەلىپە ئەبۇ ھەسەنىڭ مەلىكىگە ئۆيلىنىش خىيالىنىڭ بارلىغىنى، لېكىن ئۆزىنىڭ ئۇنى رەت قىلغانلىغىنى مەلىكىگە ئېيتىپ بەرگەن ئىدى. مەلىكە بىلمىگەن بولۇپ:

— سېنىڭ «ھەرقانداق تەلەپ» دېگەن گېپىڭنىڭ مەنىسى نېمە؟ — دەپ سورىدى.

— مېنىڭچە، ساڭا ئېنىق.

خەلىپە يەنە شەرىپ جەلىسگە بۇرۇلۇپ:

— ئەبۇ ھەسەن مېنىڭ رەھمەت - تازىم ئۇچۇن ئاچامنى نىكالاپ بېرىشىمنى ئويلايدۇ، شۇنداقمۇ؟ سەن قانداق قارايسەن؟ — دېدى.

— پېقىرنىڭ كالتە پەمچە، ئۇنىڭ بىلىمەن تويلىشىش ھەممىدىن ئەۋزەل تەدبىردۇر. چۈنكى ئۇ ھەرقانداق كىشىدىن پەم - پاراسەتلىك، ئۇنىڭ ئۇستىگە جانابى ئالىلىرىنىڭ ھۆرمەتە

لىك تۇققىنى، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئادەم زۆرۈر بولۇۋاتقان ھازىرقى كۈندە، جانابى ئالىلىرىنىڭ خىزمىتىگە مۇشۇنداق ئادەم لازىم. شۇڭا ئۇنىڭ تەلىۋىنى ماقۇل كۆرۈشكە بولمىدۇ دەپ قارايمەن. چۈنكى ئۇنىڭ بۇ تەلىۋى قانائەتلەنمەسلىكى، ئۇنىڭ باشقا شەرت قويۇشىغا ئۇرۇن قالمايدۇ. ئۇ ئەزەلدىن مەلىكە ئالىلىرىغا تولىمۇ ئىززەت - ئىكرام ۋە كۆيۈمچانلىق بىلدۈرۈپ كەلدى، مەلىكىگە مۇشەررەپ بولۇش ئۇنىڭ ئەڭ زور ئارزۇسى. دەرۋەقە، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ، ئىچىمزدىكى ئاپەتنى يوقىتىش ھەممىدىن مۇھىم ئىش.

مەلىكە بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، مەقسەتلىك ھالدا ئاۋازىنى پەس چىقىرىپ:

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇنىڭ مېنى نىكاھىغا ئېلىشىنى ماقۇل كۆرىدىكەنسەن. شۇنداقتىمۇ، خەلىپە ئىنىمنىڭ پىكرىنى ئاڭلاپ باقاي، — دىدى.

خەلىپە ئۇنى كۆڭلىدىكى گەپنى قىلدى دەپ قارىدى، ئۆزى بولسا ئەبۇ ھەسەن ئارقىلىق سالاھىددىندىن قۇتۇلۇشنى تولىمۇ ئۆمىت قىلاتتى. شۇڭا:

— ھازىرلا ئۆزۈڭ ئۇققاندەك، مېنىڭ قارىشىم شەرىپ جەلسىنىڭ پىكرىگە ئوخشاش، — دىدى.

— بىراق، بۇ مېنىڭ پىكرىم ئەمەس - تە، — دىدى مەلىكە سوغاققىنا ۋە شۇئان تەتۈر قارىۋالدى.

— قارىغاندا، تېخىچە چۈشىنىپ كېتەلمەيۋاتقاندەك قىلىسەن. ئەبۇ ھەسەن بىزگە شۇنچىلىك مۇھىمكى، ئۇ بىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ ۋە بىزنىڭ دۈشمىنىمىزنى كۆزىمىزدىن يوقىتىدۇ، — دىدى خەلىپە يەنە.

— ئۇنىڭ خىزمىتىگە ھاجىتىم چۈشمەيدۇ. مەن ساڭا ئېيتقان ئىدىمغۇ، ياتلىق بولغۇم يوق دەپ. ئۇنىڭغا ھەشقاللا -

رەھمەت ئېيتماقچى بولساڭ، باشقا ئامال تاپقىن!

— لېكىن، — دېدى شەرىپ جەلىس، — مەلىكە ئالىلىرى، مۇبادا ئۆزلىرى ئۇنىڭ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلسىلا، بۇ ئۆزلىرىنىڭ خەلىپە ئالىلىرىغا قىلغان بىۋاستە خىزمەتلىرى بولىدۇ. چۈنكى بىزنى ئەبۇ ھەسەنلا قېيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرالايدۇ.

مەلىكە شەرىپ جەلىسكە لەپپىدە بىر قاراپ قويۇپ، ئۇنىڭ پىكرىنى لايىق كۆرمىگەن قىياپەتتە:

— ئەبۇ ھەسەن ئىككى يۈزلىمە كاززاپ، ئۇ بىزگە چىن دىلىدىن يارىدەم قىلمايدۇ، — دېدى.

شەرىپ جەلىس مۇلايىم كۈلۈپ:

— ئۇنى خاتا چۈشىنىپ قاپتىلا، ئۇ خەلىپىمىزگە بېجانە دىل سادىق كىشى، خانىدان كىشىلىرىنى چىن قەلبىدىن ھۆرمەت قىلىدۇ، — دېدى.

— ياق، خاتا ئېيتىڭ. ئۇ بىزگە سادىق ئەمەس. ئۇنىڭ تىلى تۈزۈك، دىلى بۇزۇق، خوشامەتچىلىككە ئۇستا مۇناپىق ئادەم ئىكەنلىگى ھەممىگە مەلۇم ۋە مەلۇم.

خەلىپە مەلىكىنىڭ گەپ - سۆزىنى دادىل قىلىۋەرگىنىنى ياقتۇرماي، نارازى ھالدا مۇنداق دېدى:

— سېنىڭلا دېگىنىڭ ھىساپ بولۇۋرمەيدۇ، نېمە ئاساسىڭ بار؟ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان، ئۇ ماڭا ناھايىتى ئىززەت - ئىكرام، يېقىملىق، ساداقەتلىك بىلدۈرۈپ كەلدى. سەن ئۇنى نېمە ئاساستا كاززاپ، مۇناپىق دەيسەنكەن - تاڭ؟

— ئەلۋەتتە ئاساسىم بار. ئات ئۈزۈن يولدا سىنىلىدۇ، ئادەم ئۇزاق يىلدا. ئاخىر بىر كۈن مېنىڭ گېپىمگە ئىشىنىسەن. دەيدىغىنىمزنى دېنىشىپ بولىدۇق، ھەممىمىز چارچىدۇق، دەم ئالغىن. ئەتە ئەھۋالنىڭ ھەممىسىنى ئەينەن ئېيتىپ بېرىمەن.

راست، خەلىپە ئازبد بەك چارچىغان، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەلىكىنىڭ گەپلىرى ئۇنى تېخىمۇ پەرىشان قىلىۋەتكەن ئىدى. ئۇ ھازىرچە ئاچىسىنىڭ تەۋسىيىسىنى قوبۇل قىلىپ، بۇ ئىش ئۈستىدە بۆلەك بىر كۈنى سۆزلەشمەكچى بولدى - دە، ئورنىدىن تۇردى، شەرىپ جەلىسىمۇ ئورنىدىن قوپتى. ھەممەيلەن چارچىغان ئىدى، ھەممەيلەن دەم ئېلىشقا چىقىپ كېتىشتى.

* * *

شەرىپ جەلىسىنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. ئۇ ئەبۇ ھەسەن تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئورۇنلىيالمىغانلىغى ئۈچۈن تىت - تىت بولۇپ ئۆزىنى باسالماي قالدى.

شەرىپ جەلىس ياشىنىپ قالغان كىشى ئىدى. ئەبۇ ھەسەن ۋەلى ئەھدىلىكنى ئاسان قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، ئۇنى چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئالداپ، خەلىپىنى ئۆزىنىڭ شەرتىگە كۆندۈرۈشكە ئەۋەتكەن ئىدى. لېكىن شەرىپ جەلىس ئۇنىڭدىن گۇمانلانمىدى، بەلكى ئۇنى خەلىپىنىڭ سالاھىددىنىڭ تىزگىنىدىن قۇتۇلۇشىغا ياردەم قىلالايدۇ دەپ ئىشەندى. شۇڭا، ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا خەلىپە بىلەن كۆرۈشۈشنى ھاۋالە قىلغاندا، ئۇ دەرھاللا ماقۇل دېگەن ھەم بارلىق كۈچ - زېھنى بىلەن خەلىپىنى كۆندۈرمەكچى بولغان ئىدى. چۈنكى ئۇ بۇ ئىشنى ئەملىيەتتە خەلىپە ئۈچۈن خىزمەت قىلغانلىغىم بولىدۇ دەپ قارايتتى.

لېكىن ئۇ خەلىپىنى كۆندۈرەلمەي قۇرۇق قول قايتقاندا، ئەبۇ ھەسەنگە نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشنى بىلمەي بېشى قاتتى.

ئەبۇ ھەسەن غەربىي قەسىر يېنىدىكى بىر مېھمانخانىدا تۇراتتى. بۇ مېھمانخانا بۇرۇن مۇزەففەر ئىبنى ئەمىرنىڭ ھۆكۈ-

مەت تەسەررۇپىدىكى بىناسى ئىدى، ئۇ ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن مېھمانخانا قىلىنغان بۇ مېھمانخانىنىڭ باشلىغى ئەدى مەلىك ئىدى. ئەبۇ ھەسەن خەلىپىگە يېقىن بولغاچقا، ئەدى مەلىك ئۇنىڭغا ھەر تەزەپلىمە كۆڭۈل بۆلۈپ ئالاھىدە ئىتىۋار بەردى، ئۇنىڭغا مەخسۇس بىر يۇرۇش ھوجرا تەييارلاپ بەردى ۋە بىرمۇنچە چاكار - مۇلازىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى. ئەبۇ ھەسەن بۇ يەرنىڭ مۇھىتىغا تولىمۇ رازى ئىدى. ئۇ بۇ يەردە ئۆزىنىڭ قارا نىيىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن خالىغىنىچە ھەركەت قىلالايتتى. ئۇ نام - شۆھرەت قوغلىشىدىغان ئادەم بولۇپ، ھىيلە - مىكىرگە ئۇستا ئىدى، زۆرۈر تېپىلغاندا، قاتىللىق قىلىشتىن يانمايتتى. ئۇنىڭ يەنە بىر ئۇسۇلى خوشامەتچىلىك ئىدى؛ پەلسەپىسى بولسا «مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن ھەرقانداق ۋاستىنى قولدىن بەرمەسلىك» ئىدى، ئۇنىڭ دانالىغى ئۆز مەقسىدىگە يەتمىگىچە توختىماسلىقتا ئىپادىلىنەتتى. ئۇنىڭ قارا نىيىتىنى شۇ قەدەر ھەددىدىن ئاشقانكى، ئۇ، ئۇزاقتىن بۇيان خەلىپىلىكنى، ھېچ بولمىغاندا، ۋەلى ئەھدىلىككە ئېرىشىشنى تاما قىلىپ كەلدى. مۇشۇ مەقسەتتە، ئۇ باش قاتۇرۇپ بىرمۇنچە سۇيىقەستلەرنى پىلانلىدى، مەلىكە سەييىدەنى نىكاھىغا ئېلىپ، ئۇ ئارقىلىق خەلىپىگە تەسىر ئۆتكۈزۈپ، سالاھىيىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئاندىن ھوقۇقنىڭ يۇقۇرى چوققىسىغا يامىشىپ چىقىش ئاشۇ سۇيىقەستلەرنىڭ بىرى ئىدى. بۇ ئۇنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك ھىساپ - چوتى ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ تەلىۋىنى مەلىكىنىڭ رەت قىلىدىغانلىغىنى ۋە ئۆزىنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىغىنى، بەلكى ئۆزىدىن قاتتىق ھەزەر ئەيلەيدىغانلىغىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ نەسلى - نەسەبىدىنمۇ گۇمانلىنىدىغانلىغىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان ئىدى.

ئەتىسى شەرىپ جەلىس سەھەر تۇرۇدى - دە، ئەبۇ ھە-

سەننىڭ چاقىرىشىنى كۈتمەيلا، پالاقلاپ مېھمانخانىغا كەلدى. ئۇبۇ ھەسەنمۇ ئۇنىڭ كېلىشىگە ئىنتىزار بولۇپ تۇراتتى. بىر مۇلازىم كىرىپ شەرىپ جەلسىنىڭ كەلگەنلىگىنى خەۋەر قىلىشىغا، ئۇ دەرھال قوپۇپ ئۇنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتمىگەندەك قىياپەتكە كىرىپ، خەلىپىنىڭ سالامەتلىگىنى ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا سوراپ قويدى.

— تۈنۈگۈن ئاخشام ئۇنىڭ كېسىلى خېلى ياخشىلىنىپ قالدى، — دېدى شەرىپ جەلىس.

— كېسىلىنىڭ يىلتىزى قومۇرۇپ تاشلىنىشى بىلەنلا كېسىلىمۇ ياخشى بولۇپ قالغاي.

شەرىپ جەلىس ئۇنىڭ بۇ گەپىنى قىلىشتىكى مەقسىدىنى چۈشىنىپ:

— ئەگەر بىز ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ يىلتىزىنى قومۇرۇپ تاشلۇۋېتەلىسەك، ئۇنىڭ كېسىلى جەزمەن ساقىيىپ كېتىدۇ، — دېدى.

— ئىنشائاللا، كېسىلىنىڭ يىلتىزىنى جەزمەن قومۇرۇپ تاشلايمىز. خەلىپە ئۇچۇن بارلىق كۈچۈمنى ئايىماي خىزمەت قىلىمەن. مەن ئۇنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرىمەن ۋە ھۆرمەتلەيمەنكى، مېنىڭ ئىرادەمنى ھېچكىم ئۆزگەرتەلمەيدۇ.

شەرىپ جەلىس ئۇنىڭ ئۆزىنى كۆرسىتىپ قىلغان بۇ مەردانە سۆزلىرىدىن ناھايىتى تەسىرلەندى، لېكىن ئۆزىنىڭ تۈنۈگۈن ئاخشامقى مەغلۇبىيىتىدىن خىجىل بولاتتى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ چىرايىدىن پەرىشان بىر ھالەتنى سەزدى - دە، تەلىۋىنى مەلىكە رەت قىلغان بولۇشى مۇمكىن دەپ پەرەز قىلدى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۆزىنى خەلىپىگە ئىخلاسمەن ۋە ئاق كۆڭۈل كۆرسىتىپ:

— خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ئۆزىنى پەرىشان قىلماسلىغىنى تەلەيمەن، جانابى ئالىلىرى ئۆزىنى كۆپ ئاسرىشى، خاتىرجەم داۋالىنىشى لازىم. مېنىڭ گېپىمنى مۇشۇنداق يەتكۈزدۈڭمۇ؟

— شۇنداق يەتكۈزدۇم ھەم ئۆزلىرىنىڭ ئۇ كىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىرادىلىرىنى تەكىتلىدىم. ئەمما ...

شەرىپ جەلىس ئىككىلىنىپ ساقلىنى سىلىدى.

ئەبۇ ھەسەن سەل بىتاقەت بولغان ھالدا مۇنداق دېدى:

— سەن گېپىمنى يەتكۈزگەندىن كېيىن، ئۇ، ۋەلى ئەھدى بولۇش شەرتى بىلەن مېنى قىستىماقچى بوپتۇ، دەپ قارىغانمىدۇ؟ ۋاھالەنكى، ۋەلى ئەھدى بولمىساممۇ مەيلى. مېنىڭ خەلپىنى قۇتقۇزۇۋېلىشتىكى مەقسىدىم ۋەلى ئەھدى بولۇش ئەمەس ...

— خۇدا گۇۋا، مەنمۇ شۇنداق دېدىم. ئەمما مەن سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، ... — دېدى شەرىپ جەلىس دەرھال گەپ قىستۇرۇپ.

ئەبۇ ھەسەن قوشۇمىسىنى تۈرگەن ھالدا مۇنداق دېدى:

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇلار مەندىن تېخىچە گۇمانلىنىدىكەن، ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان بىر ئىش - تە. ئاكۇنكى مەخپى كېڭەشنى خەلىپىگە دېدىڭمۇ؟

— يۇقسۇ، دېمىدىم. چۈنكى سۆھبىتىمىز مەلىكىنىڭ ھوجرىسىدا ئۆتكۈزۈلگەچكە، دېيىش بىئەپ بولۇپ قالدى.

— مەلىكە سەييىدە سۆھبەتكە قاتناشقانمۇ؟ — دەپ سورىدى ئەبۇ ھەسەن شۇئان.

— ھەئە، مەلىكىمۇ بار ئىدى.

— مېنىڭچە، بۇ مەلىكە ئاكسىدىنىمۇ تەرسا. بىراق، مەن ئۇنىڭ ئىنىسىنى ئەيىپلىمىگەندەك، بۇ مەلىكىنىمۇ ئەيىپلىمەيمەن. ۋەلى ئەھدى مەسىلىسىنى ئېيتقىنىڭدىن باشقا، يەنە بىر مەسىلىنى ئېيتتىڭمۇ؟ — ئەبۇ ھەسەن بۇ گەپنى قىلىۋېتىپ ئۇنىڭغا كۆزىنى قىسىپ قويدى.

شەرىپ جەلىس پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

— ھەئە. باشقا بىر مەسىلە ئۇستىدىمۇ خەلىپە بىلەن سۆھبەتلەشتىم. بۇ مەسىلە مەلىكىگە ئالاقىدار بولغاچقا، مەلىكە ئاڭلاپ، مېنى جاناپلىرىنىڭ كەتمىنىنى چېپىۋاتمىسەن، دېدى.

شەرىپ جەلىس مەلىكىنىڭ سۆزىنى غەرەزلىك ھالدا سىلىق ۋە ئەگىتىپ ئېيتتى. لېكىن ئەبۇ ھەسەن زادىلا مەنۇن بولمىدى. چۈنكى ئۇ شەرىپ جەلىسنىڭ تىلىنى چاينىشىدىن ئۇنىڭ تۇمشۇغىغا يىگەنلىگىنى ھىس قىلغان ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭغا:

— مەلىكە بىلەن سۆزلەشكەندە، ئارىسالدى، دەككە - دۈكە كىندە بولدۇڭمۇ؟ — دېدى.

— شۇنداق، سەل ئاسقىپ قالدىم. چۈنكى مەلىكە سۆزلىگەندە ھەدەپ دارىتمىلاپ گەپ قىلدى، ساپلا گېپىنىڭ تېگىدە گەپ بار.

— مۆھتىرەم تەقسىرىم، گەپنى توپ - توغرا ئېيتساڭچۇ؟ مەلىكە مېنىڭ تەلىۋىمنى رەت قىلدىمۇ؟ بىرەر ئىشتىن ئەندىشە قىلامدىكەن ياكى باشقا تەشۋىشى بارمىكەن؟ دەرۋەقە، مەلىكىدىن رەنجىمەيمەن، رەنجىسەم خەلىپىدىن رەنجىسەم بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ماڭا ھاجىتى بار - دە.

— ئۆزلىرىگە كاپالەت بېرىمەن، خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە قارشى يامان ئەمەس.

ئەبۇ ھەسەن ساقلىنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— بوپتۇ. مەن مەلىكىنى ھەر قانداق ئىشنى توغرا چۈشىنىدىغان دانىشمەن قىز دەپ قاراپ كەلگەن ئىدىم. ئۆزىنىڭ جانىجان مەنپەئەتىگە ئالاقىدار ئىشتا مۇنچىلىك نادانلىق قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن، كېيىن پۇشايمان يەپ قالمىسلا بولدى. مەيلى، مەن يەنىلا خەلىپە ئالىلىرى ئۈچۈن ئىسسىق قېنىمنى ئايىماي خىزمەت قىلىمەن، ناۋادا مەلىكە باشقا دانىشمەندىن بىرنى تاپسا ۋە ئۇنى مېنىڭ ئورنۇمغا دەسسەتسە، بۇ باشقا ئىش.

— راستىنى ئېيتقاندا، مەلىكە باشقا گەپلەرنى قىلمىدى، پەقەتلا، ياتلىق بولغۇم يوق، دىدى خالاس.

ئەبۇ ھەسەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن تۇردى ۋە كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ياتلىق بولغۇم يوق دىدىما؟ چىن كۆڭلىدىن ئېيتمىغان بولۇشى كېرەك! ياتلىق بولمايدىغانمۇ قىز بولامدۇ؟ پۇشايمان يەپ قالمىسلا بولىدىغۇ!

شەرىپ جەلىسمۇ ئورنىدىن قوپۇپ، ئەبۇ ھەسەننىڭ يەنە نەسىلەرنى دېيىشىنى كۈتۈپ تۇردى. ئەبۇ ھەسەن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دىدى:

— مەن سېنى خەلىپە بىلەن سۆھبەتلىشىشكە ئەۋەتكەنلىگىم خەلىپىگە ئايان بولغاچقا، يەنە سېنى چاقىرتىشى تۇرغان گەپ، ئۇ ساڭا مۇھتاج. ناۋادا خەلىپە بىلەن يەنە كۆرۈشۈپ قالساڭ، مېنىڭ يەنە بۇرۇنقىدەكلا، ئۇنىڭ مۇقەددەس ۋەزىپىسى ئۈچۈن بارلىق كۈچۈمنى ئايىماي خىزمەت قىلىدىغانلىغىمنى ئېيتىپ قويغىن. مەلىكە توغرىسىدىكى گەپنى تىلىڭغا ئالمىغىن. ئۇنى ئاللا ئەيىپلەيدۇ.

شەرىپ جەلىس ئەبۇ ھەسەننىڭ كەڭ قوساقلىغىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ، ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئەيلىدى.

مەلىكە سەييىدە

شەرىپ جەلىس ئۆيدىن چىقىپ كېتىشىگىلا، ئەبۇ ھەسەن دەرغەزەپ بولۇپ كەتتى. قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ، تىنىم تاپماي ئۆيۈ ئىچىدە ئۇياقتىن بۇياققا ماڭاتتى، قاتتىق خىيال سۈرەتتى. گويا كىكىرتىگىگە بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك، تۇرۇپ يۆتىلىپ قويىاتتى، تۇرۇپ گېلىنى قېقىپ قويىاتتى. ئۇ ئىگىگىنى خېپىلەپ تۇتۇپ، سەللىسىنى تۈزەپ قويۇپ، ئۆز - ئۆزىگە غۇدۇڭشىدى: «ئازىد مېنىڭ ۋەلى ئەھدى بولۇشۇمنى رەت قىلغان بولسا، قاراپ تۇرسۇن، مەن خەلىپە بولۇپ ئۆزەمنى بىر كۆرسىتىپ قويىمسام! سەييىدە دېگەن بۇ پەس ماڭا تېگىشكە ئۇنىمىغان بولسا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئالدىمغا يىغلاپ كېلىدۇ تېخى. ئۇ مېنى ئۆزىگە ئاشىق دەپ قارىسا كېرەك، مەن ئۇنىڭغا ئاشىق ئەمەس، جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا دېگەندەك، مېنىڭ مەقسىدىم باشقا يەردە. مېنىڭ قەلبىمدە مۇھەببەت يوق، مەن ھىچكىمنى سۆيمەيمەن. مەن پەقەت خەلىپىلىككىلا ئاشىقمەن. مەن سالاھىددىننى ئۆلتۈرىمەن، لېكىن ئازىد ئۇچۇنمۇ، ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان ھىلىقى پەس ئۇچۇنمۇ ئەمەس، ئۆزەم ئۈچۈن ئۆلتۈرىمەن. ناۋادا ئاچا - ئىنى ئىككىسى مېنىڭ خەلىپىلىك تەختىگە چىقىشىمغا كاشىلا بولمىدىغان بولسا، ئۇ ئىككىسىنى ئىككىلەنمەستىن ئۆلتۈرۈۋېتىمەن. بۇنىڭدا مەن ھەقلىق.»

ئۇنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى كۆتىرىلىپ كەتتى، ئۆزىنىڭمۇ

بىرئاز چەكتىن ئېشىپ كەتكەنلىگىنى ھىس قىلىپ، بىردىنلا جىم بولۇپ قالدى.

ئۇ ئىچكىركى ئۆيگە كىردى ۋە قولى بىلەن يەرنى زەردەك بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ «خەپ! بۇ پەسكە ئۆزەمنى بىر تونۇتۇپ، قانداق ئادەم ئىكەنلىگىمنى كۆرسىتىپ، پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالمايدىغان ھالغا چۈشۈرمەيدىغان بولسام!» دىدى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىيىملىرىنى يەڭگۈشلەپ، خېچىرىغا مىنىدى - دە، سالاھىددىن دادا - بالا تۇرغان قەسىر لوئۇلۇغا ماڭدى. ئۇ يەردە سالاھىددىننىڭ ئىشەنچلىك كىشىسى ئىيسا ھەككارى بار ئىدى. ئۇ ئەسلىدە شەھرى ھەلەبلىك ئىسلام قانۇنشۇناسى ئىدى. كېيىن سالاھىددىننىڭ تاغىسى ئەسەددىدىن بىلەن مىسىرغا كەلگەن. سالاھىددىن ئۇنى ناھايىتى ھۆرمەت قىلاتتى ۋە ھەرەر ئىش ئۈستىدە ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلىشەتتى. شۇ شۇ چاغلاردا ئەسەددىدىن بىلەن بىللە كەلگەنلەر ئىچىدە باھائىددىن قاراقۇش دېگەن بىر ۋەزىرمۇ بار ئىدى. ئەسەددىدىن ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئىيسا ھەككارى بىلەن باھائىددىن قاراقۇش بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ، سالاھىددىنىنى ۋەزىر ئەزەملىككە كۆتەردى، ئۇنىڭغا چارە - تەدبىر كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ مەسلىھەتچىلىرى ۋە دانىشمەنلىرى بولدى. ئىيسا ھەككارىنىڭ ئەبۇ ھەسەن بىلەن مۇناسىۋىتى يېقىن ئىدى، چۈنكى ئۇ ئەبۇ ھەسەننىڭ تەسىرىدىن پايدىلىنىپ، سالاھىددىن ئۇچۇن خىزمەت قىلىشنى ئويلايتتى. بۇ ئىككىسى دائىم بېرىش - كېلىش قىلىپ تۇراتتى، لېكىن سالاھىددىن ئەبۇ ھەسەن بىلەن تونۇشمايتتى. ئەبۇ ھەسەن مەقسەتلىك ھالدا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇراتتى.

شۇ تاپتا ئىيسا ھەككارى قەسىر لوئۇلۇدا سالاھىددىن ۋە ئۇنىڭ دادىسى نەجمىددىنلەر بىلەن نەجمىددىننىڭ مىسىرغا كې-

لىشتكى ۋەزىپىسىنى قانداق ئورۇنلاش ئۈستىدە كېڭىشىۋاتاتتى.

ئەبۇ ھەسەن خېچىرىغا مىنگەن پېتى قەسىر لوئلۇغا يېقىن كەلدىيۇ، ئىچىگە كىرمىدى، چۈنكى ئۇ ئىيسا ھەققارىسىدا شۇبھە تۇغدۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، يول ئۈستىدە تاساددىپى ئۇچرىشىپ قالغان بولۇۋېلىشنى نىيەت قىلغان ئىدى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ ھەمىشە كۈتۈپخانىغا بېرىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلەتتى، كۈتۈپخانىدا بىلىم ھەۋەسكارلىرى ئۈچۈن نۇرغۇن كىتاپلار بار ئىدى. ئالىم - ئۆلىمالارمۇ دائىم شۇ يەردە ئىلمىي مەسىلىلەر ئۈستىدە كەڭ سۆھبەت ۋە مۇنازىرىلەرنى ئېلىپ باراتتى. ئىيسا ھەققارى مۇشۇ ئىلىم ئەھلى ئىچىدىكى پائالىيەتچانراق كىشىلەردىن بىرى ئىدى.

ئەبۇ ھەسەن قەسىر لوئلۇنىڭ دەرۋازىسىغا كەلگەندە، دەرۋازىۋەندىن ئىيسا ھەققارىنىڭ كۈتۈپخانىغا كەتكەنلىگىنى ئۇقتى - دە، شۇئان خېچىرىنىڭ بېشىنى قايرىپ كۈتۈپخانا تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. كۈتۈپخانا ئىشىگىگە كەلگەندە، ئىشىك باققۇچى ئۇنى كىرگۈزمىدى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا:

— تارىخىي كىتاپلارنى ئوقۇغۇم بار ئىدى، ئوقۇپ بولۇپلا يېنىپ چىقىمەن، — دىدى.

— تەقسىر، سىزنىڭ كىرىشىڭىزگە بولمايدۇ دىدىمغۇ! — دىدى ئىشىك باققۇچى.

— مەن كىرسەم نىمىشقا بولمايدىكەن؟ بايا بىر كىشى كىرىپ كەتتىغۇ، — دىدى ئەبۇ ھەسەن رەنجىگەن ھالدا.

— ئۇ كىشى مەشھۇر قانۇنشۇناس ئىيسا ھەققارى بولىدۇ.

ئەبۇ ھەسەن ھەيران قالغان بولۇپ دىدى:

— ھە، ئىيسا ھەققارى مۇشۇ يەردىمۇ؟ ئۇ مېنىڭ قەدە-

نايس دوستۇم بولىدۇ. مېنى كىرىمەن دەيدۇ دەپ ئۇنىڭغا خەۋەر قىل.

— سىز كىم بولىسىز؟

— كىرىپ ئۇنىڭغا، ئەبۇ ھەسەن ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشمەن دەيدۇ، دە.

ئىشىك باققۇچى كىرىپ كېتىپ، بىر دەمدىلا ئىيسا ھەككارى ئىشىك باققۇچى بىلەن بىللە چىقتى. ئۇ ئەبۇ ھەسەننى كۆرۈپلا، مەرھابا دەپ سالاملاشتى. ئەبۇ ھەسەن دەرھال خېچىدىن چۈشۈپ، ئۇنىڭغا سالام قىلدى ھەم ئۇشتۇمتۇت ئۇچرىشىپ قېلىپ خوشال بولغان بولدى. ئاندىن ئىككىسى كۆتۈپخانىغا ماڭدى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى سەركەردىچە كىيىمىنى، بېشىدىكى سەللىسىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا چاخچاق قىلىپ:

— ئۇچىلىرىدا ھەربىي كىيىم، باشلىرىدا سەللە، ئۆزلىرى ھەربىمۇ ياكى ئۆلىمامۇ؟ — دىدى.

— مەن كۆتۈپخانىدا بىر ئۆلىمامەن.

— مەن بۇ يەردە ئۆلىما ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ، كىتاپ - پىتاپ كۆرۈپ، ئاز - تولا بىلىم ئالاي دەيمەن. — ئۇ ئىككىيلەن مۇڭدىشىپ ماڭدى.

ئىيسا ھەككارى ئۇنىڭدىن:

— ئەدىبىيات تەتقىق قىلغىلى كەلدىلىمۇ ياكى باشقا بىر ئىشمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق. مەن ئەدىبىياتقا قىزىقمايمەن، ئۇنىڭ ماڭا پايدىسى تەگمەيدۇ. مەن تارىخىي مەسىلىلەرگە قىزىقىمەن. بۈگۈن تۈركىمەن ئوغۇزلىرىنىڭ تارىخىنى ئۆگىنىپ باققىم بار. ئۇلار پارلاق تارىخقا ئىگە قۇدرەتلىك خەلق.

— مېنىڭچە، بىچارە نىزامۇلمۇلۇكنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى بىلىشكە قىزىقسىلا كېرەك!

— يوقسۇ، ئۇ مەسىلىنى تەتقىق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق،

ئۇ ئايان مەسىلە. ئۇ بىچارە نىزامۇلمۇلۇكنى ئىسمائىلىيە پىرقە سىدىكىلەر ئۆلتۈرۈۋەتكەن. شۇنداقمۇ؟ مەن ئوغۇز دۆلىتىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا دائىر مەسىلىرگە قىزىقىمەن.

— ئۇنداق بولسا، تارىخ كىتاپلار ساقلىنىدىغان بۆلۈمگە كىرەيلى.

* * *

ئەبۇ ھەسەن ئىيسا ھەككارى بىلەن بىللە تارىخ كىتاپلار بۆلۈمگە كىردى. بۇ يەردە يىللار بويىچە رەتلەپ قويۇلغان بىرمۇنچە تارىخ كىتاپلار بار ئىدى. ئىيسا ھەككارى ئۇنىڭغا ئوغۇزلار قۇرغان سالجۇقلار دۆلىتىگە مۇناسىۋەتلىك بىر دۆۋە كىتاپ تېپىپ بەردى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا:

— مالال كۆرمىسىلە، ماڭا سالجۇقلار دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى توغرۇل بەگنىڭ تەرجىمھالىنى تېپىشىپ بەرسىلە. ئۇ ناھايىتى قابىل كىشى ئىكەندۇق.

ئىيسا ھەككارى بىر ھازا ئىزلەپ، ئاخىرى تاپتى ۋە ئۇنى ئەبۇ ھەسەنگە بەردى.

— ياردەملىرىگە رەھمەت. ئۆزلىرىنى كۆپ كاشىلا قىلىپ قويدۇم! — دىدى ئەبۇ ھەسەن.

— ئۇنداق بولامدىغان. تاسادىپى ئۇچرىشىپ قالغىنىمىزغا ناھايىتى خۇرسەن بولدۇم. جاھاننى بىر مەزگىل زىلزىلىگە كەلتۈرگەن بۇ تارىخىي شەخسكە مەنمۇ بىر قىزىقىمەن. قېنى ئولتۇرسىلا!

ئىككىيلەن بىر بىرىگە يېقىن ئولتۇرۇشۇپ، ھەرقايسىسى ئۆز قوللىرىدىكى كىتابنى كۆرۈشكە باشلىدى. ئىيسا ھەككارى كىتابنى ۋاراقلاپ ئولتۇرۇپ، ئەبۇ ھەسەننىڭ قولىدىكى كىتابقا

قارايتتى. ئۇ، ئەبۇ ھەسەننىڭ كۆرۈۋېتىپ مەلۇم بىرتكە كەلگەندە پۈتۈن زېھنى بىلەن بېرىلىپ كەتكەنلىگىنى ھەمدە بېشىنى لىڭ شىتىپ ئاپىرىدىن ئوقۇغانلىغىنى سەزگەندە، شۇ بەتتە نىمە دېيىلگەنلىگىنى بىلىشكە ناھايىتى تەقەززا بولۇپ كەتتى. ئەبۇ ھەسەن ئاشۇ بىر ئابزاسنى كۆرۈپ بولۇپ، كىتابنى قويۇپ قويۇپ، باشقا بىر كىتابنى ئالدى. بۇ چاغدا ئىسا ھەككارى ئاشۇ كىتابنى قولىغا ئالدى ۋە ئەبۇ ھەسەننىڭ بۇنى سەزمىدى دەپ قارىدى. ئىسا ھەككارى ھېلىقى بەتنى ئېچىپ ئەستايىدىل ئوقۇشقا باشلىدى. بۇ بەتتە ھىجرىيىنىڭ 454 - يىلى تۈرك سۇلتانى توغرۇل بەگنىڭ ئابباسىيە خەلىپىلىرىدىن قائىم بىئەمرۇللانىڭ قىزىغا ئۆيلىنىش تەلىۋىنى قويغانلىغى ھىكايە قىلىنغان ئىدى. شۇ چاغدا، بەزى ۋەزىرلەر خەلىپىگە: «توغرۇل بەگنىڭ بۇ تەلەپنى قويۇشتىكى ھەقىقى مەقسىدى خەلىپىلىكنى تارتىۋېلىش» دەپ مەسلىھەت بېرىپ، خەلىپىگە ئېھتىيات قىلىشنى تەۋسىيە قىلىشقان. خەلىپىنىڭ بېشى قاتقان. كېيىن ئۇ سۇلتان توغرۇل بەگكە خەت يېزىپ، ئۇنىڭ بۇ تەلەپتىن قول ئۈزۈشىنى ئۆتۈنگەن. لېكىن توغرۇل بەگ ئۇنىڭ ئىلتماسىنى رەت قىلىپ، ئۇنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىشتە چىڭ تۇرغان ۋە ئاخىر خەلىپىنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن، بىراق، ئىش تەتۈر كېلىپ، شۇ يىلى توغرۇل بەگ ۋاپات بولغان، خەلىپىنىڭ قىزىدىن پەرزەنت قالمىغان.

ئىسا ھەككارى بۇ باپنى ناھايىتى بېرىلىپ ئوقۇدى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا يەرنىڭ تېگىدىن قارايتتى، ئۇنىڭ بۇ باپنى ئوقۇپ بولغىنىنى سەزگەندە، ئۇنىڭغا:

— توغرۇل بەگ قالتىس كىشى ئىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ باتۇرلۇغى ۋە ئەقىل - پاراسىتى بىلەن سۇرىيە ۋە ئىراق رايونلىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان دۆلەت قۇرغان، — دىدى.

— شۇنداق، — دىدى ئىسا ھەككارى، — ئۇ ھەقىقەتەن

قالتىسى كىشى ئىكەن. مۇشۇ باپنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا تەھسىن - ئاپىرىن ئېيلەپ قالدىم. مېنىڭچە، توغرۇل بەگلا شۇنداق شىجائەت قىلالىغان، باشقىلار شۇنداق قىلىشنى خىيال قىلسىمۇ، ئۇنىڭدەك قىلىش ھەرگىز قولىدىن كەلمىگەن بولاتتى.

ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىن ئولتۇرۇپ ئەستايىدىللىق بىلەن مۇنداق دېدى:

— راست دەيلا. پەقەت توغرۇل بەگلا خەلىپىنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىشنى تەلەپ قىلمىشقا جۈرئەت قىلالىغان. ئۇنىڭ مەقسىدى كەلگۈسىدە خەلىپىلىككە ۋارىسلىق قىلىدىغان بىرەر ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈش ئىدى، چۈنكى مەلىكىدىن بولغان ئوغۇل خەلىپىگە قانداش بولاتتى. مانا بۇنى توغرۇل بەگنىڭ خەلىپىلىكنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدىكى زور تەدبىرى ئىدى، دېمىشكە بولىدۇ. بىراق، خەلىپە ئۇنىڭ سۆيىقەستىنى ئاخىر قانداق مەغلۇپ قىلىپ، ئابباسىيە سۇلالىسىنىڭ ھۆكۈمرانلىق ئورنىنى ساقلاپ قالغانلىغىنى بىلەمدىلا؟

— تاسادىپى ئەھۋال يۈز بەرگەنلىكتىن خەلىپە قۇتۇلۇپ قالغان.

— توغرۇل بەگنى تاسادىپى ئۆلگەن دەپ قارامدىلا؟ دۇنياداقمۇ قامىشىپ كېلىدىغان ئىش بولامدۇ؟ مەن كېسىپ ئېيتالايمەنكى، توغرۇل بەگنى ئۆلار زەھەر بىرىپ ئولتۇرگەن. بۇ، خەلىپىنىڭ ئۆز نام - ئاتىغىنى ساقلاپ قېلىش ۋە سۆيىقەستىنى مەغلۇپ قىلىش يولىدىكى ئەڭ ئەپلىك ئۇسۇلى.

— گەپلىرى ئورۇنلۇق. بىراق، خەلىپە بۇ ئىشنى قانداق ئېلىپ بارغان؟

— شۇ چاغدىكى خەلىپە قائىم بىئەمرۇللا توغرۇل بەگنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى نىيەت قىلغان بولسىمۇ، لېكىن نارازىلىغىنى بىلدۈرمىگەن، توغرۇل بەگنىڭ قارا نىيىتىگە پەرۋا قىلمىغان

بولۇۋالغان. لېكىن جاسارەتلىك، پاراسەتسىز، نەزەر دائىرىسى تار بۇ تۈرك ئاخىر سۈيىقەستكە ئۇچرىغان.

ئىيسا ھەككارى سالاھىددىنغا سادىق بولۇپ، ئۇنىڭغا دائىم چارە - تەدبىر كۆرسىتىپ تۇراتتى؛ بەزى تارىخىي كىتابلاردىكى ھىكايىلەر ۋە تارىختا بولۇپ ئۆتكەن زور ۋەقەلەردىن تەجرىبە - ساۋاقلارنى تېپىپ، بۇلارنى سالاھىددىننىڭ پايدىلىنىپ ئۆز ئىشىغا ئەينەك قىلىشىنى تەۋسىيە قىلىپ تۇراتتى. ئۇ، ئەبۇ ھەسەننىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سالاھىددىننى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ توغرۇل بەگگە ئوخشاش قىسمەتكە ئۇچراپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلدى. چۈنكى خەلىپىنىڭ ھەمشىرىسى مەلىكە سەييىدە كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىغان نازىنىن بولۇپ، سالاھىددىننىڭ كۆڭلى چۈشۈپ قېلىشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن ئىدى. ئەمما خەلىپە سالاھىددىننىڭ مەلىكىگە ئويلىنىش تەلۈنى رەت قىلىشقا پېتىنالمايتتى. بۇنداق ئەھۋالدا، بەلكى... ئىيسا ھەككارى مۇشۇلارنى ئويلىدى - دە، بۇگۈنلا سالاھىددىننىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ بۇ مەسىلىنى مۇزاكىرە قىلىپ، ئۇنى سۈيىقەستتىن دەققەت قىلىشقا ۋە ساقلىنىشقا ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇش قارارىغا كەلدى. لېكىن ئۇ، ئۆزىنىڭ ئەندىشىسىنى ئەبۇ ھەسەنگە تۇيغۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن يەنە كىتاپ ئوقۇغان بولۇۋالدى. ئەبۇ ھەسەنمۇ ھەمچەنرسىنى سەزمىگەن قىياپەتتە ئۇنىڭ بىلەن باشقا مەسىلىلەر ئۈستىدە پاراڭلىشىۋەردى، ھەر ئىككىيلەن ئۆزلىرىنى بېپەرۋا قىياپەتتە تۇتۇشتى. شۇ چاغدا، ئەبۇ ھەسەن يەنە ئىيسا ھەككاريدىن نەجمىددىن ئەييۇبنىڭ قەسىر لوئلۇدا تۇرغانلىغىغا رازى بولغان-بولمىغانلىغىغا ئوخشاش ئەھمىيەتسىز ئىشلارنى سورىدى. ئىيسا ھەككارى خوش ياقمىغان ھالدا ئۇنىڭ - بۇنىڭ دەپ جاۋاپ بەردى.

بىر دەمدىن كېيىن، ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتى.

شۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككىيلەن خوشلىشىپ كېتىشتى. ئەبۇ ھەسەن جېچىرىغا مىنىپ مەنزۇن ھالدا مېھمانخانىغا قاراپ كەتتى. ئۇ ئۆز ھىيلە - مىكرىنىڭ ئىشقا ئاشقانلىقى بىلەن خوشال ئىدى، گويا جېچىرىنىمۇ بۇ خوشاللىقىغا شېرىك قىلغۇسى كېلەتتى. چۈنكى ئۇ، ئىيسا ھەككارنى دەرھال سالاھىددىننىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن خەلىپە ئازىد ۋە ئۇنىڭ ھەمشىرىسى مەلىكە سەيىدەگە قانداق تاقابىل تۇرۇش ئۇسۇلىنى مەسلىھەتلىشىدۇ دەپ ئىشىنەتتى، يەنە خەلىپە بىلەن ھەمشىرىسىنىڭ بېشىغا بالايى - ئاپەت كېلىدۇ دەپمۇ ئىشىنەتتى. ئۇ، ناۋادا خەلىپە سالاھىددىننىڭ تەلىۋىنى رەت قىلسا، ئاندىن يەنە ئۇنىسى مەلىكىنى ماڭا ياتلىق بولۇشقا ماقۇل بولغان دەپ ئالداپ قويسا، ئۇ چاغدا ھەممە ئىش كۆڭلۈمدىكىدەك بولىدۇ - دە، ئىشىم پۈتىدۇ دەپ ئويلىدى.

* * *

مەلىكە سەيىدە ئۆز ھوجرىسىغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىنىگانىسى ياقۇتە ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇنىڭ تاش كىيىملىرىنى سېلىشىغا ياردەملەشتى ۋە ئۇنىڭ كۆرپە - چۈشەكلىرىنى ھازىرلىدى. مەلىكىنىڭ بايا خەلىپە بىلەن بولۇنغان گەپ - سۆزلىرىنى ئۇنىڭغا بەكمۇ ئېيتقۇسى كەلگەنىدى، لېكىن ئىككىلىنىپ قالدى.

ئومۇمەن، قەسىردە پادىشا جەمەتىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان غۇلام - غۇلمانلارنىڭ ئۆز خوجايىنلىرىدىن گەپ - سۆز تېگىڭ - تېگىلايدىغان ئادىتى بار، مەلىكىنىڭ ئىنىگانىسى ياقۇتەمۇ بۇنىڭدىن خالى ئەمەس ئىدى. مەلىكە سەيىدە قەسىردە ئاشۇ ئايالنىڭ قولىدا چوڭ بولغان ئىدى. بۇ ئايال مەلىكىگە ناھايىتى كۆيۈنەتتى، مەلىكىمۇ ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئىشىنەتتى، ئۆزىنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى يوشۇرماي ئېيتاتتى. دېمەك،

ياقۇته مەلىكىنىڭ سىر ساندۇغى ئىدى. سىرتقا كەمدىن - كەم چىقىدىغان، ئالى نەسەپلىك مەلىكىنىڭ بۇنداق ئەھۋالى ئەقىلغا سىغاتتى. چۈنكى مەلىكە غۇلام - غۇلamlىرى بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرغاندىن باشقا ھەرقانداق يات كىشى بىلەن كەلدى - باردى قىلىشمايتتى. ئادەتتىكى ئەھۋالدا، خەلىپە مەلىكىنىڭ ھوجرىسىغا كىرىپ پاراڭلاشقاندا، ياقۇته ھامان پەردىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋېلىپ، ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنىڭ مەزمۇنىنى ئاڭلۇۋېلىپ، ئۆز خوجايىنلىرىنىڭ نىمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىغىنى، ئۆزىنىڭ ئۇلارغا قانداق ئىشلارنى قىلىپ بېرىشىنىڭ زۆرۈرلۈگىنى بىلدۈرەتتى. لېكىن بۇ قېتىم ئۇلارنىڭ سۆھبىتىنى ئاڭلىيالمىغان، سۆھبىتىنىڭ مەزمۇنىنمۇ پەرەز قىلالمىغان ئىدى. مەلىكە كېيىنىمنى سالغاندىن كېيىن، ياقۇته مەلىكىنىڭ نىمىلەرنىدۇر سۆزلەپ بېرىشىنى ئۈمىت قىلغان ئىدى، لېكىن مەلىكە ھېچنىمىنى دېمىدى، ئۇنىڭ چىرايىدىن ئەندىشە ۋە قايغۇ ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

مەلىكە كىيىم يەڭگۈشلىگەندىن كېيىن، كارۋاتقا چىقىپ ياتتى ۋە ئالتۇندەك سېرىق چاچلىرىنى بوشىتىۋەتتى ھەم بىر تال ئۇرۇم چېچىنى ئارقىسىغا تاشلاپ، تېز - تېز نەپەس ئېلىشقا باشلىدى، لېكىن لام - جىم دېمىدى. ياقۇته ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ياش ئەگىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ كارۋىتىنىڭ لېۋىدە ئولتۇردى - دە:

— مەلىكەم، نىمىنى ئويلاۋاتىسەن، نىمىشقا يىغلايسەن؟ — دەپ سورىدى.

مەلىكە ئىنىگانىسىغا قاراپ بىر ئۇلۇق - كىچىك تىنىپ:

— چىرايىمدىكى قايغۇنى كۆرۈپ ئەجەپلىنىۋاتامسەن؟ مەن بىرمۇنچە يىغلىدىم، — دېدى - دە، كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش ئاقتى. مەلىكىنىڭ شۇ قەدەر كۆڭلى بۇزۇلغانلىغىنى كۆرگەن ياقۇتەمۇ تەڭ يىغلاپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن، ياقۇته يېشىنى توختىتىپ، مەلىكىدىن:

— نىمە كۆڭۈلسىزلىك تۇغۇلدى؟ ماڭا ئېيتقىن، — دېدى.

— ئېيتمىسامۇ ئۆزەڭگە مەلۇم، سەن بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى ئوبدان بىلىسەن. ئاشۇ كۆردلار بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدە ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى. شۇ سەۋەپتىن خەلىپە بىئارام بولماقتا. ھەددىدىن زىيادە قايغۇرغانلىقتىن مانا ئەمدى ئاغرىپ قالدى. ئويلاپ باق، مۇشۇنداق ئەھۋالدا مەن قايغۇرماي تۇرالامدىمەن؟!

— بۇ ئەھۋال ئەلۋەتتە كىشىنى قايغۇغا سالىدۇ. لېكىن يىغا بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ. سالامەتلىگىڭنى ئاسرىغىن، سەۋرى قىلغىن، ئىشىمىز ئاستا - ئاستا ئوڭۇشلۇپ كېتەر. بىزگە ئاللا مەدەتكار.

— ياق. ئەھۋال بۇنچىلىك ئاددى ئەمەس، — دېدى مەلىكە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — ھازىر بىز باشقىلارنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ قالدۇق. ھىچقانداق ئىش بىزنىڭ ئىلكىمىزدە بولمای قالدى، چوڭ ھوقۇق كۆردلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتتى، ھەتتا بىزنىڭ قەسىرىمىزمۇ ئۇلارنىڭ بولۇپ قالدى، قاراۋۇللارنىمۇ ئاشۇلار تەيىنلەيدىغان بولدى. بىزنىڭ كىم قۇتقۇزالايدۇ؟ — مەلىكە سۆزلەۋېتىپ ئۈلۈق - كىچىك تىنىاتتى، كۆز ياشلىرىنى ئىرتىۋېتىپ، سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئادەمنى بۇنىڭدىنمۇ بەكرەك غەزەپلەندۈرىدىغان ئىشمۇ بار تېخى، بۈگۈن شەرىپ جەلىس ئىسىم بىلەن كۆرۈشتى.

— ئۇ نىمە دەپ كەپتۇ؟ — دەپ بوينىنى سوزۇپ سورىدى ياقۇتە.

— ئۇ، ئىسمىغا بىزنى مۇشكۈلۈمۇكتىن قۇتۇلدۇرالايدىغان بىر كىشىنىڭ بارلىغىنى ئېيتىپ كەپتۇ. ۋاھالەنكى، بۇ بالايى - ئاپەت كەلتۈرىدىغان تېخىمۇ خەتەرلىك سۇيىقەست. ئۇ ئادەم مېنى ھالاكەت گىرداۋىغا ئىتتىرمەكچى.

— تېخىمۇ خەتەرلىك قەست دېدىڭما؟ — دېدى ياقۇتە.

— هەئە، ناھايىتى ئىپلاس سۈيىقەست. چۈنكى قارا نىيەتى ھەددىدىن ئاشقان بۇ ئادەم ئىنسىدىن كېيىن خەلىپە بولماقچى ئىكەن، شۇڭا ئىنسىدىن بۇنى ۋەلى ئەھدىلىككە تەيىنلەشنى تەلەپ قىلىپتۇ.

ياقۇتە مەلىكىنىڭ گېپىنى تولۇق چۈشەنمەي، ئۇنى تەپسىلى ئېيتىپ بەرگىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مەلىكە ئەبۇ ھەسەن ئوتتۇرىغا قويغان شەرتنىڭ قانداقلىغىنى سۆزلەپ بېردى. ئاندىن مۇنداق دېدى:

— ئەگەر بىز ئەبۇ ھەسەننىڭ شەرتىگە ماقۇل دەپ، ئۇنىڭ داۋۇتنىڭ ئورنىغا ۋەلى ئەھدى قىلساق، ھەممىمىز ئاخىر ئۇنىڭ قولىدا ئۆلىمىز دېگەن گەپ.

ياقۇتە بۇ گەپنى ئەستايىدىل ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن دېدىكى:

— مەلىكەم، بۇ ئىش بۇنچىلا جىددى ئەمەستۇ. ناۋادا ئۇ سالاھىددىنى ئۆلتۈرەلمىسە، ھەچنىمىگە ئېرىشەلمەيدۇ؛ سالاھىددىنى ئۆلتۈرگەن تەقدىردىمۇ ھەچنىمىگە ئېرىشەلمەيدۇ. چۈنكى خەلىپە ئالىلىرى تېخى ناھايىتى ياش، ئاللا ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلغاي. كەلگۈسىدە قانداق ئىشلارنىڭ بولىدىغانلىغىنى كىم بىلىدۇ؟

مەلىكە ئۇنىڭ گېپىگە تاقەت قىلالماي دەس ئورنىدىن قوپتى، ياقۇتەمۇ قوپتى. ئۇ مەلىكىنىڭ يەنە بىرنىمىلەرنى دېگۈسى بارلىغىنى سېزىپ، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىدى. شۇ چاغدا مەلىكە يەنە:

— ئۇ يەنە باشقا بىر شەرتىنى قويۇپتۇ، بۇ شەرتنى قوبۇل قىلىش ئۆلۈمدىن تەس! — دېدى.

ئەبۇ ھەسەننىڭ مەلىكىگە ئۆيلىنىش نىيىتىنىڭ بارلىغىنى ياقۇتە خېلى بۇرۇن ئاڭلىغان ئىدى، شۇڭا ئۇ مەلىكىگە ھەمداش لىق قىلىپ مۇنداق دېدى:

— سېنىڭ بۇ ئادەمنى يامان كۆرىدىغانلىغىڭنى بىلىمەن، لېكىن تولىمۇ قايغۇرۇپ كەتمىگىن. چۈنكى ھەر ھالدا ئۇمۇ ئېسىل ئەسەپلىك كىشى. ئۇ بىزنىڭ دۈشمىنىمىزنى يوقىتىپ، مەملىكىتىمىزنى ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرىدىغان بوپتۇ. بۇنداق مۇھىم ئىشنى ئۈستىگە ئالغۇدەك ئۈنىڭدىن باشقا ئادەم تېپىش قىيىن. نەۋادا ئۇ ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمىسە، ئۈنىڭغا ۋەلى ئەھدىلىك بېرىلمىسە، ئۇ چاغدا، ئۈنىڭغا بولغان قارىشىڭ ئۆزگىرىشى مۇمكىن. مەملىكىتىمىزنى قۇتقۇزغان بىر تۆھپىكارغا ياتلىق بولۇشقا رازى بولمىسەن. شۇڭا سەۋرى قىلىپ، كېيىنكى ئەھۋالغا قاراپ بىر ئىش قىلمامسەن. — ياقۇتە سۆزلەپ بولۇپ ئۈنىڭ ئالدىغا يېقىن كېلىپ ئۈنى سۆيدى ۋە مېھرىۋانلىق بىلەن باغرىغا باستى، كۆڭۈل ـ كۆكسىنى كەڭ تۇتۇشنى ئېيتتى.

مەلىكە تەتۈر قارىۋالدى ـ دە، كۆزلىرى پەردىگە تىكىلدى، پەردىدە بېسىلغان ئەرەپچە گۈللەر بار ئىدى. لېكىن مەلىكە راستىنى بۇ گۈللەرگە قاراۋاتمايتتى، ئۇ ئىنتايىن ئازاپلانغان ۋە غەزەپلەنگەن ئىدى.

ياقۇتە ئۇنىڭ ئۈن ـ تىنسىز تۇرغىنىنى كۆرۈپ ئۇنى بايىقى گەپلىرى ئۈستىدە ئويلىنىۋاتقىدۇ دەپ قارىدى ـ دە، بىلىگىنى مەلىكىنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ مۇنداق دېدى:

— مەلىكەم، تەبرىكەمەي، ئاۋال ئوبدان ئويلانغىن، ھەرقانداق ئىشتا يېراقنى كۆزلەش كېرەك. ھازىر بىزگە ئۈنىڭدەك خىزمەت قىلىدىغان كىشىنى تاپالمايمىز، شۇڭا ئۇنى ئۇنچىۋالا يامان كۆرمىسەڭمۇ بولىدۇ...

— ئۇنى ئۇنچىۋالا يامان كۆرمە دەمسەن؟ — دېدى مەلىكە تەرىنى تۇرگەن ھالدا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— ھەئە. ئۇنچىۋالا يامان كۆرۈشۈڭنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇنى يامان كۆرۈش ئۈچۈن بىرەر سەۋەپ بولۇش كېرەك ـ تە.

— بۇ مۇناپىقنى كۆرسەم تىت - تىت بولۇپ كېتىسەن، قورقمەن. ئۇنىڭ لەنىتى كۆزلىرى خۇددى دوزاقنىڭ رۇجەك لىرىگە ئوخشايدۇ، گويا ئۇلاردىن پىر ئويناۋاتقان بىر توپ جىننى كۆرگەندەك بولىمەن، ئۇلارغا نەپرەتلىنىپ پۈتۈن بەدىنىم تىتىرەپ كېتىدۇ.

ياقۇتە ئۇنىڭ گەپلىرىگە ئانچە قوشۇلمىغان هالدا بېشىنى چايقاپ:

— قىزىق گەپ، سەن ئۇنى نىمىشقا شۇنچە ياماق دەپ قارايسەن، مەن ئۇنداق قارىمايمەن! — دىدى.

— سەن ئۇ ئادەمنى چۈشەنمەيسەن، ئۇنىڭ ئۆزىنى بىلگىنىڭ بىلەن يۈرىگىنى بىلمەيسەن. مەن ئۇنى ئوبدان چۈشىنىمەن.

— مەلىكەم، ئولتۇرغىن. ئەگەر ئىجازەت قىلساڭ، ئانا ئۆز قىزىغا يۈرەك سۆزىنى ئېيتقاندەك، مەنمۇ ساڭا بىرنەچچە ئېغىز يۈرەك سۆزلىرىمنى ئېيتاي.

مەلىكە ئولتۇردى ۋە ئۇنىڭغا قارىدى. ياقۇتە مۇنداق دىدى:

— مەلىكەم، سەن تېخى ياش، تازا پۇرەكلىگەن گۈلدەك، ئالتۇن دەۋرىڭ. ئاللا ساڭا هۆسۈن - جامال ۋە ئەقىل - پاراسەت ئاتا قىلغان، شۇڭا سەن ياتلىق بولۇشۇڭ كېرەك. هازىر هەرقانچە مۇۋاپىق لايىقمۇ ئېسىل نەسەپلىك ئەبۇ هەسەنگە يەتمەيدۇ.

مەلىكە بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەس ئورنىدىن تۇردى ۋە تەرىنى تۇرۇپ:

— بولدى قوي بۇ گېپىڭنى! مېنىڭ ياتلىق بولغۇم يوق. ئەگەر مېنى ياتلىق بولمىساڭ بولمايدۇ دىسەڭلار، مەن نەسەپ سۈرۈشتۈرمەيمەن، — دەپ ئۆزۈن ئۇھ تارتتى، بىر تاتىرىپ، بىز قىزىرىپ، قورۇنۇپ كەتتى ۋە مەقسەتلىك هالدا ئىنىگانىسىنىڭ كۆزىدىن كۆزىنى ئېلىپ قاچتى. ياقۇتە مەلىكىنىڭ ئەپتى - چىرايىدىكى بۇ كىچىككىنە ئۆزگىرىشتىن ئەجەپلىنىپ، مەلىكىنىڭ

بىر كىمگە كۆڭلى چۈشۈپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى ـ دە، ئۇنى باغرىغا بېسىپ، مۇلايىملىق بىلەن:

ـ سېنىڭ دەردىڭنى چۈشەندىم، كۆڭلۈڭدە بىرەر كىشى بارمۇ؟ ـ دىدى.

مەلىكە چۆچۈپ، ئۇنىڭ باغرىدىن ئۆزىنى تارتتى ۋە ھاڭ ۋېقىپ قالغاندەك تۇرۇپ قالدى ـ دە، ئۇنچىقمىدى.

ياقۇتە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دىدى:

ـ رەنجىتىپ قويغان بولسام، ئەپۇ قىلغىن! مەن سېنى رەنجىتىشنى خالىمايمەن. راستىنى ئېيتسام، مەن سېنىڭ ياتلىق بولۇشۇڭنى چىن كۆڭلۈمدىن خالىمايمەن، چۈنكى مېنىڭ سەندىن ئايرىلغۇم كەلمەيدۇ. خەلىپىدىن قالسا، مەن سېنى ھەرقانداق ئادەمنىڭ مەندىن تارتىپ كېتىشىنى خالىمايمەن. لېكىن قىز بالا ھامان ياتلىق بولىدۇ. راستىنى دېسەم، كۆزۈڭدىن سېزىپ قالدىم، بىرسىگە كۆڭلۈڭ چۈشۈپ قالغاندەك تۇرىسەن.

مەلىكە تېخىمۇ ئىزا تارتىپ قىزىرىپ كەتتى.

ـ خىجىل بولماي دەۋەرگىن، كىمگە كۆڭلۈڭ چۈشۈپ قالدى؟

ـ ئىنىگانا، ئوبدانراق ئويلىنىپ ئاندىن دەي، چۈنكى ئۆزەمۇ ئىككىلىنىپ تۇرىمەن.

مەلىكە بۇ گەپنى قىلغاندا، ماداريدىن كەتكەندەك، ئۇيقۇسى كەلگەندەك بولدى. ياقۇتە ئۇنىڭغا تۆشەك سېلىپ، ئۇنى ياتقۇزۇپ قويدى ۋە ئۇنىڭ روھىي ھالىتىدىكى ئۆزگىرىشنى كۈزىتىپ چەتتە جىمجىت قاراپ تۇردى.

يۇقۇرقى سۆھبەتلەردىن مەلىكىنىڭ كۆڭلى پەرىشان بولدى ۋە بېشى قاتتى. ئۇ، ئىنىگانىسىنىڭ بىر ئىشنى ئۇجۇر ـ بۇجۇر رىگىمچە سۈرۈشتۈرىدىغان ئادىتىنى بىلگەچكە، ئۆزىنى ئەركىن ـ ئازادە تۇتالماي قورۇنۇپ كەتتى ـ دە، ئۆرە بولۇپ، ياقۇتەنىڭ قۇچىغىغا ئۆزىنى تاشلىدى. ئۇنىڭ زىددىيەت ئىچىدە قالغانلىغىنى

بايقىغان ياقۇته ئىڭشىپ ئۇنى باغرىغا بېسىپ:

— جېنىم مەلىكەم، نېمىشقا گەپ قىلمايسەن؟ نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسەن؟ — دېدى.

— مەسخىرە قىلىشىڭدىن قورقىمەن! — دېدى مەلىكە دۈدۈقلاپ.

— ۋاي ئاللا، مەن سېنى قاچان مەسخىرە قىلىپ باققان! مەن سېنى ھەرگىز مەسخىرە قىلمايمەن، مەسخىرە قىلىشقىمۇ ھەققىم يوق.

— سېنىڭ خىيالىڭغا كەلمەيدىغان بىر كىشىگە كۆڭلۈم چۈشۈپ قالدى. مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئىنىم بىلىپ قالسا، چوقۇم مېنى ئېلىشىپ قاپتۇ دەيدۇ، — مەلىكە خىجىل بولغان ھالدا سۆزلەۋېتىپ چاچلىرىنى تۈزەشتۈردى.

ياقۇته مەلىكىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھاڭۋېقىپ قالدى. ئۇ مەلىكىنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى تولۇق چۈشەنمىدى، لېكىن ئۇنىڭ يەنىمۇ كۆپرەك بىلگۈسى كېلىپ، مەلىكىگە:

— مەلىكەم، گېپىڭىز ئوبدان ئۇقالمىدىم. كۆڭلۈڭ چۈشۈپ قالغان كىشى كىم؟ مېنىڭچە، ئۇ قالتىس كىشىغۇ دەيمەن! — دېدى.

— مەن ئۇنى تونۇغاندەك، سەنمۇ ئۇنى ئوبدان تونۇيسەن. ئۇ ئالى پەزىلەتلىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشى. ئۇ مۇشۇ ئۆيدە مېنى قۇتقۇزۇپ قالغان، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئىپپىتىم - نومۇسۇم خورلۇقتىن ساقلىنىپ قالغان. ئۇ يەنە ئەينى ۋاقىتتا دەمەشىق سۇلتانىغا ياردەم تىلەپ ئەۋەتىلگەن بىر تۈتام چېچىمنىمۇ ماڭا قايتۇرۇپ بەردى.

— سېنىڭ دەۋاتقىنىڭ ھىلىقى كۈرد يىگىتمۇ؟ — دەپ ۋاقىراپ كەتتى ياقۇته چۆچۈپ.

— ھەئە، شۇ، — دېدى مەلىكە مۇلايىم تەلەپپۇزدا، — ئۇ ئالىجاناپ ۋە غەيرەتلىك يىگىت. — مەلىكە مۇشۇلارنى دە-

گەندە، كۆزلىرى خوشالىقتىن جىلۋىلىنىپ كەتتى.

ياقۇتە تەبەسسۇم بىلەن يېقىن كېلىپ، گويا ئۇنىڭ خوشالىغىغا شېرىك بولىدىغاندەك قىياپەتتە:

— مۇددىئايىڭنى ئەمدى چۈشەندىم، بۇ يىگىتنى راست تونۇيمەن. ئاشۇ كۈنكى ئىش زادى ئېسىمدىن كەتمەيدۇ، — دىدى.

— ئۇنىڭ ئېتىنى بىلەمسەن؟ — دەپ سورىدى مەلىكە.

— ھەئە، بىلىمەن، — دىدى، ياقۇتە بىر دەم ئويلىنىۋېلىپ، — لېكىن ئۇ بىزنىڭ ئەشەددى دۈشمىنىمىز سالاھىددىنىڭ ئادىمى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداق مۇناسىۋەت بارلىغىنى بىلەمسەن؟

— ئۇنىڭ سالاھىددىن بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بارلىغىنى بىلمەيمەن.

— ئۇ سالاھىددىنىڭ يېقىن مەھرىمى، ئىككىسى بىر بىرىدىن ساياندەك ئايرىلىشمايدۇ.

مەلىكە پىسكىكىدە كۈلۈپ دىدى:

— دىمەك ئۇ ئۆزىنىڭ خوجايىنىغا سادىق ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە خوجايىنىنىڭ ئىشەنچىسىگە نائىل بولغان ناھايىتى ئالىجاناپ كىشى ئىكەن. ئۇنىڭ ئېتى نېمە؟

— ئېتى ئىمادىددىن. سالاھىددىن خەلىپە ئالىلىرى بىلەن سۆھبەتتە بولغان چاغلاردا، ئۇنىڭ قەسىر زەھەپ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا سالاھىددىننى كۈتۈپ تۇرغانلىغىنى كۆپ كۆرگەنمەن. سەن قەسىر راۋىغىدىن ئۇنى كۆرمىگەنمىدىڭ؟

— ئۇنىڭ ئۇستازىمىز باھائىددىن قاراقۇش بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرغىنىنى كۆرگەن. ئۇ، پاراڭلىشىۋاتقاندا، ئۇيان - بۇيانغا يېقىن يۇقۇرى - تۆۋەنگە قارىمايتتى، شۇڭا، مەن بار راۋاقتا، گويا بۇ يەردە كىم بارلىغىنى بىلمەيدىغاندەك، مەن تەرەپكە كۆز قىرىنى سېلىپمۇ قويمايتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مەلۇم ئىلھام - مەدەت ئالارمەن دەپ، ئۇنىڭ مەن تۇرغان راۋاققا بىر قارىشىنى ئۈمىت

قىلغان ئىدىم، لېكىن ئۇنداق قىلماي، ھامان سېپايە، تەمكىن تۇرىۋەردى. ئىنىگانا، مەن ئۆزەمنىڭ ئىشىق مەجنۇنلۇغىمدىن ئىزا تارتىپ ئېغىز ئاچالماي كەلدىم. ۋاھالەنكى، مەن ئۇنىڭ ماڭا نىسبەتەن مۇنداق سۈكۈت قىلىشىدىن پارلاق بەختىمنى كۆردۈم.

— جېنىم مەلىكەم، سالاھىددىننىڭ مەھرىمگە كۆڭلۈڭ چۈشۈپ قالغىنى قانداق بولغىنى؟ بۇ غەلىتە ئىشقۇ! بىزنىڭ بۇ چوڭ قەسىرىمىزدە سېنىڭ كۆزۈڭنىڭ قۇيرۇغىدا بىر قاراپ قويۇپ شۇڭغا ئىنتىزار يىگىتلەر نۇرغۇن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يىگىتلەر ئارىسىدا ئىمادىددىننىمۇ ئېسىل نەسەپلىك يىگىتلەر تولا تۇرسا، ئۆزتۇپ - تېشىپ ئاشۇنىڭغا كۆيۈپ قالغىنىڭنى قارا!

— توغرا ئېيتتىڭ، — دىدى مەلىكە، — نىمىشقا ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغىنىمغا ئۆزەممۇ ھەيرانمەن. لېكىن مەن ئۇنىڭغا راست كۆيۈپ قالدىم. ھىلىمۇ ئېسىمدە، ئاشۇ كۈنى ئۇ مېنى قوتۇلدۇرغاندا، ئۇنىڭغا خەۋپسىرەپ قارىغىنىمدا ئۇ مەندىنمۇ بەكرەك ئۈيالدى. لېكىن ئۇ مېنى ئىككى ناكەستىن قوتۇلدۇرۇشتا قەيسەرلىك، باتۇرلۇق كۆرسىتىپ، مېنى گويا ئاسماندىن چۈشكەن پەرىشتىدەك قوتقۇزۇۋالدى. — مەلىكە بۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپ، ئانارەك قىزىرىپ كەتتى.

— دىمەك، سەن ئىمادىددىننى راست ياخشى كۆرىدىكەنسەن - ھە؟ — دىدى ياقۇتە.

مەلىكىنىڭ ھارغىن كۆزلىرىدە ياش ئەگىدى، لېكىن ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئىزا تارتقان ھالدا: «ھەئە» دىدى - دە، خىجىل بولۇپ يوتقىنىنى تارتىپ ئېلىپلا يۈزىنى توسۇۋالدى.

ياقۇتە مەلىكىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغانسېرى ھەيران بولاتتى. ئۇ يوتقانىنى مەلىكىنىڭ يۈزىدىن تارتىپ ئېلىپ، مۇلايىملىق بىلەن:

— مەلىكەم، ئىمادىددىن ھەقىقەتەن ئاز تېپىلىدىغان ياخشى يىگىت. ئەپسۇسكى، ئۇ ئالى نەسەپلىك مۇئىزلىددىنىللا سەئىدە

مىزنىڭ ئەۋلادىدىن ئەمەس - تە، — دىدى.

مەلىكە بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز ئورنىدىن قوپۇپ كەتتى، بىردەمدىن كېيىن يەنە ئولتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ چاچلىرىنى ئويناپتتى. ئۇ ياقۇتەدىن نارازى بولغان هالدا مۇنداق دىدى:

— مۇئىزلىدىنىللا ئەۋلادىدا بولۇشقا تېگىشلىك گۈزەل ئەخلاق ئىمادىددىندا كەم ئەمەس. ئاشۇ كۈنى ئۇنىڭ دادىل چىقىپ مېنى قۇتقۇزغانلىغى ۋە مېنىڭ چېچىمنى ئۆزەمگە قايتۇرۇپ بەرگەنلىگى ئۈنىڭ ئالىجاناپ يىگىت ئىكەنلىگىنى كۆرسىتىدۇ. ماڭا ئۇنىڭ مۇشۇ يېرى ياردى، ئۇنىڭ قانداق نەسەپتىن ئىكەنلىگى مەن ئۈچۈن هىچگەپ ئەمەس، — مەلىكە بىردەم جىم بولۇپ قالدى ۋە كۆزىنى توسۇالغان چاچلىرىنى تۆزەشتۇرۇپ قويۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — ئاشۇ كۈنى مېنى ئېلىپ قاچاقچى بولغان هىلىقى ئىككى ئەبلەخ ئېسىڭدىمۇ؟ ئۇ ئىككى نىجىسنىڭ كىملىگىنى بىلەمسەن؟ ساڭا دەپ بەرسەم، ئۇ، ماڭا ئۆيلەنمەكچى بولغان ئاشۇ ئېسىل زادىنىڭ دەل ئۆزى. سەن مېنى ئېپقاچماقچى بولغان ئاشۇ سۈيىقەستچىگە ياتلىق قىلماقچىمۇ؟ — مەلىكە هۆمىدەپ كەتتى ۋە گېپىنى يەنە داۋام قىلدى، — شۇ ئىككى ئەخلاقسىز ئەبلەخنىڭ بىرسى ئەبۇ هەسەن، يەنە بىرسى ئۇنىڭ قولچومىغى. لېكىن ئۇنى ئانچە تونۇيالمىدىم. ئەبۇ هەسەننىڭ تەلىۋى رەت قىلىنغاندىن كېيىن، مېنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىغىمنى بىلىپ، توپىلاڭدا توغاچ ئوغرىلاش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ مېنى بۇلاپ كەتمەكچى بولغان، — مەلىكە توختىماي شۇنچىلا جىق گەپ قىلغىنىدىن سەل پۇشايمان قىلىپ بېشىنى تۆۋەن سالدى - دە، يەنە جىم بولۇپ قالدى.

ياقۇتە شۇ ئەبلەخنىڭ ئەبۇ هەسەن ئىكەنلىگىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى ۋە:

— مەلىكەم، بۇ ئىككى ئەبلەخنىڭ ئەبۇ هەسەن بىلەن

ئۇنىڭ قولچومىغى ئىكەنلىگىنى جەزم قىلالامسەن؟ — دەپ سورىدى ئەنسىرەپ.

— ياق. جەزمىلەشتۈرەلمەيمەن، بۇ مېنىڭ پەرىزىم. بىراق، نېمە دېسەڭ مەيلى، مەن ئىمادىددىنى كۆرگەندىن بۇيان ئۇنىڭغا قاتتىق بەنت بولۇپ قالدىم. ئەسلىدە مەن ئۇنى خەلىپە ئالىملىرىنىڭ ھۆزۇرىغا كىرىپ، ئاشۇ ئەبلەخلەرنىڭ مېنى ئېپقاچماقچى بولغانلىغىنى ئېيتىپ، كۆرسەتكەن خىزمىتى ئۈچۈن ئىنئام تەلەپ قىلارمىكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم، لېكىن ئۇنداق قىلمىدى. ئۇنىڭ بۇ ئالىجاناپلىغى ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىمنى تېخىمۇ ئاشۇردى. مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇنىڭ مەرتىۋىسى يەنىمۇ ئۆستى، ئۇنى ھۆرمەتلەشتىن بارا - بارا ياخشى كۆرۈشكە باشلىدىم ....، — مەلىكە سۆزلەۋېتىپ ھاياجانلىنىپ كەتكىنىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — لېكىن ئۇنىڭدا ماڭا مۇھەببەت بارمۇ، يوقمۇ، بىلمەيمەن، — مەلىكە ئۆز ھىسسىياتىنى باسالماي، ئاخىر بوغۇلۇپ يىغلاپ تاشلىدى.

ياقۇتە مۇلايىملىق بىلەن تەسەللى بەردى. ئۇنى سۆيۈپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

— مەلىكەم، ئۆزەڭنى بېسىۋال! ئۇنچىۋالا ھاياجانلىنىپ كەتمە، سەن ئۇنى تېخى بىرنەچچە قېتىملا كۆردۈڭ، ئۇنى تازا چۈشىنىپ كەتمىدىڭ. ئەگەر ئۇنىڭ كۆڭلىدە باشقا بىرسى بولسا، ئۇ چاغدا سېنىڭ ھالىڭ نېچۈك بولىدۇ؟ شۇڭا، ھازىرچە سەۋرى قىلىپ تۇرغىنىڭ تۈزۈك. كېيىنچە بىر گەپ بولىدۇ.

مەلىكە بۇ گەپنى ئورۇنلۇق دەپ قارىدى - دە، ھىسسىياتىنى بېسىپ، يۈرىگىنى پەسكويغا چۈشۈرۈشكە تىرىشتى. لېكىن، ئىمادىددىنغا بولغان مۇھەببەت ئۇنىڭ ئەقلى - ھۇشىنى يىغىۋالمىغا يول قويمايىتتى. ئىشق - مۇھەببەت ئۇنى رەھىمسىزلىك بىلەن ئازاپلىماقتا ئىدى.

مانا بۇ كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقىچە ئارىلىقتا مەلىكىنىڭ ئىچكى دۇنياسىدىكى ھەركەت ئىدى، ئۆزىنى بېسىۋالغانىدىن كېيىنكى ئەقلى ـ ئىدراكى شۇ تاپتا ئۇنى تولىمۇ ئېشىپ كەتمەسلىكە ئاگاھلاندۇرسىمۇ، لېكىن ئۇ بۇلارغا پىسەنت قىلمىدى. ئۇ گاڭگىراپ قالغان ئىنىگانىسىغا ئوتتەك يېنىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن قاراپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئىنىگانا، ئېيتقانلىرىڭ توغرا، لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلىدە باشقا بىرسىنىڭ بارلىغىغا ئىشەنمەيمەن. ياق، ياق، ئىشەنمەيمەن. ئۇنىڭ كۆڭلىدە باشقا بىرسى بولسىمۇ كارىم يوق. ماڭا بىر يول كۆرسەتكىن.

ياقۇتە نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشنى دەمال بىلەلمەي قالدى. جىق گەپ بولۇندى، بۇگۈن كەچتە شۇنچە كۆپ ئاجايىپ ئىشلارنى ئاڭلىدى، مەلىكىنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قانداق خىزمەت قىلىش ھەققىدە ئوبدان ئويلىنىۋېلىشى كېرەك ـ تە. ئۇ مەلىكىنىڭ ئىككى قولىغا سۆيۈپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

ـ مەلىكە ئالىلىرى، ئۆزەڭنى بېسىۋالغىن، خىزمىتىڭ ئۈچۈن پارلىق كۈچۈمنى ئايىمايمەن. خاتىرجەم بولغىن! بەك چارچاپ كەتتىڭ، تۆشەككە چىقىپ ياتقىن. بۇ ئىشنى ھازىرچە قويۇپ تۇر، مەن بىر ئامال قىلىمەن، ھەممە ئىش جايىدا بولىدۇ. خەلىپە ئالىلىرىنىڭ سېنى سەن ياخشى كۆرمەيدىغان كىشىگە ياتلىق قىلىشىغا ئالىلا يول قويمايدۇ. مەن ئامال قىلىپ ئىمادىددىننى ساڭا كۆرسىتىمەن. ئۇخلىغىن، مەن چىقىپ كېتەي. بۇگۈن كېچە سەن ئۈچۈن باش قاتۇرىمەن، لېكىن مېنىڭ گېپىمگە كىرىشىڭ كېرەك. ئوبدان ئۇخلىغىن! ـ ئىنىگانا چاخچاق قىلىپ يەنە مۇنداق دېدى: ـ ھىلىقى ئامراق يىگىتنىڭ كۆرۈش ئىشىنى مەن ھۆددە ئالىمەن.

مەلىكە خوش بولۇپ كەتتى. چۈنكى ئىنىگانىسىنىڭ ماقۇل

لۇغمنى ئېلىش ۋە ياردەمگە ئىگە بولۇش ئۇنىڭ ناھايىتى زور ئۈمىدى ئىدى، ئۇ ياردەم قىلسا، ھەممە ئىش ئەپلىشىپ كېتەتتى. شۇڭا مەلىكە ئىتائەتمەنلىك بىلەن يېتىپ ئارام ئالدى. ئۇنىڭ ياتقانلىغىنى كۆرگەن ياقۇتەمۇ ئەمىن تېپىپ ئۆز هوجرىسىغا چىقىپ كەتتى.

ياقۇتە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، مەلىكە سەييدە تۆشەك كە چىقىپ ياتقان بولسىمۇ، لېكىن پىكرى چېچىلىپ، ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى، مۇھەببەت ئۇنى رەھىمسىزلىك بىلەن قىينىماقتا ئىدى. ئۇ ئويلىنا، ئويلىنا، تاكى مادارىدىن كەتكەندىلا ئاستا - ئاستا ئۇيقۇ سەھراسىغا كىرىپ كەتتى.

مەلىكە ئەتىسى سەھەردە، تېخى تاڭ يورۇماستىلا چۈشىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. ئۇ خەلىپە ئىنىسىنىڭ كېسىلىدىن ئەندىشە قىلىپ چۈش كۆرگەن ئىدى. كۆڭلى پەريشان بولغاچقا، قايتا ئۇخلىيالمىدى - دە، ئورنىدىن تۇردى، ئۇلۇغ تاۋار يېپىنچىسىنى يېپىنىپ، هوجرىدىن چىقتى، دالان ئارقىلىق، خەلىپىنىڭ مەسچىتى كۆرۈنىدىغان پىشايۋانغا كەلدى. سالقىن شامالدا مىڭىسى خېلى سەگىپ قالدى. غۇۋا چىراق يورۇغىدا، ئىنىسىنىڭ بامدات نامىزى ئوقۇش ئۈچۈن ئىشىكتىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ كۆڭلى تىندى.

مەلىكە هوجرىسىغا قايتىپ كىرگەندە، ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرغان ياقۇتە ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئامانلىق سورىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى كىيگۈزدى ۋە ئۇنى يۆلەپ ئولتۇرغۇزدى. ئۇنىڭ هازىر خەلىپىنىڭ سالامەتلىگىدىن ئەنسىرەۋاتقىنىنى بىلگەن ياقۇتە ئۇنىڭغا:

— خەلىپە ئالىلىرىنىڭ سالامەتلىگىدىن ئەنسىرىمىگىن، چوقۇم ئوڭلىنىپ قالىدۇ، — دەپ تەسەللى بەردى.

ـــ خۇداغا شۈكرى، ئۇنىڭ مەسچىتكە نامازغا بامداتقا كېتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ كۆڭلۈم كۆپ ئەمەس تاپتى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنى يوقلاپ كەلگۈم بار.

ـــ كەچتە قەسىر زەھەرلىتىش قايتقاندا كۆرۈشسەن. ھازىر ناشتا قىلىۋالغىن.

مەلىكە سەييىدە ياقۇتە بىلەن ناشتا قىلىۋاتقاندا، ياقۇتەنىڭ ئىمادىددىن ھەققىدە ئۆزلۈكسىز گەپ ئېچىشىنى ئۈمىت قىلاتتى، لېكىن ياقۇتە، تۇنۇگۈن ئاخشامقى سۆھبەتنى ئۇنتۇپ قالغاندەك، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. مەلىكە سەييىدە بۇ ئىش ھەققىدە ئېغىز ئېچىشقا ئۇڭايسىزلىناتتى. شۇنداق قىلىپ، ئىككىسى لام - جىم دېيىشمەي غىزا يېيىشتى. ناشتىدىن كېيىن، مەلىكە سەييىدە بىرمۇنچە ۋاقىتنى خارامۇش ئۆتكۈزدى. چۈش مەزگىلىدە ئۇ ناھايىتى چارچىدى - دە، كېيىملىرى بىلەنلا كارۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ بىردەمدىلا ئۇخلاپ قالدى. ئۈيقۇدىن ئويغىنىپ، كەيپىياتىنىڭ ياخشى، ھاردۇقى چىققانلىغىنى ھىس قىلدى ۋە تۇنۇگۈن ھېچ ئىشنىڭ كۆڭلىگە ياقمىغانلىغىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق چارچاپ كەتكەنلىگىدىن بولغانلىغىنى چۈشەندى. چۈنكى ئادەمنىڭ نېرۋىلىرى چارچىغاندا كىشىدە پەرىشانلىق كۆچىيىدۇ، كىشىنىڭ كۆڭلى پەرىشان بولغاندا، ھەمىشە دىگۈدەك بىرەر ئىش كىشىگە قارائۇ جاڭگال كۆرۈنىدۇ.

مەلىكە سەييىدە روھلۇق قوپتى، ئۇنىڭ چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇراتتى. ئۇ چاۋاك چېلىپ ئىنگانىسى ياقۇتەنى چاقىردى. ياقۇتە لەببەي دىدى، لېكىن شۇ زامات كىرمەي، بىر ھازادىن كېيىن كىردى. مەلىكە ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنى قانداقتۇ بىرەر خەۋەر ئېلىپ كىردى دەپ ھۆكۈم قىلدى ۋە يۈرىگى سېلىپ كەتتى، ياقۇتەنىڭ گەپ باشلىشىنى كۈتمەيلا، ئۇنىڭدىن نېمە ئىش بولغانلىغىنى تاقەتسىزلىك بىلەن سورىدى.

— قۇتلۇق بولسۇن مەلىكەم، خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدىم، مەن بىلەن يۈرگىن! — دېدى ياقۇتە.

سەييىدە گاڭگىرىغان ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ:

— نەگە بارىمىز؟ — دېدى.

— جاۋاھىرات غەزنىسىگە.

— جاۋاھىرات غەزنىسى بۇلاپ كېتىلگەن تۇرسا، ئۇ يەردە جەۋھەر نىمە ئىش قىلىدۇ؟ — دېدى سەييىدە ئاچچىقلاپ.

— ئۇرغۇن جەۋھەرنى قاراقچىلار بۇلاپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنە بىرمۇنچە قاپتىكەن، — دېدى ياقۇتە، — مەن سېنى ئۇ يەرگە جەۋھەر ئالغىلى بارغىن دېگىنىم يوق، خەلىپە ئالىلىرى سېنى ئاشۇ يەرگە كەلسۇن دېگەن. ئۇ يەردە نىمە ئىش قىلىدىغانلىغىڭنى بىلمەيمەن. مېنىڭچە، بىرەر ياخشىلىق بار!

— ئىنىم كەلسۇن دېدىما؟

— ھەئە، ھازىرلا ماڭايلى. كېيىم يەڭگۈشلىمىسەڭمۇ بولىدۇ. چۈنكى جەۋھەر غەزنىسىگە باردىغان يولدا ھېچكىم ئۇچرىمايدۇ.

مەلىكە سەييىدە ياقۇتەنىڭ سەممى ئەپتى - ھالىنى كۆرۈپ، گۇمانلانمىدى - دە، ھاۋارەڭ، سىپتە روملىنى ئارتىپ، خەلىپە يېنىغا بېرىشقا تەييارلاندى، لېكىن ئىنىسىنىڭ نىمىشقا كۈپ - كۈندۈزدە چاقىرتقانلىغى ئۈستىدە ئويلانماقتا ئىدى.

ئىككىيلەن قەسىرنىسادىن چىقىپ، ئادەمسىز ئۇزۇن دەھلىز ئارقىلىق بىرەدەمدىلا جاۋاھىرات غەزنىسىگە كەلدى. مەلىكە بۇ يەرگە كەلمىگىنىگە بىرنەچچە يىل بولغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ يەر ھىلىمۇ غۇۋا ھالدا ئېسىدە بار ئىدى: بۇ جاۋاھىرات غەزنىسىدە بىرنەچچە ئېغىز ئۆي بولۇپ، بۇ ئۆيلەرگە ئىشكاپ ۋە جازىلار قويۇلغان، يەرگە گىلەملەر سېلىنغان، ئۈستىگە دىۋانلار قويۇلغان ئىدى. مەلىكە بۇ جاۋاھىرات غەزنىسىدە ئۆز زامانىسىدا نۇرغۇنلىغان جەۋھەر، ئونچە - مەرۋايىتلار بولغانلىغىنى،

بۇنىڭدىن يۇز يىل ئىلگىرى ئۆزىنىڭ بوۋىسى خەلىپە مۇستەنـ
سىر بىللا ئەبۇتەممىم ① ئۇرۇشتا پاجىئەلىك مەغلۇپ بولغاندا،
بۇ غەزىنىنىڭمۇ بۇلاپ كېتىلگەنلىگىنى ئاڭلىغان. شۇڭا مەلىكە
سەييىدە بۇ يەرگە قانداقتۇ بىباھا جەۋھەرلەرنى تاماشا قىلىش
ھەۋىسى بىلەن كەلگەن ئەمەس ئىدى.

مەلىكە سەييىدە بىلەن ياقۇتە غەزنە دەرۋازىسىغا كەلگەندە،
دەرۋازىۋەن سەييىدەنىلا كىرگۈزدى، ياقۇتە كىرمەي
نېرىراق كەتتى.

مەلىكە سەييىدە كىرگەندىن كېيىن ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى،
ئىنىسى غەزنىنىڭ كەڭ ئايۋىنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بېشىنى سېلىپ
خىيالغا چۆمگەن ھالدا قولىدىكى تەسۋىيىنى سىرىپ ئولتۇراتتى.

دەرۋازىۋەن مەلىكىنىڭ كەلگەنلىگىنى خەۋەر قىلغاندىلا،
خەلىپە بېشىنى كۆتىرىپ مەلىكىگە خۇش خۇي سالام قىلدى،
سەييىدە دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ سالامەتلىگىنى سورىدى.

— ئىنىشائاللا، سالامەتلىگىم ناھايىتى ياخشى، — دىدى
خەلىپە ئازىدە، — سېنىڭ ئەھۋالىڭ قانداقراق؟

— خۇداغا شۈكرى، مەنمۇ ياخشى تۇرىدۇم. سېنى خۇدايىم
مەڭگۈ ئامان - ئېسەن قىلسۇن، — دىدى مەلىكە ۋە ئۆزىنى
ئۇنىڭ نىمىشقا چاقىرتقانلىغىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆزىنىڭ
ئىچىگە قارىدى، لېكىن دەرھال سورىمىدى. ئاندىن گۈل چېكىلـ
گەن كۆرپىلىك ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ دىدى:

— بۇ يەرگە كەلمىگىنىمگە ئۇزاق يىللار بولۇپ كەتتى.
مۇشۇ ئۆيگە ئاخىرقى قېتىم كىرگەن ۋاقتىمدا تېخى كىچىككىنە
بالا ئىدىم، شۇڭا بۇ يەردە نىمىلەر بارلىغىنى بىلمەيمەن.

— نىمىلەر بارلىغىنى بىلگۈڭ كېلىۋاتامدۇ؟ — دىدى خەلىپە

① فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ 8 - خەلىپىسى (1035 — 1094). — تەرجىمان.

ئازىد ۋە مەلىكىنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا ئۆزى مۇنداق دېدى: — بۇۋىمىز مۇستەنسىر بىللا تەختكە چىقىشتىن ئىلگىرى بۇ يەردە تاغدەك دۆۋىلىنىپ جۇلاداپ تۇرغان جاۋاھىر، ئۇنچە - مەرۋايىت-لار كۆزىنىڭ يېغىنى يەيدىكەن، كۆرگەن ئادەمنىڭ كۆزلىرى ئالىچەكسىمەن بولۇپ كېتىدىكەنمىش. ماۋۇ ساندۇقنى كۆرۈپ باققىن.

مەلىكە سەييىدە يەردە تۇرغان ساندۇققا قارىدى، بۇ ساندۇق ناھايىتى نەپىس - چىرايلىق ياسالغان بولۇپ، ئۈنىڭغا ھەر خىل گۈل ۋە سۈرەتلەر نەقىشلەنگەن ئىدى. مەلىكە ئىنىم مېنى بۇ ساندۇقنى تاماشا قىلسۇن دەۋاتسا كېرەك دەپ ئويلاپ:

— ئەجەپ چىرايلىق ساندۇق ئىكەن! — دەپ ماختىدى.

— مەن سېنى ساندۇقنىڭ چىرايلىقلىغىنى كۆرسۇن دەۋاتمايمەن، ئۇنىڭ ئىچىدىكى قىممەت باھالىق جاۋاھىرلارنى كۆرگىن دەۋاتىمەن، — دېدى خەلىپە ئازىد ۋە بەردەم تۇرۇۋېلىپ، يەنە مۇنداق دېدى: — بۇ ساندۇقتىكى دەپنى - دۇنيانى سەل چاغلىما. دادامنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇلار مۇشۇ ساندۇقتىن يەتتە ئەمداد① جاۋاھىرنى ئېلىپ ساتقان ئىكەن. ئۇچ يۈز مىڭ دىنارغا يارايتۇ، خەقلەر تالىشىپ ئاپتىكەن تېخى!

— راست، ئاجايىپ ئىش بوپتىكەن! — دېدى سەييىدە تەئەججۇبلىنىپ.

— ئەگەر جاۋاھىر غەزىنىسىدىكى جاۋاھىر، ئۇنچە - مەرۋايىتلارنى بىر - بىرلەپ ساناشقا توغرا كەلسە، كىم دېگەندە بىرنەچچە سائەت ۋاقىت كېتىدۇ، — خەلىپە ئازىد ناھايىتى روھلىنىپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — بىرنەچچىلا مىسال كۆرسىتەي:

---

① ئەمداد — ئۆلچەرلىك مىقدار سۆزى بولۇپ، بىر ئەمداد 18 كىلو، يەنى 36 جىڭغا تەڭ.

بىر تىزىق جاۋاھىر بولۇپ، ئۇ ئەمىلىيەتتە 80 مىڭ دىنارغا يارايدىكەن، لېكىن شۇ چاغدا ئاران 2 مىڭ دىنارغا سېتىۋېتىلگەن؛ يەنە ئاتا - بوۋىمىز ھەددى - ھىساپسىز ئالتۇن، كۈمۈش ئۈزۈكلەر ئىچىدىن 1 مىڭ 2 يۈز دانە ئالتۇن ئۈزۈكنى تاللاپ چىققان، بۇ ئۈزۈكلەرگە بىر بىرىگە ئوخشاشمايدىغان ياقۇتلاردىن كۆز قويۇلغان. ئۇلاردىن ئۇچىنىڭ ھەر بىرىگە ئۇچتىن: يېشىل، بىنەپشە، قىزىل ياقۇتلاردىن كۆز قويۇلغان، مۇشۇنداق قىممەتلىك ئالتۇن ئۈزۈكلەر ئاران 12 مىڭ دىنارغا سېتىۋېتىلگەن. شۇنى بىلىپ قويغىنكى، ئۇلار بۇ يەردىن جاۋاھىر، ئونچە - مەرۋايىتلارنى بىر تالدىن، بىر پارچىدىن ساناپ ئەمەس، بەلكى ۋەبە① بويىچە، چارەكلەپ، كۈرىلەپ ھىساپلاپ ئالغان. بىر ۋەبە جاۋاھىرنى دەسلەپ ئاران 7 مىڭ دىنارغا سېتىۋالغان ئىكەن، ئەمىلىيەتتە ئۇ 20 مىڭ دىنارغا يارايدىكەن؛ قۇيما قىلىپ ياسالغان بىر ئالتۇن توز بولۇپ، ھەممە يېرىگە رەڭمۇ - رەڭ جاۋاھىر، ياقۇت قويۇلغان، ئىككى كۆزىگە قىزىل ياقۇت قويۇلغان، پەرلىرى پۈتۈنلەي ئالتۇندىن ياسالغان ۋە راست توزنىڭ پەرلىرىدەك بويالغان. بۇلاردىن باشقا، ھەرقايسى سۇلالىلەردىن قالغان ۋە ئىبىاسىلاردىن ئۆتكۈزۈۋېلىنغان ھەر خىل ئونچە - مەرۋايىتلارنىڭ ھەددى - ھىساۋى يوق. بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر شاخمات بولۇپ، ئۇ قىممەتلىك ياقۇت، ئالتۇن، كۈمۈش، پىل چىشىدىن ياسالغان. ھەي ئىبنىت! مۇشۇنداق ئاجايىپ ئىسىل دەپى - دۇنيالار بۇۋىمىز مۇستەنسىر قازاغا ئۇچرىغان چاغدا بۇلاپ كېتىلگەن. ھازىر ئۇنىڭ ھەرىتىنى چېكىش پايدىسىز.

مەلىكە سەبىيدە ئىنىسى خەلىپىنىڭ ئونچە - مەرۋايىتلار ھەققىدە قىلغان قىزىق پاراڭىغا ۋە ئۇلارنىڭ قىممىتى ھەققىدىكى

① ۋەبە — مىسىرنىڭ مىقدار بىرلىگى بولۇپ، بىر ۋەبە 9·23 كىلوگىرامغا تەڭ.

چەككەن ھەسرەت - نادامەتتىگە ئانچە قىزىقمىدى. ئۇ ئىنسانىڭ بۇگۈن نېمىشقا چاقىرتقانلىقىنى بىلگۈسى كېلەتتى. شۇڭا مەيۈس ھالدا:

— ئۇكام، بۇ بەختسىزلىك ئۆتۈپ كەتكەن ئىش، ئەمدى ئۇ گەپنى قويغىن، — دىدى.

— گېپىڭ ئورۇنلۇق. لېكىن خاتىرجەم بولغىنكى، ئۇ قاراقچىلار بىزنىڭ ھەممە دەپى - دۇنيايىمىزنى بۇلاپ كېتەلمىگەن. شۇ قېتىمقى بۇلاڭ - تالاڭ جەريانىدا، بىزنىڭ بەزى سادىق تۇققانلىرىمىز ئامال قىلىپ بىر قىسىم دەپى - دۇنيالىرىمىزنى سۇقۇپ قويغان ۋە ھازىرغىچە ساقلاپ كەلگەن، — ئۇ گەپ قىلىۋېتىپ بۇرۇلۇپلا، كىشىنىڭ ئانچە دىققىتى چۈشمەيدىغان بىر قازناقنىڭ ئالدىغا بېرىپ، يانچۇغىدىن بىر تال ئاچقۇچنى ئېلىپ ئىشىكنى ئاچتى، ئاندىن قازناقتىن بىر قۇتىنى ئېلىپ چىقتى - دە، سەييىدەنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ ئۇنىڭ ئاغزىنى ئاچتى ۋە ئىچىدىن كىشىنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرىدىغان جاۋاھىر زۇنارنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. سەييىدە ئۇنى ئېلىپ ئۆرۈپ - چۆرۈپ قارىدى.

— بوينۇڭغا ئېسىپ باققىنا، — دىدى خەلىپە ئازىد. سەييىدە بۇ گەپنى ئاڭلاپلا، زۇنارنى تاماشا قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۇنى قۇتىغا سېلىپ، قۇتىنى خەلىپىگە بەردى. خەلىپە زۇنارنى يەنە چىقىرىپ، ئۇنى سەييىدەنىڭ بوينىغا ئېسىۋېتىپ، مېھرىۋانلىق بىلەن:

— بۇ سېنىڭكى، — دىدى.

مەلىكە سەييىدە زۇنارنى بوينىدىن ئېلىپ يەنە قۇتىغا سېلىپ قويدى. خەلىپە ئۇنىماي:

— نېمىشقا ئۇنداق قىلىسەن؟ مە، ئالغىن! بۇ زۇنارنى ئېسىش سەندىن باشقا كىشىگە مۇناسىپ ئەمەس، — دىدى. ئاندىن قۇتىدىن يەنە زۇمرەت، ياقۇت كۆزلەر قويۇلغان بىر تال

ئالتۇن ئۈزۈكنى ئېلىپ ئۇنىڭ بارمىغىغا سېلىپ قويدى. ئىش خەلىپىنىڭ كۈتمىگەن يېرىدىن چىقتى، ئۇنىڭ سوغا - ئىنئامىلىرى سەييىدەدە قىزىقىش ۋە تەھسىن - ئاپىرىن قوزغاشنىڭ ئورنىغا ئۇنى يىرگەندۈردى. خەلىپە ئۇنىڭغا:

— ئەجەپلەنمە. بۇ غەزىنىدە مەندىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيدىغان يەنە نۇرغۇن دەپى - دۇنيا بار. بۇلارمۇ يەنە ئۆتمۈشتىكىدەك يوقلىپ كەتمىسۇن، ھەممىنى ساڭا بېرىۋېتەي، — دىدى.

سەييىدە گەپنىڭ تېگىدە گەپ بارلىغىنى سېزىپ:

— ئۇكام، نېمىشقا ئۇنداق قىلىسەن؟ ئۇنداق قىلىشىڭدىن خۇدا ساقلىسۇن. بۇ غەزىنىدىكى ھەممە دەپى - دۇنيا سېنىڭ ۋە بالا - چاقاڭنىڭ نېسىۋىسى، — دىدى - دە، ئۇنى بوغۇلدى، لېكىن گەپنىڭ ھەمىسىنى دەۋېتىش نىيىتىگە كەلگەن ئىدى، ئىنىسىنىڭ كۆزىگە ياش ئالغانلىغىنى كۆرۈپ، گەپنى يۇتۇۋەتتى. خەلىپە ئازىدە غەمكىن ھالدا ئۇنىڭغا لەپىدە بىر قاراپ قويۇپ:

— سەن بۇ دەپى - دۇنيانىڭ مەڭگۈ بىزگە تەئەللۇق بولۇپ قېلىشىنى خالىمايدىكەنسەن - دە! — دىدى ھەسرەتلىك ئاھاڭدا.

خەلىپە ئازىدىنىڭ گېپىنى تۈگىشىگىلا، مەلىكە سەييىدە ئۇنىڭ ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۇنى ئۆز نىكاىغا ئېلىش توغرىسىدىكى ئىشنى كۆزدە تۇتقانلىغىنى شۇئان چۈشەندى - دە، يۈرىگى ھەرە چاققاندەك چىممىدە قىلدى. ئىنىسىنىڭ ئەيىپلىشىدىن چۆچۈپ كەتتى ۋە خاپا بولدى. ئۇ ئىنىسىنىڭ تەلۈگە زادىلا ماقۇل دىيەلمەيتتى. چۈنكى ئۇ ئەبۇ ھەسەننى ئۆز ۋەدىسىگە ھەقىقى رەۋىشتە ئەمەل قىلمايدۇ دەپ قارايتتى، لېكىن ھازىر تېخى ئۆزىنى ئاقلاش ۋاقتى ئەمەس ئىدى، شۇڭا ئىنىسى بىلەن تاكاللىششنى ئەپ كۆرمەي مۇنداق دىدى:

— ئۇكام، سەن مېنى رايىم يوق ئىشقا زورلاۋاتىسەن. بىلىپ قويغىنكى، مەن ئۆمرۈم بويى ياتلىق بولماسلىققا قەسەم

ئىچكەن. ناۋادا ھىلىقى ئادەم قىلمەن دېگەن ئىشنى قىلماقچى بولسا، قىلىۋەرسۇن، ئاخىردا قانداق بولىدۇ، قاراپ بېقىپ ئاندىن بىرنېمە دەيلى.

خەلىپە ئازىدە ئۇنىڭ گېپىدە بىرئاز يۇمشاش بارلىغىنى سەزدى - دە، ئۇنى رايىدىن قايتتى دەپ قاراپ، ھاپىلا - شاپىلا:

— ئاچا، ئېنىق بىرنېمە دەپ، ئۇنىڭ تەلىۋىگە ماقۇل دېگىن. ئاندىن ئۇنىڭ كۆڭلى تىنىپ، ۋەزىپىنى ئورۇنلايدۇ. بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ — دېدى ۋە ئۇنىڭغا تەبەسسۇم بىلەن غەمخورلۇق بىلدۈردى، ئاندىن ئۇنى ئۆز ئىرادىسىگە بوي سۇنۇشقا مەجبۇر قىلىدىغان بىر خىل سۆرلۈك تۇس ئالدى. مەلىكە سەييىدە ئىنسىغا بولغان ھۆرمەت ۋە ئاچا - ئىنىلىق مېھرى - مۇھەببەت يۈزىسىدىن ئۇنىڭ ئىرادىسىگە بوي سۇنۇشقا ئاز قالدى. لېكىن ئەبۇ ھەسەننى كۆز ئالدىغا كەلتۈرسىلا ئۇنىڭدا بىر خىل نەپرەت تۇيغۇسى قوزغىلاتتى؛ ئىمادىددىننى كۆز ئالدىغا كەلتۈرسە، يۈرىكى ھاياجاندىن دولقۇنلاپ، شۇئان ئىككى مەڭزى ۋىللىدە قىزىرىپ كېتەتتى. ئۇ ئۆز كاللىسىدا بىر پەس كۆرەش قىلغاندىن كېيىن، ئۆز مەشۇغى ئۈچۈن ئىنىستىڭ ئىرادىسىگە قەتئى بوي سۇنماسلىق نىيىتىگە كەلدى، لېكىن ئوچۇق قارشىلىق كۆرسىتىشكە پېتىنالماي، جىم تۇردى.

خەلىپە ئازىدە ئۇنىڭ جاۋاپ بەرمىگەنلىگىنى ئىزا تارتىۋاتقىدۇ دەپ ئويلاپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ تەلىۋىمگە ماقۇل دېسەڭ، نېمە زىيىنى بار؟ راستىنى ئېيتسام، ئەبۇ ھەسەن ساڭا تازا لايىق كۆلىدۇ، ئۇنىڭ كەلگۈسى جۇپتۇڭ بولۇشىنى قوبۇل قىلساڭ بولىدۇ. شۇنداق قىلساڭ، ئۇ بىزگە بىرمۇنچە پايدىلىق ئىش قىلىپ بېرىدۇ. ناۋادا سەن ئۇنىڭغا ياتلىق بولۇشۇڭنى بىر خىل بەختسىزلىك

دەپ قارىساڭ، بۇ بەختسىزلىك ھەچگەپ ئەمەس، — خەلىپە مۇشۇلارنى دەپ توختىدى ۋە قانداقتۇر بىرەر سىرنى يوشۇرۇۋاتقاندەك، كۆزلىرىنى قەستەن بىرنەچچە چىمىلدىتىپ قويدى. ئاندىن ھەچ ئىش بولمىغاندەك، تەسۋىرىنى سىرىشقا باشلىدى.

مەلىكە سەييىدە ئىنسىنىڭ بايىقى گەپلىرىنى ئەسلەپ، ئۆز پەرزىنىڭ ئەمىلىيەتكە ئايلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دەرھال:

— بۇ بەختسىزلىك ھەچگەپ ئەمەس دېگىنىڭ مەنىسى نىمە؟ بۇنىڭدىنمۇ باشقا بەختسىزلىك بولامدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئاچا، سەن بىلەن ھەچقانداق قېرىنداشلىغى يوق بىر ياقا يۇرتلۇقنىڭ سائا ئەلچى قويۇشى ئەڭ زور بەختسىزلىك. لېكىن ئۇنىڭ تەلىۋىگە ماقۇل دېمەي ئىلاجىمىز يوق. چۈشەندىڭمۇ؟

— كىمنى دەيسەن؟ بۇنداق تەلەپنى قويۇشقا جۈرئەت قىلىدىغان كىم ئۇ؟ — دىدى سەييىدە بىتاقەت بولۇپ.

— بىزنىڭ قولىمىزدىن ھوقۇقنى تارتىۋېلىپ، ئۆز بېشىمچىلىق قىلىشقا پېتىنىۋاتقان ھىلىقى ئادەم. ئۇ تېخى كۆزىمىز ئوچۇق تۇرغان شارائىتتا بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئاقساقاللىق قىلىپ، بىزنى ئۆز ھۆكۈمرانلىغى ئاستىغا ئېلىشقا جۈرئەت قىلىۋاتىدۇ، مۇشۇنداق ئادەم سېنى ئۆز نىكاىمغا ئېلىش تەلىۋىنى قويۇشقا پېتىنالماسمۇ؟!

سەييىدە ھاڭ - تاڭ قالدى، چۈنكى ئىنىسى دەۋاتقان كىشى ئۇنىڭ مەشۇغى ئەمەس ئىدى.

— ئوچۇق ئېيتقىنا، سالاھىددىننى دەمسەن؟ — دىدى مەلىكە.

— ھەئە، شۇ. سېنىڭچە، ئۇ مۇنداق قىلماسمۇ؟

سەييىدە كەينىگە بىر قەدەم داجىدى، ئىككى تىزى ماغدۇرسىزلىنىپ دىر - دىر تىتىرەپ كەتتى، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى، يۈرىكى توختاپ قالغاندەك بولدى، ئۆزىنى باشقۇرالماي تېزلا ئورۇندۇقىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇۋالدى - دە،

هاڭقىتىپ قالدى.

خەلىپە ئازىد ئۇنىڭ شۇ قەدەر ھاڭ ـ تاڭ قالغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە قولىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويۇپ مۇنداق دېدى:

ـ گەپلىرىم سېنى رەنجىتىپ قويدى. لېكىن سەنمۇ مېنىڭ غېمىمنى يەپ قويۇشۇڭ كېرەك، سەن ئۆز پىكرىڭدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، مېنى بەكمۇ تەڭلىكتە قويدۇڭ. سەن بۇنى پۈتۈپ قالغان ئىشىمكىن دەپ قالمىغىن. سالاھىددىن بۇگۈنگىچە بۇ تەلەپنى ئۆزى ئوچۇق ئېيتمىدى، ئۇنىڭ بىر خاس مۇلازىمى بۇگۈن ئەتىگەن مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ بۇ مەسىلىنى قويدى. ئۇ ماڭا: «سۇلتان سالاھىددىن شەرەپلىك ھالدا مەلىكە سەييىدە بىلەن توي قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇ بىرەر كاشىلىغا ئۇچراپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ، بۇ تەلەپنى رەسمىي ئوتتۇرىغا قويۇشتىن ئاۋال جانابىلىرىنىڭ پىكرىنى ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈن مېنى ئەۋەتتى» دېدى.

ـ سەن ئۇنىڭغا نېمە دەپ جاۋاپ بەردىڭ؟ ـ مەلىكە سەييىدەنىڭ بىتاقەتلىكتىن يۈرىگى ئاغزىدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ كەتتى.

ـ ئەبۇ ھەسەن ساڭا چاي ئىچۈرۈپ قويدى دېمەكچى ئىدىم، مېنىڭچە، بۇ سېنى مۇشكۈلۈۋكىتىن قۇتۇلدۇرۇشتا ئەڭ ياخشى باھانە ئىدى، لېكىن ئۇنداق دېمىدىم. ئەتە جاۋاپ بېرەي دەپ يولغا سالدىم. چۈنكى ئاۋال سېنىڭ پىكرىڭنى ئاڭلاپ باقاي دېدىم. سۆھبىتىمىزنى ئىككىمىزدىن بۆلەك كىشى ئاڭلاپ قالمىسۇن دەپ، سېنى بۇ خىلۋەت جايغا چاقىرتتىم. ـ خەلىپە بىردەم تۇرۇۋېلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ـ ئاچا، ھەقىقى ئەھۋالىڭ ھەممىسىنى ئېيتتىم. قېنى سەن بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟ بىر نەۋرە ئىنىمىزنىڭ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلماسسەنمۇ؟

خەلىپە ئازىد ئۇنىڭ «ماقۇل» دېيىشىنى كۈتتى، لېكىن ئۇ لام ـ جىم دېمەي تۇرۇۋالدى. خەلىپە ئازىد ھە دەپ سوراۋەردى، سەييدە يا ياق، يا ماقۇل دېمەي، ئۆزىنى مۇشكۈلگە سالغىنى قۇتۇلدۇرىدىغان نىجاتلىق يولى ئۈستىدە باش قاتۇراتتى. چۈنكى ئۇ سالاھىددىنى ياخشى كۆرمەيتتى، ئەبۇ ھەسەندىن يىرگىنەتتى؛ پەقەت ئىمادىددىنلا ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياقاتتى. ئۇ، كۆڭلۈمدىكىنى ئىنىمغا ئوچۇق ئېيتاي، دەپ ئويلىدىيۇ، بىراق كۈتۈلمىگەن ئاقىۋەتنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ئەنسىرىدى. ئۇ ئارىسالدى بولۇپ تۇرغاندا، خەلىپە ئازىد ئۇنى يەنە قىستىدى، ئۇ ئائىلاج ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ ئۇكام، سەن سالاھىددىنى ئۆز تەلىۋىدىن يانارمىكىن دەپ، ئاللىقاچان باشقا بىراۋغا چاي ئىچۈرۈپ قويغان دېمەكچى بولسەن. بۇ گەپ چاك بېسىشى مۇمكىن. شۇڭا ئۇنىڭغا ماڭا چاي ئىچۈرۈپ قويۇلغان دېگىن! لېكىن بىر شەرت شۇكى، ماڭا چاي ئىچۈرۈپ قويغان لايىقىنىڭ كىملىگىنى ئېيتمىغىن.

ـ سېنىڭ بولغۇسى كۈيۈمچىنىڭ كىملىگىنى ئېيتقاندىلا، ساڭا راست چاي ئىچۈرۈلگەنلىگىگە ئاندىن ئىشىنىدۇ. بولمىسا ئۇ بىزنى يالغان ئېيتىۋاتىدۇ، قەستەن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتىدۇ، دوپپامغا جىگدە سېلىۋاتىدۇ دەپ قالىدۇ. مېنىڭچە ساڭا ئەبۇ ھەسەننىڭ چاي ئىچۈرۈپ قويغانلىغىنى ئېيتىۋېرەي.

ـ ياق، ياق، بۇنداق دېمە، ئۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش! ـ مەلىكە سەييدە قەيەردىندۇ كەلگەن جاسارەتنىڭ كۈچىدىن ئۆزىنىڭ قارشى پىكرىنى ئوچۇق ئېيتىتى، ئاۋازىمۇ ئادەتتىكىدىن باشقىچە جارانلىق ئىدى.

خەلىپە ئازىدنىڭ دەرھال تەرى تۇرۇلدى، ئۇ ئەلپازىنى بۇزغان ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ مەن ھازىرغىچە ياخشىلىقچە ئېيتىپ كەلدىم، لېكىن

گەپسىمگە زادىلا قۇلاق سالمىدىڭ. بۇگۈن يەنە ئىشىنىڭ جەريانىنى، پايدا - زىيىنىنى ئوچۇق ئېيتتىم. ئەمدى يەنە رەت قىلساڭ، يولسىزلىق قىلغان بولىسەن. بۇنداق قىلىش ئۆز ئىنسانسىگە كۆيۈنىدىغان ھەمشىرىدە بولۇشقا تېگىشلىك ئىش ئەمەس. ئەبۇ ھەسەنىڭ بىز ئۈچۈن نېمە ئىش قىلىپ بېرىشكە ۋەدە قىلغانلىغىنى بىلمىسەنغۇ. ئۇ سالاھىددىنىڭ سېنى تالىشىدىغان رەقىبى ئىكەنلىگىنى بىلسە، شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭ ئۆز ۋەدىسىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئىرادىسى تېخىمۇ كۈچىيىدۇ - دە، ئۇنىڭ بىلەن جان تىكىپ ئېلىشىدۇ. ئاچا، سەندىن كۈتكەن ئۈمىدىمنى يەردە قويمايلا ماقۇل دېگىن. شۇنى بىلىپ قويغىنكى، مەن ساڭا سېنىڭ ئىنىڭ سۈپىتىدە ئەمەس، خەلىپە سۈپىتىدە تۇرۇپ گەپ قىلىۋاتىمەن. مېنىڭ دېگىنىم بويىچە ئىش قىلىشىڭنى تەلەپ قىلىش ھەققىم بار، مەن سېنىڭ ھامىيىڭ بولىمەن، — خەلىپە بۇ ئاخىرقى گەپلەرنى تەھدىت تەلەپ پۇزىدا ئېيتتى.

ئۇنىڭ تەھدىدى سەييدەنى تىز پۈكتۈرەلمەيلا قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ قەلبىدىكى غەزەپ ئوتىنى يالقۇنجىتىۋەتتى. سەييدە ئۇنىڭغا ئەيىپلەش نەزىرىدە بىر قاراپ قويۇپ، ئاچچىق تەلەپپۇز بىلەن مۇنداق دېدى:

— سەن ئۆز ھوقۇقۇڭغا تايىنىپ ماڭا تەھدىت سالالايسەن، ھامىلىق سۈپىتىڭ بىلەن مېنى مەجبۇر قىلالايسەن. لېكىن بۇنداق قىلىشىڭ مېنى ئىرادەمدىن قايتۇرالمايدۇ. مەن ئۇ ئىككى يۈزلىمە مۇناپىق بىلەن تىۋى قىلمايمەن. ئەبۇ ھەسەن بىلەن سالاھىددىنىڭ ھەر ئىككىسىنى ياخشى كۆرمەسەممۇ، لېكىن ھېچ ئامال بولمىغاندا، سالاھىددىننى لايىق كۆرىسەم كۆرىمەنكى، ئەبۇ ھەسەنگە مەيلىم يوق.

سەييدەنىڭ گەپ ياندۇرۇشقا شۇنچىلىك جۈرئەت قىلىـ

شى زادىلا خىيالىغا كىرىپ چىقمىغان خەلىپە ئازىد:

— نىمانچە ھەددىگىدىن ئاشسەن! ماڭا شۇنچە بىھۇرمەتلىك قىلىشقا قانداق پېتىنىدىڭ!؟ سېنىڭ ھەرقانداق ئىشىڭنى ئۆزۈم بىر تەرەپ قىلىشقا ھوقۇقۇم يېتەتتى، لېكىن سەن بىلەن ياخشىلىقچە مەسلىھەتلەشتىم. ھازىر ئەھۋالدىن قارىغاندا، بۇنداق قىلغىنىم خاتا بولۇپ چىقتى. ئىش مۇشۇ دەرىجىگە يېتەتتى، سەن قىلچە ھۇشۇڭنى تاپمىدىڭ، مېنىڭچە، سەن كوچىغا چىقىپ كىم كەلسە شۇنى ياكى بىرەر دەۋانىنى ئۆزۈڭگە ئەر قىلىۋالساڭلا بولغۇدەك. لېكىن مۇشۇنداق قىلىش خەلىپىنىڭ ھەمشىرىسىگە لايىق كېلەرمۇ؟ سەن بولساڭ خەلىپە جەمەتى. شۇڭا سەن مۇشۇ نەسەپكە مۇناسىپ كىشىگە ياتلىق بولۇشۇڭ شەرت. بىزنىڭ بىر نەۋرە ئىنىمىز ئەبۇ ھەسەن ئەنە شۇنداق كىشى، — خەلىپىنىڭ تەلەپپۇزىدىن قارىغاندا، ئۇنى ئۆز پىكرىدىن يانىدۇرۇشقا قىلچە ئىمكانىيەت يوقتەك قىلاتتى، ئۇ سۆزلەپ بولۇپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە تەمشەلدى.

مەلىكە سەييىدە ھاڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى، ئۇ ھەددىدىن ئارتۇق زەردىسى قاينىغانلىقتىن يىقىلىپ كېتىشكە تاس - تاس قالدى. مەلىكە ئۆزىنىڭ سالاھىددىنىي ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى ئىنىسى خاتا چۈشەنگەن ھەم مۇبالىغە قىلىۋەتكەن مۇشۇ پەيتتە ئۆزىنىڭ ئىچكى سىرىنى ئاشكارىلاپ قويۇشنى خالىمىدى. ئەگەر ئىنىسى ئۇنىڭ بىر مۇلازىمنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىغىنى بىلىپ قالمىدىغان بولسا، بۇنىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى. شۇڭا ئۇ جىم تۇردى. لېكىن ئۆزىنىڭ تاللىۋالغان يولى بويىچە مېڭىۋېرىشكە، بۇنداق قىلىش ئېزىپ يولدىن چىققانلىق، قائىدە - يوسۇننى بۇزغانلىق دەپ قارالسىمۇ، پەرۋا قىلماسلىققا بەل باغلىدى. ئىنىسىنىڭ چىقىپ كېتىشكە تەمشىلىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، ئۆزىمۇ چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ، لام - جىم دېمەي

قەدىمنى يوتكىدى. خەلىپە ئازىد ئۆزىنىڭ تەئەددىلسىزىگە ھەم شىرىسىدىن سادا چىقمىغانلىغىنى كۆرۈپ، تەھدىدىمدىن قورقتى، ھەيۋەم ئۆز كۈچىنى كۆرسەتىپ، ئۇنى تىز پۈكتۈردى دەپ قاراپ، ئۆز - ئۆزىدىن خوشال بولدى. لېكىن قاپىغىنى ئاچمىدى.

مەلىكە سەييدە ئىشىكتىن چىقىپ، دەھلىزدە ئۇنى كۈتۈپ تۇرغان ياقۇتە بىلەن بىللە ئۆز ھوجرىسىغا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ سۇلغان چىرايىنى، كۆڭلىنىڭ پەرىشانلىغىنى كۆرگەن ياقۇتە نېمە ئىش بولغانلىغىنى بىلمەكچى بولۇپ بىرنەچچە قېتىم گەپ كولاپ باقسىمۇ، ئۇ يا لام، يا جىم دېمىدى. سەييدە بۇگۈن ئىنىسى بىلەن تاكاللىشىپ قالغانلىغىنى ھېچكىمگە، ھەتتا ياقۇتەگىمۇ بىلدۈرمەسلىك قارارىغا كېلىپ قويغان ئىدى. چۈنكى ئۆزىنىڭ دادىل ۋە لېكىن خەتەرلىك پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا ياقۇتەنىڭ ياردىمىگە مۇھتاج بولاتتى؛ ئۇنىڭ پىلانى ئىمادىددىننى تاپتۇرۇپ كېلىپ، بۇ قاتتىق مۇھاسىرە ئىچىدىكى قەسىردىن ئۇنىڭ بىلەن بىللە قېچىپ چىقىپ، بۇ مۇزدەك سوغاق ئائىلىدىن بىراقلا كېتىش ئىدى.

ياقۇتە سەييدەنىڭ ئادەتتىكىدىن باشقىچە ئەپتى - ئوزايىنى كۆرۈپ بىئارام بولدى، ئۇ مەزمۇر ئۇششاق - چۈششەك ئالامەتلەردىن ئۆز خوجايىنىنىڭ كۆڭۈل سىرىنى ئاز - تولا پەم ئەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئوچۇق ئېيتىشقا پېتىنالمايتتى، شۇڭا ئۇ بىلمىگەن بولۇۋېلىپ، قەستەن گەپ كولاپ مۇڭدىشاتتى. سەييدە ئۆز ھوجرىسىغا كىرگەندىن كېيىن، ياقۇتە مۇنداق دېدى:

— مەلىكەم، نىمىگە رەنجىپ قالدىڭ؟ بوينۇڭدا كۆزنىڭ يېغىنى يەيدىغان زۇنnار، قولۇڭدا كۆزنى چاقنىتىدىغان جاۋاھىر كۆزلۈك ئۈزۈك تۇرسا، كۆڭلۈڭدە يەنە نېمە ئارمانىڭ بار؟ مېنىڭ مۇشۇنداق قىممەت باھالىق ئېسىل تەرسلىرىم بولسا،

خاپىلىغىم ئاللىقاياقلارغا كېتىپ، خوشاللىقتىن ئاغزىم قۇلىقىمغا يەتكەن بولاتتى.

سەييىدە بويىندا زۇننار، قولىدا ئۈزۈك بارلىغىنى ياقۇتىنىڭ مۇشۇ گېپىنى بىلەن ئېسىگە ئالدى. چۈنكى غەم، پەرىشانلىق ئۇنىڭ مىڭىسىنى چىرماپ ئالغاچقا، بۇ نەرسىلەر ئېسىدىن چىقىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ بويىندىكى زۇننار بىلەن قولىدىكى ئۈزۈككە قاراپ قالىدى. ئوت يانىدى ئۇلارنى بويىندىن، قولىدىن چىقىرىپ، جاراڭلىتىپ يەرگە تاشلىۋەتتى - دە، بىرىپ كارۋاتقا ئولتۇرۇپ ھەسرەت بىلەن ئۇلۇق - كىچىك تىندى.

ياقۇتە يەردىن زۇننار بىلەن ئۈزۈكنى ئېلىپ، چاخچاق ئارىلاش مۇنداق دىدى:

— مەلىكەم، بۇ نىمە قىلغىنىڭ؟ بۇ قىممەت باھالىق نەرسىلەر سېنى رەنجىتكەن بولسا، بۇلارنى ماڭا ھەدىيە قىلىۋەتكىن!

— بېرىۋەتسەم بېرىۋېتىۋېرىمەن. قانچىلىك نەمىدى ئۇ! — دىدى سەييىدە ۋە زۇننار بىلەن ئۈزۈكنى ياقۇتەنىڭ قولىدىن ئېلىپ يانچۇغىغا سالدى.

ياقۇتە سەييىدەنىڭ بۇ ھەركىتىدىن كۈلۈپ كېتىپ مۇنداق دىدى:

— سەن خەلىپە ئالىلىرىدىن رەنجىگەن بولساڭ، مېنىڭ ئالدىمدا خاپا بولۇپ يەرمەسلىگىڭ كېرەك - تە، مېنىڭ نىمە سەۋەنلىگىم بار؟ مەن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن سېنى كۈتكۈچىمەن!

سەييىدە ياقۇتەنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ، سەل يۇشايمان يەپ قالدى، راست دېگەندەك بايىقى نەرسىلەرنى ياقۇتەنىڭ ئالدىغا ئاتماسلىغى كېرەك ئىدى. شۇڭا ئۇ ئاچچىغىنى بېسىپ ئۆزىنى خوش تۇتۇپ:

— ئەمدى مەندىن يەنە گەپ سوراپ يۈرمىگىن! — دىدى.

— ياق. مەن سىنى پەرىشان ھالىڭچە قويمايمەن. سەن بىلەن مەڭلانمىز ئەمرۇلمۇئمىنىن ئوتتۇرىسىدا زادى قانداق ئىش ئۆتۈلدى؟

— ئۇ مېنىڭ مەڭلانەم ئەمەس، سېنىڭ مەڭلانەڭ①.

— ئۇ ئاللانىڭ ھۆكمى بىلەن بىزگە مەڭلان بولغان. بىز ئۇچۇن ئاللا ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

— ئاللا ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن. لېكىن...، — سەييىدە مۇشۇ يەرگە كەلگەندە گېپىنى داۋاملاشتۇرالمىدى، ئۇنى بوغۇلۇپ قالدى، كۆزىگە لىق ياش كەلدى.

— بۇگۇن نېمىشقا كەيپىياتىڭ باشقىچە بولۇپ قالدى؟ دەردىڭنى نېمىشقا ماڭا ئېيتمايسەن؟ ئېيتساڭ. باردىمم تېگىپ قالسىمۇ ئەجەپ ئەمەسمىدى! بىز ھازىر ئىمادىددىن توغرىسىدا سۆزلەشسەك بولماسمىدى!

ياقۇتە ئىمادىددىننى تىلغا ئېلىشى ھامان سەييىدەنىڭ كۆڭلى سۆيۈنۈپ كەتتى، يېشىنى ئېرتتى، چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى. ياقۇتە ئۇنىڭدىن روشەن ئۆزگىرىشى كۆرۈپ ھەيران قالدى - دە، دەرھال بېرىپ ئۇنىڭ ئىككى قولىغا سۆيۈپ قويۇپ:

— مەلىكەم، ئۆزەڭنى ئۆزەڭ پەرىشانلىققا سالمىغىن. نېمە سىرىڭ بولسا، يوشۇرماي دەۋەرگىن، بەلكى دەردىڭگە دەرمان بولۇپ قالارمەن. قېنى، يۈرەكلىك دەۋەرگىن! قورقما، — دىدى.

مەلىكە سەييىدە قاتتىق بىر ئۇھ تارتىپ:

— بىز ئىمادىددىن توغرىسىدىكى ئىش ھەققىدە سۆزلىشەيلى. نېمىلەرنى كۆردۈڭ؟ نېمە ئىش قىلماقچى بولۇۋاتىسەن؟ ئاۋال مۇشۇلارنى دەپ باقە، — دىدى.

---

① مەڭلان — ئىگە، خوجايىن. — تەرجىمان.

— هەچنىمە كۆرمىدىم، ھەممە ئىش سېنىڭ ئەمرىڭ بىلەن بولىدۇ. مەن سېنىڭ ئىرادەڭگە بوي سۇنمەن، مېنى نىمە ئىشقا بۇيرۇيسەن؟

سەييدە ئۇنىڭغا بىر ھازا تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ئاخىرى كۆڭلىدىكى گەپنى دىدى:

— ئىمادىددىن بۇگۈن ئاخشام مۇشۇ يەرگە كەلسۇن.

— بۇگۈن ئاخشام دەمسەن؟ نىمىشقا؟ — دىدى ياقۇتە ئەجەپلىنىپ.

— سەۋۈنى سورىما. بايا سېنىڭ ئىرادەڭگە بوي سۇنمەن دىمىگەنمىدىڭ؟ مېنىڭ ئىرادەم مانا مۇشۇ. بۇگۈن ئاخشام ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكۈم بار.

— خوپ، دىگىنىڭنى بېجا كەلتۈرىمەن! ئەمدى كۆڭلۈڭدىكى يەرىشانلىق تۇگىگەندۇ؟ ئېيتە، بۇگۈن سەن بىلەن خەلىپە ئالىلىرى ئوتتۇرىسىدا زادى نىمە ۋەقە يۈز بەردى؟

ياقۇتەنىڭ ئىمادىددىننى چاقىرىپ بېرىشكە رازى بولغانلىقىدىن خوشال بولغان سەييدە مەمنۇنىيەت بىلەن ئولتۇردى، ئاندىن ياقۇتەنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، بۇگۈن ئىنىسى بىلەن بولغان تالاش ـ تارتىشنى تەپسىلى سۆزلەپ بەردى. ياقۇتە ھەممە گەپنى ئاڭلاپ، سەييدەنىڭ خەلىپەنىڭ پىكرىنى رەت قىلغانلىقىغىنى خاتا دەپ قارىدى، لېكىن گەپنى ئوچۇق ئېيتالماي، باشقا ئىشلار ئۈستىدە پاراڭ قىلدى.

ئىمادىددىن

ئازىدىنىڭ ئۆز ھەمشىرىسى مەلىكە سەييىدە بىلەن جاۋاھىر غەزىنىسىدە قىلىشقان سۆھبىتىدىن سالاھىددىننىڭ مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش توغرىسىدا ئەلچى ئەۋەتكەنلىگىنى بىلدۇق. بۇ ئىشنىڭ جەريانى قانداق بولغان؟ ئەسلىدە، ئىسا ھەككارى كۈتۈپخانىدىن چىققاندىن كېيىن سالاھىددىننىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتى ۋە ئۇنى خىلۋەت بىر يەرگە باشلاپ كېلىپ، ئۇنىڭغا خەلىپە ئازىدىنىڭ ھەمشىرىسىگە ئۆيلىنىش تەلىۋىنى قويۇشنى تەكلىپ قىلدى. ئىسا ھەككارى بۇنداق قىلىشنىڭ سالاھىددىنغا سىياسى جەھەتتە زور پايدىسى بارلىغىنى چۈشەندۈرۈپ، تۈرلۈك سەۋەپلەرنى كۆرسەتتى. سالاھىددىن ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى، لېكىن دادىسىنىڭ مەسلىھەتىنى ئالغاندىن كېيىن ئاندىن بىر قارارغا كېلىدىغانلىغىنى ئېيتتى. ئىسا ھەككارى بۇنداق قىلىشنى ھاجەتسىز دەپ قارىدى، ئۇنىڭ پىكرىچە، ھامان، مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلىۋىنى قويماقچى بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىنىسى خەلىپە ئازىدقا بەزى جەھەتلەردىن ئىپادە كۆرسىتىش زۆرۈر ئىدى. بۇنداق قىلىشقا سالاھىددىننىڭ دادىسى قارشى تۇرۇشى مۇمكىن، شۇڭا ھازىرچە ئۇنىڭغا دىمىگەن ياخشى. ئىسا ھەككارى ئۆزىنىڭ بۇ ئىشنى كۆچىنىڭ يېتىشچە ۋۇجۇتقا چىقىرىشقا نىيەت قىلىشى تامامەن سالاھىددىننىڭ پايدىسىنى نەزەردە تۇتقانلىغى ئىكەنلىگىنى، ئۆزىنىڭ بۇ تەكلىۋىنىڭ

سالاهىددىن ئۇچۇن ھوقۇقنىڭ بىرىڭ يۇقۇرى چوققىسىغا چىقىدىغان ئەپلىك يول ئىكەنلىگىنى ئېيتتى. سالاهىددىن ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى:

— بىز بۇ دۆلەتنى ئاساسىي جەھەتتىن تىزگىنلەپ بولدۇق، مەن ئۆزەمگە ياقمىغان ھەر قانداق كىشىنى خىزمىتىدىن ئېلىۋېتەلەيمەن، ئۆزۈم ئىشەنگەن ھەر قانداق كىشىنى مۇھىم خىزمەتكە قويالايمەن، بۇنچىلىك ھوقۇق ماڭا يېتەرلىك، شۇڭا بۇنىڭدىنمۇ يۇقۇرى خىلاپەتلىكنى تاما قىلمايمەن. چۈنكى، ئۆزۈلىرىگە مەلۇم، بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆتكەن غەيرى ئەرەپ ۋەزىرلەر ئىچىدە بۇنداق قىلغانلار يوق. بۇيرۇغان ئالار، ئالدىرىغان قالار دېگەن گەپ بار، ئۇستىلىق قىلمەن دەپ چاندۇرۇپ قويۇشتىن ئەنسىرەيمەن.

— ئى مەۋلانىم، ئوشۇقچە ئېھتىيات ۋە ئەندىشە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق! غەيرى ئەرەپ ۋەزىرلەردىن بۇنداق قىلغانلار بولمىغان دەپ، ئۆزلىرىنىڭ پۈت - قوللىرىنى چۈشەپ قويۇشلىرى كېرەكمۇ؟ يەنە كېلىپ بىز قانۇنىي يول بىلەن مەقسەتكە يېتىمىز. ئۆزلىرى مەلىكە سەييىدە بىلەن تۇيى قىلسىلا، ئۇ خېنىم ئۆزلىرىگە خەلىپىلىككە ۋارىسلىق قىلىدىغان ئوغۇلدىن بىرنى تۇغۇپ بېرىدۇ، بۇنىڭ نېمە يامىنى بار!؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەلىكە سەييىدە تەكىدىشى يوق گۈزەل، خۇلقى - مىجەزى ئوبدان، زېرەك، كەم تېپىلىدىغان ساھىپجامال، خىلاپەتلىككە ۋارىسلىق قىلىش ۋە قۇرەيش ئۇرۇغىدىن بولۇش① مەسلىسىگە بىر ئامال تاپىمىز. چۈنكى ئىسلام قوشۇنى تۇنچى قېتىم يىراقتا يۈرۈش قىلغاندا، قۇرەيش ئۇرۇغىدىن نۇرغۇن كىشى تەپرىقە

① مىسىرغا فاتىمىيە سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىق قىلغان شۇ دەۋردە خىلاپەتلىككە ۋارىسلىق قىلغۇچى كىشى جەزمەن قۇرەيش ئۇرۇغىدىن بولۇش بەلگىلەنگەن.

100

بولۇپ بۆلۈنۈپ كەتكەن، نەتىجىدە ئۇلاردىن بىرمۇنچىلىرى كۆردىلار بىلەن بىللە ياشىغان ئۆزلىرىنىڭ دادىلىرى ئاشۇلارنىڭ ئەۋلادى بولۇپ چىقىشىمۇ ئەجەپ ئەمەس تېخى!

سالاھىددىن خەلىپىنىڭ ھەمشىرىسى بىلەن توي قىلىسا، خىلاپەتلىكنى قولغا كىرگۈزۈشنىڭ ئوڭايلىغىنى چۈشەندى. ئەگەر خىلاپەتلىككە ۋارىسلىق قىلغۇچى چوقۇم قۇرەيش ئۇرۇغىدىن بولۇشى شەرت بولسا، جا نەسەپ توقۇپ چىقماقچى بولدى. لېكىن ئۇ سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلۈنى رەسمىي ئوتتۇرىغا قويۇشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئىيسا ھەككارىنىڭ ھەدەپ دەۋەت قىلىۋېرىشى ئارقىسىدا، سالاھىددىن مۇنداق دېدى:

— ئۆز پىكرىلىرىدە چىڭ تۇرىدىغان بولسىلا، قېنى بېرىپ چېكىپ باقسىلا، لېكىن مەن خەت يېزىپ بەرمەيمەن.

— مەن ھازىرلا بېرىپ، خەلىپىگە ئۆزلىرىنىڭ ئۆمىدىنى ئىزھار قىلاي، قېنى نېمە دەيدۇ، — دېدى ئاخىر سالاھىددىنىڭ ماقۇللۇغىنى ئالغان ئىيسا ھەككارى ۋە شۇئان ئۇستۇاشلىرىنى ئوڭلاپ، بىردەمدىلا خەلىپە ئازىدىنىڭ ھۇزۇرىغا كەلدى ۋە سالام — سائەتتىن كېيىن ئۇنىڭغا سالاھىددىنىڭ ئۆمىدىنى ئىزھار قىلدى. خەلىپە ئازىد شۇئان بىر نېمە دېمىدى، مەلىكە سەييىدە بىلەن كۆرۈشۈپ ئاندىن جاۋاپ بەرمەكچى بولدى. مانا شۇ سەۋەپتىن، ئۇ سەييىدە بىلەن جاۋاھىر ئەزىزىدە كۆرۈشۈشنى ئورۇنلاشتۇرغان ئىدى، بۇ ئىنى، ھەمشىرىلەرنىڭ بۇ يەردە كۆرۈشكەنلىرىنى يۇقۇرىدا بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

ئەلقىسسە، ئىيسا ھەككارى خەلىپە ئازىدنىڭ يېنىغا كەتكەندىن كېيىن، سالاھىددىن ئەس — ھۇشىنى يىغىپ، ئۆزىنى توختىتىپ، بايقى گەپلەر ئۈستىدە ئويلانغاندىن كېيىن، بۇ ئىشتا ئالدىراقسانلىق قىلغانلىغىنى، سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلۈنى قويۇشتىن ئاۋال دادىسى بىلەن مەسلىھەتلەشكەن بولسا ياخشى بولىدىغانلىغىنى

هس قىلدىيۇ، بىراق كېچىكتى، ئەمدى ئىيسا ھەككارنىڭ كۆتۈشتىن باشقا ئامال يوق ئىدى.

شۇ ئەسنادا، مۇلازىم ئۇنى قەسىر لوئىلۇغا چىقىپ دادىسى بىلەن بىللە تاماق يېيىشكە تەكلىپ قىلدى، ئۇ دەرھال چىقتى. دادىسى نەجمىددىن داستىخان ئۈستىدە ئوغلىغا مۇنداق دېدى:

— بالام، ئادەتتە قول ئاستىدىكى يىگىتلەرنى مەشىق قىلدۇرۇشنى چىڭ تۇتمايدىكەنسىلەر، شۇڭا ئۇلار ھەمىشە بىكار-چىلىقتىن ھوزۇر - ھالاۋەتتە ئۆتۈۋېتىپتۇ. سەن مەشىق مەيدانلىرىنى قۇرۇپ، ئۇلارنى ئات مەشىقىغە سالغىن. شۇنداق قىلساڭ، بىر تەرەپتىن، ئۇلار كۈشتۈنگۈر بولىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارغا ناشايان ئىشلارنى قىلىشقا ۋە سۈيىقەست، ھىيلە - مىكىر بىلەن شۇغۇللىنىشقا ۋاقىت چىقمايدۇ.

— راست دېدىڭىز دادا، بىراق، ھەر ھەپتىدە ئات مەشىقى مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈپ تۇرىمىز، كىم ئۇتسا، ئۇنى مۇكاپاتلايمىز ھەم ئۆستۈرىمىز. ياخشى چەۋەندازدىن بىرنى چاقىرتاي، ماھارىتىنى كۆرۈپ بېقىڭ، — سالاھىددىن دەرھال ئىمادىددىننى چاقىرتتى.

ئىمادىددىن پەرمانچىنىڭ چاقىرغىنىنى ئاڭلاپ «لەببەي» دەپ كىردى. ئۇ قامەتلىك، ناھايىتى روھلۇق بولۇپ، يىگىتلىك قىرانىغا توشقان ئىدى؛ ئوتتەك يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئەقىل، شىجائەت نامايەن بولۇپ تۇراتتى؛ نەجمىددىن كۆرۈپلا ئوغلىغا ناھايىتى ئاۋراق بولۇپ قالدى.

سالاھىددىن ئىمادىددىننى تەبىيارلىنىپ، تاللاپ قويۇلغان بىر قىسىم چەۋەندازلار بىلەن ماھارەت مۇسابىقىسىگە چۈشۈشكە بۇيرۇدى. ئىمادىددىن بۇيرۇقنى ئېلىپ مەيدانغا چىقتى.

— دادا، سىزچە بۇ يىگىت قانداقراق؟ — دېدى سالاھىددىن تەبەسسۇم بىلەن.

— مەنمۇ ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ باقماقچى ئىدىم! ئۇ مەندە ناھايىتى ياخشى تەسىرات قالدۇردى. ئۇ ھەم جاسارەتلىك، ھەم دىيانەتلىك كۆرۈنىدۇ. مېنىڭچە، ئۇ ساڭا تازا قولۇڭغا قول، پۈتۈڭگا پۈت بولالايدۇ.

— دادا، ئەگەر ئۇنىڭ يۈكسەك ماھارىتىنى، ماختاشقا ئەرزىيدىغان پەزىلىتىنى كۆرسىڭىز، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئامراق بولۇپ قالاتتىڭىز! ئۇ ھەقىقەتەن ماڭا جان پىدالىق بىلەن خىزمەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇ ماڭا شۇنچىلىك سادىقكى، ئوتقا كىر دېسەم ئوتقا، سۇغا كىر دېسەم، سۇغا كىرىدۇ.

— ئۇنىڭغا كۆيۈن، مۇھىم خىزمەت بەر.

— پۈرسەت كەلسىلا، ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىپ تۇرىمەن. ھازىر ئۇ مېنىڭ مۇھاپىزەتچىم. ئۇنىڭ قابىلىيىتى، ئەخلاقىنى نەزەردە تۇتقاندا، يۇقۇرى دەرىجىلىك سەركەردە بولۇشقا مۇناسىپ كېلىدۇ، بىراق تېخى ياش، كەلگۈسىدە ئۇنىڭ قولىدىن نى - نى ئىشلار كېلىدۇ. مەن ئۇنى ئەستايىدىل كۆزىتكەندىن كېيىن مۇشۇنداق باھا بېرىۋاتىمەن. سىزنىڭ قارىشىڭىزنىڭ مېنىڭكى بىلەن ئوخشاش چىققانلىغىدىن ناھايىتى خۇرسەنمەن!

— ئۇ ئۆيلەنگەنمۇ؟

— مەن ئۇنىڭغا خوشنىمىزنىڭ چىرايلىق بىر قىزىنى سايە قىلغان ئىدىم، ئۇنىڭ ھازىرچە ئۆيلىنىش نىيىتى يوقتەك قىلىدۇ، شۇڭا قايتا ئېغىز ئاچمىدىم.

نەجمىددىن بېشىنى لىڭشىتىپ:

— بۇ ئۇلۇغۋار ئىرادىلىك، بىرەر چوڭ ئىشقا بەل باغلىغان كىشىدە بولىدىغان گۈزەل پەزىلەت. بۇنداق كىشىلەر ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلمەيدۇ. پۈتۈن زېھنىنى ئۆزلىرىنىڭ غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا سەرپ قىلىدۇ. بۇ يىگىتنى ئوبدان تەربىيىلىشىڭ كېرەك.

نەجمىددىننىڭ گېپىنى تۇگەپ تۇرۇشىغا، گۈمبۇرلەپ دۇمباق

چېلىنىپ، مۇسابىقە باشلانغانلىقتىن خەۋەر بېرىلدى. دادا ـ بالا ئىككىيلەن قەسىر ئالدىدا راسلانغان مۇنبەرگە چىقىپ ئولتۇرۇشتى، بۇ يەردىن مەشق مەيدانى ئالقاندەكمۇ كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بىر توپ چەۋەندا ز مەيدانغا غاز قانىتى بىلەن تۇرۇشتى، دۇمباق چېلىنىشى بىلەنلا ھەممىسى ئات سالدى. ئىمادىددىنئاك بوز ئېتى ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆزۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ چەۋەندازلىق ماھارىتىنى، ھەركەتتىكى چەبدەسلىگىنى كۆرگەن نەجمىددىن ئىچىدە ئاپىرىن ئوقۇدى. چەۋەندازلار ئات ئۈستىدە تۇرلۈك ماھارەتلەرنى كۆرسەتتى، ئىمادىددىن ھەر بىر خىل ماھارەت مۇسابىقىسىدە بىرىنچىلىكنى ئېلىپ تۇردى.

ماھارەت مۇسابىقىسى بىرنەچچە سائەت داۋام قىلدى. مۇسابىقە ئاياقلاشقاندا، چەۋەندازلار سەپ بويىچە مۇنبەر ئالدىدىن ئۆتۈپ، نەجمىددىن بىلەن سالاھىددىنغا سالام بېرىپ، پاراتتىن ئۆتتى، سالاھىددىن ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن ماھارەتلىرىنى ماختىدى، ئۇلارنى ئىلھاملاندۇرىدىغان سۆزلەرنى قىلدى. ئىمادىددىن مۇنبەر ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا، سالاھىددىن ئۇنى توختىتىپ نەجمىددىنئاك ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭغا:

ـ ئىمادىددىن، سەن ئىستىقبالىڭ ئۇلۇغ پالۋان بولىسەن. بۈگۈن دادامنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولغىنىڭدىن ناھايىتى خوشالمەن، ـ دېدى.

نىمە قىلىشىنى بىلمەي، نەجمىددىنئاك ئالدىدا سارا سىمدەك تۇرغان ئىمادىددىن سالاھىددىنئاك بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، دەرھال نەجمىددىنئاك ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭ ئىككى قولىغا سۆيدى ۋە مۇنداق دېدى:

ـ پەقەت جانابلىرىنىڭ سادىق قۇلى، ئۆزلىرى ئۈچۈن جېنىمنى قۇربان بېرىشكە تەييارمەن. مەن ماختاشقا ئەرزىگۈدەك بىرەر ئىش قىلالىسام، بۇ مېنىڭ تۆھپەم ئەمەس، بەلكى جانابـ

لىرىنىڭ دۆلەت - مەرھەمەتلىرىنىڭ شاراپىتىدىندۇر.

ئىمادىددىنىڭ بۇ گەپلىرى ئەجمەددىنگە تېخىمۇ ياراپ كەتتى. ئەجمەددىن يېنىدىكى خەنجىرىنى چىقىرىپ، ئىمادىددىنغا سۇنۇپ:

— مە، بۇ ساڭا يادىكار بولۇپ قالسۇن، — دىدى.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ ئىلتىپاتىدىن تەسىرلىنىپ كۆزىگە ياش ئالدى ۋە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ كەينى - كەينىدىن سۆيۈپ نى سۆيىدى. بۇ چاغدا سالاھەددىن بىر قىسىم چەۋەندازلارغا سۆزلەۋاتاتتى، سۆزىنى تۈگىتىپ ئارقىغا بۇرۇلغاندا، دادىسىنىڭ ئىمادىددىن بىلەن سەممى پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، دادىسىنىڭ بۇ ئىگىتنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىدىن خوشال بولۇپ:

— دادا، ئۇنىڭ سىزگە يارىغانلىقىدىن خوشال بولدۇم، — دىدى.

— ئۇنىڭغا ئىشىنىشكە بولىدۇ. بالام، ئۇنى ئۆستۈرۈپ ئۆزەڭگە يانتاياق قىلىۋال.

— دادا. بايا سىزگە ئېيتقاندەك، ئۇ مېنىڭ مۇھاپىزەتچىم.

— مېنىڭچە، ئۇ يېنىڭدىن ئايرىلمىسۇن. ئۇنىڭغا پەۋقۇلئادده ئىجازەت قەغىزى بەر، سېنىڭ ھوجرالىرىڭغا ئىختىيارى كىرىپ - چىقالايدىغان، ھەر قانداق چاغدا سەن بىلەن بىمالال كۆرۈشەلەيدىغان بولسۇن.

سالاھەددىن ئىمادىددىنغا بۇرۇلۇپ:

— ئاڭلىدىڭمۇ؟ شاھ دادام سېنى بۇگۈندىن تارتىپ مەندىن ئايرىلمىسۇن دەپ ئەمرى قىلدى، — دىدى - دە، قوپۇپ، دادىسى بىلەن قەسىرگە قاراپ ماڭدى. ئىمادىددىن ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يېقىن ماڭدى. قەسىرگە كىرىشكەندىن كېيىن، سالاھەددىن قەسىرنىڭ مەھرەم بېگىگە ئۆزىنىڭ ھوجرىسىنىڭ يېنىغا ئىمادىددىن ئۈچۈن بىر ئۆي راسلاشنى بۇيرۇدى. ئىمادىد-

دین بۇ يەرگە ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، ئۇزاققىچە ئۆزىنى باسالمدی. ئۇنىڭ ئۆز خوجىسىغا بولغان مىننەتدارلىغىنى تىل بىلەن ئىپادىلىگىلى بولمايتتى. ئۇ ئۆز خوجىسىغا پۈتۈن كۈچى بىلەن خىزمەت قىلىشقا، ھەتتا جېنىنى پىدا قىلىشقا تۇغرا كەلـ گەندىمۇ ئالدى ـ كەينىگە قارىماسلىققا نىيەت قىلدى. ئۇ سادىق قۇل ـ چاكارنىڭ ئۆز خوجىسىنىڭ قىلغان خەيرىخاھلىغىغا سۆز بىلەن ئەمەس، ئەمىلىي ھەركىتى بىلەن جاۋاپ بېرىش كېرەكلىگىنى بىلەتتى.

نەجمىددىن بىلەن سالاھىددىن قەسىرگە قايتىپ كىرگەندىن كېيىن، باشقا مۇھىم ئىش بولمىغاچقا، كەچكى تاماقتىن كېيىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. ئۇلار مىسىر بىلەن سۇلتان نۇرىددىن ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە باشقا بىرمۇنچە ئىشلار ئۈستىدە پاراڭلىشىپ ناھايىتى كەچ يېتىشتى.

سالاھىددىن ئورنىغا چىقىپ ياتتى، لېكىن شۇئان ئۇخلىـ يالمدی. باشقا چاغلاردىكىدەك، مىسىرنىڭ دۆلەت ئىشلىرى ۋە ئۆزىنىڭ جەسۇرانە پىلانى ئۈستىدە ئويلانماقتا ئىدى. خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ئۇنىڭ خورەك تارتقىنى ئاڭلاندى. بۇ چاغدا تۈن بەك كەچ، ئەل جىمىققان، جاھان تىمتاس ئىدى؛ قەسىر قەدىملىرى ئۆچكەن، قاراۋۇللارمۇ خاتىرجەم ئىدى. تۈرلۈك ـ تۈمەن پىكىرلەر مىڭىسىنى چىرماپ ئالغاچ ئىمادىددىنلا ئويغاق ئىدى. ئۇ، سالاھىددىننىڭ ئۇنى ئۆز ھوجرىسى يېنىغا ئورۇنلاش تۇرۇشى ئۇنىڭغا ئىشەنگەنلىگى ئىكەنلىگىنى، شۇڭا تېخىمۇ ھۇشيار بولۇشى، سالاھىددىننىڭ بىخەتەرلىگىنى ساقلاشقا دىققەت قىلىپ، كۈتۈلمىگەن ۋەقەنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا پەخەس بولۇشى كېرەكلىگىنى چۈشىنەتتى. ئۇ ھەددىدىن زىيادە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىگى ۋە جاۋاپكارلىق تۇيغۇسىنىڭ بىئارام قىلىشى تۈپەيلىدىن، ئىمادىددىننىڭ كاللىسى جايىدا

كاللىسى

ئەمەس ئىدى. بىردىنلا سالاھىددىننىڭ چاقىرغىنىنى ئاڭلىغاندەك بولدى ـ دە، دەرھال قوپۇپ ئىشىك يېنىغا كېلىپ قۇلاق سالدى، لېكىن ھېچ ئاۋاز ئاڭلانمىدى. خاتا قىلىپ قويۇپ خوجايىنىنى چۆچۈتۈپ قويماسلىق ئۈچۈن يەنە ئوبدان قۇلاق سېلىپ تىڭشاپ باقماقچى بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بايىقى ئاڭلىغىنىنى ئۆزىدىكى خاتا تۇيغۇ دەپ قاراپ، يەنە كارۋىتى يېنىغا قايتىپ كەلدى. ھازىر ئۇنىڭ ئۇيقۇسى ئاللىقاياقلارغا كەتكەن ئىدى؛ بىردىنلا يەنە ئايال شەپسى ئاڭلاندى ـ دە، ئۇ دەرھال قوپۇپ قۇلاق سالدى، شەپە يەنە يوقالدى. ئۇ خىيالىم بولسا كېرەك دەپ گۇمان قىلدى ۋە ئۆيدىن چىقىپ ئاسمانغا قارىدى، تاڭ سۈزۈلەي دەپ قالغان ئىدى. ئۇ ھامان بىر كېچە ئۇخلىمىدىمغۇ دەپ، ئۆپكىگە كىرىپ كىيىملىرىنى كىيىدى، تاڭ يورۇغاندا سالاھىددىننىڭ ھوجرىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى، ھوجرىنىڭ ئىشىگى يېپىقلىق ئىدى، قاراۋۇللار ئادەتتىكىدەك ئىشىك ئالدىدا تىك تۇرۇشاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خاتىرجەم ھالدا ئۆيىگە قايتىپ كىردى.

ئىمادىددىن ئەمدىلا ئولتۇرۇپ تۇرۇشىغا، سالاھىددىننىڭ چاقىرغىنىنى ئاڭلىدى ـ دە، شۇئان چىقىپ سالاھىددىننىڭ ھوجرىسىغا كىردى، سالاھىددىن ياتاق كىيىمىي بىلەن، كۆزلىرىدىن ئوت يانغان، چىرايى غەزەپكە تولغان ھالدا كارۋىتىدا ئولتۇراتتى، ئەپتىدىن خەۋپسىرىگەنلىگى چىقىپ تۇراتتى. ئىمادىددىن ئالدىغا بېرىپ سالام قىلدى. سالاھىددىن ياستۇغى يېنىنى كۆرسىتىپ: «بۇ نىمە؟» دىدى. ئىمادىددىن بىر قەدەم ئىلگىرىلەپ قارىدى، قىپ ـ قىزىل قان يۇقى بىر خەنجەر سالاھىددىننىڭ ياستۇغىنىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئىمادىددىن ھاڭ ـ تاڭ قېلىپ:

ـــ ياۋاللا، بۇ كىمنىڭ قىلغان ئىشى؟ ـــ دىدى تىترەك ئاۋاز بىلەن.

— كىم بىلىدۇ؟ ئويغانسام ياستۇقۇمنىڭ يېنىدا تۇرۇپتۇ، — دىدى سالاھىددىن.

ئىمادىددىن ئىنتايىن تەئەججۇپ ۋە ساراسىم ئىچىدە قالدى. ئۇ كارۋاتنىڭ ئۇيان بۇيانلىرىغا قارىدى، كارۋاتنىڭ پۈتى يېنىدا بىر نەرسە كۆرۈندى، ئېلىپ قارىۋىدى، مۇشۇ خەنجەرنىڭ غىلىپى ئىكەن. غىلاپنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرۈپ، كىمنىڭ ئىكەنلىگىنى كۆرسىتىدىغان بىرەر بەلگىمۇ تاپالمىدى. بىراق، بىردىنلا غىلاپ ئىچىدىن بىر پارچە قەغەز تېپىۋالدى - دە، ئۇنى سالاھىددىنغا بەردى. سالاھىددىن قەغەزنى ئېچىپ ئۇنىڭدىكى خەتنى ئوقۇپ چىقىپ، ئىككى كۆزى ۋەھىمە بىلەن چاقناپ كەتتى. خەتنى ئىمادىددىنغا بەردى ۋە چاۋاك چېلىپ مۇلازىمنى چاقىردى. مۇلازىم كىرگەندە، ئۇنى دادىسىنى چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇدى.

ئىمادىددىن گاھ خەتنى ئوقۇپ، گاھ خەنجەرگە قاراپ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي ئىنتايىن جىددىلىشىپ كەتتى.

— مەن ئۇخلاۋاتقاندا ئىشىك ئېتىك ئىدى، كىرگەن ئادەمنى نېمىشقا قاراۋۇللار تۇيمىدى؟! — دەپ سورىدى سالاھىددىن غەزەپ بىلەن. ئىمادىددىن خىجىل بولدى ۋە چاۋاپ بېرەلمىدى. ئۇ سالاھىددىننىڭ ئەيىپلىشىنىڭ ئۆزىگە قارىتىلغانلىغىنى سەزدى، چۈنكى ئۇنىڭ ئۆيى قاراۋۇللىقى يېنىدا ئىدى. ئۇ ھەددىدىن زىيادە جىددىلىشىپ كەتكەچكە پۈتۈن بەدىنى تىتىرەيتتى. ئۇ چاۋاپ بېرىشكە تەمشىلىۋاتقاندا، نەجمىددىن كىرىپ كەلدى ۋە بۇ ئىككىيلەننىڭ ئالاقزادىلىقىدىن ئىچىدە تۇرغىنىنى كۆرۈپ، ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، دەرھال خەتنى ئوقۇدى. خەتتە مۇنداق دەپ يېزىلغان ئىدى:

«ئىسمائىلىيلەر ئىمامىنىڭ بىر مۇرىدىدىن سالاھىددىنغا: ساڭا شۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويايكى، ئىشىگىڭ چىڭ تاقاقلىق،

قاراڭغۇللىرىڭ سانجاق تۇرسىمۇ، تېگىشلىك جاجاڭنى يېيىشتىن قېچىپ قۇتۇلالمايسەن. سەن بىھايالىقتا، زالىملىقتا چېكىگە يەتتىڭ، ھىماتىڭغا ئىشىنىۋاتىسەن. ئىسمائىلبىلەر ئىمامىنىڭ قەھرى - غەزىۋىنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ ئەگەر سېنى بوغۇزلىۋېتىدىغان بولسام، بۇگۈن كېچە بۇغۇزلىۋېتەتتىم، بىراق بۇ نۆۋەت كەچۈردۈم. ھوشۇڭنى تېپىپ، يار لېۋىدىن قايت! مېنىڭ كىملىگىمنى بىلىش ئۈچۈن تەكشۈرۈش ئىلىپ بارىمەن دەپ خىيال چاغلىما، بىكار ئاۋارە بولىسەن. مەن سېنىڭ قېرىندىشىڭ ياكى مۇلازىمىڭ ياكى مۇھاپىزەتچىڭ بولۇشۇم مۇمكىن؛ ياكى سېنىڭ سەللەڭنىڭ بىر تال مەشئەت يىپى بولۇشۇم، ياكى بېشىڭدىكى بىر تال چېچىڭ بولۇشۇم مۇمكىن. سەن ھەرقانچە باش قاتۇرۇپمۇ مېنىڭ كىملىگىمنى بىلەلمەيسەن! مەن سەندىن ئۆز نېسىۋەڭگە شۈكرى قىلىشىڭنى تەلەپ قىلىمەن. خەير - خوش!»

- ئۆي ئىچىدە جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. نەجمىددىن ئىمادىددىنغا ئىشىكنى ياپتۇرۇپ قويۇپ، ئۇچەيلەن ئولتۇرۇشتى. ئىمادىددىن گويا يېڭىدە ئولتۇرغاندەك بىئارام بولدى. پەۋقۇلئادە مۇھاپىزەتچىلىك ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان تۇنجى كېچىدە بۇنداق پېشكەللىكنىڭ تۇغۇلۇشى ئۇنى قاتتىق چۆچۈتكەن ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ غەش بولغانلىغىنى سەزگەن نەجمىددىن:

— بالام، قورقما، — دېدى كۈلۈمسىرەپ، — ئىسمائىلبەگ بىلەرنىڭ قانداق كىشىلەر ئىكەنلىگىنى بىلمەيسىلەر تايسىن. سالاھىددىنمۇ بىلمىسە كېرەك.

— ئازراق بىلىمەن، — دېدى سالاھىددىن، — ئىسمائىلبەگ بىلەرنىڭ زادى قانداق ئادەملەر ئىكەنلىگىنى تەپسىلى ئۇقمايمەن. ئۇلار نىمىشقا شۇنچە قاپ يۈرەك؟ شۇنچە قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىنغان ئەھۋال ئاستىدا، ئۇلار مېنىڭ ھوجرامغا قانداقسىگە تۆيدۈرماي كىرەلىدى؟ ئەجەپلىنەرلىگى شۇكى، كىرگەندىكىن مېنى

ئۆلتۈرۈۋېتىشى ناھايىتى ئاسان ئىدى، لېكىن بۇنداق قىلمىغان.
— دېمەك ئۇلار قول سېلىشقا پېتىنالمىغان! ئۇلارنىڭ لەنەتكەردى باشلىغىنى تېپىشىمىز كېرەك! — دەپ ۋاقىراپ كەتتى ئىمادىددىن ئورنىدىن تۇرۇپ.

نەجمىددىن ئىمادىددىننى ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭدىن:

— ئۇلارنىڭ باشلىغىنى بىلەمسەن؟ — دەپ سورىدى.

— ھازىرچە بىلمەيمەن. لېكىن قانداق قىلىپ بولسىمۇ...

— ئالدىرىما، يىگىت، — دىدى نەجمىددىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — گېپىمگە قۇلاق سال. ئىسمائىلبەگ ئىمامنىڭ ئەھۋالىنى سالاھىددىنغا ئېيتىپ بېرەي. ئىسمائىلبەگ پىرقىسى بىر تۈركۈم بەگلەردىن تەركىپ تاپقان، — نەجمىددىن سالاھىددىنغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئۇقۇپ قوي، ئوغلۇم، ئىسمائىلبەگ، باتىنىيە①، ھەششىشىيە② لەرنىڭ ھەممىسى شىئە مەزھىبىدىكىلەر. ئەمىر بىئەھكامىللا ھۆكۈمرانلىغىدىكى دەۋردە يەنىسى يۇنىڭدىن يۈز نەچچە يىل ئىلگىرى، ئىرانلىق ھەسەن ئىبنى سەببا③ دېگەن بىر كىشى بولغان. ئۇ نىزامۇلمۇلۇك سەلجۇقى، ئۆمەر ھەييامىلار بىلەن ساۋاقداش بولغان.

---

① باتىنىيە — ئىسمائىلبەگ پىرقىسىدىكىلەرنىڭ ئەقىدىسىنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، ئۇلار قۇرئان ھەدىس ۋە ئىسلام ئەھكاملىرى ھەم زاھىر (ئاشكارا) ھەم باتىنى (يوشۇرۇن) بولىدۇ دەپ قارايدۇ. — تەرجىمان.

② ھەششىشىيە — نەشە چەككوچىلەر گۇرۇھى دېگەن بولۇپ، بۇ ئىسىم ھەسەن ئىبنى سەببا ھ گۇرۇھىغا قارىتىلغان، ئاشۇنداق ئاتىلىش ئۇمۇمى ئادەت بولۇپ كەلگەن. — تەرجىمان.

③ ھەسەن ئىبنى سەببا — ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ ئىمامى. ئۇ مىلادىنىڭ 1039 - يىلى ئىرانىنىڭ رەي ياكى قۇم شەھىرىدە تۇغۇلۇپ، 1124 - يىلى 90 يېشىدا ۋاپات بولغان. ئىسمائىلىزىم ئاساسىدىكى پارس دۆلىتىنى قۇرۇش ۋە ئۇنىڭ شۆھرىتىنى ئاشۇرۇش يولىدا 70 يىلچە كۈرەش قىلغان، ئىسلام دۇنياسىدا تەسىرى چوڭ شەخس. — تەرجىمان.

كېيىن ئۇ كازۇدىن چىندىكى ئالامۇت قەلئەسىدە بىر توپ پىدائىلارنى توپلاپ، مۇشۇ تەھدىتچىلەر تەشكىلاتىنى قۇرغان. ئۇلار نىزامۇلمۇلۇكنى ئۆلتۈرگەن ۋە باشقا بىرمۇنچە پادىشالار، ئاكا بىر ئەشرەپلەرنى ئۆلتۈرگەن، لېكىن قاتىل تېپىلمىغان. تېپىلغان تەقدىردىمۇ، پىدائى دەپ ئاتالغان بۇ قاتىللار ئۆلۈمنى پىسەنت قىلمايتتى، ئۇلار ئۆز ئىمامىنىڭ ئەمرى - پەرمانىغا قەتئى بوي سۇناتتى.

پۈتۈن زېھنى بىلەن تىڭشاپ ئولتۇرغان سالاھىددىن گەپ قىستۇرۇپ مۇنداق دىدى:

— بۇ قاتىللار گۇرۇھىنى① ئاڭلىغان، لېكىن ئىشەنمىگەن ئىدىم. چۈنكى بىر ئادەمنىڭ ئۆز خوجايىنىنىڭ بۇيرۇغىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈنلا ئۆزىنىڭ كاللىسى كېتىدىغان خەتەرگە قەدەم قويۇشى كىشىنىڭ ئەقلىگە سىغمايدۇ.

— مەۋلانا، مۇنداق بولۇش تامامەن مۇمكىن، — دىدى ئىمادىددىن ھاياجانلىق بىلەن، — بىر كىشى ئۆز خوجىسىنى ياخشى كۆرگەنده ۋە ئۇنىڭغا ئىخلاسى ئاشقاندا، ئۆز خوجىسىنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ئىككىلەنمەستىن ئۆز جېنىنى پىدا قىلىشى تۇرغان گەپ.

ئىمادىددىننىڭ گېپىنىڭ تېگىگە يەتكەن نەجمىددىن ئۇنىڭغا مۇنداق دىدى:

— ئوغلۇم، راست دىدىڭ. لېكىن ئۆز خوجىسىغا سەندەك سەمىمى - سادىق كىشىنى تېپىش قېيىن؛ جېنىدىن تويغانلارنىڭ كۆپچىلىگى مەلۇم نەرسىگە ئېرىشىش مەقسىدىده شۇنداق قىلىدۇ. ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ مۇرىتلىرىغا كەلسەك، ئۇلارنىڭ ئۆلۈمدىن

① بۇ قاتىللار گۇرۇھى تارىختا «سەففاكىن» (قان تۆككۈچىلەر) دەپمۇ ئاتالغان. — تەرجىمان.

قورقماسلىق مۇددىئاسى هەر خىل. ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ ئېيتقىشچە، ھەسەن ئىبنى سەببا ئۆز مۇرىتلىرىنى بىر خىل سېھىرگەرلىك بىلەن ئۆزىگە رام قىلىۋالغان، ئۇ يەنە ئۇلارنىڭ مېڭىسىنى نەشە بىلەن زەھەرلىگەن، شۇڭا ئۇلار «ھەششىيە» ۋە ياكى «ھەششە شىيىن» دەپ ئاتالغان. مەيلى قانداق سەۋەپتىن بولمىسۇن، بۇ گۇرۇھنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى چوڭ ئەربابلار ئۈچۈن ناھايىتى زور خەۋپ.

ھەسەن ئىبنى سەببا بۇ گۇرۇھنىڭ ئىمامى بولۇپ تۇرغان ۋاقىتلاردا، ئۇنىڭ ئۇۋۇسى بۇ يەردىن يىراقتىكى كازۋىندا ئىدى، ھازىر ئۇلارنىڭ باش مەھكىمىسى سىماق تېغىدا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ ئۇۋۇسىدا مۇستەھكەم قەلئەلەرنى سالدۇرۇشتى، ھەممە يەردە ئۇلارنىڭ مۇرىتلىرى بار. قىسقىسى، ھەسەن ئىبنى سەببا ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ باش مەھكىمىسى باشقا يەرگە كۆچۈرۈلگەن. بۇنىڭدىن ئەللىك يىل بۇرۇن ئۇلار ئالامۇت تېغىغا كۆچكەن، بۇ ئۇلارنىڭ 4 - قېتىملىق كۆچۈشى. ئۇلار بۇ گۇرۇھنى قۇرغان ھەسەن ئىبنى سەببانى مۇشۇ تايانچ بازىغا ئىسىم قىلغان ھەمدە «ھەسەن دېگەن ئىسىمنى تىلغا ئالساق، ئامان قالسەن» دېگەن سۆزنى تارقاتقان. بۇ چاغدا ھەسەن ئىبنى سەببانىڭ مۇرىتلىرى شامنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا بار ئىدى، ئەھلى سەلىپ شامنى بېسىۋالغاندا. ئىسمائىلىيىلەرنى يېقىپ ۋە مۇسۇلمانلارغا ھۇجۇم قىلىشتا ئۇلاردىن گاھ يوشۇرۇن، گاھ ئاشكارا پايدىلانغان. ئەھلى سەلىپنىڭ باشلىغى ئۇلارنىڭ سىماق تېغىدا تۇرۇشىغا رۇخسەت قىلغان. بۇ چاغدا مەزكۇر گۇرۇھنىڭ ئىمامى بەھرام ئىدى. بەھرام ئىمام بولۇپ تۇرغان جەريانداا مىسر ۋە شامدا بەزى پادىشا ۋە باشقا دۆلەت ئەركانلىرىنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرگۈزدى، بۇلارنىڭ ئىچىدە مىسرنىڭ داڭلىق ھەربىي قوماندانى ئەمىر جىيۇشمۇ بار ئىدى. كېيىن مىسر خەلىپىسى

ئەمر بەئەمرۇللا بەھرامنى تۆتتۇرۇپ چېپىپ تاشلاپ، كاللىسىنى قاھىرە كوچىسىغا ئاستۇرۇپ سازايى قىلدۇرغان.

ئىسمائىلىيىلەرنىڭ ھازىر سىماق تېغىدا مىسياق، مەرقەب، ئەلىقە، رىسافە قاتارلىق تايانچ بازىلىرى بار. بۇ گۈرۇھنىڭ ھازىرقى ئىمامى راشىددىن سىنان. ئۇ ئۆتكەنكى ئىماملارغا قارىغاندا تېخىمۇ قۇۋۋە، مەككار. ئۇ بەسرە① شەھىرىدە تۇغۇلغان. چوڭ بولغاندىن كېيىن ئالامۇتتا ئىسمائىلىيىلەرنىڭ ئىمامى ئۇچۇن خىزمەت كۆرسەتكەن، كېيىن شامغا كۆچۈپ بېرىپ، ھەلەبدە تۇرغان. ئۇ ئۆزىنى تەقۋا مۇسۇلمان كۆرسىتىپ، مۇرتىتلارنى ئۆزئارا سەممىي ھەمكارلىشىشقا چاقىرغان ھەمدە ھەر خىل ھىيلە ـ مىكىرلەرنى ئىشلىتىپ مۇرتىتلارنى ئازدۇرۇپ، ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ پۇل ۋە خوتۇن ـ قىزلىرىنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلىش دەرىجىسىگە يەتكۈزگەن. كېيىن ئەبۇمۇھەممەت دېگەن بىر كىشى راشىددىن سىنانىنى سىماق تېغىدىكى ئىسمائىلىيە گۇرۇھىنىڭ ئىمامىغا تونۇشتۇرغان. ئۇزاق ئۆتمەي، راشىددىن سىنان ئۇنىڭ ئورنىنى بېسىپ، بۇ گۇرۇھنىڭ باشلىغى بولغان. ئۇ ئىمام بولۇپ بىرنەچچە يىل ئۆتمەيلا، ئاشۇ رايوندا ئەڭ نوپۇزلۇق كىشى بولۇپ قالغان، ئۇنىڭ خىزمىتى ئۇچۇن جېنىنى پىدا قىلىدىغان بىرنەچچە مىڭ مۇرىت تىوپلانغان. ئەگەر ئۇ، ئۆز مۇرىتلىرىنى بىرەر پادىشا ياكى شاھزادىنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇسا، ئۇلار ئىنسى ـ جىنغا تۇيدۇرماي خوجىدار، چاكار ياكى ياساۋۇلچە ياسىنۇپلىپ پادىشا ياكى شاھزادىنىڭ ئۆچۈرىسىدە خىزمەت قىلىدۇ، پۇرسەت كەلگەندە ئۇلارنىڭ يۇرىگىگە خەنجەر تىقىدۇ. خۇداغا شۈكرى، تەلىيىڭ ئوڭدىن كېلىپ، ئۇلار بۇ نۆۋەت سىنى ئۆلتۈرمەپتۇ. ئەمما ئوغلۇم شۇنى بىلىپ قويغىنكى، بىز ئۇچۇن ئۇلارنىڭ خەۋپى ئۇلارنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈشىدىنمۇ قورقۇنچلۇق!

① ئىراقتىكى بىر شەھەر.

سالاھىددىن گەپكە قۇلاق سالغاچ چوڭقۇر ئويغا پاتتى، ئىمادىددىن بولسا نەجمىددىننىڭ ھەر بىر ئۇششاق ھەركەتلىرىنىمۇ كۆزىدىن قاچۇرمايتتى، ئۇنىڭ ھەر بىر ئېغىز گېپىنى قۇلىغىدا چىڭ تۇتاتتى، ئۇنىڭ ھىسسىياتى نەجمىددىننىڭ گېپىدەكى ھەر بىر ۋەقەگە ئەگىشىپ دولقۇنلىنىپ تۇراتتى. نەجمىددىن گېپىنى تۈگەتكەندە، ئىمادىددىننىڭ كۆزلىرىدە چاقناپ تۇرغان ھىسسىيات ئۇچقۇنلىرىنى كۆردىيۇ، لېكىن سەزمىگەن بولۇۋالدى.

— بۇ باسمىچىلارنىڭ سۇيىقەستىگە قارشى تەدبىر قوللىنىشىمىز كېرەك. تولىمۇ بىپەرۋالىق قىلىپتىمىز، ئۇلارنى نازارەت قىلىشنى بوشاشتۇرۇپ قويۇپتىمىز، — سالاھىددىن دادىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بولۇپ، ئۆزىنىڭ قارىشىنى ئېيتتى.

— يالغۇز نازارەت قىلىش بىلەنلا ئىش پۈتىمەيدۇ، — دىدى ئىمادىددىن، — ھەممىدىن ياخشى چارە ئۇلارنىڭ ئىمامىنى ئۆلتۈرۈۋېتىش، — ئۇنىڭ مەلۇم بىر نىيەتكە كېلىپ قويغىنىنى كۆزىدىن چىقىپ تۇراتتى.

— بۇ نىمە دېگىنىڭ؟ — دەپ سورىدى نەجمىددىن.

— مەۋلانام، گەپنى ئوچۇق ئېيتىشىمغا ئىجازەت قىلسىلا، بۇ قاتىللار گۇرۇھىغا تاقابىل تۇرۇشنىڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇلى ئۇلارنىڭ ئىمامىنى ئۆلتۈرۈۋېتىش. دەرەخ يىقىلسا مايمۇنلار توزۇپتۇ، دېگەندەك، بۇ باسمىچىلارنىڭ ئىمامى ئۆلسە، ئۆزلىرى تېزىپ كېتىدۇ، — دەپ جاۋاپ بەردى ئىمادىددىن.

— ئۇلارنىڭ باشلىغىنى ئۆلتۈرۈش ئېيتىشقا ئاسان، لېكىن ئۇلار خەتەرلىك تاغدا تۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇلارنىڭ ئايغاقچىلىرى يوق يەر يوق. ھەتتا بىزنىڭ قەسىر - سارايلىرىمىزغىمۇ ئۆز ئادەملىرىنى تىققان. ئويلاپ باق، مۇشۇنداق ئەھۋالدا، ئۇلارنىڭ ئىمامىغا قانداق يېقىنلىشالايمىز ھەم ئۇنى قانداق ئۆلتۈرەلەيمىز؟

— مەۋلانىم ئۇچۇن خىزمەت قىلىش يولىدا ئوتقا، سۇغا كىرىشتىنمۇ باش تارتمايمەن، — دىدى ئىمادىددىن هاياجانلىق بىلەن، — بۇ ئىسمائىلىيە مەلئۇنلىرى سۇلتانىمىز سالاهىددىن هەزرەتلىرىنىڭ هوجرىسىغا كىرىپ خالىغان ئىشنى قىلىشقا جۇرئەت قىلغان ئىكەن، بىزمۇ بىر ئامال قىلىپ ئىسمائىلىيىلەر ئىمامىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇنىڭ يۈرىگىگە خەنجەر تىقالايمىز. ناۋادا ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ بولۇپ بەختسىزلىككە ئۇچراپ ئۆلتۈرۈلسەك، بۇ ئالىجاناپ كىشىنى قوغداش يولىدا قۇربان بولۇش بولىدۇ، بۇ ئەرزىگۈدەك ئىش.

نەجمىددىن ئىمادىددىننىڭ گېپىدىن بۇ ۋەزىپىنى ئۇنىڭ ئورۇنلىغۇسى بارلىغىنى بىلدى، لېكىن ئۇ بۇ ئىشنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىگىنى بىلگەچكە، ئۇنىڭ بىخەتەرلىگىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى توسماقچى بولۇپ مۇنداق دىدى:

— بۇنداق خەتەرلىك ئىشقا پەقەت سارائ ئادەملا قەدەم باسمىدۇ. بىز تېخى ئامال قىلالمىغۇدەك دەرىجىگە يەتمىدۇق. ئىنئامدىن قەھرىمان چىقمىدۇ. مېنىڭچە، پۇلنى كۆپ خەجلەپ ئۇلارنىڭ ئۆز ئىچىدىن ئادەم سېتىۋالساق، بۇ ئاپەتنى ئۇلارنىڭ ئۆزى يوقىتىدۇ.

— مەۋلانىم توغرا ئېيتتى، ئۇلاردىن بەزى ئادەملەرنى پۇل بىلەن سېتىۋالغىلى بولىدۇ. بىراق بۇنداق قىلغاندا تازا ئىشەنچلىك بولمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋاقىت ئۇزاققا سوزۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن. ئەگەر ئۆز كىشىلىرىمىز بارسا، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە مۇمكىن قەدەر تېزرەك ئامال قىلىشى مۇمكىن.

— بىراق بۇ ۋەزىپە ئىنتايىن قىيىن، خەتەرلىك، ئۇ يەرگە بېرىشقا ئۇنايدىغان كىشى چىقماسلىغى مۇمكىن، — دىدى نەجمىددىن تولۇق ئىشەنچ بىلەن.

— مەۋلانىم، ئۆزلىرىنىڭ قۇلى ئىمادىددىن بۇ ۋەزىپىنى

ئىجرا قىلىشنى ئۆز ئىختىيارىم بىلەن ئىلتىماس قىلىمەن، رەت قىلماسلىقلىرىنى ئۈمىت قىلىمەن، — دېدى ئىمادىددىن بارمىغى بىلەن ئۆزىنى كۆرسىتىپ.

— ھەممىتىڭگە بارىكاللا. بىراق سەن بارالمايسەن، بىز سېنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشۇڭغا مۇھتاجمىز.

— مەن بۇ يەردە قالسام نېمە پايدىسى؟ مەن مۇھاپىزەتچىلىككە تەيىنلەنگەن بىرىنچى كېچىسى مەۋلانىم سالاھىددىن ئۆلتۈرۈلۈپ كەتكىلى تاس قالدى، خىجالەتچىلىكتىن ئۆزۈمنى قويغىلى يەر تاپالماي قالدىم. ئاللا بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، بۇ ۋەزىپىنى مېنىڭ تۇرۇنلىشىمغا ئىجازەت بېرىلىشىنى سورايمەن، ئىجازەت قىلىنسا، ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېسابلايتتىم.

سالاھىددىن تا ھازىرغىچە خىيال سۈرمەكتە ئىدى. ئۇ، ئىمادىددىننىڭ قەسەم قىلىپ، بۇ ۋەزىپىگە ئۆزىنى ئەۋەتىشىنى قەتئىي تەلەپ قىلغانلىغىنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭغا:

— بۇ ۋەزىپە ئىنتايىن خەتەرلىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز سېنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشۇڭغا مۇھتاج. شۇڭا سېنىڭ بارمىغىنىڭ ياخشى، — دېدى.

— بارىمەن دەپ قەسەم قىلدىم، بۇ ۋەزىپە ئۈستىدە ئۆلۈمەمۇ ئارمىنىم يوق. مەن بەل باغلاپ قويدۇم، ئىجازەت بەرسىلە!

سالاھىددىن دادىسىغا بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت ئېلىش نەزىرى بىلەن ئۇنىڭ كۆزىگە قارىدى. نەجمىددىن بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن:

— بوپتۇ، بارسا بارسۇن! سېنى خەتەردىن ساقلاپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، — دېدى.

تەلۇننىڭ ماقۇل كۆرۈلگەنلىگىدىن ئىنتايىن ھاياجانلانغان ئىمادىددىن مۇنداق دېدى:

— ماڭا ئىشەنگەنلىكلىرىگە رەھمەت. مەن ھەر بىرلىرىنىڭ سادىق قۇلى. بارغاندىن كېيىن ۋەزىپىنى ئادا قىلالمىسام، ھەرگىز ھەربىرلىرىنىڭ ئالدىغا قايتىپ كەلمەيمەن. ئەتە سەھەر يولغا چىقاي. مېنىڭ ئۈمىت قىلىدىغىنىم شۇكى، مېنىڭ ھەركىتىم مەخپى تۇتۇلسا، ئىككىلىرىدىن بۆلەك ھېچكىم ئۇقمىسۇن. چۈنكى ھازىر قەسىرىمىزدە دۈشمىنىمىز كىم، دوستىمىز كىم، پەرق ئېتىش تەس.

— ھازىرچە باشقا چارە بولمىغاچقا، سېنىڭ بېرىشىڭغا قوشۇلدۇق، ساڭا خۇدا مەدەتكار بولسۇن، — دىدى سالاھىددىن، — بايا سىلەر پاراڭلىشىۋاتقاندا، تۇنۇگۈن كېچە يۇز بەرگەن ۋەقە ئۈستىدە ئويلىنىپ، زادى تېگىگە يېتەلمىدىم. بىراق...، — ئۇ سۆزلەۋېتىپ مۈشۈ يەرگە كەلگەندە يەنە جىم بولۇپ كەتتى. چۈنكى ئىسا ھەككارى ئارقىلىق مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلىۋىنى قويغانلىغىنى ئەسلەپ، بۇ ئىشنىڭ ئىسمائىلىيە گۈرۈھىنىڭ بۇ قېتىمقى ھەرىكىتى بىلەن مەلۇم مۇناسىۋىتى بولۇشى مۇمكىن دىگەن گۇمانغا كەلگەن ئىدى، لېكىن بۇ گۇمانغا ئاساس بولمىغاچقا، بۇ قارىشىنى ئېيتمىدى.

نەجمىددىن ئۇنىڭ دۇدۇقلاپ قالغانلىغىنى سېزىپ:

— سالاھىددىن، نىمىلەرنى ئويلاۋاتىسەن؟ ساڭا سادىق ئىمادىددىنىڭ نىيىتىدىن گۇمانلىنىۋاتامسەن؟ — دەپ سورىدى.

— يوقسۇ، — دىدى سالاھىددىن بېشىنى چايقاپ، — تۇنۇگۈن كېچە يۇز بەرگەن ۋەقەنىڭ سەۋەبى ئۈستىدە ئويلاندىم، لېكىن بىر خۇلاسىگە كېلەلمىدىم، شۇڭا كۆپ سۆزلەشنى خالىمىدىم.

— ئويلىغانلىرىڭنى ئېيتىپ باققىن!

— دادا، مەن سىزگە راستىنى ئېيتسام، تۇنۇگۈن ئەتىگەن بىر ئاخىمقانە ئىش قىلىپ قويدۇم، — دىدى سالاھىددىن، ئاندىن غەيرەتكە كېلىپ، خىجىللىق بىلەن مۇنداق دىدى: —

بىر بۇرادىرىمنىڭ تەۋسىيە قىلىشى ۋە ئۆزۈمنىڭ يەڭگىلتەكلىگىمدىن. سىزنىڭ رازىلىغىڭىزنى ئالماستىنلا ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن بىر ئىش قىلىپ قويدۇم، مۇشۇ ئىش ماڭا ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرغان بولۇشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن.

— زادى نېمە ئىش ئىدى؟ — دېدى نەجمىددىن چۈشەنمەي.

— بۇرادىرىم ئىيسا ھەككارى تۇنۇگۈن مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ قارىشىچە ماڭا ناھايىتى زور پايدىلىق بىر ئىشنى تەكلىپ قىلدى. مەن ئۇنىڭغا مۇجىمەل جاۋاپ بېرگەن بولسامۇ، ئاخىر يەنە ئۇنىڭ تەكلىۋىنى قوبۇل قىلدىم.

— قانداق تەكلىپ؟

— ئۇ مېنى خەلىپە ئازىدقا مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلىۋىنى قويساڭ دېگەن ئىدى.

نەجمىددىن چۆچۈپ كەتتى ۋە:

— ماقۇل دېدىڭمۇ؟ — دەپ سوردى ۋاقىراپ.

— خېلى ئارىسالدى بولۇپ قالدىم. ئاخىر، ئۇنىڭ ئۆزى بېرىپ، ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىلىشىغا قوشۇلدۇم.

— نېمىشقا ئۆزۈڭنىڭ مەرتىۋەڭگە، سالاھىيىتىڭگە زادىلا مۇناسىپ كەلمەيدىغان ئىشنى قىلدىڭ؟ ئۆزۈڭ مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىسەن. ئۇنىڭ قانداق قىز ئىكەنلىگىنى بىلەمسەن؟ — نەجمىددىن سەل خاپا بولدى.

— ناھايىتى ساھىپجامال ئىمىش، — دېدى سالاھىددىن. بۇ گەپلەرگە جىمجىت قۇلاق سېلىپ تۇرغان ئىمادىددىن ئۇلارنىڭ ئىپتىۋاتقىنى مەلىكە سەييىدە ئىكەنلىگىنى بىلدى، ئۇ، ئاشۇ بىر قېتىمقى ئوردا ۋەقەسىدە بۇ قىزنى كۆرگەن ھەم ئۇنىڭ بىر تۇتام چېچىنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەرگەن. ئۇنىڭ بىلەن شۇ ئۇچرىشىشتا ئۇنىڭغا ھەۋىسى كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭغا مۇيەسسەر بولۇشىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان. ئۆز خوجە-

سى سالاھىددىنىڭ بۇ قىزغا ئۆيلىنىش تەلۈنى قويغانلىغىنى ئاڭلىغاندا، ھەم تاتلىق، ھەم ئاچچىق، بىر خىل قارىمۇ - قارشى ھىسسىيات يۈرىگىنى سىپاپ ئۆتتى. ئۇ، بۇنداق گۈزەل قىزنىڭ باشقا كىشىگە ياتلىق قىلىنىپ كەتكىنىدىن كۆرە ئۆز خوجايىنىمغا ياتلىق قىلىنغىنى ياخشى دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۆز خوجايىنىنىڭ بۇ قىزنى راستىنلا ئۆز نىكاھىغا ئېلىشىنى ئويلىغاندا، دىللدا بىر خىل ھەسەت قوزغالدى.

نەجمىددىن ئىمادىددىنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى سېزىپ:

— ئىمادىددىن، سەن بۇ قىزنى تونۇمسەن؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇنسى كۆرگەن. ئوردا ئەمەلدارلىرىنىڭ قەسىرگە ھۇجۇم قىلىش ۋەقەسىدە، بۇ توپىلاڭنى باستۇرۇشقا مەۋلانىم سالاھىددىن بىلەن بىللە قاتناشقان ئىدىم. بىز قەسىرگە لاۋلداپ كۆيۈۋاتقان ئوت ئىچىدە بېسىپ كىردۇق. مەن دەسلەپ بېسىپ كىرگۈچىلەر قاتاردا ئىدىم. قەسىردە ئىنتايىن ساراسىم ئىچىدە قالغان سىر قىزنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنى قوتۇلدۇرۇۋالغان ئىدىم. ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. ئۇ قىز ناھايىتى گۈزەل ئىدى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئالتۇندەك ساغرۇچ چېچى بەك چىرايلىق ئىدى. ئۇ مەۋلانىم سالاھىددىنغا ھەقىقەتەن خۇدا قوشقان جۈپتى بولىدۇ، پەقەت مەۋلانىم سالاھىددىنلا ئۇنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىشقا مۇناسىپ كېلىدۇ. بۇ قىزغا مەۋلانىم سالاھىددىندىن باشقا كىشى يارىمايدۇ.

نەجمىددىن ئىمادىددىنىڭ گەپلىرىگە ئىشەنمدى. ئۇ سالاھىددىنغا بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭغا:

— ئىسپا ھەككارى خەلىپىنىڭ بەرگەن جاۋابىنى ساڭا يەتكۈزدىمۇ؟ — دىدى.

— ئىسپا ھەككارىنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ خەلىپە بىلەن كۆرۈشۈپ، مېنىڭ قۇدا چۈشۈش تەلۈنىنى ئېيتىپتۇ، خەلىپە كېيىنرەك جاۋاپ بېرەي دەپتۇ، ھازىر ئەھۋالنىڭ قانداقلىغىدىن خەۋىرىم يوق.

— ئۇ ئاسانلىقچە ماقۇل دېمەيدۇ، — دېدى نەجمىددىن بېشىنى چايقاپ، — بۇ ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ قان ـ نەسەبىنىڭ پاكلىغىنى، ئاتا ـ بوۋىسىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن سېنىڭ تەلىۋىڭنى قوبۇل قىلمايدۇ، ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ ئەۋلادى. بىز ئەرەپ ئەمەس، ئۇلارنىڭ قىزلىرىغا ئۆيلىنىش بىزگە مۇناسىپ كەلمەيدۇ، — نەجمىددىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە سالاھىددىنغا لەپپىدە قايتىدى ـ دە، ئۇنىڭ يەنە خىيالغا كەتكەنلىگىنى بايقىدى. ئىيسا ھەققانىڭ گەپلىرى ئۇنىڭ خىيالىدىن ئۆتمەكتە ئىدى: سالاھىددىن ئەرەپ نەسەبىگە ئىرىشمەكچى بولسا، مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىشى كېرەك، پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا ئۆزى ياكى پەرزەنتلىرى خىلاپەت تەختىگە ۋارىسلىق قىلىش ھوقۇقىغا ئىرىشەتتى. بۇ ئىيسا ھەققانىڭ پىكرى ئىدى. سالاھىددىن دادىسىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ:

— ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئالىجانابلىرى نەسەبىدىن پەخىرلەنمەسمۇ؟ — دەۋەتتى.

— نېمىشقا پەخىرلەنمەسۇن؟ ئەنە شۇ سەۋەبتىن، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نەسەبىنى ئىنتايىن قەدىرلەيدۇ دەۋاتىمەن. ئۇلار ۋارىس تاللاشتا بۇنىڭغا ھەرگىز سەل قارىمايدۇ. شۇڭا، سەن كۆرد نەسەبىدىن بولۇپ تۇرۇپ، تەلىۋىڭنى ئۇلارنىڭ قوبۇل قىلىشىدىن قانداقمۇ ئۈمىت كۈتەلەيسەن؟

سالاھىددىن خىجىللىق بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئۇ بۇ ئىشنىڭ ئەتىكى نەتىجىسىگە قاراپ بىر ئىش قىلارمىز دەپ ئويلاپ:

— بۇ ھەقتە خەلىپىنىڭ جاۋابىغا قاراپ بىر نېمە دەيلى! — دېدى ـ دە، ئورنىدىن تۇردى ۋە بايىقى خەنجەرگە يەنە كۆزى چۈشتى. ئىمادىددىن بۇ خەنجەرنى كۆرۈپ، بىرىپىلا ئۇنسى ئالدى ۋە:

— مەۋلانىم، بۇنى مېنىڭ ئېلىپ كېتىشىمگە ئىجازەت قىلامدىلا؟ — دىدى.

— ئۆزۈڭنىڭ خەنجىرى يوقمۇ؟ — دىدى سالاھىددىن چۈشەنمەي.

— بار، — دىدى ئىمادىددىن، — بىراق مەن بۇ خەنجەرنى بىزگە تەھدىت سېلىشقا پېتىنغان ئەبلەخنىڭ يۈرىگىگە تىقماقچى.

— ئىرادەڭ شۇنچە چوڭمۇ؟ — دەپ سورىدى سالاھىددىن كىيىملىرىنى كىيىۋېتىپ.

— ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە قەسەم ئىچتىم. ئۇنى ئۆلتۈرگەندىلا پۇخادىن چىقىمىز. ئەمدى ئىككىلەنمەسلە. مەن ئەتە تاڭ سۈزۈلگىچە قاھىرىدىن چىقىپ كېتىمەن.

نەجمىددىن مەمنۇنىيەت بىلەن كۈلۈمسىرىدى ۋە ئۇنىڭغا مېھرىۋانلىق ۋە باركاللا نەزىرى بىلەن قاراپ مۇنداق دىدى:

— سالاھىددىنغا سادىقلىغىڭدىن ناھايىتى خۇرسەنمەن. بۇ لەنەتكەردى ئىسمائىلىيلەر ھەممە ئادەمنى بەسەرەمجان قىلىۋەتتى. ناۋادا سەن ئۇلارنىڭ كاتتۇرشىنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىلسەڭ، قەھرىمان بولسەن. ئۇ چاغدا بۇ ئەلدە ئوغلۇم سالاھىددىندىن بۆلەك ئىككىنچى بىر كىشىنى سەن بىلەن تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدۇ.

ئىمادىددىن بۇ ئىلتىپاتلاردىن چەكسىز مەمنۇن بولۇپ، ئۆز كۆڭلىدە، بۇ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇنلايمەن، دىگەن نىيەتكە كەلدى، لېكىن كۆرۈنۈشتە كەمتەر، تەمكىن قىياپەتتە تۇردى.

— سەن ئۇنىڭغا قانداق يېقىنلاشماقچى ۋە ئۇنى قانداق ئۆلتۈرمەكچى؟ بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاش جەريانىدا قانداق قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرايدىغانلىغىڭ ئۈستىدە ئويلىنىپ كۆردۈڭمۇ؟ — دەپ سورىدى نەجمىددىن.

— تەپسىلى ئويلاشقا ئۈلگۈرمىدىم. ھەر قانداق جاپا - مۇشەق

قەت، خىيىم - خەتەر ئىرادەمدىن ياندۇرالمايدۇ، بۇ شەرەپلىك ۋەزىپىنى ئادا قىلىشىمغا توسالغۇ بولالمايدۇ.

— ئەمسە بىرنەچچە كۈن تەييارلىق قىلغىن! — دېدى نەجمىددىن.

— ئەتە تاڭ سۈزۈلگىچە بۇ يەردىن چىقىپ كېتىشىم كېرەك. مېنىڭ باردىغان يېرىم ۋە ۋەزىپەمنى ھېچقانداق كىشىنىڭ ئۇقمىسلىغىنى ئۈچۈن قىلىمەن، — دېدى ئىمادىددىن قەتئىلىك بىلەن.

— ئاق يول تىلەيمەن، — دېدى كېيىملىرىنى كىيىپ بولغان سالاھىددىن. ئاندىن دادىسىغا لەپپىدە قاراپ، ئۇنىڭدىن تاپشۇرۇق كۈتتى.

— ھەم شىجائەتلىك، ھەم پاراسەتلىك بولغىن، — دېدى نەجمىددىن يەنىمۇ تاپىلاپ، — ئېسىڭدە بولسۇنكى، ئەگەر غەلىبە قىلساڭ، ھېچكىم ھۆددىسىدىن چىقالمىغان ئۇلۇغ ئىشنى ئورۇنلىغان بولسەن ھەم ھېچكىم ئېرىشەلمىگەن مۇكاپاتقا ئېرىشىسەن.

ئىمادىددىن ھاياجانلىنىپ كۆزىگە ياش ئالدى، ئەيمەنگەن ھالدا بېرىپ نەجمىددىننىڭ قولىنى، ئاندىن سالاھىددىننىڭ قولىنى سۆيۈپ، تەۋەززۇ بىلەن مۇنداق دېدى:

— ئەمدى چىقىپ تەييارلىق قىلىشىمغا ئىجازەت قىلىشسىلا! ھازىردىن باشلاپ يولغا چىققىچە مېنى كۆرمەسلىكىلىرى مۇمكىن، چۈنكى مەن بۇ يەردىن خۇپىيانە چىقىپ كېتىمەن.

— دىگىنىڭچە قىلغىن! — دېدى نەجمىددىن بېشىنى لىڭشىتىپ.

* * *

ئىمادىددىن سەپەر تەييارلىغىنى قىلىشقا چىقىپ كەتتى، ئۇ بۇ ۋەزىپىنى ئىجرا قىلىشتا غايەت زور خەتەرلىكلەرگە دۇچ

كېلىدىغانلىغىنى تامامەن چۈشىنەتتى، لېكىن ۋەزىپىنى ئورۇنلاشقا ئىشەنچىسى بار ئىدى، بولۇپمۇ ۋەزىپە ئورۇنلانغاندىن كېيىن ئېرىشىدىغان شان - شەرەپ ۋە مەرتىۋە ئۇنى ئىلھاملاندۇراتتى.

ئىمادىددىن قەسىر لوئلۇدىكى ھوجرىسىغا كېلىپ، زۆرۈر تەييارلىقلارنى پۈتتۈردى، ئاندىن ئولتۇرۇپ، ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاشنىڭ ئۇسۇل - چارىلىرى ئۈستىدە ئويلاندى. كۈن پاتاي دېگەندە، بىراۋ ئىشىكنى قاقتى، ئىمادىددىن ئەجەپلەندى، چۈنكى يولغا چىقاي دەپ تۇرغان بۇنداق چاغدا بىراۋنىڭ كاشىلا بولۇشىنى خالىمايتتى. بىراق ئائىلاج ئىشىكنى ئاچتى، ئىشىك ئالدىدا بىر مۇلازىم تۇراتتى. ئىمادىددىن ئۇنىڭ تەقى - تۇرقىي ۋە كىيىم - كېچەكلىرىگە قاراپ، خەلىپە ئوردىسىنىڭ مۇلازىملىرىدىن ئىكەنلىگىنى بىلىپ ھەيران قالدى. بۇ مۇلازىم ئۆيگە كىرىپلا:

— ئۆزلىرى ئىمادىددىن سەرۋاز بولامدىلا؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە. نېمە گەپ؟

مۇلازىم ئەنسىزلىك بىلەن ئەتراپقا سەپسېلىپ، ئۆيدە ئۇچىنچى كىشىنىڭ يوقلۇغىنى بىلگەندىن كېيىن، ئىمادىددىنغا ئىشكنى يېپىپ قويۇشنى ئىما قىلدى، ئاندىن پەخەسلىك بىلەن يانچۇغىدىن كىچىككىنە بىر تۈگۈنچەكنى ئېلىپ، ئۇنى ئاۋايلاپ ئۇنىڭغا سۇندى.

ئىمادىددىن قولىغا ئېلىپ كۆرۈپلا چۆچۈپ چىرايى ئۆزگەدى. چۈنكى بۇ تۈگۈنچەك بىر تۇتام سىرىق چاچ بىلەن چىگىلگەن بولۇپ، بۇ چاچ ئۆزى مەلىكە سەييىدەگە قايتۇرۇپ بەرگەن ھىلىقى چاچ ئىدى. ئۇنىڭ قوللىرى تىترەپ كەتتى، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، تۈگۈنچەكنى ئاستا ئاچتى، ئۇنىڭ ئىچىدىن ئىمزاسىز قىسقىچە بىر پارچە خەت چىقتى. خەت تۆۋەندىكىچە ئىدى.

«باتۇر ئىمادىددىنغا:

سىز بىر مۆھتىبەر كىشىنىڭ ھاياتىنى قىلىچ ئاستىدىن

قۇتۇلدۇرۇپ قالغان. قۇتۇلدۇرۇلغان بۇ كىشى سىزنىڭ ھىممىتىڭىزگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن سىز بىلەن دىدار كۆرۈشۈشنى خالايدۇ. ئۆتكەندە سىز ئۇنى ئىلتىجا قىلمىغان ئەھۋالدا قۇتۇلدۇرۇۋالغان ئىدىڭىز، ھازىر ئۇ سىزگە: مېنى تېزرەك قۇتۇلدۇرۇۋېلىڭ! دەپ ئىلتىجا قىلىدۇ. مېنىڭ تۇرار جايىمنى بىلمەيسىز، خەت ئاپارغان كىشى سىزنى باشلاپ كېلىدۇ.»

ئىمادىددىن خەتنى ئوقۇپ، خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك بولدى. بىرئاز خۇددىنى يىققاندىن كېيىن، يولغا چىقماي دەپ تۇرۇغاندا، تەكلىپ قىلغۇچىنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرۇشۇم كېرەكمۇ ياكى ئۆزىرە ئېيتىپ بارماسلىغىم كېرەكمۇ؟ دەپ ئويلىدى. بۇ بىر تۇتام چاچنى كۆرگەندە، ماگنىتتەك جەزبى كۈچكە ئىگە بۇ چاچ ئۇنى بېرىشقا ئۇندەيتتى. ئۇنىڭ ئېسىدە شۇ نەرسە ئېنىق ئىدىكى، مۇشۇ چاچ ئىگىسىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، بۇ چاچنى ئۇ دەمەشقتىن قاھىرىگە ئېلىپ كېلىپ ئۆز ئىگىسىگە تاپشۇرغان، مانا ھازىر مۇشۇ چاچنىڭ ئىگىسى ئۇنىڭغا قۇتۇلدۇرۇشنى ئىلتىجا قىلىۋاتسا، بارماي بولامدىغان!

مۇلازىم چاۋاپ كۈتۈپ تۇراتتى. ئىمادىددىن ئارىسالدى بولۇپ تۇرغاندا، مۇلازىم ئۇنى قىستىغاندەك قىلىپ، ئۇنىڭغا بىر قەدەم يېقىن كەلدى، ئۇنىڭ ئەپتى ـ ھالىغا دىققەت قىلغان ئىمادىددىن ئۇنىڭدىن:

ـ سېنىڭ ئېلىپ كەلگىنىڭ مۇشۇ خەتلامۇ؟ ـ دەپ سورىدى.

ـ خوش. مەلىكە ئۆزلىرىنىڭ ئۇ يەرگە بارىدىغان يولىنمۇ ماڭا ئېيتىپ بەردى.

ـ قانداق گەپ بۇ؟ مەن تېخى خەلىپىنىڭ قەسىرىگە كىرىدىغان يولىنمۇ بىلمەمدىكەنمەن؟

مۇلازىم كۈلۈپ قويدى ۋە پەس ئاۋاز بىلەن مۇنداق دىدى:

ـ قەسىرگە كىرىدىغان يولىنلا بىلسە بولمايدۇ. چۈنكى

بۇ خەتنىڭ ئىگىسى قەسىرنىسادا تۇرىدۇ، ئۇ يەرگە ھەر قانداق ئەركىشى كىرگۈزۈلمەيدۇ. بولۇپمۇ باھائىددىن قارا قۇش قەسىرنىسانىڭ ھەرەم بېگى بولغاندىن بۇيان، ئۇ يەرگە يات ئادەم ئۇچۇپمۇ كىرەلمەيدۇ.

— ئۇنداق بولسا، ئۇ يەرگە قانداق قىلىپ كىرگىلى بولىدۇ؟

— بېرىشنى ئىختىيار قىلسىلا، ئامال قىلىپ باشلاپ كىرىمەن.

— مېنى ئايالچە ياساندۇرۇپ ئەكىرمەكچىمۇ سەن؟ — دىدى ئىمادىددىن ئەجەپلىنىپ.

— يوقسۇ، ئۇنداق قىلىشقىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى دەرۋازىۋەنلەر قەسىردىكى ھەر بىر قىز - ئايالنىڭ چىرايىنى، كىيىم - كېچەكلىرىنى تونۇيدۇ ھەم ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنىمۇ بىلىدۇ.

— ئەمسە قانداق قىلىش كېرەك؟ — ئىمادىددىن سەل بىتاقەت بولدى.

— مۇشۇ قەسىر لوئلۇنىڭ ئاستىدا خەلىپە قەسىرگە بارىدىغان بىر مەخپى لەخمە بار.

— لەخمە؟ — ئىمادىددىن ھاڭ - تاڭ قالدى، چۈنكى ئۇ بۇ يەردە لەخمە بارلىغىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىشى ئىدى.

— شۇنداق، لەخمە بار، — دىدى مۇلازىم، — فاتىمىيە خەلىپىلىگى قەسىر - ئوردا سالدۇرغاندا، خەلىپىنىڭ بالا - چاقا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ ھەرەمباقا چىقىپ سەيلە - تاماشا قىلىشىغا ئەپلىك بولسۇن ئۈچۈن قەسىر بىلەن ھەرەمباغنى تۇتاشتۇرىدىغان بىرنەچچە لەخمە يول ياساتقان. بۇ لەخمە يوللار ئىچىدە قەسىر لوئلۇ بىلەن قەسىرنىسانى تۇتاشتۇرىدىغان لەخمە يول ھەممىدىن كۆپ ئىشلىتىلگەن. چۈنكى نۇرغۇن خەلىپە، سۇلتانلار مۇشۇ يول ئارقىلىق قاتنىغان. كېيىن خەلىپە، سۇلتانلار قەسىر لوئلۇدا ۋاپات بولغاندا، ئۇلارنىڭ جەسەتلىرى مۇشۇ لەخمە ئارقىلىق ئوردىغا يۆتكەلگەن. بۇلار: ئەمىر بىئەھكاملىلا، ھافىزلىدىنىللا، فائىز.

كېيىنكى خەلىپە، سۇلتانلار بۇ لەخمە بىلەن ماڭمايدىغان بولۇشقان، شۇنىڭ بىلەن بۇ لەخمىنى كىشىلەر ئۇنتۇلۇپ قېلىشقان، لېكىن مېنىڭ يادىمدا بار. بېرىشنىڭ خالىسىلا، باشلاپ بارىمەن.

※ ※ ※

ئىمادىددىن تېخىچە ئىككىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ رۇچەكتىن سىرتقا قارىدى، قۇياش تاغ كەينىگە پاتقان ئىدى. ئۇ بۇگۈن كېچە قاھىرىدىن چىقىپ كېتىش لەۋزىنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك ئىدى. ئۇ بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن، مۇلازىمغا بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭدىن:

— قەسىرنىساغا بېرىشقا قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئازغىنا ۋاقىت كېتىدۇ.

ئىمادىددىن: «تېز بېرىپ، تېز قايتىپ، يولغا چىقىشقا كېچىكىپ قالمىسام، ھەر ئىككى ئىش بىر يولىلا پۈتىمەيدۇ!» دەپ ئويلىدى - دە، مۇلازىمغا:

— ئەمىسە ھازىرلا ماڭايلى! — دىدى.

— ئالدىرىمىسىلا، — دەپ توستى مۇلازىم، — قاراڭغۇ چۈشكەندە ماڭمىز، بولمىسا، ئاسانلا باشقىلارنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالىمىز.

ئىمادىددىن بۇگۈن ئاخشام قەسىرنىساغا بېرىشنىڭ يەنە بىر خەتەرلىك ئىش ئىكەنلىگىنى ھىس قىلدى. لېكىن دەرھال ئۇنىڭ كاللىسىغا، بۇ خەتەرلىك ئۇنىڭ ئىسمائىلىيلەر باشلىغىنى ئۆلتۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىشتا يۈز بېرىشى ئېھتىمال بولغان قىيىنچىلىقلار ئالدىدا ھېچگەپ ئەمەس دېگەن ئوي كەلدى - دە، مۇلازىمغا:

— ئۇنداق بولسا، سىرتتا مېنى كۈتۈپ تۇرغىن! تارا — قاراڭغۇ چۈشكەندە سېنىڭ قېشىڭغا چىقىمەن، — دېدى.

— خوپ، دەريا لېۋىدىكى ئەنجۈرلۈكتە ساقلاپ تۇراي. سىلى مېنىڭ يېنىمغا چىقىۋاندا، يولدا ۋە قەسىرگە كىرىشتە كىيىۋالمىغان بىر تون بېرەي، كىيىۋالسىلا، قەسىردىكىلەر ئاسانلىقچە تونۇيالمايدۇ، — دەپ، مۇلازىم چىقىپ كەتتى.

مۇلازىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئىمادىددىننىڭ كۆڭلى بىرئاز بىئارام بولدى. ئۇ بۇ بىر تۇتام چاچنىڭ ئېگىسى بىلەن تۇنجى قېتىم ئۇچراشقاندىكى ئەھۋالنى ۋە سالاھىددىننىڭ ئۇنىڭغا ئۆيلىنىش توغرىسىدا قىلغان گەپلىرىنى ئەسلىدى. ئۇ بەردىشىم كېرەك، ئۇنى سالاھىددىننىڭ تەلتۈنى قوبۇل قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ، سالاھىددىن ئۇچۇن خىزمەت قىلىشىم مۇمكىن دەپ قارىدى. لېكىن شۇئان كۆڭلى سەل غەلىتە بولدىيۇ، بىراق ئۆز خوجىسىنىڭ مەنپەئەتى ئۇچۇن بۇ ھىسسىياتىنى بېسىشقا مەجبۇر بولدى.

تۇن پەردىسى تارتىلغاندا، ئىمادىددىن كىيىملىرىنى كىيىپ، قورالىنىپ، ئەنجۈرلۈككە كەلدى. ئەمدىلا كېلىپ تۇرۇشىغا، ئايال قىياپەتلىك بىر كۆلەڭگۈنىڭ مۇشۇ تەرەپكە كېلىۋاتقىنى كۆرۈندى. ئىمادىددىن يېقىن بېرىپ قارىغان ئىدى، ئۇ كىشى دەل يانىڭى مۇلازىم بولۇپ، ئايالچە چاپان يېپىنىۋالغان ئىدى. مۇلازىم ئۇنىڭ غىمۇ ئاشۇنداق بىر چاپانىنى كىيگۈزدى. ئاندىن ئىككىسى غىپپىدىلا باققا كىرىپ كەتتى. ھەممە يەر قاپ - قاراڭغۇ بولۇپ، دەرەخلەرنىڭ قارىسى غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇلار ئۇن - تىن چىقارماي بىردەم ماڭغاندىن كېيىن، مۇلازىم ئىمادىددىننىڭ قولىنى كاپىدا تۆتۈپ، ئۇنى يوغان بىر ئازگالغا باشلاپ چۈشتى. مۇلازىم ئازگالدىكى چاتقاللارنى قولىرى بىلەن قايرىدى، ئىمادىددىن ھالقىسى بار تۆمۈر ئىشىكنى ئۇرۇلدى. ئۇلار بۇ تۆمۈر ئىشىكنى

ئېچىۋېدى، ئىمادىددىنغا زەھەرلىك بۇس ئارىلاش سوغاق شامال ئۇرۇندى، ئۇ بۇ يەرنىڭ لەخمىنىڭ ئاغزى ئىكەنلىگىنى بىلدى.

— ئارقامدىن ماڭسىلا! — دېدى مۇلازىم.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭدى. لەخمىنىڭ يولىغا شېغىل ياتقۇزۇلغانلىغى بىلىندى. لەخمىنىڭ ئىچى گۆردەك قاپ ـ قاراڭغۇ بولغاچقا، تامنى سىپىلاپ مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. ئېچكىرىلىگەنسېرى زەھەرلىك بۇسنىڭ ھىدى كۈچەيمەكتە ئىدى، يەنە زەي پۇراپ تۇراتتى. ئىمادىددىن ئالدىنىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ:

— سەن بۇ يولدا مېڭىپ باققانمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— سىلىنىڭ قاشلىرىغا مۇشۇ يول بىلەن كەلدىم، — دېدى مۇلازىم.

ئىمادىددىننىڭ ئەمدى كۆڭلى تىندى، قايتا گۇمان قىلمىدى. بىردىنلا ئۇنىڭ بېشى ئۇستىدە ئايال شەپسى ئاڭلىنىپ قالدى. مۇلازىم دەرھال ئۇنىڭغا:

— ئۇستىمىز كېچىك قەسىر، ئالدى تەرىپىمىزدە مەيدان ۋە خەلىپە ئوردىسى بار، ئۇ يەردىن ئۆتسەك قەسىرنىساغا يېتىمىز، — دېدى.

مۇلازىم قەسىرنىسانىڭ ئاستىغا كەلگەنلىگىنى سەزگەندە، ئىمادىددىننى توختاشقا ئىما قىلدى، ئاندىن پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بېرىپ ئىشىكنى ئاستا ئېچىۋېدى، ۋاللىدا چىراق يورۇغى چۈشتى. مۇلازىم ئۇنىڭ قولىدىن يېتىلەپ بىرنەچچە باسقۇچلۇق تاش پەلەمپەيدىن چىقىپ بىر ئۆيگە ئېلىپ كىردى. ئىمادىددىن ئۆزىنىڭ ۋە مۇلازىمنىڭ ئۇستۇاشلىرىدىكى توپا، ئۆمۈچۈك تورلىرىغا قاراپ قويدى. ئاندىن ئىككىسى تاش چاپانلىرىنى سېلىۋېتىپ، گىلەم سېلىنغان بىر ئۆيگە كىرىشتى، ئىمادىددىن بۇ ئۆينىڭ قەسىرنىسادىكى ئۆيلەردىن ئىكەنلىگىگە ئىشەندى.

مۇلازىم ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى چىقىپ كەتتى.

ئىمادىددىن ئولتۇرغاندىن كېيىن، دەرھال مەلىكە سەييىدەنى كۆرىدىغانلىغىنى ئويلاپ هودۇقۇپ كەتتى. خېلى بىر هازادىن كېيىن مۇلازىم ئىشكىنى ئېچىپ كىرىپ كەلدى، ئارقىدىن مەلىكە سەييىدەنىڭ ئىنىگانىسى ياقۇتە كىردى. ئۇ ئىمادىددىنغا تونۇشتەك بىلىندى ـ دە، ئۇنى بۇرۇن كۆرگەنلىگى ئېسىگە كەلدى.

ياقۇتە ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن، مۇلازىمنى چىقىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى. ئۆيدە ئىككىيلەن قالغاندىن كېيىن، ياقۇتە گەپ ئېچىپ:

— تەقسىر، مۇشۇنداق كېچىدە سېنى تەكلىپ قىلىپ بەـ ئارام قىلىپ قويدۇق، — دىدى.

— هېچقىسى يوق. مېنىڭ كېلىشىم باش ئاغرىغى كەلتۈرـ مىسلا بولدى.

— ئىنشائاللا، باش ئاغرىغى كەلتۈرمەيدۇ، — دىدى ياقۇتە، ئاندىن: — بۇرۇن مېنى كۆرگەنلىگىڭ ئېسىڭدە يوقمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئېسىمدە. بىز كۆرۈشكەن، — دىدى ئىمادىددىن.

— بېشىمىزغا كۈن چۈشكەندە بىردىنلا يېنىمىزدا پەيدا بولـ غانلىغىڭ، مەلىكىمىز سەييىدەنى قۇتقۇزۇۋېلىشتا كۆرسەتكەن پىداكارلىغىڭ مەڭگۈ ئېسىمدىن كەتمەيدۇ. ئۇ سېنىڭ قىلغان ياخشىلىغىڭنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ، جانغا ئارا تۇرغان هېممە تىڭگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن سېنى تولىمۇ كۆرگۈسى كەلدى، لېكىن سەن شۇندىن بۇيان كەلمىدىڭ.

— بىراق مېنىڭ ئۇ ئىشىم ئىنئام ئۈچۈن ئەمەس ئىدى.

— دەرۋەقە، ئىنئام هەمىشلا هاجەت بولمۇرمەيدۇ. ئەمما ئىلتىپاتقا ئېرىشكۈچى ئىلتىپات قىلغۇچىغا هەشقاللا ـ رەهمەت ئېيتىش بار گەپ. هاسىل كالام، بۇنىڭ مەن بىلەن مۇناسىۋىتى يوق، ئىككىڭلارغىلا مۇناسىۋەتلىك. ئىككىڭلار كۆرۈشكەندە مەن

ئوشۇقچە بولـۇپ قالـمەن. تـەقسىر، شـۇنداق ئەمەسمۇ؟ — ئۇ گەپ قىلىۋېتىپ كۈلۈپ قويدى - دە، تىل بىلەن ئېيتقىلى بولـمايدىغان، پەقەت ئەقىلغىلا ھاۋالە قىلىنىدىغان بىر كـەيپىياتنـى ئىپادە قىلدى.

ئىمادىددىن شۇ ئان ئۇنىڭ گېپىنىڭ تېگىگە يېتىپ، بەقەدەك قـىزىرىپ كەتتى، يۈرىگىگە ئوت كەتكەندەك بولدى. لېكىن ياقۇتە ئېيتقاندەك بولۇشنىڭ راستلىغىغا ئىشىنىشكە جۈرئەت قىلالـمايتتى، چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن مەلىكە سەييىدە ئوتتۇرىسىدا ئاسمان بىلەن زېمىندەك پەرق بار: مەلىكە سەييىدە بولسا خەلىپىنىڭ ھەمشىرىسى، مىسىردىكى بارلىق مۈسۈلمان خوتۇن - قىزلارنىڭ ئايال پادىشاسى - دە! بۇنى چۈشىنىدىغان ئىمادىددىن ياقۇتەنىڭ گېپىنى چۈشەنمىگەن بولۇۋېلىپ:

— مەلىكە سەييىدە خېنىم ياخشى تـۇرغـاندۇ؟ تـېنى ساقتۇ؟ — دېدى.

— ئۇنىڭ خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالمىدىڭمۇ؟

— ئالدىم. مېنى نىمىشقا چاقىرتتىڭىز؟

— چاچ قېنى؟

— مانا، — ئىمادىددىن يېنىدىن ھىلىقى بىر تۇتام چاچنى چىقاردى.

— بۇنى ئۆتكەن قېتىمدىكىدەك ئېگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىشنى خالىمامسەن؟

— خالىمامدىغان. مانا ھازىر مۇشۇ چاچ ئېگىسىنىڭ تەكـلىۋى بىلەن بۇ يەرگە كېلىپ تۇرۇپتىمەن. بىرەر ۋەقـە بولدىمۇ؟

— ئۇ ساقا ھەشقاللا - رەھمەت ئېيتماقچى. بۇ بىر تەنزىق مەرۋايىتنى ساقا چىقارتتى، — دەپ، ئۇنىڭغا سۇندى.

ئىمادىددىن بىر تەنزىق مەرۋايىتنى ئالدى، لېكىن كۆز قىرىـنىمۇ سالماي قايتۇرۇپ بەردى ۋە:

— مەلىكەمنىڭ ئىلتىپاتىغا مەندىن رەھمەت ئېيتىپ قويۇڭ. لېكىن ماڭا بۇنداق مۇكاپات لازىم ئەمەس. مەن ئۇ كىشىنى مۇكاپات ئېلىش تاماسىدا قۇتقۇزمىغان.

ئىمادىددىننىڭ ھەركىتى ياقۇتەدە ھۆرمەت تۇيغۇسىنى قوزغىدى. لېكىن ياقۇتە چاندۇرماي، رەنجىگەن بولۇپ مۇنداق دېدى:

— مەن بۇيرۇققا بىنائەن بۇ ھەدىيىنى ساڭا تاپشۇرىمەن، قوبۇل قىلمىساڭ، ئىگىسىنى چاقىرىمەن، ئۇ ئۆزى بەرسۇن. لېكىن ساڭا شۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويايكى، ئىمادىددىن تەقسىر، ئۇ ناھايىتى كەسكىن كىشى.

ياقۇتە مەرۋايىت تىزىقنى گىلەم ئۈستىگە تاشلۇۋېتىپ چىقىپ كەتتى. ئىمادىددىن نېمە قىلىشنى بىلمەي قالدى. بىر دەمدىن كېيىن، ياقۇتە قايتىپ كىردى، ئارقىدىن مەلىكە سەييىدە كىرىپ كەلدى. مەلىكىنىڭ يۈزى ياغلىق بىلەن ئورالغان، پەقەت ئىككى كۆزىلا ئوچۇق بولۇپ، كۆزلىرى غەمكىن ئىدى. ئىمادىددىن دەس قوپۇپ، ئەدەپ بىلەن بېشىنى ئىگىپ ھۆرمەت بىلدۈردى.

مەلىكە سەييىدە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، دەرھال مۇنداق دېدى:

— ئولتۇرۇڭ، ئىمادىددىن. سىز مېنىڭ ھاياتىمنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان نىجاتچىم، مەن ئۆچۈن ئۆزە تۈرسىڭىز بولمايدۇ. سىزنى مۇشۇنداق كېچىدە چاقىرتىپ ئاۋارە قىلىپ قويىدۇق. ۋەدىگە ئەمەل قىلىپ كەلگەنلىگىڭىزدىن تولىمۇ بەختلىكمەن، — ئۇنىڭ بىرنەچچە ئېغىز گېپىدىن ئىمادىددىنىڭ يۈرىگى ئېرىپ كەتتى ـ دە، ئۇ ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئولتۇردى.

ئىككىيلەن ئولتۇرغاندىن كېيىن، ياقۇتە گىلەمدىكى بايىقى بىر تىزىق مەرۋايىتنى ئېلىپ، مەلىكە سەييىدەگە بېرىپ:

— تاپشۇرۇغۇڭ بويىچە بۇنى ئۇنىڭغا بەرسەم ئالمىدى، — دېدى.

سەييدە مەلىكە مەرۋايىتنى ئېلىپ، ئىمادىددىنغا:

— سىز مېنىڭ ھاياتىمنى قوتقۇزۇپ قالدىڭىز، بۇ ئازغىنا ھەدىيىنىمۇ قوبۇل قىلمامسىز؟ — دىدى، ئاندىن ئۇنىڭمۇ قولىنى ئۇزىتىپ مەرۋايىتنى ئېلىشنى ئۈمىت قىلىپ، ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزاتتى. ئىمادىددىن قول ئۇزىتىشنى كېچىكتۈرگەندە، ياقۇتە تىت — تىت بولۇپ كەتتى ۋە:

— تەقسىر، بايا ئېيتتىمغۇ، مەلىكىنىڭ ئىلتىپاتىنى رەت قىلسىڭىز بولمايدۇ! — دەپ ۋاقىرىدى.

ئىمادىددىن خىجىل بولۇپ قالدى — دە، ئاخىر قولىنى ئۇزىتىپ:

— بۇنى مۇكاپات دەپ ئەمەس، ھەدىيە دەپ ئالاي، — دىدى. قولى مەلىكە سەييدەنىڭ قولىغا تەككەندە ئۇنىڭ قولىنىڭ تىت — تىت رەۋاتقانلىغىنى سەزدى. شۇ چاغدا مەلىكە سەييدەنىڭ پۈتۈن ئەزايىدىكى قانلار ئۆركەشلەپ، يۈزى قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى. ياقۇتە ئۇنىڭ روھىي ھالىتىدىكى پەۋقۇلئاددە ئۆزگىرىشنى سېزىپ، قىزىقچىلىق قىلىپ:

— مەن بەرسەم ئالمىغان ئىدى، سەن بەرسەڭ ئالدىڭ، — دىدى.

— سىز ئۇنى ماڭا مۇكاپات تەرىقىسىدە بەرگەن ئىدىڭىز — شۇڭا رەت قىلدىم؛ مەن بىرەر ياخشى ئىش قىلسام پۇل — مال تاماسىدا قىلمايمەن، — دىدى ئىمادىددىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— ئەمىسە نېمە تاما قىلىسەن؟ — دەپ سوردى ياقۇتە ئىككى بىسلىق قىلىپ، — بايازە، ئىككىلار بۇرۇنلا پۈتۈشۈپ قويۇپتىكەنسىلەر — دە، ...

ئىمادىددىن ياقۇتەنىڭ مۇنداق يالىڭاچ گەپ قىلغىنىدىن ئەجەپلىنىپ قالدى. ئۇ مەلىكە سەييدەنى ياخشى كۆرەتتى، لېكىن مەلىكىنىڭمۇ ئۆزىگە مۇنداق كۆڭۈل بېرىشى ئۇنىڭ ئۈخلاپ چۈشىگىمۇ كىرمىگەن ئىدى. ياقۇتە گەپنى مۇشۇنداق ئېچىپ

ئېيتقاندىن كېيىن، راستىنلا ئىمادىددىننىڭ نىيىتى سەل ئۆزگىرىپ قالدى، لېكىن ئۆز خوجىسى سالاھىددىننىڭ مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلىۋىنى قويغانلىغى دەرھال ئېسىگە كەلدى ـ دە، شۇ ئان نىيىتىدىن ياندى ۋە ئۆز خوجىسى ئالدىدا يەرگە قاراپ قالىدىغان ئىش قىلىپ قويغىنىدىن ئۆزىگە نەپرەتلىنىپ، بۇنداق نىيەتتە بولغانلىغىنى چوڭ ئازغىنلىق دەپ ھېسابلىدى. لېكىن بۇ ئويىنى بىلدۇرۇشكە جۈرئەت قىلالمايتتى. ئۇ ئۆزىنى زوربىغا تەمكىن تۇتۇپ مۇنداق دېدى:

ـــ ئۆتكەن نۆۋەت بىر ـ ئىككى مەلئۇننىڭ مەلىكە خېنىمنى ئېلىپ قېچىشقا ۋە ھاقارەتلەشكە ئۇرۇنغىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، قۇتقۇزۇالمىسام بولمايتتى، ئەلۋەتتە!

مەلىكە سەييىدە ئىمادىددىنغا كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى، ئىمادىددىننىڭ گېپى تۈگىگەندە، شۇ ئان يۈزىنى ئېچىۋېتىپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:

ـــ مېنىڭ ھەقىقى ئەپتى ـ چىرايىمنى كۆرۈپ قويسىڭىزمۇ ئۇشۇقچە بولماس، چۈنكى سىز مېنىڭ ھاياتىمنى قۇتقۇزۇۋالغان ئىدىڭىز. شۇ چاغدا، مەن بالا ـ قازاغا يولۇققاندا، ئوردىدا نەچچە ئونلىغان تۇققانلىرىم ۋە مۇلازىملىرىم بار ئىدى، ئۇلار مېنىڭ مۇشكۈل ئەھۋالدا قالغىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ، بىرسىمۇ سىزدەك كۆكرەك كېرىپ چىقىپ پىداكارلىق كۆرسىتەلمىدى. شۇ چاغدا سىزنى ئاسماندىن چۈشكەن نىجات يۇلتۇز دەپ قارىدىم، بىراق سىزنىڭ شۇ چاغدا قانداق ھېسسىياتتا ئىكەنلىگىڭىز ماڭا نامەلۇم، ـــ مەلىكە سۆزلەپ بولۇپ يۈرىگى دۈپۈلدەپ سوقۇپ، يۆزى قىزىرىپ كەتتى.

ـــ ئۇ چاغدا مېنىڭ مۇددىئايىم مەۋلانىم سۇلتان سالاھىددىن ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدى، ـــ ئىمادىددىن مەلىكە سەييىدەنىڭ ئارتۇقچە ماختىغىنىدىن ئۇنىڭ ئۆزىگە ئىشتىياقى

بارلىغىنى سەزگەن بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزىنى دۆت كۆرسەتتى. ئۇ سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دېدى: — سۇلتان سالاھىددىن بىزگە قەسىرگە ئوت قويماڭلار دەپ ئەمرى قىلغان، لېكىن مەن بىر پارچە ئوتنىڭ مۇشۇ ئۆيي تەرەپكە كەلگەنلىگىنى كۆرۈپ قالدىم. بىراۋ توپىلاڭدا توغاچ ئوغرىلىماقچى بولۇۋېتىپتۇ دەپ گۇمانلىنىپ تۇرغىنىمدا، نەقاپلانغان بىر مەلئۇننىڭ مەلىكىنى ئېلىپ قېچىشقا ئۇرۇنۇپ، ھوجرىلىرىغا كىرىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ قالدىم. كۆزۈمگە ھەچنەرسە كۆرۈنمىگەن ھالدا بېسىپ كىرىپ ئۇلارنى قوغلۇۋەتتىم. لېكىن شۇ چاغدا ئۆزلىرىنىڭ خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ھەمشىرىسى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىم. ئۆزلىرىنى كۆرگەندە ئالتۇندەل چاچلىرىنىڭ مەندىكى چاچ بىلەن پۈتۈنلەي ئوخشاشلىغىنى كۆرۈپ، ئۆزلىرىنى مەندىكى چاچنىڭ ئىگىسى شۇ دەپ پەملەپ چاچنى ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بەردىم.

— مېنىڭ چېچىم قانداق بولۇپ سىزنىڭ قولىڭىزغا چۈشۈپ قالغان؟ — دەپ سۈرۈشتە قىلدى مەلىكە.

— ئۇ چاچنى دەمەشقتە سۇلتان نۇرىددىن بەرگەن، — دېدى ئىمادىددىن، ئاندىن يەنە بايىقى گەپكە قايتىپ مۇنداق دېدى: — ئۆزلىرىنى قۇتقۇزغان چاغدىكى ھېسسىياتىمنى سۇراپ قالدىلا، مېنىڭ شۇ چاغدىكى ھېسسىياتىم خەۋپتە قالغان كىشىنى قۇتقۇزۇش يولىدا ئادەتتىكى ئادەملەردە بولىدىغا تېگىشلىك قىزغىنلىق، خالاس.

— سىزنىڭ ئەنە شۇ ئالىجاناپ ئىشىڭىزغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈنلا سىزنى بۇ يەرگە تەكلىپ قىلغان.

ئۇنىڭ ماختىشىدىن ئىمادىددىن قىزىرىپ كەتتى ۋە تارتىنچاقلىق بىلەن مۇنداق دېدى:

— مەلىكەم، ئاشۇرۇۋەتتىلە. مەن ئالىجاناپ مەلىكە خېنىمنىڭ مۇنچىلىك ماختىشىغا ئەرزىمەيمەن. پەقەت بولسام بىر چاكار،

ئۆز غوجامنىڭ بەخەتەرلىگىنى قوغداش مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم.

— مەن سىزگە ئېيتىپ قويايى، ئىمادىددىن، سىز چاكار ئەمەس. سىز خەلىپىنىڭ ھەدىسى ئۇچۇن باشقا ئېسىلزادىلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان ياخشى ئىشنى قىلدىڭىز. سىزدە ئالى نەسەپلىك بەگزادىلەرنىڭ ۋۇجۇدىدىن تېپىلمايدىغان، نۇرلۇق يۈلتۇزدەك پاك يۈرەك بار. گۈزەل پەزىلەتلىك سىزنىڭ سالاھىيىتىڭىزنى يۇقۇرى كۆتۈرۈپ، ئالى نەسەبلىكلەر سېپىگە ئېلىپ كىردى. شۇڭا ئەمدى سىز چاكار ئەمەس، ئۇنىڭ ئۇستىگە سىز ناھايىتى كاتتا كىشى بولۇپ قالىسىز!

مەلىكە سەييىدەنىڭ تەلەپپۇزىدا ئىمادىددىننىڭ گۇمانلىنىشىغا قىلچە ئورۇن يوق ئىدى.

مەلىكە سەييىدەنىڭ ئۇنى كاتتا كىشى بولۇپ قالىسىز دېگىنىنىڭ نەجمىددىننىڭ بەرگەن ۋەدىسى بىلەن ئوخشاش بولۇپ چىققىنىغا ئىمادىددىن خوشال بولدى. ئۇ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ مۇنداق دېدى:

— مەلىكە خېنىمنىڭ ياخشى تىلەكداشلىغى مېنى ھودۇقتۇرۇپ قويدى، ئۆزلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىنى قوبۇل قىلماي ھەددىم ئەمەس. مېنىڭ مەۋلانىم سۇلتان سالاھىددىن تۇنۇگۈن مېنى ئۆزىگە يارەمچى قىلىپ ئۆستۇردى. دېمەك، ئۆزلىرىنىڭ ياخشى تىلەكلىرى ئاللاغا يېتىپتۇ.

«سالاھىددىن» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلاپ، سەييىدەنىڭ كەيپى ئۇچتى. ئۇ سالاھىددىننىڭ ئۆزىگە بۆيىنىش تەلىۋىنى قويغانلىغىنى ئەسلەپ، ئۆز ئىسمىنىڭ سالاھىددىن بىلەن باغلىنىشىنى چىڭ دېلىدىن ياقتۇرمىدى، لېكىن سالاھىددىننىڭ ئىمادىددىننى مۇھىم خىزمەتكە قويغىنىدىن خوشال بولۇپ، كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— سىز ئۆستۈرۈشكە تېگىشلىك. ئەگەر خالىمىسىڭىز،

سالاهىددىن ۋە باشقا ئالى ئەسەپلىك كىشىلەر قولىغا كەلتۈرىلىمگەن شۆھرەت ۋە مەرتىۋىگە مۇشەررەپ بولمىسۇن، — ئۇ مۇشۇ گەپلەرنى قىلغاندا، پۈتۈن ۋۇجۇدى سۆيۈنۈپ، كۆزلىرى خۇمارلىشىپ كەتتى، ئۆز ھىسسىياتىنى چوڭ يۈرەكلىك بىلەن ئىپتىۋەتكىنىگە پۇشايمان قىلغاندەك، خىجىل بولۇپ يەرگە قارىۋالدى ۋە نېمە قىلىشىنى بىلمەي، كۆكرىگىگە تاشلىنىپ تۇرغان چېچىنى ئويناپ تۇردى.

شۇ تاپتا ئىمادىددىن ئىنتايىن ھاياجانغا چۈمدى، بولۇپمۇ مەلىكە ئۇنى سالاهىددىنغا زىيادە ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن، مەلىكىنىڭ ئۆزىگە مۇھەببەت باغلىغانلىغىدا ھېچقانداق شەك قالمىدى. لېكىن ئۇ: «سالاهىددىن بۇ مەلىكىنى ئۆز نىكاھىغا ئالماقچى بولۇۋاتىدۇ، مەن بولسام سالاهىددىنىڭ خىزمەتچىسى. ئۆز خوجايىنىمنىڭ مەنپەئەتىگە چاڭگال سالسام قانداق بولىدۇ؟» دەپ ئويلىدى - دە، دەس ئورنىدىن تۇرۇپ:

— مەلىكەم، مەن بولسام سۇلتان سالاهىددىنىڭ چاكىرى ئۇ كىشى تاپشۇرغان پەۋقۇلئاددە بىر ۋەزىپىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن بۈگۈن كېچە يولغا چىقماقچىمەن. شۇڭا بۇ يەردە ئارتۇق تۇرالمايمەن. ھازىر ئۆزلىرى بىلەن خوشلىشاي، — دەپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

مەلىكە سەييىدە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ، بۇيرۇققا ئوخشاش تەلەپپۇز بىلەن مۇنداق دېدى:

— مەن يەنە تەكرار ئېيتىپ قويماي، بۇنىڭدىن كېيىن سىز ھېچكىمنىڭ چاكىرى ئەمەس، بەلكى مەرتىۋىلىك بىر زات، مۇستەقىل خوجا. سىز مەلۇم بىر كىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلماسلىغىڭىز كېرەك. ھازىر مەن سىزگە مۇھتاج، مېنى قۇتقۇزۇۋېلىشىڭىز لازىم. سىز باتۇر، ئالىجاناپ كىشى تۇرۇپ، بېشىمغا كۈن

چۈشكەنده قاراپ تۇرماسسىز ئەلۋەتتە!

ئىمادىددىن ئەمدى ۋاقىتنى كېچىكتۈرمەي دەرھال بۇ يەردىن چىقىپ كېتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدى - دە، غەيرەتكە كېلىپ:

— شۇڭا دەرھال مېڭىشىم كېرەك، ئۇستۈمده مۇھىم ۋەزىپە بار، بۇ ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشقا قەسەم قىلغان ئىدىم، — دىدى.

مەلىكە ئۇنىڭ جاۋابىدىن ناھايىتى رەنجىپ تەتۈر قارىۋالدى ۋە يىغلىدى.

ياقۇتە بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ:

— ئىمادىددىن، مەلىكەمنى نا ئۇمىت قىلما، سەن ئۇنىڭ ئارزۇ - ئۇمىدىنى تېخىچە چۈشەنمىدىڭمۇ؟ — دىدى.

— مەلىكەمنىڭ ياخشى نىيىتىنى چۈشەندىم، بۇنداق زور ھىممەتنى ياندۇرۇشقا بېشىم ئون ئەمەس، لېكىن مەن سۇلتان سالاھىددىنىڭ خىزمەتچىسى، ئۇ كىشى ماڭا مۇھىم ۋەزىپە تاپشۇرغان، بۇ ئىشقا قىلچە سۇسلۇق قىلالمايمەن، — دىدى ئىمادىددىن، ئاندىن مەلىكە سەييىدەگە بۇرۇلۇپ: — مەلىكەم، رەنجىمىسلە، ئۆزلىرىنىڭ ياخشى ھىممەتلىرىنى يۇرىگىمده ساقلايمەن، كۆپتىن - كۆپ مىننەتدارمەن، — دىدى.

ئىمادىددىنىڭ ئاخىرقى گېپى مەلىكە سەييىدەگە ھوزۇر ۋە خوشاللىق بەخش ئەتتى. ئۇ ئىمادىددىنىڭ كۆزىگە لەپپىده بىر قاراپ قويۇپ، ئەيىپلەش ۋە نازلىنىپ رەنجىش تەلەپپۇزى بىلەن مۇنداق دىدى:

— ئۆزىڭىز توغرىلىق گەپ قىلسام، گەپنى ھەدەپ سالاھىددىن تەرەپكە تارتمىسىز، سالاھىددىن بىلەن بىزنىڭ نىمە كارىمىز؟ ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەزىرلىگىنى قىلمۇھرسۇن، ئۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ قىلچە مۇناسىۋىتىمىز يوق، سىز تېخىچە چۈشەنمەيۋاتامسىز؟

136

ئىمادىددىن ھەم چۆچۈش، ھەم خوشاللىق ئىچىدە ئالاقزادە بولۇپ قالدى. ئۇ مەلىكە سەييدەنىڭ سالاھىددىنىي ياقتۇرماي، ئۆزىگە مۇھەببەت باغلاپ قالغانلىغىنى مانا ئەمدىلا جەزملەشتۈردى. ئۇ سەل ئەس ـ ھۇشىنى يوقىتىپ قويدى، لېكىن ئۆز ھىسسىياتىنى ئەقلىي كۈچى بىلەن تىزگىنلىۋالدى. ئۇ ئورۇنلاشقا قەسەم قىلغان ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن، قانداقلا بولمىسۇن، بۇگۈن كېچە يولغا چىقىشى شەرت. ئۇ ئەدەپلىك بىلەن مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ ئۆزلىرىگە ئېيتىدىغىنىم شۇكى، ئۆزلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىنى ھەقىقەتەن چۈشەندىم، مۇبادا يەنە چۈشەنمىگەن جايلىرىم بار دېيىلسە، بۇنداق بەختتىن بەھرىمەن بولۇش ماڭا ئەمەس، سۇلتان سالاھىددىنغا نېسىپ ئىكەنلىگىنى كۆرسىتىدۇ. گەپنى ئوچۇق ئېيتقىنىمنى كەچۈرگەيلا: ئۆزلىرى سۇلتان سالاھىددىنىي تېخى چۈشەنمەيدىكەنلا، ئۇ كىشىنى ھەقىقى چۈشەنسىلە، ئۇنىڭ تەكەببۇرلۇقى يوق ئېسىل كىشى ئىكەنلىگىنى بىلەتتىلە. شۇنداق بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزلىرىنىڭ ئىرادىسىگە بوي سۇنۇشقا، ئۆزلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئىتائەت قىلىشقا مەجبۇرمەن. بىراق ...

— «بىراق» دېگەن گەپنى قىلماڭ، — دەپ، مەلىكە ئۇنىڭ گېپىنىڭ شېخىغا ئۇرۇۋەتتى ۋە كۆزلىرىدە خوشاللىق ياشلىرى ئەگمىدى. ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ماڭا سىزنىڭ مېنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشۇمغا ئىتائەت قىلىش توغرىسىدىكى گېپىڭىزلا ياقىدۇ، — دېدى.

— مەن پۈتۈنلەي ئۆزلىرىگە بوي سۇنمەن، بىراق مەن خىزمىتىمنى پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن شۇنداق بولىدۇ. مەن ئەتە تاڭ سۈزۈلگىچە قاھىرىدىن چىقىپ كېتىشكە قەسەم قىلغان، ۋاقىت ناھايىتى قىس، مەلىكەمدىن ئەپۇ سورايمەن، ئەمدى قايتاي، — دېدى ئىمادىددىن ئۆتۈنۈپ.

— قەيەرگە بارماقچى، نىمىشقا شۇنچە ئالدىرايسىز؟ — دەپ سورىدى مەلىكە ئەنسىرەپ.

— ۋەزىپەمنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن مەلۇم بىر يەرگە باراتتىم.

— زادى نە ئۇ؟

— بۇ ۋەزىپە سۇلتان سالاھىددىن بىلەن مۇناسىۋەتلىك، — دىدى ئىمادىددىن ئوچۇق ئېيتىشقا پېتىنالماي.

ئۇنىڭ تەپسىلى ئېيتىشقا ئۇيغايسىزلانغانلىغىنى بىلگەن مەلىكە سەيىدە قايتا سۈرۈشتە قىلماي جىم بولۇپ قالدى.

ئىمادىددىن يۈرىگىگە ئىشىق ئوتى تۇتاشقانلىغىنى سەزدى، مەلىكە سەيىدەگە بولغان مۇھەببىتى بارغانسېرى چوڭقۇرلاشماقتا ئىدى. لېكىن نىمە بولسا بولسۇن، قىلچە ئىككىلەنمەستىن مەلىكە بىلەن خوشلىشىپ، مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئىجرا قىلىشقا ئاتلىنىشى كېرەك ئىدى.

— مەلىكە خېنىم، ئۆزلىرى بىلەن خوشلىشىمىغا ئىجازەت قىلسىلا. خۇدا پانايىدا ساقلاپ، ئامان ـ ئېسەن قايتىپ كەلسەم، شۇ چاغدا ئۆزلىرىنى رازى قىلىمەن، — دىدى ئىمادىددىن.

* * * *

شۇ گەپتىن كېيىن، ئىمادىددىن مەلىكىگە قولىنى ئۇزاتتى، لېكىن مەلىكە لام ـ جىم دىمىدى. ئۇ ئىمادىددىننى قالدۇرۇشنىڭ ئامالىنى ئىزلىمەكتە ئىدى، چۈنكى ئىمادىددىننىڭ بىردەم بولسىمۇ ئۆز يېنىدا كۆپىرەك تۇرۇشىنى، ئۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە ئېغىز بولسىمۇ جىقراق مۇڭدىشىشنى خالايتتى.

ئۇشتۇمتۇتلا سىرتتا تېز ـ تېز باسقان قەدەم شەپىسى ئاڭلاندى، ئۇچەيلەن دېڭ تۇرۇپ قېلىشتى، ياقۇتە قورققىنىدىن

تامدەك تاتىرىپ كەتتى. ھەتتا ئىشككە بېرىپ قاراپ بېقىشنىمۇ ئۇنتۇدى. ئۇلار ئالاقزادە بولۇپ تۇرغانىدا، ئىمادىددىننى باشلاپ كەلگەن مۇلازىم چىرايىدا ئادەم تەلەتى قالمىغان ھالدا پالاقشىپ كىردى. مەلىكە سەييىدە نىمە ئىش بولغانلىغىنى سورىۋىدى، ئۇ تىترىگەن ھالدا:

— باھائىددىن قارا قۇش ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشكىلى كەپتۇ! — دىدى.

— نىمە، باھائىددىن دەمسەن؟ مەن بىلەن نىمىشقا كۆرۈشىدىكەن؟ — مەلىكە سەييىدە باھائىددىننىڭ تۇيۇقسىز كەلگەنلىگىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ ئەندىشە قىلدى.

— ئۆزلىرىنىڭ تاپشۇرۇقلىرى بويىچە سىرتتا كۆزىتىپ تۇراتتىم. بىردىنلا، بېشىنى رومال بىلەن ئورىۋالغان بىر كىشى ئاتلىق قەسىرگە ئالدىراش كىرىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ قالدىم، لېكىن كىملىگىنى تونۇيالمىدىم. بىراق ئۇنىڭ باھائىددىن ھەزرەت بىلەن كۆرۈشمەن دىگىنىنى ئاڭلىدىم، ئۇلار كۆرۈشتى، نىمە دىيىشكىنىنى بىلمىدىم. باھائىددىن ھەزرەت ئاشۇ ناتونۇش كىشىنى دەرۋازىدىن ئۆزىتىپ قويغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ مۇلازىمىنى يول باشلاشقا بۇيرۇپ مۇشۇ يەرگە كەلدى، شۇڭا مەن دەرھال ئۆزلىرىگە مەلۇم قىلغىلى كىردىم.

ئۇينى شۇ ئان سۇر باستى. مەلىكە سەييىدە غەزەپلىنىپ:

— ئىمادىددىننىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىگىنى قاغىش تەككۇر باھائىددىن بىلگەنمىدىكىنا؟ — دىدى.

— باھائىددىننىڭ كېلىشى ئىمادىددىنغا مۇناسىۋەتلىك بولۇشى ناتايىنغۇ دەيمەن! — ياقۇتە گۇمانلاندى.

— چوقۇم مۇناسىۋەتلىك. مەيلى، كەلسە كەلمەمدۇ. ئۆزەم تاقابىل تۇرۇپ نوخۇلىسىنى ئېلىپ يولغا سالىمەن، — دىدى مەلىكە.

ئىمادىددىن ئىشنىڭ جىددىلىگىنى سەزدى - دە، جاۋاپ كارلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىش نىيىتىگە كېلىپ، مەلىكە بىلەن ياقۇتەگە مۇنداق دېدى:

— ئىشنى كىم تېرىسا، شۇ جاۋاپ قىلىدۇ، سىلەرگە مەن كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرگەندىكىن، ئاقىۋىتىگە ئۆزۈم ئىگە.

— بۇ يەردە سىزنىڭ باش قاتۇرۇشىڭىز ھاجەتسىز، — دېدى مەلىكە سەييىدە بېشىنى چايقاپ، — بىراق، ئارزۇ - ئۈمىد دېمىگە خىلاپ ھالدا سىزنىڭ كېتىشىڭىزگە ئىجازەت بېرىشكە مەجبۇرمەن، ئەمما كۆڭلۈم يېرىم بولىدۇ، — ئۇ مۇلازىمغا: — سەن ئىمادىددىن جاناپنى لەخمە ئارقىلىق ئۆيىگە ئاپىرىپ قوي، — دەپ بۇيرۇدى ۋە شۇ ئان كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش ئاقتى، كۆزلىرىنى ئېرتىۋېتىپ، ئىمادىددىنغا تارتىشقان ھالدا مۇنداق دېدى: — ۋە دىڭىزدە تۇرۇشىڭىزنى ئۈمىت قىلىمەن، مېنى ئۇنتۇپ قالماڭ. مەن ئىنتايىن ئۈمىتسىزلىك ئىچىدە قالدىم، سىزنىڭ دەردىمگە دەرمان بولۇشىڭىزغا كېچە - كۈندۈز تەشنا-مەن. باھائىددىننىڭ كېلىپ قېلىشى بىزنىڭ سۆھبىتىمىزنى ئۈزۈپ قويدى، سىزگە دەردىمنى ئېيتىپ بولالمىدىم. ئېيتىپ بولالمىغان گەپلىرىمنى زىرەك مىڭىڭىز ۋە كىشىنى ياخشى كۆرىدىغان يۈرىگىڭىز بىلەن چۈشىنىڭ! ھازىرقى ھىسسىياتىمنى گەپ بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. ھاسىل كالام، قۇرغاقچىلىقتا كىشىلەر بۇلۇتقا تەلمۈرگەندەك، سىزنىڭ يانا بىر كېلىشىڭىزنى تۆت كۆز بىلەن كۈتىمەن. مەن بۇ ئوردىدا قەپەزگە سولانغان بىر قۇش، زىندانغا ئوخشايدىغان بۇ ئوردىدىن سىز بىلەن بىللە ئۇچۇپ كېتىشنى ئۈمىت قىلىمەن، — مەلىكە يەنە يىغلىدى.

مەلىكە سەييىدەنىڭ گەپلىرى ئىمادىددىنغا قاتتىق تەسىر قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىر چاكار ئىكەنلىگىنى، بۇنىڭغا قارىماي،

مىسىر بويىچە نام - نەسەپتە ئەڭ مەشھۇر، ھۆسنى - جامالدا ئەڭ گۈزەل بىر قىزنىڭ ئۆزىنىڭ مۇھەببەتىگە تەشنا بولۇۋاتقانلىغىنى ئويلىغاندا، يۈرەك قېتىغا يوشۇرۇنغان مۇھەببەت دولقۇنى ئۆزى قۇرغان توسمىنى بۇزۇپ تاشلىغىلى تاس قالدى. لېكىن ئۆز خوجىسى سالاھىددىنغا بولغان ھۆرمىتى ئۇنىڭغا ھاي بەردى. ئۇ مەلىكىگە ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغاندىلا، ئاندىن ئۇنىڭ خاھىشىغا ئىتائەت قىلىدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

مەلىكە سەييىدە بۇنىڭغا قانائەتلەنمەي، ئۇنىڭ ئېنىق بىرنېمە دېيىشىنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى. تىت - تىت بولۇپ تۇرغان ياقۇتە مەلىكىگە:

— باھائىددىن سىرتتا سېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ، بەك ھايال بولۇپ قالساڭ چاتاق بولىدۇ، — دېدى - دە، ئىمادىددىننىڭ قولىدىن سۆرىگىنىچە لەخمە ئاغزىغا ئېلىپ كەلدى. يۇ يەردە كۈتۈپ تۇرغان مۇلازىم لەخمىنىڭ ئىشىگىنى ئاچتى، ئىمادىددىن بىلەن ئىككىسى ياسىنۇالىدىغان چاپانلىرىنى كىيىپ تېزلا لەخمىگە چۈشۈپ كەتتى.

ئىمادىددىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، سەييىدە ئەس - ھۇشىنى يىغدى، ئاندىن ئالدىرىماي چاچلىرىنى تۈزەپ، كۆزلىرىدىكى ياش يۇقىلىرىنى ئېرتىپ، راۋۇرۇس خەلىپىنىڭ ھەمشىرىسى ئىس-كەتىگە كەلدى - دە، چوڭ سۇپىەت مېڭىپ قوبۇلخانىغا چىقتى. باھائىددىن قوبۇلخاندا ئىدى. ئۇنىڭ كەلگەنلىگىدىن مەلىكىنىڭ تازا چىشى قېرىشقانلىغى چىرايىدىن چىقىپ تۇراتتى.

باھائىددىن قارا قۇشمۇ ئۇنىڭغا پىسەنت قىلماي:

— ئالغان مەلۇماتىمغا قارىغاندا، بۈگۈن كېچىدە يات بىر ئەر كىشى قەسىرنىساغا بېسىپ كىرگەن، خەۋەرلىرى بارمىكىن؟ — دەپ گەپنى ئوچۇقلا ئېيتتى.

— قىزىق گەپقۇ، بۇنداق ئىشنى مەن نەدىن بىلەي! —

— دېدى مەلىكە غەزەپ بىلەن، — قەسىرنىڭ ھەممە ئاچقۇچى ئۆزەڭدە، يوللارغا قاراۋۇللارنى ئۆزەڭ قويمىسەن، ئىشىك - رۇجەك لەرنىڭ ئۆزەڭ تاقايسەن، يات كىشى كىرگەن بولسا، بۇنىڭغا ئالدى بىلەن ئۆزەڭ جاۋابكار بولۇشۇڭ كېرەك.

— بۇ ئادەم چوڭ ئىشكىتىن كىرمىگەن.

— بولمىسا ئاسماندىن چۈشۈپتىمۇ؟ — مەلىكە ئۇنىڭغا ھۆرپىيىپ ۋاقىرىدى.

— مەلىكە ئالىلىرى، ئاچچىقلىرىغا ھاي بەرسىلە. مېنىڭ ئۆزلىرىدىن سورىشىمغۇ ئەمرۇلمۇئىمنىنىڭ ئەمرىنى بېجا كەلتۈرۈش ھەم ئۆزلىرىنىڭ نام - شۆھرەتلىرىنى ساقلاش.

— ماڭا شۇنچىۋالا غەمخورلۇق قىلغىنىڭغا رەھمەت ئېيتسام بولىدىكەن - دە! — دېدى مەلىكە مەسخىرە بىلەن كۈلۈپ، — بۇ يەرگە سىر ئەر كىشىنىڭ ئوغرىلىقچە كىرگەنلىگىنى ماڭا كىم ئېيتتى؟ — دەپ سورىدى يەنە غەزەپ بىلەن.

مەلىكىنىڭ سوئالى باھائىددىننى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى. ئۇ ئۆزىنىڭ تولىمۇ تەنتەكلىك قىلىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلدى - دە، گەپنى باشقا ياققا بۇراپ مۇنداق دېدى:

— مەلىكە ئالىلىرى، باشقىچە چۈشىنىپ قالمىسلا، مەن بۇ ئادەمنى چوقۇم ئۆزلىرىنىڭ مۇشۇ ھۇزۇرىدا دېمەدىم. سىر ئەر كىشىنىڭ قەسىرگە ئوغرىلىقچە كىرگەنلىگىنى بىرسى ماڭا ئېيتتى. ئۆزلىرىگە دېسەم، ماڭا بۇ خەۋەرنى بەتكۈزگەن كىشى مۇھىم ئادەم.

— كىم بەتكۈزگەن بولسىمۇ، بۇ خەۋەر يالغان. — دېدى مەلىكە سىپايە ھالدا. — بۇ مېنىڭ شەخسى قەسىرىم. ئاگاھ ئىشەنمىسەڭ، ئاختۇرا! — ئۇ سۆزلەپ بولۇپ، ئۈدۈل ھوجرىسىغا چىقىپ كەتتى. ياقۇتەمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن ماكىدى. بۇ چاغدا ياقۇتە خوشاللىقتىن ئۇيناقلاپ كەتتى، ئۇ خوجايىنى مەلىكىنىڭ

جاسارىتىگە ۋە خەۋپ - خەتەر ئالدىدا ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ قورقۇنچلۇق بالا - قازادىن ئامان قالغىنىغا ئاپىرىن ئوقۇدى.

مەلىكە سەييىدە ھوجرىسىغا كىرگەندىن كېيىن، ياقۇتە ئۇنى مېھرىۋانلىق بىلەن قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويدى. لېكىن مەلىكە سەييىدەدە قىلچىلىكمۇ خوشاللىقنىڭ ئىپادىسى يوق ئىدى.

— ئىنىگانا، — دىدى ئۇ، — ئېيتە، نېمىشقا بالا - قازا ماڭىلا ئەگىشىپ يۈرىدۇ؟ تەقدىر نېمىشقا مەن بىلەنلا قېرىشىدۇ؟ مەن قانداق قىلىشىم كېرەك؟ — سەييىدەنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش ئاقتى.

— كەرەمىلىك ئاللا گۈۋا، ئىمادىددىن سېنى ياخشى كۆرۈپ قالدى، — دىدى ياقۇتە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، — ئۇنى سىناپ كۆرمەكچى ئەمەسمىدىڭ؟ ئۇنىڭ ئىپادىسى ناھايىتى ئېنىق بولدىغۇ، تېخىچە كۆڭلۈڭ تىنمايۋاتامدۇ؟

— ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ دەمسەن؟ ئۇنىڭ ئارىسالدى بولۇۋاتقانلىغىنى سەزمىدىڭمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەدەپ سالاھىدىننى ئاغزىدىن چۈشەرمەيدۇ تېخى. مېنىڭچە، ئۇ ئۆز خوجايىنىنلا ياخشى كۆرىدۇ.

— ئۆز خوجىسىنى ياخشى كۆرۈشمۇ بىر خىل گۈزەل ئەخلاق! — دىدى ياقۇتە ئىمادىددىننى ئاقلاپ.

— ئەگەر ئۇ مېنى ياخشى كۆرمىسە، ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنىڭ ماڭا نېمە پايدىسى؟ ھە دىسە ئۆز خوجىسىغا خىزمەت قىلىشنى ئويلاپ، مېنىڭ يېنىمدا بىردەم ئوشۇق تۇرۇشنى خالىمىدى. مەن ئۇنى دەپ، ئۆزۈمنىڭ سالاھىيىتىم ۋە مەرتىۋەمنى ئويلىمىدىم، ئىنىمنىڭ ۋە جامائەتچىلىكنىڭ ئەيىپلىشىدىن قورقمىدىم. ئاخىر مەن نېمىگە ئېرىشتىم! بۇ ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى ئىسپاتلاپ بېرەلەمدۇ؟ — سەييىدە كۆڭلىدىكى

نارازىلىغىنى بىراقلا چىقىرىۋالدى.

— ئۇنىڭ سېنى سۆيىدىغانلىغىدا شەك يوق، — دېدى ياقۇتە جەزمەلەشتۈرۈپ، — مەن ئۇنىڭ كۆزىدىن پەملىدىم. لېكىن ئۇ ئالىجاناپ كىشى بولغاچقا، ئوچۇق ئىپادە بىلدۈرمەسلىگى تۇرغان گەپ - تە. دەسلەپ پاراڭلاشقان ۋاقتىڭلاردا ئۇ سېنىڭ ئۇنى سۆيىدىغانلىغىڭغا ئىشەنمىدى، كېيىنرەك سېنىڭ كۆڭلۈڭنى چۈشەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭدا كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىش بولدى، پەقەت ئوچۇق ئېيتمىغانلا يېرى بار. مۇبادا يەنە بىردەم تۇرغان بولسا، تېخىمۇ ئوچۇق ئېيتقان بولاتتى. بىراق باھائىدىن ئۇشتۇمتۇت كېلىپ قېلىشى ئىشنى بۇزدى. لېكىن مەن ئىشىنىمەنكى، ئۇ چوقۇم يەنە سېنىڭ يېنىڭغا قايتىپ كېلىدۇ.

مەلىكە سەييىدەنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى، ياقۇتە ئۇنىڭغا «ئۇ سېنى سۆيىدۇ» دېگەن گەپنى جەزمەلەشتۈرۈپ ئېيتقانىدا، ئۇ خىلى يېنىكلەپ، ئىختىيارسىز ھالدا ئۆز - ئۆزىگە: «ئۇ مېنى راست سۆيەمدىغاندۇ؟» دېدى - دە، خىيالغا چۆمدى. بىردىنلا ئۇ ئىككى ئالقىنى بىلەن يۈزىنى يېپىپ ئۆزىگە كايىدى: «ۋۇيەي! نېمە بولدۇم؟ مەن ئەقىللىق، ئىرادىلىك بىر خانزادە، مۇسۇلمانلار پادىشاسىنىڭ قىزى، ھازىرقى ئەمىرۇلمۇئمىنىنىڭ ھەمشىرىسىغۇ. مەن رەسۇلۇللانىڭ قىزى فاتىمە زۆھرانىڭ نەسلىدىن ئەمەسمۇ؟ نېمە بولدۇم؟ ئېلىشىپ قالدىممۇ - يا؟ مېنىڭ يۈرىگىم نەسىبىنىڭمۇ، مەرتىۋىسىنىڭمۇ تايىنى يوق بىر يىگىتكە ئەسىر بولۇپ قالدى - يا؟ ئۇنىڭ بىرەر ئېغىز مۇھەببەتلىك سۆزى بىلەن ئۆز سۈپىتىمنى يوقىتامدىمەن؟! خۇدا ھەققى، مۇھەببەتنىڭ زەربىسى نېمە دېگەن قاتتىق، ھۆكۈمرانلىغى نېمە دېگەن كۈچلۈك!»

مەلىكىنىڭ ئۆز - ئۆزىگە قىلغان بۇ گەپلىرىنى ئاڭلىغان ياقۇتە ئۇنى پۇشايمان قىلدى، مۇھەببەتنىڭ تەزگىنىدىن يولۇنۇپ

چىقماقچى دەپ قاراپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:

— سەن ئەزەلدىن غەم ـ قايغۇسىز كېلىۋاتاتتىڭ، قاچانكى...

مەلىكە سەييىدە ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇشىغا يول قويمىدى ۋە مۇنداق دېدى:

— مۇھەببەت ئوتى مېنى ئازاپلاۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ مەن ئۈچۈن زور تەسەللى. ئىمادىددىننىڭ ماڭا ئارام بەخش ئېتىدىغان ئاشۇ بىر ئېغىز گېپىنى ئەسلىسەملا، ھەممە ئىچ پۇشۇغۇم تۇگەيدۇ، بۇ سەلتەنەتلىك قەسرىنى ئۇنتۇيمەن، ئالىي نەسەبمىنى، داڭلىق مەرتىۋەمنى ئۇنتۇيمەن، مانا بۇ — مۇھەببەتنىڭ كۈچى.

— بۇرۇنمۇ ئېيتقان ئىدىمغۇ، ئاللادىن مەدەت تىلىسەڭ، چوقۇم بەختلىك بولىسەن. ھازىر ئالدىراپ كەتمە، سېنى بەخت ـ تەلەيي كۈتۈپ تۇرىدۇ! — دېدى ياقۇتە ئۇنىڭ رايىغا بېقىپ.

مەلىكە سەييىدە گەپ قىلمىدى، بىركېچە ھارغىنلىق ئۇنى ناھايىتى ئېزىۋەتكەن ئىدى، ياقۇتە دەرھال ئۇنى يۆلەپ كارۋاتقا چىقاردى.

ئەلقىسسە، ئىمادىددىن مۇلازىمنىڭ كەينىدىن تامنى سىپلاپ مېڭىپ، تېزلا قەسىر لوئلۇنىڭ ئاستىغا كەلدى. ئۇلار لەخمىددىن چىققاندىن كېيىن، مۇلازىم دەرھال قەسىرگە قايتتى، ئىمادىددىن ئۆز ھوجرىسىنى ئىزلەپ دەرەخلىقتە ئۆزى يالغۇز كېتىۋاتاتقىنى، ناماز بامداتقا ئەزان ئېيتىلدى، ئۇ جىددىلىشىپ كەتتى، مەلىكە سەييىدەنىڭكىدە بۇنچە ئۇزاق ھايال بولۇپ قېلىشىنى ئويلىمىغان ئىدى، ئۇ يوغان ـ يوغان چامداپ ئۆيگە قاراپ چاپتى.

ئۆيىگە كەلگەندىن كېيىن مۇلازىمنى چاقىرىپ ئات توقۇشقا بۇيرۇدى، ئۇ كۈن چىققىچە قاھىرىدىن چىقىپ كەتمەكچى ئىدى. ئۇشتۇمتۇت، سالاھىددىننىڭ چاقىرغىنى ئاڭلاندى دە، دەرھال «لەببەي» دەپ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردى، سالاھىددىن كارۋات قىرىدا ئولتۇراتتى، بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى سۆيدى ۋە ئامانلىق سورىدى.

— تەييارلىغىڭ پۈتتىمۇ؟ — دەپ سورىدى سالاھىددىن.

— پۈتتى، مەۋلانىم. بىرئاز ھايال قالدىم. شۇنداق بولسىمۇ، كۆن چىققىچە قاھىرىدىن چىقىپ كېتىمەن.

— بىرنەچچە قېتىم چاقىرسام سەن يوق، سېنى يەنە بىر قېتىم توساپ، بۇ ۋەزىپە ئۈچۈن باشقا بىرسىنى ئەۋەتەي دېدىم. چۈنكى بۇ يەردە سەن ماڭا تېخىمۇ لازىم ئىدىك.

— مەۋلانىمنىك ئاتمدارچىلىغىغا رەھمەت. بىراق مەن تەييارلىنىپ بولدۇم، ماڭا ئىجازەت بەرسىلە. ئىشىم ئوڭدىن كەلسە، ئاللانىك بۇ ماڭا مەرھىمىتى، ناۋادا پىشكەللىككە ئۇچراپ ئۆلۈپ ـ تاتىپ كەتسەم، ئۆزلىرىنىك خىزمىتى يولىدا شەرەپ بىلەن ئۆلگەن بولىمەن، — دېدى ئىمادىددىن ۋە ئۇنىك بۇيرۇغىنى كۈتۈپ تىك تۇردى.

— بوپتۇ بارغىن! ئاللا يار بولسۇن. تاپىلايدىغان باشقا گەپلىرىم يوق، چۈنكى سەن شىجائەتلىك يىگىت. لېكىن ئامان ـ ئىسەن قايتىپ كېلىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن. خوش، ئىشىك مۇۋەپپەقىيەتلىك بولسۇن!

ئىمادىددىن سالاھىددىننىك ئالدىغا كېلىپ ئۇنىك قولىنى يەنە بىر قېتىم سۆيۈپ قويۇپ، ئۇنىك بىلەن ئاخىرقى قېتىم خوشلاشتى ۋە چىقىپ، دەرھال ئېتىغا مىندى ـ دە، قاھىرە شەھىرىنىك سىرتىغا قاراپ ئات سالدى.

ئانچە ئۆتمەي، قۇياش ئاستا ـ ئاستا كۆتىرىلدى. ئىمادىددىن ئۆزى يالغۇز ئىسمائىلىيىلەرنىك ئۇۋۇسىغا قاراپ ماڭىماقتا ئىدى. ئۇ ئاخشام بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى ئەسلەپ، بۇ ۋەقەنى گويا چۈشىدە كۆرگەندەك ھىس قىلاتتى، بۇ ئىشلارنىك راستلىغىغا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. ئەمما يانچۇغىغا قولىنى سالغاندا، مەلىكە سەييىدە ھەدىيە قىلغان بىر تىزىق مەرۋايىت قولىغا ئورۇنغاندىلا، ئاخشامقى ۋەقەنىك راستىنلا ئۆز بېشىدىن ئۆتكەنلىگىگە ئىشەندى.

ئىيسا ھەككارى ۋە باھائىددىن قارا قۇش

مەلىكە سەييىدە مەغرۇرانە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، باھائىددىن قارا قۇش قوبۇلخانىدا ئۆزى يالغۇز قالدى ۋە دەققەت بولدى، ئۆزى ئاڭلىغان خەۋەرنىڭ راستلىغىدىن گۇمانلانىدى، لېكىن، ئەبۇ ھەسەن قەسرىنىساغا بىر ئەركىشى كىرىپ كەتتى دەپ جەزملەشتۈرۈپ ئېيتقانلىقتىن، مەلىكە سەييىدەنىڭ ئىنكار قىلغىنىغا ئاسانلىقچە ئىشەنمىدى. بىراق ئىزلەشتىن نەتىجە چىقمىدى. ئۇ نائىلاج ئۆز ھوجرىسىغا قايتىپ كەلدى، ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ ھوجرىسىدا ئۇنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇ باھائىددىننىڭ ئىمادىددىننى باغلاپ ئېلىپ كېلىشىنى كۈتكەن ئىدى. ئۇنىڭ ئۆزى يالغۇز قايتىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ:

— تۇتقان ئادىمىڭ قېنى؟ — دەپ ۋاقىرىدى.

ئەبۇ ھەسەن خەلقنىڭ نەزىرىدە مۇھىم كىشى بولغاچقا، باھائىددىن ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى ۋە ئۇنىڭدىن سەل ئەيمىنەتتى، شۇڭا ئەدەپ بىلەن:

— تەقسىر، ئۇ يەردە ھېچقانداق يات كىشىنى ئۇچراتمىدىم، — دىدى.

— قىزىق گەپقۇ، نىمىشقا قولغا چۈشمىدى؟ ئۇچۇپ كەتكەنمىدۇ؟ ئۇنىڭ قەسرىنىساغا كىرىپ كەتكەنلىگى ئېنىق. ئۇنى سەنمۇ تونۇيسەن!

— كىم ئۇ؟

— سالاهىددىنىڭ مۇلازىمى ئىمادىددىن.

— ئىمادىددىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشى مۇمكىن ئەمەس، كېشىكىمۇ ھەددى ئەمەس، قەسىردىكى ھەرقانداق كىشى مېنىڭ كۆزۈمدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، ئاچقۇچلارمۇ مېنىڭ قولۇمدا. ئۇ قەسىرگە كىرگەن بولسا نىمىشقا مەن سەزمىدىم؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭ قەسىرنىساغا كىرىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق.

— ئەزىزىم خۇدا، ئۇ راست كىرىپ كەتكەن. خىزمەتچىمىنىڭ ئېيتقىنىچە، سەن ھەرەم بېگى بولۇشتىن بۇرۇنلا، ئىمادىددىن بۇ يەرنىڭ يەر شارائىتى ھەقتا دەل ـ دەرەخلىرىنىمۇ ئالقانىدىكىدەك بىلىدىكەن. بەزىلەرنىڭ ئېيتقىنىچە، ئاشۇ قېتىم ئوردىدا ۋەقە يۈز بەرگەندە، ئۇ قەسىرنىساغا كىرگەن ئىكەن.

باھائىددىن قارا قۇش چۆچۈپ كەتتى ۋە:

— بۇنى سىزگە كىم ئېيتتى؟ دەپ بېرىڭا، — دىدى.

— مېنىڭ خىزمەتچىم دىدى. ئۇ ئوردىدىكى ئەھۋاللارنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ. ئۇنى كۆرۈشنى خالىسىڭىز، ھازىرلا چاقىرىمەن.

ئەبۇ ھەسەن ئىشىككە بېرىپ خىزمەتچىسىنى چاقىردى. شۇئان بىر بوۋاي «لەببەي» دەپ كىرىپ كەلدى. باھائىددىن ئۇنىڭ ئوردىدىكى قېرى خىزمەتكار ئىكەنلىگىنى تونۇدى ۋە ئۇنىڭدىن:

— سەن قەسىرنىساغا بىر يىگىت كىرىپ كەتتى دەپسەن، ئۇنىڭ كىرگىنىنى قانداق بىلدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

خىزمەتكار ئەبۇ ھەسەنگە قاراپ:

— ئەينەن ئېيتامدىمەن؟ — دەپ سورىدى.

ئەبۇ ھەسەن بېشىنى لىڭشىتتى. خىزمەتكار باھائىددىنغا قاراپ:

— ئىمادىددىنىڭ قەسىرنىساغا كىرىپ كەتكىنىنى كۆردۈم، — دىدى.

— ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆردۈڭمۇ؟

— هەئە، پېقىر يالغان گەپ قىلىشقا هەددىم ئەمەس. ئۇ مەلىكە سەييىدە ۋە ئۇنىڭ ئىنىگانىسى بىلەن خېلى ئۇزاق بىللە تۇردى.

— نېمىشقا ماڭا شۇنداق مەلۇم قىلمىدىڭ؟

— بۇ ئىش مەلىكە ئالىلىرىغا چېتىشلىق بولغاچقا، مەلۇم قىلىشقا پېتىنالمىدىم. ئەبۇ ھەسەن غوجام خەلىپە ئالىلىرىنىڭ تۇققىنى بولغاچقا، بۇ غوجام ئۆزلىرىگە ئېيتار دەپتىمەن.

باھائىددىن يەنىلا ئىشەنمىدى، «يات كىشىنىڭ قەسىرگە تۇيدۇرماي كىرىشى مۇمكىنمۇ؟ — دىدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە، — قەسىرنىسانىڭ بىرلا دەرۋازىسى بار، يەنە بىرلا يول بار. لېكىن بۇ يەر پەقەت خەلىپە قەسىرى زەھەرلىنىش بۇ يەرگە كېلىدىغان يول، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يولغا زىچ قاراۋۇل قويۇلغان، ئۇلار ئىمادىددىندەك ئادەمنى كىرگۈزۈۋېتەرمۇ؟»

— ئۆزلىرىنىڭ قەسىرنىساغا ھەرەم بېگى بولغانلىرىغا ئۇزاق بولمىدى، — دىدى خىزمەتكار، — قەسىرنىڭ يوللىرىنى، بولۇپمۇ لەخمىسىنى بىلمەيدىلا. قەسىرى لوئلۇددىكى قوبۇلخانا بىلەن قەسىرنىسانى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر لەخمە بار. ئىمادىددىن مۇشۇ لەخمە بىلەن كەلگەن بولۇشى كېرەك.

باھائىددىن خىزمەتكارنىڭ ئاغزىدىن قەسىرى لوئلۇددىكى قوبۇلخانىنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپ، قايتا سۇرۇشتۇرمەي، مۇنداق دىدى:

— قانداق بولسا بولسۇن، ھازىر قەسىردە ھېچقانداق يات ئادەم يوق. بولغان تەقدىردىمۇ، قانىتى بولسىمۇ ئۇچۇپ كېتەلمەيدۇ، تۇتۇۋالساق، قاتتىق جازاغا تارتىلىدۇ. مەۋلانىم سالاھىددىن ماڭا قەسىرنىسادىكى ھەممە كىشىنىڭ بىخەتەرلىگىنى ساقلاشنى تاپشۇرغان. ئەبۇ ھەسەن تەقسىرنىڭ خەۋپىرنى ماڭا ۋاقتىدا مەلۇم قىلغانلىغىغا رەھمەت ئېيتىمەن.

— تەكەللۇپ قىلما، — دىدى ئەبۇھەسەن، — مېنىڭ مۇنـ

داق قىلىشىم قەسسىردىكى ئەزىز كىشىلەرنىڭ نام ـ شۆھرىتىنى ساقلاش. كەچۈرگىن، بۇگۈن كېچە سېنى بىسەرەمجان قىلىپ قويدۇق، ئەپسۇسكى، ئاۋارە بولغانغا چۇشلۇق ئىش بولمىدى. لېكىن، قانداقلا بولمىسۇن، ئۇزاققا قالماي ئىشىڭنىڭ ھەقىقىتى ئاشكارىلىنىدۇ، ــ ئەبۇ ھەسەن گېپىنى تۈگىتىپ خوشلاشتى.

ئەبۇ ھەسەن كەتكەندىن كېيىن، باھائىددىن بۇ ۋەقە ئۈستىدە قايتا ــ قايتا مۇلاھىزە قىلىپ، قېرى خىزمەتكار ئېيتقان لەخمىنىڭ بار بولۇش ئېھتىمالىغا ئىشەندى. بۇ زور ۋەقە بولغاچقا، بۇنى سالاھىددىنغا مەلۇم قىلىش قارارىغا كەلدى. لېكىن ئۇنىڭ مىڭىسىگە سالاھىددىنغا مەلۇم قىلىشتىن ئاۋال، ئەڭ ياخشىسى، ئۆزىنىڭ قەدىناس دوستى ئىيسا ھەككارى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ كۆرۈش پىكرى كەلدى، چۈنكى بۇ ئىككىسى بىر بىرىگە قەدىردان بولۇپ، قىلىشمايدىغان گېپى يوق ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قەسىر لوئلۇدىكى ئىيسا ھەككارىنىڭ ھوجرىسىغا كەلدى.

ئىيسا ھەككارى خىزمەتكارىدىن باھائىددىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، دەرھال ئالدىغا چىقىپ ھوجرىغا باشلاپ كىردى. بۇ ئىككىسى سالاھىددىنغا سادىق خىزمەت قىلىپ كەلگەن، سالاھىددىننىڭ باش ۋەزىر بولۇشىغا زور كۈچ چىقارغان ئىدى.

ــ بۇ يەرگە قەدەم تەشرىپ قىلىمغىنىڭغا ئۇزاق بولغان ئىدى. بۈگۈن قانداق بولۇپ چولاڭ تەككەندۇ؟ ــ دىدى ئىيسا ھەككارى ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن ۋە ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. ھەر ئىككىلەن ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئىيسا ھەككارى:

ــ ئاڭلىشىمچە، ئۇلار سېنى قەسىر ئايالىرىنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا قويۇپتۇ، مېنىڭچە، سەن ئەرلەرنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا لايىق ئىدىڭ، ــ دىدى.

ــ ئايالىارنىڭ ئەھۋالى ئەرلەرنىڭكىدىن مۇرەككەپ. چۈنكى

150

ئايالالارنى ياخشى قوغداش بىلەنلا قالماي، ئۇلارغا يېقىنلاشماق چې بولغان ئەرلەرنىمۇ نازارەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، — دىدى باھائىددىن قاخشاپ. ئاندىن: — ئۆزۈڭ نېمە ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتىسەن؟ — دەپ سورىدى.

— زور بىر ئىش بىلەن، — دىدى ئېيسا ھەككارى كۆلۈپ، — بۇ ئىشتا مەن سېنىڭ ياردىمىڭغا مۇھتاج. بۇ ئىشنى ئورۇنلىساق، سۇلتان سالاھىددىن ئۆچۈن پەخىرلەنگۈدەك زور ئىش قىلغان بولاتتۇق.

— قىلغان ئىشلىرىمىزدىن باشقا ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىمىزدىن يەنە نېمە ئىش كېلىدۇ دەيسەن؟ — دىدى باھائىددىن بويىنى سوزۇپ، — ئۇ ئاتاقتا باش ۋەزىر بولغان بىلەن ماھىيەتتە ئەمىلىي ھوقۇققا ئىگە سۇلتان بولۇپ قالدى، شۇنچە كاتتا مەرتىۋىگە ئىگە بولدى. ئىشىنىمەنكى، ئەمدى ئۇنىڭ باشقا تاماسى يوق.

— ئۇ خەلىپىلىككە ۋارىس بولۇش ھوقۇقىغمۇ ئىگە بولدۇ.

— ھەي، بۇ مۇمكىنمۇ؟ چاخچاق قىلىۋاتىسەن.

— ئالدىرىماي تۇر. ئۇنىڭغا كۆرسەتكەن پىلانىمنى ئاڭلىساڭ، بۇ قارىشىڭ چوقۇم ئۆزگىرىدۇ.

— قانداق پىلان؟

— قۇدا چۈشۈش پىلانى. مەن ئۇنىڭغا ئەلچى بولدۇم، قىز خەلىپىنىڭ ھەمشىرىسى مەلىكە سەپىيدە. ئۇلار توي قىلسا، تۇغۇلغان ئوغۇل خەلىپىلىككە ۋارىس بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولىدۇ. ناۋادا سالاھىددىن ئۇناپ، بىسىم ئىشلەتسىلا، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ خەلىپىلىكنى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ، خۇددى تارىختا تۈرك توغرۇل بەگ قىلغاندەك بولىدۇ — دە.

— مەقسىدىڭنى چۈشەندىم، بۇ مەسلىھەتىڭ جايىدا. بىراق خەلىپە ئۆز ھەمشىرىسىنى كۆردىگا ياتلىق قىلىشقا ئۇنارمۇ؟ مېنىڭچە، ئۇنىمايدۇ.

— كۆڭلىده ئۇنىمىسىمۇ، ۋاقتى كەلگەندە ئۇنىڭ مەيلىچە بولماي قالمدۇ. پات - ئاردا جاۋابىنى بېرىشكە ماقۇل بولدى.

— سېنىڭ بۇ گېپىڭ بىر ئىشنى ئېسىمگە سالدى، مەنمۇ مۇشۇ ئىش ئۈچۈن كەلگەن ئىدىم، — دېدى باھائىددىن، — سۇلتان سالاھىددىننىڭ مۇلازىمى ئىمادىددىن زور خاتا ئىش قىلدى. بولۇپمۇ سەندىن سالاھىددىننىڭ مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش تەلۈنى قويغانلىغىنى ئاڭلىغىنىمدىن كېيىن ئويلىسام، ناۋادا ئىمادىددىننىڭ ئىشىنى سالاھىددىن ئۇقۇپ قالىدىغان بولسا، جەزمەن ئۇنى قاتتىق جازالايدۇ.

— ئىمادىددىن ھازىر سالاھىددىننىڭ مۇلازىمى ئەمەس، — دېدى ئىيسا ھەككارى ئۇنىڭغا تۈزىتىش بېرىپ، — ئۇ ھازىر سالاھىددىننىڭ خاس قورۇقچىسى بولۇپ قالدى.

— قاچاندىن بۇيان؟ — دېدى باھائىددىن ھەيران بولۇپ.

— ئۇلۇشكۇن، ئەمىر نەجمىددىن ئۆز ئاغزى بىلەن تەيىنلىدى. ۋاھ، ئەمىر نەجمىددىن ھەقىقەتەن دانا ئادەم ئىكەن.

— ئۇ ھەقىقەتەن سۇلتاننىڭ مۇناسىپ ئاتىسى - دە! — دېدى باھائىددىن ئۇنىڭ گېپىگە ماسلىشىپ. ئاندىن، — ھازىر ئىمادىددىننىڭ قەيەردىلىگىنى بىلەمسەن؟ — دەپ سورىدى، — ئۇنى مۇبارەكلەپ قويغۇم بار. ئاندىن ئۇنىڭدىن بىر ئىشنى سوراپ باقاتتىم.

— ئۇ بىر مەخپى ۋەزىپە بىلەن بۇگۈن سەھەر سەرتقا چىقىپ كەتتى. نېمە ئىشنى سورايتتىڭ؟

باھائىددىن تۇنۇگۈنكى ئىشنى بىر - بىرلەپ ئېيتىپ بەردى. بۇ گەپلەرگە ئىيسا ھەككارى زادىلا ئىشەنمىدى. ئىمادىددىن قوبۇلخانىدىن چىقماي يول تەييارلىغىنى قىلدى، ھەچىيەرگە بارمىدى. قانداقمۇ ئۇنى قەسىرنىساغا كىردى دېگىلى بولسۇن؟! دېدى.

بۇ گەپ بىلەن باھائىددىن يەنە گۇمانلىنىپ قالدى، خۇسۇسەن سالاھىددىننىڭ مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىدىغانلىغىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئەبۇ ھەسەننىڭ ئاخباراتىنى ئىشەنچلىك ئەمەس دەپ قارىدى. ئەمما ئۇ ئۆزى بىلگەن ئىشنى سالاھىددىنغا يەتكۈزۈش نىيىتىدىن يانماي، ئىيسا ھەققارىدىن مەسلىھەت سورىدى.

— مېنىڭچە، — دىدى ئىيسا ھەققارى، — ئەڭ ياخشىسى ھازىرچە ئۇنىڭغا ئېيتما، بولمىسا ئۇنىڭ مەلىكە سەييىدەگە ئۆيلىنىش نىيىتىگە دەخمىزە يېتىدۇ. مەن ئۇنىڭ مەلىكە سەييىدە بىلەن ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇشىنى ئۈمىت قىلىمەن.

باھائىددىن يەنە بىر نىمىلەرنى دىمەكچى ئىدى، ئاڭغىچە ئىيسا ھەققارىنىڭ مۇلازىمى كىرىپ:

— ۋەزىر ئەزەم سالاھىددىن غوجام ئادەم ئەۋەتىپتۇ، دەرۋازىدا قالدى، — دەپ خەۋەر قىلدى. ئىيسا ھەققارى ئۇنى چاقىرىپ كىرىشكە بۇيرۇدى.

كەلگەن كىشى ھوجرىغا كىرىپ، باھائىددىن قارا قۇشنىڭمۇ بۇ يەردە ئىكەنلىگىنى كۆرۈپ، دەرھال:

— باھائىددىن تەقسىر، ئۆزلىرىمۇ بۇ يەردە ئىكەنلا، سەلىنى ئىزلەپ بارماقچى ئىدىم تېخى! — دىدى.

— مېنى ئىزلەپ نېمە قىلاتتىڭ؟

— ۋەزىر ئەزەم سالاھىددىن ئىككىلىرىنى كەلسۇن، مەسلىھەتلىشىدىغان مۇھىم ئىش بار دەيدۇ.

— قانداق ئىش ئىكەنلىگىنى بىلەمسەن؟ — دەپ سورىدى باھائىددىن دەرھال.

— يوقسۇ. لېكىن بۇگۈن ئەتىگەن دەمەشقتىن كەلگەن نەجابىنى كۆردۈم. ئۇ، ۋەزىر ئەزەم سالاھىددىنغا بىر پارچە مەكتۇپ ئېلىپ كەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ۋەزىر ئەزەم سالاھىددىننىڭ ئاچچىغى كېلىپ چىرايى تاتىرىپ كەتتى، ئاندىن ئاتىسى ئەمىر

نەجمىددىننى چاقىرتتى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، مەجلىس ئۈچىپ، قانداقتۇ بىرەر مۇھىم ئىش ئۈستىدە مۇزاكىرە قىلىشىا كېرەك.

ئىيسا ھەككارى نىمە ئىش ئىكەنلىگىنى چۈشەنگەنىدەك قىلىپ باھائىددىنغا قولىنى ئويناتىپ، كۆزىنى قىسىپ قويىدى ۋە شۇئان كەلگەن كىشىنى ئاۋال يولغا سېلىپ، ئاندىن باھائىددىن بىلەن بىللە سالاھىددىن ھۇزۇرىغا ماڭدى.

ئىيسا ھەككارى يولدا كېتىۋېتىپ، سالاھىددىننىڭ چاقىرتىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشنىڭ باش - ئايىغىنى باھائىددىنغا ئېيتىپ بەردى. ئۇ مۇنداق دىدى:

— بۇ خەتنىڭ مەزمۇنىدىن خەۋىرىم بار. چۈنكى بۇگۈن ئەتىگەن سالاھىددىن مېنى چاقىرتىپ، بۇ ئىشنى ماڭا ئېيتىپ بەرگەن. ساڭا راستىنى ئېيتسام، مەن بىر ياخشى ئىش قىلدىم، ئاڭلىساڭ تەشەككۇر ئېيتىسەن.

— قانداق ئىش؟ — دىدى باھائىددىن چۈشەنمەي.

— دەمەشقتىن سۇلتان نۇرىددىندىن كەلگەن خەتنىڭ تەلەپپۇزى ناھايىتى قاتتىق.

— نىمىشقا؟

— ئېسىڭدىمۇ؟ بۇ يىل 2 - ئايدا مەۋلانىمىز سالاھىددىن سۇلتان نۇرىددىننىڭ ماقۇللۇغىنى ئالماي مىسىردىن سۇرىيىگە قايتىپ كېتىپ، پەرەڭلەرگە قارشى ئۇرۇش قىلدى. شۇ قېتىم مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بارغان. بىز شۇنىڭ قەلئەسىنى ئالدۇق، ئارقىدىنلا كۇرىك قەلئەسىنى قاتتىق مۇھاسىرە قىلىۋالدۇق، قەلئەدىكى پەرەڭلەر نائىلاجلىقتىن تەسلىم بولۇشقا ماقۇل كەلدى، لېكىن ئون كۈن مۆھلەت بېرىلىشىنى تەلەپ قىلدى. سالاھىددىن قوشۇلدى. دەمەشقتىكى سۇلتان نۇرىددىن سالاھىددىننىڭ ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن سۇرىيىگە قايتىپ كەلگەنلىگىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن گۇمانلاندى.

ساڭا مەلۇم، سالاھىددىننى سۇلتان نۇرىددىن مىسىردا تۇرۇشقا ئەۋەتكەن. ئۇنىڭ ئۆز خاھىشى بويىچە قوشۇن يۆتكەپ ھەركەت قىلىشى سۇلتان نۇرىددىندا مەۋلانىمىز سالاھىددىننى كەلگۈسىدە مىسىردا مۇستەقىللىق دەۋاسى قىلىپ، مېنىڭ قولۇمدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن دېگەن ئەندىشە تۇغدۇرغان.

باھائىددىن كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— مەۋلانىمىزنىڭ ھەركىتى سېنىڭ كۇشكۇرتۇشۇڭدىن بولغاندۇ بەلكى! قېنى ھە، گېپىڭنى داۋام قىلغىن! ناھايىتى قىزىقتۇاتىمەن، — دەپ گەپ قىستۇردى.

— سېنىڭچە، مەۋلانىمىز سالاھىددىننىڭ مىسىرغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا ھەققى يوقمۇ؟ — دىدى ئىسا ھەككارى گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — سۇلتان نۇرىددىن بىزنىڭ كۇربىكتىكى ھەركىتىمىزدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، دەرھال دەمەشقتىن ئۆزى قوشۇن تارتىپ چىقىپ، كېچىنى ـ كۈندۈزگە ئۇلاپ يول يۈرۈپ جەڭگاھقا يېتىپ كەلدى. ئۇ، پەرەڭلەر بىلەن ئۇرۇش بولۇۋاتقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ مەۋلانىمىز سالاھىددىننىڭ كۈچىنى ئاجىزلاتماقچى بولدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە، بىزنىڭ كۈچىمىزدىن پايدىلىنىپ پەرەڭلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلماقچى، ئاندىن كۈچنى توپلاپ بىزنىڭ مەۋلانىمىزنىڭ ئەدىۋىنى بەرمەكچى بولدى. چۈنكى سالاھىددىن ئۇنىڭ قول ئاستىدىكى بىر ۋەزىر بولغاچقا، سۇلتان نۇرىددىننىڭ بىر ۋەزىرنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىشىگە ھېچكىم قارشى چىقالمايتتى. ناۋادا سۇلتان نۇرىددىننىڭ پىلانى ئىشقا ئېشىپ قالسا، مەۋلانىمىزنىڭ مىسىرغا ھۆكۈمرانلىق قىلىش ئۈمىدى يوققا چىقاتتى. سۇلتان نۇرىددىنغا پۈرسەت بەرمەسلىك ئۈچۈن، مېنىڭچە، دەرھال ئۇرۇشتىن چېكىنىپ مىسىرغا قايتىپ كېلىپ، نۇرىددىننى پەرەڭلەر بىلەن ئۆزى يالغۇز ئۇرۇش قىلىشقا قويۇپ بېرىش ئىدى.

— سەنزە ھەقىقەتەن پاراسەتلىك، تەدبىرلىك ئادەم جۇمۇا — دىدى ياھائىددىن ماختاپ، — بۇ پىكرىڭنى سالاھىددىنغا ئېيتتىڭمۇ؟

— ئېيتتىم. يەنە بىرمۇنچەيلەنمۇ مۇشۇنداق قاراشتا بولدى. بىز ئۇنىڭغا بىرەر يامان بىلەن دەرھال مىسرغا قايتىشنى، بولمىسا، نۇرىددىنىڭ پەرەڭلەرنى يەڭگەندىن كېيىن مىسرغا بېسىپ كىرىدىغانلىقىنى، ئۇ چاغدا، ئۆز بېشىمچە نۇرىددىنىڭ خالىغىنىنى قىلىدىغانلىقىنى، بىزنىڭ بولسا پۇشايمان يەپ بارمىغىمىزنى چىشلەپ قالىدىغانلىقىمىزنى ئېيتتۇق. ئاخىر ئۇ بىزنىڭ نەسىھىتىمىزگە كۆنۈپ مىسرغا قايتتى. ئاندىن ئۇ سۇلتان نۇرىددىنغا مىسىردا توپلاڭ بولدى، شىئەلەر ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ، ئۆزلىرى كېلىپ بىر تەرەپ قىلىپسىلا بولمايدۇ دېگەن مەزمۇندا خەت يازدى. ۋەزىر ئەزەم سالاھىددىنىڭ كۆرسەتكەن بىرمۇنچە سەۋەبلىرىگە نۇرىددىن ئانچە ئىشەنمىگەن بولسا كېرەك، ئۇ سالاھىددىنغا تەھدىت سېلىپ، دەرھال دەمەشققە كەل دەپ خەت يازدى. بۇگۈن ئەتىگەن سالاھىددىننى تازا غەزىۋى كېلىپ تۇرغانىدا كۆردۈم. مېنىڭچە، بىزنى مۇشۇ ئىش ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىشكە چاقىردى تايىن.

بۇ ئىككىيلەن پاراڭلىشىپ بىرەمدىلا كېڭەش ساراينىڭ ئىشىگى ئالدىغا كەلدى. قاراۋۇل ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ تۇردى.

كېڭەش ساراينى لىق توشقان، ئەمىر نەجمىددىنمۇ بار ئىدى، قالغانلارنىڭ ھەممىسى سالاھىددىنىڭ بېقىنلىرى بولۇپ، بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇنىڭ تاغىسى شاھابىددىن ھەرمى، جىمەن ئوغلى تەقىيۇددىنلەرمۇ بار ئىدى.

ئىيسا ھەككارى بىلەن ياھائىددىن قاراقۇش كىرىپ كەلگەندىن كېيىن، سالاھىددىن بىلەن نەجمىددىنلەرگە سالام

قىلىشتى، سالاھىددىن ئۇلارغا ئولتۇرۇشنى شەرەت قىلدى. ئىيسا ھەككارى سالاھىددىننىڭ ئۆزىنى ھەرقانچە بېسىۋالغانىدەك قىلغان بىلەنمۇ چىرايىدىن قەھرى - غەزەپ يېغىپ تۇرغانلىغىنى سېزىۋالدى.

ھەممەيلەن ئولتۇرۇشقان ھەم جىمجىغاندىن كېيىن، سالاھىددىن سۆز باشلىدى:

— ھۆرمەتلىك ئەمىر - ئەمرالارغا، ئەركانى دۆلەتلەرگە مەلۇم بولغىنىدەك، دەمەشق ئەمىرى نۇرىددىن سۇلتان بىزگە بىر پارچە مەكتۇپ ئەۋەتىپتۇ. بۇ مەكتۇپ بىزنىڭ تىنچ ھايات تىمىزنى پاراكەندە قىلىپ، مېنى قاتتىق بىئارامالىققا سېلىپ قويدى، سۇلتان نۇرىددىن مېنى دەرھال كەل دەپتۇ. ئۇنىڭ مېنى دەمەشقە چاقىرتىشىدىكى مەقسىدى سىلەرگە چۈشىنىشلىك. بىز ناھايىتى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدۇق، سۈيىقەست، خەۋپ - خەتەر ئىچىدە تۇرماقتىمىز؛ سىلەرگە يەنە شۇمۇ مەلۇمكى، بۇ يەردە ھەممە ئادەم دىگۈدەك بىزگە دۈشمەنلىك بىلەن قاراۋاتقانلىغىنى كۆرمەكتىمىز. ئۇلار تۈرلۈك ئامالىلار بىلەن بىزنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش كويىدا بولماقتا. مۇشۇنداق شارائىتتا، مەن قانداقمۇ بۇ يەرنى تاشلاپ دەمەشقە كېتەلەيمەن! سۇلتان نۇرىددىن ناۋادا مەن ئۇنىڭ بۈيرۇغىغا بويسۇنۇن تاۋلىق قىلىپ دەمەشقە بارمىسام، ئۇستىمىزگە لەشكەر تارتىپ كېلىدىغانلىغىنى ئېيتىپ تەھدىت سالىتۇ. مۇھتەرەم جاناپلار، بىز ھازىر مانا مۇشۇنداق قىيىن ئەھۋالغا دۇچ كەلدۇق. بۇ ھەقتە ھەر بىرىڭلارنى ئاقىلانە پىكىرلىرىڭلارنى ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈن چاقىرتتىم. قېنى، تارتىنماي سۆزلەڭلار.

سالاھىددىنىڭ سۆزىدىن كېيىن ساراي جىمجىتلىققا چۆمدى. ئۇنىڭ گېپىدىن ۋەزىيەتنىڭ جىددىلىگىنى چۈشەنگەن يىغىن ئەھلى يەڭگىللىك بىلەن بىرنىمە دىيىشكە جۈرئەت

قىلالماي، كىمدۇر بىرەيلەننىڭ ئاۋال سۆز باشلىشىنى كۈتۈشەتتى. جىمجىتلىق خېلى ئۇزاققا سوزۇلدى، تېخىچە ھېچكىم گەپ قىلمىدى. ئاخىر ھەممەيلەن سالاھىددىننىڭ دادىسى ئەمر ئەجىددىننىڭ بۇ جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تاشلىشىنى ئۈمىت قىلىپ ئۇنىڭغا قاراشتى. چۈنكى ئۇنىڭ كەسكىن كىشى ئىكەنلىگى ھەممىگە مەلۇم ئىدى. لېكىن ئۇ قېلىن كۆرپە سېلىنغان ئورۇندۇقتا دىققەت بولغان ھالدا قوشۇمىسىنى تۈرۈپ ئولتۇراتتى.

ئىيسا ھەككارىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان باھائىددىن سالاھىددىننىڭ نۇرىددىنغا قارشى تۇرۇشنى قەتئىي قوللايدىغانلىغىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئورنىدىن قوپۇپ سۆزلىمەكچى بولۇپ، مەسلىھەت سوراش نەزىرى بىلەن ئىيسا ھەككارىنىڭ كۆزىگە قارىدى، ئىيسا ھەككارى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ سۆزلىشىنى قوللايدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

باھائىددىن گېپىنى قېقىپ قويۇپ سۆزلەشكە تەمشىلىۋاتقاندا، ئۇشتۇمتۇت، سالاھىددىننىڭ جىيەن ئوغلى تەقىيۇددىن دەس ئورنىدىن قوپۇپ ھاياجانلانغان ھالدا مۇنداق دېدى:

— تاغام بىزنى چاقىرتتى، ھازىرقى ۋەزىيەتنى تونۇشتۇردى. مېنىڭچە، ناۋادا نۇرىددىن مىسىرغا ھۇجۇم قىلىپ قالسا، ئۇنىڭغا قېلىچە يۆز - خاتىرە قىلماي قايتۇرما زەربە بېرىشىمىز كېرەك.

سالاھىددىن جىيەن ئوغلىنىڭ جاسارىتىدىن مەمنۇن بولۇپ كۈلۈمسىرىدى. ئۇنىڭ كۈلكە يۈگۈرگەن چىرايىي سارايىنىڭ جىمجىتلىغىنى بۇزۇپ تاشلىدى، ساراي شۇئان جانلىنىپ كەتتى. بىرمۇنچە كىشىلەر كەينى - كەينىدىن ئۆز پىكىرلىرىنى بايان قىلىپ، بۇ يېگىتنىڭ تەشەببۇسىغا قوشۇلدى.

پەقەت نەجىددىنلا چوڭقۇر خىيال سۈرۈپ جىم ئولتۇراتتى، ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ئەجەپلىنىپ قاراشتى. نەجىددىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، تەقىيۇددىنغا ئەيىپلەش نەزىرى بىلەن لەپپىدە قاراپ،

ئۇنى ئولتۇرۇشقا بۇيرۇدى، تەقسۇددىنىڭ پىكرىگە قوشۇلغانلارنى ئەيىپلىدى. ئاندىن سالاھىددىنغا مۇنداق دىدى:

— ئوغلۇم، سەن بىر ئۇلۇغ ئىشقا بەل باغلىدىڭ، ئەپسۇسكى، بۇ ئىشنى ئورۇنلاشقا كۆچۈڭ يەتمەيدۇ. مەن سېنىڭ داداڭ، ماۋۇ كىشى سېنىڭ تاغاڭ. دېمەك، بىز سېنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىڭ. لېكىن، پادىشا ئۆز پۇقراسىنى ئۆل دېسە، ئۇنىڭ ئۆلمەسكە چارىسى بوق. ئەگەر سۇلتان نۇرىددىن بىزنى سېنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇسا، بىز ئۇنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلالمايمىز. ئېسىڭدە بولسۇنكى، بۇ دۆلەت سۇلتان نۇرىددىنغا قارايدۇ، بىز بولساق ئۇ تەۋەتكەن ژەكمل، خالاس. ھەرقانداق ئىشتا ئۇنىڭغا بوي سۇنۇشىمىز كېرەك. شۇڭا سېنىڭ دەرھال بىر پارچە مەكتۇپ يېزىپ نىجابدىن ئەۋەتىشىڭنى تەكلىپ قىلىمەن. مېنىڭچە، بۇ مەكتۇپ: سۇلتان ئالىلىرى، پېقىر ئۆزلىرىنىڭ مىسرغا قوشۇن تارتىپ كېلىدىغانلىقىلىرىدىن خەۋەر تېپىپ ئىنتايىن ساراسىمگە چۈشۈپ قالدىم، چۈنكى بۇ ئىشتا ئۆزلىرىنى مالال قىلىش ھاجەتسىز ئىدى، ئۆزلىرىنىڭ ئەمرىگە شەرتسىز بوي سۇنمەن، دەپ يېزىلسا بولىدۇ.

بايا ئېيتىلغان بىلدۈرگەنلەر نەجمىددىنىڭ گېپىگە ھەيران بولۇشۇپ بىر بىرىگە قارىشىپلا قالدى. نەجمىددىن گېپىنى تۈگىتىپ ئورنىدىن قوپۇپ چىقىپ كەتتى، قالغانلارمۇ ئارقا - ئارقىدىن چىقىپ كېتىشتى. باھائىددىن قاراقۇش ئىسىا ھەككارىنى خىلۋەت جايغا باشلاپ كېلىپ، ئۇنىڭغا:

— نەجمىددىننى شۇنچە توختۇ يۈرەكلىك قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن! ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ ئۇنىڭغا قارشى گەپ قىلغىلى تاس قالدىم، — دىدى.

— خاتا ئويلاپسەن، دوستۇم، — دىدى ئىسىا ھەككارى كۈلۈپ، — مەجلىسكە قاتناشقانلار ئىچىدە نەجمىددىن ئەڭ يۈ-

رەكلىك ئادەم. ئۇ ھەم جاسارەتلىك، ھەم پاراسەتلىك. بايا كۆپچىلىك سۆزلەۋاتقاندا، ئۇ دەققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنىڭ تولىمۇ كەسكىنلىكىنى، مۇبادا بىرەر كىشى مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويۇپ نۇرىددىنغا ئاگلىنىپ قالمىدىغان بولسا، بۇ پىلاننىڭ ئۆزۈل - كېسىل مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، مەن بۇنى سېزىپ قالدىم. ناۋادا مېنىڭ بۇ قارىشىمنى ئىسپاتلاشنى خالىساڭ، يۈر، سۇلتان سالاھىددىنىڭ ھوجرىسىغا كىرەيلى. ئەسىر نەجمىددىن ئاشۇ ھوجرىغا كىرىپ كەتتى.

باھائىددىن قاراقۇش ئۇنىڭ بىلەن سالاھىددىنىڭ ھوجرىسىغا كەلدى، نەجمىددىن ئۇلارنى ئۆيگە كىرىشكە ھەم ئىشىك نى يېپىپ قويۇشقا شەرەت قىلدى. سالاھىددىن دادىسىنىڭ بايىقى گېپىدىن رەنجىپ تۇراتتى.

— سەن ئەقىل بىلەن ئىش قىلىشقا ماھىر كىشى، — دىدى نەجمىددىن ئىيسا ھەككارىغا، — سېنىڭ باھائىددىن بىلەن تۇزگەن پىلانىڭنى سالاھىددىندىن ئاگلىدىم. شۇڭا ئۆزۈمنىڭ ئويلىغانلىرىمنى قىلچە يوشۇرماي ئېيتىپ بېرەي، — ئۇ بۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپ، سالاھىددىنغا بۇرۇلۇپ، ئۇنى ئەيىپلىدى:

— ئوغلۇم، قارا سېنىڭ قىلمۇاتقان ئاخمىقانە ئىشىڭنى! نۇرىددىن بىزنىڭ قارشى تۇرىدىغانلىغىمىزنى بىلىپ قالسا، بىزگە قانداق ئېغىر ئاقىۋەت كېلىدىغانلىغى ئەقلىگگە كەلمىدىمۇ؟ ھازىر نۇرىددىن بىلەن ئۇزەكگە سوقۇشتۇرىدىغان ۋاقىت ئەمەس، بىز ئۇنىڭغا ئەمە دېسە خوش دەپ ئىتائەت قىلىدىغانلىغىمىزنى بىلدۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بولغان جىددىلىكنى ۋاقتىنچە پەسەيتىپ، ئۇنى بىخۇتلاشتۇرۇشىمىز كېرەكلىكىنى ساڭا ئاللىقاچان ئېيتقان ئىدىمغۇ! — نەجمىددىن ئىيسا ھەككارى بىلەن باھائىددىن قاراقۇشقا مۇنداق دېدى: — سىلەر مېنىڭ مەقسىدىمنى خاتا

چۈشىنىپ قالمائلار! راستىنى ئېيتسام، مەن نۇربەددىننىڭ مىسرىنىڭ بىر تال شېكىر قومۇشىنى تارتىۋېلىشىغىمۇ رازى ئەمەس مەن، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن جان تىكىپ ئېلىشىمەن! — ئۇ سۆزلەۋاتقاندا كۆزلىرىدە ھاياجانلىق ياشلىرى يالتىراپ كەتتى.

سالاھىددىن دادىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ دەرھال ئېسىنى تېپىپ، ئالدىغا بېرىپ قولىغا سۆيدى ھەم مۇنداق دېدى:

— دادا، ئېيتقانلىرىڭىز توغرا، گالۋاڭلىق قىلىپ چوڭ ئىشقا دەخلى يەتكۈزۈپ قويغىلى تاس قاپتىمەن. ئەمدى چۈشەندىم، چوقۇم سىزنىڭ تاپشۇرۇغىڭىز بويىچە ئىش قىلىمەن، كۆپرەك يولىورۇق كۆرسىتىپ تۇرۇڭ.

شۇ چاغدا، ئىسا ھەككارى باھائىددىن قاراقۇشقا قاراپ: «قانداق، گېپىم ئىسپاتلانغاندۇ!» دېگەندەك قىلىپ كۆزىنى قىسىپ قويدى.

باھائىددىن قاراقۇش نەجمىددىننىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ ئىككى قولىغا سۆيدى ھەم:

— سىزنىڭ ئىرادىڭىزگە قەتئىي بوي سۇنمىز، — دېدى.

شۇ چاغدا بىراقتىن بامدات نامىزىغا ئېيتىلغان ئەزان ئاڭلاندى: ئۇلار مەسچىتكە مېڭىشتى.

* * *

ئەبۇ ھەسەن سالپىيىپ قايتىپ كەلدى. ئۇ يا ئىمادىددىننى تۇتالمىدى. يا مەلىكە سەييىدەنى تېرىكتۈرەلمىدى. ئۇ بۇ ۋەقەنى خەلىپە ئازىدالمىددىنىللاغا تېخىمۇ ئۇستىلىق بىلەن مەلۇم قىلىپ، مەلىكىنى جازالاتتۇرماقچى بولدى. ئۇ خەلىپىنىڭ ھەر ھەپتىنىڭ دۈشەنبە، پەيشەنبە كۈنلىرى ۋەزىرلەرنى قوبۇل قىلىدىغانلىغىنى بىلەتتى. ئەتە دۈشەنبە ئىدى. شۇڭا ئۇ ئەنە خەلىپە ھۇزۇرىغا

سالامغا بارماقچى بولدى. ئۆز سۆيمەستىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ كېچىچە كىرپىك قاقماي چىقتى. دۇشەنبە كۈنى سەھەردىلا شەرىپ جەلىسىنىڭكىگە بېرىپ خەلىپە ھەققىدە خەۋەر تىڭ - تىڭلىدى.

— خەلىپە ئالىلىرى بىتاپ بولۇپ قالدى. تۇنۇگۈن ئەھۋالى خىلىلا ئېغىر بولدى، شۇڭا كۆڭلىمىزنىڭ ئارامى يوق! — دەپ جاۋاپ بەردى جەلىس.

— قەسرىنىسادىكى ۋەقەنى ئاڭلاپ بىتاپ بولۇپ قالغانىدۇ تايمىن! — دىدى ئەبۇ ھەسەن قەستەن.

— قەسرىنىسادا نىمە ۋەقە بوپتۇ؟ — دەپ سورىدى جەلىس ئۇنىڭ گېپىنى چۈشەنمەي.

— ھەچنىمە، — دىدى ئەبۇ ھەسەن قارىسىغا سۆزلىمەسلىك كېرەكلىكىنى سېزىپ سەل پۇشايمان قىلغان بولۇپ.

— بايا بىر ۋەقە بولدى دېمىگەنمىدىلە، مەندىن يوشۇرماي ئېيتىۋەرسىلە! — دەپ كولاپ سورىدى جەلىس.

— بۇ كۆڭۈلسىز ئىشنى ھازىرچە خەلىپىگە ئېيتمىغان تۈزۈك، — دىدى ئەبۇ ھەسەن پەرۋاسىزلىق بىلەن. — خۇدا شىپالىق بېرىپ بالىدۇررىق ساقىيىپ قالسا، بىز ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم ئىش شۇ.

— يېقىندىن بۇيان، — دىدى جەلىس، — خەلىپە ئالىلىرىنىڭ سالامەتلىگى ئانچە ياخشى بولماي كەلدى. تۇنۇگۈن ھەتتا مۇھىم بىر ئىشقىمۇ قاتنىشالمىدى. ئاڭلىشىمچە، تۇنۇگۈن بىر كۈننى قەسرىنىسادا ئۆتكۈزۈپتۇ، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ قالغانلىغىنى كەچقۇرۇن ئۇقتۇم.

ئەبۇ ھەسەن خەلىپىنىڭ قەسرىنىساغا بارغانلىغىغا قىزىقىپ سورىدى:

— خەلىپە ئالىلىرىنىڭ قەسرىنىساغا بارغانىدىن كېيىن

ئاغرىپ قالغانلىقى مېنىڭ پەرىزىمنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىمامدۇ؟

— نېمىنى پەرەز قىلغان ئىدىلە؟ بايا دېدىمغۇ، قانداق ئىش بولسىمۇ مەندىن يوشۇرمىسىلا دەپ. دېسىلە، قەسىرنىسادا زادى نېمە ۋەقە بوپتۇ؟

— سەندىن قەستەن يوشۇرۇۋاتقىنىم يوق. قەسىردىكى ئۇلۇغلىرىمىزنىڭ نام - شۆھرىتىنى ساقلاش ئۈچۈن بۇ ئىشنى كۆرگەنلا كىشىگە ئېيتالمايمەن. بىراق، سائا ئېيتىشىم مۇمكىن، ئۇلۇشكۇن بىر يات ئەر كىشى قەسىرنىساغا كىرىپ، يېرىم كېچىگىچە شۇ يەردە بولدى. مەن سەزگەندىن كېيىن، قەسىرنىسانىڭ ھەرەم بېگى ياھائىدىنغا دەرھال مەلۇم قىلىپ، ئۇنى شۇ يات كىشىنى تۇتقىن دېدىم. ئەپسۇسكى، ئۇ ئادەم لەخمە ئارقىلىق قېچىپ كېتىپتۇ.

جەلىس چۆچۈپ ھاڭۇبقىپ قالدى. لېكىن شۇئان، بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس دېگەن پىكىرگە كەلدى. چۈنكى ئۇ قەسىرنىسانىڭ قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغانلىقىنى، يات كىشى لەرزىنىڭ كىرەلمەيدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۇستىگە خەلىپىنىڭ ھەم شىرىنسىنگۈمۇ ئۇنداق ئەخلاقسىز قىزلاردىن ئەمەسلىكىنى بىلەتتى.

ئەبۇ ھەسەن ئۆز گېپىگە جەلىسنىڭ گۇمانلىنىۋاتقىنىنى بايقاپ مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ گېپىمگە ئىشەنمىگەندەك تۇرىسەن، ئەپسۇسكى، مېنىڭ دېگىنىم پاكىت ئىدى. مېنىڭ تەلۈمىنى رەت قىلغان ھەم ئۆمرى بويى ياتلىق بولمايدىغانلىقىنى جاكالىغان بۇ قىز بىزنىڭ دۇشمىنىمىزدىن بولغان بىر كۇرد يىگىت بىلەن پەش تارتىشىپ قالدى!

— كۇرد دەمدىلا؟ — دەپ سوردى جەلىس ئىنتايىن ھەيران بولۇپ.

— يەنە كېلىپ تېگى پەس مالاي كۇرد دېگىنا، —

دىدى ئەبۇ ھەسەن كەمستكەن ھالدا.

— ياللا، بۇ سەتچىلىكىنى قارىمامدىغان! — جەلىس ۋاقىراپ كەتتى، — خەلىپە ئالىلىرى بىلىپ قالسا. ئاچچىغىغا پايلىماي نىمە بولۇپ كېتەر! لېكىن...

— بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا ئۇقتۇرماسلىق كېرەك، — دىدى ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — ئەمما ئۇ باشقىلاردىن ئاڭلىغان بولۇشى مۇمكىن. بولمىسا، كېسىلى شۇنچە ئېغىرلىشىپ كەتمەگەن بولاتتى! ناھايىتى ئەپسۇسكى، بۇ ئىشنى ساڭا ئەينەن ئېيتىپ تاشلىدىم، سەنمۇ ئۇقتۇڭ. شۇڭا بىز خەلىپە ئالىلىرىنىڭ غېمىنى يەپ، بۇ چوڭ ئاھانەتنى يۇيۇشنىڭ ئامالىنى قىلايلى.

شەرىق جەلىس بۇ ۋەقەدىن قاتتىق قايغۇردى، ئۇ سادداء ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىدى. ئەبۇ ھەسەننىڭ گېپىگە ئەمدى گۇمانلانمىدى، ئۇنىڭ پۈت - قوللىرى بوشىشىپ كەتتى. كۆزلىرىگە ياش كەلدى.

— بۇ ئىش ھەقىقەتەن كىشىنى قايغۇغا سالىدۇ، شۇ تاپتا تازا ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتكۈم كېلىۋاتىدۇ، — دىدى مۇغەمبەر ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا تەسەللى بەرگەن بولۇپ، دىگەندەك ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى.

راست دىگەندەك، ئەبۇ ھەسەننىڭ يىغىسى جەلىسنىڭ يۈرىكىنى ئەزدى، ھەتتا ئۇ ئۆز قايغۇسىنى ئۇنتۇپ:

— يىغلىغانىنىڭ پايدىسى يوق، ئامال تاپايلى، — دەپ ئەبۇ ھەسەنگە تەسەللى بەردى.

ئەبۇ ھەسەن كۆزلىرىنى ئېرتىپ، ناھايىتى جىددى بىر قىياپەت ئالدى - دە:

— راست دىدىڭ، بىر ئامال تېپىش كېرەك. بىراق، ئىش سەن تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ ئېغىر، — دىدى.

— بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر ئىش بارمۇ تېخى؟ — دەپ

سوربدی جەلىس.

— كېيىن يەنە بىرەر كۆتۈلمىگەن ئىشنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيمەن، — دېدى ئەبۇ ھەسەن.

جەلىس جىم بولۇپ كەتتى، ئۇ ئەبۇ ھەسەننىڭ گېپىنى ئۇستىدە ئويلانماقتا ئىدى.

— خەلىپە ئالىلىرىنىڭ تەۋپىق كىم؟ — دەپ سوراپ قالدى ئەبۇ ھەسەن.

— شەيخ سەدىد. ئۇ ناھايىتى بىلىملىك، تەجرىبىلىك تەۋپىق.

— تەۋپىقلىككە ئۇستىمۇ؟

— ئۇ داڭلىق تەۋپىق ئالىلىسىدە تۇغۇلۇپ، كىچىگىدىنلا تەۋپىقلىكنى ئۆگەنگەن. ھازىرغىچە خەلىپە ئالىلىرىغا تەۋپىق قىلىپ كەلدى، ھازىر ئۇ چاچ - ساقاللىرى ئۇچىتەك ئاقارغان بوۋاي بولۇپ قالدى.

— ئۇ خەلىپە ئالىلىرىنىڭ كېسىلىنى نىمە دېدى؟

— ئۇ خەلىپە ئالىلىرىنىڭ كېسىلى ھەققىدە مۇجىمەل گەپ قىلدى.

— تەۋپىق مۇجىمەل گەپ قىلغان بولسا، مەن سەل ئەنسىرەيمەن. چۈنكى كېسەل خەۋپلىك بولسا، تەۋپىلار كۆپىنچە مۇجىمەل گەپ قىلىدۇ.

«خەۋپلىك» دېگەن سۆز جەلىسنىڭ قۇلىغىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلاندى، چۈنكى ئۇ «خەۋپلىك» دېگەن سۆزنىڭ خەلىپىگە باغلىنىشىنى خالىمايتتى، شۇڭا رەنجىگەن ھالدا:

— تەخسىر، ئاغزىڭىزنى ئۇشۇتىمەك. ئالىلا ئاسايىشلىق بېرىپ، ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلىدۇ! — دېدى.

— ئەزىزىم خۇدا، — دېدى ئەبۇ ھەسەن، — مەنمۇ ساڭا ئوخشاش، بۇنداق شۇم گەپنى قىلىشنى خالىمايمەن. ئەگەر خەلىپە ئالىلىرىنى كېسەل ئازاۋىدىن قۇتۇلدۇرغىلى بولسىلا،

هەتتا ئۇنىڭغا كەلگەن بالا ـ قازانىڭ مېنىڭ يېشىمغا كېلىشىنى تىلەيمەن. ۋاھالەنكى، خەلىپە ئالىلىرىغا سادىق بولغان ھەم ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىشقا بەل باغلىغان كىشى كۈتۈلمىگەن ئەھۋاللارنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىنى نەزەردە تۇتۇشى ۋە ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈپ قويۇشى لازىم. كېيىنلىكىنى ئويلىمىغان بارماق چىشلەر، دېگەن گەپ بار. بولۇپمۇ مەملىكەتنىڭ سەردارىغا مۇناسىۋەتلىك مۇنداق زور ئىشتا تېخىمۇ شۇنداق ئويلىماي بولمايدۇ، چۈنكى دۆلەت بىر كۈنمۇ پادىشاسىز تۇرالمايدۇ. مەن ئىنتايىن جىددى ئىش دېگىنىم ئەنە شۇ. ئەمدى مەقسىدىمنى چۈشەنگەنسەن بەلكى!

جەلىس ئۇنىڭ خەلىپە ۋاپاتىدىن كېيىن يۈز بېرىشى ئېھتىمال بولغان كۈتۈلمىگەن ئەھۋالنى كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىنى چۈشىنىپ، مۇنداق دېدى:

ـ مۇددىئالىرىنى چۈشەندىم، ئەھۋال ھەقىقەتەن ناھايىتى ئېغىر، ئەمما...

ـ ئۆلمەيدىغان كىشى يوق. لېكىن ئالىلاتائالادىن خەلىپە ئالىلىرىغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمىز. بىز ئۇچۇن ئۇ كىشى بولمىسا بولمايدۇ، ـ دېدى ئەبۇ ھەسەن ساختىپەزلىك بىلەن ۋە شۇئان يېغلاپ كەتتى.

ئەبۇ ھەسەندىن تەسىرلەنگەن جەلىسمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كۆز يېشى قىلدى ۋە يېغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ رەھىملىك ئاللا ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلغاي! كۇردلارنىڭ سۇيىقەستىگە تاقابىل تۇرۇش ئۇچۇن بىزگە بۇ كىشى بولمىسا بولمايدۇ. بىز خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ھامىلىغىسىز قانداق مۇ كۈن كەچۈرەلەيمىز دېسىلە!

ئەبۇ ھەسەن ئۇشتۇمتۇت بىر مۇھىم ئىش ئېسىگە كېلىپ قالغاندەك قوزغىلىپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

ـ راست دېدىڭ، كۇردلارنىڭ سۇيىقەستىنى تارمار قىلىش

ئۇچۇن خەلىپە ئالىملىرى بولمىسا بولمايدۇ. ئەمما خەلىپە ئالىملىرى راستىن بىز بىلەن ۋىدالىشىپ كېتىپ قالسا، بىچارە ئوغلى تېخى كىچىك بالا. ئۇ خىلاپەت تەختىگە ۋارىسلىق قىلالمايدۇ، ساڭا ئوخشاش سەممى - سادىق، پەزىلەتلىك، ئابروي لۇق كىشىدىن باشقا يارامليق كىشىنى تېپىش تەس.

جەلىس ئۇنىڭ تولىمۇ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلىگىنى ھىس قىلىپ مۇنداق دىدى:

— مەن بىر ئەرزىمەس قۇل. بۇ مەسىلىنى زادى ئويلاپ باققىنىم يوق. خەلىپە ئالىملىرىنىڭ ئۆزلىرىنى ۋارىس قىلىش رايىنى بىلدۈرگەنلىگى ئۈسىمگە كىيىپ قالدى. مېنىڭچە، خەلىپە ۋارىسلىغىغا ئۆزلىرى مۇۋاپىقراق.

ئەبۇ ھەسەن جەلىسنىڭ ئۆز ئىسمىنى تىلغا ئالغىنىدىن تولىمۇ خوشال بولدى، ئەمما بېشىنى چايقاپ، كۆڭلىدىكى راست گېپىنى يوشۇرۇپ مۇنداق دىدى:

— خەلىپە ئالىملىرىنىڭ مېنى ئۆز ۋارىسى قىلىش ئارزۇسىدا بولغانلىغى ئۇچۇن ئۆزەمنى ئىنتايىن بەختلىك ھىساپلايمەن. لېكىن بۇنداق ئالى خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالماسلىغىم مۇمكىن، شۇڭا پەرمان پەردار بولۇشقا جۇرئەت قىلالمايمەن.

— ئۆزرە ئېيتىش ھاجەتسىز. دۆلەتنىڭ ھايات - ماماتى ئۇچۇن، مېنىڭچە، بۇ تاپشۇرۇقنى قوبۇل قىلسىلا بولىدۇ.

ئەبۇ ھەسەن ئەمدى پۇرسەت كەلدى دەپ قاراپ، ئۆزىنى خەلىپىنىڭ ۋارىسى قىلىش ھەققىدە ئېيتقان گېپىگە جەلىسنى گۇۋاچى قىلماقچى بولۇپ، دەرھال مۇنداق دىدى:

— مەنغۇ ماقۇل دەي، ئەمما خەلىپىنىڭ ئاشۇنداق دىگىنىگە خەق ئىشىنەمدۇ؟

— مانا مەن گۇۋا بولىمەن. خەلىپە ئالىملىرى سىلىدىن كۆپ رازى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئۆز مەقسىدىگە يېتىشكە ئاز قالغانلىغىنى سەزگەن ئەبۇ ھەسەننىڭ خوشلۇقتىن تېنى يايراپ، جېنى سۆيۈنۈپ كەتتى. لېكىن ئۇ دەرھال ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، قەستەن سالاپەتلىك قىياپەت ئېلىپ مۇنداق دېدى:

— سېنىڭ گۇۋاچىلىغىڭ قەغەزگە يېزىلغاندىنمۇ ئىشەنچلىك بولىدۇ. ۋاھالەنكى، ئۇنداق ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىنى خالىمايمەن، خەلىپە ئالىلىرىسىز ياشىيالمايمىز. خۇدا ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن!

— خۇدا سالامەت قىلغاي، — جەلىس ئۇنىڭغا ماسلاشتى.

ئۇشتۇمتۇت سىرتتا جىددى ئاياق شەپىسى ئاڭلاندى - دە، شۇئان بىر ھەرەم خىزمەتچىسى كىرىپ كەلدى.

— نېمىشقا مۇنچىۋالا ئالاقزادە بولۇپ كەتتىڭ؟ — دەپ سورىدى جەلىس دەرھال ئۇنىڭدىن.

— خەلىپە ئالىلىرى ئۆزلىرىنى تېز كەلسۇن دەيدۇ، — دەپ خەۋەر قىلدى خىزمەتچى تىترەك ئاۋازدا.

— جانابى ئالىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟

— ئەھۋالىنى تازا ئۇقمىدىم، لېكىن تېۋىپ سەددە تەقسىر، يەنە بىرمۇنچە تېۋىپلار ئۇ كىشىنىڭ بېشىدا قاراپ تۇرۇشىدۇ.

جەلىس ئورنىدىن دەس تۇرۇپ:

— ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالغان ئوخشايدۇ، — دېدى.

— تېز بارغىن! — دېدى ئەبۇ ھەسەن، — سەن بىلەن بىللە بېرىشىمنىڭ يولى بار ئىدى، بىراق مەن مەسچىتكە بېرىپ ئۇنىڭ ھەققىگە دۇئا - تەلەپ قىلاي. تېز بارغىن!

ئىككىيلەن خوشلاشتى. جەلىس شاپاشلاپ خەلىپە يېنىغا كەتتى.

* * *

ئەبۇ ھەسەن خېچىرىغا مىنىپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ

ئۆيده ئۆزى يالغۇز خىيال سۈرمەكته ئىدى. شۇبھەسىزكى، خەلىپىنىڭ ئەجىلى يېقىنلىشىپ قالدى. ئەمدى ئەبۇ ھەسەن ئۆزى ئۈچۈن نىمە ئىشلارنى قىلىشى كېرەك؟ ئۇنىڭغا ئېنىقكى، يالغۇز جەلىسىنىڭ گۈۋاچىلىغىلا كۇپايە قىلمايدۇ، سالاھىددىنمۇ گەپ قىلغاندىلا ئاندىن ئىش چاك باسىدۇ. ئۇ ئىشىكنى ئېتىپ قويۇپ، بۇلۇڭدىكى دىۋانغا ئۆزىنى تاشلىدى - دە، پۈتۈن زېھنى بىلەن پىكىر يۈرگۈزۈشنى داۋام قىلدى. ئالاھەزەل بىرەر سائەتچە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ دىۋاندىن سەكرەپ قوپتى - دە، چاۋاك چېلىپ خىزمەتچىنى چاقىردى ۋە ئۇنىڭغا:

— خېچىرنى توقۇ! — دىدى.

— توقۇمىنى ئالمىغان، غوجام، — خىزمەتچى چىقىپ خېچىرنى يېتىلەپ كەلدى. ئەبۇ ھەسەن خېچىرغا مىندى - دە، دوستى ئىيسا ھەككارىنى ئىزلەپ ماڭدى.

ئىيسا ھەككارى كۈتۈپخانىدا قانۇن كىتابىنى كۆرۈۋاتاتتى، خىزمەتچى ئالدىجاناپ ئەبۇ ھەسەننىڭ قەدەم تەشرىپ قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلغاندا، دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى ۋە ئۇنى كۈتۈپخانىغا باشلاپ كىردى.

ئەبۇ ھەسەن ئۇستەلدە ئېچىقلىق تۇرغان كىتابىنى كۆرۈپ، گويا بۇ ئىككىيلەننىڭ بىر يەرگە جەم بولۇشى ئىلىم تەھسىل قىلىشتىن باشقا ئىش ئەمەستەك، قانۇن، تارىخ ئۇستىدە سۆزلەپ كەتتى ۋە:

— ئۆزلىرى كىتاپ بىلەنلا ھەپىلىشىلا، كىتاپتىن نەپ تېگەمدۇ؟ — دىدى.

— نىمىشقا نەپ تەگمىسۇن؟ بۇنداق ئاخىمقانە سوئال قويۇش ئۆزىنىزدەك كىشىگە مۇناسىپ كەلمەيدۇ! — دىدى ئىيسا ھەككارى.

— راست دىدىلە. ئەمما مەن پەقەت كىتاپتىكىنى كۆرۈپ

قويۇش ئۇچۇنلا كىتاپ ئوقۇيمەن. «كىتاپقا ئىشەنمە، كىتاپسىز يۇرمە» دىگەن گەپ بار.

— مەنمۇ بىلىم ئۈچۈن ئىزلەيمەن: لېكىن ئاقىللار باشقىچە مەنپەئەت ئالىدۇ.

ئەبۇ ھەسەن ئىسا ھەككارىنىڭ گېپىنىڭ تېگىدە گەپ بارلىغىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا خوشامەت قىلىش نىيىتىگە كېلىپ مۇنداق دىدى:

— سىلى ھەقىقەتەن دانىشمەن ئادەم. ئۆز خوجايىنىڭىزنى سۇلتان سالاھىددىنغا سادىق ئىكەنلىكىڭىزنى كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. مېنىڭچە، ئۆزلىرى خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ھەمىشىرىسىنىڭ تۇيۇقسىز ئۈچۈن باش قاتۇرۇۋاتىلا، تانمىسىلا!

— باش قاتۇرۇۋاتىمەن دىيەلمەيمەن، ئادەتتىكىچە تەتقىق قىلىۋاتىمەن، — دىدى ئىسا ھەككارى دەرھال.

— ئىقرار قىلىسىلىمۇ، قىلمىسىلىمۇ، ئەقەللى مەن شۇنداق دەپ قارايمەن. ئۆزلىرىگە دەخلى قىلىپ نىمىشقا كەلگەنلىگىڭىزنى بىلەمدىلا؟

— ياق.

— مۇھىم بىر ئىش ئۈچۈن كەلدىم. ئاۋادا بۇ ئىشقا ياردەم قىلسىلا، بۇ ئىش خوجايىنلىرىغىلا پايدىلىق بولۇپ قالماي، دوستلۇق بۇرچىلىرىنىمۇ ئادا قىلغان بولىدىلا.

— كىشىگە ياخشىلىق قىلغۇچىغىمۇ، ياخشىلىققا ئېرىشكۈچىگىمۇ ئالىلا رەھمەت قىلىدۇ. قېنى، نىمە ئىش، ئاڭلاپ باقايلى، — دىدى ئىسا ھەككارى بوينىنى سوزۇپ.

— خەلىپە ئازىدىنىڭ سەكراتقا چۈشۈپ قالغانلىغىدىن خەۋەرلىرى باردۇ؟

— بىتاپ بولۇپ قالغانلىغىدىن خەۋىرىم بار ئىدى. كېسىلى ئېغىرلىشىپ قاپتىمۇ؟

— ئېغىرلىشىپتۇ ئەمەس، ھالى پەسلەپ قاپتۇ. ئۇ كۆز يۇمغاندىن كېيىنلا، خىلاپەتلىك ۋەلى ئەھدىگە قالمىدۇ، بىراق ئۇ تېخى ئاغزىدىن ئوغۇز سۆت پۇراپ تۇرغان كىچىككىنە بىر بالا، ئۇنىڭدا خىلاپەتلىككە ۋارىسلىق قىلغۇچىمدا بولۇشقا تېگىشلىك غەيرەت - شىجائەت كەم.

— قانداق شىجائەت دەيدىلا؟

— قۇلاقلىرىدا بولسۇن! ئۆزلىرىگە مۇناسىۋەتلىك بىر مەخپىيەتلىكنى ئېيتىپ بېرەي. خەلىپە ئازىد بۇگۈن كېچە ياكى ئەتە جان ئۈزىدۇ. مەن سۇلتان سالاھىددىننىڭ پەرزەنتىنى ھەممىدىن ياخشى چۈشىنىمەن. دەرۋەقە، خەلىپىدىن قالغان ئىشلارنى سالاھىددىن قولىغا ئېلىپ، بۇ ئىشنى بىزنىڭ قولىمىزدىن تارتىۋالسۇن دېمەكچى ئەمەسمەن؛ ئەگەر راستىن شۇنداق دېسەممۇ ئۆزلىرى ئىشەنمەيدىلا! بىراق، ئۆزلىرىگە مەلۇم، ئاۋادا خەلىپىلىككە گۆدەك ۋەلى ئەھدى ۋارىسلىق قىلىدىغان بولسا، پاراكەندىچىلىكنىڭ باشلانغانلىغى شۇ، ئۇ چاغدا بەزىلەر پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ شىئەلەرنى سالاھىددىنغا قارشى قوتراتقۇسى مۇمكىن. بۇنداق بولسا، ھەر ئىككىمىزگە قىلچە پايدىسى يوق. گەپنىڭ ئوچۇغىنى ئېيتسام، خەلىپە ئازىد مېنى ۋارىس قىلماقچى بولۇپ، خىلاپەتلىكنى ھۆرمەتلىك مويسىپت جەلىس ئارقىلىق ماڭا ئىلتىپات قىلغان. شۇ چاغدا ئۇ يارلىق يازدۇرماقچى بولغان ئىكەن، بىراق كېسەللىك سەۋەبىدىن ھازىرغىچە كېچىكىپ كەلدى. قازايى قەدەر، خەلىپە ئالەمدىن ئۆتسە، ئۇنىڭ ۋەزىر - ۋۇزرالىرى، شاھزادىلەر ئۇنىڭ ئارزۇسىنى رەت قىلىۋېتەرمىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن. مۇبادا ماڭا يارىدەم قىلىپ، مۇشۇ ئىشىمنى پۈتتۈرۈپ بەرسىلە، بۇ قىلغان چەكسىز ياخشىلىقلىرى ئۈچۈن ئۆزلىرىگە مەڭگۈ مەدھىيە ئوقۇيتتىم. مەقسىدىمنى چۈشەنگەندىلا؟ مەن ئىككىمىزنىڭ دوستلۇغى ماڭا ئىشىنىشلىرىگە كۈپايە قىلىدۇ

دەپ ئويلايمەن.

ئيسا ھەككارى ئەبۇ ھەسەننىڭ گېپىنى ئاڭلىغاچ ئويلانماقتا ئىدى. ئەبۇ ھەسەننىڭ گېپى تۈگىگەندە، ئۇنىڭدىن:

— ئاندىنچۇ؟ — دەپ سورىدى.

— مۇشۇ ئىشنى ۋە مېنىڭ پىكرىمنى سالاھىددىنغا ئېيتسىلا دىمەكچى. ئېيتقاندا، بۇ پىكىرنى باشقىلارنىڭ ئۈگىتىشى بىلەن ئەمەس، ئۆز پىكىرلىرى ئىكەنلىگىگە سالاھىددىننى ئىشەندۈرۈشلىرى كېرەك. بۇ ئىشنى ئورۇنلىسىلا، ئۆزلىرىمۇ قۇرۇق قالمايدىلا، ھەممىمىزگە پايدىسى تەگمەيدۇ قالمايدۇ.

ئيسا ھەككارى ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئورۇنلۇق دەپ قارىدى. ئۇ بۇ ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئەبۇ ھەسەننىڭ خەلىپە جەمەتىگە ئاسىلىق قىلغانلىغىدىن دېرەك بېرىدىغانلىغىنى چۈشەندى. ئۇ يەنە سالاھىددىننىڭ مەنپەئەتىنى نەزەردە تۇتۇپ ئويلىدىكى، ناۋادا سالاھىددىنلار بۇ ئاسىنى يۆلەپ خەلىپىلىك تەختىگە چىقارسا، ئۆز پايدىسىغا ئىش قىلغان بولىدۇ، چۈنكى كېيىنكى كۈنلەردە ئۇلار ئۇنى خەلىپىلىكتىن ئېلىپ تاشلىماقچى بولسا ئاسانلا ئېلىپ تاشلاۋېرىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىسا ھەككارى ئۆزىمۇ سالاھىددىن بىلەن مەلىكە سەييىدەنىڭ توي ئىشىنى ئەپلەشتۇرۇشىنىڭ يولىنى ئىزلەۋاتىدىغۇ! ئۇ ئەبۇ ھەسەنگە لەپپىدە بىر قاراپ قويۇپ:

— ئۆزلىرىگە پايدىلىق قالتىس بىر ئىش قىلماقچى بوپتىلا — دىدى.

— بۇنىسى ئاڭ راست، لېكىن مەنمۇ سۇلتان سالاھىددىنغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن تۇرلۇك چارە - تەدبىرلەرنى ئىزلەۋاتىمەن - دە. ناۋادا ئۆزلىرى مېنىڭ پىكرىمگە قۇلاق سالمىسلا، ئاخىر ئۆزەڭلار داغدا قالىسىلەر. چۈنكى مىسىرلىقلار ئۆزلىرىنىڭ خەلىپىسىگە مايىل. بۇنىسى ئۆزلىرىگە ئايدىڭ. پۈتۈن كۈچلىرى بىلەن

بۇ ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقارغايلا! ئۆزلىرى مېنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىمدىن بولۇپ قېلىشلىرىغا كۆزۈم يېتىپ تۇرىدۇ.

— ئەلۋەتتە! بۇ ئىشقا بارلىق كۈچۈمنى ئايىمايمەن. قېنى قاراپ باقمايمىزمۇ!

— ئەمىسە شۇنداق بولسۇن، مەن كەتتىم، ئەتە كۆرۈشەيلى! — دىدى ئەبۇ ھەسەن ھاياجانلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، — بۇ گۈن قىلىشقان گەپلىرىمىزنى ھەرقانداق كىشىدىن مەخپى تۇتقايلا. دەرۋەقە، بۇنى ئۆزلىرىگە ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇش ھاجەتسىز ئىدى.

— ھاجىتى يوق.

ئەبۇ ھەسەن خېچىرىغا مىنىپ كەتكەندىن كېيىن، ئىيسا ھەككارى ئۇزاققىچە ئويلىنىپ قالدى. ئۇ بايىقى گەپلەرنى ئەسلەپ، ئەبۇ ھەسەننىڭ پىكرىچە ئىش قىلىشنىڭ بىرمۇنچە پايدىسى بارلىغىنى ھىس قىلدى ـ دە، دەرھال سالاھىددىننىڭ قېشىغا بېرىش قارارىغا كەلدى. دەريا قولتۇغى ئالقاندىكىدەك كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان پىشايۋاندا سالاھىددىن دادىسى بىلەن دەم ئېلىپ ئولتۇراتتى. ئىيسا ھەككارى كۆرۈشۈشنى ئىلتىماس قىلدى ۋە كىرىپ كەلدى، نەجمىددىن ئۇنى ئولتۇرۇشقا شەرەت قىلدى.

— نىمە ئىش بىلەن كەلدىڭ، ئىيسا؟ — دەپ سورىدى سالاھىددىن.

— مەۋلانام، مۇھىم بىر ئىش بىلەن كەلدىم، — دىدى ئىيسا ھەككارى.

— مۇھىم ئىش بار يەردە ئۇنىڭ مەنپەئەتدارى بولىدۇ، — دىدى سالاھىددىن كۈلۈپ.

ئىيسا ھەككارى ئەبۇ ھەسەن بىلەن بولغان ئىشنى باشتىن ـ ئاخىرغىچە سۆزلەپ بەردى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ سالاھىددىننىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى ۋە دادىسىدىن پىكىر سورىغاندەك،

ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىدى. ئىيسا ھەككارىنىڭ گەپلىرىنى قايتا ـ قايتا مۇلاھىزە قىلىۋاتقان، دەڭسەپ كۆرۈۋاتقان نەجمىددىن ئوغلىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرغىنىنى بايقاپ:

ـــ بۇغۇ ياخشى مەسلىھەت ئىكەن، ئەپسۇسكى ھازىر تېخى بالدۇرلۇق قىلىدۇ، چۈنكى ئازىد تېخى ھايات؛ ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن بىر گەپ بولار! ھىممىتىڭگە باركاللا، ئىيسا، ـــ دەپ جىم بولۇپ قالدى.

ئىيسا ھەككارى ئىككى خوجايىنىنىڭ بۇ ئىش ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىشىگە كاشىلا بولماسلىق ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ خوشلاشتى.

ئىيسا ھەككارى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، نەجمىددىن ئوغلىدىن ئۆز پىكرىنى ئېيتىپ بېقىشنى تەلەپ قىلغاندەك، ئۇنىڭ كۆزىگە قارىدى.

ـــ دادا، سىزنىڭ پىكرىڭىز قانداق؟ ـــ دەپ سورىدى سالاھىددىن.

ـــ سېنىڭ پىكرىڭنى ئاڭلاپ باققۇم بار.

ـــ پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋەتمىسەك، ـــ دىدى سالاھىددىن، ـــ ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۆز ئۇرۇق ـ جەمەتىگە ئاسىلىق قىلىشى بىزگە پايدىلىق، بۇنى ئىنكار قىلمايمەن. ناۋادا بىز ئۇنىسى خەلىپە قىلىپ تىكلىسەك، ئۇنىڭ تىزگىنى پۈتۈنلەي بىزنىڭ قولىمىزدا بولىدۇ.

نەجمىددىن ناپىسەنتلىك بىلەن دىمىغىدا كۈلۈپ قويۇپ مۇنداق دىدى:

ـــ سەن ھەم پاراسەتلىك، ھەم شىجائەتلىك بولساڭمۇ، لېكىن سېنى پەملىك، تەدبىرلىك دېگىلى بولمايدۇ. ئەبۇ ھەسەننىڭ مەخپى مەلۇماتىدىن بىزگە شۇ نەرسە مەلۇمكى، بىر مىللەتنىڭ باشلىغى ئۆلسە، بۇنىڭ بىلەن تەڭلا ئىچكى نىزا تۇغۇلىدۇ، ئىخ تىلاپلىق پىكىرلەر يېغىپ كېتىدۇ. خەلىپە دېگەن نامنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشنىڭ پەيتى دەل ئەنە شۇ. بىز ھىچ قانداق كىشىنى خەلىپە تىكلىمىگەننىڭ ئۈستىگە، بەلكى ئوردىنى قورشۇۋېلىپ، خەلىپە

لىككە ۋاپىسلىق قىلىشقا ھوقۇقلۇق ئەر كىشىلەرنىڭ ھەممىسى تۇتۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىشىمىز لازىم. بۇ ئىشتا قاتتىق قول، قەتئى بولۇشىمىز كېرەك. مۇشۇنداق قىلغىنىمىز يەنە بىر خەلىپە تەك لەپ يەنە يېڭى باش ئاغرىغى تاپقىنىمىزدىن كۆپ ياخشى ئەمەسمۇ؟

سالاھىددىن دادىسىنىڭ بۇ ئەقلىگە ئاپىرىن ئېيتىپ، ئۆزىنىڭ بۇنى ئويلاپ يەتمىگەنلىگىدىن خىجىل بولدى. ئۇ دادىسىنىڭ گېپىنى تۈگىتىپ قويمىغىچە ھۆرمەت بىلەن قولاق سالدى، ئاندىن:

— سىزنىڭ دانالىغىڭىز ۋە ئىرادىڭىزنىڭ تەڭدىشى يوق، دادا، — دېدى.

— بىز ھازىردىن باشلاپ تەييارلىق كۆرۈشىمىز كېرەك، — دېدى نەجمىددىن، — يېگىتلىرىمىز جەڭگە تەييار تۇرسۇن. بۇ شور پىشانە خەلىپىنىڭ ئاخىرقى نەپىسى ئۈزۈلگەن ھامان ئوردىغا ھۇجۇم قىلىڭلار. ساڭا يەنە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، ھازىرقى گەپلىرىمىز ئەمەلگە ئاشقىچە، بۇ گەپلەرنى ھەرقانداق كىشىدىن مەخپى تۇت؛ تۇنۇگۈنكىدەك، سورۇندا ئۆزەڭنىڭ سىرىنى ئاشكارىلاپ قويۇشتىن ئېھتىيات قىل.

سالاھىددىن ئېھتىرام ۋە ئىتائەتمەنلىك بىلەن بېشىنى ئېگىپ، دادىسىنىڭ قوللىرىنى سۆيدى، دادىسىنىڭ چارە - تەدبىر پىلانلاش، يول كۆرسىتىش جەھەتتىكى قابىلىيىتىگە چىن دىلىدىن ماختىدى.

— مېنىڭ گەپلىرىمدىن تەرىبىيە ئېلىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن؛ چارە - تەدبىر ۋە ئىرادىگە تايانساڭ، ئۇلۇغ سۇلتان بولىسەن. نەسىھەتلىرىمنى ئېسىڭدە تۇت، ئوغلۇم.

× × ×

ئەبۇ ھەسەن ئىيسا ھەككارىنىڭكىدىن چىققاندىن كېيىن، ھىلە -

نەيرىكىم ئەمەلگە ئاشىدىغان بولدى دەپ خوشاللىغىدىن قىنىغا پاتماي كەتتى. خەلىپە ئازىدىنىڭ ئەھۋالىنى تېگىلاپ بېقىش ئۈچۈن خەلىپە سارىيىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ خەلىپىنىڭ سەكراتقا چۈشۈپ قالغانلىغىنى. ئەتىگىنچە ھايات تۇرمايدىغانلىغىنى بىلەتتى. ئۇ كېچە - كۈندۈز تەلمۈرۈپ كەلگەن مەقسىدىگە يېتىشكە ئاز قالغانلىغىنى ئويلىغاندا، گۈلقەلبىدە ئېچىلىپ، تۇرلۇك خىياللارغا غەرق بولۇپ كەتتى: شۇ تاپتا ئۇ خەلىپىلىك تەختىدە ئولتۇردى، ئەمدى پەقەت ئۆزىنى كەمستكەن مەلىكە سەييىدەنى قولغا ئېلىشقا پەرمان چۈشۈرۈشلا قالدى... ئۇ شەرىن خىيالدىن ئېسىگە كەلگەندە، خەلىپىنىڭ غېمىنى يەۋاتقان كىشى قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، كىشىلەردىن جەلىسىنىڭ نەدىلىگىنى سۈرۈشتۇردى. بىراۋ ئۇنىڭغا جەلىسىنىڭ خەلىپە ھوجرىسىدا ئالدىراشلىغىنى، تۈپىلارنىڭ خەلىپە يېنىدا قولى - قولىغا تەگمەي كېتىشمۇاتقانلىغىنى، ئولارنىڭ مەنپەئەتسىز دورىلارنى ئىشلىتىۋاتقانلىغىنى ئېيتتى. ئەبۇ ھەسەن خەلىپىنىڭ ئەھۋالىنى ئەينەن ئوقۇش ئۈچۈن خەلىپىنىڭ تۈپىسى سەددىنى تېپىش قارارىغا كەلدى. «جان ئۈزەي دەپ قالدى!» دىدى سەددە تۈپ ئونىڭغا. ئەبۇ ھەسەن قەستەن تارا ئۈن سېلىپ يىغلىدى. تولىمۇ ئىچى ئاغرىغان تۈپ ئونىڭغا بىر - ئىككى ئېغىز تەسەللى ئېيتتى. ئەبۇ ھەسەن تۈپىنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ، باھائىددىن قارا قوش بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ئودۇل قەسىرىنىساغا كەلدى. كۈن تاقىغا باش قويغان ئىدى. ئىش تەتۈر كەلدى، باھائىددىن قارا قوش سالاھىددىننىڭ قېشىغا كەتكەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇ ھەسەن قەسىرىنسا دەرۋازىسى ئالدىدا باھائىددىننى ساقلاپ تۇردى.

ئۇزاق ئۆتمەي، باھائىددىن كەيپى ئۆچكەن ھالدا قايتىپ كەلدى. ئەبۇ ھەسەن باھائىددىننى سالاھىددىن يېنىدىن قايتقاندا ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈپ ياخشى خەۋەر يەتكۈزىدۇ دەپ قارايتتى.

چۈنكى ئۆزىنىڭ قىلماقچى بولغان ئىشىنى سالاھىددىن بەتەھقىق ئىيسا ھەككارىدىن ئۈقسىدۇ ھەم ئۇنى باھائىددىن قارا قۇشقا ئېيتىدۇ دەپ ئىشىنەتتى. شۇڭا ئۇ خېچىر بىلەن كېلىۋاتقان باھائىددىن قارا قۇشنى كۆرگەندە، دەرھال كۆلىمسىرەپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردى. ئەمما باھائىددىن قارا قۇش پىسەنت قىلماي، ئۇنى كۆرمىگەن بولۇۋالدى. ئەبۇ ھەسەن ئۆزى گەپ ئېچىشقا مەجبۇر بولۇپ:

— خۇش كەپسىز، تەقسىر. سۇلتانىمىز يېنىدىن كەلدىڭىزمۇ؟— دېدى.

باھائىددىن قارا قۇش بېشىنى بۇ ياقتا بۇراپ، ئۇنى ئەمدىلا كۆرگەنگە سېلىپ:

— ھە، بۇ يەردە ئىكەنسىز، ئەبۇ ھەسەن، — دېدى.

— سىزگە ئىنتىزار بولۇپ تۇرغىنىمغا خېلى بولدى! — دېدى ئۇ، — خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟

— كېسىلى خېلى ئېغىر، ئاللا شىپالىق بېرەر، — دېدى باھائىددىن قارا قۇش ۋە ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى، لېكىن ئەبۇ ھەسەننى ئىلگىرىكىدەك ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلمىدى.

ئەبۇ ھەسەن ئۆزى ئولتۇردى. دەسلەپ ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلمىگەن بىر قىياپەتتە گاھ قوللىرىنى ئۇۋۇلايتتى، گاھ كۆزلىرىنى چىمىلدىتاتتى، گاھ بېشىنى چايقايتتى. ئاخىر:

— سىزچە، ئۇنىڭ كېسىلى بەكلا ئېغىرمۇ؟ — دېدى.

— بۇنىڭدىن بىر سائەتچە ئىلگىرى ئاشۇنداق دەپ ئاڭلىغان. ئاللا شىپالىق بېرەر! ئۇ ياخشى كىشى ئىدى.

— راست دېدىڭىز، تەقسىر، — دېدى ئەبۇ ھەسەن دەرھال ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا، — بىزنىڭ ئۇرۇق - جەمەتىمىز ئىچىدە بۇ خەلىپە ئالىلىرىنىڭ ئەخلاق - پەزىلىتى ھەممىدىن يۇكسەك، دىلى ھەممىدىن يۇمشاق. شۇڭا...، — گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئۇ ئۆزىنى تۇتالماي ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى.

گەندە، ئېغىزدىن چىقىۋاتقان ئەپسىز مۇھىم بىر ئىش بارەك، گېلىنى قېقىپ، بېشىنى چايقاپ قويدى. ئاندىن باھائىددىنغا قاراپ قويۇپ گېپىنى داۋام قىلدى: — تەقسىر، سىزنىڭ پارا-ستىڭىز يېتىدۇ: ئۇ ئۆزىنىڭ شۇ ياخشى نىيەت - ئىقبالى ۋە كەڭ قوساقلىغىدىن نىمە ياخشىلىق كۆرەر؟! ئەلۋەتتە، سىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇش ھاجەتسىز. ئۆزىڭىز دانا ئادەم. ئەمما، ئەپۇ قىلىڭ، ئەگەر مېنىڭ تولىمۇ بىتاقەت بولۇۋاتقىنىمنى سەزگەن بولسىڭىز، بۇ مېنىڭ ئۆز خانىدانىمىزنىڭ نام - شۆھرىتىنىڭ بۇلغىنىشىغا تاقەت قىلىپ تۇرالمىغانلىغىمنىڭ نەتىجىسى. تۇنۇگۈن قەسىرگە كىرىپ يەنە ئۇ يەردىن چىقىپ كەتكەن ھىلىقى يات كىشى توغرىسىدىكى ئىش ماڭا روشەن. بىز ئۇنى تۇتالمىدۇق، قەسىردىكى كىشىلەر ئۇنىڭ قېچىپ كېتىشىگە يول كۆرسەتكەن. بۇنداق دېيىش بىلەن بىراۋغا قارا چاپلاپ زىيانكەشلىك قىلماقچى ئەمەسمەن، چۈنكى مېنىڭچە بۇ ئىشنى قىلغان كىشى نادانلىقتىن قىلىپ قويغان، ئۇنىڭ مەلۇم غەرەز بىلەن بۇنداق قىلغان بولۇشى ناتايىن. مەلىكە سەييىدە ھەققىدىكى ئەھۋال ئەنە شۇنداق. ئۇنىڭ ئىنىسى تېخى ھايات، ناۋادا قازايى قەدەر ئۇ بەندىچىلىك قىلىپ قالسا، ئىلاھىم بۇنداق بولماس، مەلىكىنىڭ ھالى نېچۈك بولىدۇ؟!

ئۇ مۇشۇلارنى دەپ بولۇپ يۆتىلىپ قويدى، باھائىددىنغا لەپپىدە بىر قاراپ، ئۇنىڭ ئەستايىدىل قۇلاق سېلىۋاتقىنىنى بايقاپ، گېپىنى يەنە داۋام قىلدى:

— بىر ئىش بار، ئۇنى ئىككىمىزنىڭ دوستى ئىسا ھەققىدىن باشقا ھېچكىمگە تىنمىغان بولساممۇ، سىزدىن يوشۇرماىمەن. بۇ ئىش مۇنداق: خەلىپە ئازىد مېنى ئۆزىگە ۋارىس قىلىشنى قارار قىلغان؛ مەن ئۇنىڭ ھەمشىرىسى بىلەن توي قىلىشنىمۇ كېلىشىپ قويدۇم. لېكىن ئۇنىڭ ئۆزى تېخى بەخەۋەر.

جەلىس بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەردار، ئىيسا ھەككارى بىلەن سالاھىددىنلارمۇ ئۇقتى. مۇشۇ ئىش ئۈستىدە بۇگۈن ئەتە-گەن ئىيسا ھەككارى بىلەن ئۇزاق پاراڭلاشتىم، سىزگە دېدىمۇ دېمىدىمۇ خەۋىرىم يوق، — ئۇ گېپىنى توختىتىپ، باھائىددىندىن نېمە سادا چىقىدىكىن دەپ، سەۋىرلىك بىلەن كۈزەتتى. لېكىن باھائىددىن قىلچە ئىپادە بىلدۈرمەي، گەپنىڭ ئاخىرىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇۋەردى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇ ھەسەن گېپىنى يەنە داۋاملاشتۇردى:

— ئۇ سىزگە تېخىچە ئېيتمىغان بولسا، چوقۇم پات - يېقىندا ئېيتىدۇ. بۈگۈن سىزدىن مەن بىلەن خەلىپىنىڭ — ئالىلا شىپاتلىق بەرەر — نام - شۆھرىتىمىزنى قوغدىشىڭىزنى ئىلتىماس قىلىپ كەلدىم، ئىشلار بېسىققاندىن كېيىن، سالاھىددىن مېنىڭ ئىشىمغا باش بولىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن كېلىشىپ قويدۇم. قەسىرنى ياخشى مۇھاپىزەت قىلىشىڭىزنى سورايمەن. دەرۋەقە، سىز شۇنداق قىلمۇاتىسىز، لېكىن دۇشمەن يەنە ئوغرىلىقچە كىرىۋالار-مىكىن دەپ ناھايىتى ئەنسىرەۋاتىمەن. مېنىڭچە، ھىلىھەم بۇل سىمۇ مەلىكە سەييىدەنى لەخمە يوق قەسىرگە يۆتكەپ قويغىنىڭىز تۈزۈك. دارۇلزىياپەت تازا مۇۋاپىق، — ئۇ سۆزلەپ بولۇپ، باھائىددىن قارا قۇشتىن گەپ كۈتۈپ كۆزىگە قارىدى.

— تەقسىر، نىمانچە ئالدىراپ كېتىسىز؟ — دېدى باھائىددىن پەرۋاسىزلىق بىلەن، — خەلىپە تېخى ھاياتقۇ؟

— ئەقىللىق ئادەم ھەر ئىشنى ئالدىن ئويلايدۇ، — دېدى ئۇ رەددىيە بېرىپ، — جان تۇمشۇققا كەلگەندە سۈرە ياسىن ئوقۇغانىنىڭ پايدىسى يوق. قۇلاق سېلىڭ! بۇ ئاۋاز قەسىرىدىكى ئايالالارنىڭ ھازىسى ئەمەسمۇ؟ خەلىپە ئازىد بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالاشقان ئوخشايدۇ. ھەي بىچارە! — ئۇ تېپىچەكلەپ، مەيدىسىگە مۇشتلاپ يىغلاپ كەتتى.

باھائىددىن قىيا - چىيا ئاۋازنى ئاڭلاپ دەس تۇردى - دە، جىددى قىياپەتتە نەۋكەرلىرىگە تەييار تۇرۇشنى بۇيرۇدى. ئەبۇ ھەسەنگە كۆتۈپ تۇرۇشنى ئىما قىلىپ قويۇپ، قەسىرنىڭ باشقا بىر تەرىپىگە يۈرۈپ كەتتى.

خەلىپىنى ئاللانىڭ دەرگاھىغا كەتتى دەپ قەتئى ئىشەنگەن ئەبۇ ھەسەننىڭ شۇ تاپتا خىيالى بىرلا ئىشتا — مەلىكە سەييىدەنى قولغا ئېلىشتىلا قالدى. ھازىر ئۇ باھائىددىننى كەتكۈزۈپ قويغىنىغا قاتتىق پۇشايمان قىلدى. ئۇنىڭ نىمىشقا كەتكىنىنى بىلمەيتتى. ئۇ پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تىپىرلاپ قالدى. بىردىنلا قىلىچ - قالقانلارنىڭ جاقۇر - جۇقۇر ئاۋازى ۋە ئاتلارنىڭ كىشنىشى ئاڭلاندى، ئۇ دەرىزىگە بېرىپ قارىدى، بىر توپ ئاتلىق ئەسكەر ئوردا تەرەپكە قۇيۇندەك ئۆتۈپ كەتتى، ئۇلار ئوردىنى تەرەپ - تەرەپتىن قورشۇالىدىغاندەك قىلاتتى، ئۇ بۇ ئەھۋالدىن چۆچۈپ كەتتى. دەل شۇ چاغدا تىترەپ تۇرغان بىر قول ئۇنى مۇرىسىدىن تۇتۇپ سىلكىدى، ئۇ ئارقىغا قارىدى - دە، ئۆزىنىڭ مەلىكە سەييىدە يېنىغا پايلاقچى قىلىپ قويغان مالىيىنى كۆردى، ئۇ ھودۇققان ھالدا تىترەپ تۇراتتى.

— نىمە ۋەقە بولدى؟ — دەپ ۋاقىراپ كەتتى ئەبۇ ھەسەن.

— مەن بىلەن يۈرۈڭ! تېز قاچايلى، غوجام، — دىدى مالاي.

— نەگە باراتتىم؟ ياق. مەن بۇ جالاپنى تۇتمەن، ئۇنى كۆردۈڭمۇ؟

— قاچايلى، تەقسىر! ئىش سىز ئويلىغاندەك بولماي قالدى. ئۇلار ئوردىنى قورشاپ بولغۇچە بۇ يەردىن كېتىڭ! — دىدى مالاي ۋە كاپ قىلىپ ئۇنىڭ بېڭىگە ئېسىلىپ، كىشىلەر قېيا - چىيا قىلىشىپ پاتىپاراق بولۇپ تۇرغان پەيتتىن پايدىلى-

نىپ، ئۇنى ئۆيدىن سۈرىگەن پېتى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇلار ئىنتايىن قورقۇپ كەتكەچكە، ئوردىنىڭ سىرتىغا چىقىپ قالغىنىغىمۇ ئۆزلىرى ئىشەنمەي قېلىشتى.

— مېنى نەگە ئېلىپ بارماقچىسەن؟ — دەپ سورىدى ئەبۇھەسەن.

— تېز مېڭىڭ، تەقسىر! — دىدى مالاي ئۇنى ئالدىرىتىپ، — جانىنى ساقلاش مۇھىم. ۋەقەنىڭ باش - ئايىغىنى كېيىن ئېيتىپ بېرىمەن.

ئۇلار شۇ ماڭغىنىچە ئوردىدىن يىراق بىر يەرگە بېرىپ، ھېچكىمنىڭ دىققىتى چۈشمەيدىغان بىر ئېغىز پۇقراچە ئۆيگە كىردى. بۇ مۇلازىملار تۇرىدىغان ئۆي بولۇپ، جىددى ئەھۋال يۈز بېرىپ قالغاندا بۇ يەردە جان ساقلاپ قالغىلى بولاتتى. مالاي ئىشىكنى ئېتىپ قويۇپ ئولتۇردى، ئۇ قورقىنىدىن تاتىرىپ كەتكەن ئىدى. نېمە ۋەقە بولغانلىغىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالغان ئەبۇ ھەسەن ئولتۇرۇپلا سورىدى:

— ئېيتە، بىز نېمىشقا بۇنچىۋالا ئالاقزادە بولۇپ قاچتۇق؟

— قېچىپ چىقمىغان بولساق، سىزنى ئۇلار زىندانغا تاشلايتتى.

— زىندانغا دەمسەن؟ ھاھا! — ئەبۇ ھەسەن پىسەنت قىلماي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — نېمە بولدۇڭ سەن؟ دەرۋەقە، مەن سېنى توخۇ يۈرەك دەپ ئەيىپلىمەيمەن، چۈنكى بۈگۈن ئەتىگەن مېنىڭ باشقا كىشىلەر بىلەن بولغان ئىشلىرىمدىن بەخەۋەر - دە سەن.

— ھەممىدىن خەۋىرىم بار. سىزنىڭ پىلانىڭىز بىكارغا كەتتى. باھائىددىن دېگەن لەنىتنى قاراڭ، سىز قەسىرده ئۇنى ساقلاپ تۇرغاندا، سالاھىددىن ئۇنىڭغا قەسىرگە ئەسكەر توپلاپ،

خەلىپە جان ئۈزگەن هامان قەسىردىكى قىز - ئاياللارنى، بالىلارنى، ئەر ۋە يىگىتلەرنى دەرهال قولغا ئېلىش، قەسىردىكى هەممە نەرسىنى بۇلاپ كېتىش هەققىدە يۇزمۇ - يۇز يولىيورۇق بەردى.

— بۇ ئەھۋاللارنى قانداق ئۇقتۇڭ؟ ساڭا كىم ئېيتتى؟ ئاخماق! — دىدى ئەبۇ هەسەن ئۇنىڭ گېپىگە ئانچە ئىشەنمەي. — سالاهىددىن ئۇنى قەسىرنى قوغداش ۋە قەسىردىكى مال - مۈلۈكنى قوغداشقا بۇيرۇغاندۇ بەلكى. مېنىڭ ئۇلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى بىلمىگەنلىكىڭ ئۈچۈن سېنى گۇمانخور دەپ ئەيىپلىمەيمەن. ۋەقەنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنى كېيىنچە ساڭا ئېيتىپ بېرىشىم مۇمكىن.

— تەقسىر، هەممىدىن خەۋىرىم بار، مەن ئاخماق ئەمەس، بەلكى ئۆزىڭىزدەك ئالىجاناپ خوجايىنىمنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ناهايىتى ئەقىللىق ئادەممەن! سالاهىددىننىڭ باهائىددىننى قەسىردىكىلەرنى تۇتۇشقا بۇيرۇغانلىغىدىن قىلچە گۇمانىم يوق، سىزنى تۇتۇشنى ئالاهىدە ئېيتتى، ئىشەنمىسىڭىز، قايتىپ بېرىپ بېقىڭ.

ئەبۇ هەسەن جىم بولۇپ قالدى. ئۇ ئاچچىغىدا غال - غال تىترەيتتى، ساقلىنى تۇتاملاپ تۇرۇپ، بايا ئاكىلىغانلىرىنى ئەسلىدى - دە، هەيرانى - هەس بولۇپ قالدى... ئاندىن لام - جىم دېمەي بۇتتەك تۇرغان مالايغا بۇرۇلۇپ:

— دىگەنلىرىڭنىڭ هەممىسى راستمۇ؟ — دىدى.

— تامامەن ئىشەنچىلىك. دىگەنلىرىمنى ئىسپاتلاپ باقماقچى بولسىڭىز، باشقىچە ياسىنىپ چىقىپ، ئەسكەرلەر ئوردىسىدىكى باشقا كىشىلەرنى ئىزدىگەندەك ئەبۇ هەسەننىمۇ ئىزدەۋاتامدۇ - قانداق، بېرىپ كۆزىتىپ بېقىڭ. راستىنى ئېيتقاندا، باشقىچە ياسىنىپ چىقسىڭىزمۇ، ئۇلار بىزنى تونۇيالمايدۇ دەپ هۆددە قىلالمايمەن.

ئەبۇ ھەسەن مالىيەنىڭ گېپىدىن گۇمانلىنىشقا ئورۇن قالمىغىنىنى ھىس قىلغاندا، شۇنداق زەردە بولدىكى، ھۆددىگىنىدىن كۆكرىگى تېز - تېز كۆتۈرىلەتتى، ئۇ ھۇشىدىن كەتكىلى تاس - تاس قالدى. ئۆزىنىڭ ھازىر نەدە تۇرۇۋاتقىنىنى ئۇنتۇپ، ئاۋال شىرەڭ ھۆكۈرەپ، ئاندىن تۈلكىدەك ھۇۋلاپ كەتتى.

— ئەھۋال شۇنداق بولغاندىكىن، ۋاقتىنچە سەل يوشۇرۇنايلى، — ئۇ مالايغا بىر قاراپ قويۇپ دېدى، — مەن زادى چۈشەنمىدىم، ئۇلار نېمىشقا مەن بىلەن قېرىشىدۇ؟ مەن ئۇلار ئۈچۈن جان كۆيدۈرگەن تۇرسام، سېنىڭچە، خەلىپە ئازدىنىڭ ئورنىغا كىم تەختكە چىقار؟

— ئۇلارنىڭ خەلىپە ئەۋلادىنىڭ ھەممىسىنى تۇتقىنىدىن قارىغاندا، خەلىپىنىڭ ئوغلىنى تەختكە ۋارىس قىلماي، باشقا بىر كىشىنى تەختكە چىقىرىدىغاندەك قىلىدۇ.

ئەبۇ ھەسەن يەنە جىم بولۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ ئالدىدا ئىككى مەغلۇبىيەت تۇراتتى: خەلىپە بولۇش ئارزۇسى ئالتە تاغنىڭ ئۇ يېنىغا كەتتى؛ مەلىكە سەييىدە بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تېخىمۇ يىراقلىشىدۇ. لېكىن ئۇ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سالاھىددىن مەلىكە سەييىدەگە يۈز - خاتىرە قىلمايدۇ، شۇ چاغدا مەلىكە پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالىدۇ، دەپ قارىدى.

* * *

ئەمدى بىز يەنە مەلىكە سەييىدەنىڭ ئەھۋالى ئۈستىدە توختىلىمىز. ئىمادىددىن ئاشۇ كۈنى كېچىدە مەلىكە سەييىدەنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، مەلىكە كارۋىتىغا چىقىپ ياتتى. لېكىن، تۈرلۈك خىياللار ئارام بەرمەي، كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزدى. سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىنىسىنى يوقلىماقچى

بولۇۋىدى، ئۇنىڭ ئاغرىپ قالغانلىغىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇپلار بولغاچقا، بېرىشنى بىئىپ كۆرۈپ بارمىدى. ئۇ سەۋرى قىلىپ، بالدۇرراق بېرىشقا ئىجازەت قىلىنىشىنى كۈتتى. چۈشتىن كېيىن ئىجازەت قىلىندى. ئۇ ئىنىسىنىڭ كېسىلىنىڭ ئۆزى تەسەۋۋۇر قىلغاندىن خېلى يېنىك ئىكەنلىگىنى كۆرۈپ سەل خاتىرجەم بولدى - دە، هە دەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرىدىغان گەپلەر بىلەن تەسەللى بەردى. لېكىن يېقىنقى بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئۆزىنىڭ نىكاھ ئىشى ئۈستىدە ئۇنىڭغا جاۋاپ ياندۇرغانلىغى بىردىنلا ئېسىگە چۈشۈپ قالدى - دە، ئۇنىڭ كېسىلى مۇشۇ ئىش بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قاتتىق ئۆكۈندى.

بىردەمدىن كېيىن، خەلىپە تۇيۇقسىز بىلەن جەلىس شەرىپىنىڭ كېلىدىغانلىغى خەۋەر قىلىندى، خەلىپە ئازىد مەلىكە سەييىدەگە قايتىپ كېتىشىنى ئىما قىلدى ۋە ئۆز ئەھۋالىنىڭ خېلى ياخشى ئىكەنلىگىنى ئېيتىپ ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى. مەلىكە ئەنسىزلىك ئىچىدە ئۆز هوجرىسىغا قايتتى، ئۇ هە دەپ ئىنىسىدىن ئەنسىرەيتتى. شۇ چاغدا ياقۇتە كېلىپ ئۇنىڭدىن خەلىپەنىڭ ئەھۋالىنى سورىۋىدى، ئۇ ئۆزىنى تۇتالماي ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. بۇ يىغا ئۇنچىۋالا چوڭ ئىش ئەمەس ئىدى، لېكىن ياقۇتە خەلىپە ئالەمدىن ئۆتكەن ئوخشايدۇ دەپ چۆشىنىپ، قوشۇلۇپ هازا سېلىدى. قەسىردىكى باشقا قىز - ئاياللارمۇ ياتىياراق بولۇشۇپ كەتتى. ئۇقۇشماسلىق ئەنە شۇنداق كېلىپ چىقتى. شۇ چاغدا ئەبۇ هەسەن باھائىددىن بىلەن بىللە تۇراتتى، ئۇلارمۇ ئۇقۇشماستىن خەلىپە ئۆلگەن ئوخشايدۇ دەپ قاراشتى. ۋاھالەنكى، ئۇ ئۆلمىگەن ئىدى.

ئەبۇ هەسەن ئىسا هەككارى بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن، ئىسا هەككارى شۇئان سالاھىددىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا

خەلىپە جەمەتىنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى يېيىشىدىن - يېگانىسىغىچە ئېيتتى.

شۇ كۈنى قوزا چۈشتە سالاھىددىن باھائىددىن قاراقۇشنى چاقىرتىپ، ئۇنى قەسىر ئەتراپىغا ئەسكەرلەرنى بۆكتۈرمە قىلىپ، خەلىپە ئازدىنىڭ ئۆلگەن خەۋىرىنى ئاڭلىغان ھامان قەسىرنى قورشۇۋېلىشقا ۋە دەرھال ئۆزىگە خەۋەر قىلىشقا بۇيرۇدى، ئاندىن ئۇنىڭغا قاتتىق ئېھتىيات قىلىشنى، ھەرقانداق كىشىنى قاچۇرۇپ قويماسلىقنى تاپىلىدى، ئەبۇ ھەسەننى تۇتۇشنى ئالاھىدە ئاگاھلاندۇردى. باھائىددىن قاراقۇش قايتىپ كەلگەندە ئۆزىنى ئەبۇ ھەسەنىڭ ساقلاپ تۇرغانلىغىنى كۆردى - دە، ئاۋال ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرۇپ ئاندىن بىرنىمە قىلىش قارارىغا كەلدى. ئۇ، قەسىردىكى يىغا - زارىنى ئاڭلىغاندا، خەلىپە ئۆلگەن ئوخشايدۇ دەپ قاراپ، چەۋەندازلارنىڭ قەسىرنى قورشىشىغا قوماندانلىق قىلىش ئۈچۈن ئالدىراش كېيىنىپ قالدى، ماڭىدىغان چاغدا ئەبۇ ھەسەنگە كەتمەي ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرۇشنى ئېيتتى. باھائىددىن قايتىپ كەلگەندە ئەبۇ ھەسەنىڭ يوقلۇغىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىگىنى سۇرۇشتۇرۇپمۇ ئۇقالماي، تەرەپ - تەرەپتىن ئىزدەشكە ئورۇنلاشتۇردى، ئۇنى قاچۇرۇپ قويغىنىغا بەكمۇ پۇشايمان قىلدى. ئۇ سالاھىددىنغا خەلىپە ئۆلدى دەپ خەۋەر قىلىشقا تەمشىلىپ تۇرغىنىدا، خەلىپىنىڭ تېخى ھايات ئىكەنلىگىنى ئاڭلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلمىغىنىدىن خۇرسەن بولدى، بولمىسا سالاھىددىن خەۋەرنىڭ يالغانلىغىنى ئۇقۇپ قالغاندا ئىش چاتاق بولاتتى. ئۇ ئەسكەرلەرگە قەسىرنىڭ سىرتىدا بۆكتۈرمە بولۇپ پۈرسەت كۈتۈشنى بۇيرۇدى. كۈن ئولتۇراي دېگەندە، بىر مۇلازىم كېلىپ: «سۇلتان سالاھىددىنلار كېلىۋاتىدۇ» دەپ خەۋەر قىلدى. باھائىددىن قاراقۇش ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقتى، سالاھىددىنلارنىڭ خەلىپە تۇرۇۋاتقان قەسىر زەھەپ تەرەپكە كەتكىنى

نى كۆرۈپ كۆڭلى غەش ھالدا تۇزاقسىچە تۇردى. ئۇشتۇمتۇت ئىسا ھەككارى كېلىپ قالدى، باھائىددىن ئۇنىڭغا بىر - ئىككى ئېغىز تەكەللۇپ گەپلەرنى قىلغانىدىن كېيىن، ئۇنىڭدىن سالاھىددىننىڭ نىمىشقا كەلگەنلىگىنى سورىدى.

— خەلىپە ئازىد ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىكەن، — دىدى ئىسا ھەككارى.

— خەلىپە سالاھىددىن بىلەن كۆرۈشەمدىكەن؟

— بۇنىڭ ئەجەپلىنىدىغان نىمىسى بار؟

ئىسا ھەككارى باھائىددىن قاراقۇش بىلەن ئۇيگە كىردى. ئىككىسى ئولتۇرۇپ، سالاھىددىننىڭ مۇددىئاسى، نەجمىددىننىڭ تەڭداشسىز زىرەكلىگى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلار ئۈستىدە ئېچىلىپ - يېيىلىپ پاراڭ سېلىشتى.

* * *

مەلىكە سەييىدە ئۆزىنىڭ ۋە ئىنىگانىسىنىڭ يىغا - زارىسىنىڭ بىرمۇنچە پاتىپاراقچىلىق پەيدا قىلىپ، كىشىلەرنىڭ خەلىپە قازا قىپتۇ دەپ چۈشىنىپ قېلىشىغا سەۋەپ بولغىنىنى دەرھال ئۇقتى - دە، تولىمۇ كەيپى ئۇچتى. ئۇ ئىنىسىنىڭ سالامەتلىگى ھەققىدىكى ئەندىشە ۋە ئۇنىڭ ئۈستىگە مىڭىسىنى چىرماپ ئالغان دەققەتچىلىك تۈپەيلىدىن كۆڭلى غەش بولۇپ، ئىشىكتىن سىرتقا چىقىپ، كىشىنى غېرىپسۇندۇرىدىغان زاۋال ۋاقتىدا ئۇنىڭدا بىمەنە ھىسسىياتلارنى تۇغدۇرۇپ، ئۇنى غەم - قايغۇغا غەرق قىلاتتى. ئۇ ئىنىسىنى يەنە بىر يوقلاشقا تەشنا بولۇپ تۇرغاندا، ئىنىگانىسى تېز - تېز چاماداپ كېلىپ:

— مەلىكەم، خەلىپە ئالىلىرى سەن بىلەن كۆرۈشمەكچى، — دىدى.

مەلىكە سەيىدە دەسلەپ ھالڭ - تالڭ قالدى، لېكىن دەر-ھال بېردىقا تەييارلاندى. ئۇچسىغا گۈللۈك تاۋار چاپان كىيىپ بېشىغا رومال سېلىپ، ئىنىگانە سىنىڭ ھەمراھىغدا چىقتى - دە، ئىنسىنىڭ ھوجرىسىغا ئېلىپ باردىغان ئۇزۇن دەھلىز ئارقىلىق ماڭدى. شۇ چاغدا دەھلىز-نىڭ ئۇ بېشى تەرەپتىن سۆزلىشىۋاتقان ئاۋاز ئاڭلاندى، ئاۋال ئاۋاقتى بولۇپ ئەتراپ گۇڭگا بولسىمۇ، لېكىن ئۇ سۆزلىشىۋاتقانلارنىڭ ئاۋازىدىن ئۇلارنىڭ خەلىپە خانىدانىدىكىلەر ئىكەنلىگىنى پەرق ئەتكەندەك قىلدى. ئۇ ئىنىگانىسىدىن:

— كىم ئۇلار؟ — دەپ سورىدى.

— سېنىڭ بىر نەۋرە ئۇكىلىرىڭ ۋە قېرىنداشلىرىڭ.

مەلىكە چۆچۈپ، ئىختىيارسىز تۇرۇپ قالدى.

— مەلىكەم، نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ سورىدى بۇ ھالنى كۆرگەن ياقۇتە.

— نېمىشقا ئۇلارمۇ كەلدى؟ ئىنىمنىڭ ئەھۋالى ئېغىرلىشىپ قالدىمىكىن؟!

— بىمەنە خىياللارنى قىلما! خەلىپە ئالىلىرى سېنى چاقىرتقاندەك ئۇلارنىمۇ چاقىرتقاندۇ.

مەلىكە ماڭدى، ئىككى تىزى دىر - دىر تىترەيتتى. كۆڭلى ئۆيەتتى. ئىنىمنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالمىغان بولسا. بالا-چاقىلىرىنى چاقىرتمايتتى، دېگەن پىكىر كۆڭلىدىن كەچتى. ئازدىنىڭ بالىلىرى ھامما خان ئاچىسىنى كۆرۈپ، چۆرىسىگە ئولاشتى، خەلىپىنىڭ چوڭ ئوغلى شاھزادە داۋۇت مەلىكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى سۆيدى، مەلىكىمۇ ئۇنى سۆيۈپ قويدى ۋە يېغلاپ تاشلاپ بالىلارنىڭ دىلىنى ئېزىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشتى، خەلىپە ئىنسىنىڭ ھوجرىسىنىڭ ئىشىگىگە كەلگەندە، ئۇنىڭ تىزلىرى تېخىمۇ قاتتىق تىترەشكە باشلىدى. ئۇ ھوجرىدىن كۆڭلىگە ئارام بېرىدىغان گەپ - سۆز

ئاكلاش ئۈمىدىده هوجرىغا زىهننىى قويۇپ قۇلاق سېلىۋىدى، هوجرىدىن يات كىشىنىڭ ئاۋازى ئاكلاندى. ئۇ رومىلنى قايتا تۈزەشتۈردى، ئىشىك ئالدىدىكى ياساۋۇل ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ تۇردى. هوجرىنى شام يورۇغى ئاپپاق يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ هوجرىنىڭ تۆت تەرىپىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى، كارۋاتتا ياتقان، چىرايى بەكلا تاتىرىپ كەتكەن خەلىپە ئىنىسى ئۇنى كۆرۈپ، ئۆزىنى روهلۇق كۆرسىتىشكە تىرىشىپ پىنسىگىنى كۈلۈپ قويدى. كۆزلىرىدىن بۇلدۇقلاپ ياش كەتكەن مەلىكە باشقا كىشىلەرگە قاراشقا ئۇلگۈرمەي بېرىپلا. ئىنىسىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇنىڭ قوللىرىغا سۆيۈپ تۇرۇپ:

— هەچقىسى يوق، ئۇكام، ساقىيىپ كېتىسەن، — دىدى.

خەلىپە ئۇنىڭ قوللىرىغا سۆيۈپ قويدىيۇ، ئۇنچىقمىدى، مەلىكە ئۇنىڭ كۆز يېشىدىن مەڭزىلىرىنىڭ هۆل بولۇپ كەتكىنىنى سەزدى - دە، قايغۇ - هەسرەتكە چىداشلىق بېرىپ ئورنىدىن تۇرۇپ:

— هەچگەپ يوق، ئاللا شىپالىق بېرىدۇ، — دىدى.

مەلىكە ئەمدىلا ئۆپچۆرىسىدىكىلەرگە سەپ سالدى، خەلىپىنىڭ كارۋىتىنىڭ يېنىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان جەلىس شەرىپىنىڭ كەينىدىكى يۇمشاق ئورۇندۇقتا بىر كىشى ئولتۇراتتى. مەلىكىنىڭ بۇ كىشىگە كۆزى چۈشۈشى بىلەنلا بەدىنىگە جۇغلىنىپ تىترەك ئولاشتى. ئۇ بۇ چىرايىنى رەسمى سورۇنلاردا دەرىزە پەردىسى ئارقىلىقلا كۆرگەن ئىدى. بۇ كىشى دەل سالاهىددىننىڭ ئۆزى ئىدى. مەلىكە تۇۋلاپ سالغىلى تاس قالدى - دە، شۇئان ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. ئۇ قىلچە شۈبهىسىز هالدا سالاهىددىننى ماڭا قۇدا چۈشۈپ كەلگەندۇ تايىن دەپ قاردى.

خەلىپىنىڭ بالىلىرىمۇ كىرىشكەن ئىدى. خەلىپە ئۇلارنى يېنىغا چاقىردى، ئۇلار يېقىن كەلگەندە، هەممىسىنى بىر -

بىرلەپ سۆيۈپ قويدى ۋە كۆزلىرىدىن تارامـلاپ ياش كەتتى. هوجرىدىكى هەممەيلەن، جۈملىدىن سالاهىددىنمۇ بۇ هالنى كۆرۈپ تەڭ يىغلاشتى. خەلىپە ئازىد بالىلىرىنى ئولتۇرغۇزلار دىدى. مەلىكە سەييىدەگە ئۆزىگە يېقىن ئولتۇرۇشنى ئېيتتى. مەلىكە ئىتائەت قىلىپ ئېھتىياتلىق بىلەن يېقىن كەلدى ۋە سالاهىددىن بىلەن روبىرو ئولتۇرۇپ قېلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇردى.

بىر هازاغىچە هىچكىم گەپ ـ سۆز قىلمىدى، ئۆيدە جىمجىتلىق هۆكۈم سۈردى. كىشىنى دىمىقتا قىلىدىغان بۇ سۈكۈتنى ئاخىر يەنىلا خەلىپە ئازىدلىدىنىللا بۇزدى، ئۇ زەئىپ ئاۋازى بىلەن ئۆزۈپ ـ ئۆزۈپ مۇنداق دىدى:

ـــ ئاچا، سەن ئۆزاقتىن بۇيان ماڭا ياخشى ئۇستاز، قەدىردان قېرىنداش بولۇپ كەلدىڭ، مەنمۇ سېنىڭ پىكىرلىرىڭگە هۆرمەت قىلىپ، ئىشىنىپ كەلدىم، مانا ئەمدى ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرقى سائەتلىرى يېتىپ كەلدى، ئەزرائىل كېلىدۇ، ئاللانىڭ دەرگاهىغا كېتىمەن. ئاخىرقى نەپەسىم بار ۋاقتىدا، سېنىڭ ۋەجالىرىمنىڭ ئىشلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ قويماي، شۇنداق قىلىپ قويۇپ ئۆلۈپ كەتسەممۇ گۆرۈمدە ئامانى خۇدا ياتىمەن،ـــ ئۇ توختاپ سەل دەمنى ئېلىۋېلىپ سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى، ـــ تەجرىبەم ماڭا شۇنى ئۇقتۇردىكى، قول ئاستىمدىكىلەر ۋە باشقا ئەركان ـ ئەشرەپلەر ئىچىدىن مەن ئىشەنگۈدەك بىرەر كىشى چىقمىدى، شۇڭا سىلەرنى ئۇلارغا هاۋالە قىلىپ قويالمايمەن. مېنىڭ سالاهىددىنغا (سالاهىددىنىنى كۆرسەتتى) بولغان قاردىشىم ساڭا مەلۇملۇق. مەن سېنىڭ سالاهىددىنغا سوغاق مۇئامىلىدە بولغىنىمدىن رەنجىپ كەلدىم. ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرقى سائەتلىرىدە يەنى ئۇ دۇنيانىڭ دەسلەپكى سائەتلىرىدە شۇنىڭغا ئىقرارمەنكى، سەندىن ئۇنىڭغا سوغاق مۇئامىلە قىلماسلىغى كېرەك ئىدى دەپ

رەنجىپ يۈردۈم. تا ھازىرغىچە، ئۇنىڭدىن بۆلەك تايانغۇدەك، تىشەنگۈدەك بىرەر كىشىنى تاپالمىدىم. چۈنكى مېنىڭ ئەترا-يىمدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ماڭا خوشامەت قىلىدىغان، سۈيىقەست، ھىيلە - مىكىر بىلەن مېنىڭ پۇل - مالىمنى قولىغا كىرگۈزۈۋالغان، ئالى مەنسەپ، يۇقىرى ماناشقا ئىگە بولۇۋاتقان بىر توپ نومۇسسىزلار. سالاھىددىننى سىزلەرگە ئوبدان ئاتىدار-چىلىق قىلىشنى تاپىلاش ئۈچۈن چاقىرتتىم، — ئۇ مۇشۇلارنى دەپ بولۇپ ئېغىر - ئېغىر نەپەس ئېلىشقا باشلىدى.

ھوجرا يەنە جىمجىتلىققا چۆمدى. ھەممەيلەن دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، كۆزلىرىدىكى ياش يۇقىلىرىنى تۇيىدۇرماي سۈر-تۈۋېتىپ، بىر بىرىگە قارىماي خىلىپىدىن يېنە گەپ كۈتۈپ تۇرۇشتى. ئازىدىلىددىننىلا سالاھىددىنغا مۇنداق دېدى:

— بۇ مېنىڭ ھەمشىرەم سەييىدە بولىدۇ. سىز ئۇنىڭغا قۇدا چۈشكەن؛ ماۋۇلار مېنىڭ بالىلىرىم، چوڭىنىڭ ئېتى داۋۇت. مەن تۇيۇقسىزلا كىرگەندىن كېيىن، ئۇلار بىرەر خىيىم - خەتەرگە ئۇچراپ قالمىسۇن دەپ، ئۇلارنى سىزگە ھاۋالە قىلىمەن. بۇ مەسئۇلىيەتنى ئادا قىلىشىڭىزغا ئاللانىڭ كۈچالىغىنى تىلەيمەن. مېنىڭ دېگىنىمنى قىلىشقا ئەھدى قىلالامسىز؟

ئىنىسىنىڭ «قۇدا چۈشۈش» دېگىنىنى ئاڭلاپ، سەييىدە دەككە - دۈككىگە چۈشتى. ئىنىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، بولۇپمۇ ئۇنىڭ بۇ ۋەسىيىتى تۇپەيلىدىن، سالاھىددىننىڭ قولىغا قېلىپ خارلىنىپ قېلىشتىن ئەندىشە قىلاتتى. ئۇ سالاھىددىننىڭ خەلىپىگە مۇنداق دېگىنىنى ئاڭلىدى:

— ئەمرۇلمۇئمىنىن، ساقىيىپ قالىسىز، ۋەسىيەت قالدۇرماڭ. ئاللا شېپاتلىق بېرەر، سىز ھاۋالە قىلغان ئىشنى قانداق ئورۇنلىشىمنى بىلىمەن. ۋەدەمگە ئىشىنىڭكى، مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ئۇلارنى ھەچقانداق زىيان - زەخمەتكە ئۇچراتمايمەن،

مېنىڭ بۇ ئەھدەمگە ئاللا گۇۋا بولسۇن.

سالاھىددىن مەلىكە سەييىدەنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالمىغاچقا، سەييىدە ئۆزىنىڭ قانداقتۇر بىر خىل قورقۇنچلۇق مۇھىت ئىچىگە چۈشۈپ قالغانلىغىغا قاتتىق ئىشەندى، ئىشىنىڭ كېچىك ئەمەسلىگىنى سېزىپ ۋە ئىنىسىنىڭ ھاياتىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئىختىيارسىز ھالدا بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. قالغانلارمۇ يىغلىشىپ كىشىنىڭ دىلىنى تېخىمۇ ئېزىۋەتمىسۇن دەپ، ئۇرنىدىن تۇرۇپ، سىرتقا چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، ئىنىسى ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ يەنە ئولتۇرغۇزدى. قول بىلەن قول ئۇچراشقان مۇشۇ چاغدا، مەلىكە ئىنىسىنىڭ قولىنىڭ قاتتىق تىترەۋاتقانلىغىنى سەزدى ۋە ئۆزىنىڭ قولىمۇ تىترەپ كەتتى. ئۇ ئولتۇرۇپ ئىنىسىغا قارىدى ۋە ئۇنىڭ سالاھىددىنغا سىنچىلاپ قاراۋاتقانلىغىنى كۆردى، ئۇنىڭ ياش بىلەن غۇۋالىشىپ تۇرغان كۆزلىرىدە ئۈمىت ئۇچقۇنى چاقناپ ئۆتتى، قانداقتۇر بىر نىمىلەرنى دېگۈسى بارەك قىلاتتىيۇ، گەپ قىلىشقا ماغدۇرى يەتمەيتتى، شۇڭا ماغدۇرسىز ھالدا بارمىغىنى ئۇزىتىپ ھەمشىرىسىنى كۆرسەتتى. سالاھىددىن ئۇنىڭ ئۆزىدىن سەييىدەگە ئاتاپ دارچىلىق قىلىشنى ۋەسىيەت قىلۋاتقانلىغىنى چۈشىنىپ مۇنداق دېدى:

— سەييىدە مەلىكەمدىن خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇ سىزنىڭ ھەمشىرەڭىز، نىمە دېگەن ياخشى ھەمشىرە — ھەا خۇدا گۇۋا بولسۇن، ئۇ مېنىڭمۇ ھەمشىرەم بولىدۇ.

سالاھىددىننىڭ ھەمشىرە دېگىنىنى ئاڭلاپ، سەييىدەنىڭ قايغۇسى تۇگىدى، ئۇمىتسىزلىك ۋە ئازاپ ھىلىمۇ يۇرەك — باغرىنى ئۆرتەپ تۇرغىنىغا قارىماي، يەنىلا چىرايىغا كۇلكە يۈگۈرگەندەك بولدى. چۈنكى سالاھىددىن ئۇنىڭ بىلەن ئاچا — ئىنى دېيىشىدىغانلا بولسا، بۇ سالاھىددىننىڭ ئۇنىڭ بىلەن توي

قىلىش نىيىتىدىن قايتىقانلىغىدىن دېرەك بېرىدۇ؛ سالاھىددىن ئۇنى قوغداشقا ۋەدە بەردى، ئەمدى سەييىدەگە بىخەتەر، ئۇ شەنچىلىك زىمىن ھازىرلاندى، ئەبۇ ھەسەنگە ئوخشاش ئادەملەرنىڭ زەھەرلىك قولىدىن ئامان قالىدىغان بولدى. سەييىدەدىكى بۇ ئىشەنچ ئۇنىڭغا ئاز - تولا ئارام بەخش ئەتمەكتە ئىدى. خەلىپە ئازىدىنى يەنە شۇنداق قاتتىق يۆتەل تۇتتىكى، ئۇنىڭ بەدىنى سىلكىنىپ كەتتى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، كېسىلى يەنىمۇ ئېغىرلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى. جەلىس شۇئان تىۋىپنى چاقىرىش ئۈچۈن تاشقىرىقى ئۆيگە چىقىپ كەتتى. تىۋىپ كىرگەندىن كېيىن، خەلىپىنى داۋالاشقا كاشىلا بولمىسۇن دەپ، جەلىس ھوجرىدىكىلەرنى چىقىپ كېتىشكە شەرەت قىلدى. سالاھىددىن شىرىدەك قەدەم تاشلاپ تاشقىرىغا ماڭدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ تۇرغان سەييىدەدىكى قاتتىق ۋەھىمە ئاللىقاياقلارغا كەتتى، ھەتتا سالاھىددىن ئۇنىڭغا بىر خىل دىل ئارامى بولۇپ تۇيۇلدى. قەيسەر، باتۇر يىگىتلەرنى ياخشى كۆرۈش سەييىدەدىكى تەبىئى مىجەز ئىدى. ئۇنىڭ ئىمادىددىننى ياقتۇرۇپ قېلىشىمۇ مۇشۇ سەۋەپتىن بولسا كېرەك.

مەلىكە سەييىدە ھوجرىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا ئۇنىسى ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قالدى. شۇ تاپتا مەلىكىنىڭ كۆڭلى خېلى ئارامسىغا چۈشۈپ قالغاندەك ئىدى، ئۇ ئىنىسىنىڭ كېسىلىنى ئۇنتۇغان ياكى ۋاقتىنچە ئۇنتۇغان ئىدى. بۇ سورۇندا سالاھىددىن بولغاچقا، مەلىكىنى يىغلىغان پېتى چىقىدۇ دەپ ئويلىغان ياقۇتە ئۇ چىققاندا تەسەللى بېرىش ئۈچۈن دەھلىزدە ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولماي قالدى، مەلىكىنىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئاققان، كۆز جىيەكلىرى قىزىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، چىرايى ئوچۇق ئىدى. ياقۇتە مەلىكىنىڭ قولىدىن يېتىلەپ ئېلىپ ماڭدى. مەلىكىنىڭ مېڭىش - تۇرۇشىدىن كەيپى

چاغ ئىكەنلىگىنى سەزدى. قەسىرگە قايتىپ ھوجرىغا كىرىش بىلەنلا، ياقۇتە ئالدىراپ:

— مەۋلانىمىز ئەمرۇلمۇئىمنىنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ خۇدا بالدۇرراق شىپالىق بېرەر، — دىدى.

— بەك زەئىپلىشىپ كېتىپتۇ، — دىدى مەلىكە بېشىدىن رومالىنى ئېلىۋېتىپ، — بايا كېسىلى يەنە قوزغىلىپ قالدى، تۇمۇپ بىزنى چىقىپ تۇرۇڭلار دىدى. يۇرىگىنىڭ سىلىشى بەك بوش، گەپنى ئۇزۇپ - ئۇزۇپ قىلدۇ.

— ئاللا شىپالىق بېرسۇن. ئۇ يەردە يەنە كىملەر بار ئىكەن؟ — دىدى ياقۇتە ۋە ئۇنىڭ كۆزىگە قارىدى.

— زىرەك سالاھىددىنمۇ بار ئىكەن، — دىدى مەلىكە ۋە باشقا گەپ قىلمىدى.

— نىمىشقا گەپ قىلمايسەن؟ ئۇنىڭ زىرەكلىگىنى قانداق بىلدىڭ؟ بۇرۇن ئۇنى چۈشەنمىگەنلىگىڭ ئۈچۈن پىسەنت قىلمىغان ئىكەنسەن - دە، ئەمدى قارىشىڭنى ئۆزگەرتىپسەن، — دىدى ياقۇتە قەستەن ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ. — لېكىن بۇگۈنمۇ ئۇنىڭ ئەمرۇلمۇئىمنىنىڭ ھۇزۇرىغا نىمىشقا كەلگەنلىگىنى چۈشەنمىدىم، بەلكى توي ئىشىنى دەپ كەلگەندۇ؟ — دىدى ۋە ئۇنىڭ چاپىنىنى سالدۇردى.

— ئۇنى ئېنىم چاقىرتىپتىكەن، — دىدى مەلىكە ئەينەكتە چىرايىغا قاراۋېتىپ.

— ئەمرۇلمۇئىمنىن نىمىشقا چاقىرتىپتۇ؟

— بىزگە ئوبدان قاراپ قويۇشنى تاپىلاشقا، — دىدى مەلىكە ۋە شۇئان ئىتىسىنىڭ ھاياتىدىكى خەۋپ ئېسىگە كېلىپ، چىرايىنى غەم باستى.

— سىلەرگە قاراپ قويۇشقىمۇ؟ سىلەرنى دەپ كىملەرنى دەيدۇ؟ — دەپ سوردى ياقۇتە ئانچە چۈشەنمەي.

— مېنى، جىيەنلىرىمنى، ئۇكىلىرىمنى دەيدۇ. ئىنىم ئۆزىنىڭ دۇنيادا ئۇزاق تۇرالمايدىغانلىغىنى بىلىپ، بىزنى بىر كىشىگە ھاۋالە قىلىشنى ئويلاپتۇ، لېكىن قول ئاستىدىكىلەر ئۇچىدە ئىشەنگۈدەك بىرەر كىشىنىڭ يوقلۇغىنى، پەقەت سالاھىددىنغا ھاۋالە قىلىشقا بولىدىغانلىغىنى ھېس قىلىپ، ئۇنى، بىزنى تەڭ چاقىرتىپتىكەن، ھەممىمىزنى دەرقەمتە قىلىپ، ئۇنىڭغا بىزنى ھاۋالە قىلدى.

ياقۇتە مەلىكىنى قايغۇدىن خالاس قىلىش ئۈچۈن يەنە قەستەن قىزىقچىلىق قىلىپ:

— ئەمرۇللاۋئىمىنىڭ تەلۇبىنى سالاھىددىن قوبۇل قىلدۇ ئەلۋەتتە. چۈنكى بۇ كۈيۈ بولغۇچىنىڭ باش تارتىشقا بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى ـ دە! — دەپ ۋىلىقىدە كۈلۈپ، خوشاللىق بىلەن مەلىكىنىڭ كۆزىگە قارىدى.

— ئۇنىڭ ماقۇل بولۇشى بىز بىلەن قۇدا ـ باجا بولۇش ئۈچۈن ئەمەس. ئۇ مەن بىلەن ھەمشىرە ـ ئىنى مۇناسىۋەتتىدە بولماقچى، — سەييىدە پىسكىنىدە كۈلدى، كۆزلىرىدە مەرۋايىت تەك ياش تامچىلىرى چاقناپ كەتتى.

— ھەمشىرە ـ ئىنى مۇناسىۋىتى دەمسەن؟ قانداق ھەمشىرە ـ ئىنى مۇناسىۋىتى، مەلىكەم؟ — دىدى ياقۇتە ئۇنىڭ گېپىنى غەلىتە تۇيۇلۇپ.

— ئىنىم مېنى ئۇنىڭغا ھاۋالە قىلغانىدا، جەزمەن ئورۇنلايدىغانلىغىنى بىلدۇردى، مەلىكە سەييىدەدىن خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇ سىزنىڭ ھەمشىرەڭىز، ئاللا گۇۋا بولسۇنكى، ئۇ مېنىڭمۇ ھەمشىرەم بولىدۇ، دىدى، — دىدى.

ياقۇتەنىڭ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى ـ دە، مەلىكىنى باغرىغا بېسىپ سۆيۈپ مۇنداق دىدى:

— ئەمرۇللاۋئىمىنىڭ كېسىلى بىزگە ئېغىر كۈلپەت كەلتۈرىدۇ. قازايى قەدەر ياخشى كۈنىنىڭ يامنى بولۇپ قالسا،

بېشىمزغا زور مۇسىبەت كېلەتتى. مانا ئەمدى بىزنى قاراڭغۇ زۇل مەتتىن قۇتۇلدۇرىدىغان بىر نۇر دىلىمىزنى يورۇتتى. سالاھىددىن ساڭا ئۆيلىنىش تەلۈبىنى قويغانىدا، سەن ئۇنسى رەت قىلغان ئىدىڭ، چۈنكى سەن ئىمادىددىننىڭ ئىشقىدا يۈرەتتىڭ. ئەمدى سالاھىددىن ساڭا ئۆيلىنىش نىيىتىدىن قايتىپتۇ، سېنى ئۆز ھەمشىرىسىدەك قوغداشقا ۋەدە بېرىپتۇ. ئەمدى خاتىرجەم بولساڭ بولىدۇ. يامان نىيەتلىك كىشىلەرمۇ سېنى رەنجىتەلمەسلىگى مۇمكىن.

مەلىكە سەييىدە ئۇنىڭ يامان نىيەتلىك كىشى دەپ ئەيبۇ ھەسەننى نەزەردە تۇتۇۋاتقىنىنى چۈشىنىپ، بېشىنى سىلكىپ ماقۇللىدى. لېكىن دەرھال ئىنىسىنىڭ كېسىلى ئېسىگە كەلدى ـ دە، يەنە چەكسىز غەمگە پاتتى.

ـــ بىچارە ئىنىم! ئۇنىڭ ھاياتىدىن قىلچە ئۈمىت يوق،ـــ دىدى مەلىكە قايغۇ بىلەن، ـــ قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئۇ ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن بىزنىڭ تەقدىرىمىز قانداق بولىدۇ؟ ـــ ئۇ يىغلاپ كەتتى.

مەلىكە سەييىدە بىر كېچىنى دەككە ـ دۈككە ئىچىدە ئۆتكۈزدى. سەھەردە ئۇ مۇسىبەت خەۋىرىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. ئىنىسىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى ئۇنىڭغا تاسادىپى تۇيۇلمىسىمۇ، ئۇ قاتتىق قايغۇردى، قەسىرده يىغا ـ زارە كۆتىرىلدى. قەسىر زەھەپ ۋە باشقا قەسىرلەر سانجاق ـ سانجاق ئادەملەر بىلەن توشۇپ كەتتى. ۋەزىرلەر، ئاكابىر ـ ئەشرەپلەر، مۇلكىي، ھەربىي ئەمەلدارلار تەرەپ ـ تەرەپتىن يىغىلىشتى، خەلىپىنىڭ بالا ـ چاقا، ئۇرۇق ـ جەمەتى خەلىپىنىڭ سالاھىيىتىگە لايىق خەتمە ـ قۇرئان ئۆتكۈزمەكچى بولۇشتى؛ ۋەزىرلەر خەلىپىنىڭ ئۆغلى

داۋۇتنى دەرھال ۋارىس قىلىپ تەختكە چىقارماقچى بولۇشتى...
ئۇشتۇمتۇتلا سالاھىددىننىڭ قوشۇنى ئوردىنى قورشۇالدى. باھا-
دىددىن قاراقۇش جەلىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— سۇلتان سالاھىددىن پاتىپاراقچىلىق يۈز بېرىپ قالمى-
سۇن، خەتمە - قۇرئان قىسقىراق ئوقۇلسۇن دەيدۇ. ئادەم
ئۆلۈپ بولغاندا قىيا - چىيا، يىغا - زارىنىڭ نېمە پايدى-
سى! — دىدى.

ئوردا ئەھلى پەرمانغا ئىتائەت قىلىشتى. چۈنكى ئۇلار
تۇنۇگۈن خەلىپىنىڭ سالاھىددىننى ئوردىغا چاقىرتقانلىغىنى ئۆز
كۆزلىرى بىلەن كۆرۈشكەن، ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى سۆھ-
بەتنىڭ تەپسىلاتىدىن خەۋەرسىز بولسىمۇ، لېكىن خەلىپىنىڭ
سالاھىددىننى قوبۇل قىلغانلىغى ئۇنىڭ مەرتىۋىسىنىڭ بىردىنلا
كۆتۈرىلگەنلىگىدىن دېرەك بېرىدىغانلىغىنى تەبىئى ھالدا چۈشە-
نىشەتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە كۈچ نىسبىتىدە پەرق بار ئىدى. سالا-
ھىددىن يىگىتلىرىنىڭ تۆمۈردەك قوللىرى شەھەرنى چىڭ تۇتۇپ
تۇرماقتا ئىدى.

فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى

ئوردىنى سالاھىددىننىڭ يىگىتلىرى تەرەپ - تەرەپتىن قورشۇالدى، مەلىكە سەييىدە ئەھمەتۇللانىڭ ئۆزگەرگەنلىگىنى چۈشەندى. ئۇ ئۆز ھوجرىسىدا ئىدى. ئىنىسىنىڭ ۋاپاتى بىلەنلا ھەربىي ئۆزگىرىش بولغانلىغى ئەلەم قىلىپ يىغلاپ كەتتى. ئىنىگانىسىمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ مۇڭلىنىپ يىغلىدى.

قەسىرنىڭ دەرۋازىسىدا پەيدا بولغان دۈپۈر - دۈپۈر ئاياق تېۋىشلىرى ئۇلارنى يىغىدىن توختاشقا مەجبۇر قىلدى. سەييىدە ئۆز ھوجرىسىغا بىرسىنىڭ كەلگەنلىگىنى ئۇقۇپ قاتتىق سارايسىمگە چۈشتى.

ياقۇتە ئىشىك ئېچىشقا تەمشىلىۋېتىپ سەييىدەگە:

— مەلىكەم، سالاھىددىن سېنى ھەمشىرەم دېگەن تۇرسا، يەنە نىمىدىن قورقىسەن؟ — دەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېسىپ، ئىشىك ئالدىغا بېرىشىغا بىرسىنىڭ ئىشىك قاققانلىغى ئاڭلاندى. ئىشىكنىڭ يېنىڭ قېقىلىشىدىن قارىغاندا بىرەر شۇملۇق يوقىتەك قىلاتتى. ياقۇتە دەرھال ئىشكىنى ئاچتى. ئىشىك ئالدىدا باھادىن تۇراتتى.

— سەييىدە مەلىكەمز بارمىكىن؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئەدەپ بىلەن.

— بار، نىمە قىلاتتىڭ؟ ئۇ ھازىر قاتتىق قايغۇدا، — دىدى ياقۇتە.

— مەن بۇيرۇقتا بىنائەن مەلىكىدىن ھال سورىغىلى، ئاندىن ئوردىدا يۈزبەرگەن ئىشلارنى ئېغىز ئالماسلىقنى قوشۇمچە ئېتىپ قويغىلى كەلدىم. يەنە ئۇ كىشىدىن بىر ئىشنى سورىماقچى ئىدىم.

— گەپ بولسا بۇ يەرگە كىرىپ دەڭ، تەقسىر، — دىدى سەييىدە ھوجرا ئىچىدە تۇرۇپ.

باھائىددىن ھوجرىغا كىرگەندىن كېيىن مەلىكىگە ھىسداشلىق بىلەن نەزەر تاشلىدى. سەييىدە ئۇنىڭغا:

— نىمە ئىشقا كەلدىڭىز؟ نىمە قىلماقچىسىز؟ ئەمرۇللا مۇئمىننىن ئالەمدىن ئۆتتى، سىزنىڭ ۋە خوجايىنىڭىزنىڭ كۆڭلى تىنغاندۇ، — دىدى - دە، كۆزلىرىدىن تارامالاپ ياش كەتتى.

— ئەمرۇللامۇئمىننىڭ ۋاپاتىغا قايغۇرۇپ جېنىمدىن جۇدا بولاي دەپ قالدىم. لېكىن ئۇنىڭ ئۆمرى شۇنچىلىك ئىكەن، قۇتقۇزۇۋېلىش بەندىنىڭ قولىدىن كەلمىدى، — دىدى ھاھا ئىددىن، — مەن ئۆزلىرىگە بىر ئىشنى ئېيتىپ قويماقچى: سۇلتان سالاھىددىن بۇگۈندىن باشلاپ دۆلىتىمىزنىڭ سۇلتانىدۇر. ئۇ ماڭا ئوردىدىكى بارلىق مۇلۇكنى ئېنىقلاپ چىقىشىمنى ۋە بۇ قەسىردىكى بارلىق كىنىزەك - ئايالىلارنى قولغا ئېلىشىمنى بۇيرۇدى. ئۆزلىرىگە مەلۇم، ئۇلار ناھايىتى جىق. لېكىن خاتىرجەم بولسىلا، ئۆزلىرى ئەمرۇللامۇئمىننىڭ ھەمشىرىسى بولۇش سۈپىتىلىرى بىلەن ئۆزلىرى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدىكىلەر قولغا ئېلىنىدىغانلارنىڭ قاتارىدا يوق...

— سىلەر مېنىڭ تۇققانلىرىمنى نىمە قىلماقچى؟ ئۇلار ھازىر نەدە؟ — سەييىدە قەتئى ھالدا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى.

— ئەنسىرىمىسىلە! مەرھۇم خوجەمىز — ئۇنىڭغا ئاللا رەھمەت قىلسۇن — سۇلتانىمىزغا ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىشنى تاپىلىغان ئىكەن. سۇلتانىمىزنىڭ نىيىتى ئۇلارنى بۇ قەسىردىن

باشقا قەسىرگە كۆچۈرۈپ، ئۇلارغا بىۋاستە غەمخورلۇق قىلىش ئىكەن. ئۇلارغا ھېچقانداق زىيان - زەخمەت يەتمەيدۇ. مۇلازىملىرىدىن كىملەر قالدۇ؟ ئۆي - بىساتلىرىنى قانداق قىلىدۇ؟ دېسىلە.

سەييدە خېلى ئۇزاققىچە لام - جىم دېمىدى. سالاھىدىن ئىنىسىگە غەمخورلۇغىغا ئېرىشكەنلىگى ئۈنىگە كۆڭلىنى تىندۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆزى كۆنۈپ قالغان بۇ قەسىردىن زادى ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى.

— سىلەر بىزنى قەسىردىن ھەيدەپ چىقىرىدىكەنسىلەر - دە؟! ئۇنداق بولسا، قەسىردىكى قىز - ئاياللارنى، ئەرلەرنى، بالىلارنى قانداق قىلماقچى؟ — دېدى ئۇ.

— سالاھىددىن سۇلتان ھېچكىمنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىگە دەخلى - تەرۇز يەتكۈزمەيدۇ: ئېرى بار ئاياللارنى ئېرى بىلەن بىللە قايتۇرىدۇ؛ نىكالىق بولمىغان ئەركىن كېنىزەكلەرنىڭ تۇرمۇش يولىنى ئۆزلىرى تېپىشىغا يول قويىدۇ؛ ئۆز جىسمانى ئەركىنلىگى يوق چۆرىلەرنى ئەرلەرگە ھەدىيە قىلىدۇ. خەلىپىنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىدىن مەيلى ئەر - ئايال بولسۇن ھەممىسى سۇلتانىمىزنىڭ مۇھاپىزىتى ئاستىدا ئىززەت بىلەن ئۆتىدۇ. ئۇلارغا لازىمەتلىك نەرسىلەر، كىيىم - كېچەك، ئاشلىق قاتارلىق ھەممە نەرسە بېرىلىدۇ، ئۇلار خوددى خەلىپە ھايات ۋاقتىدا قەسىردە ئۆتكەندەك بىھاجەت ئۆتىدۇ. بولۇپمۇ سەييدە مەلىكىمىز ۋە مەلىكىمىزنىڭ كېنىزەكلىرى چەكسىز غەمخورلۇققا مۇيەسسەردۇر.

— سىلەر شاھزادە داۋۇتنى قانداق قىلىسىلەر؟ ئۇنى تەختكە ۋارىس قىلمامسىلەر؟ — دېدى سەييدە تاقەتسىزلەنگىنىدىن سۆز قىستۇرۇپ.

— ئەمدى ھېچكىم خەلىپە بولمايدىغانىدەك تۇرىدۇ. —

دىدى باھائىددىن تۆكۈرۈگىنى يۇتۇۋېتىپ، — سالاھىددىن سۇلتان جاھاندا بىرلا ۋاقىتتا ئىككى خەلىپە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشقا بولمايدۇ دەپ، بىزنى مۇستەزى بىللاغا سادىق بولۇشقا ئەمر قىلدى. خوش، مەلىكەم، كەچۈرسىلە، مەن ئۆزلىرى بىلەن شۇنچىلىكلا سۆھبەتتە بولالايمەن. چۈنكى مەن ياھايىتى ئالدىراش، سالاھىددىن سۇلتانىنىڭ پەرمانى بويىچە قەسىردىكى بارلىق مۇلۈكلەرنى ئېنىقلاپ چىقىشىم كېرەك. بۇنى بايا ئۆزلىرىگە ئېيتتىم. ئۆزلىرىگە نىمىلەرنى قالدۇرۇشۇم كېرەك؟ ئېيتىڭ سىلا، — باھائىددىن ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشىلدى.

— ئىنىگانام سىز بىلەن بىللە بارسۇن. ماڭا كېرەكلىك ئۆي جاھازلىرى ۋە كىيىم - كېچەكلىرىمنى ئۇ سىزگە ئېيتىپ بېرىدۇ.

— بۇ ئۆي بىلەن ياندىكى ئۆيگە ئادەم كىرمىسۇن، مەن ئېلىپ كېتىدىغان نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇۋالاي، ئاللا رەھمەت قىلسۇن، تەقسىر، — دىدى ياقۇتە.

باھائىددىن چىقىپ كېتىپ، ھوجرىدا ئىككىلەن قالغاندا، ياقۇتە مۇنداق دىدى:

— ئەلھەمدۇلىللا شۇكرى، سالاھىددىن ھەر ھالدا ۋەدىسىدە تۇرۇپتۇ. سەن شاھزادە داۋۇتنىڭ تەخت ۋارىسى بولۇش - بولماسلىغىنى باھائىددىندىن سورىغاندا، مەن سەل ئەنسىرىگەن ئىدىم، لېكىن سەن يەنىلا ئەستايىدىل سورىدىڭ. ئەلھەمدۇلىللا شۇكرى، ئۇلار ھىلىمۇ خەلىپىنىڭ بالا - چاقىسىنى ئۆلتۈرمەيدىكەن. بۇنداق ئەھۋالدا خەلىپىنىڭ بالا - چاقىسىنى ئۆلتۈرۈۋېتىش تارىختا تولا بولغان. بۇنداق قىلىشتىن مەقسەت خەلىپىلىكنى دەۋا قىلىدىغانلارنىڭ ئۇرۇغىنى قۇرۇتۇۋېتىش ئىدى. خۇداغا شۇكرى، سالاھىددىن ئۇنداق قىلمايدىكەن. ئەبۇ ھەسەن دېگەن لەنىتى ھازىر نەدىكىنە؟

ياقۇته ئەبۇ ھەسەننى تىلغا ئالغاندا، سەييىدە ئۆزىنىڭ يېنىك ھېس قىلدى. چۈنكى ئۇ سالاھىددىننىڭ مۇھاپىزىتى ئاستىدا ئەبۇ ھەسەننىڭ قىلتىمىدىن ئاخىر قۇتۇلاتتى، ئۇ قەسىر-دىن خوشال - خورام ئايرىلىش قارارىغا كەلدى - دە، ياقۇتەگە:

— بىزگە كېرەكلىك ئەڭ قىممەتلىك، ئەڭ مۇھىم ئۆي جاھازلىرىنى يىغىشتۇرغىن، — دىدى. ياقۇته مەلىكىنىڭ تاپشۇرۇغىنى بېجاىدىل ئورۇنداشقا ماڭدى.

بۇگۈن قەسىردىكىلەر ئۈچۈن ئەڭ بەختسىز كۈن ئىدى. چۈنكى ئۇلار بۇگۈن بىر سۇئالدىن يەنە بىر سۇئالىگە ئۆتكەن ئىدى.

* * *

باھائىددىن قەسىردىكى بارلىق قىز - ئاياللارنى بىر يەرگە توپلاپ، سالاھىددىنغا تاپشۇردى.

سالاھىددىن كۆپلىگەن ئاياللارنىڭ ئەركىن ئايالىلار ئىكەنلىگىنى ئۇقۇپ، ئۇلارنى دەرھال قويۇۋەتتى. قالغان كىنىزەكلەرگە ئەركىنلىك بەردى ھەم ئۇلارنى قول ئاستىدىكىلەرگە خوتۇنلۇققا، توقاللىققا ھەدىيە قىلدى. قەسىرلەردە ئادەم قالمىدى. ئاندىن، سالاھىددىن قەسىرلەردىكى قىممەت باھالىق، يارىملىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يۆتكەپ كېتىشكە بۇيرۇق قىلدى. ئۇلار سان - ساناقسىز ئالتۇن، كۈمۈش، دەپنە - دۇنيانى بۇلاپ كەتتى. ئاندىن قەسىرلەردىكى باشقا ھەممە نەرسىنى سېتىشقا باشلىدى. سېتىش ئىشى ئۇدا ئون يىلغىچە داۋاملاشتى. مال - مۈلۈك تالان - تاراج قىلىنىپ، قەسىرلەر قۇرۇقدالدى. مال - مۈلۈكلەر بۇزۇپ - چېچىپ تۆگىتىلدى. قەسىرلەردىكى ئاشۇ نەرسىلەر

قاهىرىگە كېلىپ - كېتىپ تۇرغان ساياھاتچىلەرنىڭ قوللىرى ئارقىلىق مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىگە تارقىلىپ كەتتى.

سالاھىددىن خەلىپىنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنى بەرجىۋان سارىيىغا يۆتكىدى. مەلىكە سەيىيدە ئۇ يەردە ئالاھىدە ھۆرمەتكە ۋە كۆتۈشكە سازاۋەر بولدى.

بۇ قېتىمقى ۋەقەدىن ئىلگىرى مىسىر مۇستەقىل ئىسلام دۆلىتى بولۇپ، شىئە مەزھىبىگە مەنسۇپ ئازىدلىددىنىللا خەلىپە ئىدى. سالاھىددىننىڭ قوشۇنى مىسىرغا كىرىپ ئۇزاق ئۆتمەي، سۇلتان نۇرىددىن زەڭگى سالاھىددىننىڭ دادىسى نەجمىددىن ئارقىلىق سالاھىددىندىن بۇ دۆلەتنىڭ ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقىنى ئامال قىلىپ ئابباسى سۇلالىسىنىڭ خەلىپىسى مۇستەزى بىللاغا ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى. ئۇ چاغدا سالاھىددىن توپىلاڭ چىقىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيدىغانلىقىنى بانا قىلىپ، سۇلتان نۇرىددىن زەڭگىدىن بىر مەزگىل كەڭ قوساقلىق قىلىشنى ئۆتۈندى، ئەمىلىيەتتە بولسا ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىلماي ئىشنى ئارقىغا سۆرىدى ھەمدە، ناۋادا سۇلتان نۇرىددىن زەڭگى مىسرنى قورال كۈچى بىلەن تارتىۋالماقچى بولسا، خەلىپە ئازىد تەرەپتە تۇرۇپ، خەلىپە ئازىد ۋە مىسىر خەلقىنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ئۆز كۈچىنى ئۇلغايتىپ، شام قوشۇنىغا قارشىلىق كۆرسەتمەكچى بولدى. ئۇ خەلىپە ئازىدنىڭ ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇلتان نۇرىددىن بۇ خەلىپىگە ھەدەپ قارشىلىق بىلدۈرۈۋەردى. شۇڭا سالاھىددىن ئابباسى سۇلالىسىنىڭ خەلىپىسى مۇستەزى بىللاغا ئىتائەت قىلىش قارارىغا كېلىپ، دەمەشقتىكى سۇلتان نۇرىددىن زەڭگىگە بوي سۇنىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. يەنە ئۇ ئىرانلىق ئەمىر ئالىم دېگەن ئۆلىماغا جۈمە نامىزىدا ئابباسىي خەلىپىسى مۇستەزى بىللا نامىغا خۇتبە ئوقۇتتى. بۇنىڭغا ھەچ

كىم قارشى چىقمىدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ھەقتە مىسرنىڭ ھەر-قايسى جايلىرىغا مەكتۇپ ئەۋەتتى. بۇ ئىشلار خەلىپە ئازىد-لىدىنىللانىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقان چاغدا بولغاچقا، خەلىپە ئازىد خەۋەرسىز ئىدى. خەلىپىلىك تۈزۈمىدىن ئېينىقاندا، مىسر ھىجرى-رىيىنىڭ 567 - يىلى باغداتتىكى ئابباسىي خەلىپىلىگىگە قارىدى. خەلىپە ئازىدنىڭ ئەۋلادى ۋە جەمەتىنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە باش كۆتۈرۈپ چىقىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ نىكالى-نىشى مەنئى قىلىندى.

بەرجىۋان سارىيىغا ئورۇنلىشىش سەييىدەنىڭ ھاياتىدا مۇھىم بۇرۇلۇش بولدى. ئىنسىنىڭ ۋاپاتى بىلەن ئېغىر مۇسى-بەتتە تۇرغان سەييىدە ئابباسىلەرگە بېقىندى بولغانلىغىنى، شىئە مەزھىبىدىكى دۆلىتىنىڭ ئەمدى مەۋجۇت ئەمەسلىگىنى ئاڭلاپ، تارام - تارام ياش تۆكۈپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ كۈن بويى ئۆيى-گە بېكىنىۋېلىپ ياقۇتەدىن باشقا ھېچكىمگە قاپىغىنى ئاچمىدى. ياقۇتە ئۇنىڭ يېنىدىن نېرى بارماي ئۇنىڭ كۆڭلىنى يايتتى. قايغۇ - ئەلەم ئىچىدە تۇرغانىدا، ئىمادىددىن ئېسىگە كېلىپ قالاتتى. ئاشۇ ۋەھىمىلىك كېچىدە قانداقسىگە ئەسەبىلەرچە ئۇنىڭ-دىن ئايرىلغۇسى كەلمەي قالغىنى ئېسىدە ئېنىق ئىدى. قاتتىق قايغۇرغان چاغلىردا ياقۇتەنىڭ ئىمادىددىن توغرىسىدا بەزەر - نىمە دېيىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. چۈنكى بۇنداق گەپلەر ئۇنىڭغا ئاز - تولا تەسەللى بېرىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن نىمىشقىدۇ ياقۇتە ئىمادىددىنىڭ ئىسمىنى ئۆزلۈكسىدىن تىلغا ئېلىشنى خالى-مايتتى. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى قورققانلىغىدىن ئەمەس، بەلكى ئىمادىددىنىي مەلىكىنىڭ كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتىش ئىدى. ياقۇتە-نىڭ قارىشىچە، مەلىكىنىڭ بۇ يىگىتكە بولغان مۇھەببىتى غەلە-تە دىگۈدەك ئىدى؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ مەلىكىنى خاتىرجەم قىلىشنى نەزەردە تۇتقانىدا، ئىمادىددىنى ئۇنىڭ ئېسىگە سېلىش

ئاقلانىلىق ئەمەس دەپ قارايتتى.

سالاھىددىن سەييىدەگە كۆپ غەمخورلۇق قىلدى ھەم ئۇنىڭ ئىرادىسىگە ھۆرمەت قىلدى. ئۇ سەييىدەنىڭ چاي - تاماقتىن كېيىن سارايىنىڭ يېنىدىكى باغدا سەيلە قىلىشىغا بول قويدى. بۇلار خەلىپە جەمەتىدىن ئىككىنچى بىر ئادەم بىلەن بولالمايدىغان مۇئامىلە ئىدى. بۇنداق مۇئامىلىنى ئىچى سىقىلىپ گاڭگىراپ قالغان سەييىدە ئۇچۇن ناھايىتى زور تەسەللى دېمەي بولمايتتى. شامدا ئۇرۇش بولۇپ قالغاچقا، سالاھىددىن مەلۇم ۋاقىت سەييىدەنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر ئالالمىدى. مۇشۇ مەزگىلدە (ھىجرىيىنىڭ 568 - يىلى) سالاھىددىننىڭ دادىسى نەجمىددىن ئالەمدىن ئۆتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەنە باشقا ئىشلار بىلەن بەنت بولغاچقا، سەييىدەدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشنى باھائىددىنغا تاپىلىغان ئىدى.

ۋاقىت بىلىنمەي ھايت - ھۇيت دېگىچە بىرنەچچە ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ئىمادىددىندىن تېخىچە خەت - خەۋەر يوق ئىدى. سەييىدە تېخىمۇ قايغۇغا پاتتى، ئۇنىڭ ئىشتىھاسى تۇتۇلدى، ئۇيقۇسى قاچتى، كۈن بويى خىيال دېگىزىغا غەرق بولۇپ يۈرەتتى، ھەتتا باغ سەيلىسىمۇ مەيۇسلۇك ئىچىدە ئۆتەتتى. كۈندىن - كۈنگە چىرايى سۇلدى. ياقۇتە ئىمكانىيەتتىنىڭ بەرىچە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشقا تىرىشاتتى. ئۇ مەلىكىنىڭ ئاھ - ئۇھ تارتىپ ھەسرەت چېكىپ يۇرگىنىگە ھەيران قالدى. چۈنكى ئۇ كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، ئىمادىددىن مەلىكىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرىلىپ كېتىدۇ، دەپ قارىغان ئىدى. كېيىنكى چاغلاردا مەلىكە ئىمادىددىننى تىلغا ئالمايدىغان بولۇپ قالدى. بۇنى كۆرگەن ياقۇتە، مەلىكە راستىنلا ئىمادىددىننى ئۇنتۇپتۇ، دەپ ئويلىغان ئىدى. لېكىن بۇ ئويىنىڭ خاتالىغىنى تېزلا چۈشىنىۋالدى. ئەھۋال مۇنداق بولغان ئىدى:

ياقۇتە مەلىكە بىلەن بىر ئۆيدە يېتىپ - قوپاتتى. بىر گۈنى كېچىسى ئۇ مەلىكىنىڭ: «ياقۇتە، ياقۇتە» دەپ ۋاقىرىشىدىن ئويغىنىپ كەتتى.

ئۇ يوتقانىنى قايرىپ دەس ئورنىدىن تۇردى - دە، مەلىكىنىڭ كارۋىتى يېنىغا كەلدى، مەلىكە چاچلىرى چۈۋۈلغان، ئۆزى ئالاقزادە بولغان هالدا كارۋىتىدا ئولتۇراتتى.

— قوزام، نىمە بولدۇڭ؟ — دەپ سورىدى ياقۇتە.

— ئىمادىددىن، ئىمادىددىن! ئۇ نەدە؟ مەن ئۇلارنىڭ ئۈنى چاقىرىۋاتقانلىغىنى ئاڭلىدىم.

— ئۇ بۇ يەردە نىمە ئىش قىلسۇن، مەلىكەم؟ هازىر ئۇ بۇ يەردە يوق، چۈشۈڭدە كۆرگەن ئوخشايسەن! ئۇنىڭ بۇ يەردىن كەتكىنى يادىڭدا يوقمۇ؟

— ئۇ كەتكەنمۇ؟ — سەيىدە پىشانىسىگە چۈشۈپ قالغان چۈۋۈق چاچلىرىنى تۆزەشتۈرۈپ قويدى ۋە گۈمان نەزىرى بىلەن ئەتراپقا بىر قۇر كۆز سېلىپ چىقتى، — هە راست، ئۇ كەتكىلى ئۇزاق بولدى! بىراۋنىڭ ئۈنى چاقىرغانلىغىنى چۈشۈمدە ئاڭلاپ تىمەن - دە، ئىست، ئويغانمىغان بولسام، ئۇنىڭ ئىسمىنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلار ئىدىم، هەتتا چۈشۈمدە بولسىمۇ كۆرۈشۈۋالغان بولاتتىم، — دىدى - دە، پاڭىدە يىغلاپ كەتتى.

— نىمىشقا يىغلايسەن، مەلىكەم؟ نىمە بولدۇڭ؟ سەندىكى ئەقىل - ئىدرەك نەگە كەتتى؟ — دىدى ياقۇتە ۋە ئۈنى باغرىغا باستى.

— ماڭا ئەقىل - ئىدرەكىنىڭ گېپىنى قىلما! — دىدى سەيىدە ئۈنىڭ ئىككى بىلىگىدىن ئۆزىنى تارتىپ، — ئەقىل - ئىدرەك مۇهەببەتنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ، ياقۇتە... ئاه خۇدا، مەن نىمە بولدۇم! ۋاي ئاللا، ئۇزۇندىن بېرى يۈرىگىمنىڭ قېتىدا يوشۇرۇپ يۈرگەن گەپلىرىم يۈرىگىمنى يېرىۋېتەي دەپ

قالدى. ئەمدى بۇ دەردىمنى تۆكۈۋالاي، ئاھ، ئىمادىددىن! — ددى - دە، كۆزىددىن بۇلدۇقلاپ ياش كەتتى.

— تىت - تىت بولما، مەلىكەم! ماڭا بۇ ئىشلارنى نىمىشقا شۇ چاققىچە دىمىدىڭ؟ — ددى ياقۇتە ئۇنىڭ ئالدىدا يۇكۈنۈپ.

— دىسەم نىمە پايدىسى؟ قارا سېنى! مانا دەۋاتىمدىمەن؟ ئېيتقىنا، ئىمادىددىن نەدە؟ قانداق قىلغاندا ئۇنىڭ بىلەن ئالاقىلاشقىلى بولىدۇ؟ ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلمەمسەن؟ ئۇنى سۈرۈشتۈرۈپ باقمىدىڭمۇ؟ گەپ قىلساڭچۇ!

— سۈرۈشتۈردۇم، — ددى ياقۇتە ياغلىغى بىلەن مەلىكىنىڭ يېشىنى ئېرتىپ، — باھائىددىن تەقسىرنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ بىر مەخپى ۋەزىپىنى ئورۇنلىغىلى كېتىپتۇ؛ ناۋادا ئىشى ۋۇجۇتقا چىقىپ قالسا، بىراقلا چوڭ ئەرباپ بولىدىكەن، مەلىكە سەييىدەگە چوڭ ئەرباپلا لايىق كېلىدۇ، بۇ چوڭ ئىش، مەلىكەم. چۈنكى خەلىپە ئالىلىرى ھەمشىرىسىنىڭ ئاددى بىر كىشىگە جۈرە بولۇشى مۇناسىپ كەلمەيدۇ...

— خەلىپە - پەلىپە، ئاددى كىشى - پاددى كىشى دېگەنلىرىڭنى قوي! — ددى سەييىدە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — مەن ھازىر ئوقتىن ئۇركىگەن قۇشقا ئوخشاش بىر كىشى، ئۇ بولسا ئۆز ئەركى ئۆز يولىدىكى ئادەم؛ مېنىڭ قەلبىم كىشەنلەنگەن، ئۇنىڭمۇ شۇنداقمۇ ئۇقىمايمەن، — ددى - دە، بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

ياقۇتە مەلىكىنى باغرىغا چىڭ بېسىپ، ئۇنىڭ ياشلىرىنى سۈرتۈپ، سۆيۈپ تۇرۇپ:

— سالامەتلىگىڭنى ئاسرىغىن! ئۇخلا! سەۋرى قىلىپ تۇر، خۇدا بۇيرۇسا، ئەتە بىر ئامال قىلايلى، — ددى.

— يەنە نىمە ئامال بولسۇن؟ ئۇنىڭ بىزدىن ئايرىلغىنىغا بەك ئۇزاق بولدى. ئۇ ئامان - ئېسەنمۇ، بىزگە نامەلۇم.

— ھېچقانداق پىشكەللىك بولمايدۇ، ئۇ چوقۇم غەلىبە بىلەن قايتىپ كېلىپ، داڭلىق كىشى بولۇپ قالىدۇ. مۇبادا سالاھىددىن سېنىڭ ئۇنىڭغا كۆڭلۈڭ بارلىغىنى ئۇقسا، ئۇ يېگىتنىڭ ئامىتى تېخىمۇ ئوڭىدىن كېلىدۇ. سالاھىددىننىڭ بۇنداق مەرھەمەت قىلىشى خىيالىڭغا كەلمىگەن ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ساڭا قىلىۋاتقان غەمخورلۇغىنى، ئۆز ھەمشىرىسىدەك مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىغىنى ئۇنتۇپ قاپسەن.

— ياق، ئۇنتۇمىدىم. سالاھىددىن بولمىغان بولسا، ئازاپ ۋە دەققەتچىلىك ئىچىدە تۇغۇلغان بولاتتىم... لېكىن، نېمىشقىدۇ بۇگۈن كېچە بىراۋنىڭ ئىمادىددىننىڭ ئىسمىنى چاقىرغانلىغىنى ئاڭلىدىم.

— بۇ بەلكى پات ئارىدا ساڭا ئۇنىڭ خەۋىرى كېلىدىغانلىغىنىڭ شەپىسى بولسا كېرەك. قالغان گەپنى ئەتە قىلىشايلى.

ياقۇتە مەلىكىنى بەزلەپ ياتقۇزدى، مەلىكە ئوخلىغاندىن كېيىن پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆز ئورنىغا بېرىپ ياتتى ـ دە، بايىقى ئىشلار ئۈستىدە ئويلاندى. ئۇ، مەلىكىنى ئىمادىددىننىڭ ئېتىنى ئاڭلىسا، ئۇنىڭغا بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالدىمىكىن دەپ قالىدۇ، دېگەن ئوي بىلەن ئۆزاقتىن بۇيان ئىمادىددىننىڭ ئېتىنى تىلغا ئالمىغانلىغىغا پۇشايمان قىلدى.

ياقۇتەنىڭ پەرىزى توغرا چىقتى. ئەتىسى ئەتىگەندە باھادىن كېلىپ ئۇنىڭغا:

— سۇلتانىمىز سالاھىددىن سەل تۇرۇپ سەييىدە مەلىكىنى يوقلاپ كەلمەكچى، — دېدى.

— مەلىكىمزنى سۇلتان يوقلاپ كەلمەكچىمىكەن؟ ئۇنىڭغا ئېيتىدىغان گېپى بار ئوخشىمامدۇ؟ — ياقۇتە بىرئاز تەئەججۇپلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ قېتىمقى كۆرۈشۈشتە بىرەر ياخشىلىق بارىدۇر دېگەن ئۈمىتتە بولدى. چۈنكى ئۈمىتسىزلىكىگە چۈ-

شۇپ قالغان كىشى يېڭى ئەھۋالغا دۇچ كەلسە، ئۇنىڭدىن ئۆزىگە بىرئاز سەۋرى - تەسەللى تېپىشنى ئۈمىت قىلىدۇ، سۇلتانىمىز بىر ساۋاپ ئىش قىلماقچى بوپتۇ. مەلىكەم تولىمۇ مەيۈس ئىدى، سۇلتانىمىز بىلەن كۆرۈشۈشكە تەشنا بولۇپ تۇراتتى. مەن كىرىپ ئېيتاي.

سەييىدە ئويغانغان ئىدى. ئۇ ياقۇتەنىڭ خۇش چىراي كىرگەنلىگىنى كۆرۈپ، يۈرىگى ئۇيناپ كەتتى - دە:

— نىمە ئىش بوپتۇ؟ — دەپ ئالدىراپ سورىدى.

— خۇش خەۋەر كېلىدىغان ئوخشايدۇ. سۇلتان سالاھىددىن سېنى يوقلاپ كېلىدىكەن، — دىدى ياقۇتە خوشال ھالدا.

— ئۇ ئۆزى كەلمەكچى بوپتىمۇ؟ — ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالغان سەييىدەنىڭ شۇئان ئىككى مەڭزى ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى.

— شۇنداق، مەلىكەم. ئۇ سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئاچىدىغان خەۋەر ئېلىپ كەلسە ئەجەپ ئەمەس. تېز قوپۇپ كىيىملىرىڭنى كىيگىن!

مەلىكە ياقۇتەنىڭ ياردىمى بىلەن ئاددىلا كىينىپ، چاچلىرىنى تۈزەپ، يۈزىگە چۈمپەردە تارتىپ قوبۇلخانىغا چىقتى. ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىگىدىن تىزلىرى دىر - دىر تىترەپ تۇراتتى.

ئۇزاق ئۆتمەيلا سىرتتىن ئاياق شەپىسى ئاڭلاندى. ئاندىن باھائىددىن كىرىپ كەلدى ۋە:

— سۇلتانىمىز كەلدى، — دەپ خەۋەر قىلدى.

شۇئان سالاھىددىن كىردى ۋە سەييىدەگە يېقىملىق سالام قىلدى. سەييىدە ئورنىدىن تۇرۇپ سالام قايتۇردى.

— ئولتۇرۇڭ ھەمشىرەم، — دەپ ئۇنى ئولتۇرغۇزغا تەكلىپ قىلدى سالاھىددىن خىر - خىر كۈلۈپ، — يېقىندىن بېر

ری ممسردا بولالمىغانلىغىم ئۈچۈن، سىزنى يوقلاشقا بۇگۈن نېسىپ بوپتۇ، ئەھۋالىڭىز قانداق؟ ئىنشائاللا ھىلىمۇ ياخشى تۇرۇپسىز! — دىدى.

— ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى! سالاھىددىن سۇلتانىمىز مەمنۇن بولسىلا، مەن ناھايىتى ياخشى تۇرىمەن، — دىدى سەييىدە سالاھىددىننىڭ ئۆزىنى ھەمشىرە دىگىنىگە ناھايىتى خوشال بولۇپ.

سالاھىددىن سەييىدەنىڭ ئالدىدىكى كۆرپىگە ئولتۇردى ۋە باھائىددىننىمۇ ئولتۇرۇشقا شەرەت قىلدى، ئاندىن:

— بۇ سارايدىكى ئورۇنلاشتۇرۇش سىزنى رازى قىلالمىغان بولسىلا بولدى، — دىدى.

— ناھايىتى رازى. سۇلتانىمىزنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بۇ يەردە ھىچنەرسىدىن قىسىلمىدىم، باھائىددىن تەقسىر بۇ جەھەتتە كۆپ غەمخورلۇق قىلدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سۇلتانىمىزنىڭ مېنى ھەمشىرەم دەپ ئاتىغىنىنىڭ ئۆزىلا مېنى قانچىلىك قەدىرلىگەنلىگىگە كۇپايە قىلىدۇ.

— بۇنداق ئىنى - ھەمشىرىلىك مۇناسىۋەتكە رازى بولماندىكىن، يۈزىڭىزدىكى چۈمپەردە ھاجەتسىزغۇ دەيمەن؟ — دىدى سالاھىددىن ۋە ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن كۈلۈپ كەتتى.

— راست دىدىڭىز، — دىدى سەييىدە ۋە چۈمپەردىسىنى ئىلىۋېتىپ، ھېيىقان ھالدا يەرگە قارىۋالدى.

— بەكمۇ مەيۇس كۆرۈنمىسىز، نىمە غېمىڭىز بار؟ — دىدى سالاھىددىن سەييىدەنىڭ سۇلغان چىرايىغا قاراپ.

سەييىدە بېشىنى ساڭگىلاتقان پېتى گەپ قىلمىدى. سالاھىددىن ياقۇتەنىڭ كۆزىگە قارىدى، ياقۇتە سالاھىددىننىڭ مەلۇم كىنىڭ شۇ قەدەر سامانىدەك سارغىيىپ كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى سوراۋاتقانلىغىنى چۈشىنىپ:

— غەم - قايغۇدىن ئەمەس، سەل تاۋى يوق بولۇپ قالغان ئىدى، — دىدى.

— ھەچگەپ يوق، ھەمشىرەم، مەن بىچاغ كېلىپ قاپتىمەن. سىزنى كۆپ مالال قىلمايمەن. شۇنداقتىمۇ مەن سىزدىن بىر ئىشنى ئۇقۇشماقچى ئىدىم. بۇ ئىشنى باشقىلارنىڭ بىلىپ قېلىشىنى خالىمايمەن. سىزنى بۇ ئىشنىڭ تېگى - پېيىنى ئېنىق بىلىدۇ دەپ قارايمەن. ماڭا ئېيتىپ بەرسىڭىز.

— قۇللۇق، مەۋلانىم، — دىدى سەييىدە ۋە سالاھىددىن نىڭ نېمىنى سورايدىغانلىغىنى ئۇنىڭ چىرايىدىن بىلىشكە تىرىشىپ، ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قارىدى.

سالاھىددىن ئۆيدە خۇددى يات كىشى بارمۇ - يوق دىگەندەك ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن مۇنداق دىدى:

— مەرھۇم ئىنىڭىز ھايات ۋاقتىدا ماڭا سىلەرگە ياخشى قارىشىمنى تاپىلىغان. بۇ ئۆزىڭىزگىمۇ مەلۇملۇق. مەن بۇ جەھەتتە ئۆز مەجبۇرىيىتىمنى ئادا قىلدىم دەپ قارايمەن، — سەييىدە شۇئان بېشىنى لىڭشىتىپ ئۇنىڭ سۆزىنى تەستىقلىدى. سالاھىددىن سۆزىنى داۋام قىلدى، — مېنىڭچە، مەن بۇ دۆلەتكە ھەر جەھەتتىن بەخت - سائادەت كەلتۈرۈش ئۈچۈن تۈرلۈك چارە - تەدبىرلەرنى قوللىنىش بىلەنلا قالماي، يەنە كونا سۇلالە دەۋرىدە مەرھۇم ئىنىڭىزنىڭ ئەمر - ئۆمرالىرى پەيدا قىلغان نۇرغۇنلىغان ئادالەتسىزلىكلەرنى ئۆزگەرتتىم. مېنىڭ بۇ قىلغان ئىشلىرىم ھەممە ئادەمنىڭ ماڭا ئىتائەت قىلىشىغا يېتەرلىك دەلىل بولالايدۇ دەپ ئويلايمەن، — سالاھىددىن بۇ گەپتىن كېيىن جىم بولۇپ قالدى.

— مەنمۇ شۇنداق بولىدۇ دەپ ئويلايمەن، چۈنكى سۇلتانىمىز پۈتۈن كۈچى بىلەن ئالۋاڭ - ياساق، باج - سېلىقلارنى ئازايتتى، ئەدلى - ئادالەتنى جارى قىلدۇردى، — دىدى سەييىدە.

— مەن بۇ دۆلەتنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقتىمدا، كونا سۇ-لالىلەرنىڭ ئادىتى بويىچە، بارلىق شاھزادە، ۋەزىر - ئەركانلار-نى چېپىپ تاشلاشقا مەقلىق ئىدىم. لېكىن كىشىلەر بىزنىڭ ئىلتىپاتىمزنى بىلىپ قويسۇن دەپ، مەن ئۇنداق قىلمىدىم.

سەييىدە گەپنىڭ تېگىدە گەپ بارلىغىنى سېزىپ ھەيران بولدى - دە، زادى نېمە ۋەقە بولغانلىغىنى بىلىشكە تەقەززا بولۇپ، ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپلا قالدى. سالاھىددىن سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دېدى:

— لېكىن، شاھزادە، ۋەزىر - ئەركانلار بىزنىڭ ئىلتىپاتىمزغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئورنىغا بىزگە سۇيىقەست، ھىيلە-مىكىر ئىشلىتىۋاتىدۇ.

— سۇلتانىمزغا سۇيىقەست، ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىۋېتىپ تىمۇ تېخى!؟ — دېدى سەييىدە ھاڭ - تاڭ بولغان ھالدا كۆز-لىرىنى چەكچەيتىپ.

— شۇنداق. ئەگەر ئۇلار ئۆزلىرىلا شۇنداق قىلىشقان بول-سا، ئۇلارنى ئەپۇ قىلىشقىمۇ بولاتتى، لېكىن ئۇلار دۇشمەن بە-لەن تىل بىرىكتۈرۈۋالدى. ئۇلار شام ساھىللىرىدا، سەلتەنەتە بىزنىڭ پەرەڭ دۇشمەنلىرىمىز بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت قىلىپ، ئۇلارنى بىزگە قارشى قۇتراتتۇاتىدۇ. ئۇلارنىڭ مەقسىدى پەيت كەلگەندە بىزنى ئاغدۇرۇپ، كونا سۇلالىنى تىرىلدۈرمەكچى، — ئۇ بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقاندا غەزەپتىن ئاۋازى سەل تىترەپ كەتتى.

— پەرەڭلەر بىلەن ھەمىنەپەس بولۇپ ئۆز سۇلتانىغا قار-شى تۇرۇش ھەقىقەتەن ئاسىلىق! — دېدى سەييىدە ھەيران بولۇپ. بىرپەس سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن يەنە: — بۇ خەۋەرنىڭ راستلىغىغا ئىشىنەمسىز؟ — دېدى.

— قەتئىي ئىشىنىمەن. بۇ خەۋەر ئىشەنچىلىك كىشىدىن

كەلگەن. مەن ئۇ ئادەمگە ئۆزەمگە ئىشەنگەندەك ئىشىنىمەن. ھازىر بەزىلەر دۆلەتنى يەڭ ئىچىدە پەرەڭلەرگە ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى خام خىيال قىلىۋاتىدۇ. مەيلى ئېتىقات جەھەتتىن، مەيلى مىللەت جەھەتتىن بولسۇن، پەرەڭلەر بىزنىڭ ئەشەددى دۈشمىنىمىز! ئەگەر دۆلىتىمىزنى پەرەڭلەرنىڭ زىيانكەشلىگىدىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن سەممى ـ ساداقەتلىك بىلەن ھەمكارلاشمىساق، ماھىيەتتە بۇ پەرەڭلەرگە كاۋاك ئېچىپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ دۆلىتىمىزنى ئىشغال قىلىۋېلىشىغا يول قويغانلىق بولىدۇ. شۇڭا چەتئەللىكلەر بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ شۇملۇقلارنى قىلغان ئادەملەر ئۆلۈمگە لايىق ئەمەسمۇ؟ ــ سالاھىددىن سەييىدەنىڭ ئالدىدا زورىغا غەزىۋىنى بېسىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇ بۇ گەپلەرنى قىلغاندا غەزەپتىن كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

ــ ئەلۋەتتە ئۆلۈمگە لايىق. چۈنكى بۇ زور ئاسىلىق ـ تە، لېكىن ھەيران قالىدىغان يېرى شۇكى، ئەقلى ـ ھۇشى بار ئادەم بۇنداق ئىشنى قىلارمۇ؟ بەلكى نادان ئادەملەرنىڭ ئىشىدۇ؟ ــ سەييىدە سالاھىددىنغا ئوخشاشلا غەزەپلەندى. ئۇ خەلىپە ئىنسىنىڭ قول ئاستىدىكى ئەمىر ـ ئەمرالارنىڭ مۇشۇنداق شۇملۇقلارنى قىلغانلىغىدىن سەل نومۇس قىلدى.

ــ ئۇلار شاھزادىلەر، داڭلىق ئەرباپلار، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئۆزىنى سىزگە تۇققان، خەلىپە جەمەتى دەۋالغان بىر كىشىمۇ بار. بىز ئوردىنى قورشىۋالغاندا ئۇ قېچىپ كەتتى. ئەگەر ئۇ ۋەقە تۇغدۇرماي جىم يۈرگەن بولسا، بىزنىڭمۇ كارىمىز يوق ئىدى. لېكىن ھازىر ئۇ باشقىلارنى بىزگە ئاسىلىق قىلىشقا قۇتراتماقتا. مېنىڭچە، سىز ئۇنىڭ كىملىگىنى بىلىۋىسىز. ئەگەر ئۇ بۇ ئىشقا قول سالمىغان بولسا، مەنمۇ سىزنى ئاۋارە قىلىپ، بۇ ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ يۈرمىگەن بولاتتىم، مەن سىزدىن ئۇنىڭ نەدىلىگىنى ئۇقۇشۇپ باقماقچى، بەلكى ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك

ئەھۋاللاردىن ئاز ـ تولا خەۋىرىڭىز بولسا كېرەك. ئۇ مەرھۇم ئىنىڭىزنىڭ ـ خۇدا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن ـ ئەڭ يېقىن ئادىمى ئىدى. ئۇ ھەتتا خەلىپىلىكنىمۇ تاما قىلىپ يۈرگەن. مېنىڭچە، سىز ئۇنىڭ قانداق ئادەملىگىنى بىلمىسىز.

سەييىدە سالاھىددىن ئېيتىۋاتقان كىشىنىڭ ئەبۇ ھەسەن ئىكەنلىگىنى چۈشىنىپ ئاچچىغىدا تاتىرىپ كەتتى ـ دە، دەرھال مۇنداق دېدى:

ـ ھەئە، بىلىمەن. سىز كۆرۈنۈشى سالاپەتلىك ھىلىقى مۇناپىقنى دەۋاتىسىز. ئۇ ئۆزىنى بىزگە تۇققان دەۋالغان، ئەمىلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. بىزنىڭ جەمەتىمىز بىلەن ھىچقانداق قېرىنداشلىغى يوق. سىزنىڭ كۆزدە تۇتقىنىڭىز ئەبۇ ھەسەنغۇ دەيمەن؟

ـ شۇنداق. بۇ ئادەم مۇناپىقلارنىڭ ئەڭ چوڭى، مەرھۇم ئازىد خەلىپىنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقاندا، بۇ ئادەم تەختكە ۋارىس بولۇشنى تەلەپ قىلىپ بىزگە يېلىنغان ھەمدە بۇندىن كېيىن ھەرقانداق ئىشتا بىزگە يان باسىدىغانلىغىغا ۋەدە قىلغان؛ بىز ئۇنىڭ تەلىۋىگە قوشۇلمىغاچقا، ئەمدى ئۇ بىزگە قارشى تۇرۇشقا ئۆتتى. بىر ئوچۇم نومۇسسىز مۇناپىقلار ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئۇنىڭ كەتمىنىنى چېپىشىۋاتىدۇ. ئۇلارمۇ ئەبۇ ھەسەنگە ئوخشاش قاتتىق جازالىنىدۇ. ئەبۇ ھەسەننىڭ نەگە يوشۇرۇنۇۋالغانلىغىدىن خەۋىرىڭىز بارمىكىن؟ ـ سالاھىددىن سەييىدەگە يېقىنچىلىغىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ناھايىتى يۇمشاق تەلەپپۇزدا سورىدى.

سەييىدە سالاھىددىننىڭ سۆزىگە جىم تۇرۇپ قالدى. ئۇ سالاھىددىن ئېيتقان گەپلەرنىڭ راست بولۇشىنى ئۈمىت قىلاتتى. چۈنكى ئەبۇ ھەسەن راستىنلا مۇشۇنداق ئەسكى ئىش قىلغان بولسا، ئۇنىڭ كاللىسىدىن جۇدا بولۇشى تەھقىق

ئىدى - دە، سەييىدە ئۇنىڭدىن مەڭگۈ قۇتۇلاتتى. ئۇ سالاھىدىن دىنىڭ دېگەنلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاش ئۈچۈن مۇنداق دىدى:

— بۇ ئادەمنىڭ تەبىئىتىنى ئازراق بىلىمەن. ئۇ ئەخلاق - پەزىلىتى قەبىھ، ئۇچىغا چىققان قارا نىيەت ئادەم. مەن ئامال قىلىپ ئۇنىڭ دېرىگىنى ئالاي، لېكىن سىز ئاڭلىغان خەۋەرنىڭ چوقۇم راست بولۇشىنى ئۈمىت قىلىمەن، ئەگەر ئۇنىڭ ئەھۋالىنى يەنىمۇ تەپسىلىرەك ئۇققان بولسام، ئۇنىڭ دېرىگىنى ئېلىشىم ئۈچۈن زىيانلىق بولمىغان بولاتتى.

— بۇ خەۋەر ماڭا بىرنەچچە يەردىن مەلۇم قىلىندى، دەسلەپ بۇ خەۋەرنىڭ راستلىغىدىن گۇمانلانغان ئىدىم. لېكىن كېيىن ئۇنىڭ توغرىلىغىدىن گۇمانلىنىشىمغا ئورۇن قالمىدى. چۈنكى مەن بىر كىشىنىڭ ماڭا ئەۋەتكەن بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ خەتنى ئەۋەتكەن كىشى مۇتلەق ئىشەنچلىك ئادەم، خەتنى ئۇ ئۆزى يازغان. بۇ يەردىكى خائىنلارنىڭ قوللىغۇچىلىرى — پەرەڭلەر ئەۋەتكەن ئەلچىلەر ئۆمىگى بىلەن بىللە كەلگەن بىر ئادەم بۇ خەتنى تۇنۇگۈن ماڭا مەخپى ھالدا تاپشۇردى. ئەلچىلەر ئۆمىگى پەرەڭلەر پادىشاسىنىڭ سوغىسىنى يەتكۈزۈش نامى بىلەن بۇ يەرگە كەلگەن، لېكىن ئۇلارنىڭ مەقسىدى بۇ يەردىكى ئاشۇ مۇناپىقلار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە سۇيىقەست پىلانلاش ئىكەن. خەت مەندە، ئۇنى ئۇقۇپ كۆرسىڭىز، ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈشۈم ھاجەتسىز، — سالاھىددىن يانچۇغىدىن كانايچە يۆگەلگەن قەغەزنى چىقىرىپ، باھائىددىنغا ئۇقۇشقا بەردى.

باھائىددىن خەتنى ئېچىپ ئوقۇدى:

«مەن سۇلتانىمىزغا بۇ خەتنى بەيتۇلمۇقەددەستىكى زىندانىدا يېزىۋاتىمەن. زىندانغا چۈشۈپ قېلىشىمنىڭ سەۋەبىنى تەپ-

سىلى ئېيتىشقا ۋاقىت قىلىپ. ئۆزەم پۈتۈنلەي توغرا دەپ قارىغان بىر خەۋەرنى سۇلتانىمىزغا مەلۇم قىلماقچىمەن. مەلۇماتنى كېچىكتۈرۈپ قويسام، ئادەمنى يىرگەندۈرىدىغان بۇ ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، بۇ خەتنى يازدىم. خەلىپە ئالىزىدىنىڭ ۋاپات بولغانلىغىنى، سۇلتانىمىزنىڭ دۆلەت ئىشىنى ئۆز قولىغا ئالغانلىغىنى مىسىردىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇقتۇم. زىنداندا ئاڭلىغان خەۋەرلىرىم مۇنداق: كونا سۇلالىنىڭ قالدۇقلىرىدىن بىر تۈركۈم كىشى فۇستاتتا مەخپى يىغىلىش ئۆتكۈزۈپ، كونا سۇلالىنى تىرىلدۈرۈش ئۈچۈن سۆيىقەست پىلانلىغان. ئۇلارنىڭ باشلىغى شىئەلەردىن ئەبۇ ھەسەن دېگەن كىشى ئىكەن، ئۇ دۆلىتىمىزگە قارشى دۈشمەن ئۇنسۇرلارنى ئۆزىگە تارتقان، ئازدۇرغان، چەتئەل بىلەن تىل بىرىكتۈرگەن، پەرەڭلەردىن ياردەم تەلەپ قىلغان ۋە ئۇلارنى بۇ يەردە ۋە سەقلىيەدە كۆچلۈك قوشۇن توپلاپ مىسىرغا ھۇجۇم قىلىشقا قۇتراتقان؛ مىسىرلىقلارمۇ بۇ ھەرىكەتكە ماسلىشىشقا كېلىشىپ قويۇپتىمىش. پەرەڭلەر ئۇلارنىڭ تەلىۋىگە قوشۇلۇپ، ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىۋېتىپتۇ، ئۇلار ئۆز پادىشاسىنىڭ سوغىسىنى سالاھىددىنغا يەتكۈزۈش نامى بىلەن ئەلچىلەر ئۆمىگى دېگەن شەكىلدە بىر تۈركۈم كىشىلەرنى مىسىرغا ئەۋەتمەكچەن، لېكىن بۇ ئۆمەكنىڭ ئاساسىي مەقسىدى مىسىرلىقى خائىنلار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە جەڭ پىلانى تۈزۈش ئىكەن. خۇداغا شۈكرى، مەن بۇ خەۋەرنى بۇ يەردىكى بىر دوستۇمدىن ئۇقتۇم ۋە بۇ خەتنى ئۇنىڭدىن ئەۋەتتىم. بۇ كىشى ۋەكىللەر ئۆمىگىنىڭ يول باشلىغۇچىسى. ئۇ بۇ خەتنى سىزگە تاپشۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا يۈز دىنار چاي پۇلى بېرىپ شۇڭىزنى ۋە ئىلتىپات كۆرسىتىشىڭىزنى سورايمەن. ئۆزەمگە كەلسەم، مەن ھىلىمۇ زىندان دەردىنى تارتىۋاتىمەن. ئۆز ۋەزىپەمنى ئورۇنلاش ئۈچۈن، زىنداندىن چىقىشقا پۇرسەت كەلگىچە تۇرۇۋېرىپ

رىمەن. سۇلتانىمزغا ئۆز ساداقىتىمنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۆز ۋەزىپەمنى ئادا قىلىش يولىدا ئۆمرۈم بويى تىرىشىمەن. ماڭا ئاللا مەدەتكار. بۇ يولدا يا غەلىبە بىلەن قايتىمەن، يا باتۇرلارچە ئۆلىمەن. مېنىڭ ھاياتىم سۇلتانىمىز ئۈچۈن، سۇلتانىمزنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن پىدادۇر.»

سەييىدە خەتنى ئاڭلاۋېتىپ، بۇ خەت ئىمادىددىننىڭ خېتى بولمىسۇن يەنە دەپ ئويلىدى. ئۇ خەتنىڭ ئاخىرىدىكى «ۋەزىپەمنى ئورۇنلايمەن» دېگەن گەپنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭ يۈرىگى جىغ-غىدە قىلىپ قالدى - دە، خەتنى ئىمادىددىننىڭ يازغانلىغىنى شەكسىز ھالدا چۈشەندى. چۈنكى ئىمادىددىننىڭ ئۇنىڭ ئىنىسى قازا تېپىش ئالدىدىلا مىسىردىن چىقىپ كەتكەن ئىدى. خەتنىڭ كېلىشى تولىمۇ ئۇشتۇمتۇت ئىدى. ئۇنىڭ يۈرىگى گۈپۈلدەپ سوقۇشقا باشلىدى. خەت ئوقۇلۇپ بولۇش بىلەنلا، ئۇنىڭ تاقىتى - تاق بولۇپ:

— سۇلتان، بۇ خەتنى يازغان ئادەمنىڭ كىملىگىنى بىلىسىز كە بولامدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇنىڭ ئىسمىنى مەخپى تۇتۇش كېرەك ئىدى، بىراق سىز يات كىشى بولمىغاندىكىن ئېيتىشقىمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئۇ قەيسەر، خۇش خۇي، مەرت يىگىت ئىدى. بىز ئۇنى باشقىلار ئورۇنلاشقا جۇرئەت قىلالمايدىغان مۇھىم بىر ۋەزىپىگە ئەۋەتكەن. مېنىڭچە سىز ئۇنى تونۇمايسىز، — سالاھىددىن سۆزلەۋېتىپ باھا-ئىددىنغا ئۆزىچىلا قارىغان ئىدى، باھائىددىن ئۇنىڭغا گەپنى داۋاملاشتۇرماسلىق ئۈچۈن كۆز ئىشارىتى قىلدى، سالاھىددىن ئۇنىڭ مەقسىدىنى چۈشەنمىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ يىگىتنىڭ ئىسمىنى سەييىدەگە ئېيتىشقا لەۋزە قىلغانلىقتىن، گەپنىڭ يېرىمنى ئۈزۈپ قويۇشقا بولمايدىغانلىغىنى ھىس قىلدى. سەييىدەمۇ بوينىنى سوزۇپ، كۆزلىرىنى مەت قىلماي ئۇنىڭ ئاغزىغا قارا-

ھەنچە گەپنىڭ ئاخىرىنى كۈتۈپ تۇراتتى. شۇڭا سالاھىددىن سۆزىنى داۋام قىلىپ: — بۇ خەتنى يازغان كىشىنىڭ ئىسمى ئىمادىددىن، — دىدى.

ئىمادىددىنىڭ ئىسمى چىقىشى بىلەنلا، سەييىدە:

— ئىمادىددىن؟! — دەپ ۋاقىرىۋەتتى - دە، ھۇشىدىن كەتتى.

سالاھىددىن ھەيران بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، يا-قۇتە دەرھال سۇ ئېلىپ كېلىپ سەييىدەنىڭ يۈزىگە چاچتى، ئان-دىن ئۇنىڭ ئىككى قولىنى يۇمشاق سىلىدى. باھائىددىن سالاھىد-دىننىڭ قېشىغا كېلىپ:

— قاراڭ! مەن سىزگە ئۇنىڭ ئېتىنى ئېيتماڭ دەپ شە-رەت قىلمىغانمىدىم؟ — دىدى پىچىرلاپ.

— بۇنىڭ سەييىدە بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ ئەھۋالى نې ئاز - تولا ئۇقامتى؟

— ئىمادىددىن مېڭىشتىن بۇرۇن بىر ئىشنى ئۇقۇپ قال-غان ئىدىم. لېكىن ئېيسا ھەككارى ئىمادىددىنىڭ تۇيۇقسىز ئىشىغا دەخلى يېتىپ قالمىسۇن دەپ، سۇلتانىمىزغا ئېيتقىلى قويمىغان ئىدى، — دىدى باھائىددىن ۋە خىجىللىق بىلەن كۆلۈپ قويدى.

— ئۇ ئىمادىددىنغا ئاشقىمىكىنا؟!

باھائىددىن ياقۇتەنىڭ سەييىدەگە قارىشىغا دەخلى قىلماس-لىق ئۈچۈن، سالاھىددىننى ياندىكى ئۆيگە باشلاپ چىقتى. ئۇلار ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، باھائىددىن ھىلىقى ئاخشىمى ئىمادىد-دىننىڭ لەخمە ئارقىلىق قەسىرنىساغا كىرگەنلىگىنى، ئەبۇ ھەسەن-نىڭ ئۇنىڭغا قانداق زىيانكەشلىك قىلغانلىغىنى، ئۆزىنىڭ ئىمادىد-دىننى نىمىشقا تۇتالمىغانلىغىنى جانلىق ۋە تەسىرلىك قىلىپ سۆزلەپ بەردى.

سالاهىددىن ئاشۇ قېتىمقى يىغىندا سادىر بولغان ئىشلارنى ئەسلەپ، باھائىددىن ھازىر ئېيتقان بۇ مەخپىيەتلىكتىن تولىمۇ خوشال بولدى؛ ئىمادىددىنغا ئامراق بولۇپ قالدى، سەييىدەگە تېخىمۇ ھۆرمىتى ئاشتى. ئۇ ئۆتكەندە سەييىدەگە قويغان نىكاھ لىنىش تەلىۋىنىك ئىشقا ئاشىمغانلىغىنى ئاللانىك ئىرادىسى ئىكەن دەپ ھىس قىلدى - دە، دىلدا ئاللاغا شۈكرى ئېيتتى.

— گەپلىرىڭدىن دىلىم ۋاللىدا يورۇپ كەتتى، — دىدى ئۇ، — ئىمكان قەدەر بالدۇرراق بۇ ئاشىق - مەشۇقلارنىك بەشىنى قوشۇپ قويايلى، ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى، ئەبۇ ھەسەننىك سۈيىقەستى ئاخىر ئەمەلگە ئاشمايدىغان بولدى.

— مەلىكىنىك بۇ ئىشىغا قولىمىزدىن كېلىشىچە يارىدەم قىلىپ، دۈشمەننىك سۈيىقەستىنى تارمار قىلىشتا ئۇنىك يارىدىمىنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز كېرەك، چۈنكى بۇ جەھەتتە بىزگە يارىدەم قىلىش ئاشۇنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. — دىدى باھائىددىن، — ئەبۇ ھەسەننى تېپىشىمىزغا ئۇ چىن كۆڭلىدىن يارىدەم بەرسە، بىزمۇ ئۇنىك مۇرات - مەقسىدىگە يېتىشىگە يارىدىمىمىزنى ئايىمايمىز.

— ناھايىتى ياخشى، باھائىددىن! سەن ھەرقانداق ئىشتا زادىلا زىيان تارتىشنى خالىمايسەن - دە! — سالاھىددىن ئۇنىك مۇددىئاسىنى چۈشىنىپ كۈلۈپ قويدى.

— مېنىك پىكىر - خىيالىم قانداق قىلىپ سۆلتانىمىز ئۈچۈن خىزمەت كۆرسىتىشتە.

سالاھىددىن مېھمانخانىنىك ئىشىگىگە كېلىپ سەييىدەنىك ئەھۋالىنى سورىدى. سەييىدەنىك ھۇشىغا كەلگەنلىگىنى ئاڭلاپ، دەرھال ئۆيگە كىردى. سەييىدە خىجىل بولغان ھالدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ كۆرپىدە ئولتۇراتتى، دەرمانىددىن كەتكەن، كۆزلىرى خۇنسىز ئىدى. سالاھىددىن ئۇنىك ئالدىغا بېرىپ مۇنداق دىدى:

— سىزنىك ئىشىڭىزدىن خەۋەر تاپتىم، بىزنىك قەدىرلىك

ئىمادىددىن بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭىز مېنى ھەقىقەتەن خوشال قىلدۇ. سىز رازى بولسىڭىزلا، مەن ئىمكانىيىتىمنىڭ يېتىشىچە ئۇنىڭ سىرتتىكى خىزمەت مۇددىتىنى قىسقارتىمەن. بۇ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىشنى دوستۇم باھائىددىنغا تاپىلىدىم. خەير ـ خوش!

سەييىدە ئۇيالغان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ سالاھىددىن بىلەن خوشلاشتى. گەرچە ئۇ سالاھىددىنغا ھەچنىمە دېمىگەن بولسىمۇ، ئەمما كۆڭلىدە ئۇنىڭغا ئىچىتىپ تۇرغاتكۇسىز ھەشقالىلا ـ رەھمەت ئوقۇدى. ئۇ يۇرىگىنىڭ چوڭقۇر قېتىدا ئىمادىددىندىن ئەنسىرەۋاتقاچقا، چىداپ تۇرالماستىن، ئاخىر، دەلدەڭشىپ تۇرۇپ:

ـ ئۇ زىندانىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە تۇرۇۋاتسا، نىمە ئامال قىلغىلى بولىدۇ دەيسىز، ئەمىرىم؟ ـ دىدى.

ـ خۇدا بۇيرۇسا، ئۇ ساق ـ سالامەت قايتىپ كېلىدۇ. ئەگەر زىندانىدا ئۇزاق مۇددەت تۇرۇپ قالىدىغان بولسا، بىز بەيتۇلمۇقەددەسنى ھۇجۇم بىلەن قولغا ئېلىپ، ئۇنى قوتۇلدۇرىمىز. بەيتۇلمۇقەددەسنى ئېلىشىمىز ئىسلام ئەللىرى ئۈچۈنمۇ بىر مەدەت. سىز خاتىرجەم بولۇڭ، ـ سالاھىددىن گېپىنى تۇگەتتى ـ دە، مۇلايىمغىنا كۈلۈپ قويۇپ، مەزمۇت قەدەم تاشلاپ چىقىپ كەتتى.

سەييىدە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى. ئۇنىڭ قەيسەر، ئالىجاناپلىغىغا تېخىمۇ تەھسىن ـ ئاپىرىن ئوقۇدى. ئۇ سالاھىددىننى خەلىپە ئىنسىنىڭ ئەمىر ـ ئەمرالىرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ (ئۇ بۇ ئادەملەرنى ئۇجۇر ـ بۇجۇرىغىچە بىلەتتى، ئۇلار كۆكسى ـ قارنى تار، ئۇچىغا چىققان گالۋاڭ ـ قاپاقباش، ئەرزىمەيدىغان، ئۆششاق ئىشلار ئۈچۈن بىر بىرى بىلەن پۈت تېپىشىدىغان ئادەملەر ئىدى) سالاھىددىننىڭ ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىشى، ئىنسىنىڭ دۆلىتىنىڭ كەلمەسكە كەتكەنلىگى ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى، كىشىلەر كۆڭلىنىڭ مايىللىغى ئىكەنلىگىنى ھېس قىلدى.

سالاھىددىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، باھائىددىن سەييىد

دەنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— سىز بىرئاز ئارام ئېلىڭ، مەن ھايال بولماي قايتىپ كېلىمەن، خاتىرجەم بولۇڭ! — دېدى - دە، خىر - خىر كۈلگەن پېتى چىقىپ كەتتى.

* * *

ئۆيدە سەييدە بىلەن ياقۇتە ئىككىسىلا قالدى.

— ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى، — دېدى ياقۇتە شاتلىققا چۆمگەن ھالدا، — مېنىڭ پەرزىم توغرا چىقتى، سەن مەن ئۈمىت قىلغان نەرسىگە ئىگە بولدۇڭ.

— نېمىگە ئىگە بولدۇق؟ — دېدى سەييدە قاتتىق ئۇھ تارتىپ، — ھىلىقى خەتتە ئوچۇق ئېيتىپتىغۇ، ئىمادىددىن پەرەڭ لەرنىڭ زىندانىدا ئىكەن، ئۇ ئىنتايىن خەتەرلىك بىر ۋەزىپىنى ئورۇنلاشقا بەل باغلاپتۇ. ناۋادا ئىشى ئوڭدىن كەلمەي قالسا، ئۇ ... — سەييدە سۆزىنىڭ ئايىغىنى چۈشۈرەلمىدى.

— مەلىكەم، بىز خوشال بولۇشقا تېگىشلىكمىز، چۈنكى، بىرىنچىدىن، بىز ئىمادىددىننىڭ بۇ ئالەمدە ھايات ئىكەنلىگىنى ئۇقتۇق؛ ئىككىنچىدىن، سالاھىددىن ئۇنى ساقلا تېپىپ بېرىدىغان بولدى؛ ئۈچىنچىدىن، سالاھىددىن ئەبۇ ھەسەن دېگەن بۇ مۇناپىق تىنى ئۆچ ئېلىپ بېرىنى پۈخادىن چىقىرىدىغان بولدى، يۈر، تاماق يېگىن!

شۇئان سەييدەنىڭ غەم - قايغۇسى ئاللىقايا قىلارغا كەتتى، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ تاماقخانىغا كىردى. ئۇلارنىڭ تاماق يېگەچ قىلىشقان گەپلىرى، ئاساسەن، ئەبۇ ھەسەن ۋە ئۇنىڭ باشچىلىغىدىكى بىر توپ ئادەملەرنىڭ سۈيىقەست، ھىيلە - مىكىرلىرى ئۈستىدە بولدى. ئۇلار تاماق يەپ بولۇپ تۇرۇشىغا، باھائىددىن رۇخسەت

سەزلا كىرىپ مۇنداق دېدى:

— مۇبارەك بولسۇن، سەييدە مەلىكەم! سۇلتانىمىز سالاھىددىن بەكمۇ خوشال. ئۇ ماڭا سىزدىن ياخشى خەۋەر ئېلىشىمنى تاپىلىدى... بىراق، بىز ئالدى بىلەن ئەبۇ ھەسەنلەرنىڭ سۆيىقەست پىلانلايدىغان ئورنىنى ئېنىقلۇۋېلىشىمىز كېرەك. سىز بۇ جەھەتتە بىرەرنەرسە بىلەمسىز؟

— مەن سىلەرگە ياردەم قىلىشنى تولىمۇ خالايمەن، لېكىن، نە قىلاي، مەن قەسىردە مەھبۇستەك ئۆتكەن، بۇ شەھەرنىڭ بىرەر كوچىسىنىمۇ ئۇقمايمەن.

— ئەبۇ ھەسەننى ئىزلىسەڭلار، مەندىنلا سوراڭلار، — دېدى ياقۇتە جىددى ھالدا.

— ئۇ نەدە؟ — دېدى باھائىددىن.

— بىلمەيمەن، لېكىن باشقىلار ئارقىلىق ئۇنىڭ دېرىكىنى ئالغىلى بولىدۇ. سىز ھىلىقى جەۋھەر دېگەن يىگىتنى تونۇمامسىز؟

— تونۇيمەن! ئۇ قەسىردىكى بىر مالايغۇ؟

— شۇنداق، لېكىن ئۇ خائىن پايلاقچى. ئۇ بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى ۋە مەخپىيەتلىگىمىزنى ئېقىتماي - تېمىتماي ئەبۇ ھەسەنگە يەتكۈزۈپ تۇرغان.

— ئەگەر ئۇ سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك بىزگە خائىنلىق قىلغان بولسا، ئۇنى تونۇساق بىزگە نىمە پايدىسى؟

— خائىن دېگەن ھەرقانداق ئادەمگە ساداقەتسىز، ئىككى يۈزلىمە بولىدۇ. ئۇ تۇنۇگۈن ئەبۇ ھەسەن ئۈچۈن بىزنىڭ گەپىنىمىزدىن پايلاقچىلىق قىلغان ئىكەن، بۈگۈن ئۆزگىرىپ بىزنىڭ پايلاقچىمىز بولۇۋېرىدۇ. بىز ئاشۇ ئارقىلىق ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۆزىنى تېپىشىمىز مۇمكىن.

— جەۋھەر ھازىر نەدە؟

— مۇشۇ سارايدا. مالايلارنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ ھازىر ئەبۇ ھەسەندىن ئاغرىنىپ يۇرۇپتىمىش. چۈنكى ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلماپتۇ. مەلىكە سەييدەم قەسىردىن ئايرىلىپ سۇلتانىمىزنىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشكەندىن كېيىن، ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭغا قىزىقماپتۇ، شۇڭا ئۇ تۈيدۇرماي قېچىپ كېتىپ، ئۆزلۈكىدىن بىزگە يېقىنچىلىق قىلىۋاتىدۇ. مەن ئۇنى ھازىرلا چاقىرتىپ كېلەيمۇ؟

ياقۇتە چىقىپ، جەۋھەرنى چاقىرىپ كېلىشكە بىر مالاينى بۇيرۇپ قايتىپ كىرگەندىن كېيىن، سەييدەنىڭ كۆزلىرىدە خوشاللىق نۇرلىرى چاقناپ كەتتى ـ دە، ناھايىتى روھلۇق ھالدا:

— رەھمەت ساڭا، ياقۇتە! سەن ماڭا چوڭ ياردەم قىلدىڭ، — دېدى.

— ئەبۇ ھەسەننىڭ ھېيلىسى ئۇنىڭ ئۆزىنى ھالاك قىلدۇ، — دېدى ياقۇتە.

شۇ ئەسنادا جەۋھەر كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئالاقزادىلىك بىلەن پالىلداپ تۇرغان كۆزلىرى ئۇنى قاتتىق ۋەھىمە باسقانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى.

— جەۋھەر، سەن ئەبۇ ھەسەننىڭ ئالدىغا بىلەن بىر مەزگىل ئىزىپسەن، بىز بۇنى ئۇقتۇق، — دېدى ياھائىددىن ئۇنىڭغا قاتتىق تىكىلىپ، — لېكىن سەن ئازغان يولۇڭدىن قايتساڭ، بىز سېنى ئەپۇ قىلىمىز. بۇنىڭ شەرتى شۇكى، سەن سەييدە مەلىكەمنىڭ ۋە سۇلتانىمىزنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن سەممى ـ ساداقەتلىك بىلەن خىزمەت قىلىشىڭ كېرەك، بولمىسا جازالىنىسەن.

جەۋھەر بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، دەرھال ياھائىددىنىڭ بىر قولىنى تۇتۇپ، كەينى ـ كەينىدىن سۆيۈپ، قاتتىق پۇشايمان قىل

غان قىياپەتتە مۇنداق دېدى:

— گۇناھىمغا ئاللادىن مەغپىرەت تىلەيمەن. ئۇ نەجىس ئۆزىنى مەرھۇم خەلىپىمىزنىڭ ۋەكىلى، نامەم قىلمەن دېسەم، شۇنى قىلۇبرىمەن دەپ مېنى ئالداپ كەتتى. كېيىن مەن ئۇنىڭ يامان ئىشلارنى قىلۇاتقانلىغىنى سېزىپ، ئۇنىڭ ئەسلى مەقسىدىنى ئۇققاندىن كېيىن، قەتئى ھالدا ئۇنىڭدىن ئۆزەمنى تارتتىم.

— بارىكاللا، — دېدى باھائىددىن ئۇنىڭ گەپلىرىگە ئىشەنگەن بولۇپ، — سېنىڭ ئۆزگىرىدىغانلىغىڭغا كۆزۈم يەتكەن ئىدى. مەن مائاشىڭنى ئۆستۈرىمەن، ئۆتكەنكى ئىشلىرىڭغا سالاۋات، لېكىن سەندىن بىر ئىشنى قىلىپ بېرىشىڭنى تەلەپ قىلىمەن. بۇ ئىش ساڭا ناھايىتى ئاسان. بۇ ئىش جەريانىدا ئۇ خائىندىن ئۆچۈڭنىمۇ ئېلىۋالسەن تېخى، قىلىشنى خالامسەن؟

ئۆتكەنكى جىنايەتلىرىنىڭ سۈرۈشتۈرۈلمەيدىغانلىغىنى، ھەتتا يەنىمۇ ياخشى مۇئامىلە قىلىنىدىغانلىغىنى ئاڭلاپ، ئۆز قۇلىغىغا ئىشەنمەي قالغان جەۋھەر شۇئانلا:

— پەرمان بەردارمەن، غوجام، — دېدى.

— ئېيتقىنا، ئەبۇ ھەسەن ھەم ئۇنىڭ شېرىكلىرى يىغىلىدىغان جاي قەيەردە؟ بىلەمسەن؟

— بىلىمەن، غوجام، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىدىغان ھىلىقى ئادەملەرنىمۇ تونۇيمەن. بۇ ئىشنى ھەر بىرلىرى سورىمىغان بولۇشسىلىمۇ، ئۆزەم ھەر بىرلىرىگە ئېيتماقچى ئىدىم. ھەي، خىجىل بولۇپ، ھازىرغىچە ئېيتىشقا پېتىنالماي كەلدىم.

— ناھايىتى ياخشى. ئۇ جاي بۇ يەردىن يىراقمۇ؟ — دېدى باھائىددىن جەۋھەرنىڭ يەلكىسىگە ئۇرۇپ، ئوچۇق چىراي بىلەن.

— يىراق ئەمەس، فۇستاتتىلا، غوجام.

— راستلا خېلى سەمىمدەك قىلىسەن. چۈنكى ئۇنىڭ

ئاشۇ يەردە ئىكەنلىگىنى مەنمۇ بىلەتتىم. ساڭا ئىشەندىم. بىلىپ قويغىنىكى، مېنىڭ ئىشەنگەنلىگىم سۇلتانىمزىنىڭمۇ ئىشەنگەنلىگى بولىدۇ. شۇڭا بىزنى ئائىلەمىز قىلماي، بىلىدىغانلىرىنىڭ سۆزىنىمۇ قويماي دېگىن. سەييىدە مەلىكەمگە ساڭا كۆپرەك ھەمخورلۇق قىلىشىمنى ماڭا ئالاھىدە تاپىلىدى. ئۇ يەنە سېنىڭ بۇرۇن قەسىردە يامان ئەمەس ئىشلىگەنلىگىنى، ناھايىتى سادىق ئىكەنلىگىنى، ئاشۇ خائىننىڭ سېنى ئالداپ پاتقاقتا تەقدىر لىغىنى ئېيتتى. ھەي! بولدى، ئۆتكەنگە سالاۋات. مەن بىلەن يۈر!

باھائىددىن بۇ تىكىشى توختىمايدىغان يىگىتنىڭ يېنىۋېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئىشنى دەرھال باشلىۋېتىش، ئىش پۈتمىگىچە ئۇنى قويۇۋەتمەسلىك قارارىغا كەلدى. جەۋھەر ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. باھائىددىن يولغا چىقىشتىن بۇرۇن سەييىدەگە بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىپ قويۇش لازىم لىغىنى ئويلاپ قالدى ـ دە، كەينىگە يېنىپ سەييىدەنىڭ قېشىغا كېرىپ مۇنداق دېدى:

ـــ سەييىدەم، خاتىرجەم بولۇڭ. سىزنىڭ ئىشەنچىڭىزنى يەردە قويمايمەن. ئۆتكەندە ئىمادىددىننىڭ قەسىرگە كىرىپ سىز بىلەن كۆرۈشكەنلىگىدىن خەۋىرىم بار ئىدى. بۇ ئىش چوقۇم ئېسىڭىزدە بولۇشى كېرەك. ئاللا ئۇنى ئامان قىلسۇن.

ـــ بىزنىڭ بۇ ئىشىمىزدىن سۇلتانىمزىنىڭ رازى ئىكەنلىگىنى بايا ئۆز قۇلىغىڭىز بىلەن ئاڭلىدىڭىزغۇ! شۇڭا ئۇنىڭ (ئىمادىددىننىڭ) ئەھۋالىنى ماڭا يەنە تەپسىلىرەك ئېيتىپ بېرىشىڭىزنى سورايمەن، ـــ دېدى سەييىدە باھائىددىن ئەدەپ بىلەن تەسەللى بېرىۋاتقاندا، ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ.

ـــ راست گەپنى قىلسام، ئۇنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا بايا ئۆزىڭىزگە ئوقۇپ بەرگەن خەتتىكىدىن زىيادە بىرنەرسە بىلمەيمەن.

ـــ ئۇ يەردە ئۇنىڭغا خەۋپ ـ خەتەر يېتىپ قالارمۇ دېمەك

ەمەن. سىزنىڭچە، ئۇ قاچان قايتىپ كېلەر؟

— قاچان قايتىپ كېلىشىنى زادى ئۇقمايمەن. بىراق، خەۋپ ـ خەتەرگە كەلسەك، مەن بۇ ھەقتە ئىمادىددىندىن ئەنسىرىمەيمەن. چۈنكى ئۇنىڭدا جاسارەتمۇ، پاراسەتمۇ بار. خۇدا، ئۇنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن! خاتىرجەم بولسىلا، — دىدى ـ دە، چىقىپ كەتتى.

* * *

باھائىددىن جەۋھەرنى ئېلىپ بەرجىۋان قەسىرىدىن چىقىپ كەتتى. جەۋھەر ئەسلىدە ھەبەشىستانلىق① قۇل بولۇپ، ئۆزى قۇۋۇ، مەنپەئەت دېسە جان بېرىدىغان پۇچەك ئادەم ئىدى. باھائىددىن كېتىۋېتىپ بىردىنلا توختاپ، ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ:

— جەۋھەر، ئەمدى نېمە ئىش قىلىمىز؟ — دىدى.

— ئەمرىلىرىگە تەييارمەن.

— ساڭا ئىشىنىمەن. ئاشۇ ئادەملەرنىڭ يىغىلىدىغان يېرىگە بارساق ھەم ئۇلارنىڭ نېمىلەرنى دېيىشىدىغانلىغىنى ئاڭلاپ باقساق دەيمەن. سېنىڭچە، بۈگۈن كەچتە بارساق قانداق؟

— بولىدۇ، غوجام. ئەگەر ماقۇل كۆرسىلە، گۈگۈم چۈشكەندىن كېيىن بارايلى.

— نەگە بارىمىز؟

— فۇستاتقىچۇ! ئۇلار ئاشۇ يەردىكى بىر ئۆيگە مەخپىي يىغىلىدۇ، مەن ئۇ ئۆينى بىلىمەن. مەندىن باشقا ئادەم تاپالمايدۇ. ئۇ ئۆي بىر كونا ھويلىدا. بۇ ھويلىغا قاپ ـ قاراڭغۇ تار كوچا بىلەن كىرگىلى بولىدۇ. لېكىن باشقىچە يا سىنىۋالماي كىرگىلى بولمايدۇ.

---

① ھەبەشىستان — ھازىرقى ئېفىئوپىيە.

— ئۇنداق بولسا، قانداق قىياپەتتە ياسانساق بولار؟

— غوجام، ئۆزلىرى خىرىستىيان تۇنۇپلىرىدەك ياسانسىلا. مەن ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتچىلىرى بولۇپ، دورا ساندۇقلىرىنى كۆتىرىپ، كەينىلىرىدە خېچىرلىرىنى ھەيدەپ ماڭاي.

— بۇ ئوبدان گەپ بولدى.

ئۇزاق ئۆتمەي ئۇلار باھائىددىننىڭ ئۆيىگە كېلىشتى. ئۇلار ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، باھائىددىن ئۆيدىكىلەرنى ئىشىككە ئوبدان قاراپ، ھېچقانداق ئادەمنى، ھەتتا سۇلتان سالاھىددىن كەلسىمۇ كىرگۈزمەسلىكنى تاپىلىدى. ئاندىن جەۋھەرگە ياسىنىشقا لازىملىق نەرسىلەرنى تەييارلاشقا بۇيرۇدى ۋە ئۇنىڭدىن ئەبۇ ھەسەنلەر يىغىلىدىغان جايىنىڭ ئېنىق ئورنى فۇستاتنىڭ زادى قايسى تەرىپىدە ئىكەنلىگىنى يەنە سۇرۇشتۇردى. «ئەمرۇ جامەسىنىڭ يېنىدا» دىدى جەۋھەر. ئورۇن ئېنىقلانغاندىن كېيىن، باھائىددىن دەرھال تەييارلىققا تۇتۇش قىلدى. ئۇ ئاۋال بىر تۇركۈم ئەسكەرنى ئەمرۇ جامەسىنىڭ يېنىدىكى بىر سارايغا مۆكتۈرۈپ قويۇپ، ئۇلارنى كېچىدە بەلگىنى كۆرگەن ھامان ھويلىنى مۇھاسىرىگە ئېلىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش قارارىغا كەلدى.

كۈن قايرىلغىچە ھەممە تەييارلىق پۈتتى. كۈن پاتقان ھامان باھائىددىن خىرىستىيان دوختۇرىچە كىيىندى: بېشىنى يىغىلىق بىلەن چەگدى، بېلىگە كەمەر باغلىدى①. ئۇلار يەسىنىپ بولغاندىن كېيىن، باھائىددىن خېچىرىغا مىنىپ، جەۋھەر پىيادە مېڭىپ، قاھىرەدىن فۇستاتقا قاراپ يول ئالدى. ئۇلارنىڭ تۇرقىدىن ھېچكىم بىرسىنىڭ تەۋىپ، بىرسىنىڭ ئۇنىڭ خىزمەتچىسى ئىكەنلىگىدىن گۇمانلانمايتتى. ئۇلار فۇستاتقا تېزلا يېتىپ كەلدى. باھائىددىن دۆڭدىن فۇستاتقا نەزەر تاشلىدى: فۇستاتتا ئوت ئا-

① قەدىمدە ئىسلام ئەللىرىدىكى خىرىستىيانلار ئۆزلىرىنى باشقا دىندىكىلەردىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ھېلىگە كەمەر باغلىشاتتى.

پىشىدىن قالغان ئىزلار ھىلىمۇ ئەينەن تۇراتتى. كۆيۈپ چۈچۈلە غا ئوخشاش قاپ - قارا بولۇپ كەتكەن خىش - كېسەكلەر شۇ پېتىچە ئىدى. نۇرغۇنلىغان ئۆي - ئىمارەتلەر پۈچۈق تامـ لىقا ئايلانغان، بۇنىڭدىن نەچچە يىل ئىلگىرى (ھىجرىيىنىڭ 564 - يىلى) ئەھلى سەلىپىنىڭ بېسىپ كىلىشى ۋە بۇ شەھەرـ نى ئىشغال قىلىۋىلىشىدىن ئەنسىرىگەن ۋەزىر شاۋەر ئاھالىلەرـ نى قاھىرىگە كۆچۈرۈپ، ئاندىن بۇ شەھەرگە ئوت قويۇۋەتكەن ئىدى. يېغىلىق دەستىدىن جېنىدىن جاق تويغان، سەرسان - سەرگەردان بولۇپ كەتكەن خەلق پالاكەتچىلىك ئىچىدە مال - دۇنياسىدىن ئايرىلىپ نامراتلىشىپ كەتكەن ئىدى. لاۋىلداپ كۆيـ گەن ئوت 54 كۈن داۋام قىلىپ، چوڭ - كىچىك كوچىلارنىڭ ھەممىسى پۈتۈنلەي باشقىچە بولۇپ قالغاچقا، يولنى پەرق ئېـ تىش تەس ئىدى. مانا ھازىر، ھىلىمۇ ياخشى بۇ كوچىلارنى بەش قولدەك بىلىدىغان جەۋھەر يول باشلاپ ماڭدى، بولمىسا باھائىددىننىڭ باريدىغان جايىنى تېپىشى ئۇخلاپ چۈشى ئىدى. ھە بەش يىگىت ئۆيىگە ماڭغاندەك، خېچىرنى يېتىلەپ، ئوۋرۇلـ گەن كېسەك - چالمىلارنى دەسسەپ خۇددى تۇز يولدا ماڭغانـ دەك ماڭاتتى. ئۇلارنىڭ ئېنىق يول بەلگىسى ئەمرۇ مەسچىدىنىڭ مۇنارىسى ئىدى. بۇ مۇنارە كۆيۈپ ۋەيران بولۇپ كەتكەن خارا- بىلىقتا بىردىن - بىر بىنا بولۇپ، ئالاھىدە كۆزگە تاشـ لىنىپ تۇراتتى.

ئۇلار ئەمرۇ مەسچىدىگە يېتىپ كەلگەندە، تۈن پەردىسى تارتىلىپ، قاراڭغۇ چۈشكەن، كوچىلاردا ئادەملەر شالاڭ ئىدى. فۇستات شەھىرىنى ئارلاپ چىققان كىشى بۇ شەھەرنىڭ قاھىرـ دىن ئاسمان - زىمىن پەرق قىلىدىغانلىغىنى سەزگەن بولاتتى. قاھىرىدە قەۋەتلىك بىنالار رەت - رەت ئىدى، ئادەملەر مىغىلـ دايىتتى، مېھمانخانىلار ئازادە، ئاسارە - ئەتىقىلەر كۆپ ئىدى.

چۈنكى قاھىرە شاھ - شاھزادىلەر، ئاكابىر - ئەشرەپلەرنىڭ ئۆي - ئىمارەتلىرى جايلاشقان جاي ئىدى؛ فۇستاتنىڭ كۆپ قىسمى بولسا ھۆپىگەرلەر بىلەن كاسىپلارنىڭ ماكانى بولغاچقا، بۇ يەرگە ساپلا دۇكان ۋە كاسىپخانىلار جايلاشقان ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ شەھەر نىل دەرياسى بويىدا بولغاچقا، كېمىچىلەر- مۇ بۇ يەردە تىرىكچىلىك قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى. بۇ جاي ئەسلىدە ئانچە بايلىقات بولمىغانلىقتىن ئۈستىگە بىرنەچچە يىل ئىلگىرىكى ئوت ئاپىتى تۈپەيلىدىن، ھازىر تېخىمۇ چۆلدەرەپ قالغان ئىدى.

باھائىددىن شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، ئۆزى يالغۇز جەۋھەر بىلەن كېلىپ قالغانلىغىنى ھىس قىلىپ، سارايغا سىمىگە چۈشۈپ قالدى: جەۋھەر ئۇنىڭغا ساتقىنلىق قىلىشى مۇمكىن؛ جەۋھەر خائىن، خائىنلار ھامان ئىشەنچسىز كېلىدۇ، باھائىددىن شۇ خىيال بىلەن ئۇنىڭدىن:

— جەۋھەر، نەگە كەلدۇق؟ بۇ جاي سەن دېگەن جاي ئەمەستەك قىلىدۇ. بىز ئۆتۈپ كەتكەن ئوخشىمامدۇق؟

— دەپ سورىدى.

— مەن ئۆزلىرىنى دەل باردىغان جايغا باشلاپ باردىمەن، غوجام، ماڭا ئىشەنسىلە. ئارى راست، بىز دېگەن جايدىن ئۆتۈپ كەتتۇق. ئۆزلىرىنى باشقا بىر ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە ئېلىپ چىقماقچى، بۇ ئۆينىڭ دەرۋازىسى باشقا بىر كوچىغا قارايدۇ. ئۆزلىرى ئۇلار يىغىلغان چاغدىكى ئەھۋالنى كۆرمەكچى ھەم ئۇلارنىڭ قىلىشقان گەپلىرىنى ئاڭلىماقچى ئەمەسمىدىلە؟

— شۇنداق، لېكىن ئالدىرىماي تۇرغىن! — دىدى باھائىددىن ۋە ئەتراپقا كۆز سېلىپ چىقىپ، ئەسكەرلەرنى مۆكتۈرمە قىلىپ قويغان ھىلىقى كىچىك سارايغا يېقىنلا يەردە ئىكەنلىگىنى بايقىدى، ئاندىن: — جەۋھەر! ئۇلار قايسى ئۆيگە

يىغىلمدۇ؟ قولۇڭ بىلەن كۆرسىتىپ باقە! ــ دىدى.

ــ ئاۋۇ بادىرىنىڭ ئۈچىغا ئېسىلغان چىراقنى كۆردىلە مۇ؟ ــ ئۇ قولى بىلەن بادىرنى كۆرسىتىپ سورىدى.

ــ كۆردۈم.

ــ چىراقنىڭ ئارقا تەرىپىدە بىر كونا ئۆي تۇرامدۇ؟ ئۇلار ئاشۇ يەردە.

باھائىددىن خېچىرىنى مىنىپ، ساراي تەرەپكە كەتتى. مۆك تۈرمە ئەسكەرلەرنىڭ باشلىغى ئىشىك ئالدىدا ئۇنى كۈتۈۋالدى. باھائىددىن بۇ باشلىققا ھىلىقى ئۆينى كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئەتراپىنى تۈيۈق چۈشۈرمەي قورشاشقا بۇيرۇدى. ئاندىن:

ــ ئوت يورۇغى بەلگە. سىلەر ئۆگزە ئۈستىدە ئوت يورۇغىنىڭ چەمبىرەك شەكلىدە ئايلانغانلىغىنى كۆرگەن ھامان بىر سىمپ كىرىپ ئۆيدىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى تۇتۇڭلار، ــ دەپ، ئۆز ئورنىغا قايتىپ كەلدى ۋە جەۋھەرنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپ بىر كوچىغا كىردى. ئۇلار ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا توختىدى. جەۋھەر دەرۋازىنى قاقتى. ھويلىدىن «كىم؟» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپ، دەرۋازىنىڭ كىچىك رۇجىگى غىچچىدە ئېچىلدى ــ دە، رۇجەكتىن ئاپپاق ساقاللىق بىر باش چىقتى.

ــ سەمەئان تەۋپ كەلدى. ئىشىكنى ئېچىڭ! ــ دېدى جەۋھەر ۋە يېقىن بېرىپ سالام قىلدى.

ــ ئۆيىمىزدە ئاغرىق ئادەم بولمىسا، تەۋپ نىمىشقا كەپتۇ؟

ــ كېسەل كۆرگىلى ئەمەس، قونغىلى كەلدى. بۇ كىشى قاھىرىلىك. بۇ يەرگە نىل دەريانىڭ سەيلە قىلغىلى كەلگەن. بىراق ئۇ چۈشۈپ كېتىدىغان كېمە كېتىپ قاپتۇ. فۇستاتتا بىر كېچە قونۇپ، ئەتە ئەتىگەندە پىرىستانغا بېرىپ باشقا بىر كېمىگە چۈشۈپ كەتمەكچى، ئىشىكنى ئېچىڭ تاغا!

ــ نىمىشقا سارايغا چۈشمىدىڭلار؟ ساراي يېقىنغۇ؟

— بۇ كىشى سارايلاردا قونۇشنى ئادەت قىلماپتىكەن. مەن بۇ كىشىنى سىزنىڭ پايدىڭىزنى كۆزلەپ باشلاپ كەلدىم. — دىدى. ئاندىن: — تاغا، مېنى تونۇيالمىدىڭىزغۇ دەيمەن؟ — دىدى.

— ھە، جەۋھەرمۇسەن، رەنجىمە، قېرىغاندا كۆزۈم تولۇشىدىغان بولۇپ قالدى، تونۇماي قاپتىمەن، — دىدى چال ئۇنىڭغا سىنچىلاپ سەپسېلىپ چىققاندىن كېيىن.

— ھېچگەپ يوق، مەن بۇ تۇيۇقسىز سىزنىڭكىدە قونسۇن دەپ باشلاپ كەلدىم. بۇ كىشىنىڭ پۇلى جىق، مەرت، قانچە پۇل ئالمەن دىسىڭىزمۇ بېرىۋېرىدۇ. ياخشىسى سىز ھەممە ئۆيىڭىزنى ئۇنىڭغا بوشىتىپ بېرىڭ. بىر ئېغىز ئۆيىگە بىر دىنار ئالمىسىز، ئۇ بىر ئېغىز ئۆي بولسا بولىدۇ دىسە، سىز ئۇنىڭغا بىر ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە بەرمەيمەن، ئالسىڭىز ھەممە ئۆيۈمنى ئېلىڭ دەڭ.

بۇ چال يەھۇدى ئىدى. جەۋھەر كۆرسەتكەن ئەقىل ئۇنىڭغا تازا ياقتى. چۈنكى ئۇنىڭ بارلىق ئۆي - جابدۇقلىرى ئىككى دىنارغىمۇ يارىمايتتى. شۇڭا ئۇ ئۇنلۇك قىلىپ:

— بىز يات ئادەم بىلەن بىللە تۇرالمايمىز، ئەگەر تۇيۇپ خالىسا، ھەممە ئۆيىمىزنى ئىجارىگە ئالسۇن، — دىدى.

— ئىجارىسى قانچە پۇل؟ — دىدى جەۋھەر خۇپسەنلىك بىلەن.

— بۇ ھويلىدا بەش ئېغىز ئۆي بار، ھەر بىر ئېغىز ئۆيگە بىر دىنار بەرسۇن.

— بەش دىنار بەك قىممەت بولۇپ كەتتى، تاغا، تۆت دىنار بەرسە بولامدۇ؟ — جەۋھەر باھائىددىن ئۇچۇن باھا تالاشقان بولۇپ، چالغا ئۇنماسلىققا ئىما قىلىپ قويدى.

— كەم بولار، ئەگەر بۇ ئۆي سىلەرگە ياقمىسا، ئىختىيارىڭلار، سارايىمۇ ئانچە يىراق ئەمەس.

— ياق، ياق، تاغا، ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن. بۇ تەۋپ تەقسىر ئاغايىنتى مەرت كىشى، ئۇنداق بولسا سىلەر نەدە ياتىسىلەر؟ — دىدى جەۋھەر ئۇنىڭغا يان بەرگەن بولۇپ.

— ئۆيۈمدە كەمپىرىمدىن باشقا ئادەم يوق. كۆيوغلىمىز-نىڭ ئۆيىگە بېرىپ ياتساق بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۆيى مۇشۇ يەرگە يېقىن.

جەۋھەر باھائىددىننىڭ يېنىغا كېلىپ پۇلنى ئالدى — دە، چالغا پۇلنى تەڭلەپ:

— مەڭ، بىر دىنارنى ئېلىپ قالدىم. ئەتە ئەتىگەندە بېرىمەن، ئۇقتىڭىزمۇ؟ — دىدى پىچىرلاپ.

— بولىدۇ، — دىدى چال. ئۇنىڭچە ھازىر بىر تىينىمۇ قالدۇرماي ئالسا، ئەتە ئۆي جاھازىلىرى بۇزۇلۇپتۇ دىگەندەك بىرەر بانىنى تېپىپ، ئۇلاردىن يەنە بىر دىنارنى ئارتۇق ئېلىۋالسا ياخشى بولاتتى.

چال ئۆيگە كىرىپ كېتىپ، چىراقنى كۆتىرىپ چىقتى. ئار-قىسىدا بىر ئوماي چىقىپ:

— بۇ مېھماننى ئەچەپمۇ جەددى — جەمەتىڭدەك كۆرۈپ كەتتىڭ، ئۇنىسى دەپ مېنىمۇ ئۆيدىن قوغلاۋاتسەن، — دەپ غۇدۇڭشىدى.

— شۇنداق بولمايچۇ؟ — دىدى چال ۋە باھائىددىننى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. باھائىددىن خېچىردىن چۈشتى. جەۋھەر خېچىرنى ئۆينىڭ يېنىدىكى ئېغىلغا ئەكىرىپ، چۆلۈۋرنى قوزۇقتا باغلىدى. جەۋھەر ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، چال چىراقنى ئۇ-نىڭغا بېرىپ، ياخشى چۈش كۆرۈڭلار، دەپ چىقىپ كەتتى.

* * *

باھائىددىن جەۋھەرنىڭ ئارقىسىدىن ئۆيگە كىردى. دەھ-

لىز ئادەمنىڭ دىمىغىنى ئۆرتىگىدەك سېسىق ئىدى. ئۇلار ئىـ شىكنى تاقىغاندىن كېيىن، جەۋھەر چىراقنى كۆتىرىپ ئالدىدا ماڭدى. ئۇلار تۈيۈق چۈشۈرۈپ قويىماسلىق ئۈچۈن پۈتلىرىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ ئىچكىرىگە قاراپ ماڭدى. ئانچە ئۆتمەيلا گو- دۇڭ - گودۇڭ ئاۋازلار ئاڭلاندى.

— ھازىر ئۇلار بىلەن بىرلا تام ئايرىپ تۇرىدۇ، توختىسىلا! — دىدى جەۋھەر.

باھائىددىن بۇ سەپەرگە چىققاندىن تارتىپ ئۆزىنىڭ قوغـ داشقا ھەر ۋاقىت تەييار تۇردى. ئۇ ھەر ئېھتىمالغا قارشى يول بويى قولىدىن خەنجىرىنى چۈشۈرمەي، جەۋھەر ئاسلىق قىلىدىـ غان بولسا، ئۇنى دەرھال ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى. بىراق، جەۋـ ھەردە ھېچقانداق باشقىچە ئىپادە كۆرۈنمىگەن ئىدى. مانا ھا- زىر باھائىددىن جەۋھەرنىڭ «توختاڭ!» دىگەن سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدا يامان نىيەت تۇغۇلدى دەپ گۇمانلاندى - دە، ئۇنىڭـ غا كۆزىنى ئۇزمەي تىكىلىپ تۇردى. جەۋھەر ئۇنى بىر تارچۇق ئارقىلىق ئۆگزىگە چىقىدىغان پەلەمپەي تەرەپكە ئىشارەت قىلدى. ئۇلار پەلەمپەيگە چىققاندىن كېيىن، تۈڭلۈكتىن ئۆگزىگە يامـ شىپ چىقتى. ئاسماندا يۇلتۇزلار چاقناپ تۇراتتى. ئۆينىڭ ھاۋا- سى بىلەن سىرتنىڭ ھاۋاسى باشقا - باشقا ئىدى، ئەلۋەتتە. باھائىددىن ئەتراپقا سەپسالدى، ئەتراپ پۈتۈنلەي قارىيىپ تۇرغان ئۆگزىلەر ئىدى.

— چىراقنى مۇشۇ يەردە قويۇپ قويۇپ، ئاۋايلاپ ماـ ڭايلى، تۈيۈق چۈشۈپ قالمىسۇن، — دىدى جەۋھەر پىچىرلاپ.

باھائىددىن ماقۇل دەپ، جەۋھەرنىڭ ئارقىسىدىن مەجلىسـ خانا تەرەپكە ماڭدى. ئۇ يەرگە يېقىنلاشقانسېرى ۋاراڭ - چۇـ رۇڭ تېخىمۇ ئوچۇق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئۇلار بىر تامنىڭ يېـ نىغا كەلگەندە، جەۋھەر قەدىمىنى توختىتىپ:

ـــ يېنىمىزدىكى جاي مەجلىسخانا، ـــ دېدى.

تام بېشىغا يېقىن يەردىكى ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان كىچىك پەنجىرىدىن چىراق يورۇغى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ـــ ئاشۇ يەردىن قارىسىلا! ـــ دېدى جەۋھەر ئاشۇ پەنجىرىنى كۆرسىتىپ.

باھائىددىن پەنجىرىدىن ئىچكىرىگە قارىدى. مەجلىسخانىدىكى گىلەمدە لىق ئادەم ئولتۇراتتى. بىرەيلەن چاقىرىلمىغان مېھمان كېلىپ قېلىشتىن ساقلانماقچى بولغاندەك، ئىشىككە يۆلىنىپ ئۆرە تۇراتتى. ئۆي ئىچى ژاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن تولغان ئىدى.

ـــ كۆرەلىدىلىمۇ؟ ـــ دېدى جەۋھەر باھائىددىنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلاپ.

ـــ كۆرۈشنى كۆردۇم، بىراق ئەبۇ ھەسەندىن باشقا ھېچكىمنى تونۇمىدىم. ئۇنىڭ چۆرىسىدە ئولتۇرغانلار كىم؟

ـــ ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى شائىر ئەمىرەبىنى ئەبۇ ھەسەن يەمەنى، سول تەرىپىدىكى قازى ئۇۋەيرىس، ئارقىسىدىكى دائىي دۇئات①، ئاۋۇ چەتتىكىلەر يازغۇچى ئابدۇسەمەت قاتارلىقلار. بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى شىئەلەر. ۋوي، مەجلىسخانىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا قارىسىلا! ئاۋۇ نىمە؟

ـــ خەنجەر بىلەن غىلاپ، پەمىچە، ئۇلار بايىلا قەسەم قىلىشقان ئوخشايدۇ.

ـــ تاپتىلا.

باھائىددىن زۆرۈر تېپىلغاندا ئۇلارنى تونۇيالماي قالماسلىغى ئۈچۈن، مەجلىسخانىدىكى ھەر بىر كىشىنىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ سەپسالدى. بۇ چاغدا ئەبۇ ھەسەننىڭ گەپ قىلماقچى بولۇپ قولىنى پۇلاڭشىتقانلىغىنى كۆردى. مەجلىسخانا شۇئان

① شىئەلەر تەرغىباتچىسىنىڭ 2 - مەرتىۋىلىگى. ـــ تەرجىمان.

جەمجەتلىققا چۆمدى.

ــ شاھزادىلەر، ــ دىدى ئۇ، ــ سىلەرگە بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزمەكچىمەن: بىزنىڭ ئىشىمىز زور مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكۈسى! پەرەڭلەرنىڭ ئەلچىلەر ئۆمىگى بۇگۈن ئەتىگەن ھىلىقى كۈردقا سوغات ئېلىپ كەلدى. ئۇ خوشاللىقتىن قىنى ــ قىنىغا پاتماي قالدى، چۆچۈرىنى خام ساناۋاتىدۇ! بىزنىڭ شام ساھىلىدىكى مەۋلانىمىزدىن كەلگەن خەتتە ئېيتىلىشىچە، ئۇ يەردە ھەممە تەييارلىق پۈتۈپتۇ. بىز پەيت كەلدى دىسەكلا، ئۇلار دەرھال قوشۇن ئەۋەتمەكچى. مۇرات ــ مەقسىدىمىزنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى تەبرىكلەيلى!

ئۇنىڭ سۆزىگە ئەمارە يەمەنى پۈتۈن زېھنى بىلەن قۇلاق سالماقتا ئىدى. ئۇ مەشھۇر شائىر ئىدى. ئەبۇ ھەسەننىڭ سۆزى تۈگەش بىلەنلا، ئۇ قازى ئۇۋەيرىس بىلەن دائىي دۇئاتقا ــ ئىككى نەپەر ئەركانى دۆلەتكە قاراپ مۇنداق دىدى:

ــ بىزنىڭ ھۆرمەتلىك مەۋلانىمىز ئەبۇ ھەسەن بىزگە خەلىپە بولۇشقا مۇناسىپ، چۈنكى بۇ زات ئېسىل نەسەپلىك، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەرھۇم خەلىپىمىز خەلىپىلىكنى بۇ كىشىگە ئۆز ئاغزى بىلەن ۋەدە قىلغان. بۇنىڭدىن ئىلگىرى بۇ ئىشنى جەلىس شەرىپتىن ئاڭلىغان بولۇشۇڭلار كېرەك. ھەممىمىز بۇ زاتقا ساداقەتلىك بىلەن ئەگىشىپ، ئۇنى دۆلەت تەۋرۈگى قىلىپ تىكلىشىمىز لازىم. ھەي! مەرھۇم خەلىپىمىز قول ئاستىدىكى بىر توپ ئادەملەرنىڭ غەيۋەتلىرىگە ئىشىنىپ شام سۇلتانى نۇرىددىننىڭ ياردەم تەلەپ قىلغاچقا، يات خەق دۆلىتىمىزنىڭ ئىشىغا قول سالدى، دۆلىتىمىز مۇشۇنداق چىرىكلىشىپ چۈشكۈنلەشتى. دۆلەت ھوقۇقىنىڭ سالاھىدىتىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشىدىكى سەۋەپ مانا مۇشۇ. مەقسىدىمىز ئىشقا ئېشىپ قالسا، كەلگۈسىدە يەنە مۇنداق كونا كاتاكغا چۈشۈپ قېلىشتىن ساقلىنىشىمىز لا-

زىم. فاتىمىيە سۇلالىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش يولىدا سەممى - ساداقەتلىك، پىداكارلىق بىلەن كۆچ چىقارغان ئەرەپلەردىن باشقىلارغا ئاسانلىقچە ئەمەل - مەنسەپ بەرمەسلىگىمىز كېرەك. بىز ئەرەپ، قۇرئان ئەرەپچە، بىز باشقىلارغا ئوخشاش ئىش قىلماي، ئەرەپ بولمىغانلارنى ئۆز ئىشىمىزغا ئارىلاشتۇرماسلىغىمىز كېرەك.

— باركالا، قېرىندىشىم يەمەنى، — دىدى يازغۇچى ئابدۇسەمەت، — ئەلھەمدۇلىللا شۇكرى، ئاجىزلىق قىلىدىغان ۋاقتىمىز ئۆتۈپ كەتتى. بىز بۇ قەيسەر ۋە دانا خەلىپىگە (قولى بىلەن ئەبۇ ھەسەننى كۆرسەتتى) ئىگە بولدۇق. بۇ ۋەزىرىمىز (قولى بىلەن قازى ئۈۋەيرىسنى كۆرسەتتى) مىسلىسىز توغرا پەتىۋالارنى چىقىرىدۇ...

ۋەزىرلىك ئۈستىدە گەپ بولغاندا، ئەبۇ ھەسەن كۆزلىرىنى مىت قىلماي، لام - جىم دىمەي ئولتۇردى.

— ۋەزىرلىك مەنسىۋى ئۈستىدە تېخى بىر پىكىرگە كەلمىدۇق، — دىدى بىرەيلەن يازغۇچى ئابدۇ سەمەتنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، — مېن قازى چاناپلىرىنى ھۆرمەت قىلسامۇ، لېكىن بۇ كىشىنىڭ ۋەزىر بولۇش سالاھىيىتى يوق دەپ قارايمەن. ۋەزىرلىكنى ۋەزىر نەسىبىدىن بولغان ئەل رەزىك ئەۋلادى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. چۈنكى بۇرۇنقى ۋەزىرلەرنىڭ تولىسى ئاشۇلاردىن ئىدى.

بۇ چاغدا، يەنە بىرەيلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاستا ئەبۇ ھەسەننىڭ يېنىغا كەلدى - دە، ئىگىشىپ ئۇنىڭ قۇلىغىغا بىر نېمىلەرنى دىدى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭ سۆزىنى ماقۇل كۆرۈپ بېشىنى لىڭشىتقاندىن كېيىن، ئۇ:

— تەقسىرلەر، بىز مەنسەپ ئۈچۈن تالاش - تارتىش قىلمايلى، — دىدى.

— سىز شاۋەرنى يەنە ۋەزىر بولسۇن دەۋاتامسىز؟ — دىدى ۋەزىر ئەل رەزمك ئەۋلادىدىن بىرەيلەن غەزەپ بىلەن، — ئۇ بىر شۇم ئادەم! خاتا تەدبىر قوللىنىپ، بۇ شەھەرنى ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن كۆيدۈرۈپ خارابىلىققا ئايلاندۇرۇۋەتمەمدۇ؟ ۋەزىرلىكنى ئەل رەزمك جەمەتى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. ۋەزىرلىككە ئاۋال بىزدىن نامزات بولۇشى لازىم.

— جاناپلار، ئاچچىغىڭلارغا ھاي بېرىڭلار! — ئەبۇ ھەسەن تالاش - تارتىشنى بېسىقتۇرۇش ئۈچۈن خۇش چىراي ۋە مۇلايىملىق بىلەن سۆزلىدى، — ھازىر ھوقۇق - مەنسەپ تالىشىدىغان ۋاقىت ئەمەس. بىزنىڭ ھازىرقى ۋەزىپىمىز بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ، ھىلىقى دۈشمەننى دۆلىتىمىزدىن قوغلاپ چىقىرىش. ئۇنى قاچان قوغلاپ چىقارساق، ئەمەل - مەنسەپ مەسىلىسىنى شۇ چاغدا مۇزاكىرە قىلساقمۇ بولىدۇ.

— ئەلۋەتتە، — دېدى ۋەزىر جەمەتى ئۇنىڭ سۆزىگە رەددىيە تەلەپپۇزىدا، — ئەبۇ ھەسەن بىزگە ئوخشاش ئەمەل - مەنسەپ تالاشمايدۇ. چۈنكى بۇ كىشى شاھ جەمەتىى بولغاچقا، خەلىپىلىك تەختىگە ئېرىشتى. راست شۇنداق تۇققانچىلىق مۇناسىۋىتىنىڭ بار - يوقلۇغى توغرىسىدا ھېچكىم بۇ كىشى بىلەن دە - تالاش قىلمايدۇ. چۈنكى جەلىس شەرىپ گۈۋالىقتىن ئۆتكەن. لېكىن ئاڭلىشىمىزچە، جەلىس شەرىپ بۇ گەپنى مەرھۇم خەلىپىمىزدىن ئاڭلاپتىكەن.

* * *

باھا ئىددىن مەجلىسخانىدىكىلەرنىڭ ھەممە گېپىنى ئاڭلىدى ۋە ھەممە ھەركىتىنى كۆردى، تاقىتى تاق بولۇپ، جەۋھەرگە چىراقنى ئېلىپ كېلىشكە كۆز ئىشارىتى قىلدى.

جەۋھەر چالنىڭ ئۆگزىسىگە بېرىپ چىراقنى ئېلىپ كەلدى. باھائىددىن چىراقنى ئېلىپ، ئىگىزرەك جايغا چىقىپ ئەڭ ئىگىز يەردە تۇرۇپ، بۇرۇن كېلىشۋالغان بەلگە بويىچە، چىراقنى ھاۋادا بىرنەچچە ئايلاندۇردى - دە، ئاندىن چىراقنى دالدا يەرگە يوشۇرۇپ قويۇپ، يەنە ھىلىقى پەنجىرىنىڭ يېنىغا كەلدى. مەجلىس ئېچىۋاتقانلار ھېلىغىچە تالاش - تارتىش قىلىشماقتا، تاكاللاشماقتا ئىدى. باھائىددىننىڭ نەۋكەرلىرى ئۇشتۇمتۇت ئىشىكتىن بېسىپ كىردى. مەجلىسخانا شۇئان پاتمپاراق بولۇپ كەتتى، مەجلىس ئېچىۋاتقانلار ئالاقزادە بولۇشۇپ كەتتى، ئۇلاردا زۇۋاننىدىن باشقا قوغدىنىش قورالى بولمىغاچقا، ھەممىسى قارشىلىق كۆرسەتمەيلا قولغا چۈشتى.

باھائىددىن پەنجىرىدىن ئۆي ئىچىگە سەپسالدى. قولغا ئېلىنغانلار ئىچىدە ئەبۇھەسەننىڭ يوقلۇغىنى بايقاپ، ئۇنى نەۋكەر سىرتقا ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى. ئۇ سۈيىقەستچىلەرنىڭ تورغا چۈشكەنلىگىنى كۆرۈپ، قاھىرىگە قايتماقچى بولدى - دە، جەۋھەرنى ئۆزى بىلەن بىللە ئۆگزىدىن چۈشۈشكە بۇيرۇدى. جەۋھەر چىراقنى ئېلىپ ئالدىدا يول باشلىدى، باھائىددىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. ئۇلار چالنىڭ ئۆگزىسىدىكى تۆكلۈكتىن ئۆيگە چۈشۈپ، پەلەمپەيگە قەدەم قويۇشىغا، ئۆيدە ئالدىراش ماڭغان ئايىاق تاۋۇشى ئاڭلاندى. باھائىددىن ئەجەپلىنىپ، گۈڭگا چىراق يورۇغىدىن پايدىلىنىپ سىنچىلاپ قارىۋىدى، بېشىغا سەللە ئورىغان، ئۇچىسىغا رىدا يېپىنغان بىر «ئەرۋاھ» نىڭ لەپپىدە ئۆتۈپ كەتكەنلىگىنى كۆرۈپ قالدى. بۇ كۆلەڭگۈنىڭ كىملىگىنى تونۇيالمىدى. جەۋھەر:

— ئۇ ئەبۇھەسەن. يۈرسىلە! — دېدى - دە، ئۆزىنى ئاشكارىلاپ قويماسلىق ئۈچۈن دەرھال چىراقنى ئۆچۈرۈپ ۋە پەلەمپەيدىن ئۇچقاندەك چۈشۈپ، ئەبۇھەسەننى تۇتۇشقا

ماڭدى. ئۇ ئەبۇھەسەننى ھەر كۈنى ئاخشىمى مۇشۇ چاغدا بۇ يەردە قونۇپ، ئەتىگىنى غىپپىدە چىقىپ كېتىشكە ئۆي ئىگىسى بىلەن پۈتۈشۈپ قويغان بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. ـــ

ئىككىيلەن پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، توختاپ قۇلاق سالدى. ئۆي ئىچى جىمجىت ئىدى. باھائىددىن ھىلىقى «ئەرۋاھ» نى ئانچە يىراققا كېتەلمىدى دەپ قىياس قىلدى ـ دە، جەۋھەرگە چىراقنى يانداۋرۇپ قاراپ بېقىشنى بۇيرۇدى. ئۆزى يېنىدىن خەنجىرىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ، بايا كۆرۈنگەن كىشىگە ھۇجۇم قىلىشقا تەييارلاندى. چىراق يېقىشقا چىقىلغان چاقماق ۋاللىدا قىلىش بىلەن تەڭلا دەرۋازا غىچىچىدا قىلدى. ئۇلار ئاۋازنى ئاڭلاپلا دەرۋازىغا يۈگۈردى. دەرۋازا داغدام ئوچۇق، ھېچكىم كۆرۈنمىدى. ئۇلار چىراقنى يانداۋرۇپ، ئۆينىڭ ھەممە بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلىرىنى ئاختۇرۇپ چىقتى، لېكىن ئەبۇھەسەننىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى.

ـ سەن ھىلىقى «ئەرۋاھ»نىڭ ئەبۇھەسەن ئىكەنلىگىنى جەزم قىلالامسەن؟ ـ دەپ سوردى باھائىددىن جەۋھەردىن.

ـ ئۇنى ئەبۇ ھەسەنمىكىن دەيمەن، غوجام. بەلكى باشقا ئادەم بولۇشىمۇ مۇمكىن، يۇرسىلە! ئەتراپنى يەنە ئاختۇرۇپ باقايلى، تېپىلمىسا، قولغا ئېلىنغان بولۇشى مۇمكىن؛ قولغا ئېلىنمىغان بولسا، بۇ ئەبلەخ يەنە قېچىپ كەتكەن بولىدۇ.

ئىككىيلەن ئۆيدىن چىقىپ ھويلىنىڭ ھەممە يېرىنى يەنە بىر قېتىم ئاختۇرۇپ چىقتى؛ قولغا ئېلىنغانلارغا بىر ـ بىرلەپ قاراپمۇ چىقتى، لېكىن ئۇنى تاپالمىدى. ئەمدى ئۇلار قاھىرىگە قايتىشقا توغرا كەلدى. باھائىددىن ئەبۇھەسەننى يەنە قاچۇرۇپ قويغانلىغىدىن تىنىڭ ـ تىنچ بولۇپ، قاپىغى ئېچىلمىدى.

قولغا ئېلىنغان سۈيىقەستچىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئۆلۈم جازاسى بېرىلىپ، ئارقا ـ ئارقىدىن چاپراس تۈۋرۈكلەرگە مىخلاپ

ئۆلتۈرۈلدى. ئەمارە يەمەنى ھىجرىيىنىڭ 569 - يىلى رامىزان ئېيىدا ھەممىدىن بۇرۇن دوزاققا ماڭدى. توپلاڭچىلار ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، سالاھىددىن ئۇستىدىن ئېغىر يۈك ئېلىۋېتىلگەندەك يېنىكلىشىپ قالدى، لېكىن ئەبۇھەسەنىڭ قېچىپ كەتكەنلىگى ۋە ئۇنىڭ سۈيىقەست، ھىيلە - مىكرىسى زادىلا ئۇنىڭ كاللىسىدىن نېرى كەتمەيتتى.

سۈيىقەستچىلەر قولغا ئېلىنغان كۈنىنىڭ ئەتىسى مەلىكە سەييىدە ياقۇتەنى نېمە ئىش بولغانلىغىنى تىڭ - تىكلاپ بېقىش ئۈچۈن چاقىرتتى. ياقۇتە قايتىپ كىرىپ، سىرتتا يۈز بەرگەن ۋەقەنى سەييىدەگە مەلۇم قىلدى. سەييىدە ئاڭلاپ ئىنتايىن خوشال بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئەبۇھەسەنىنى يەنە قاچۇرۇپ قويغانلىغىدىن كۆڭلى يېرىم بولدى. چۈنكى ئەبۇھەسەن ئۇنىڭغا كېلىدىغان بەختسىزلىكلەرنىڭ يىلتىزى ئىدى؛ ئۇ ئەبۇھەسەنىنىڭ ئۆكتەم، شەخسىيەتچى، ئاچكۆز ئادەم ئىكەنلىگىنى، ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن يانمايدىغانلىغىنى ئوبدان بىلەتتى. شۇڭا ئۇ ياقۇتەگە:

— سالاھىددىن ئاخىر مۇرادىغا يېتىپتۇ، — دىدى.

— ھىلىقى خائىننىڭ قېچىپ كەتكىنىگە ئېچىم بەكمۇ تېمىتىدۇ - تېمىتماي بولۇۋاتىدۇ، بىراق نېمە ئامال بار؟ — دىدى ياقۇتە، — يامانلىق قىلسا ئۆزىگە يانىدۇ، ئالا ئۇنىڭ جازاسىنى بېرىدۇ. بولدى، ئۇنىڭ گېپىنى قويايلى، ئۇ بىزنى نېمە قىلالايتتى؟ بىزنىڭ سالاھىددىنەك ھىماتىمىز بار. ئەمدى مەن ساڭا بىر ئىشنى ئېيتماقچى.

— نېمە ئىش؟ — سەييىدە چۆچۈپ كەتتى. چۈنكى ئۇ ئىمادىددىندىن قاتتىق ئەنسىرەپ تۇرغاچقا، بىر كىشى بىرەر ئىش ئۈستىدە ئېغىز ئاچقان ھامان، ئۇ تەبىئى ھالدا چۆچۈپ كېتەتتى.

— مەن ئىمادىددىن ئۈچۈن سېنى ئەيىپلەيمەن، — دىدى

ياقۇته رەنجىگەن هالدا، — ئىمادىددىننىڭ قېشىدىن بىر ئادەم خەت ئېلىپ كەلگەن، خەت ئەكەلگەن كىشى يولغا چىقىش ئالدىدا ئىمادىددىن بىلەن كۆرۈشكەن هەم سۆزلەشكەن. بىزمۇ ئىمادىددىننىڭ ئۆز قەلىمى بىلەن يازغان خېتىدىن ئۇنىڭ ئۇرمىدە ئىكەنلىگىنى ئۇقتۇق. بۇ ئىشلارنىڭ هەممىسىدىن خەۋىرىڭ بار، بىراق نېمىشقا ئۇ ئادەم بىلەن كۆرۈشۈپ، ئىمادىددىننىڭ ئەهۋالىنى تەپسىلى ئۇقۇپ باقمايسەن ياكى بۇ ئادەمدىن ئىمادىددىنغا خەت ئەۋەتمەيسەن؟

— هەي، مەن سېنى ناهايىتى كۆپ ئاۋارە قىلىۋەتتىم، ياقۇته، — دېدى سەييىدە چوڭقۇر ئۇه تارتىپ، — مەندە بۇنداق ئوي بولمىدى دەمسەن؟ ئىمادىددىن ئەۋەتكەن ئادەمنى كۆرسەم ناهايىتى خوشال بولاتتىم، ئۇنى چاقىرتماقچى ئىدىم، ئۇ نەدە؟

— ئۇ ئادەمنىڭ سەن بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلغانلىغىنى باهانىسىدىن ماڭا بايىلا ئېيتتى، ئىمادىددىن ئۇنىڭغا شۇنداق قىلىشنى تاپىلاپتىكەن.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، سەييىدەنىڭ ئىككى مەڭزى هۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى، ئۇ خوشاللىغىنى باسالماي:

— ئىمادىددىن ئۇنىڭغا مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى تاپىلاپتىمۇ؟! خۇداغا شۈكرى، ئۇ مېنى ئەسلەپ تۇرۇپتۇ. دېمەك.

— ئۇ هەلىمۇ مېنى ياخشى كۆرىدىكەن! — دەپ ۋاقىراپ كەتتى. بۇ گەپنى قىلىپ بولۇپ، كۆڭلىدىكىنى شۇ قەدەر ئاشكارىلاشنىڭ ئەدەپسىز ئىكەنلىگىنى تۇيۇپ، «شارت»تىدا ئارقىسىغا بىرقانچە قەدەم چېكىندى - دە، ئىزا تارتقىنىدىن تامغا ئالدىنى قىلىۋېلىپ، تامغا تارتىلغان چىرايلىق كەشتىلىك تام پەردىسىگە قارىۋالدى.

— ئاه، قانداق مۇهەببەتتۇ بۇ! — دېدى ياقۇته مۇلايىم ئاهاڭدا شۇنىرلاپ، — ئاللا نېمىشقىمۇ سەييىدەنى خەلىسىنىڭ

قىزى، شاھنىڭ پۇشتى قىلىپ قويغان بولغىيدى؟! ئۇ يىگىت نىڭ ئېتى چىقسىلا، ئۆزىنى شۇ قەدەر يوقتىپ قويىدۇ...

— ئىمادىددىن ھەقىدە باشقىچە گەپ قىلمىغىن! — دىدى سەييىدە دەرھال ياقۇتەنىڭ گېپىنى پۈتلاپ. — مېنىڭ نەزىرىمدە، ئۇ خەلىپە پادىشادىنمۇ ئارتۇق. مەن ئىشىنىمەنكى، مۇھەببەت ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. ھىلىقى خەت ئېلىپ كەلگەن ئادەم نەدە؟ ئۇنى باشلاپ كىرگىن!

ياقۇتە چىقىپلا بىر يىگىتنى باشلاپ كىردى. يىگىت بەيتۇلمۇقەددەسلىكلەرنىڭ سەپەر كىيىمى بىلەن ئىدى: بېشىغا نىقابقا ئوخشايدىغان ياغلىق سېلىۋالغان، بېلىگە كەڭ كەمەر باغلىغان. كەمەرگە ئۆتكۈر خەنجەر ئېسىۋالغان، كالتە ئىشتان كىيگەن، پاقالچاقلىرىغا ئەپچىل گوجەي باغلىغان.

يىگىت بوسۇغىدىن كىرىپلا تەمكىن ھەم ئەدەپلىك ھالدا تىزلىك تۇردى. سەييىدە چۈمپەردىسىنى ئېچىۋېتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ:

— يىگىت، ئىسمىڭ نىمە؟ — دەپ سورىدى.

— ئىسمىم جەرجىس، — دىدى يىگىت.

— ئۇنداق بولسا، خىرىستىيان ئىكەنسەن - دە.

— شۇنداق.

— نەدىن كەلدىڭ؟

— بەيتۇلمۇقەددەستىن سالاھىددىن سۇلتانغا خەت ئېلىپ كەلگەن، خەتنى تۇنۇگۈن تاپشۇردۇم. خەت ئەۋەتكەن كىشى يەنە سەييىدە مەلىكىگە مۇناسىۋەتلىك بىر ئىشنى مەخپىي بېجىرگەچ كېلىشىمنى تاپىلىغان ئىدى.

— نىمە ئىش؟ سەييىدە مانا ئالدىڭدا تۇرىدۇ.

— سەييىدە مەلىكە قايسىلىرى بولىلا؟ — دىدى يىگىت ئالدىغىراق كېلىپ سالام قىلىپ.

— بۇ كىشى سەييىدە مەلىكە بولىدۇ، — دىدى ياقۇتە

سەييدەنىي كۆرسىتىپ، — گېپىڭ بولسا دەۋەرگىن، لېكىن راست گەپ قىلغىن.

— راست گەپ قىلىمسام، بۇ يەردە تۇرمىغان بولاتتىم. يەنە كېلىپ خەت ئەۋەتكۈچى كىشى ماڭا تاپشۇرغان بۇ ئىشنى مەندىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيدۇ.

— باركاللا يىگىت! گېپىڭ جايىدا! — دىدى ياقۇتە ۋە ئىمادىددىننىي ئوچۇقلا سۈرۈشتۈرۈۋېرىش نىيىتىگە كېلىپ، — سەن ئىمادىددىندىن قانداق ئايرىلغان؟ — دەپ سورىدى.

— ھازىر ئۇنىڭ ئىسمى ئىمادىددىن ئەمەس، ئابدۇجاپپار، — دىدى يىگىت.

— ھە، چۈشەندىم، سەن ئۇنىڭ بىلەن قانداق تونۇشقان؟ ئۇ سېنى بىز بىلەن كۆرۈش دىگەنمۇ؟

— بىز ئىنتايىن قىيىن شارائىتتا تونۇشتۇق. ئۇ ئاز ئۇچرايدىغان باتۇر، ئوچۇق، ياخشى يىگىت ئىكەن. مەن ناھايىتى تېزلا ئۇنىڭ ئالىجانابلىقىدىن تەسىرلەندىم ھەم ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوتقىمۇ، سۇغىمۇ كىرىشكە بەل باغلىدىم.

يىگىت ئىمادىددىننى ماختاۋاتقاندا، سەييدەنىڭ يۈرىگى دۈپۈلدەپ سوقۇپ، يۈزى ئۇللىدە قىزىرىپ كەتتى، گەپنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاشقا تاقىتى تاق بولدى. ياقۇتە سادىدىلىق بىلەن:

— قىزىق ئىش - تە، سەن خۇددى ئۇنىڭ ئاشىغىدەك گەپ قىلدىڭغۇ! ئېيتقىنا، ئۇ نىمىشقا تۇرمىگە كىرىپ قالدى، سەن بۇ يەرگە نىمىشقا كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

— ئىمادىددىن بۈيرۇقىغا بىنائەن ھەلەپ تەرەپكە بىر ۋەزىپە بىلەن ماڭغان ئىكەن، بەيتۇلمۇقەددەسكە كەلگەندە، پەرەڭلەر ئالداپ تۇتۇۋېلىپ تۇرمىگە تاشلاپتۇ. ئۇ چاغدا مەنمۇ مەھبۇس ئىدىم. بىز تۇرمىدە تونۇشتۇق، مەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن پادىشالارغا خاس ئەخلاقنى كۆردۈم. شۇنداق قىلىپ ئىككىمىز

چىقىشىپ قالدۇق. ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىلىشمىغان سۆز قالمىدى. بىراق، سەييىدە مەلىكىگە مۇناسىۋەتلىك بىر ئىشنى ماڭا پەقەت ئېيتمىغان ئىكەن، كېيىن تۇرمىدىن چىققىتىم. تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن، دوستۇمنى تۇرمىدىن قۇتقۇزۇپ چىقىشنى نىيەت قىلىپ، شەھەر باشلىغى پەرەڭگە خوشامەت قىلىپ يۈردۈم. لېكىن ھازىرغىچە مەقسىدىمگە يېتەلمىدىم. مەن ئۇنى پات - پات يوقلاپ، تەسەللى بېرىپ تۇردۇم. خەلىپىنىڭ قازا تاپقانلىغىنى، ۋەزىيەتتە ئۆزگىرىش بولغانلىغىنى ھەمدە خەلىپە ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنىڭ بۇ قەسىرگە يۆتكەپ كېلىنگەنلىگىنى بىز تۇرمىدە ئاڭلىدۇق. مەن ئەركىنلىككە چىققاندىن كېيىن، سىرتتا ئاڭلىغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا دەپ تۇردۇم. ئاڭلىغانلىرىمنىڭ ئىچىدە سىز ئۇققان ھىلىقى سۆيىقەستمۇ بار، كېيىن شەھەر باشلىغى مېنى بۇ يەرگە كېلىدىغان ئەلچىلەر ئۆمىگىگە يول باشلىغۇچى قىلىپ تەيىنلىدى. يولغا چىقىش ئالدىدا دوستۇم بىلەن خوشلاشقىلى باردىم. ئۇ مېنى تەسلىكتە كېلىدىغان بۇنداق يەيتتىن پايدىلىنىپ، مەندىن سالاھىددىن سۇلتانغا بىر پارچە خەت ئەۋەتىش قارارىغا كەلدى. يەنە ماڭا سەييىدە مەلىكە بىلەن مەخپى كۆرۈشۈپ، ئەھۋالىنى كۆرۈپ كېلىشىمنى تاپىلىدى. قازاق! مانا مەن كەلدىمغۇ؟

— ئۇ ئۆزىنىڭ سەييىدە بىلەن نىمە مۇناسىۋىتى بارلىغىنى ساڭا ئېيتقانمۇ؟ — دەپ سورىدى ياقۇتە.

— ياق، ۋاقىت يار بەرمىگەچكە ئېيتمىغان. بىراق، ئۇنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن پەم قىلىشىمچە، ئۇ سەييىدە مەلىكىسى ئىنتايىن ھۆرمەت قىلىدۇ. ئۇ سىلەرنى ماڭا ئاسانلىقچە ئىشەنمەيدۇ دەپ، بەلگە ئۈچۈن ماڭا بىر تال ياقۇت بەردى، — يىگىت سۆزلەۋېتىپ يانچۇغىدىن بىر تال ياقۇتنى چىقىرىپ ياقۇتەگە سۇندى. ياقۇتە كۆرۈپ بېقىپ، سەييىدەنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى.

سەييدە ياقۇتنى كۆرۈپ:

— بۇ ياقۇت ھىلىقى كۈنى كېچىدە ئۇنىڭغا بەرگەن زۇننارىدىكى ياقۇت، — دىدى پىچىرلاپ، ئاندىن يىگىتكە قاراپ مۇنداق دىدى، — بىز بۇ ياقۇتتىن سېنىڭ ئۇنىڭ قېشىدىن كەلگەنلىگىگە ئىشەنمەيمىز. ئۇنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ تۇرمىدىن قاچان چىقار؟ تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن ئۇدۇل مۇشۇ يەرگە كېلەرمۇ؟

— ئىنشائاللا، تۇرمىدىن بالدۇرراق چىقىپ قالار، ئۇ تېچ - ئامان تۇردى. تۇرمىدىن چىقسا، دەرھال بۇ يەرگە كەلمەسلىگى مۇمكىن. چۈنكى ئۇ ماڭا ۋەزىپىنى تېخى ئورۇنلىيالمىغانلىغىنى، ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغان ھامان مۇشۇ يەرگە قايتىپ كېلىدىغانلىغىنى ئۆزلىرىگە ئېيتىپ قويۇشۇمنى تاپىلىغان ئىدى.

سەييدە بۇ گەپنى ئاڭلاپ ناھايىتى ئۇمىتسىزلىنىپ، بىر ھازاغمچە جىم بولۇپ كەتتى. ئاندىن ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— ئۇنىڭ تېچ - ئامانلىغىنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بولدۇم، — دىدى ۋە يىگىتكە ئالدىنى قىلىپ، ئۇنىڭدىن: — مەن ساڭا بەلگە ئۈچۈن بىر نەرسە بەرسەم، ئۇنىڭغا ئالغاچ كېتەلەمسەن؟ — دەپ سورىدى.

— ئالغاچ كېتەمەدىغان، سەييدەم. ئۇنىڭ خىزمىتىگە تەييارمەن.

سەييدە ياقۇتەگە ئىمادىددىنغا ئەۋەتىش ئۈچۈن بىر ئاز ئۇنچە - مەرۋايىت ئېلىپ چىقىشنى ھەم ئۆزىنىڭ ئىمادىددىنىي ئۆمۈر بويى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى، ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈۋاتقانلىغىنى ئېيتىپ بىر پارچە خەت يېزىشنى تاپىلىدى.

ياقۇتە سەييدەنىڭ تاپشۇرغانلىرىنى ئورۇنلاپ، بىر خالتا ئېلىپ، ئۇنچە - مەرۋايىتلار بىلەن خەتنى ئۇنىڭ ئېچىگە سېلىپ

لىپ يىگىتكە بەردى. ئاندىن ئەللىك دىنار سېلىنغان ھەمياننى ئۇنىڭغا دەڭلەپ:

— بۇ پۇلنى يول خىراجىتى قىلغىن، — دىدى.

يىگىت پۇلنى ئېلىپ، ھەشقاللا ـ رەھمەت ئېيتىپ قاپتتى. يىگىت كەتكەندىن كېيىن، سەييىدە ئىمادىددىن ھەققىدە يـاقۇتە بىلەن بىردەم پاراڭلاشتى. ياقۇتە ئۇنىڭغا ئىمادىددىننىـ سـەۋىر-لىك بىلەن كۆتۈش توغرىسىدا نەسىھەت قىلدى.

سۇلتان نۇرىددىن

قاقۇاش ئەبۇ ھەسەن ھىلىقى كۇنى كەچتىكى تۇتقۇنىدىن قېچىپ قۇتۇلدى. ئۇ ھەرقانداق بىر تاسادىپى ئىشقا تەييارلىق كۆرۈپ قويماتتى. مەجلىس جەريانىدا بىرەر ۋەقە يۈز بېرىپ قالسا، شېرىكلىرىنى تاشلاپ ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، مەجلىس خانىدىن ھىلىقى يەھۇدىنىڭ ئۆيىگە ئۆتىشىدىغان بىر لەخمە تەييارلاپ قويغان ئىدى.

ئەبۇ ھەسەن بىرنەچچە كۈن ئۇ يەر - بۇ يەردە يوشۇرۇنۇپ يۈردى. ئۇ بىللە سۈيىقەست پىلانلايدىغان شېرىكلىرىنىڭ ئۆلۈم جازاسى بېرىلىپ، چاپراس تۈۋرۈككە مىخلانغانلىغىنى ئۇققاندا، ئۆزىنىڭ ئاسى - جاپىلىرىدىن ئايرىلىپ يېتىم ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىغىنى سېزىپ ئۈمىتسىزلەندى. لېكىن ئۇ مەغلۇبىيەتكە تەن بەرمەي، يىگىتىشتىن تىرىلىپ، قايتا باش كۆتۈرۈپ چىقىشنى خام خىيال قىلاتتى. ئۇ خۇددى بىر ئادەم ئېرىشمەكچى بولغان نەرسە گەرچە جاھانىڭ چېتىدە بولسىمۇ، لېكىن كۈچلۈك ئۈمىت بۇ نەرسىنى ئۇنىڭغا يېقىن يەردىكىدەك ھىس قىلدۇرغانغا ئوخشايتتى. ئەبۇ ھەسەن يەنە سەييىدەدىن ئۆچ ئېلىش كويىدا باش قاتۇراتتى. چۈنكى ئۇ سەييىدەنىڭ ئۇنىڭ چاكىرى جەۋھەردىن پايدىلىنىپ ئۇنىڭ گۈرۈھىنى پاش قىلغانلىغىنى ئوققان ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭغا بولغان ئۆچلۈگى تېخىمۇ ئاشقان ئىدى. ئۇ جىق باش قاتۇرۇپ، سالاھىددىنغا قارشى تۇ-

رۇش ئۇچۇن شام سۇلتانى نۇرىددىندىن يارىدەم تەلەپ قىلىش قارارىغا كەلدى. ئۇ سالاھىددىننىڭ مىسردا مۇستەقىل بولۇشقا ئۇرۇنۇۋاتقانلىغىنى ۋە نۇرىددىنغا قارشى قىلغان سۆزلىرىنى نۇرىددىنغا مەلۇم قىلىپ، ئۇنى سالاھىددىنغا قارشى تۇرۇشقا ھەمدە زورلۇق كۈچى بىلەن ئۇنى مىسردىن قوغلاپ چىقىرىشقا قۇتراتماقچى بولدى. ئۇ بۇ پىلانىم ئىشقا ئاشسا، سەپىيدە مېنىڭ ئاغزىمغا قارايدۇ دەپ ئاخمىقانە ئۇمىت قىلاتتى. ئۇ بۇلارنى ناھايىتى ئاسان چاغلايتتى.

ئەبۇ ھەسەن بىر پىكىرگە كېلىپ بولغاندىن كېيىن، بىر ئامال قىلىپ مىسردىن دەمەشققە قاچتى. ئۇ ئۆزۈن يول بېسىپ، كۆزلىگەن مەنزىلگە كەلدى. ئۇ مىسرلىق سودىگەرلەرچە سالاپەت بىلەن دەمەشق قەلئەسى يېنىدىكى بىر سارايغا چۈشتى.

دەمەشق ئۇلۇغ نۇرىددىن سۇلتانىنىڭ ئىجتىھاتى بىلەن شۆھرەت قازانغان ئىدى؛ سۇلتان نۇرىددىن شامنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا پەرەكلەرگە قارشى ئېلىپ بارغان قايتۇرما ھۇجۇملاردا تۇشمۇ - تۇشتىن غەلبىە قىلغاچقا، دەمەشق ئاھالىسى شات - خورام‌لىققا چۆمگەن ئىدى. جاھاندا كۈتۈلمىگەن ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ. ئەبۇ ھەسەن سارايغا چۈشكەندە، نۇرىددىن سۇلتانىنىڭ بىرقانچە كۈندىن بېرى بوغما كېسەل بىلەن بىتاپ بولۇپ قالغانلىغى، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ ھاياتىدىن ئەندىشە قىلىشۇاتقانلىغى توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلاپ قالدى.

ئەبۇ ھەسەن نۇرىددىن سۇلتانىنىڭ خاس تەۋپىنى ئۇقۇشۇپ كېۋردى. ئۇنىڭ ئېتى رەھىبى بولۇپ، داڭلىق تەۋپ ئىدى. ئەبۇ ھەسەن ئىلگىرى ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۆيىگە يوقلاپ بارىدى، تەۋپ ئۆيىدە ئىدى، ئەبۇ ھەسەننى ئىززەت - ئىكرام بىلەن كۈتۈۋالدى. چۈنكى تەۋپ ئەبۇ ھەسەننى مىسردا كۆرگەن ۋە ئۇنىڭ خەلىپە ئازىد ھۇزۇرىدىكى مەرتىۋىسىنى بىلەتتى. ئەبۇ ھەسەن ئۇنىڭدىن سۇلتانىنىڭ كېسىلىنى

سۇرۇشتۇردى.

— سۇلتان بوغما بولۇپ قالدى، ئۇ قان ئېلىشقا ئۇنىمىغاچقا، كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلىشىۋاتىدۇ، — دىدى تەۋپ.

— مەن سۇلتان بىلەن كۆرۈشمەكچى، رۇخسەت قىلامسىز؟ بەلكى ئۇنى قان ئېلىشقا ئۇنتىپ قالسام ئەجەپ ئەمەس، يەنە ئۇنىڭغا دەيدىغان گېپىمۇ بار ئىدى، بۇ گەپلەرنى ئاڭلىسا، كۆڭلى ئېچىلىپ قالىدۇ، — دىدى ئەبۇ ھەسەن سۇلتاننىڭ ئاغرىپ قالغىنىغا ئەپسۇسلانغان قىياپەتتە.

سۇلتان نۇرىددىننىڭ ھەقىقەتەن مىسىر مەسىلىسىدە خاتىرجەم بولالمايۋاتقانلىغىنى ئاللىبۇرۇن سەزگەن تەۋپ ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشىنىڭ پايدىسى تېگەر دەپ قاراپ، سۇلتان ئۇنى قوبۇل قىلىشى مۇمكىن، ئۇنىڭدىن ئۇ يەردىكى يېڭى ئەھۋاللارنى ئۇقسىمۇ ئەجەپ ئەمەس دەپ پەرەز قىلدى. شۇڭا ئۇنىڭ سۇلتاننى زىيارەت قىلىشىغا ماقۇل بولدى. بىراق كۆرۈشۈش ۋاقتىنى ئەتە ئەتىگەنگە سۇردى.

تەۋپ رەھبى ئەبۇ ھەسەننىڭ ھوجرىسىغا ئەتىگەندىلا كەلدى ۋە ئۇنىڭغا:

— ھازىر سۇلتان ئالىلىرىنىڭ ئەھۋالى ناھايىتى ياخشى، مەن سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى ئېيتسام، قوبۇل قىلىشقا ماقۇل بولدى، — دىدى.

ئەبۇ ھەسەن ئىتتايىن خۇرسەن بولۇپ، تەۋپ بىلەن بىللە قەلئەگە قاراپ ماڭدى. سۇلتان قەلئەدە تۇراتتى. ئۇ دەسلەپ كېسەل بولغاندا مۇشۇ يەردە تۇرغىنىچە تۇرۇپ قالغان ئىدى. تەۋپ سۇلتان ھوجرىسىغا كىرىپ ئىلتىماس قىلدى. سۇلتان رۇخسەت قىلغاندىن كېيىن، ئەبۇ ھەسەن كىرىپ سۇلتانغا ئەدەپ بىلەن سالام قىلدى. ئۇ سۇلتان بىلەن ئىلگىرى بىرنەچچە قېتىم كۆرۈشكەن ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشاتتى.

ئۇ چاغدا ئەبۇ ھەسەندە بۇ سۇلتاننىڭ يەستلىك، كۆچتۇنگۇر، روھ-لۇق، بۇغداي ئۆڭلۈك، ئىگىز بويلۇق، ئىگىگدە بىر تۇتام ساقلى بار، كەڭ پىشانىسىدىن مەرت - مەردانىلىك چىقىپ تۇرغان، قاشلىرى ئاستىدىكى بىر جۈپ كۆزلىرى يېقىملىق كۆلۈمسىرەپ تۇرىدىغان قىياپىتى قالغان ئىدى؛ مانا ھازىر باش-قىچە بىر كىشىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. بىتاپلىقتىن سۇلتان-نىڭ كۆزلىرى نۇرسىز، چىرايى سۇلغۇن ئىدى. سۇلتان ئەبۇ ھە-سەننى كۆرۈپ، ئادىتى بويىچە كۆلۈمسىرەپ سالام ئىزھار قىل-دى. ئەبۇ ھەسەن سۇلتاننىڭ قولىنى سۆيۈش ئۈچۈن پۈكۈلۈپ مېڭىۋىدى، سۇلتان قولى بىلەن ئۇنى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. بۇ يەر قوبۇلخانا بولمىغاچقا، ھېچقانداق جاھاز يوق ئىدى، نۇرىددىن سۇلتان دەسلەپ مۇشۇ يەردە كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغاچقا، ھازىرغىچە مۇشۇ يەردە تۇرغان ئىدى.

ئەبۇ ھەسەن ئورۇندۇققا ئولتۇردى، ئاندىن:

— جاناپ ئالىملىرى، بۇگۈن سالامەتلىكلىرى قانداقراق؟ خۇدا شىپالىق بەرسۇن! ھۇزۇرلىرىغا كەلگىنىم ئۆزلىرىگە مالال-لىق يەتكۈزمىگەي ئىنشائاللا، — دىدى.

— ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى، ئەھۋالىم خېلى ياخشى، — دىدى سۇلتان. كېكىرتىگى ئاغرىق بولغاچقا، ئاۋازى بوش ۋە خىقىراپ چىقاتتى، — سىزنىڭ كەلگىنىڭىزدىن خوشالمەن؛ مىسىرىدىن كەپسىز، بىزنىڭ ۋەزىرىمىز، ھىلىقى غالىپ سەركەر-دىمىزنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

ئەبۇ ھەسەن سۇلتاننىڭ سالاھىددىننىڭ ئەھۋالىنى سورىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆز پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولۇپ، سۇلتانغا:

— ئادالەتلىك سۇلتانىمىز ئالىملارنىڭ دۆلىتىدە، سالاھىددىننىڭ ھەممە ئىشى چاپىدا، — دىدى.

— مىسىردىن نېمىشقا كەلدىڭىز؟

— مىسىرلىقلار دىدارلىرىنى كۆرۈشكە تەشنا، شۇڭا كەلدىم. ئۆزلىرىنى ئاللا ئەزىز قىلسۇن. ناۋادا جاناپ ئالىلىرى مىسىرغا قەدەم تەشرىپ قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ يېڭى مەملىكەتلىرىنى زىيارەت قىلغان بولسىلىرى، بىز ئۇچۇن تولىمۇ شەرەپلىك بولاتتى.

مىسىرنىڭ سابىق سۇلالىسى شاھزادىسىنىڭ بۇ گېپىنى ئۇرىددىنغا يېقىپ كەتتى - دە، ئۇنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى.

— بىراق، ئۇ يەردىكى بەزى كىشىلەرنىڭ مېنىڭ ئەمرى - پەرمانلىرىمغا ئىتائەت قىلمايۋاتقانلىقى ھەققىدە بىزگە مەلۇمات كەلدى. راست شۇنداقمۇ؟ — دەپ سورىدى نۇرىددىن.

— شۇنداق، سۇلتانىم. بەزىلەر ئىسيان كۆتەردى. ئەمما ئۇلار ھەرگىز ئۆزلىرىگە — سۇلتانىمىز نۇرىددىن ئالىلىرىغا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتمايدۇ.

— ئەمىسە ئۇلار كىمگە قارشى تۇرۇۋاتىدۇ؟ — سۇلتانىمنىڭ كۆزلىرى تەئەججۇپ بىلەن چاقنىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ كېسەل ئىكەنلىگىنى ئۇنتۇغان ئىدى. ئۇ ئەبۇ ھەسەننىڭ كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىرەر سىرنى بىلمەكچى بولۇۋاتقاندەك، ساقىلىنى سىلىغان پېتى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىدى.

— مىسىرلىقلار تولىمۇ ئىتائەتمەن خەق، لېكىن... — ئەبۇ ھەسەن گەپنى ئوچۇق ئېيتىشقا ئۇڭايسىزلانغاندەك، تۇكۇرۇگىنى يۇتۇۋېتىپ، گېپىنى قىسقا قويدى.

— «لېكىن» دىن كېيىن نېمە بولدى؟ — سورىدى نۇرىددىن سۇرۇشتۇرۇپ.

— كۆكۈلىرىنى غەش قىلمىدىغان ئىشنى دەپ ئۆزلىرىنى

مالال قىلىشنى خالىمايمەن، سۇلتانىم.

— دەۋېرىڭ! ئۇلار كىمگە قارشى ئىسيان كۆتىرىشنى قەستلەۋاتىدۇ؟ — نۇرىددىن غەزەپ بىلەن قادىلىپ سورىدى.

— ئۇلار سالاھىددىنغا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتىۋاتىدۇ.

— سالاھىددىنغا ئىتائەت قىلىش ماڭا ئىتائەت قىلىش ئەمەسمۇ؟

— ئەلۋەتتە شۇنداق، لېكىن ئىش ئۇنداق ئاددى ئەمەس. ئەگەر ئۇ بىزدىن ئۆزلىرىگە — سۇلتانىمىز نۇرىددىن ئالىلىرىغا ئىتائەت قىلىشنى تەلەپ قىلغان بولسا، ئوتتۇرىدا ئىختىلاپ تۇغۇلمايتتى.

— ئۇنداق بولسا، ئۇ كىمگە ئىتائەت قىلىشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ؟

— ئۇ يەردىكى ھەقسىز ئەھۋالدىن ئۆزلىرىنىڭ ئانچە خەۋەرلىرى يوق ئوخشايدۇ، ئىجارەت قىلىسلا، ئوچۇق ئېيتمۇۋېرەي.

— ئېيتمۇۋېرىڭ!

ئەبۇ ھەسەن سۇلتاننىڭ ئاچچىغى كەلسە، ئۇنىڭ سالامەت لىگىگە تەسىر يېتەمدۇ دېگەندەك قىلىپ تەمۇنىپقا قارىدى. تەمۇنىپ سۇلتاننىڭ قېشىغا كېلىپ:

— سۇلتانىم، ئاچچىقلىرى كەلگەندەك تۇرىدىلا، ئۆزلىرى كېسەل، كېيىن سۆزلەشسىلە بولارمىكىن! — دېدى.

— ياق، بولمايدۇ، مەن ناھايىتى ياخشى! قانداق گەپ بولسا دەۋەرسۇن.

ئەبۇ ھەسەن سەل قوزغىلىپ ئۆزىنى رۇسلۇۋېلىپ، مۇنداق دېدى:

— ۋەزىرلىرى سالاھىددىن سىلىنىڭ ناملىرىدا مىسرنى

باشقۇرماستىن، بەلكى كىشىلەردىن ئۆزىگە ئىتائەت قىلىشنى تەلەپ قىلماقتا. ئۇ ئۆزىنى دۆلەتنىڭ خوجىسى، ئۇرۇددىن سۈلتانمۇرى مىسر ئىشىنى سۇرۇشتۇرۇشكە ھەققى يوق دەپ داۋراڭ سالدى، شۇڭا بىز ئۇنىڭدىن نارازى بولدۇق. چۈنكى بىز جانابى ئالىلىرىنىڭ ئالى نوپۇزىغا ئىتائەت قىلىمىز. بايىقى گەپلەرنى سالاھىددىن بىر قېتىمقى ئاشكارا يىغىندا جاكالىدى، ھەتتا ئۇنىڭ دادىسى نەجمىددىن ئۇنى ئەيىپلىدى، مەجلىستىكىلەرگە مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى ئېيتتى! — ئۇ گېپىنى تۈگىتىپ جىم بولدى.

نۇرىددىن بېشىدىن ئىسسىق - سوغاق ئۆتكەن، نى - نى ئىشلارنى كۆرگەن پاراسەتلىك كىشى ئىدى. ئۇ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئويلاندى. ساقلىنى سىلاپ تۇرۇپ مۇلاھىزە قىلدى. بۇ ئەمەس ئۆزىنىڭ سالاھىددىنغا قارشى تۇرغۇچىلار- دىن بىرى ئىكەنلىگىنى ئېتىراپ قىلغاچقا، ئۇنىڭ غەيرەتلىرىگە ئانچە ئەجەپلىنىپ كەتمىدى. ئۇ، ئەبۇ ھەسەن راستىنلا ماڭا ئىتائەت قىلىدىغان كىشى بولسا، سالاھىددىننىڭ ئىشلىرىنى ماڭا بۇرۇنلا مەلۇم قىلغان بولاتتى، دەپ ئويلاپ، ئۇ يەنىلا ھېيلە - مىكىر ئىشلىتىۋاتىدۇ، دەپ ھوكۇم قىلدى.

— ئۇنداق بولسا، سىزچە قانداق قىلىش كېرەك؟ — دەپ سورىدى نۇرىددىن ئەبۇ ھەسەننىڭ تۇمۇرىنى تۇتۇپ كۆرمەكچى بولۇپ.

— جاناپ ئالىلىرىنى ۋەزىرلىرى سالاھىددىننىڭ قارا نىيىتىگە ھەرگىز سەل قارىماسلىققا ئاگاھلاندۇرىمەن. ئۇ خەلىپە ئازىد ھايات ۋاقتىدا، مىسرنى مۇستەقىل قىلىش ھەققىدە ھەدەپ داۋراڭ سالغان. شۇڭا مەن جاناپ ئالىلىرىنىڭ ھەركەت قوللىنىپ، ئۇنىڭ قارا نىيىتىنى تۆۋاشلىرىنى ئۈمىت قىلىمەن.

بۇ ئىشتا سۇلتانىمىز ئالىلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن.

نۇرىددىن سۇلتاننىڭ قاپ - قارا كۆزلىرى ئۇنىڭغا تىكىلدى. قاتتىق غەزەپلەنگەنلىكتىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇددى ئوت ئۇچقۇنى چاچراپ چىققاندەك چاقناپ كەتتى - دە، زەردە بىلەن مۇنداق دېدى:

— بىزدە سەممىلىك بولغان بولسا، ئەھۋالنى ماڭا بالدۇر مەلۇم قىلغان بولاتتىڭىز، ھالبۇكى، مانا ئەمدىلا دەۋاتىسىز. سىز ۋە شېرىكلىرىڭىز سۇيىقەست ئۇچۇنلا بۇنى باھانە قىلىپ كۆتۈرۈپ چىققانلىغىڭلار مانا مەن دەپ تۇرۇپتۇ. دېمەك سىلەرنىڭ ھەقىقى قارشى تۇرۇۋاتقىنىڭلار مەن نۇرىددىن. چۈنكى سىلەر شۇنى تەرىلدۇرۇشنى خام خىيال قىلىپ، سۇئىنىلەرگە قارشى تۇرماقچى بولۇۋاتىسىلەر!

سۇلتان كارۋاتتا ئۇڭدا يېتىپ سۆزلىگەچكە، ئاچچىغىدا غال - غال تىترەيتتى؛ ئۇ ئۆرە بولۇپ ئولتۇرماقچى بولۇۋىدى؛ تىۋىپ دەرھال كېلىپ يۆلىدى.

— جاناپ سۇلتان ئالىلىرى، سىلى مېنىڭ مەقسىدىمنى تازا چۈشەنمىگەن ئوخشايدىلا، لېكىن مېنىڭ دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست، — دېدى ئەبۇھەسەن ئۆزىنى ئاقلاپ. — بىز ھەقىقەتەن ئۆزلىرى نۇرىددىن سۇلتان ئالىلىرىغا ئىتائەت قىلىمىز...

— سىلەر راست سادىق بولساڭلار، مېنىڭ ۋەزىرىم، تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىلىم سالاھىددىنغا ئىتائەت قىلىڭلار كېرەك ئىدى. لېكىن سىلەر ئاغزىڭلاردا ھەدەپ قويۇپ، كەينىدە خىلاپلىق قىلىپ، سالاھىددىننىڭ سىلەرگە قىلغان ياخشىلىغىنى يەرگە ئۇرىدۇڭلار. مەن سىلەرنىڭ ئىلتىماسىڭلار ئۈچۈنلا ئەسەددىن بىلەن ئۇنىڭ جىيەن ئوغلى سالاھىددىننى مىسىرغا

سىلەرنى قۇتۇلدۇرۇشقا ئەۋەتتىم. كېيىن سالاھىددىن يەنە ئىسيانىنى بېسىقتۇردى؛ دۆلەت ئىشلىرىنى ئىسلاھ قىلدى؛ ئېغىر ئالۋاڭ ـ ياساقنى بىكار قىلدى. سىلەر ئۇنىڭ ياخشىلىغىغا ھەققاللا ـ رەھمەت ئېيتىشىڭلار كېرەك ئىدى! ـ دىدى، ئاندىن ئۆتمۈشنى ئەسلەپ مۇنداق دىدى: ـ ئۇ چاغدا، سىلەر خەلىپە جەمەتىدىكى بىر قىزنىڭ چېچىنى ئەۋەتىپ، بىزدىن جىددى ياردەم سورىدىڭلار. ھازىرغىچە ئېسىمدە تۇرۇپتۇ: يىزگە بۇ چاچ ئەۋەتىلگەندىن كېيىن، مەجلىس چاقىرىپ، خەلىپە ئازىدىنىڭ ئىلتىماسىنى مۇزاكىرە قىلدۇق. شۇ چاغدا نەۋكەرلەردىن بىر يىگىت ـ سالاھىددىننىڭ خاس نەۋكىرى ـ ھىلىقى چاچنى كۆرۈپ، ئالدىمغا كېلىپ، بۇ چاچنى مەن ساقلىسام دىدى. مەن ئۇنىڭ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىپ، چاچنى ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ قولىدىكى چاچقا قاراپ: «بۇ چاچنىڭ ئىگىسىنى سەل چاغلىماسلىغىمىز كېرەك، ئۇ يا خەلىپىنىڭ قىزى، يا ھەمشىرىسى بولۇشى مۇمكىن. مەن بۇ چاچنى ئامال قىلىپ ئۆز ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بېرىمەن» دىدى. كېيىن مەن ئۇلارنى سىلەرگە يارەمگە ئەۋەتتىم. ۋاھالەنكى، بۇگۈنكى كۈندە سىز سالاھىددىن بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامغا تەپرىقچىلىك سېلىۋاتقىنىڭىز، ـ سۇلتان نۇرىددىن سۆزلەپ چارچاپ قالدى. ئەبۇ ھەسەندىن نەپرەتلەنگەن ھالدا يۈزىنى ئۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئارقىسىنى قىلىۋالدى ۋە چارچىغىنىدىن ھۆمىدەپ كەتتى.

ئەبۇ ھەسەن تۇمشۇغىغا يەپ ئىنتايىن رەسۋا بولدى، پۈتۈن بەدىنىگە قان ئۈيۈپ قالاي دىگەندەك سېزىلدى. بولۇپمۇ ھىلىقى بىر تۇتام ساغۇچ چاچنىڭ ھىكايىسى خۇددى چاقماقتەك ئۇنىڭ يۈرىگىگە تەسىر قىلدى. چۈنكى ئۇ بۇ چاچنىڭ سەيىيدەنىڭ چېچى ئىكەنلىگىنى بىلەتتى. شۇ تاپتا تۇنۇپ ئۇنى دەرھال چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇدى. چۈنكى سۇلتاننىڭ ئاچچىغى كەلگەن

لىكتىن كېسىلى قوزغىلىپ قالغان ئىدى. سۇلتانىنىڭ قولىغا ئېلىشقا پەرمان چۈشۈرۈپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ تۇرغان ئەبۇ ھەسەن دەرھال چىقىپ كەتتى. ئۆزىنى يوشۇرۇپ، كېيىنچە نىمە ئىشلارنىڭ بولۇشىنى كۈزىتىپ پۇرسەت كۈتمەكچى بولدى.

ئەتىسى سەھەردە ئوردىدىن: نۇرىددىن سۇلتان ھىجرىيە-نىڭ 569 - يىلى ئوشۇر ئېيىنىڭ 11 - كۈنى ئالەمدىن ئۆتتى دىگەن مۇسىبەت خەۋىرى چىقتى. كىشىلەر ئارىسىدا سۇلتاننىڭ سالامەتلىگى خېلى ياخشى بولۇپ قالغان ئىدى، خاپىلىقتىن كېسىلى ئېغىرلىشىپ ئۇشتۇمتۇت قازا قىلىپتۇ دىگەن گەپ - سۆزلەر بولۇندى. ئەبۇ ھەسەن مۇسىبەت خەۋىرىنى ئاڭلاپ، ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇۋېرىشكە بولمايدۇ، دەرھال قېچىش كېرەك، دىگەن يەرگە كەلدى. ئۇنىڭ ھەممە ئارزۇ - ئۇمىتلىرى يوققا چىقتى، ئالەم قاراڭغۇلاشتى.

ئەبۇ ھەسەن دەمەشقىتىن لالما ئىتتەك قاچتى. ئۇنىڭ چاكىرى خوجايىنىنىڭ ئەلپازى بۇزۇق، چاچقۇنلۇغىنى كۆرۈپ قورقىقىنىدىن غىڭ - پىڭ قىلماي جىم ماڭاتتى. ئۇلار باغ ئارىلاپ مېڭىپ، بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كەلدى. بۇلاقنىڭ ئەتراپى سۇڭارى كەتكەن ئالما، بىھى، ئۇرۇك قاتارلىق ياپ - يېشىل مىۋىزارلىق بولۇپ، قاپ - قاراڭغۇ سايە تاشلاپ تۇراتتى. بۇ چاغ دەل باھار پەسلى بولغاچقا، تۇرلۈك گۈل - چىچەكلەر خۇش پۇراق چېچىپ، قۇشلار سايرىشىپ تۇراتتى. تەبىئەت تولىمۇ چىرايلىق، كۆڭۈللۈك ئىدى. لېكىن ئۆز مەغلۇبىيىتىدىن مېڭىسى قېيىپ كەتكەن ئەبۇ ھەسەننىڭ كۆزىگە ھىچنىمە كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ خېچىرى سۇ بويىدا تۇرۇڭالغاندىن كېيىنلا، ئۇ ئېسىگە كەلدى. ئۇسساپ تەشنا بولۇپ كەتكەن خېچىر بوينىنى سوزۇپ ئېرىقتىكى سۇپ -

سۆزۈك سۈدىن گۈپۈلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدى. ئەبۇ ھەسەن كۈننىڭ خېلى كەچ بولۇپ قالغانلىغىنى، ئەتراپىتا ھېچكىمنىڭ يوقلۇغىنى كۆرۈپ، بىردەم ھاردۇق ئالماقچى بولدى - دە، خېچىردىن چۈشۈپ، خېچىرنى چاكىرغا قاراشقا بېرىپ، ئۆزى يالغۇز ئاستا مېڭىپ دەل - دەرەخلەر ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. باغۋەنلەر بۇنداق چاغدىمۇ بىرەر كىشىنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ قېلىشىنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەچكە، ئەبۇ ھەسەنگە دىققەت قىلمىدى.

ئەبۇ ھەسەن كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن نېرى بىر تۈپ ئۈرۈكنىڭ ئاستىدا ئولتۇردى. ئېگىلىپ تۇرغان ئۈرۈك شاخلىرىدا ئاسماق - ئاسماق ئۈرۈكلەر ساڭگىلىشىپ تۇراتتى. شامنىڭ شەرقىدىكى ئاھالىلەر بۇ يەرنىڭ ئۈرۈگى بىلەن پەخىرلىنەتتى. چۈنكى بۇ يەرنىڭ ئۈرۈگى داڭلىق ئىدى. ھەر يىلى باھاردا ئۈرۈك راسا مەي باغلىغاندا سەيلىچىلەر بۇ يەرگە توپ - توپ كېلىشىپ، مەنزىرە تاماشاسى قىلغاچ ئۈرۈككە تويۇپ كېتىشەتتى.

ھالبۇكى، ئەبۇ ھەسەن بۇلارغا قىلچە قىزىقمايتتى. پارلاق تەبىئەت ئۆتكەن - كەچكەن ئىشلارنى ئۇنىڭ ئېسىگە سالدى. شۇ چاغدىكى شانۇ - شەۋكەتلىك كۈنلىرىگە ھازىرقى ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى سېلىشتۇرۇپ، تېخىمۇ ھەسرەت چېكىپ ۋە روھى چۈشۈپ، چەكسىز قايغۇغا چۆمدى. ئۇ قۇشلارنىڭ سايرىشىپ، ئۇياق - بۇياقتا پەرۋاز قىلىشىپ، بىر - بىرىگە قانات قېقىشىپ ئويناشىۋاتقانلىغىنى سەزمەيتتى؛ ئۇنىڭ ئويىچە، ھەر قانداق قۇشتا مەغلۇبىيەتنىڭ ئازاۋى بولۇ مايدۇ، ئۇ تەبىئەتتىن ياشاش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان نەرسىنى تەلەپ قىلىشتىن ئارتۇقچە نەرسە تاما قىلمايدۇ، بۇ ناھايىتى چۈشىنىشلىك، لېكىن ئادەم ئۇنداق ئەمەس، ئادەمدە ئارزۇ - تەلەپ بولمىدۇ، پەقەت مېڭىپ جاپا - مۇشەققەتلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەندىلا، ئۆز ئارزۇ - تەلەپلىرىگە ئاندىن يېتەلەيدۇ. ئادەم

ئۆز نېسۋىسىدىن ئارتۇقچە نەرسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەر-قانداق زور تەۋەككۈلچىلىك قىلىشتىن يانمايدۇ.

ئەبۇ ھەسەن بىر پەس جىم بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى ئوتلۇققا چۈشكەن بىر ھاشارەت ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى. جىلۋىلىنىپ تۇرغان گۈزەل تەبىئەتنى ئۇ ئەمدىلا كۆردى. لېكىن ئۇ چوڭقۇر پېتىپ قالغان قارامۇغ ئازگال بۇ گۈزەل تەبىئەت ئىچىدە تېخىمۇ روشەن نامايەن بولۇپ تۇراتتى. ئۆتكەنكى ئىشلار كۆز ئالدىغا كېلىپ، گويا تۈمەنلىگەن ئوق كۆكرىگىنى تېشىپ ئۆتكەندەك بولدى - دە، تېخىمۇ غېرىپلىق، يېتىملىك باستى. بۇنداق ئەس كۈنگە قېلىشنى پۈتۈنلەي سەييدەنىڭ ئۇنىڭ نىكالىنىش تەلىۋىنى رەت قىلغانلىغىدىن كۆردى - دە، ئۇنىڭغا چىش - تىرنىغى بىلەن ئۆچ بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇيتتى. «ھۇ لەنەتى ئالۋاستى! — دەپ تىللىدى چاكىرى يوق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، — ئەگەر باشتىلا ئۇنى قولۇمدىن كېلەتتى، بىراق ئۇنداق قىلمىدىم، چۈنكى ئۆزەم تەختكە ئىگە بولالمايمۇ، باشقىلارنى تەييارغا ئىگە قىلىدىغان ئۇنداق پايدىسى يوق ئىشنى قىلمايمەن - دە! ھەممىدىن بەك ئەلەم قىلىدىغىنى سەييدەنىڭ ئەسلى - نەسەبىمىدىن گۇمانلىنىپ، مېنىڭ خەلىپە جەمەتىدىن ئىكەنلىگىمگە ئىشەنمىگەنلىگى بولدى. دېمىسىمۇ مەن ئۇلارنىڭ ئەۋلادى ئەمەس. ۋاھالەنكى، نەسەپ دېگەن قۇرۇق شان - شەۋكەتتىن بۆلەك نەرسە ئەمەس، ئوغۇل بالا دېگەن جىك ئىش قىلىش كېرەك. بىراق كىشىلەر نەسەپنى چوڭ بىلگەچكە، مەن بىر ئېسىلزادىنىڭ پۇشتى بولۇۋېلىشقا مەجبۇر بولدۇم. چۈنكى بۇ سەييدەنى قولغا كەلتۈرۈش ۋە تەختكە چىقىشنىڭ ئەپلىك يولى ئىدى. ئىشىم پاساتقا ئايلانغاندا، سەييدە ھاكاۋۇرلىشىپ ئۆزىگە

تەمەننا قويۇپ، غەرەزلىرىمنىڭ ھەممىسىنى يوققا چىقاردى.»

ئۇ تازا خىيال سۈرۈشتۈرگەندا، قۇرۇق ئوتنىڭ ئۈستىگە چۈشكەن بىر تال ئورۇك شالدۇر - شۇلدۇر ئاۋاز چىقاردى - دە، ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى. بۇ چاغدا، بالىلىق چاغلىرىدىكى دوستلىرىنى ئەسلىدى: «ھە، تاپتىم، راشىددىن، ئەمدى ساڭا ھاجىتتىم چۈشىدىغان ۋاقىت كەلدى، سەييىدە دېگەن پەسنىڭ ئەدىۋىنى بېرىشىمگە يارىدىم قىلىشىڭ كېرەك، ئۇمۇ ئازاپنىڭ تەمىنى تېتىپ باقسۇن» دېدى پىچىرلاپ. شۇنىڭ بىلەن خۇددى مەقسىدىگە يەتكەندەك غەم - قايغۇسى كۆتۈرىلىپ كۆڭلى ئېچىلىپ قالدى. ئەمدى قوسىغى ئاچقاندەك بولۇپ ئەتراپقا قارىدى، ئەتراپتا ھېچكىم يوق ئىدى. چاۋاك چېلىپ چاكىرىنى چاقىرىپ، يەيدىغان نەرسە تەييارلاشقا بۇيرۇدى، قوسىغىنى تويغۇزۇپ يولىنى داۋاملاشتۇرماقچى بولدى.

* * *

ئەمدى يەنە ئىمادىددىن ھەققىدىكى ھېكايىمىزگە كېلەيلى. بىز ئالدىنقى باپتا ئۇققىنىمىزدەك، ئىمادىددىن سەپەر ئۈستىدە پەرەڭلەر تەرىپىدىن جاسۇس دەپ تۇتۇۋېلىنىپ، بەيتۇلمۇقەددەسته تۇرمىگە تاشلاندى. تۇرمىدىكى جەريانىدا يۇقۇرىدا بىز ئېيتىپ ئۆتكەن جىرجىس بىلەن تونۇشۇپ قالدى. جىرجىس ھەرگىز ئۆزى ئېيتقاندەك خىرىستىيان بولماستىن، ئىسمائىلىيە پىرقىسىدىن بولۇپ، ئەسلى ئىسمى ئابدۇرەھىم ئىدى. ئۇ راشىددىن سىنان تاپشۇرغان ۋەزىپىنى يەنى بەيتۇلمۇقەددەسكە يوشۇرۇن كىرىپ، بۇ شەھەرنىڭ باشلىغى — پەرەڭلەر تەۋەلىگىدىكى ئەمۇرىنى ئۆلتۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئۆز ئىسمىنى ئۆزگەرتكەن ئىدى. جىرجىس تۇرمىگە چۈشۈپ، شۇ پۇر-

سەتتىن پايدىلىنىپ بەزى مەھبۇسلار بىلەن تونۇشۇپ، ئۆز ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىشقا شارائىت يارىتىش ئۈچۈن، قەستەن پەرەڭلەرنى ئازدۇرۇپ ئۆزىنى تۇرمىگە سولاتقان ئىدى.

ئابدۇرەھىم (جىرجىس) تۇرمىدە ئىمادىددىن بىلەن تونۇشتى، ئىمادىددىن ئۇنىڭغا يېقىپ قالغاچقا، ئۇ ئىمادىددىننى ئۆزىگە دوست تۇتۇپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىگىنى؛ تۇرمىگە چۈشۈش ئۈچۈن ئىشلەتكەن ھىيلىسىنى ھەمدە راشىددىن سىنانىنىڭ يولىورۇغى بىلەن بەيتۇلمۇقەددەسكە ۋەزىپە بىلەن كەلگەنلىگىنى ئەينەن ئېيتىپ بەردى.

ئىمادىددىن دوستىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ خوشاللىغىدىن قىن - قىنىغا پاتماي كەتتى. چۈنكى ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىسمائىلىيىلەرنىڭ بار يېرىنى ئۇقۇشماقچى بولۇپ يۈرەتتى. شۇڭا ناھايىتى خوشال بولۇپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن ئىسمائىلىيە پىرقىسىغا قاتنىشىدىغانلىغىنى بىلدۈردى. ئۇنىڭ مەقسىدى بۇ گۇرۇھقا سۇقۇنۇپ كىرىپ، راشىددىن سىنانىنى ئۆلتۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاش ئىدى. ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمنىڭ ئىشەنچىسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، ئۇنىڭ پىكرىنى قوبۇل قىلىپ ئۆز ئىسمىنى ئابدۇجاپپار دەپ ئۆزگەرتتى.

تۇرمىدىكى بىر كۈن بىر يىلدەك بىلىنەتتى. كۈنبويى قىلدىغان ئىشمۇ يوق ئىدى. مەھبۇسلار بىكارچىلىقتا زېرىكىپ پاراڭ سېلىشىپ ياكى ئۆز كۆڭلىنى ئۆزلىرى خوش قىلىشىپ كۈننى ئۆتكۈزۈشەتتى. بۇنداق چاغلاردا ئابدۇ رەھىم كۆپچىلىككە راشىددىن سىنانىنىڭ قانداق سېھرىگەرلىك قىلىدىغانلىغىنى، كېچىمچە كۆز بۇممای ئەتىكاپتا ئولتۇرىدىغانلىغىنى، كەلگۈسىگە بېشارەت بېرەلەيدىغانلىغىنى، قۇرام تاشلار بىلەن قانداق گەپلىشىدىغانلىغىنى، قانداق كارامەت كۆرسىتىدىغانلىغىنى قىزىق ھىكايە

قىلىپ بېرەتتى. ئابدۇرەھىم راشىددىن سىنانىنى تىلغا ئالغاندا، گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ، ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كېتەتتى.

ئابدۇرەھىم بىلەن ئىمادىددىن تۇرمىدە كېچە - كۈندۈز بىللە بولۇپ، بىر بىرى بىلەن دوست بولۇشتى. كېيىن ئابدۇرەھىم تۇرمە ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، تۇرمىدىن چىقتى. ئۇ ئۆزىنى خىرىستىيان دىگەچكە ۋە بۇ جايىنىڭ تىلىنى، ئۆرپ - ئادەتلىرىنى ئوبدان بىلگەچكە، بىرمۇنچە تىرىشچانلىق ئارقىسىدا قاھىرەگە بېرىپ، ئۇ يەردىكى ئۇيغۇرلار گۇرۇھىنىڭ ئاخبارات ئورگىنى بىلەن مەلۇمات ئالماشتۇرىدىغان پەرەڭ ئەلچىلەر ئۆمىگىنىڭ يول باشلىغۇچىسىلىقىغا تاللاندى. ئۇ، مېڭىش ئالدىدا تۇرمىگە كېلىپ ئىمادىددىن بىلەن خوشلاشتى ۋە ئىمادىددىنىڭ ئىسمائىلىيە پىرقىسىغا كىرىشى ئۈچۈن جان كۆيدۇرىدىغانلىغىغا ۋەدە بەردى. ئۇ ئىمادىددىنىڭ بۇ پىرقىغا كىرىشىنى بەكمۇ ئۈمىت قىلاتتى، چۈنكى ئۇلار ئىمادىددىنغا ئوخشاش بۇنداق باتۇر ئادەمىلەرگە مۇھتاج ئىدى.

مەلۇم ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئابدۇرەھىم ۋەزىپىسىنى تۈگىتىپ قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۇيغاق - بۇياقىقا قاتىرىشى ئارقىسىدا ئىمادىددىنمۇ تۇرمىدىن چىقتى. ئابدۇرەھىم ئىمادىددىنغا ئۆزىنىڭ قاھىرەگە قىلغان سەپىرىنى تونۇشتۇردى ھەمدە سالاھىددىنىڭ بارلىق سۇيىقەستچىلەرنى تۇتقانلىغىنى، پەقەت ئەبۇ ھەسەننىڭلا قېچىپ كەتكەنلىگىنى، تۇتۇلغان سۇيىقەستچىلەرنىڭ چاپراس تۈۋرۈكلەرگە مىخلانغانلىغىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ سالاھىددىنىڭ يازغان خېتىنى ئىمادىددىنغا تاپشۇرۇپ بەردى. سالاھىددىن خېتىدە ئىمادىددىنىڭ سادىقەتلىگى ۋە باتۇرلۇغىنى ماختىغان ئىدى.

ئابدۇرەھىم ئاندىن ئىمادىددىنغا ياقۇتەنىڭ خېتىنى ۋە ئۇنىڭغا ئەۋەتكەن ئۇنچە - مەرۋايىتىنى بەردى، سەيىدەنىڭ

ئەھۋالىنى ئوبرازلىق تەسۋىرلەپ بەردى. ئىمادىددىن ئۇ نەرسە-لەرنى مىننەتدارلىق بىلەن ئالدى ۋە ئۇنچە - مەرۋايىتتىنىڭ بىر قىسمىنى ئابدۇرەھىمگە ھەدىيە قىلدى.

ئىمادىددىن ياقۇتەنىڭ خېتىنى دەرھال ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدى. خەت مۇنداق يېزىلغان ئىدى:

«ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئىمادىددىن: دوستۇڭدىن خەۋىرىڭنى ئۇقتۇق. تۇرمىدە بولساڭمۇ، سادىق دوستۇڭنىڭ غەمخورلۇق قىلىپ تۇرغىنىنى ئۇقۇپ كۆڭلىمىز كۆپ ئەمىن تاپتى. ئەمدى ساڭا ئېيتسام، مەلىكە سەييىدەم بەرجىۋان قەسىرىگە كۆچۈپ كىردى، ئۇ سالاھىددىن سۇلتاننىڭ ھۆرمىتىگە ۋە چەكسىز غەم-خورلۇغىغا ئېرىشتى. مەن خوشاللىق بىلەن ساڭا خەۋەر قىلمەن-كى، سۇلتان سەييىدەنى ھەمشىرەم دىدى، ئۇلار بىر بىرىنى ئاچا - ئۇكا دېيىشىدۇ. سۇلتانىمىز سېنى ماڭىتاپ ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ. ئۇ مەلىكەم بىلەن ئىككىلارنىڭ بەخت - سائادەتلىك، كۆڭۈللۈك بولۇشۇڭلارنى تىلەيدۇ.

شۇنداقتىمۇ، سەييىدە مەلىكەم ھېلىمۇ سەندىن ئەنسىرىمەكته. دوستۇڭدىن سېنىڭ پات - ئارىدا تۇرمىدىن چىقىدىغانلىغىڭنى ئۇقتۇق. بىز ئاشۇ كۈننىڭ بالدۇرراق يېتىپ كېلىشىنى كۈتمەكتىمىز. ئەھۋالىڭدىن بىزنى داۋاملىق خەۋەرلەندۈرۈپ تۇرساڭ، سەندىن كۆپ مىننەتدار بولاتتۇق، خۇدا ئامان قىلسۇن!»

ئىمادىددىن خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ يۈرىگى يېڭىدىن سۇ ئىچكەندەك بولدى، ئۇ يۈرۈن مۇنداق ھەسسىياتتا بولۇپ باقمىغان ئىدى. چۈنكى مۇشۇ سائەتكىچە، ئۇنىڭ پىكرى - خىيالى سەييىدەدە بولۇپ، تۇرلۇك غەم - ئەندىشىلەرگە پېتىپ كەلگەن ئىدى. ئۇ سالاھىددىننىڭ سەييىدەگە نىكالىنىش تەل-ۋىنى قويغانلىغىنى بىلگەچكە، قانداق قىلىشىنى بىلمەي بېشى قېتىپ تەقدىرگە بويۇن قىسىپ تۇرغان ئىدى. ئۇ ياقۇتەنىڭ

خېتىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، سالاھىددىننىڭ سەييىدە بىلەن توي قىلىش نىيىتىنىڭ يوقلۇغىنى بىلدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، خەتتىن سەييىدەنىڭ ئۇنىڭغا بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى چىقىپ تۇراتتى. ئەمدى ئۇ سەييىدەنىڭ ئۆزىگە تەئەللۇق ئىكەنلىگىنى ھېس قىلدى ـ دە، گويا ئۇزۇندىن بۇيان يىغىلىپ قالغان مۇھەببەت ئوتى بۇگۈن بىراقلا ئېتىلىپ چىققاندەك، قەلبىدە لاۋۇلداپ كۆيۈشكە باشلىدى. ئۇ قەيەرگە بارسا، سەييىدەنىڭ شەكلى ـ سىمى كۆز ئالدىدىن نېرى كەتمەيدىغان بولۇپ قالدى، ئۆتكەنكى ئىشلار بىر ـ بىرلەپ كۆز ئالدىدا نامايەن بولۇشقا باشلىدى. ئۇ خۇددى ھازىرقىدەك ئېسىدە تۇرغان ئاشۇ كۈنى ئاخشامدىكى مەنزىرىنى ئەسلەيتتى: سەييىدە ئىشىك يېنىدا تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشقاندا، ئۇ سەييىدەنىڭ ئايرىلىشقا كۆزى قىيماي ۋاتقان ھېسسىياتىنى چۈشەنمىگەن؛ ئۇ يەنە ئاشۇ بىر تۇتام سېرىق چاچنى ئەسلىدى، بۇ چاچنى سۇلتان نۇرىددىندىن سوراپ ئېلىشقا قانداق جۈرئەت قىلغانلىغىنى، نۇرىددىننىڭ قانداق ماقۇل بولغانلىغىنى، بۇ چاچنىڭ ئىگىسى بىلەن قانداق ئۇچراشقانلىغىنى ۋە جىددى پەيتتە ئۇنى قانداق قۇتۇلدۇرۇۋالغانلىغىنى، ئىشىنىڭ مۇشۇنداق قاملىشىپ كېلىشىنى تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇپ بەرگەنلىگىنى ئەسلىدى. ئۇ، ئەگەر ۋەزىپىنى ئەلىبىلىنىڭ ئورۇنلاپ، زەپەر بىلەن قايتسا، ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك بولۇپ، بەختلىك بولىدىغانلىغىنى تەسەۋۋۇر قىلاتتى.

بەخت ھەققىدە ھەر خىل قاراشلار بار: بەزىلەر پۇل بولسا، بەخت دېگەن شۇ دەيدۇ؛ بەزىلەر نام ـ ئاتاقنىڭ ئۆزى بەخت دەيدۇ؛ بەزىلەر سالامەتلىكنىڭ ئۆزى بەخت دەيدۇ. دېمەك، بەختكە ھەر كىم ھەر خىل قارايدۇ. ۋاھالەنكى، بىر بىرىنى ياخشى كۆرىدىغان ئاشنالار بەختىنىڭ ئاشىق ـ مەشۇق ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتتە ئىكەنلىگىنى چوڭقۇر بىلىدۇ: ئاشىق ـ مەشۇق

نىڭ بىر بىرىنى كۆتۈۋاتقان ۋە بىر بىرىگە تۆت كۆز بىلەن تەقەززا بولۇپ تۇرۇۋاتقان چاغدىكى مۇھەببەت خىيالىدىكى پۈتۈنلەي بەختكە تولىدۇ؛ ئەنسىرىگەندىكى غەم - قايغۇمۇ بەخت بېغىشلايدۇ؛ كۆرۈشكەندە قىلىشقان يۇمشاق، لەتاپەتلىك گەپلىرىدىمۇ بەخت يېغىپ تۇرىدۇ؛ ئايرىلىشقان چاغدىكى ۋەدە - قەسەملەرمۇ بەخت بىلەن يۇغۇرۇلىدۇ. ھەرقانداق ئەھۋالدا، مەيلى بىر يەردە بولسۇن ۋە باشقا - باشقا جايدا بولسۇن، ئۇلارنىڭ قەلبى مەڭگۈ بىر بىرىگە باغلانغان بولىدۇ، مەيلى غېنى، مەيلى پېقىر بولسۇن، قەلبى ئۆزگەرمەيدۇ؛ ھەرقانداق شارائىتتا مۇھەببەتنىڭ بەختىدىن بەھرىمەن بولىدۇ.

ئىمادىددىن خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدا زادى بولۇپ باقمىغان بىر ھىسسىيات پەيدا بولدى - دە، دەرھال قاھىرەگە قارىپ چاپقۇسى كېلىپ كەتتى. بۇ چاغدا، ئىمادىددىننىڭ قېشىدا تۇرغان ئابدۇرەھىم دوستىنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى دىققەت بىلەن كۆزەتمەكتە ئىدى. ئۇ ھىلىقى خەتتە ئىمادىددىننىڭ ئۆز پىلانىنى ئۆزگەرتىشكە سەۋەپ بولىدىغان بىرەر ئەندىشىلىك گەپ - سۆز بولمىغىيدى دەپ ئەنسىرەيتتى. چۈنكى ئۇ ئىمادىددىننى ئىسمائىلىيە پىرقىسىغا ئەكىرىشنى بەكمۇ ئۈمىت قىلاتتى. بۇ چاغدا ئىمادىددىن دوستىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلىغىنى دەرھال ئېسىگە ئالدى - دە، ئۇنىڭغا:

— ئاھ! دوستۇم، خۇدا خەيرى قىلسۇن، ياردىمىڭگە كۆپ رەھمەت، — دىدى.

— بۇ مېنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك پەرزىم، رەھمەت ئېيتقۇچىلىگى يوق. بىراق، بۇندىن كېيىن مېنىڭمۇ ساڭا ھاجىتىم چۈشسە، رەت قىلماسسەن دەپ ئويلايمەن!

— خىزمىتىڭگە بېشىم بىلەن تەييارمەن، — دەۋەتتى ئىمادىددىن مەرتلىگى تۇتۇپ كېتىپ، لېكىن بۇ گەپنى ئاغزىدىن

(چىقىرىپ بولۇپ، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر قېتىدا سەل ئەندىشە پەيدا بولدى. چۈنكى ئۇ ئۆز ھاياتىنىڭ ھازىردىن باشلاپ ئۆزگىلا تەئەللۇق ئەھمىيىتى ھىس قىلغان ئىدى. ئۇ كەلگۈسىدە ئۆز سۆيگىنى بىلەن جەم بولۇپ، خۇدا نېسىپ قىلغان مۇھەببەت لەززىتىدىن تەڭ بەھرىمەن بولۇش ئۈچۈن بۇ دۇنيادا ھايات تۇرۇشنى تولىمۇ خالايتتى.

بىراق ئابدۇرەھىم ئۇنىڭ بۇ ئىپادىسىدىن ئىنتايىن مەمنۇن بولدى ۋە مۇنداق دېدى:

ـ سەن ئۆزەڭنى پىدا قىلىشقا تېخىمۇ ئەرزىيدىغان بىر كىشىنى كۆرسەن، ئۇ كىشى بىزنىڭ ئىمامىمىز ھەم مەۋلانىمىز شەيخ راشىددىن سىنان بولىدۇ. بىز ھەممىمىز ئۇنىڭغا ئۆزىمىزنى پىدا قىلىشقا رازىمىز. سەن بىزنىڭ بىر ئەزايىمىز بولغاندا، سەنمۇ مۇشۇنداق ئويغا كېلىسەن.

ـ ئەمما مەن سىلەرنىڭ پىرقىڭلارغا قانداق قىلسام كىرەلەيمەن؟ ـ دېدى ئىمادىددىن كۆلۈپ، ـ بۇنىڭ ئۈچۈن سەن كۆپرەك ياردەم قىلىپ يول كۆرسەتسەڭ بولىدۇ.

ـ بۇ ئاسان، ـ دېدى ئابدۇرەھىم خوشال بولغان ھالدا، ـ مەن سېنى شەيخ دۇبۇسقا تونۇشتۇرۇپ بىر پارچە خەت يېزىپ بېرەي. ئۇ بىزنىڭ نائىب شەيخىمىز. ئۇ بىزنىڭ چوڭ شەيخىمىز بىلەن بىللە مىسىرنىڭ قەلئەسىدە تۇرىدۇ. بۇ قەلئە ھەلەپتىكى سىماق تېغىدا. خالىساڭ، بۈگۈنلا يولغا چىقساڭ بولىدۇ. يولنى بىلەمسەن؟

ـ ئۇيدان بىلىمەن، مەن شۇ يەردە ئوقۇغان.

ئابدۇرەھىم قەغەز ئېلىپ، شەيخ دۇبۇسقا قارىتىپ بىر پارچە خەت يېزىپ ئىمادىددىنغا بەردى. ئىمادىددىن ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتى ـ دە، ئېتىغا مىنىپ سىماق تېغىغا قاراپ يول ئالدى. بۇ تاغ ھەلەپ رايونىدىكى چوڭ تاغ بولۇپ، بۇ

تاغنىڭ نەچچە چاقىرىملىق دائىرىسىدىكى بىرمۇنچە شەھەر - بازار، يېزا ۋە قەلئەلەر ئىسمائىلىيىلەرگە قارايتتى. بۇ يەردە مۇدلىك دەرەخلەر ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئۆرۈگى بەكمۇ داڭلىق ئىدى. بۇ يەردىن يەنە پاختا، كۈنجۈت كۆپ چىقاتتى.

سماق تېغى ئىسمائىلىيىلەرنىڭ بىرمۇنچە قەلئەلىرى بىلەن مەشھۇر ئىدى. بۇ قەلئەلەر قاتاردا مىسىياق، كەھىق، ئۇللەيقە ۋە مەرقەپ قەلئەلىرى ھەممىسىدىن داڭلىق ئىدى. ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ باش مەھكىمىسى مۇشۇ يەردە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىمامى راشىددىن سىنان مىسياق قەلئەسىدە تۇراتتى.

* * *

مىسياق قەلئەسى مىسياق تېغىنىڭ ئۈستىدە بولۇپ، بۇ كۆككە تاقىشىپ تۇرىدىغان ئىگىز تاغ ئىدى. بۇ تاغنىڭ شەرق ۋە غەرپ تەرىپى كەڭ كەتكەن سازلىق، شىمالىي ئايىغى چوخ چىيىپ تۇرغان چوققىلار ئىدى؛ ئوتتۇرىدىكى ئاساسىي چوققىدا مۇستەھكەم بىر قەلئە بولۇپ، ئىسمائىلىيە پىرقىسى كاتتىۋاش لىرىنىڭ ئۆي - سارايلىرى مۇشۇ يەردە ئىدى. بۇ قەلئە قۇرام تاشلار ئۈستىگە سېلىنغان، ئەتراپى تىك ھاڭ بولۇپ، ئۈستىگە چىققىلى، قەلئەنى ئالغىلى بولمايتتى. قەلئەدىن قارىغاندا، ئۇ چەت - بۇ چەت سازلىق ئالقاندىكىدەك كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. سازلىقنى بىر جىلغا كېسىپ ئۆتەتتى، جىلغىدا بىر پارچە بۇغدايلىق بار ئىدى. بۇ ئىگىز تاغدىن سەل نېرىدا بىر كىچىك بازار بولۇپ، بۇ يەردە بىرمۇنچە ئاھالىنىڭ ئۆي - ماكانلىرى بار ئىدى.

قەلئە قېلىن سېپىل بىلەن ئورالغان، سېپىلنىڭ بىرلا ئەگمە دەرۋازىسى بولۇپ، ئۇ بىردىن - بىر چىقىش ئېغىزى

ئىدى. قەلئەگە كىرىش توغرا كەلسە، مۇشۇ ئەگمە دەرۋازىدىن كىرىپ قەلئەنىڭ ئۈستىگە چىققىلى بولاتتى. قەلئەنىڭ ئارقىسىدا ۋە يۇقۇرى تەرىپىدە بىر قىسىم ئۆي جايلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرام تاشلار بىلەن قوپۇرۇلغان ئىدى. سېپىل ئۈستىدە ناھايىتى چوڭ قاراۋۇلخانىلار بولۇپ، قاراۋۇللار قەلئەنى مۇھاپىزەت قىلاتتى. ئەگەر دۈشمەن كېلىپ قالسا، قاراۋۇللار ئوقيا، تاش ئېتىپ دۈشمەننى يېڭەتتى. بۇ قەلئە شۇنداق مۇستەھكەم ئىدىكى، ھۇجۇم قىلىپ كەلگەن ھەرقانداق كۈچلۈك قوشۇنمۇ قەلئەنى ئالالمايى ھەسرەت چېكەتتى.

ئىمادىددىن ئېتىغا مىنىپ بەيتۇلمۇقەددەستىن چىقتى. ئۇ سماق تېغىغا باردىغان بىرنەچچە يولنى بىلىسمۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ بالىلىق دەۋرىنى ئۆتكۈزگەن دەمەشق ئارقىلىق مېڭىپ، مۇشۇ پۇرسەتتە دەمەشق شەھرىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى باغۇ ـ بوستانلارنى تاماشا قىلىپ ئۆتمەكچى بولدى. ئىمادىددىن بىرنەچچە كۈندىن كېيىن دەمەشققە يېتىپ كەلدى. ئۇ ئەبۇ ھەسەندىن ئىككى كۈن بۇرۇن كەلگەن ئىدى. ئىمادىددىن بىلىدىغانلار تونۇپ قالمىسۇن دەپ، باشقىچە ياساندى. شەھەرنى تاماشا قىلىۋاتقاندا، مەشق مەيدانىدىن قايتىپ كېلىۋاتقان سۇلتان نۇرىددىننى كۆرۈپ قالدى. سۇلتان مۇھاپىزەتچىلىرىنىڭ ھىمايىسىدە ئاتلىق كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ روھلۇق، ساغلام، تەمتەل لىگىنى كۆرۈپ، ئىمادىددىن خوشال بولدى. ئۇ نۇرىددىن بىلەن سالاھىددىننىڭ ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت بارلىغىنى بىلەتتى. لېكىن ئۇنىڭ يۈرىگى يەنىلا ئۆز خوجىسى سالاھىددىنغا تەلپۈنەتتى ۋە ئۇنىڭ غەلبە قىلىشىنى ئارزۇ قىلاتتى.

ئىمادىددىن دەمەشقتە تاماشا قىلغاندىن كېيىن، غۇتە بوستانلىغىغا① كەلدى ـــ ئىككى كۈندىن كېيىن ئەبۇ ھەسەن

① غۇتە ـــ دەمەشق شەھرىگە يېقىن بوستانلىق. «رامىزانىڭ ئون يەتتىسى» دە، قەتام دېگەن قىزنى بىلال بوغۇزلىۋەتكەن جاي، ـــ تەرجىمان.

مۇشۇ بەردىن ئۆتۈشى مۇمكىن ــ ئىمادىددىن شۇ كۈنى كەچتە دەمەشق شەھىرىنىڭ يېنىدىكى بىر يېزىدا قوندى. ئەتىسى يەنىلا سىماق تېغىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ ئەنە شۇنداق سەھەردە يولغا چىقىپ، كەچتە قونۇپ مېڭىپ ئىككى كۈندىن كېيىن مىسىياق تېغىنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ شۇ كۈنى كەچقۇرۇن تاققا چىقىسىمۇ بولاتتى، لېكىن ئەتىسى سەھەردە چىقىشنى لايىق كۆردى.

ئەتىسى سەھەردە ئىمادىددىن ئاتلىق ئالاھەزەل ئىككى سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن، يىراقتىن مىسياق تېغى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. تاغ ئۈستىدىكى قەلئە بۇلۇتقا تاقاشقان ھالدا ھەيۋەتلىك، سۇرلۇك كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئىمادىددىن: بۇ قەلئەگە چىقىش ئاسماندىكى سانى تۆتۈشتىنمۇ تەستەك قىلىپ تۇرىدۇ، دەپ ئويلىدى. ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ، ئاتنى يېتىلەپ پىيادە ماڭدى. شۇ چاغدا ئۇدۇلدىن بىر بوۋاي چىقىپ قالدى. ئۇ ئىمادىددىندىن مەن قىلىشىپ بەرگۈدەك بىرەر ئىش - پىشكەز بارمۇ دەپ سورىدى. ئىمادىددىن بۇ بوۋاينى ئىسمائىلىيلەرنىڭ ئاقساقاللىرىدىن بىرى بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. چۈنكى بۇ پىرقەنىڭ باشلىقلىرىنىڭ ئىنتايىن يامان، ۋەھشى ئىكەنلىگى ھەممىگە مەلۇم ئىدى. كىشىلەر ئۇلارنىڭ مىسىر، شاملارغا ئەسكەرلىرىنى ھەيدەپ ئاپىرىپ، ئۇ يەردىكى ئەسكەرلەر بىلەن ئۇرۇش - چېپىشقا سالىدىغانلىغىنى كۆرۈپ تۇراتتى. راشىددىن سىنان توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر تېخىمۇ سىرلىق ئىدى. كىشىلەر ئۇنى شەيخۇل جەبەلە يەنى تاغ ئاقساقلى دەپ ئاتىشاتتى. ئۇنىڭ ئىسمى ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ بۇۋىسى ھەسەن ئىبنى سەببا بىلەن تەڭ تۇراتتى. كىشىلەر راشىددىن سىنانىنى كارامەت كۆرسىتىدۇ دەپ ئىشىنەتتى. غەيرى، قورقۇنچلۇق ئىشلار بولسا ھەتتا يامغۇر يېغىش، ھاۋا گۈلدۈرلەش. چاقماق چىقىشتەك تەسىرلەت ھادىسىلىرىنىمۇ ئۇنىڭ كارامىتى دېيىشەتتى. ئۇ گويا ئۆز دۇشمەنلىرىنى تىترىتىدىغان،

مۇرتلىرىنى ئىتائەتمەن قىلىدىغان بۇتقا ئوخشاپ قالغان ئىدى.

بايىقى بوۋاي كەلگەندە، ئىمادىددىن ئۇنىڭدىن ئىسمائىلنىيە پىرقىسىنىڭ ئىمامىنىڭ قەيەردە تۇرىدىغانلىقىنى سورىدى.

بوۋاي چۆچۈگەن هالدا ئۇنىڭ باش - ئايىغىغا سەپسېلىپ چىقىپ:

— تەقسىر، ياقا يۇرتلۇق ئوخشىمامسىز؟ — دەپ سورىدى.

— هەئە، مەن باشقا يەرلىك، — دىدى ئىمادىددىن.

— سىزنى بۇ يەرگە قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟ ئىمامنى ئىزلەپ نىمە قىلىسىز؟

— نائىپ ئىمام دۇبۇسقا خەت ئېلىپ كەلگەن ئىدىم.

— هە، دۇبۇسنى دەمسىز!؟ مەن تېخى راشىددىن شەيخ ئاخۇنۇم بىلەن كۆرۈشەمدىكى دەپتىمەن، ئۇ كىشى بىلەن كۆرۈشۈش ئاسان ئەمەس.

— ئۇنداق بولسا، دۇبۇس شەيخ ئاخۇنۇم بىلەن كۆرۈشسەم بولامدۇ؟

— بۇنىڭغا بىرنىمە دېيەلمەيمەن. ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭىز، خەتنى ماڭا بېرىڭ، مەن خەتنى ئۇنىڭ خىزمەتچىلىرى ئارقىلىق يەتكۈزۈپ بېرەي. سىز مۇشۇ يەردە جاۋابىنى كۈتۈپ تۇرۇڭ.

ئىمادىددىن خەتنى ئۇنىڭغا بەردى. بوۋاي خەتنى ئېلىپ تاغ تەرەپكە كەتتى.

ئىمادىددىن تۇرغان يېرىدە تۇرۇۋەردى. ئۇ ئاتنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ ئەتراپقا كۆز سالدى: ئەتراپ كەڭ كەتكەن تۈزلەڭلىك بولۇپ، ئوتتۇرىدا ئىگىز بىر تاغ، تاغ ئۈستىدە مىسىياق قەلئەسى تۇراتتى. ئىمادىددىن قەلئەنىڭ سىپىلىگە ۋە قاراۋۇلخانىلارغا زەڭ سېلىپ قارىدى، لېكىن قانچە قارىمۇ تاقىقا چىققىلى بولمىدىغان يولنى پەرق ئېتەلمەي، قەلئەدىكىلەر ئۇ يەرگە ئۇچۇپ چىققان

ممكنه؟ دەپ ئويلىدى ـ دە، ئختيارسز ئەندىشە قىلدى ۋە راشىددىننى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىشنى ئاسمانغا چىقىشتىنمۇ تەس ھېس قىلدى. لېكىن بۇ ئۇنىڭ قىزىقىشىنى كۈچەيتىپ، بۇ ئادەمنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلىپ چىقىش نىيىتىگە كەلدى. ئۇ، يا بۇ ئادەمنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش، ياكى ئۇنى سالاھىددىن بىلەن ئەپلەشتۈرۈش ئۈستىدە ئويلىنىشقا باشلىدى.

* * *

بىر پەستىن كېيىن ھىلىقى بوۋاي قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن چاكارچە كىيىنگەن، تاقىر باش، يالىڭاياق، مەيدىسى ئوچۇق بىر يىگىت كەلدى. يىگىتنىڭ تۇرقى بەئەينى ئالۋاستىغا ئوخشايتتى.

يىگىت ئىمادىددىننىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭغا سالام قىلدى، ئاندىن نېمىشقا كەلگەنلىكىنى سورىدى.

ـ مەن دۇبۇس شەيخ ئاخۇنۇم بىلەن كۆرۈشەتتىم، ـ دىدى ئىمادىددىن.

ـ بۇ سەن ئېلىپ كەلگەن خەتمۇ؟ ـ يىگىت قولىدىكى خەتنى كۆرسىتىپ سورىدى، ـ ئىسمىڭ نىمە؟

ـ ئابدۇجاپپار.

ـ مەن بىلەن ماڭ! ـ دىدى يىگىت بۇيرۇق قىلىپ.

ئىمادىددىن ئېتىنى يېتىلەپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. يىگىت ئالدىدا يول باشلاپ ماڭاتتى، ئۇ خۇددى يىرتقۇچ ھايۋانغا ئوخشاش ئەلپازى يامان ھالدا پات ـ پات ئىمادىددىنىڭ باش ـ ئايىغىغا سەپسېلىپ قويىاتتى. ئىمادىددىن ئۇنىڭ قارىشىدىن تېڭىرقاپ قالدى. ھىلىمۇ ياخشى ئىمادىددىن يۈرەكلىك يىگىت بولغىنى، ناۋادا توخۇ يۈرەكلەردىن بولىدىغان بولسا،

بەلكى قورقۇپ ئۆزىنى يوقتىمپ قويغان بولاتتى.

ئۇلار بىر دەمدىلا تاغ باغرىغا كەلدى. يىگىت ئىمادىددىنغا ئېتىنى قالدۇرۇپ قويۇشنى ئېيتتى. ئىمادىددىن سەل ئىككىلىنىپ قالدى.

— ئېتىڭنى مۇشۇ يەردە قالدۇرۇپ قوي، بولمىسا، نەدىن كەلگەن بولساڭ، شۇ يەرگە كەت! — دىدى ئۇ قىستىغان هالدا.

ئىمادىددىن كۆندى. ئۇلار يىلان باغرى تاغ يولىنى بويلاپ يۇقۇرىلاپ ماڭدى. يولنىڭ بەزى يەرلىرىدە غەلىتە تاشلار چوخچىيىپ تۇراتتى؛ بەزى يەرلىرىنىڭ تاشلىرىدىن پەلەمپەي چىقىرىلغان، يول ئوڭغۇل - دوڭغۇل بولۇپ مېڭىش ناهايىتى قىيىن ئىدى. لېكىن يول باشلاپ مېڭىۋاتقان يىگىت تاغ يولى ۋىسىدەك تاشتىن - تاشقا ناهايىتى ئەپلىك سەكرەپ يېنىك ۋە ئېز ماڭاتتى. ئىمادىددىنمۇ بوش كەلمەي، تاشتىن - تاشقا يامىشىپ ئۇنىڭغا سوڭدىشىپ ماڭدى.

ئىككىيلەن ئەگىر - توقاي تاغ يولىدا بىر هازا ماڭغاندىن كېيىن قورغان دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، يول باشلىغان يىگىت توختاپ، ئىمادىددىنغا توختاشنى ئىشارەت قىلدى ۋە دەرۋازىغا بېرىپ شەرتلىك بەلگە بويىچە دەرۋازىنى قاقتى. پۇختا ياسالغان دەرۋازا قاتتىق غىچىرلاپ ئېچىلدى. يىگىت ئىمادىددىننى سىرتتا قالدۇرۇپ كىرىپ كەتتى. ئىمادىددىن خۇددى چۆيۈندە قۇيغاندەك سېلىنغان بۇ قەلئەنىڭ ئۆيىق - بۇياقلىرىغا كۆز سالدى. لېكىن ئۇ قېلىن سېپىل ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدىكى قاراۋۇلخانىدىن باشقا هىچنىمىنى كۆرمىدى. قاراۋۇلخانىنىڭ كىچىك كۈنگۈرىسىدىن قاراۋۇلنىڭ ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرگەنلىگى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بىر هازادىن كېيىن، قەلئە دەرۋازىسىدىن بىر كىشى چىقىپ، سەل مۇلايىم مۇئامىلە بىلەن ئىمادىددىننى قەلئەگە

تەكلىپ قىلدى. ئۇلار ئەگمە دەرۋازىدىن ئۆتۈپ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان، ئۈستى يېپىق ئەگرى - بۈگرى كوچىغا كىردى. تورۇسى ئەگمە ياسالغان، يولىغا تاش ياتقۇزۇلغان بۇ كوچىنىڭ ئىككى ياقىسىدا نەيزە، قىلىچ تۇتقان ياساۋۇللار قاتۇرۇپ قويىغانىدەك مىدىر - سىدىر قىلماي تىك تۇرۇشاتتى. بۇ يەردىكى ھەيۋىدىن ئادەمنى سۇر باساتتى. قەيسەر تەبىئەتلىك باتۇر يىگىت ئىمادىددىن پەسەنت قىلماي مەردانە قەدەم تاشلاپ مېڭىۋەردى.

ئۇلار كوچىدا بىردەم ماڭغاندىن كېيىن، بىر ئايۋانغا چىقتى. ئايۋاننىڭ تۆت تەرىپىدە بىرنەچچە ئىشىك بولۇپ، ھەممىسى مەھكەم تاقاقلىق ئىدى. باشلاپ كىرگەن يىگىت ئىمادىددىننى بىر ئىشىكنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ، ئىشىكنى بىرنەچچىنى چېكىۋىدى، ئىشىك ئېچىلدى. ئۇ تونۇشتۇرۇش خېتىنى ئىمادىددىنغا قايتۇرۇپ بېرىپ، ئۇنى ئىچكىرىگە كىرىشكە ئىشارەت قىلىپ قويۇپ، ئۆزى كېتىپ قالدى. ئىمادىددىن ئىشىكتىن كىرىپ، ئۇدۇلدا بىر ئۆينى كۆردى. بۇ ئۆينىڭ ئىشىگى يېنىدا تۇرغان ياساۋۇللار قوللىرىدىكى نەيزىنىڭ ئۇچى بىلەن ئىمادىددىننى ئىچكىرىگە كىرىشكە ئىما قىلدى. ئىمادىددىن ئۆيگە كىرىپ توختىدى ۋە ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى: ئۆي كەڭ - كۇشادە، يەرگە گىلەم سېلىنغان؛ تۆت تامغا ھەرخىل قورال - ياراقلار ئېسىلغان؛ تام تۈۋىگە كويزا، كىشەن قاتارلىق جازا قوراللىرى قويۇلغان؛ تامنى بويلاپ تاشتىن يۇنۇپ ياسالغان ئورۇندۇقلار قاتار تىزىپ قويۇلغان، ھەممىسىنىڭ ئۈستىگە ئېيىق، شىر تېرىلىرى سېلىنغان ئىدى. ئۆينىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىكى تاش ئورۇندۇقنىڭ بىر ئۇچىدا شەيخ دۇبۇس يالغۇز ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى كەڭ يەڭلىك پەرىجىسى پۈتۈن بەدىنىنى يېپىپ تۇراتتى. ئۇ بېشىغا يوغان يېشىل سەللە يۆگىگەن ئىدى. ئىمادىددىن ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېگىلىپ سالام قىلدى ۋە:

— جاناپلىرى دۇبۇس شەيخ ئاخۇنۇم بولسىلىرى كېرەك، — دىدى.

شەيخ «ھەئە» دەپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى ۋە يېقىنراق كېلىپ تونۇشتۇرۇش خېتىنى كۆرسىتىشنى ئېيتتى. ئىمادىددىن خەتنى ئۇنىڭغا سۇندى. شەيخ خەتنى ئالدى ۋە ئېچىپ ئوقۇدى. خەتنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن سالماقلىق بىلەن:

— ئوغلىمىز ئابدۇرەھىم سېنى ناھايىتى ئوبدان تونۇشتۇرۇپتۇ، ئابدۇجاپپار، ئولتۇر، — دەپ ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلدى.

ئىمادىددىن ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇ تاش ئورۇندۇقنىڭ يەنە بىر ئۇچىدا ئولتۇرۇپ جىم تۇردى.

— ئابدۇرەھىم خېتىدە سېنىڭ پىرقىمىزغا كىرىشنى خالايدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ، — دىدى دۇبۇس.

— شۇنداق، خەلىپەم، مېنىڭ كىرىشىمگە بولارمۇ؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ. لېكىن بۇنىڭ شەرتى بار، — دىدى شەيخ بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن.

— خەلىپەم، قانداق شەرت ئۇ؟

— ئابدۇجاپپار، شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى، ھەممىدىن ئال ۋال نىيىتىڭ پاك، مۇددىئايىڭ توغرا بولۇشى، ئەمرى - پەرمانغا بوي سۇنىدىغان بولۇشۇڭ كېرەك. مۇشۇ تەلەپلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالامسەن؟

— چىقىمەن.

— ساڭا ئەسكەرتىپ قويايكى، سەن ئۆزەڭنى ئالدىماسلىغىڭ كېرەك. مەن نىيىتىڭنىڭ قانداقلىغىنى بىلمىسەممۇ، لېكىن خوجىمىز ئىمام شەيخ ھەزرەتلىرىنى ھەرگىز ئالدىيالمايسەن. ئۇ زات كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدىكى سىرىنى بىلۇۋېلىشقا شۇنداق كامىل كى، كۆزۈڭنىڭ ئىچىگە بىر قاراپلا كۆڭلۈڭدە نىمە ئالىلىق بارلىغىنى، نىيىتىڭنىڭ ياخشى - ياماناللىغىنى بىلىۋالىدۇ. ناۋادا يۈ-

رىگىنىڭ پوكۇلدايدىغان يېرىنىڭ بولسا، كېيىن ئۆز بېشىگىنا بالا تېپىۋېلىپ، بىكاردىن - بىكارغا ئۆزۈگىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگەچە، پىرقىمىزغا كىرىشتىن يالتايساڭمۇ كېچىكمەيسەن، — دىدى شەيخ ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ، — سېنى تونۇشتۇرغان يىگىتىمىز بۇ خېتىدە سېنىڭ باتۇرلۇغۇڭنى ۋە دوستانىلىغىڭنى ناھايىتى ماختىغانلىغى ئۈچۈن ساڭا گەپنى ئوچۇق ئېيتىپ قويدۇم. ئەمدى ئۆز گېپىمىزگە كەلسەك، ئەگەر سەن ئىلتىماتقا مۇشەررەپ بولۇپ، بىزنىڭ پىرقىمىزغا قاتناشساڭ ھەمدە ئىشەنچىگە ئىگە بولساڭ، بۇ دۇنيالىغىڭ ھەم ئۇ دۇنيالىغىڭ ئۈچۈن شاپائەتكە ئېرىشكەن بولىسەن. مەن ساڭا بىر كۈن مۆھلەت بېرەي، يۈرىگىڭگە قولۇڭنى سېلىپ بېقىپ، ئاخىرقى قارارىڭنى ماڭا ئېيتقىن.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئىمادىددىن ئىككىلىنىپ قالدى. چۈنكى ئۇ راشىددىن سىنانىڭ كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدىكىنى راست بىلىۋالىدىغان كارامىتى بار دەپ ئىشىنەتتى. لېكىن ئۇ ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن قەتئىلىك بىلەن:

— مەن بىر قارارغا كېلىپ بولغان. شۇنداق بولسىمۇ بۈيرۇقلىرىغا ئىتائەت قىلىش يۈزىسىدىن بىر كۈن تۇرۇپ جاۋاپ بېرەي، — دىدى.

شەيخ ئۇنىڭ پىكرىنى ماقۇل كۆرۈپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ مۇنداق دىدى:

— ئۇستىڭدىكى قورال - ياراقلىرىڭنى يەش، ئېلىپ كەلگەن پۇل ۋە باشقا نەرسىلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى تاپشۇر. بۇ بىزنىڭ قائىدىمىز. بىزنىڭ پىرقىمىزغا كىرمەكچى بولغان ھەر قانداق كىشى شۇنداق قىلىشى كېرەك. ئەنسىرىمە، بۇ نەرسىلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى سېنىڭ نامىڭدا مۇشۇ يەردە ساقلاپ قويىمەن.

بۇ تەلەپ ئىمادىددىنغا ناھايىتى ئېغىر تۇيۇلدى. چۈنكى ئۇ ئۆزىدىكى ئۇنچە - مەرۋايىتلاردىن ئايرىلغانىنىڭ ئۈستىگە قورال -

یاراقلىرىدىنمۇ ئايرىلىپ قۇرۇق قول قېلىش ھەقىقەتەن ئېغىر ئىش ئىدى. شۇڭا ئۇ ئارىسالدى بولۇپ بىر ھازاغىچە لام - جىم دېيەلمەي تۇرۇپ قالدى.

— ئوغلۇم، — دىدى دۇبۇس، — بىلىپ قويغىنكى، خوجىمىز ئىمام شەيخ ھەزرەتلىرىنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشمەكچى بولغان ھەر قانداق كىشى ئۇنىڭ بارلىق ئەمرى - پەرمانلىرىغا قىلچە ئىككىلەنمەستىن بوي سۇنۇشى كېرەك. ئابدۇرەھىم تونۇشتۇرغاچقا، سېنى پىرقىمىزغا قوبۇل قىلىشنى ماقۇل كۆردۇم. ئەگەر پۇشايمان قىلساڭ، نەرسىلىرىڭنى قايتۇرۇپ بېرىمەن.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ بىلەن يەنە تاكاللىشىشتىن پايدا چىقمايدىغانلىقىنى سېزىپ، ئۇنىڭ تەلۈگە بوي سۇنۇشقا مەجبۇر بولدى - دە، بېلىدىكى خەنجىرىنى يېشىپ دۇبۇسقا سۇندى. ئاندىن ئۇنچە - مەرۋايىت، پۇل - پىچەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا بەردى. دامغا چۈشۈپ قېلىشتىن قورقۇپ تېخىچە دەككە - دۈككىدە تۇرغان ئىمادىددىن دۇبۇسنىڭ خۇش تەبەسسۇم بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، سەل خاتىرجەم بولدى. دۇبۇس ئۇنىڭ ھەممە نەرسىلىرىنى ياغلىققا يۆگەپ، ئورۇندۇقنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويدى. ئاندىن ئىمادىددىنغا باشقا بىر ئۆيگە چىقىپ دەم ئېلىشنى ئېيتتى.

ئىمادىددىن بىر ياساۋۇلنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئېغىز بوش ئۆيگە چىقتى. ئۇ ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ ئويغا پېتىپ، ئاڭلىغان گەپ - سۆزلەر ئۈستىدە ئويلىنىپ، ئۆزىنىڭ مۇشكۈل ئەھۋالىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ كاللىسىدا ئىككى خىل ئوي - خىيال دولقۇنلاپ، ئۆزى بىر قارارغا كېلەلمەيتتى: زىممىسىگە ئالغان ۋەزىپىدىن ۋاز كەچسۇنمۇ؟ ياق. ئۇ ئاللىقاچان سالاھىددىنغا قەسەم بەرگەن. ئەمدى يالتايسا، سالاھىددىن ئالدىدا ئىناۋەتتى چۈشۈپ كېتىدۇ؛ مەھبۇبىنىڭ نەزىرىدە قەدرى - قىممە-

تى تۆۋەنلەيدۇ؛ ھېچ بولمىغاندىمۇ ئۆزى ۋېجدان ئازاۋىغا قالىدۇ، ئۇنىڭ ۋېجدانى ئۇنىڭ توخۇ يۇرەكلىك قىلىشىغا يول قويمايدۇ. ئۇنداق بولسا، بۇ پىرقىغە كىرىش كېرەكمۇ؟ بۇ بەك خەتەرلىك. ئابدۇرەھىمنىڭ ئېيتقىنىچە، راشىددىن سىنان ھىكمەتلىك ئادەم، ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن كىشىنى سۇر باسىدۇ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كارامەتلىرى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. دېمەك، يا ئۇنىڭ قولىدا بوغۇزلىنىدۇ ياكى ئاخىر بېرىپ سالاھىددىنغا ئاسلىق قىلىپ راشىددىنغا بەيئەت قىلىدۇ.

ئىمادىددىن بىئاراملىق ئىچىدە ئۆيدە ئۇيانىدىن - بۇيانغا ماڭاتتى. ئۇ ئۆي ئىچىگە سەپسالدى. تۆت تام قۇپ - قۇرۇق بولۇپ، ئۆيدە بىر پارچە بورا ۋە بىر پارچە كونا گىلەمدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى. ئۇ پەنجىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ سىرتقا قارىدى. يىراقتىن مىسياق تېغى ئېتىگىدىكى كۆلچەك، زەيكەشلەر ۋە ئاندىن مۇنبەت تۈزلەڭلىك، ئۇنىڭ نېرىسىدا ئۇ زۇنىغا سوزۇلغان بىر جىلغا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ شۇ قەدەر ئوي - خىيالغا پاتقان ئىدىكى، ھەتتا ئۆزىنى ئۇنۇتقان ئىدى. شۇ ئەسنادا ئارقىسىدىن ئۇشتۇمتۇت ئاڭلانغان ئاياق شەپىسى ئۇنىڭ خىيالىنى ئۈزۈۋەتتى. ئۇ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ، يىمەكلىك ئېلىپ كىرگەن بىر مۇلازىمنى كۆردى. مۇلازىم ئۇنى غىزالىنىشقا تەكلىپ قىلىپ قويۇپ چىقىپ كېتىۋاتقاندا، ئىمادىددىن ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتتى. لېكىن پۈتۈن دىققىتىنى بەنت قىلغان ئوي - خىيال ۋە ھەددىدىن تاشقىرى تەشۋىش ئۇنىڭ ئىشتىھاسىنى بوقۇقان ئىدى. غەم - ئەندىشە شۇ قەدەر ئېغىرلىشىپ ۋە شۇ قەدەر كېڭىيىپ بارماقتا ئىدىكى، گويا ھازىرلا قارنى يېرىلىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. تا كەچ كىرگىچە ئۇنىڭ كۆڭلى بىر يۇتۇم سۇمۇ تارتمىدى. ئۇنىڭ تازا قوسىغى ئاچقان ئىدى، بايا ئېلىپ كىرىلگەن يىمەكلىكلەرگە قاراپ قويىدى، بۇ نەرسىلەر مۇۋە -

چۆه، نان ۆه گۆش ئىدى. ئۇ ناندىن بىرنى ئېلىشقا قولىنى ئۇزارتتىيۇ، لېكىن شۇئان ئۇنىڭ كاللىسىغا: «بۇ يىمەكلىكلەرگە زەھەر سېلىپ قويغاندىمۇ؟» دېگەن بىر شۇم گۇمان كەلدى - دە، ئۇزاتقان قولىنى تارتىۋالدى. بىراق ئۇ يەنە دوستى ئابدۇرەھىمنى ۆه ئۇنىڭ دۇبۇسقا تونۇشتۇرۇپ يازغان خېتىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇلاردا ياخشى نىيەت بارلىغىنى ھېس قىلدى - دە، ئازراق مۇۆه - چۆه يەپ قويسىغىنى سەل توقلىماقچى بولدى.

ئىمادىددىن مۇۆه - چۆه يەۋاتقانسىرا، ئايۋاندىن ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاڭلاندى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكتىن قارىدى. ئايۋاندا بىرمۇنچە ياساۋۇل ۆه باشقا ئەسكەرلەر ئىككى - ئۈچتىن غۇرۇمەك بولۇشۇپ، ناھايىتى خوشال ھالدا بىر نېمىلەرنى دەپ كۈلۈشۈۋاتاتتى. ئىمادىددىن بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ: بۇ ئىش مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىم بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى يا كى قانداقتۇ بېشىمغا بىر پالاكەت كېلىشى مۇمكىن، دەپ گۇمان قىلىدى. ئۇ قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ زەڭ سالدى. ئۇلار ھەر خىل مىللەت تىلىدا سۆزلىشەتتى. ئىسمائىلىيە پىرقىسىدا ھەر خىل مىللەتلەر: ئەرەپلەر، تۈركلەر، پارسلار، كۇردلار، شىركىسلار (ھازىرقى گىرۇزىنلار) بار ئىدى. ئەرەپ تىلى ئاساسىي ئورۇندا تۇراتتى.

ئىمادىددىن قۇلاق سالغاچ ئويلىناتتى. ئۇ ئۇلارنىڭ سۇلتان نۇرىددىن تۇغرىسىدا بىر نېمە دېيىشىۋاتقانلىغىنى ئاڭلىدى؛ ئۇنى ئۆلۈپتۇ دېيىشىۋاتقانلىغىنى بىلىنەر - بىلىنمەس ئاڭلاپ قالدى. ئۇ خاتا ئاڭلاپ قالغان بولۇشۇم مۇمكىن دەپ قارىدى. سۇلتان نۇرىددىندىن ئايرىلغىنىمغا تېخى ئىككى كۈن بولدى، ئۇ چاغدا ئۇ تېخى بېجىرىم، روھى جۇشقۇن ئىدى، ئازغىنىمىقا مىنىپ خۇددى شىرەڭ جاسارەت بىلەن مەشق مەيدانىدىن قايتقان تۇرسا، دەپ ئويلىدى - دە، سۇلتان نۇرىددىننى ئۆلدى دېگەن گەپنى ئېغىزا دەپ، ئىشەنمىدى. بىر دەمدىن كېيىن، دۇبۇس ئەۋەتكەن

بىر كىشى ئىمادىددىنغا ئۇنى دۇبۇسنىڭ چاقىرتقانلىغىنى ۋە تېز چىقىپ كۆرۈشۈشنى ئېيتتى. ئىمادىددىن شەيخنىڭ مەجلىسخانىسىغا كىردى. شەيخ ئوتتۇرىدا پەرىجىسىنىڭ پەشلىرىنى يېغىشتۇرغان هالدا يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ئالدىدا چوڭ - كىچىك باشلىقلار قاتار ئولتۇرۇشاتتى، هەممىسىنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى ئاساسەن ئوخشىشىپ كېتەتتى، باشلىرىدىكى سەللىلىرى دۇبۇسنىڭكىگە ئوخشاپ كېتەتتى. ئىمادىددىن بۇلارنىڭ هەممىسى دۇبۇسنىڭ چاپارمەنلىرى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدى.

ئىمادىددىن ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىغاندا، دۇبۇس ئۇنىڭدىن سورىدى:

— سەن بەيتۇلمۇقەددەستىن كەلدىڭمۇ؟

— هەئە.

— بۇ يەرگە دەمەشق ئارقىلىق كەلدىڭمۇ؟

— شۇنداق.

— سۇلتان ئاتابېك نۇرىددىننى كۆردۈڭمۇ؟ ئاللا ئۇنى مەغپىرەت قىلسۇن. ئۇنىڭ ئەهۋالى قانداقراق؟

— كۆردۈم. ئاشۇ كۈنى چۈشتە مەشق مەيدانىددىن ئاتلىق كېلىۋاتقان ئىكەن.

— قايسى كۈنى؟

— ئىككى كۈن بۇرۇن، — دىدى ئىمادىددىن ئويلىنىۋېلىپ ۋاقىتنى توغرا هىساپلىغاندىن كېيىن.

— بىراق ئۇ بۈگۈن ئەتىگەن قازا تاپتى. ئاللا ئۇنىڭغا رەهمەت قىلسۇن.

ئىمادىددىن چۆچۈپ كەتتى ۋە مۇنداق دىدى:

— قازا تاپتى دەمدىلا؟ سىلەر بۇ گەپكە ئىشىنەمسىلەر؟ بۇ خەۋەرنىڭ راستلىغىغا ئىشەنمەيمەن، ئەگەر ئۇ بۈگۈن ئەتىگەن ۋاپات بولغان بولسا، دەمەشقتىن ئىككى كۈنلۈك يىراق بۇ يەر-

گه خەۋەر قانداقسىگە شۇنچە تېز يېتىپ كېلىدۇ؟

دۇبۇس كۈلدى، ئۇنىڭ كۆلكىسىدىن تايىنى يوقلا بىر خىل كەيپىيات ئەكس ئېتىپ تۇراتتى؛ سورۇندىكىلەرمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كۈلۈشتى. ئۇلار بىر-بىرىگە قاراپ كۆزلىرىنى قىسىشاتتى.

— ئوغلۇم، سېنى ئەيىپلىگىلى بولمايدۇ، — دىدى دۇبۇس، — سەن بۇ خەۋەرنىڭ قانداق كەلگەنلىكىنى بىلمەيسەن. ئۇنى بىر خەۋەرچى يەتكۈزگەن ئەمەس، ئاللا ئۆز مەرھىمىتى ۋە ھىكمىتى بىلەن خوجىمىز ئىمام شەيخ ھەزرەتلىرىگە بىشارەت بەرگەن. يالغۇز بۇ ئىشلا ئەمەس، بۇنىڭغا ئوخشىغان ئىشلار كۆپ بولغان. مىسىر خەلىپىسى ئازىدلىدىنىللا ئالەمدىن ئۆتكەن كۈنىمۇ شەيخ ھەزرەتلىرىگە بىشارەت بولغان، ئۇنىڭ ئۆلگىنىنى بىز شۇ كۈنىلا بىلگەن. مىسىر دېگەن دەمەشقتىنمۇ يىراقتۇ تېخى. يەنە بىز ئاشۇ قېتىمقى سۈيىقەستلىك توپىلاڭدا شائىر ئەمارىگە ۋە ئۇنىڭ يارانلىرىغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەنلىگىنىمۇ شۇ كۈنى ئۇققان، — دۇبۇس سۆزىنى تۈگىتىپ، ئۆز سۆزىگە گۇۋالىققا تارتماقچى بولغاندەك، ئولتۇرغانلارغا قارىدى. ئولتۇرغانلارنىڭ چىرايىدا ئۇنىڭ سۆزىنى تەستىقلاش ئىپادىسى ئەكس ئەتتى.

ئىمادىددىن قايىل بولۇشقا مەجبۇر بولدى. بىراق ئۇ يەنىلا نۇرىددىننى ئۆلمىدى دەپ قارايتتى. «بۇنىڭدا بەلكى بىر ئويۇن بولسا كېرەك، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — دەمەشقتىن رەسمىي مۇسىبەت خەۋىرى كېلىپ، نۇرىددىننىڭ راست ئۆلگەنلىگى ئىسپاتلانغاندىلا، ئاندىن شەيخ راشىددىننىڭ ھەقىقەتەن كارامىتى بارلىغىغا ئىشىنىمەن.»

دۇبۇس ئىمادىددىندىكى گۇمان ۋە ئەجەپلىنىشىنى سېزىپ مۇنداق دىدى:

— ئوغلۇم، بۇ گەپلەردىن ھەيران قالما. سەن ئىلتىپاتقا مۇيەسسەر بولۇپ بىزنىڭ پىرقىمىزغا ئوگۇشلۇق كىرسەڭ، بۇنىڭ دىنىمۇ ئاجايىپ ئىشلارنى كۆرىسەن تېخى. بىزنىڭ خوجىمىز شەيخ ھەزرەتلىرى تاشقا گەپ ئاڭلىتىدۇ، ھەتتا ئۆلۈكنى سۆزلىتىپ، ئۇنىڭدىن ھەر قانداق سوئالغا جاۋاپ ئالالايدۇ، — شەيخ ئەتراپىدىكىلەرگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، سۆزىنى داۋام قىلدى، — بەزى ئەھۋاللارنى يەنىمۇ چۈشەندۈرۈپ قوياي، خوجىمىز شەيخ ھەزرەتلىرى، ئاللا ئۇنى ئامان قىلسۇن، بۇ سۆل تاننىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى ماڭا ئېنىق ئېيتىپ بەردى. ئۇ بوغما كېسىلى بىلەن ئۆلگەن. ئەتە رەسمى مۇسىبەت خەۋىرى كەلگەندە. بۇ ئىشنىڭ راستلىغىغا ئىشىنىسەن، — دىدى ئىمادىددىنغا قاراپ.

ئىمادىددىن شۇنداق ھەيرانە - ھەس قالدىكى، راشىددىن نىڭ ھەقىقەتەن كارامىتى بارلىغىغا ئىشەنمەي بولمايدىغان. يەرگە يېتىپ قالدى. دۇبۇس مۇنداق دىدى:

— ئوغلۇم، ھوجراڭغا قايتقىن! بىر قارارغا كەلگەندىن كېيىن گېپىڭنى ئېيتارسەن. سەن دەمەشقىتىن كەلگەچكە، سېنى نۇرىددىننىڭ ۋاپات بولۇش ئالدىدىكى بەزى ئەھۋاللىرىنى بىلسە كېرەك دەپ بۇ يەرگە چاقىرتقان ئىدىم. ئۆزەڭگە ئايان، دوست تۆڭ ئابدۇرەھىم سېنىڭ ئەڭ سادىق تونۇشتۇرغۇچۇڭ. ئىككىڭلارغا ئاللا مەرھەمەت قىلسۇن. ئۇ بۇ قېتىم ئىلتىپاتقا ئېرىشىپ مەرتىۋىسى ئۆسىدىغان نامزاتلاردىن بىرى، تىرىشقان ئادەم تېگىشلىك نىسۋىسىگە ئېرىشمەي قالمايدۇ. بۇ گەپلىرىمنى ھازىر چۈشەنمەسلىگىڭ مۇمكىن. كېيىن چۈشىنىپ قالسەن، قېنى مەرھەمەت! — دۇبۇس ئىمادىددىننى چىقىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى.

ئىمادىددىن ئۆز ھوجرىسىغا كەلدى: ئېزىتقۇلار ئارىسىدا قالغاندەك ئەس - ھۇشىنى يوقتىپ گاڭگىراپ، بۇ ئاجايىپ -

غارايمپ ئىشلارنىڭ سىرىنى زادى چۈشىنەلمىدى. ئۇ دوستى ئابـ دۇرەھىمنىڭ ھازىر ئۆز يېنىدا بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى، چۈنكى ئۇ بولغان بولسا، ئۆزى يېشەلمىگەن چىگمىشنى يېشىپ، ئۇنى مۇشكۈللۈكتىن خالاس قىلغان بولاتتى.

* * *

شۇ كۈنى كەچتە خۇددى دېگىزدا لەيلەپ يۈرگەندەك، روھىي - كەيپىياتى چېچىلاڭغۇ ھالەتكە چۈشۈپ قالغان ئىمادىدـ دىن بىر كېچىنى تۆرلۈك ئوي - خىياللار ئىچىدە ئۆتكۈزدى. ئەـ تىسى سەھەردە ئۇنىڭ ئىشىگىنى بىرسى قاقتى، ئۇ چۆچۈپ ئورـ نىدىن تۇردى. دوستى ئابدۇرەھىم ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. ئىمادىددىن ئۇنى كۆرۈپ ئىنتايىن خوشال بولـ دى - دە، شۇئان كۆكلى ئەمىن تېپىپ خۇددى قېرىندىشىنى كۆرگەندەك ھاياجاندا چەكسىز خوشاللىقا چۆمدى. ئىمادىددىن يۈگۈرۈپ بېرىپ ئابدۇرەھىم بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى، ھاياـ جانلانغىنىدىن كۆزلىرىگە ياش ئالدى.

— ئەپتىگىدىن قارىغاندا، تازا زېرىكىپسەن - دە؟ — دىدى ئابدۇرەھىم كۈلۈپ.

— زېرىكمىنىغۇ زېرىكمىدىم، بەزى ئىشلارغا ئەقلىم يەتـ مەي، سېنىڭ ياردىمىڭگە مۇھتاج بولۇپ تۇراتتىم، — دىدى ئىمادىددىن ۋە ئابدۇرەھىمنى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. ئاندـ دىن: — نەدىن كېلىشىڭ؟ — دەپ سورىدى.

— دۇبۇس شەيخىڭ يېنىدىن. ئۇ سېنىڭ ئەقلىڭ ۋە جاـ سارىتىڭگە ھەيران قاپتۇ، ئۇ ساڭا تازا ئىلتىپات قىلىپ، ئويلىـ نىشىڭغا شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت بېرىپتۇ، — دىدى ئابدۇرەھىم ئولتۇرغاچ.

— بىر ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەي بېشىم قېتىپ بەك گاڭگىراپ قالدىم، شۇڭا سەندىن سورىماقچىدىم.

— نىمە ئىش ئىدى؟

— دۇبۇسنىڭ تۇنۇگۈن ماڭا دېيىشىچە، سۇلتان نۇرىددىن، دەمەشقنىڭ ئەمىرى تۇنۇگۈن قازا تېپىپتىمىش. بىراق، مەن تېخى ئىككى كۈن ئىلگىرى ئۆز ياساۋۇللىرى بىلەن بىللە بىر كۈن ئات مەشقى قىلىپ شەھەرگە قايتقىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ئىدىم. ئۇ چاغدا ئۇ ناھايىتى بېجىرىم ئىدىغۇ.

— بۇ گەپلىرىگىنىڭ ھەممىسى راست، شۇنداق بولغان. مەشق مەيدانىدىن شەھەرگە قايتىۋاتقاندا، ساپ - ساقلا ئىدى. لېكىن شەھەر قەلئەسىگە كەلمەي تۇرۇپلا مىجەزى يوق بولۇپ قالغان. تىۋىپ تەكشۈرۈپ ئۇنىڭ بوغما كېسەللىگى بىلەن ئاغرىغانلىغىنى ئېنىقلىغان، — دىدى ئابدۇرەھىم چۈشەندۈرۈپ.

ئىمادىددىننىڭ كۆزلىرىدە تەئەججۈپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى. «نۇرىددىن كوچىدا ئاتلىق ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەنىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا بوغما كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپتۇ. كېسەل قاتتىق تېگىپتىكەن - دە!» دەپ ئويلىدى ۋە يەنە ئابدۇرەھىمدىن سورىدى:

— راست شۇنداق بولغان بولسا، نۇرىددىننىڭ ئەتىگەندە ۋاپات بولغان خەۋىرى قانداقسىگە بۇ يەرگە شۇنچە تېز يېتىپ كەلدى؟

ئابدۇرەھىم كۈلۈپ كېتىپ:

— ئابدۇجاپپار، بۇ ئاللا مەرھەمەت قىلغان خوجىمىز شەيخ ھەزرەتلىرىنىڭ كارامىتى - دە، — دىدى ئۇ شەيخقە ئىخلاسمەنلىك بىلەن، — ئۇنىڭ كارامەتلىرى توغرىسىدىكى گەپلەرنى بەيتۇلمۇقەددەستىكى چېغىمىزدا ساڭا دېمىگەنمىدىم! ھەر قانداق ۋەقە يۈز بېرىشى بىلەنلا، شۇئان بىزگە ئۇقتۇراتتى. ۋەقە يۈز

بەرگەن جاي مەيلى بىزدىن قانچە كۈنلۈك يىراق بولسۇن، ئۇنى شۇ كۈنىلا ئۇقىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ ئاجايىپ كارامەتلىرى بار دېگىنە. سەن ئۇنىڭ ھوقۇقى ۋە كۈچىنىڭ ئاساسى يوقمىكىن دەپ قا- رايسەنغۇ دەيمەن؟ مىڭلىغان - تۈمەنلىگەن ئادەملەر جۈملىدىن پاراسەتلىك، قابىلىيەتلىك نۇرغۇن كىشىلەر ئەگەر بۇ شەيخ ھەزرەتنىڭ كىشىنى قايىل قىلىدىغان ئەقىل - پاراسىتى بارلى- غىغا كۆزى يەتمىسە، ئۇلار ئۇنىڭغا قانداقمۇ بوي سۇنىدۇ دەي- سەن؟ بىلەمسەن؟ ھازىر ئۇنىڭ مۇرىتلىرى ئاتمىش مىڭدىن ئا- شىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى داڭلىق ئادەملەر، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نۇرغۇنلىغان قەھرىمان - ئەزىمەتلەر ۋە بىلىملىك زاتلار بار. ھەممىسى ئۇنىڭ ئىرادىسىگە رازىمەنلىك بىلەن چىن كۆڭلىدىن بوي سۇنىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭ ئۇچۇن قۇربان بولۇشتىنمۇ يانمايدۇ. سەن، بۇ ئۇلارنىڭ قارغۇلارچە ئىتائەت قىلغانلىغى، ئۇنىڭغا قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ، دەپ قارامسەن؟

— بۇ گەپچە، سەن مېنى قەتئى نىيەتكە كېلىشمىگە دە- ۋەت قىلىۋېتىپسەن - دە، — دېدى ئىمادىددىن.

— بۇ مېنىڭ ساڭا قىلغان سەممى نەسىھىتىم.

— ئۇلار مېنىڭ پۇل - پىچەكلىرىمنى، قورالىمنى ئېلىۋال- دى، — دېدى ئىمادىددىن قايغۇ بىلەن رەنجىپ.

— ئۇ نەرسىلىرىڭدىن غەم قىلما، ئەگەر ئىلتىماسىڭدىن يانساڭ، ئۇ نەرسىلىرىڭنى ئۆز پېتى قايتۇرۇپ بېرىشكە مەن كې- پىل. بىراق، مېنىڭچە، سەن ئىلتىماسىڭدىن يانمايسەن، بولۇپمۇ شەيخ ھەزرەتلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭ شىرىن سۆزىنىلىرىنى ئاڭلىساڭ، كارامەتلىرىنى دەللىلىگەندە، ئاندىن قول قويمىسەن. لېكىن ...— ئابدۇرەھىم تىلىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى يۇ- تۇۋېتىپ، شۇك بولۇپ قالدى. گويا بىر نىمە دېمەكچى بولۇپ، پۇشايمان قىلىپ قالغاندەك قىلاتتى.

— ماڭا گەپنى ئوچۇق ئېيتمىشتىن ئەنسىرەۋاتقاندەك تۇرسەن، — دېدى ئىمادېددىن.

— ۋاي قېرىندىشىم! ئەزىمرايىي خۇدا، ئۆزۈڭگىمۇ ئېنىق، ئىككىمىز سەممىي تونۇشۇپ، ھېچقانداق سىرىمىزنى يوشۇرماي بىر بىرىمىزگە ئېچ - قارنىمىزنى تۆكۈشتۇق، — دېدى ئابدۇرەھىم، — بىزنىڭ بۇ پىرقىمىزغا ئەڭ باتۇر، ئەڭ جەسۇر ئادەملەر يىغىلغان. مېنىڭچە، سەندەك باتۇر كىشى بۇ پىرقىغا كىرىمەن دېسە قارشى ئېلىنمىدۇ. ساڭا قىلىنغان ئىلتىپات ئۈچۈن مېنىڭ سەممىي نەسىھىتىمگە رەھمەت ئېيتىمەن تېخى. بىراق بىر ئىش بار ئىدى، ئىككىلىنىپ تۇرۇۋاتقىنىمنى. ئۇنى ساڭا دېمەكچى ئىدىم، لېكىن بۇ باشقىلارغا ئېيتىش قاتتىق مەنئى قىلىنغان ئىش ئىدى.

— دەپ بەرسەڭ، ئەقىل ئۆگەتتىڭ دەپ، ساڭا تېخىمۇ رەھمەت ئېيتاتتىم. ئىللا - بىللا، زادى باشقىلارغا دېمەيمەن، — دېدى ئىمادېددىن.

— مۇبادا سەن بىزنىڭ پىرقىمىزغا كىرىش قارارىغا كەلسەڭ، — دېدى ئابدۇرەھىم پىچىرلاپ، — ئۇلار سېنى سىنايدۇ. بۇنداق سىناققا ھەم يۈرەكلىك، ھەم ناھايىتى چىدامليق كىشىلەرلا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. ساڭىمۇ شۇنداق قىلىدۇ. بىراق، مەن ساڭا شۇنى ئېيتايكى، بۇ سىناقلار كۆرۈنۈشتە ئىنتايىن قورقۇنچلۇق بولغان بىلەن، ئەمىلىيەتتە، تايىنى يوق بىر سېھىر - جادۇدىن باشقا نەرسە ئەمەس. مەقسىدى كىشىنىڭ جاسارىتىنى سىناپ بېقىش. گەپنىڭ قىسقىسى، ئۇلار سېنى قانداق قىل دېسە، قورقماي قىلىۋەر. مەن مۇشۇنچىلىكلا دەپ قويايى. بۇنىڭدىن مۇ ئوچۇق ئېيتالمايمەن.

— سەن مېنى چۈشىنىسەن، ئۇلار مېنىڭ جاسارىتىمنى سىنىماقچى بولسا، بۇنىڭدىن قورقۇپ قالمايسەن. بىراق مەن

بۇ پىرقىنىڭ بەزى ئەھۋاللىرىنى بىلمەكچى ئىدىم، دەپ بېرەلەمسەن؟

— نېمىنى بىلمەكچى بولساڭ سوراۋەرگىن!

— بۇ پىرقىنىڭ ئەھۋالىنى تازا ئوقۇپ كېتەلمىدىم. پەقەت ئۇنىڭ باشلىغى راشىددىننىڭ دانىشمەن ھەم كارامەتلىك ئادەم ئىكەنلىگىنى، مۇرتلىرىنىڭ ئۇنىڭغا سادىق، ھەتتا ئۆزلىرىنى قۇربان قىلىشقا رازى ئىكەنلىگىنىلا ئوقتۇم. لېكىن مەن ئۇنىڭ مۇرتلىرىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان شۇنچە ساداقەتلىگى ۋە ئىتائەتمەنلىگى ئۈچۈن قانداق مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىغىنى بەكمۇ ئوقتۇم كېلىدۇ، مۇشۇنى دەپ بەرسەڭ قانداق؟ — ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمدىن جاۋاپ كۈتمەيلا سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئاندىن بۇ پىرقىنىڭ ئىچكى تەشكىلىي ئەھۋالىنىمۇ تونۇشتۇرۇپ قويساڭ. مەن بۇ يەردىكىلەرنىڭ بىرقانچە دەرىجىگە بۆلۈنىدىغانلىغىنى سەزدىم: بەزىلىرى چاكار، ئەسكەرلەرگە ئوخشايدىكەن؛ بەزىلىرى خۇددى پادىشا، ۋەزىرلەردەك ھۆرمەتلىنىدىكەن؛ ھىلىقى دۇبۇس دېگەن كىشى خۇددى پادىشاغا ئوخشايدىكەن.

— شۇنداق، بۇ يەردە دەرىجە پەرقى ناھايىتى قاتتىق، — دېدى ئابدۇرەھىم، — مەن بۇ يەرنىڭ ئەھۋالىنى ساڭا قىسقىچە سۆزلەپ بېرەي: بۇ پىرقە پىدائىلار، مۇستەنىرا دەپ ئاتىلىدىغان مەشقاۋۇللار، ئىچكى مەخپىيەتلىكنى ئىگەللىگەن باشلىقلار تەبىقىسىدىن تەركىپ تاپقان. ئىسمائىلىيە پىرقىسىغا قاتناشقان ھەرقانداق ئادەم دەسلەپتە پىدائىي بولۇشى كېرەك. سالاھىيىتى توشقاندا مۇستەنىرالىققا كۆتىرىلىدۇ. مەن تاھازىرغىچە پىدائىي...

— ئەگەر ئەتە مەن بۇ پىرقىغا كىرسەم، ساڭا ئوخشاشلا بولالمىمەن؟ — دېدى ئىمادىددىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— ھەئە، سەنمۇ پىدائى بولىسەن، — دېدى ئابدۇرەھىم ئۇنىڭ سۆزىنى تەستىقلاپ، — بىراق، پات-ئارىدا مۇستەنىرالىققا

كۆتىرىلىشىم مۇمكىن. چۈنكى مەن بەيتۇلمۇقەددەسكە بېرىپ بىر ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ كەلدىم. ئۇ دەرىجە ئۆستۈرۈشتىكى بىر قاتار سىناقلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ئىدى. ئەمدى بۇ يەرگە يېڭى بىر مەخپى ۋەزىپىنى تاپشۇرۇۋېلىش ئۈچۈن كەلدىم.

— دەرىجەڭ ئۆسىدىغان بۇ سالاھىيەتكە قانداق نەتىجەڭ بىلەن ئېرىشتىڭ؟ — دەپ سورىدى ئىمامىددىن يەنمۇ كولاپ.

— بۇ پىرقىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ساداقەتلىك بىلەن ئىشلەپ ئېرىشتىم. ئەمرى - پەرمانىنى بېجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەتتا قۇربان بولۇشقىمۇ جېنىمنى تىكىپ قويىدۇم. ھەر بىر پىدائى مۇشۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن مۇستەنىرالىققا كۆتىرىلىشتىن ئۈمىت كۈتكىلى بولىدۇ. سېنىڭمۇ كۆتىرىلىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن. چۈنكى سەندە يۈكسەك ئىرادە ۋە ئاجايىپ ئەقىل - پاراسەت بار.

ئىمامىددىن بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئويغا پاتتى. ئۇ ئۆز زىممىسىدىكى ۋەزىپىنى، بولۇپمۇ سەيىدەنىڭ تۆت كۆز بىلەن كۈتۈۋاتقانلىغىنى ئويلىغاندا، ئۇنىڭ كەيپىياتىدىن قورۇنۇۋاتقانلىغى ئەكس ئەتتى.

— سەن يەنىلا دىلىغۇل بولۇۋاتقاندەك قىلىسەن، تەڭلىك بولما. دەمەشقتىن نۇرىددىن سۇلتاننىڭ ۋاپات بولغانلىغى توغرىسىدىكى مۇسىبەت خەۋىرى كېلىپ، ئىمامىمىزنىڭ كارامىتى ئىسپاتلانغاندا، پىرقىمىزغا كىرىشكە ئۆزلىرىدىن بەل باغلايسەن. ئەلۋەتتە خوجىمىز شەيخ ھەزرەتلىرى سېنى كىرىشكە زورلىمايدۇ. پىرقىمىزغا كىرىشكە تەشنا بولۇپ تۇرغانلار نۇرغۇن. لېكىن خوجىمىز ئۇلارنى ياراتمايۋاتىدۇ تېخى! ئىشەنمىسەڭ يۈر، ساڭا كۆرسىتىپ قويايى! — ئابدۇرەھىم نۇرىددىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى. ئىمامىددىن ئۇنىڭ كەينىدىن مېڭىپ مەيدانغا كەلدى. بۇ يەردە بىرمۇنچە ئادەم بولۇپ، ھەر خىل تىلدا ۋاراڭ - چۇرۇڭ سېلىشىۋاتاتتى: بەزىلىرى ئۆزئارا پاراڭلىشاتتى؛ بەزىلىرى بىر بىرى

بىلەن تاكالىشاتتى. ئابدۇرەھىم ئىمادىددىنغا مۇنداق دىدى:

— قارا! بۇلارنىڭ ھەممىسى شەيخىمزنىڭ نامىغا ھەۋەس قىلىپ پىرقىمزگە كىرىشنى تەلەپ قىلىپ كەلگەنلەر. بىراق، بۇلارنىڭ ھەممىسى بەدىۋى، قاتىل، بۇلاڭچى، نامراتلىقتا چۈشكۈنلەشكەن بىر نىمىلەر. بۇلار بىزنىڭ بۇ پىرقىمزنى ئالىقانات-سايا قلار گۈرۈھى دەپ قارىسا كېرەك. بۇ بۇلارنىڭ ناھايىتى زور سەۋەنلىكى — دە، بۇلار پىرقىمزنىڭ ئاساسىي مەقسىدىنىڭ ئۆزلىرى چۈشەنگەندىن كۆپ دەرىجىدە ئۇلۇغۋار ئىكەنلىگىنى بىلمەيدۇ. بۇ ئاساسىي مەقسەتنىڭ سىرىنى سېنىڭمۇ تېخىچە چۈشەنمىگىنىڭگە ئەپسۇسلىنىمەن. كۆردۈڭمۇ، مۆلچىرىمچە، بۇ ئادەملەر يۈزدىن ئاشىدۇ. بۇلارنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىگە بىرنەچچە كۈن بولدى. لېكىن دۈبۈس شەيخ ئاخۇنۇم بۇلارنى تېخىچە قوبۇل قىلمىدى.

ئىككىيلەن سۆزلىشىۋاتقاندا، ئادەملەر ئارىسىدىكى بىر كىشىگە كۆزلىرى چۈشۈپ قالدى. ئۇ ئادەمنىڭ لىق ئاق ھاراق توشقۇزۇلغان باش سۆڭگىنى كۆتىرىۋالغان بىر كۇرد بولۇپ، تايتاڭلاپ ئۇيان — بۇيانغا دەلدەڭشيتتى، ھاراقتىن بىر — ئىككى ئوتلاپ قويۇپ، داخۇڭگەيلىك قىلىپ ئۆزىنى ماختاپ لاپ ئاتاتتى. ئوغىسى قاياپ كەتكەن بىر تۇرك ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنى مازاق قىلدى، ئاندىن ئۇنىڭ قولىدىكى سۆڭەك جامىنى بىر ئۇرۇپ چۈشۈرۈۋەتتى. ھاراق يەرگە تۆكۈلدى. كۇردنىڭ شېرىكلىرى خوش بولۇشۇپ، قاقاقلاپ كۈلۈشتى. ھىلىقى تۇركنىڭ ئاغىنىلىرى ئۇنىڭ ھەركىتىگە باربىكاللا ئېيتمىشتى. لېكىن بۇ ھاقارەتكە چىداپ تۇرالمىغان بايىقى كۇرد يېنىدىن خەنجىرىنى سۇغۇرۇپ، ئېتىلىپ بېرىپلا تۇركنىڭ كۆكرىگىگە تىقىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتى. ئەتراپتىكىلەر يوپۇرۇلۇپ كېلىشتى — دە، ئىككى تەرەپ بولۇپ جىدەل قىلىشقا باشلىدى. بۇ چاغدا، ئابدۇرەھىم قاتتىق ۋاقىراپ، جە-

دەلنى بېسىقتۇردى؛ ئاندىن ياساۋۇللارغا بۇيرۇپ قاتىلنى تۇتتۇرـ دى. ئىمادىددىن بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ قاتتىق چۆچۈدى ـ دە، مەيـ داندىن چىقىپ ئۆز هوجرىسىغا يېنىپ كەلدى.

ئەتىسى ئابدۇرەھىم رەسمى تەزىيە خېتىنى ئېلىپ ئىمادىدـ دىنىڭ هوجرىسىغا كەلدى. تەزىيە خېتىندە: شام سۇلتانى نۇرىدـ دىن بوغما كېسىلى بىلەن ۋاپات بولدى، دېيىلگەن ئىدى. ئۇنىڭ ۋاپات بولغان ۋاقتى راشىددىنىڭ ئاللانىڭ ۋەھيـى بىلەن بۇ ئىشتىن خەۋەر قىلغان ۋاقتىغا دەل توغرا كەلـدى. ئىمادىددىن قاتتىق چۆچۈدى. لېكىن ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇنـلاش ئۈچۈن، يولۋاس ئۇۋۇسىغا — بۇ پىرقىغە كىرىشى كېرەك ئىدى. بۇ ۋەـ زىپىنى ئورۇنلاش يولىدا قاتمۇ ـ قات قىينىچىلىـقلارغا دۇچكەلـ سىمۇ، باتۇرلۇق بىلەن ئالغا چامـدىـماي بولمايتتى. چۈنـكى ئۇ سالاھىددىننى كەلگۈسىدىكى ئاپەتتىن ساقلاش ئۈچۈن، بۇ پىرقـ نىڭ باشلىغى راشىددىننى ئۆلتۈرۈشكە سالاھىددىن ئالدىدا قەسەم قىلغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىشتىن سەيـيىدە خەۋەر تاپقان بو ـ لۇشى مۇمكىن. شۇڭا ئۇ بۇ ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقارماستىن قۇرۇق قول قايتالمايتتى.

• • •

ئىمادىددىن ئەتىسى بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئىسمائىلىيە پىر ـ قىسىنىڭ باشلىغى راشىددىننىڭ ئالدىغا سالامغا كىرىدىـغان بول ـ دى. ئۇ ئۆزىنىڭ يولۋاس ئۇۋۇسىغا كىرىپ قالغانلىغىنى، ئەمـدى ئادەمنى ئەيمەندۇرىدىغان هىلىقى راشىددىن شەيـخ بىلەن كۆرۈـ شىدىغانلىغىنى ئويلىغاندا، يۈرىگى سېلىپ كەتتى. دەل شۇ چاغـ دا، ئۇنىڭ دوستى ئابدۇرەھىم كەلدى ۋە ئۇنىڭغا ئىلھاملاندۇرـ دىغان گەپلەرنى قىلىپ، جىددىلىشىپ كەتمەسلىكنى ئېيتتى.

— ئاۋال شەيخ ھەزرەتلىرى بىلەن كۆرۈشەمدۇق ياكى شەيخ دۇبۇس بىلەنمۇ؟ — دەپ سورىدى ئىمادىددىن.

— ئەلۋەتتە ئاۋال شەيخ دۇبۇسنىڭ قېشىغا بېرىپ، شۇ كىشى ئارقىلىق ئاندىن شەيخ ھەزرەتلىرى بىلەن كۆرۈشەلەيمىز، — دىدى ئابدۇرەھىم، — تەييارلىغىڭ پۈتتىمۇ؟

— پۈتتى، — ئىمادىددىن ئاغزىدا شۇنداق دېگەن بىلەن، يۈرىگى دەككە - دۈككىدە ئىدى.

— ئۇنداق بولسا ماڭمايلى! — دىدى ئابدۇرەھىم ئالدىرىتىپ.

ئىككىيلەن دۇبۇسنىڭ ھوجرىسىغا كىرىشتى. ئابدۇرەھىم دۇبۇسنىڭ ئالدىغا كېلىپ، مەقسەتنى ئېيتتى. ئاندىن دۇبۇس ئىمادىددىندىن:

— ئابدۇجاپپار، پىرقەمزگە كىرىش قارارىغا كەلدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— شۇنداق غوجام، — دىدى ئىمادىددىن قەتئىيلىك بىلەن.

دۇبۇس ئىمادىددىننى ئۇچىسىدىكى كىيىملەرنى سېلىۋېتىشكە بۇيرۇدى ۋە ئاندىن بىر ئاق پەرىجىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. ئىمادىددىن پەرىجىنى كىيدى. ئۇنىڭ پەشلىرى پەردە سۆرىلىپ تۇراتتى؛ دۇبۇس يەنە ئۇنىڭغا سەللىسىنى ئېلىۋېتىشنى بۇيرۇدى. ئۇ سەللىسىنى ئېلىۋەتتى. ئۇزۇن چۈۋۈق چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشتى. بۇ چاغدا ئابدۇرەھىم ئىمادىددىنغا دۇبۇس شەيخنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى سۆيۈشكە ئىشارەت قىلدى. ئىمادىددىن ئۇنىڭ قولىنى سۆيگەندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنى يۈر دەپ باشلاپ ماڭدى.

ئابدۇرەھىم ئالدىدا يول باشلاپ ماڭدى. ئۇلار دەھلىزمۇ-دەھلىز ئارىلاپ، بىرنەچچە تار يولدىن ئۆتۈشتى. ئۇلار ئۆتكەن

هەر بىر يەردە زىچ قوراللىق قاراۋۇللار قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىشىپ تۇرۇشاتتى. ئانچە ئۆتمەي، ئابدۇرەھىم بىلەن ئىمادىددىن ئاخىر بىر دەھلىزنىڭ ئىشىگىگە كېلىشتى ۋە بۇ يەردىن چىقىپ ئۇدۇل ماڭدى. ئۇدۇلدا يوغان بىر ئىشىك كۆرۈنىدى، ئىشىكىكە پەردە تارتىلغان؛ ئىشىكنىڭ ئىككى يېنىدا قەددى ـ قامەتلىك، بەتھەيۋەت ئىككى پاسىبان تىك تۇراتتى. ئابدۇرەھىم پاسىبانلارـنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئىچكىرىگە كىرىشكە رۇخسەت قىلىشنى قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى (چۈنكى ھەر ئىككى پاسىبان گاچا ئىدى). ئۇلار ئابدۇرەھىمنى تونۇغاچقا ئۇنىڭغا دەرھال رۇخسەت قىلدى، ئىمادىددىننى توسۇالدى. ئۇ ئىشىك ئالدىدا كۈتۈپ تۇرـدى. ئۇنىڭ يۈرىگى پوكۇلدايتتى، ئەندىشە قىلاتتى، ھەتتا بۇ يەرـگە كەلگىنىگىمۇ پۇشايمان قىلاتتى. بىراق ئۇ يەنە، كەلگەن ئىكەنمەن، بولدى، بېشىمغا كەلگىننى كۆرەي، دەپ ئويلىدى. ئۇ تازا ئىككىلىنىپ تۇرغاندا، ئابدۇرەھىم قايتىپ چىقتى ـ دە، ئۇنىڭغا:

ـــ شەيخ ھەزرىتىم بىر كۈرد قاتىلىنى سوراق قىلىۋاتقان ئىكەن، بىزنىڭ كىرىپ ئاڭلىشىمىزغا رۇخسەت قىلدى، ـــ دىدى.

ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمنىڭ كەينىدىن چوڭ بىر سارايىغا كىردى. سارايىنىڭ ئىچى گۈڭگا بولۇپ، ئوتتۇرىسىغا قويۇلغان ئىگىز، چوڭ ئورۇندۇق غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى، شەيخ ھەزرەت بۇ ئورۇندا يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە قاتار تۇرغان ياساۋۇللىرىنىڭ يۈزلىرى رومال بىلەن نىقابلانغان ئىدى. بىر پەستىن كېيىن ئىمادىددىننىڭ كۆزى قاراڭغۇلۇققا كۆنگەنـدىن كېيىنلا، ئىككى قولى باغلانغان كۈردنىڭ كۆردى؛ سارايىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پۈتۈن بەدىنى قانغا مىلەنگەن بىر جەسەت ياتاتتى. بۇ چاغدا، ئابدۇرەھىم ئىمادىددىننى ئۆزى بىلەن يانىمۇ ـ يان تۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. ئىمادىددىن يېقىن كېلىپ تۇرغاندىن

كېيىن، راشىددىن شەيخ ھەزرەتلىرىگە سىنچىلاپ سەپسالدى: ئۇ قاپ ـ قارا ردا (يەڭسىز پەرىجە)غا تاكى پۇتلىرىنىڭ ئۆچمىچە چىمك يۆگىنىپ ئولتۇراتتى، ئۆمۈچۈك تورىدەك زىچ قورۇق باسقان يۈزى ۋە ئىگىمىدىكى ئاپپاق ساقىللىلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى؛ ئوتتەك چاقناپ تۇرغان ئىككى كۆزىدىن ئادەمنى سۈر باسىدىغان ھەيۋە چىقىپ تۇراتتى.

راشىددىن شەيخ ھىلىقى كۆردىنى سوراق قىلىۋاتقان ئىدى.

— سەن يۈرىگىڭنى قاپتەك قىلىپ، مۇشۇ يەردە ئادەم ئۆلتۈرىدىغۇ؟!— دەپ ۋاقىرىدى شەيخ.

— يوقسۇ غوجام، مەن ئادەم ئۆلتۈرمىدىم. ئۇلار ماڭا قارا چاپلاۋاتىدۇ، — دىدى كۆرد.

— سەن تېخى تانماقچىمۇ؟!— دىدى راشىددىن شەيخ ۋاقىراپ، — تانسام ئالداپ كېتىمەن دەۋاتامسەن؟ كىشىلەرنىڭ يۈرىگىدە نىمە بارلىغىنى بىلىپ، ئۇلارنىڭ سىرىنى ئېچىپ تاشلايدىغانلىغىنى بىلمەمسىنا!؟

— غوجام، ئۇلار ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ. ماڭا ناھەق بولدى. ئەگەر ئۆزلىرى ماقۇل كۆرسىلە، گۇۋالىققا ئادەم ئەكىلەي. قەسەم ئىچىشكە تەييارمەنكى، مەن گۇناسىز.

— بىزگە گۇۋاچىنىڭ كېرىكى يوق؛ ھەر قانداق قەسەمگىمۇ ئىشەنمەيمىز. مۇشۇ ئۆلۈكنىڭ ئۆزىدىنلا سورىسام، ئەينىنى ئېيتىپ بېرىدۇ.

ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلىغان ئىمادىددىننىڭ بەدەنلىرى جۇغۇلداپ كەتتى. بۇ چاغدا راشىددىن شەيخ ئۆلۈكىگە يېقىن كېلىپ، بارمىغىنى ئۆلۈككە شىلتىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن ھەيۋە بىلەن سورىدى:

— سېنى مۇشۇ كۆرد ئۆلتۈردىمۇ؟ تېز جاۋاپ بەر!

سارايىنىڭ ئىچى شۇئان جىمجىتلىققا چۆمدى. ھەممەي

لەن جىددىلىشىپ جەسەتكە قاراشتى. ئۇشتۇمتوت ئۆلۈكتىن:

— مېنى ئاشۇ ئۆلتۈردى، — دىگەن پەس ئاۋاز ئاڭلاندى.

— سېنى نىمە بىلەن ئۆلتۈردى؟ — دەپ سوردى يەنە راشىددىن شەيخ.

— خەنجەر بىلەن!

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان ئىمادىددىن جەسەتنىڭ زۇۋانىغا كىرىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرگەن ئادەم ئۇستىدىن شىكايەت قىلغانلىغىدىن ھاڭ - تاڭ بولۇپ تىترەپ كەتتى. سوراق تۇتقىنىدىن كېيىن، راشىددىن شەيخ ئۆز ئورنىغا بېرىپ، ئالدىدا تۇرغان ياساۋۇللارغا بۇ جىنايەتچىنى ئېلىپ چىقىپ زىندانغا تاشلاشنى، ئۆلۈكنى ئەچىقىپ كۆمۈۋېتىشنى بۇيرۇدى. ياساۋۇللار بۇيرۇقنى ئورۇنلىدى. بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ تۇرغان سورۇندىكىلەر داڭ قېتىپ قېلىشتى.

بىرئازدىن كېيىن، راشىددىن بىرنەچچە ياساۋۇللىرىنى ۋە ئابدۇرەھىم بىلەن ئىمادىددىننى قالدۇرۇپ، قالغانلارنى چىقىرىۋەتتى. ئاندىن ئابدۇرەھىمگە جاپالارنى (ئىمادىددىننى) يېقىن ئەكىلىشنى بۇيرۇدى. ئابدۇرەھىم ئىمادىددىننى ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى.

— سېنىڭ بىزگە بايىقى كۆردىگا ئوخشاش سەممىيەتسىز بولماي، سەممى بولۇشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن، — دىدى شەيخ ئىمادىددىنغا.

— سەنمۇ كۆرد ئىكەنسەن، لېكىن سېنىڭ چىرايىڭدىن سەممىيەتلىكنى كۆرۈۋاتىمەن. سەن بىزنىڭ پىرقىمىزگە كىرىشنى تەلەپ قىلغانمۇ؟

— شۇنداق غوجام.

— پىرقىمىزنىڭ ئۇلۇغۋار ۋەزىپىسىنىڭ نىمە ئىكەنلىگىدىن خەۋىرىڭ بارمۇ؟

— خەۋىرىم بار.

— سەن ئۆزەڭنى ئالدىما. ئەگەر قورقۇپ، ئىككىلىنىۋاتقان بولساڭ، ھازىر تەلىۋىڭدىن يانساڭمۇ ئۇلگۈرىسەن. توخۇ يۇرەك، قورقۇنچاقلارنىڭ بىزگە كېرىگى يوق.

— شۇنداق.

— سەن بۇ يەرگە نىمىشقا كەلدىڭ؟ — راشىددىن قاتتىق بىر - ئىككى يۆتىلىۋالغاندىن كېيىن سورىدى.

— جانابى شەيخ ھەزرىتىمىنىڭ مۇقەددەس خىزمىتى ئۈچۈن كەلدىم.

— قەيەردىن كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى راشىددىن ئارقىدىنلا.

— بەيتۇلمۇقەددەستىن، — ئىمادىددىن جاۋاپ بېرىۋېتىپ، ئۇنىڭ يەنمۇ كولاپ سۇرۇشتۇرۇشىدىن قورقۇپ دەككە - دۈككە ئېچىدە قالدى. ناۋادا سىرى ئاشكارىلىنىپ قالسا، كاللىسى كېتەتتى.

— بەيتۇلمۇقەددەستىن كەلگەنلىگىڭدىن خەۋىرىم بار. خوش، بەيتۇلمۇقەددەسكە قەيەردىن بارغان؟ — دەپ سورىدى راشىددىن قىستاپ.

ئىمادىددىن دەككە - دۈككىگە چۈشۈپ، لام - جىم دىمەي تۇردى ۋە: راشىددىن ماڭا ئىشىنىۋاتامدۇ ياكى مەندىن گۇمانلىنىۋاتامدۇ؟ دەپ ئويلىدى. راشىددىننىڭ سېھرى - جادۇ كۈچىنىڭ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىدىنى ئاشكارىلاپ قويۇشىدىن ئەنسىرەيتتى. شۇڭا ئۇ لام - جىم دىيەلمەي قالدى.

— قورقۇۋاتقاندەك تۇرىسەن، يىگىت، قورقما! — سەن ئەقىللىق يىگىت، مەن سېنى گەپ قىل دەپ زورلىمايمەن. بىر تال چېچىڭنى ئېلىپ ئۇنىڭدىن سورىسام، ھەممىنى بىلىۋالىمەن، — دىدى راشىددىن. ئاندىن ئابدۇرەھىمنى

ئىمادىددىنىڭ بېشىدىن بىر تال چاچ ئېلىشقا بۇيرۇدى. ئابدۇ-رەھىم چاچنى ئېلىپ ئۇنىڭغا بەردى. ئۇ چاچنى باش بارمىغى بىلەن بىگىز بارمىغىدا تۇتۇپ ئۇۋلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا باشلىدى:

— ھەي، ئابدۇ جاپپارنىڭ چېچى، ئېيتە، سېنىڭ ئىگەڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قەيەردىن بارغان؟

— شۇ ئان چاچتىن تىترىگەن تارنىڭ ئاۋازىدەك، «قاھىر-رىدىن بارغان» دىگەن بوش ئاۋاز ئىمادىددىنغا ئاڭلاندى.

— سۆزلە، سېنىڭ ئىگەڭ قاھىرىدە نىمە ئىش قىلاتتى؟ — دەپ سوردى راشىددىن چاچقا قاراپ تۇرۇپ.

— سالاھىددىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى ئىدى.

ئىمادىددىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ قاتتىق چۆچۈدى - دە، يۈ-رىگى سېلىشقا باشلىدى. ئۇ بارلىق كۈچى بىلەن ئۆزىنى تۇ-تۇپ، سۈكۈت ئىچىدە خىيالغا پاتتى. راشىددىن داۋاملىق سۈرۈش-تۈرۈۋېرىدىغان بولسا، سىرنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىپ، تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز ئاقىۋەت كېلىپ چىقىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئىمادىددىن راشىددىنغا يەر تېگىدىن قاراپ، سالاھىددىنىڭ ئىسمى چىقىشى بىلەن ئۇنىڭ ئۇھ تارتىپ، قولىدىكى چاچنى تاشلۇۋېتىپ ئۆز - ئۆزىگە: «سالاھىددىن؟ ئاللا ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن» دىگەنلە-گىنى ئاڭلىدى.

ئىمادىددىن راشىددىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ ھەيران قالغان بولسىمۇ، يەنىلا لام - جىم دىمەي جىم تۇردى.

— سەن پىرقىمىزگە كىرىشكە نىيەت قىلدىڭمۇ؟ — دەپ سوردى راشىددىن.

— ھەئە، غوجام، — دىدى ئىمادىددىن.

— سېنى قانداق ئىشلارغا سالىدىغىنىمنى بىلەمسەن؟

— بىلمەيمەن، لېكىن بۇيرۇقلىرىغا قەتئى بوي سۇنمەن.

راشددىننىڭ چىرايىغا كۆلكە يۈگۈردى ۋە ئاندىن:

— مەن جاۋابىڭدىن ناھايىتى رازى، — دىدى.

راشىددىن سۆزلىگەچ ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇ گۈڭگا سارايدىن چىقىپ كېتىشكە ماڭدى. ئىمادىددىن بىلەن ئابدۇرەھىمگە ئارقىسىدىن مېڭىشنى شەرەت قىلدى. ئۇلار سارايىنىڭ سىرتىغا چىقىپ توختىدى.

— قارا! — دىدى راشىددىن ئىمادىددىنغا، ئالدىدىكى بىر ھاڭنى كۆرسىتىپ.

ئىمادىددىن تىكىلىپ قاراپ يۈرىگى قاتتىدا قىلدى. ئۇ تېگى يوق بىر ھاڭنىڭ لېۋىدە تۇراتتى.

— ئەگەر ۋەدەڭدە تۇرالىساڭ، ھاڭغا سەكرە! — دىدى راشىددىن.

ئىمادىددىن قورقۇنچلۇق ھاڭغا قاراپ: «راشىددىن مېنىڭ سىرىمنى بىلىۋېلىپ، قەستەن مۇشۇ تۇزاققا دەسسەتمەكچى بولغان ئوخشايدۇ. ناۋادا ئۇنىڭ بۇيرۇغىنى بويىچە سەكرىسەم، ئۆلمەي قالمايمەن» دەپ ئويلىدى - دە، ئابدۇرەھىمدىن مەسلىھەت سورىغاندەك، ئۇنىڭغا يەر تېگىدىن قارىدى. ئابدۇرەھىم ئۇنىڭغا سەكرەشكە ئىلھاملاندۇرىدىغان كۆز ئىشارىتى قىلدى. ئىمادىددىن دوستىغا ئىشەنگەچكە، ئىككىلىنىشنى تاشلاپ، ھاڭغا قاراپ ماڭدى. قىل ئۈستىدە تۇرغان پەيتتە، توساتتىن بىر تال تۇغرا ياغاچ ئالدىدا پەيدا بولۇپ، ئۇنى توسۋالدى ۋە بۇ ھاڭنىڭ ئاغزى ئېتىلىپ قالدى. ئىمادىددىن بۇ ئىشلارنىڭ ھەقىقەتەن راستلىغىغا ئىشەنگۈسى كەلمەي، چۈش كۆرۈۋاتقان ئوخشايمەن دەپ ئويلىدى.

راشىددىن دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ قولىنى تۇتۇپ:

— سېنىڭ ماڭا سادىق ئىكەنلىگىڭ ئىسپاتلاندى. سادا-قەتلىك ھاياتىڭنى قۇتقۇزدى، — دىدى.

راشىددىن ئۇنى سارايغا قايتىشقا بۇيرۇدى، ئاندىن:

— بۇگۈندىن باشلاپ مېنىڭ سادىق مۇرىدىم بولدۇڭ، — دىدى.

راشىددىن سارايغا قايتىپ كىرىپ، ئۆز ئورۇندۇغىغا ئولتۇرىدى، ئاندىن مۇلازىمنى قەدەھ ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. مۇلازىم قەدەھنى ئېلىپ كېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. ئۇ قەدەھنى ئالدى، ئاندىن بىر كوزىنى ئېلىپ، ئۇنىڭدىن پىيالىگە سۇ قۇيدى ۋە مۇنداق دىدى:

— بۇ ئابى ھايات، ئەگەر راست سەممى ـ سادىق بولساڭ، بۇ سېنى باغۇ ئىرەمگە ئېلىپ باردىغان كەۋسەر؛ ئەگەر يالغانچى بولساڭ، بۇ جېنىڭغا زامىن بولىدىغان ئوغا ـ زەھەر؛ سىيىتىڭ دۇرۇس، قەلبىڭ پاك بولسا، بۇيرۇغىمغا بوي سۇنۇپ. بۇنى ئىچكىن.

ئىمادىددىن قەدەھنى قولىغا ئېلىپ سەل ئىككىلەندى، ئەمما دوستى ئابدۇرەھىمنىڭ مەدەت بېرىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، قەدەھنى كۆتىرىپلا ئىچىۋەتتى. راشىددىن قولى بىلەن ئىمادىددىننى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. ئىمادىددىن ئولتۇرۇپ ئۇزاق ئۆتمەي لا ئاستا ـ ئاستا خۇدىنى يوقاتتى.

* * *

ئىمادىددىن ئەلھاڭ ـ سەلەڭ ھالدا كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قاراپ، ئۆزىنىڭ بىر باغۇ ئىرەمدە تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. شۇ چاغدا، مەيمن شامال ئۇنىڭ يۈزىنى سىپاپ ئۆتتى؛ بىر قول ئۇنىڭ پىشانىسىنى سىلىدى. شۇ ئان بۇ قولنىڭ زىبا بىر قىزنىڭ، پەرىزاتتەك بىر نازىنىنىڭ قولى ئىكەنلىگىنى بىلدى. قىزچاق ئۇستىگە ئۇقادەك ئاق كۆينەك كىيگەن بولۇپ، قەددى ـ قامىتى زىلۋا ئىدى. ئۇنىڭ ئوك قولىدا تۆگە قۇشـ

نىڭ پەرلىرىدىن ياسالغان يەلپۈگۈچ بار ئىدى. سول قولى بىلەن ئىمادىددىننىڭ پىشانىسىنى يېنىك سىلىماقتا ئىدى. ئىمادىددىن ئەتراپقا قاراپلا، ئۆزىنىڭ خىيالىي مەنزىرە ئىچىدە تۇرغانلىغىنى سەزدى - دە، سەللا مىدىرلىسام بۇ مەنزىرە كۆز ئالدىدىن يوقۇلۇپ كەتمەسۇن يەنە دەپ قورقۇپ، مىدىرلىماي ياتتى.

— قويۇڭ، سۆيۈملۈگۈم! قاچانغىچە ئۇخلايسىز؟ — دىدى قىز ناز - كەرەشمە بىلەن.

ئىمادىددىن قويۇپ ئولتۇرۇپ. ئۆزىنىڭ ئۇچىسىدىكى كىيىم - كېچەكلەرگە سەپسالدى: ئۇچىسىدا شاھانە تون، سەرپاي، بېشىغا كالۇتۇن، كۆمۈش يىپلار بىلەن توقۇلغان سەللە ئورالغان ئىدى. ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ ئاستىدىكى گىلەمگە قارىدى، بۇ گىلەم كالۇتۇن، كۆمۈش يىپلار بىلەن ھەر خىل گۈللەر چۈشۈرۈلگەن، دۇنيادا تەڭدىشى يوق ئېسىل گىلەم ئىدى. ئىمادىددىن تەئەججۈپ ئىچىدە ھاڭۇبقىپلا قالدى. ئۇ نەمە قىلارىنى بىلمەي، گاھ ئۆزىگە، گاھ قىزغا قارايتتى.

بۇ چاغدا قىز يۈزىدىن روھسلىنى ئېلىۋەتتى. ئۇنىڭ ئالتۇن دەك ساغۇچ ، بوستان چاچلىرى يەلكىسىدە يېيىلىپ تۇراتتى، ئىمادىددىنغا تەلمۈرۈپ تۇرغان ئاھۇ كۆزلىرى گويا يۈرەك - باغرىنى ئورتەۋاتقان مۇھەببەتنى ئىزھار قىلىۋاتقاندەك نازـ كەرەشمە بىلەن ئويناپ تۇراتتى. لېكىن ئىمادىددىن يەڭگىلتەكلىك بىلەن بىرەر ھەركەت قىلماي، ئۇنىڭ يەنە قانداق ئىپادىلەرنى كۆرسىتىشىنى كۈتۈپ جىم تۇردى. قىز دەرھال قولىنى ئۆزىتىپ، ئىمادىددىنىڭ قولىنى تۇتۇپ مۇنداق دىدى:

— ئابدۇجاپپار، نەمە بولدۇڭ، چۈش كۆرۈۋاتامەن دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ شەيخ ھەزرەتلىرى بەرگەن ئابى ھاياتنى ئىچكەنلىگىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ سەن ھازىر جەننەتتە. بۇ يەرگە

پەقەت سالاھىيتى توشقان ئادەملەرلا كىرەلەيدۇ.

ئىمادىددىن راستىنلا راشىددىن شەيخ ئۇزاتقان بىر پىيالە سۇنى ئىچكەنلىگىنىى ئېسىگە ئالدى - دە، شۇئان كەيپىى بۇزۇلۇپ، پەرىشان بولۇشقا باشلىدى. «بۇ قىز نىمىشقا ئازدۇرماقچى بولىدۇ؟ بۇ مېنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلماقچىمۇ» دىدى ئىچىدە ۋە قىزدىن ئۆزىنى ئېپقاچماقچى بولۇپ، دەرھال كەينىگە بىرنەچچە قەدەم چېكىندى. قىز ئۇنىڭدىن يامانلىغاندەك بىر قىياپەتتە ئاستا - ئاستا ئارقىغا يانىدى - دە، كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقىچە غايىپ بولۇپ كەتتى.

ئىمادىددىن قىزنى خىيالىدىن چىقىرىۋېتىپ، ئاستا قەدەم تاشلاپ ماڭدى. ئۇنىڭ ئايىغى ئاستىدا كىشىنى مەس قىلغۇدەك خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان ئوت - چۆپ، گۈل - چېچەكلەر ئاجايىپ كۆركەم گىلەمنى ئەسلىتەتتى. ئۇدۇلدا يىراقلا سوزۇلغان سۇپا - سۇزۇك ئېقىن سۇ بولۇپ، ئىككى قىرغىغدىكى بۇككىدە مۇزارلىقنىڭ شاخ - يوپۇرماقلىرى ئارىلىرىدىن سۇغا چۈشۈپ تۇرغان كۈن شولىسىدا سۇ يۈزى ھەسەن - ھۈسەندەك رەڭگا-رەڭ جىلۋىلىنىپ، كۆزنى قاماشتۇراتتى.

ئىمادىددىن زەۋق - شەۋق بىلەن پەيزى سۈرۈۋاتقاندا، ئېقىنىنىڭ ئۇ قىرغىغدىكى دەرەخلىكتىن يەنە بىر ھۆر قىز غىل-پال كۆرۈنۈپ قالدى. ئۇ ناھايىتى خۇلقىلىق كۈلكە بىلەن ئىمادىددىنغا قاراپ كەلمەكتە ئىدى. ئىمادىددىن ئۇنى ئاشۇ قىرغاقتا كېلىپ ماڭا گەپ قىلسا كېرەك دەپ ئويلىغان ئىدى، بىراق ئۇ قىز قىرغاقتىن ئۆتۈپ سۇنىڭ ئوستىدىن يېنىك قەدەم بىلەن ئۆتۈپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ يالىڭاياق، مامۇقتەك ئاپپاق پۇتلىرى ئېقىپ تۇرغان سۇ ئوستىدە بەھۇزۇر چامدايتتى. ئۇنىڭ پۇتلىرى يا سۇغا پېتىپ كەتمەيتتى، ياكى سۇنى چالغۇتۇۋەتمەيتى، ياكى سۇنىڭ ئېقىشىغا كاشىلا بولمايتتى. بۇ چاغدا ئىما-

ددىدىن ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەن جەننەتتە ئىكەنلىگىگە، بۇ يەردىكى ھۆر قىزلارنىڭ پەرىشتىلەر ئىكەنلىگىگە پۈتۈنلەي ئىشەندى. بۇ ھۆر قىز ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىن كەلگەندە، ئۇنىڭ چاچلىرى، كۆينىگى مەيىن شامالدا يەلپۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ ئىمادىددىننى قارىشى ئېلىۋاتقاندەك ئىككى غۇلىچىنى كېرىپ قۇچاق ئاچتى. لېكىن ئىمادىددىننىڭ ئېسى - يادى سەييىدەدە بولغاچقا، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشاتتى. بۇ ھۆر قىز بەئەينى ئۆز مەشۇغى سەييىدەگە ئوخشاپ كەتتى. ئىمادىددىن: راشىددىن سېھرىگەرلىك ئىشلىتىپ سەييىدەنى بۇ يەرگە كەلتۈرگەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدى. دەل شۇ چاغدا ھۆر قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ قولىنى ئۇزاتتى. ئىمادىددىنمۇ قولىنى ئۇزاتتى - دە، ئىككى قول بىر-بىرىنى چىڭ تۇتۇشتى. ئىمادىددىن ئۇنىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ سەپ سېلىپ، ئۇنىڭ سەييىدەگە ئوخشىمايدىغانلىغىنى سەزگەن بولسىمۇ، ھۆر قىز ئۇنىڭغا ياراپ قالدى. قىزنى يېنىغا تارتقاندا، تېزدىن ئاجايىپ بىر خىل خۇش بۇي كەلدى. قىز ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سالغاندا، ئىمادىددىننىڭ بەدىنى غۇۋۇلدىدە ئېرىپ كەتتى - دە:

— سىز كىم؟ بۇ قەيەر؟ — دەپ سورىدى ئەنسىزلىك بىلەن.

— قەيەردە تۇرۇۋاتقانلىغىڭىزنى بىلمەيۋاتامسىز؟ بۇ ئۇلۇغ ئىماممىز شەيخ ھەزرەتلىرىنىڭ جەننىتى، — دىدى ھۆر قىز.

— ئۇ شەيخىمنىڭ ھەممە مۇرىتلىرى مۇشۇ يەردە تۇرامدۇ؟

— ياق. ئەڭ ئىتائەتمەن كىشىسلا تۇرالايدۇ.

ھۆر قىز ئىمادىددىننىڭ قولىدىن تارتىپ، خۇمار كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، ئۇنى ئۆزى بىلەن بىللە مېڭىشقا ئىشارەت قىلدى. ئىمادىددىن ھودۇقۇپ تۇرۇپ قالدى.

— قورقماي مېڭىۋېرىڭ! — دىدى قىز.

شۇنىڭ بىلەن ئىمادىددىن تەۋەككۈل قىلىپ ھۆر قىز بىلەن

ماڭدى ۋە سۇ بىلەن پۈتى ئارىلىغىدا قاتتىق بىرنەرسە بارەك بىلىنىپ، مۇز تۈتقان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدى. نېرىقى قىرغاققا چىققاندىن كېيىن، قىز بىلەن بىللە مېڭىۋەردى.

ئىمادىددىن ئەڭ ئىشەنچلىك كىشىلا مۇشۇ يەردە تۇرالايدۇ دەپ ئاڭلىغانلىقتىن، ھۆر قىزدىن:

— مەنمۇ داۋاملىق مۇشۇ يەردە تۇرامدىمەن؟ — دەپ سورىدى.

— سىز بۇ يەرگە يېڭى كەلدىڭىز، ئاۋال كۆرۈپ باقسۇن دىدۇق. كېيىنچە بۇ يەردىكى ھوزۇر - ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولسىڭىز، يەلكى شۇنداق بولار.

ئىمادىددىن ئۆزىنىڭ بۇ يەردە بولىدىغان ۋاقتىنىڭ چەكلىك ئىكەنلىگىنى ھىس قىلىپ، پۇخادىن چىققۇدەك تاماشا قىلماچ ماڭدى. باغدىكى گۈزەل مەنزىرىلەرنىڭ كۆپلۈگىدىن، ئادەم كۆرۈپ ئۇلگۈرگىلى بولمايتتى. ئاپپاق تۇرنىلار، رەڭگا - رەڭ يەرلىك توزلار ئۆز ھۆسنىلىرىنى كۆز - كۆز قىلىشقاندەك يايراپ يۈرۈشەتتى، ھەر خىل قۇشلار بەس - بەس بىلەن سايرىشاتتى، گۈل - چىمەنلەر ئارا پەرۋاز قىلىشاتتى. ھۆر قىز قۇشلارنى چاقىرىۋىدى، ئىنسان تىلىنى بىلمىدىغاندەك بىر توپ قۇش ئارقا - ئارقىدىن ئۇچۇپ كېلىشىپ، قىزنىڭ مۈرىلىرىگە ۋە قوللىرىغا قونۇشتى ھەم ئۇنىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن دېك - دېك سەكرىشىپ، پۇر - پۇر ئۇچۇشۇپ ئويناپ كېتىشتى.

ئىمادىددىن ھۆكۈرىگەن ئاۋازنى ئاڭلاپ قالدى، بۇ شىرنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئىمادىددىن چۆچۈپ:

— ھۆكۈرەۋاتقان شىرغۇ؟ — دىدى.

— ھەئە، قورقماڭ. بۇ يەردىكى شىرلار ئۆز ئىگىلىرىگە زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەيدۇ، — دىدى قىز.

ھۆر قىز ئىمادىددىننى شىر تەرەپكە باشلاپ ماڭدى. بىر

ئەركەك شىر چاربەدەك كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ سۈرلۈك قىياپەتتە، دەرەخ تۈۋىدە زوكزىيىپ ئولتۇراتتى؛ قىز ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ، خوددى ئاسلانىنى ئەركىلىتىپ ئويناغاندەك، ئۇنىڭ يايلىنى سىلىدى، شىر ئىتائەتمەنلىك بىلەن جىم تۇردى. ئىمادىددىن ھالى - تالى قالدى.

ئۇلار يەنە ئالغا قاراپ مېڭىشتى. باغنىڭ چېتىدە، دەل - دەرەخلەر ئارىسىدا چىرايلىق ياسالغان ئۆيلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئىمادىددىن بۇ ئۆيلەردە قانداق كىشىلەر تۇرىدىغانلىغىنى سورىدى. قىز بۇ يەرنىڭ راشىددىن شەيخنىڭ سادىق مۇرتلىرىنىڭ كۆكۈل ئېچىپ، ئىچ پۇشۇغىنى چىقىرىدىغان، خىلۋەت، ھاۋالىق جاي ئىكەنلىگىنى تونۇشتۇردى.

ئىمادىددىن ھۆر قىزنىڭ كەينىدىن مېڭىپ بىر تامنىڭ قېشىغا كەلگەندە، قىز توختاپ، ئىمادىددىنغا:

— بۇ يەرگە قارا! — دىدى.

ئىمادىددىن تامدىكى بىر تۆشۈكتىن قاقاس بىر سايىنى كۆردى. سايدا نە سۇ، نە ئوت - چۆپ، دەل - دەرەخ يوق ئىدى. جەسەت ئۈستىخانلىرى ئارىسىدا زەھەرلىك يىلانلار، بىرتەقۇچ ھايۋانلار ئارىلاپ يۈرۈشەتتى.

— بۇ يەر دوزاق ئوخشىمامدۇ؟ — دىدى ئىمادىددىن.

— ھەئە، دوزاق. ئەگەر سىز شەيخ ھەزرىتىمنىڭ ئەمرى - پەرمانىغا ئىتائەت قىلماي، ئۇنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلسىڭىز، تەقدىرىڭىز مۇشۇ ئادەملەرگە ئوخشاش بولىدۇ.

ئىمادىددىننىڭ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ، كۆزلىرى قاراڭغۇلاشتى - دە، بۇ يەردە كۆپ تۇرۇشنى خالىماي، ئۆرۈلۈپلا ماڭدى. ھۆر قىز ئۇنىڭغا سوغدىشىپ ماڭغاچ ئۇنىڭ كۆڭلىنى يايسايتتى، مەۋە ئۈزۈپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى.

بىردىنلا قورقۇنچلۇق ئاۋاز ئاڭلاندى. بۇ ئاۋاز سەييىدە-

301

نىڭ نالىسىگە ئوخشاش بولۇپ، گويا قۇتقۇزۇشنى ئىلتىجا قىلىۋاتقاندەك ئىدى. ئىمادىددىن سەييىدەنى مۇشۇ ئەتراپتا ئوخشايدۇ دەپ، تۇرۇۋىلا قالدى.

— نىمە بولدىڭىز؟ — دىدى ھۆر قىز ئۇنىڭغا قاراپ.

— بىرەر ئاۋاز ئاڭلىمىدىڭىزمۇ؟

— ياق، سىز نىمە ئاڭلىدىڭىز؟

ئىمادىددىن ئويلاپ قالدى ۋە يەنە قۇلاق سالدى، لېكىن ھېچنىمىنى ئاڭلىمىدى. ئۇ: «سەييىدەنى قاتتىق سېغىنغانلىغىمدىن، شۇنداق ئاڭلانغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدى. لېكىن يەنە، بۇ سەييىدەنىڭ بىرەر پىشكەللىككە ئۇچرىغانلىغىنىڭ شەپسى بولۇشى ياكى سەييىدەنىڭ ماڭا بولغان چىن مۇھەببىتى مېنى راشىددىنىڭ سېھرى - جادۇسىدىن پەخەس بولۇپ، نازىنىلارنىڭ ئالداش ھىيلىسىگە چۈشۈپ كەتمەسلىككە ئاگاھلاندۇرۇۋاتقان بولۇشىمۇ مۇمكىن دەپ ئويلاپ، خاتىرجەم بولالمىدى. بۇ چاغدا ئۇ قاتتىق ئازاپلىنىپ، بۇ يەردىن تېزدىن كېتىپ، مۇشكۈللۈكتىن قۇتۇلۇشنى ئۈمىت قىلدى.

ئىمادىددىن قاتتىق ئويلىنىۋاتقاندا، ئۇشتۇمتۇتلا شىپ - شىپ قىلغان ئاياق شەپسىنى ئاڭلاپ، شۇ ياققا قارىدى، قەددى - قامىتى كېلىشكەن بىر بالا كېلىۋاتاتتى. بالا بىلىگە يىپەك بەلۋاغ باغلىغان، بەلۋىغىنىڭ بىر ئۇچى پەرتۇققا ئوخشاش ئالدىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى، تال - تال ئۆرۈلگەن ساغۇچ چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشۈپ تۇراتتى؛ ئۇچىسىغا ھاۋارەڭ كەمزۇل ۋە ئىشتان كىيگەن ئىدى. بالا ئىمادىددىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئىززەت - ئىكرام بىلەن سالام قىلدى. ئاندىن بالىلارغا خاس يۇمشاق تەلەپپۇز بىلەن:

— تەقسىر، غىزاغا ئىلتىپات قىلىڭ! — دىدى.

ئىمادىددىنىڭمۇ قوسۇغى ئاچقان ئىدى. غىزانىڭ گېپىنى

ئاڭلاپ، قوسىغى تېخىمۇ ئېچىپ كەتكەندەك بولدى - دە، بالا- نىڭ كەينىدىن تار يول بىلەن ماڭدى. ئانچە ماڭمايلا، ئۇدۇلدا ھەشەمەتلىك بىر ساراي كۆرۈندى ۋە ئۇ يەردىن مەزىلىك غىزا- نىڭ ھىدى كەلدى. پەقەت فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ سارايلىرىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان ھېيتلىق زىياپەتلەردىنلا ئاشۇنداق ھىد كېلەتتى. دەرۋازا غىچ قىلىپ ئۆزلۈكىدىن ئېچىلدى - دە، دەرۋازا ئېچى- دىن يەنە ئىككى بالا چىقىپ، ئىمادىددىننى قارشى ئالدى ۋە ئۇنى تاماقخانىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى. ئۇ ئەتراپقا نەزەر سالدى: تۈۋرۈك، لىملىرىغا ھەل بىلەن گۈل، نەقىشلەر چېكىلگەن بولۇپ، كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى. ئىمادىددىن تاماقخانىغا كىردى، بۇ چوڭ ساراي بولۇپ، تاملىرىغا نۇرغۇنلىغان ئەينەكلەر ئورنىتىلغان ئىدى، بىر ئادەم كىرسە، نەچچە ئونلىغان ئادەم كىرگەندەك كۆرۈنەتتى، ئادەم ماڭسا، ئەينەكتىكى كۆلەڭگىلەرمۇ تەڭ ماڭاتتى - دە، ئەينەكتىكى شەكلىڭىز سىز بىلەن بىرگە ھەركەتلىنىپ، ئادەم خۇددى بىر تىلىسماتقا كىرىپ قالغاندەك كۆزلىرى ئالىچەكمەن بولۇپ كېتەتتى.

ئىمادىددىننى باغ سەيلىسى قىلدۇرغان ھۆر قىز ئۇنىڭ ئال- دىغا كېلىپ، ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. ئىمادىددىن بىر ئورۇندۇققا ئولتۇردى. تاماق ئۈستىلىگە قىزىلگۈل رەڭلىك تاۋار داستىخان سېلىنغان، ئۈستىگە ھەر خىل ئېسىل نازۇ - نېمەتلەر قويۇلغان ئىدى. ھۆر قىز ئىمادىددىنغا يېقىن ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ قاچىسىغا ھەر خىل تائاملاردىن سېلىپ قوياتتى، ئىنتايىن قىزغىن كۈتەتتى. ھازىر ئىمادىددىننىڭ سەييىدەگە بولغان مۇھەببىتى دە- لىمدىن خېلىلا كۆتىرىلىپ قالدى. چۈنكى ئۇ ھۆر قىزنىڭ ھۆسە- نى - جامالى، ناز - خۇلقىلىرى، شىرىن سۆزلىرىگە مەپتۇن بولۇپ كەتكەن ئىدى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇشتۇرغاندىن كېيىن، شاراپ كۈچىدىنلا ئەمەس، ئىشىق كۈچى-

ددن مەس بولۇپ كەتتى.

ھۆر قىز ئىمادىددىننىڭ ئۆز ھىسسىياتىنى باسالماي قالغان-لىغىنى سېزىپ، غەرەزلىك ھالدا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇردى. لېكىن ئىمادىددىن بارغانسېرى ھىسسىياتقا بېرىلىپ، ئۇنىڭ ئۇس-تىگە شاراپنىڭ ھىسسىياتىنى قوزغىشى بىلەن، ھەدەپ ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلاتتى، چاخچاق قىلاتتى. قىز ئىمادىددىننىڭ ئۆزىگە جەلەپ قىلىپ ئەقلى - ھۇشىدىن بىگانە قىلىۋەتكەنلىگىگە كۆزى يېتىپ، رەنجىگەن ھالدا:

— ئىزىتىڭىزنى ساقلاڭ! — دىدى، — ئېسىڭىزدە بولسۇن، سىزنى بۇ يەرنى كۆرۈپ باقسۇن دەپ ئەكەلگەن. بۇ يەر-دىكى ھوزۇر - ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولۇشنى خالىسىڭىز، ھايا-تىڭىزنى قۇربان قىلىشتىن باش تارتمىغان ھالدا خوجىمىز شەيخ ھەزرەتلىرىگە ساداقەتلىك بىلەن خىزمەت كۆرسىتىشىڭىز كېرەك.

ھۆر قىز قانچە ناز - كەرەشمىلەر قىلغانسېرى، ئىمادىددىن ئۇنىڭغا شۇنچە مەپتۇن بولۇپ:

— سىز مېنى ئاخماق قىلىۋاتامسىز؟ — دىدى.

— ياق. سىزنى ئاخماق قىلمىدىم. بىراق، مەرتىۋىڭىزنى ئۆستۈرۈپ، بۇ يەردىكى ھوزۇر - ھالاۋەتتىن مەڭگۈ بەھرىمەن بولۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن بەرەر خىزمەت كۆرسە-تىشىڭىز كېرەك. مەن سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا بولىمەن. خۇدا سىزنى بەرەر خىزمەت كۆرسىتىشكە نېسىپ قىلغاي، — دىدى ھۆر قىز. ئاندىن ئىمادىددىنغا كۆڭلىدىكى راست گېپىنى قىل-دى، — سىزدىن باشقا ھېچكىم مېنىڭ نەزىرىمگە ياقمىغان. سىزنىڭ قەددى - قامىتىڭىز، جاسارىتىڭىز مېنى سىزگە ئاشىق قىلدى. شۇنداق بولسىمۇ، مەن خوجىمىزنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ كېلىدىغان ھەرقانداق ئىشنى قىلالمايمەن، ئۇنىڭدىن زەررىچە ئىشنىمۇ يوشۇرالمايمەن. چۈنكى، ئۇ ھەرقانداق ئادەمنىڭ نېسى-

تىنى بىلىۋالىدۇ، ھەرقانداق سىرنى ئۇقۇۋالىدۇ. سىزگە بولغان مۇھەببەتىمنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن، چېچىڭىزغا مۇشۇك ـ ئەنە بەرلىرىمنى چېچىپ قويۇشۇمغا رۇخسەت قىلىڭ، ـــ دىدى ـ دە، قوينىدىن بىر كىچىك قۇتىنى چىقىرىپ ئاغزىنى ئاچتى. قۇتىدىن كىشىنى مەس قىلىدىغان خۇش پۇراق كەلدى. قىز قۇتىدىكى مۇشۇك ـ ئەنىەردىن ئېلىپ ئىمادىددىننىڭ ئىككى قولى ۋە چېچىغا سۈركىدى. ئىمادىددىن ھوزۇرلانغىنىدىن ئەس ـ ھۇشىنى يوقتاي دەپ قالدى.

ـــ بۇ خۇش ھىد ئېسىڭىزدە بولسۇن، ئىنشائاللا، كەلگۈسىدە بىز يەنە قايتا كۆرۈشۈپ قالارمىز، ـــ دىدى قىز ۋە كۆزلىرىگە ياش ئالدى.

ئىمادىددىن راشىددىننىڭ ئىرادىسىگە ھەققەتەن خىلاپلىق قىلغىلى بولمايدىغانلىغىنى ھىس قىلىپ، قىزنىڭ گەپلىرىگە قايىل بولۇپ، لام ـ جىم دىمىدى. ھازىر ئۇ ناھايىتى چارچاپ كەتكەنىدەك بولدى ـ دە، ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇ سەھراسىغا كەتتى.

ئىمادىددىن ئەتىسى ئويغىنىپ ئۆزىنىڭ يەنىلا راشىددىننىڭ سارىيىدا تۇرغانلىغىنى، ھەممە نەرسىنىڭ بۇرۇنقىدەك ئىكەنلىگىنى كۆردى: ئۇچىسىدا يەنىلا ھىلىقى ئاق پەرىجە، چاچلىرى چۈۋۈق. ئۇ پەرىشان ھالدا ئۇيان ـ بۇيانغا قاراپ، بايا چۈش كۆرۈپتىمەن دەپ ئويلىدى. لېكىن بېشى ۋە قولىدىن گۈپۈلدەپ كېلىۋاتقان خۇش پۇراق دىماغىغا ئۇرۇلغاندا، جەننەتتە كۆرگەنلىرىم راست ئىشلار ئىكەن دەپ يەنە ئىشەندى. بىر پەستىن كېيىن، پۈتۈنلەي ئېسىگە كەلدى ـ دە، راشىددىننىڭ سارايدا بەختىرامان ئولتۇرغانلىغىنى، دوستى ئابدۇرەھىمنىڭ ئۆز يېنىدا ئۆرە تۇرغانلىغىنى كۆردى. ئابدۇرەھىم ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن قۇچاقلاشتى ۋە:

ـــ جەننەتتىن كەلگەنلىگىگە مۇبارەك بولسۇن. چېچىڭدىن

دىن مەس بولۇپ كەتتى.

ھۆر قىز ئىمادىددىننىڭ ئۆز ھىسسىياتىنى باسالماي قالغان لىغىنى سېزىپ، غەرەزلىك ھالدا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇردى. لېكىن ئىمادىددىن بارغانسېرى ھىسسىياتقا بېرىلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە شاراپنىڭ ھىسسىياتىنى قوزغىشى بىلەن، ھەدەپ ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلاتتى، چاخچاق قىلاتتى. قىز ئىمادىددىننىڭ ئۆزىگە جەلىپ قىلىپ ئەقلى - ھۇشىدىن بىگانە قىلمۇەتكەنلىگىگە كۆزى يېتىپ، رەنجىگەن ھالدا:

— ئىززىتىڭىزنى ساقلاڭ! — دىدى، — ئېسىڭىزدە بولسۇن، سىزنى بۇ يەرنى كۆرۈپ باقسۇن دەپ ئەكەلگەن. بۇ يەردىكى ھوزۇر - ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولۇشنى خالىسىڭىز، ھايا-تىڭىزنى قۇربان قىلىشتىن باش تارتمىغان ھالدا خوجىمىز شەيخ ھەزرەتلىرىگە ساداقەتلىك بىلەن خىزمەت كۆرسىتىشىڭىز كېرەك.

ھۆر قىز قانچە ناز - كەرەشمىلەر قىلغانسېرى، ئىمادىددىن ئۇنىڭغا شۇنچە مەپتۇن بولۇپ:

— سىز مېنى ئاخماق قىلمۇاتامسىز؟ — دىدى.

— ياق. سىزنى ئاخماق قىلمىدىم. بىراق، مەرتىۋىڭىزنى ئۆستۈرۈپ، بۇ يەردىكى ھوزۇر - ھالاۋەتتىن مەڭگۈ بەھرىمەن بولۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن بىرەر خىزمەت كۆرسىتىشىڭىز كېرەك. مەن سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا بولىمەن. خۇدا سىزنى بىرەر خىزمەت كۆرسىتىشكە نېسىپ قىلغاي، — دىدى ھۆر قىز. ئاندىن ئىمادىددىنغا كۆڭلىدىكى راست گېپىنى قىلدى، — سىزدىن باشقا ھېچكىم مېنىڭ نەزىرىمگە ياقمىغان. سىزنىڭ قەددى - قامىتىڭىز، جاسارىتىڭىز مېنى سىزگە ئاشىق قىلدى. شۇنداق بولسىمۇ، مەن خوجىمىزنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ كېلىدىغان ھەرقانداق ئىشنى قىلالمايمەن، ئۇنىڭدىن زەررىچە ئىشنىمۇ يوشۇرالمايمەن. چۈنكى، ئۇ ھەرقانداق ئادەمنىڭ نېمە

تېخىچە جەننەتنىڭ خۇش ھىدى كېلىپ تۇرۇپتۇ! بۇنداق بەختلىك مەڭگۈ بەھرىمەن بولۇشۇڭنى تىلەيمەن. تېز بېرىپ خوجىمىزغا رەھمەت ئېيتقىن! — دىدى.

ئىمادىددىن راشىددىننىڭ قولىنى سۆيۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا باردى، راشىددىن قولىنى ئۇزاتتى ۋە:

— سەن ئەمدى بىزنىڭ پىدائىلىرىمىزدىن بولدۇڭ. ئەمدى ھوجرائىغا قايتىسىڭ بولىدۇ. باشقا ئىشلىرىڭنى دۇبۇس شەيخ ئوغۇلاشتۇرىدۇ، — دىدى. ئاندىن لەسسىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، سۇرلۇك كۆزلىرى بىلەن ئىمادىددىنغا تىكىلدى ۋە بىردىنلا ئۇنىڭ ئىككى قولىنى تۇتۇۋېلىپ: «ئاغزىڭنى ئاچ!» دەپ ۋاقىرىدى. ئىمادىددىن ئاغزىنى ئاچتى. راشىددىن ئۇنىڭ ئاغزىغا دەم سېلىپ ھاندەك بىرنى تۈكۈرۈپ:

— مېنىڭ ئەمرى ـ پەرمانلىرىمغا مۇمىنلىك بىلەن ئىتائەت قىلساڭ، سەندىن رازى بولىمەن. ئەمدى قايتقىن! — دىدى ـ ده، قولىنى قويۇۋېتىپ، ئابدۇرەھىمگە ئىمادىددىننى ئېلىپ چىقىپ كېتىشنى ئىما قىلدى.

ئىمادىددىن لام ـ جىم دىمەي ئابدۇرەھىمنىڭ كەينىدىن مېڭىپ، يەنە دۇبۇس شەيخنىڭ ھوجرىسىغا كېلىشتى. دۇبۇس شەيخنىڭ رۇخسىتى بىلەن، ئىمادىددىن ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى كىيىملىرىنى كىيىدى. شەيخ ئۇنىڭ راشىددىن ھەزرەتنىڭ سىناقلىرىدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتكەنلىگىنى تەبرىكلىدى. ئۇنىڭ خەنجىرى، پۇلى، ئۇنچە ـ مەرۋايىت قاتارلىق نەرسىلىرىنى ئۆزىگە قايتۇرۇپ بەردى.

ئىمادىددىن ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ تۈرلۈك سىناقلىرىدىن ئۆتكەنلىگىدىن خوشال ئىدى. جەننەت مەنزىرىسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن كەتمەيتتى. بولۇپمۇ ھۆر قىز ئۇنىڭ ئېسىگە سەييىدەنى سالاتتى. ئۇ سالاھىددىننىڭ تاپشۇرۇغىنى ئوپلىغىنىدا، راشىددىننىڭ «خۇدا سالاھىددىننىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن» دىگەن گېپى

ئېسىگە كېلىپ كۆڭلى بىر قىسما بولدى. چۈنكى راشىددىن سالاھىددىننى ئۆلتۈرۈشكە نەچچە قېتىم ئۇرۇنغان تۇرۇپ، يەنە بۇنداق دېيىشتىكى غەرىزى نىمىدۇ؟ ئۇ زادى بۇ گەپنىڭ تېگىگە يېتەلمەيتتى. ئۇنىڭ ئابدۇرەھىمگە بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى يېشىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغۇسى كەلدى. بىراق ئابدۇرەھىم بۇگۈن كەچتە مەشقاۋۇللۇققا كۆتىرىلىدىغان بولغاچقا، ھازىر ئۆيدە يوق ئىدى. ئىمادىددىن ئۆيدە ئۆزى يالغۇز خىيالغا چۆمدى. بۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ چېچى ۋە قولىدىكى خۇش ھىدنى پۇرىدى - دە، ئاستا - ئاستا ئۇيقۇ سەھرالىسىغا كەتتى.

ئەتىسى تاڭ يورۇش بىلەن تەڭ ئابدۇرەھىم خوشال ھالدا ئىمادىددىننى يوقلاپ كەلدى. ئىمادىددىن يېقىنچىلىق بىلەن ئۇنى سۆيدى. ئاندىن ئۇنىڭغا:

— سەن ئەمدى مەشقاۋۇل بولدۇڭ. ئەمدى سېنى ئاداش دېسەم ئەپلەشمەيدىغان بولدى، — دەپ چاخچاق قىلدى.

ئابدۇرەھىم كۈلۈپ كېتىپ:

— بىز ئايرىلماس دوست. مەرتىۋىگە قاراپ بىر-بىرىمىزدىن ئايرىلىپ كەتسەڭ قانداق بولىدۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە سەنمۇ مەشقاۋۇللۇققا كۆتىرىلىپ قېلىشىڭ مۇمكىن تېخى، — دېدى.

لېكىن ئىمادىددىن مەشقاۋۇللۇققا كۆتىرىلىشكە ئۇنچىۋالا قىزىقمايتتى. ئۇنىڭ پىكرى - خىيالى راشىددىننىڭ ھىلىمۇ يەنە سالاھىددىننى ئۆلتۈرۈش نىيىتىنىڭ بار - يوقلۇغىنى بىلمىشتە ئىدى. شۇڭا ئۇ ئابدۇرەھىمدىن:

— شەيخ ھەزرىتىم ماڭا «خۇدا سالاھىددىننىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن» دېدى. مەن بۇ گەپنى چۈشىنەلمىدىم. بۇ گەپنىڭ راستلىغىنا ئىشەنمەيمەن. بىلىشىمچە، ئۇ سالاھىددىننى ئۆلتۈرۈشكە بىرنەچچە قېتىم ئادەم ئەۋەتكەن، — دېدى.

ئابدۇرەھىم ئىمادىددىنغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ قويدىيۇ،

گەپ قىلمىدى. ئۇنىڭ ئارىسالدى بولۇۋاتقانلىقىنى سەزگەن ئىمام دىددىن تاقەتسىزلەنگەن ھالدا دىدى:

— سەن ئۇنىڭ گېپىنىڭ تېگىنى بىلسەڭ، ماڭا ئېيتىپ بەرگىن! ماڭا مەلۇملۇق، بۇ گەپنىڭ ماڭا ناھايىتى زور مۇناسىۋىتى بار. سەن مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى چۈشىنىسەن.

ئابدۇرەھىم ممدىراپ قويۇپ ئەستايىدىللىق بىلەن مۇنداق دېدى:

— ئاغىنە، ئۇنىڭ بۇ گېپىنىڭ قانداق مەنىسى بارلىغى ماڭىمۇ قاراڭغۇ ئىدى. ئاخشام مەن مەشقاۋۇللۇققا كۆتىرىلگەندىن كېيىن ئۇقتۇم. ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا يوشۇرىدىغان ئىش بولمىسۇن دېگەن مەقسەتتە، ماڭا دېسەم دەپ بېرەي.

ئىمامىددىن خوشاللىقتا ئابدۇرەھىمنى قۇچاقلاپ كەتتى ۋە:

— تېز ئېيتقىنا! شەيخ مەزرىتىم راستىلا سالاھىددىنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىنى تەلەمدىكەن؟ — دىدى.

— ھەئە، ئۇ راستىن سالاھىددىنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىنى تىلەيدۇ، — دىدى ئابدۇرەھىم قەتئى تەلەپپۇزدا.

— قىزىق گەپ. ئۇنداق بولسا، يەنە نېمىشقا ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ئادەم ئەۋەتمىدۇ؟

— سەن مىسىردىن چىقىش ئالدىدا سالاھىددىنىڭ ھوجرىسىدا يۈز بەرگەن ۋەقەنى دەۋاتسەڭغۇ دەيمەن!؟ شۇكۇنى سەھەردە سالاھىددىن ئويغىنىپ ياستۇغىنىڭ يېنىدا بىر خەنجەر ۋە بىر پارچە تەھدىت خېتى تۇرغانلىقىنى كۆرگەن. شۇنداقمۇ؟

— ھەئە، دەل شۇنداق.

— بۇ ئەھۋال شەيخ مەزرىتىمنىڭ سالاھىددىنى ئۆلتۈرۈۋېتىش خىيالىنىڭ يوقلۇقىنى ئىسپاتلىمامدۇ؟ ئويلاپ باقمامسەن، ئۇنىڭ ھوجرىسىغا كىرىپ خەنجەرنى ئۇنىڭ ياستۇغى يېنىغا قويۇپ قويغان پىدائى ئۇچۇن خەنجەرنى سالاھىددىنىڭ كۆكرى

گىگە تىقىش قانچىلىك ئىش دەيسەن؟ بۇ ئىشنى قىلغان پىدائى راشىددىن ھەزرەتنىڭ بۇيرۇغىغا ئەمەل قىلغاچقىلا ئۇنى ئۆلتۈرمەي قورقمىپلا قويغان، خالاس.

— مەن يەنىلا چۈشىنەلمىدىم. بۇ زادى قانداق ئىش؟

— شەيخ ھەزرىتىم شاھ - سۇلتانلارنى، جەمىيەتنىڭ ھەرقايسى تەبىقىلىرىدىكى مەشھۇر زاتلارنى ئۆلتۈرۈش بىلەن داڭ چىقارغان، ئۇنىڭدىن ۋەھىمە قىلمايدىغان كىشى يوق دېسەمۇ بولىدۇ، ھەتتا سالاھىددىنمۇ شۇنداق. ئەمىسە نىمىشقا ئۇنى «خۇدا ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن» دەيدۇ؟

— سالاھىددىن ئۆلارنىڭ قاتارىدا يوق.

— نىمىشقا؟

— بۇرادەر، بۇنىڭ ئەلۋەتتە سەۋەبى بار - دە. شەيخ ھەزرىتىمگە ۋەھىيى كېلىپ تۇرىدۇ. ئۇ ۋەھىيدىن ئۆزىنىڭ سالاھىددىن بىلەن تەڭ بىر يىلدا تۇغۇلمىغان بولسىمۇ، تەڭ بىر يىلدا ئۆلىدىغانلىغىنى، قىسمىتى ئوخشاش ئىكەنلىگىنى بىلگەن. شۇڭا ئۇ سالاھىددىنغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيدۇ، ئۇنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولسا، ئۆزىنىڭمۇ ئۆمرى ئۇزۇن بولىدۇ، — ئابدۇرەھىم سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — سەن شەيخ ھەزرىتىمنىڭ سەممى نىيىتىدىن شۈبھىلىنىۋاتقاندەك تۇرىسەن. مېنىڭچە ئۇنىڭ كۆرسەتكەن كارامەتلىرى بۇنىڭدىن كېيىن سەندە ھەرقانداق شەك - شۈبھە بولۇشقا ئورۇن بەرمەسلىگى كېرەك.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ چوڭقۇر ئويغا پاتتى: ئابدۇرەھىمنىڭ گېپىگە ئىشىنىش، راشىددىننىڭ سەممى نىيىتىدىن شۈبھىلەنمەسلىك كېرەك ئىكەن، راشىددىن بىلەن سالاھىددىننىڭ قىسمىتى ئوخشاش ئىكەن، ئەمدى ئەسلىدىكى پىلان بويىچە ئىش قىلغىلى بولمايدۇ، چۈنكى راشىددىننى ئۆلتۈرۈۋەتسە، سالاھىددىنمۇ تىرىك قالمايدۇ. ئەھۋالدىن قارىغاندا،

ۆەزىپە ئورۇنلىنىپ بولدى، ئەمدى بۇ قەلئەدىن كېتىپ، ھەممە ئەھۋالنى سالاھىددىنغا مەلۇم قىلىش كېرەك. دەرۋەقە، تېخىمۇ مۇھىمى، قايتىپ بېرىپ مەلىكە سەييىدە بىلەن كۆرۈشۈش. ئۇنىڭغا يەنە بىر ئوي كەلدى: ھازىر بۇ يەردىن چىقىپ كېتىش تەس، شەيخ ھەزرەت رۇخسەت قىلمىسا، قانات چىقىرىپمۇ ئۇچۇپ كەتكىلى بولمايدۇ! ناۋادا راشىددىن بىرەر ۆەزىپىگە بۇيرۇسا، شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ چىقىپ كېتىش مۇمكىن.

ئىمادىددىن يۇقۇرقىلارنى ئويلاپ، ئابدۇرەھىمگە قارىدى ۋە ئىنتايىن ھاياجانلانغان ھالدا مۇنداق دېدى:

— سېنىڭ سەممى دوستلۇغۇڭ ۋە يۈرىگىڭدىن چىققان گەپ لىرىڭ مېنى بەك تەسىرلەندۈردى. شۇڭا مەنمۇ ساڭا يۈرىگىمنى بېرىپ قۇرسىتىپ، كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتاي.

— قانداق گېپىڭ بولسا دەۋەرگىن! سېنىڭ ماڭا ئىشەنگىنىڭ مەن ئۈچۈن شەرەپ.

— مەن بۇ قەلئەدىن تېزرەك چىقىپ كېتىشنى ئويلاۋاتىمەن. بۇنىڭ سەۋەبى جىق. ساڭا چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرمىسامۇ ئۆزەڭگە مەلۇم. مېنىڭ مىسىر بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىرمۇنچە ئىشلىرىم بار. ماڭا كۆپرەك يول كۆرسەتكىن.

— بىراق، ھازىر چىقىپ كەتمىگىڭ ناھايىتى تەس. ئۇلار سېنى مەلۇم ۆەزىپىگە بۇيرۇسا، شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ چىقىپ كېتەلەيسەن.

— بۇ يەردىن بالدۇرراق چىقىپ كېتەلەيدىغانلا بولسام، ئۇلار بۇيرۇغان ھەرقانداق ۆەزىپىگە تەييارمەن.

— بولىدۇ، ئامال قىلىپ باقاي. مەندىن خەۋەر كۈتكىن! خۇدا بەختىڭنى بەرسۇن. كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە سەن ئۈچۈن چېپىپ باقاي. ئارزۇيۇڭنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ئىشەنچىم بار.

— كۆرسەتكەن چارە - تەدبىر ۆە ياردىمىڭنى مەڭگۈ

ئۇنۇتمايمەن، — دىدى ئىمادىددىن مىننەتدارلىق بىلەن.
ئابدۇرەھىم ئۇرنىدىن تۇرۇپ خوشلاشتى ۋە:
— ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇزۇت كەتمەيدۇ، خاتىرجەم بولغىن! — دىدى.

* * *

ئۆيدە ئىمادىددىنلا قالدى، ئۇنى يەنە خىيال باستى. راشىد دىنىنىڭ سېھرى - جادۇلىرى، سۇلتان نۇرىددىنىنىڭ ئۆلۈمى ھەققىدىكى خەۋەر، چاچ بىلەن سۆزلىشىش، جەننەتتىكى ۋەقەلەر ئۇنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇ بۇ ئىشلارغا يا ئىشەنمەسلىككە، يا ئىشىنىشكە پېتىنالمايتتى. ئەمدى ئۆزىنىڭ بۇ پىرقىنىڭ رەسمى ئەزاسى ئىكەنلىگىنى، بەزى ئىشلارنى بىلمۇبىلىش ئۈچۈن قەلئەنىڭ قانداقلىكى يېرىگە يارسا بولىدىغانلىغىنى ئويلاپ ئۆيدىن چىقتى - دە، ئەتراپقا نەزەر سالدى: خېلى يېقىن يەردە بىر چوققا كۆرۈندى. چوققىنىڭ ئارقا تەرىپى ئوت - چۆپسىز، دەل - دەرەخسىز تاپ - تاقىر دالا ئىدى. ئىمادىددىن چوققىغا چىقسام، بەلكى چۈشۈمدە كۆرگەن باغۇ ئېرەم كۆرۈنەر دەپ ئويلىدى. لېكىن چوققىغا چىققاندىن كېيىن تۆپ - تۈز دالىدىن باشقا نەرسە كۆرۈنمىدى. ئۇشتۇمتۇت يېراقتىن چاڭ - توزاڭ كۆتىرىلىپ، بىر توپ ئاتلىقلار كۆرۈندى. ئۇلار يېقىنلاشقاندا، ئىمادىددىن ئۇلارنىڭ يۈزىدە نىقاپ بارلىغىنى كۆردى. ئىمادىددىن بۇ قورقۇنچلۇق - سۇرلۇك يەردىن كېتىشكە ئالدىراۋاتقاچقا، ئۇلار بىلەن كارى بولماي، كەلگەن يولى بىلەن كەيىنسىز ھالدا قايتتى.

ئىمادىددىن پەرىشان ھالدا ئابدۇرەھىمدىن خەۋەر كۈتمەكتە ئىدى. ئىككى كۈن ئۆتتۈپ كەتتى، ئۇ تېخىچە كەلمىدى. ئىمادىددىن دوستىنىڭ نىمىشقا كۆرۈنمەيۋاتقانلىغىنى بىلمەيتتى. ئۇ يەنە

دۇبۇس شەيخنىڭ بىرنەچچە كۈندىن بېرى قەلئەدە يوقلۇغىنى ئاڭلىدى. قەلئەگە بىر توپ ئاتلىقلار كەلگەندىن كېيىن، راشىددىن ئۆز پىرقىسىنىڭ ئاقساقال ـ كۆكساقاللىرىنى مۇھىم مەسلىھەتكە چاقىرغان ئىمىش، لېكىن قانداق ئىش ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىۋاتقانلىغىنى ئۇقالمىدى. بۇ ئاتلىقلار بەلكى مەن كۆرگەن ئاتلىقلار بولسا كېرەك، نېمە ئىش بولغاندۇ؟ دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمنى تۆت كۈن كۈتتۈپ ئاخىرى زېرىكتى ـ دە، ئۇنىڭ ئىزلىمەكچى بولدى. بەزى ئىشلار قىزىق ـ تە. دەل شۇ چاغدا ئابدۇرەھىم كىرىپ كەلدى. ئىمادىددىن چاچراپ بېرىپ ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى. ئابدۇرەھىممۇ سەمىمىلىك بىلەن:

ـــ كەچۈرگىن، يېقىندىن بۇيان كۈتۈلمىگەن بەزى ئىشلار بىلەن بەنت بولۇپ، سېنى يوقلاپ كېلەلمىدىم، ـــ دەپ ئۆزرە ئېيتتى.

ـــ بولدى، سېنى كۆرۈپلا سەپرايىم بېسىلدى. مەن سېنى كۆپ ئاۋارە قىلدىم، كەچۈرگىن، بۇ ئاۋارىچىلىقمۇ پات ـ ئارىدا تۈگەپ قالار. چۈنكى مەن بۇ يەردىن كەتكەندىن كېيىن، سېنى ئاۋارە قىلمايمەن. ساڭا ھاۋاله قىلغان ئىشىم قانداق بولدى؟

ـــ قەلئەدىن چىقىپ كېتىدىغان ئىشىڭنىڭ ئاران يېرىمىنىلا پۈتتۈردىم.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ـــ ھازىر سەن ئورۇنلايدىغان بىر ۋەزىپە بار، سەن بىر شاھزادىنى ئۆلتۈرۈشۈڭ كېرەك. بىراق بۇ شاھزادە مۇشۇ قەلئەدە.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ گېپىنىڭ باش ـ ئايىغىنى ئۇقالماي، چاخچاق قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ:

ـــ خۇدا ھەققى، راستىنى دېگىنە، بۇ زادى قانداق ئىش؟ ـــ دېدى ئىلتىماس تەلەپپۇزىدا.

— راست گەپ. شەيخ راشىددىن ھەزرىتىم سېنىڭ بىر شاھ زادىنى ئۇجۇقتۇرۇپتىشىڭنى ئېيتتى. بۇ شاھزادە مۇشۇ يەردە.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن راست گەپ قىلمۇاتقانلىغىنى بايقاپ، يەنە مۇنداق دىدى:

— مېنىڭ ھازىر ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇۋاتقىنىم بىرەر ۋەزىپە ئۈچرا قىلىش ئەمەس، بەلكى بۇ يەردىن تېزرەك كېتىش ئىكەنلىگى ئۆزەڭگە مەلۇمغۇ.

— ئالدىرىما، — دىدى ئابدۇرەھىم سەۋرىچانلىق بىلەن، — راشىددىن ھەزرەتنىڭ سېنى بۇ ۋەزىپىنى ئۈچرا قىلىشقا تەيىنلىگەنلىگى ساڭا زور ئىشەنچ قىلغانلىغىنى كۆرسىتىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزەڭگىمۇ پايدىلىق.

ئىمادىددىن سەل ئويلانغاندىن كېيىن:

— ئۇلار بۇ ئىشنى ماڭا ئېيتىشىڭنى رەسمى ئۇقتۇردىمۇ؟ — دىدى.

— ياق، ئۇلار مېنى ساڭا ئېيت دىمىدى، پەقەت دوستۇڭ بولۇش سۈپىتىم بىلەن سېنى خەۋرلەندۈرۈپ قويۇۋاتىمەن. سېنىڭ ۋەزىپىنى ئۈچرا قىلىدىغان چاغدا تەمتىرەپ قالماسلىغىڭ ۋە چاندۇرۇپ قويماسلىغىڭ ئۈچۈن، شەيخ ھەزرىتىم سېنى قوبۇل قىلىدۇ ۋە ساڭا يولىورۇق بېرىدۇ.

— راستىمنى ئېيتسام، سېنىڭ بۇ خەۋرىڭ مېنى تېخىمۇ تەشۋىشكە سېلىپ قويدى، — دىدى ئىمادىددىن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

— جاپپار، تەشۋىش قىلما، بەلكى بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ، مۇكاپاتلانساڭمۇ ئەجەپ ئەمەس تېخى، — دىدى ئابدۇرەھىم كۈلۈپ، گويا يەنە بىر نىملەرنى دېيىشنى ئەپسىز كۆرگەندەك قىلىپ.

— گېپىڭنى بارغانسېرى چۈشەنەلمەيۋاتىمەن. خۇدا

هەققى، ئوچۇقراق ئېيتقىن. مەن ئۇچۇقتۇرماقچى بولغان شاھزادە زادى كىم ئۇ؟

— ئۇ بىزنىڭ پىرقىمىزنىڭ ئادىمى ئەمەس، ئالدىنقى كۈنى كەلگەن چاقىرىلمىغان مېھمان.

ئىمادىددىن دالدا كۆرگەن ھىلىقى ئاتلىقلارنى ئېسىگە ئېلىپ سورىدى:

— نەچچە كۈن بۇرۇن بىرتوپ ئاتلىقلارنىڭ بۇ تاغ تەرەپكە كېلىۋاتقانلىغىنى كۆرگەن ئىدىم. ئاشۇلار مۇشۇ ئادەمنىڭ شېرىك لىرى بولمىسۇن يەنە؟

— شۇنداق، ئۇ ئاشۇلار بىلەن بىللە كەلگەن، — دىدى ئابدۇرەھىم.

— مېنىڭ ساڭا دەپ بېرەلەيدىغىنىم شۇنچىلىكلا. كۆڭلۈمنى چۈشەنگىن.

— كۆڭلۈڭ ماڭا تېگىل بولدى، لېكىن مېنىڭ يەنە چۈشەنمەيۋاتقىنىم، ئۇ ئادەم نىمىشقا ئۆزىنى ئۆزى تورغا تاشلايدۇ؟ — دىدى ئىمادىددىن ئاۋازىنى پەسەيتىپ.

— ئۇ شەيخ ھەزرىتىمنىڭ كىچىگىدىنلا تونۇشقان بۇرادىرى، قەدىناس دوستى بولۇپ، كېيىن ئايرىلىشىپ كەتكەن ئىكەن. ئۇقۇشۇمچە، شەيخ راشىددىن ھەزرىتىم ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ ئىمامى بولۇشتىن بۇرۇن، شۇ دوستى يارەم قىلغان ئىكەن. شۇڭا شەيخ ھەزرىتىم ئۇنىڭ بۇ يەرگە قەدەم تەشرىپ قىلغانلىغىدىن كۆپ خۇرسەن بولۇپ، ئۇنى ئەزىز مېھمان سۈپىتىدە كۈتىتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن كۆپ سۆھبەتتە بولدى. بىراق تۈنۈگۈن شەيخ ھەزرىتىم مېنى خۇپىيانە چاقىرىپ، ماڭا سېنىڭ جاسارىتىڭ ۋە ئەقىل - پاراسىتىڭنى ماختاپ، سېنى مۇھىم بىر ۋەزىپىگە بۇيرۇيدىغانلىغىنى ئېيتتى. مەن شۇئان ساڭا ۋاكالىتەن ماقۇل بولدۇم ۋە سېنىڭ بۇ ۋەزىپىنى چوقۇم ياخشى ئورۇنلايدىغانلىغىڭنى ئېيتتىم، ئۇ ۋەزىپىنى ئوچۇق ئېيتمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن ئاشۇ چاقىرىلمىغان مېھماننى — قەدىناس

دوستىنى ئۇجۇقتۇرۇۋەتمەكچى بولغاندەك تۇرىدۇ.

ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز چۆچۈپ كېتىپ، ھە، راشىددىن ئۆزىنىڭ قەدىناس دوستىغىمۇ قەست قىلىشتىن يانمايدىغان مۇشۇنداق تاش يۈرەك، رەھىمسىز، بىۋاپا نەرسە ئىكەن ـ دە، دەپ ئويلاپ ئۇنىڭدىن پۈتۈنلەي رايى قايتتى ۋە ئۆز ھاياتىنى ساقلاپ قالالمايدىغانلىغىغمۇ كۆزى يەتتى. ئۇ تۇرلۇك خىيالاردا بولدى، لېكىن ئاشكارىلاشقا پېتىنالمىدى.

ـ شەيخ ھەزرىتىمنىڭ ئىشەنگىنىگە رەھمەت، ـ دەۋەتتى. ئىختىيارسىز ھالدا، ئاندىن: سەن ھىلىقى ئادەمنىڭ شەيخ ھەزرەتنىڭ دوستى ئىكەنلىگىگە راست ئىشىنەمسەن؟ ـ دەپ سورىدى.

ـ پۈتۈنلەي ئىشىنىمەن، ـ دىدى ئابدۇرەھىم ئىمادىددىن. ـ نىڭ گۇمانلىنىۋاتقانلىغىنى سېزىپ، توپ ـ توغرىلا، ـ سەن شەيخ ھەزرىتىمنى باغرى قاتتىقلىق قىلىپ ئۆز دوستىنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتىدۇ، دەپ ئەيىپلەۋاتساڭ كېرەك. لېكىن ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ بۇ ھەقسانى ئىشىغا ئاپىرىدىن ئۆقۇيسەن تېخى. ھازىر...

ـ ناۋادا، ـ دىدى ئىمادىددىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ـ شەيخ ھەزرىتىم ئۆزىنىڭ ھوقۇق ۋە كۈچىنى تۇغدىش ئۈچۈن ئاشۇنداق قىلغان بولسا، بۇ چۈشىنىشلىك. لېكىن مەن ئىككىمىزنىڭ ھاياتىدىن ئەندىشە قىلىۋاتىمەن.

ئىمادىددىن خەۋپ ـ خەتەرگە قارىماي، كۆڭلىدىكىنى ئاشكارا ئېيتتى. ئابدۇرەھىم بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ مەقسىدىنى چۈشەنگەن ھالدا كۈلۈمسىرەپ مۇنداق دىدى:

ـ مەنمۇ سەندەك ئەندىشە قىلىمەن. بۇ ھەقتە كېيىنچە پۈرسەت بولغاندا تەپسىلى پاراڭلىشايلى. سەن ئۈچۈن ئۆۋەتتىكى جىددى ئىش ـ ئىككىلەنمەستىن ۋەزىپىنى قوبۇل قىلىش ھەم بۇ ۋەزىپىنى قانداق ئورۇنلاشنى بىلىۋېلىش. بۇ سەممى گېپىمنىڭ ئورۇنسىز ئەمەسلىگىنى كېيىن بىلىپ قالىسەن.

ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى

ئىمادىددىن پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تىت ـ تىت بولۇپ ـ خەۋەر كۈتمەكتە ئىدى. ئۇ راشىددىننىڭ ئاتالمىش كارامەتلىرى ئۈستىدە قايتا ـ قايتا ئويلىناتتى ۋە بۇ كارامەتلەردىن قاتتىق گۇمانلىناتتى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ راشىددىننىڭ ئىشىنىڭ ئېپى ـ جېپىنى بىلمەسلىغان قاقۋاش شەيخ ئىكەنلىگىنىمۇ قايىل ئىدى. ئىمادىددىن خىيالغا چۆمۈپ تۇرغاندا، راشىددىننىڭ گاس، گاچا چاكارلىرىدىن بىرى كىرىپ (بۇ يەردىكى چاكارلارنىڭ ھەممىسى گاس، گاچا ئىدى. چۈنكى ئۇلار گاس، گاچا بولغاچقا، ئەمرى ـ پەرمانغا بوي سۇنۇشنىلا بىلەتتى، شەيخ ھەزرەت ۋە ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلەرنىڭ مەخپىيەتلىگىنى سىرتقا ئاشكارىلاپ قويمايتتى)، ئىمادىددىننى ئۆزىنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىشقا ئىشارەت قىلدى. گاس ـ گاچا چاكار ئىمادىددىننى ئۈدۈل راشىددىننىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىردى. بۇ شەيخ ھەزرەت خىلۋەت بىر ھوجرىدا ئۆزى يالغۇز تۇراتتى. ئۇ ئىككى قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، سەل دۇمچەيگەن ھالدا ئۇيانىدىن ـ بۇيانغا ماڭماقتا ئىدى.

ئىمادىددىن ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن تۇردى. راشىددىن ياساۋۇلنى ئىشارەت بىلەن چىقىرىۋېتىپ، ئىشىكنى ئېتتى. ئاندىن ئىمادىددىننى ئۆزىگە يېقىن ئولتۇرغۇزۇپ، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

ـ كۆزۈمگە قارا! ـ دېدى.

ئىمادىددىن كۆزىنى يوغان ئېچىپ ئۇنىڭ كۆزىگە قارىدى، لېكىن ھېچ نەرسە سەزمىدى.

— كۆزۈمدە نىمە كۆردۈڭ؟ — دەپ سورىدى راشىددىن.

ئىمادىددىن چۆچۈپ كېتىپ:

— غوجام، كۆزلىرىدىن ئەقىل - پاراسەت ۋە ئاجايىپ نۇر كۆردۈم، — دىدى.

— سېنىڭ ماڭا بولغان ساداقىتىڭ ۋە ئىخلاسىڭدىن كۆپ خۇرسەنمەن، — دىدى راشىددىن ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، — سېنى مۇھىم بىر ۋەزىپىگە بۇيرۇيمەن، دەرھال ئىجرا قىلىشىڭ شەرت، ئۇقتۇڭمۇ؟

— ئۇقتۇم، غوجام، پەرمان بەردارمەن.

— بىزنىڭ بۇ قەلئەدە سۇلايمان ئىسمىلىك بىر شاھزادە بار. سەن ئۇنى تۇيدۇرماي جايلىۋەت. ماڭا بۇيرۇيدىغان مۇھىم ئىش شۇ، قىيىنچىلىغىڭ بارمۇ؟

— غوجام پەرمانلا قىلىدىكەن، ئوتقىمۇ، سۇغىمۇ كىرىشە كە تەييارمەن.

— باركاللا، جاپپار. ئىشنى جايىدا پۇتتۇرسەڭ، كاتتا مۇكاپات ئالىسەن. سەن ھازىردىن باشلاپ سۇلايماننىڭ چاكىرى بولىسەن. ئامال قىلىپ ئۇنىڭغا ياخشىچاق بول. بىخەستىلىگىدىن پايدىلىنىپ، ھورۇنى چىقارماي جايلىۋەت. ئېسىڭدە بولسۇن، ئەڭ ياخشىسى ئۇ قەلئەدىن چىققاندا قول سال، — دىدى راشىددىن ئىمادىددىنغا. ئاندىن ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ قۇلىغىغا پىچىرلىدى: — سۇلايمان بىلەن بىللە تۇرىدىغان ئاجايىپ كېلىشكەن بىر قىز بار. ئىش پۇتكەندىن كېيىن ئۇ سېنىڭ بولىدۇ. سۇلايماننىڭ ھەممە تەئەللۇقاتى ماڭا قالىدۇ. تەپسىلى ئەھۋالنى كېيىن ئۇقسەن. ئۇ ھەممىنى تەييارلاپ قويىدى.

ئىمادىددىن راشىددىن بىلەن خوشلىشىپ، دۇبۇسىنىڭ قېـ

شىغا ماڭدى. ئۇ ئويلايتتى: سۇلايمان قانداق ئادەم؟ راشىددىن ئۇنى نېمىشقا ئۆلتۈردۈ؟ ھىلىقى چىرايلىق قىز كىم؟ ئىمادىددىن ئاشۇنداق تۇرلۇك گۇمان، ئەندىشىلەر ئىچىدە دۇبۇسنىڭ ھوجرىسىغا كەلدى. ئىشىكتىن كىرىشى بىلەنلا، دۇبۇس ئۇنىڭغا:

— كەل جاپپار، ئىشكىنى يېپىۋەت، — دىدى.

ئىمادىددىن ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، دۇبۇس ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا چاكارلارغا خاس بىر قۇر كىيىم بەردى ۋە ئۇنىڭ چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويدى. ئۇ ياسانغاندىن كېيىن باشقا بىر سىياقتا كىردى. ئارقىدىن دۇبۇس ئۇنىڭغا بىر پارچە خەتنى بېرىپ:

— بۇ خەتنى ئېلىپ، سۇلايمانىڭكىگە بېرىپ، ئۇنىڭغا چاكار بولغىن! شەيخ ھەزرىتىمنىڭ تاپشۇرۇغى بويىچە ۋەزىپەڭنى ئورۇنلىغىن! ئۇقتۇڭمۇ؟ — دىدى.

ئىمادىددىن «خوپ» دىدى ۋە خوشلاشتى. چىقىپ كېتىش ۋاقتىدا ئەينەككە قاراپ، ئۆزىنىڭ سېپى ئۆزىدىن بىر قۇلغا ئوخشاپ قالغانلىغىنى كۆردى، ھەتتا ئۆزىنى ئۆزى تونۇيالماي قالدى.

ئىمادىددىن كېتىۋېتىپ ئىختىيارسىز ھالدا ئىككىلىنىشكە باشلىدى. ئۇ: مەن ئۇ ئادەم بىلەن تونۇشمىسام، يا ئۇنىڭ بىلەن ھىچقانداق ئۆچ - ئادىۋىتىم بولمىسا، ئۇنى نېمىشقا ئۆلتۈرىمەن؟! دەپ ئويلىدى. بۇ چاغدا دوستى ئابدۇرەھىمنىڭ: «ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسەڭ، ساڭا پايدىسى بار» دىگەن سۆزى ئۇنىڭ قۇلاق تۇۋىدە جارانلىدى. ئۇ خىيال بىلەن مېڭىپ، سۇلايمان تۇرۇشلۇق ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانلىغىنى سەزمەي قالدى. دەرۋازا قوللۇپلاقلىق ئىدى، ئەتراپتا بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى، ئۇ ئۆينىڭ لەمپىسى ئاستىدىكى بىر پارچە تاشقا ئولتۇرۇپ سۇلايمانىنى كۈتتى. ئۇ قولىنى قوينىغا تىقىپ، بىلىگە قىستۇرۇلۇق

خەنجەرنى سىلاپ قويدى ۋە دەككە - دۆككە ئىچىدە، ۋاقتى كەلگەندىلا بۇنى ئىشلىتىمەن، دىدى. لېكىن بۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈش - ئۆلتۈرمەسلىك ئۈستىدە يەنىلا ئارىسالدى بولماقتا.

ئىمادىددىن بىر قارارغا كېلەلمەي تۇرغاندا، ئۇدۇل تەرەپتىن بېشىغا يېشىل ياغلىق سالغان، ياغلىقنىڭ ئاستىدىن چىقىپ تۇرغان چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشكەن، ئۇچىسىغا پەرىجە كىيگەن، بويىنىغا ئىسمۇئالغان تەسۋىيى مەيدىسىدە ساڭگىلاپ تۇرغان، قولىدىكى يەنە بىر تىزدىق تەسۋىيى بىر تالدىن سەل رىغاچ دۇرۇت ئوقۇپ بىر ئەر كىشى چىقىپ كەلدى. ئۇنىڭ تۇرقى بەتەينى تەركى دۇنيا زاھىتقا ئوخشايتتى. ئىمادىددىن بۇ ئادەمنى شاھزادە سۇلايمان مۇشۇ بولسا كېرەك دەپ قىياس قىلدى ۋە لام - جىم دېمەي ئۇنى كۈزىتىپ تۇردى. بۇ ئادەم يېقىن كەلگەندە، ئىمادىددىن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ ئىككى قولىنى سۆيدى، ئاندىن دۇبۇسنىڭ خېتىنى ئۇنىڭغا سۇندى. سۇلايمان خەتنى ئېلىپ ئېچىپ كۆرۈپ، ئىمادىددىنغا قارىدى ۋە:

— شەيخ ھەزرەت سېنى خىزمىتىمگە ئەۋەتتىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— خوش، غوجام. ئۆزلىرىگە مەنزۇر بولالسامىلا.

— ماڭا چاكار لازىم ئەمەس. ئۆزۈم يالغۇز تائەت - ئىبادەت قىلىشنى، ئىستىراھەت قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن. مېنىڭچە، قايتىپ كەتكىنىڭ تۈزۈك. شەيخ ھەزرىتىڭلارنىڭ مەرھەمىتىگە كۆپ رەھمەت.

بۇ ئادەمنىڭ ئاۋازى ۋە چىرايى ئىمادىددىنغا تونۇشتەك بىلىندى - دە، قەيەردىدۇ كۆرگەندەك قىلدى. لېكىن دەررۇ ئېسىگە ئالالمايى، ئۇنىڭغا جاۋابەن مۇنداق دىدى:

— مەن شەيخ ھەزرىتىمنىڭ تاپشۇرۇغى بىلەن خىزمەتلىرىگە كەلدىم. شۇڭا ھەزرىتىمنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىپ

قايتىپ كېتەلمەيمەن. رەت قىلمىسىلا! ئۆزلىرىنىڭ تائەت - ئىبادەتلىرىگە ياكى باشقا مەشغۇلاتلىرىغا كاشىلا قىلمايمەن. لازىم بولغان ۋاقىتتىلا خىزمەتلىرىگە تەييارمەن.

— ئۇنداق بولسا مەيلى، ئىممىڭ نېمە؟ — دېدى سۇلايمان.

— ئابدۇجاپپار.

— ئەمىسە مۇشۇ يەردە تۇلتۇرغىن. شەيخ ھەزرىتىڭلارنىڭ ھىممىتىگە رەھمەت. لېكىن ئېسىڭدە بولسۇنكى، كەچتە ساڭا بۇ يەردە ئىش يوق. شۇڭا ھەر كۈنى كۈن تۇلتۇرغاندا قايتىپ كەتسەڭ بولىدۇ.

سۇلايمان سۆزىنى تۈگىتىپ دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى ۋە يانچۇغىدىن ئاچقۇچنى ئېلىپ دەرۋازىنى ئاچتى - دە، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئىمادىددىن يەنە ھىلىقى تاشتا تۇلتۇرۇپ، بۇ ئادەمنى نەدە كۆرگەنلىگىنى پۈتۈن زېھنى بىلەن ئەسلەشكە باشلىدى: ئۇنى دەمەشقتىمۇ، بەيتۇلمۇقەددەستىمۇ ياكى مىسىردىمۇ، ئىشقىلىپ بىر يەردە كۆرگەندەك قىلاتتى. لېكىن بۇ ئىسىم بىلەن ئاتالغان كىشىنىڭ كىملىگىنى ئەسلىيەلمىدى. بۇ مەندىكى خاتا تۇيغۇ بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدى - دە، ئۇنى خىيالىدىن چىقىرىۋەتتى. بۇ چاغدا، ئىمادىددىن سالاھىددىننى سېغىنىدى. شۇ تاپتىلا قەلئەدىن چىقىپ كېتىپ، ھەممە ئەھۋالنى سالاھىددىنغا مەلۇم قىلغۇسى كەلدى. شۇنداق قىلسا، سەييىدەنمۇ كۆرەلەيتتى. ئۇ سەييىدەنى بەكمۇ سېغىنغان ئىدى، لېكىن سەييىدەنىڭ ئامان - ئېسەنلىگىدىن خەۋەرسىز ئىدى.

كۈن پاتاي دەپ قالغاندا، ئىمادىددىن سۇلايمانغا كەچلىك غىزا ئۈچۈن ھەر خىل تائاملار سېلىنغان سەۋەتنى بېشىدا كۆتىرىپ، سۇلايماننىڭ ئېشىگى ئالدىغا كېلىپ، ئېشىكنى قاقتى. بىر ھازادىن كېيىن، سۇلايمان ئۆيدىن چىقىپ، ئىمادىددىننىڭ

قولىدىن غىزانىى ئالدى، ئاندىن ئۇنىڭغا بىر دىنار بېرىپ:

— كەچ بولۇپ قالدى، جاپپار، قايتىپ كەتكىن! — دىدى.

ئىمادىددىن تاپان ھەققىنى ئېلىپ، خوجايىنىغا رەھمەت ئېيتىپ قايتتى. كېتىۋېتىپ، چاكىرىنىمۇ ئۆيگە كىرگۈزمەيدىغان غەلىتە ئادەم ئىكەن بۇ دەپ ئويلىدى. دەل شۇ چاغدا، ئۇدۇل دىن ئابدۇرەھىم چىقىپ كەلدى، تېچلىق سوراشقاندىن كېيىن، ئىمادىددىندىن ئەھۋالىنى قانداقلىغىنى سورىدى. ئىمادىددىن ئۇنىڭغا ھەممە ئەھۋالنى دىدى ۋە سۇلايمانىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىنىڭ سىرلىق ئىكەنلىگىنى، ئۆزىنىڭ ئۇنىى قەيەردىدۇ بىر يەردە كۆرگەندەك قىلغانلىغىنى ئېيتتى.

— سەن ئۇنى بۇرۇن كۆرگەنمۇ؟ — دىدى ئابدۇرەھىم كۈلۈپ.

— شۇنداقتەك تۇرىدۇ. مۇنداق قارىسام چىرايى ناھايىتى تونۇش كۆرۈنىدۇ. ھەچبولمىغاندا بۇرۇن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك قىلىمەن. لېكىن بۇنى مەندىكى بىر خىل خىيالمىكىن دەپ، تازا جەزمىلەشتۈرەلمەيۋاتىمەن.

ئابدۇرەھىم تەمكىن تۇس ئېلىپ، ساقلىنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى:

— خىيالىمىكىن دەپ قارىشىڭمۇ مۇمكىن، لېكىن بۇرۇن ئۇنى راستىن كۆرگەن بولۇشۇڭمۇ مۇمكىن. سېنىڭچە بۇ ئادەم قانداقراق؟

— ئېنىق بىرنەرسە دىيەلمەيمەن. لېكىن بۇ ئادەم گويا بىرەر ئىش ئۈستىدە مەندىن ئېھتىيات قىلىۋاتقاندەك ئۆزىنى قاچۇرۇپلا يۈرىدۇ. مېنىڭچە، سەن ئۇنىڭ سىرىنى ئۇقساڭ كېرەك؟

— ئەلۋەتتە، مەن ئۇنىڭ نۇرغۇن ئەھۋالىنى بىلىمەن، لېكىن ھازىر ساڭا تەپسىلى ئېيتىشقا بولمايدۇ. شۇنداقتىمۇ ساڭا ئېيتىپ قويىدىغىنىم شۇكى، بۇ ئادەمنىڭ نىيىتى ناھايىتى

یامان. ئۇ شەيخ ھەزرىتىم بىلەن ھوقۇق تالاشماقچى ياكى ئۇنىڭغا پوپۇزا قىلماقچى، نىيىتى توغرا ئەمەس. شەيخ ھەزرىتىم ئۇنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرمىدى. شۇڭا شەيخ ھەزرىتىم ناۋادا ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ قويسا، ئۇنىڭ يۈز ئۆرۈپ، پىتنە - پاسات تارقىتىشىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئۇنى كۆزدىن يوقاتماقچى. ئۇنىڭ ھەققىدىكى قىسقىچە ئەھۋال ئەنە شۇ. بۇ ئادەمنىڭ قالغان سىرىنى ئېچىش ساڭا قالدى.

— قانداقچە ماڭا قالدۇ؟ — دېدى ئىمادىددىن ئۇقالماي، — مەن ئۇنى تېخى بۇگۈن تونۇسام. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ ماڭا زادىلا ئىشەنمەيدىغاندەك قىلمۇاتسا. قارىمامسەن، تېخى قاراڭغۇ چۈشمەستىنلا مېنى ھەيدىۋەتكىلى تۇرغىنىنى.

— كەتمىسەڭ بولدى ئەمەسمۇ. ئۆينىڭ ئەتراپىدا ساقلاپ تۇرساڭ، سېنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇپ قالسىمۇ ئەجەپ ئەمەس. شۇ چاغدا ئەھۋالغا قاراپ بىر ئىش قىلمامسەن.

ئىككىيلەن ماڭغاچ پاراڭلاشتى، بارا - بارا گۈگۈم چۈشمەكتە ئىدى.

— ھازىر نەگە بارىمىز؟ — سورىدى ئىمادىددىن.

— خالىغان يېرىڭگە.

— ساڭا دەيدىغان گېپىم بار ئىدى.

— بولىدۇ، ئاۋۇ يەرگە بېرىپ سۆزلىشەيلى، — دېدى ئابدۇرەھىم بارمىغى بىلەن ئالدى تەرەپتىكى بىر ئۆينى كۆرسىتىپ، — مەن ئاشۇ يەردە تۇرىمەن.

ئىككىيلەن ئۆيگە كىردى. چاكار چىراقنى يېقىپ قويغان ئىدى.

— مەن سەن بىلەن يالغۇز سۆزلەشسەم بولاتتى، — دېدى ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمگە.

ئابدۇرەھىم چاكارنى ئىشارەت بىلەن چىقىرىۋەتتى. ئىمادىد-

دىن ئولتۇردى ۋە ئۇلۇق - كىچىك تىندى.

— بۇرادەر، نىمىشقا ئۇلۇق - كىچىك تىنىسەن؟ نىمە دەردىڭ بار؟ — سورىدى ئابدۇرەھىم.

— مەن بۇ يەردىن بەكمۇ زېرىكتىم. بۇ يەر ئۇزاق تۇرۇدىغان يەر ئەمەسكەن. ساڭا مەلۇم، مىسىردا مېنىڭ يولۇمغا قاراپ تۇرغانلار بار. يەنە... — ئىمادىددىن سۆزىنى تۇگەتمەيلا جىم بولۇپ قالدى.

ئابدۇرەھىم ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشىنەتتى. شۇڭا ئۇ مۇنداق دىدى:

— سېنىڭ قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتكىڭ بار. مەن دوستلۇق يۈزىسىدىن سېنىڭ بۇ يەردىن بۇرۇنراق قۇتۇلۇپ مىسىرغا قايتىشىڭنى ماقۇل كۆرگەن. شۇڭا بۇنىڭدىن غەم قىلما. مەنمۇ سەن بىلەن بىللە كېتىشىنىڭ ئامالىنى ئىزلەۋاتىمەن تېخى!

— سەنمۇ بۇ يەردىن كەتمەكچىمۇ؟ — ئىمادىددىن ئەجەپلىنىپ سورىدى.

— ھەئە، بىللە مېڭىپ قالامدۇق تېخى، — دىدى ئابدۇرەھىم ئالدىرىماي، سالماقلىق بىلەن.

— باركاللا، ئەمدى خاتىرجەم بولدۇم. بىراق سەن ھازىر ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ مۇھىم ئادىمى، يەنە كېلىپ بۇ گۇرۇھنىڭ نۇرغۇن سىرىنى بىلىسەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە نىمىشقا كېتىسەن؟ — دىدى ئىمادىددىن ھاياجان بىلەن.

ئابدۇرەھىم دەرھال ئىمادىددىنغا «خەپ شۇڭ» دەپ ئىما قىلدى، ئاندىن مۇنداق دىدى:

— بۇ ھەقتە كېيىن سۆزلىشەيلى. ئەمما سەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، شەيخ ھەزرىتىم تاپشۇرغان ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇنلىشىڭ، ھەرقانداق بەدەلگە قارىماي تولۇق پۈتتۈرۈشۈڭ كېرەك. سەن ۋەزىپىنى ئورۇنلىساڭلا بۇ يەردىن كېتەلەيمىز.

— بولدى، سېنىڭ پىكرىڭچە قىلاي، — دىدى ئىمادىدىن شۇئان ۋە بىلىدىكى خەنجەرنى سىلاپ تۇرۇپ ئۆز - ئۆزىگە: «ھىم، بۇنى ئاشۇ ناتونۇش سۇلايمانىڭ يۈرىگىگە تىقمەن» دىدى، ئاندىن ئابدۇرەھىمدىن سورىدى:

— ئاڭلىشىمچە، چىرايلىق بىر ئايال ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىمىش. شەيخ ھەزرىتىمنىڭ ئېيتىشىچە، مەن سۇلايمانىنى ئۆلتۈرسەم، ئۇ ئايال مېنىڭ بولىدىكەن. ئۇ ئايالمۇ مۇشۇ ئۆيدىمۇ؟

— ئۇ بۇ يەردە ئەمەس، سۇلايمانىڭ خىزمەتكارلىرى بىلەن بىللە قەلئەدىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يېزىدا تۇرىدۇ.

— شەيخ ھەزرىتىم ماڭا ئەڭ ياخشىسى قەلئە سىرتىدا قول سالغىن دىدى. سۇلايمان قەلئە سىرتىغا چىقامدۇ؟ — دەپ سورىدى ئىمادىددىن.

— ئۇ ھەر كۈنى دېگۈدەك كەچتە سىرتقا چىقىدۇ. چۈنكى ئۇ ئاشۇ يەرلەردىلا ئىختىيارى ھەركەت قىلالايدۇ. قەلئە سىرتىدا قول سېلىش سەن ئۈچۈن ناھايىتى قولايلىق. گېپىمنىڭ تېگىنى چۈشەندىڭمۇ؟

— ۋەزىپىنى قەلئە سىرتىدا پۈتتۈرسەڭ، شۇ يەردىلا تىكىۋېتىسەن دىمەكچىمۇ سەن؟

— ھەئە، گېپىمنىڭ مەنىسى شۇ. ئۇ چاغدا سەن ئاۋال كېتىۋېرىسەن، مەن كەينىڭدىن يېتىشىۋالىمەن.

— ۋەزىپىنى قاچان ئورۇنلايدىغانلىغىمنى قانداق بىلىسەن؟

— ئىشنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئىككى تال مەشئەل ياق. مەن ئوت يورۇغىنى كۆرگەن ھامان، كەينىڭدىن بارىمەن — دە، بىللە ماڭىمىز.

بۇ چارە ئىمادىددىنغا ياقتى. ئۇ خوشلىشىپ ماڭاي دېگەندە، ئابدۇرەھىم ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ:

— پەخەس بولغىن. قەلئەدىن چىققاندىن كېيىن، ئۆز بېشىمچىلىق قىلما. دىمەكچى، سۇلايمانىنى جايلىۋەتمەي تۇرۇپ غېرىپ پىدا تىكىۋەتمىگىن. مېنىڭ بۇ نەسىھىتىمنى جەزمەن قۇلىغىڭدا تۇتقىن.

— خوپ، پەرمان بەردارمەن! — دىدى ئىمادىددىن خۇش خۇي هالدا، ئاندىن: — مېنى قەلئە دەرۋازىسىدىن چىققىلى قويامدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— قەلئەدىن چىقىدىغان چاغدا، قاراۋۇلغا بەلگىنى ئېيتساڭ، دەرۋازىنى ئېچىپ بېرىدۇ.

— بەلگە نىمە؟

— قاراۋۇلغا «ئالۇمۇتلۇق ھەسەن ئىبنى سەبباھ» دىسەڭ، سېنى چىقىرىدۇ.

— بارىكاللا دوستۇم، يول كۆرسەتكىنىڭگە كۆپ رەھمەت. مەن ماڭدىم ئەمىسە.

ئىمادىددىن ئايدۇرەھىم بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن، يەنە سۇلايماننىڭ ئۆيىنىڭ يېنىغا ئاستا قايتىپ كەلدى. بۇ چاغدا سۇلايمان پانۇس كۆتەرگەن هالدا ئۆيدىن چىقىۋاتاتتى. ئىمادىددىن تاسادىپى ئۇچرىشىپ قالغان قىياپەتتە ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئېگىلىپ ئۇنىڭ قولىنى سۆيۈپ:

— غوجام، پانۇسنى مەن كۆتىرەي! مەن ئۆزلىرىنىڭ چاكىرى، ئۆزلىرىگە خىزمەت قىلىش مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم، — دىدى ۋە بىردىنلا پانۇسنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالدى. ئۇ پانۇسنى قولىغا ئېلىپ بولغاچقا، سۇلايمان ياق دېيىشنى بىلەپ كېتىردە، ئۇنى ئالدىدا ماڭغۇزۇپ، ئۆزى كەينىدىن ماڭدى. ئىككىسى ئۇدۇل قەلئەدىن چىقىشقا ماڭدى. بەلگىگە توغرا جاۋاپ بېرىلگەچكە، قەلئەدىن توسالغۇسىز چىقىشتى. ئۇلار ماڭغان چېغىر يول ئىگىز — پەس ئىدى، دۆڭدىن ئۆتكەندىن كېيىن تۈزلەڭ

گه چىقىشتى. كېتىۋېتىپ سۇلايمان ئۇشتۇمتۇتلا توختىدى ۋە ئىمادىددىنغا:

— ئاللا رەھمەت قىلسۇن ساڭا، پانۇسنى ماڭا بەرگىن. باردىغان يېرىمگە ئاز قالدى، سەن قايتقىن، — دىدى.

— ئىشىك ئالدىغىچە ئاپىرىپ قويايلى.

— بولدى، ئەنە، بىردەمدىلا باردىمەن، — دىدى سۇلايمان ۋە ئۇدۇلدىكى بىر ئۆيىنى كۆرسەتتى. ئۇ ئۆيدىن پالىلداپ تۇرغان غۇۋا چىراق يورۇغى كۆرۈندى. بۇ يورۇق دالىدىكى بىردىن - بىر يورۇق ئىدى.

— غوجام، مەن شەيخ ھەزرىتىمنىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتلىرىنى قىلىشقا كەلگەن. خىزمەتلىرىگە قىلىچىلىكىمۇ سۇسلۇق قىلىش ھەددىم ئەمەس، رەت قىلمىسلا! —

سۇلايمان پانۇسقا ئېسىلدى، لېكىن ئىمادىددىن پانۇسنى قويۇۋەتمەي چىڭ تۇتۇۋالدى. ئاخىر سۇلايماننىڭ ئاچچىغى كېلىپ:

— ھۇ يوغانباش غالچا، ئەكەل پانۇسنى! كۆزۈمدىن يوقال! — دەپ تىللىدى.

— مۇنداق دە تېخى! خىزمىتىڭنى قىلاي دېگىنىمگە يەرگەن جاۋابىڭ شۇمۇ؟!

ئىمادىددىن پۇرسەت كەلدى دەپ ئويلىدى — دە، خەنجىرىنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ يۈرىگىگە ئاچچىدا تىقتى، سۇلايماننىڭ كۆكرىگىدىن قان ئوخچۇپ چىقتى. ئۇ كۆكرىگىنى قامىلاپ:

— ۋايجان، ھۇ مەلئۇن، مېنى ئۆلتۈرمەكچىمىدىڭ؟ ۋاي جۇۋاينىمەك، مېنى بىكاردىن — بىكار نېمىشقا ئۆلتۈرىسەن؟ — دەپ ۋاقىرىدى.

ئىمادىددىن خەنجىرنى يەنە بىر تىقىپ، ئۇنى ئۇجۇقتۇرۇۋەتكەن ماقچى بولۇۋىدى، سۇلايمان ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ تىترەپ تۇرۇپ دىدىكى:

ـ ـ ماڭا بىر پەچاق ئۇردۇڭ، ئەمدى تىرىك قالمايمەن. مېنى ئۆلتۈرگىنىڭگە سەندىن رەنجىمەيمەن، بەلكى قىسمىتىم شۇنداقتۇ. لېكىن سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي، سەن ئاۋۇ چىراق يېنىپ تۇرغان ئۆيگە چاپسان بارغىن، ئۇ يەردە بىر ئايال بار، ئۇنىمۇ ئۆلتۈرۈۋەتكىن. ئۇ مەندىنمۇ زىيادە ئۆلۈمگە مەھكۇم ئايال. خەير، سەن مېنىڭ پۇل ۋە ئۇنچە ـ مەرۋايىتلىرىمنى ئېلىپ كەتكىن! ساڭا بەرگەن ھەققىم بولۇپ قالسۇن.

شۇ گەپ بىلەن تەڭلا، سۇلايمان گۈپپىدە چۈشۈپ جان ئۈزدى.

ئىمادىددىن ئۇنىڭ گېپىگە ھەيران قالدى. ئېڭىشىپ ئۇ-نىڭ يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ، پۇل ۋە ئۇنچە ـ مەرۋايىتلىرىنى ئالدى ـ دە، كەتتى.

* * *

ئىمادىددىن كېتىۋېتىپ، ئەمدى قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئاشۇ ئۆيگە بارايمۇ ياكى دەرھال مىسىرغا قايتايمۇ؟ دەپ ئويلىدى. ئۇ ئۆيگە بارسا، ھايال بولۇپ قېلىشتىن ياكى راشىد-دىنىڭ ئادەم ئەۋەتىپ ئۆزىنى قورغانغا چاقىرتىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلاتتى. ئۇنداق بولغاندا، ياخشى پۇرسەت قولدىن كېتەتتى. ئىمادىددىن ئەسلىدە سۇلايمانىنى ئۆلتۈرمەيلا قېچىپ كېتىش نىيىتىگە كەلگەن ئىدى. لېكىن ئابدۇرەھىم ئۇنىڭغا سۇلايمانىنى ئۆلتۈرۈشنى قايتا ـ قايتا جېكىلىگەچكە، ئائىلاج ماقۇل بولغان. بىراق، سۇلايمانىنى نېمە ئۈچۈن ئۆلتۈرگەنلىگى ئۇنىڭغا تېخىچە قاراڭغۇ بولسىمۇ، لېكىن ئۇ بۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بار دەپ قارايتتى.

ئىمادىددىن دەرھال بۇ يەردىن قېچىپ كېتىش قارارىغا كەلدى. ئەمما قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەچكە، يولىنى كۆرگىلى، نىشانىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. ئارىسالدىلىق ئىچىدە، سۇلايماننىڭ جان ئۆزۈش ئالدىدا ئېيتقان گەپلىرى ئېسىگە كەلدى ـ دە، ئىنتايىن ئەجەپلەندى. ئېھتىمال سۇلايمان بىلەن ئاشۇ ئايالنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىرەر مۇناسىۋەت بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، ئايال بار ئۆيگە كىرىپ ئەھۋالنى ئۇقۇپ باقماقچى بولدى. ئۇ خەنجىرىنى پاكىز سۈرتۈۋېتىپ، غىلاپقا سالغاندىن كېيىن، پانۇسىنى ئۆچۈرۈۋېتىپ، چىراق يورۇغى كۆرۈنۈپ تۇرغان ئۆيگە قاراپ ماڭدى. ئۆيگە يېقىنلاشقاندا، ئېھتىيات بىلەن قەدىمىنى ئاستىلىتىپ، ئەتراپقا قۇلاق سېلىپ ماڭدى. ھايال ئۆتمەي ئىشىك ئالدىغا كەلدى ۋە ئىشكىنى قېقىشقا تەمشىلىۋاتقاندا، ئۆي ئىچىدىن بىر ئەر كىشىنىڭ گەپ قىلىۋاتقانلىغى ئاڭلاندى. بۇ ئەر كىشى ئۆز شېرىگىگە:

— بايا يىراقتىكى چىراق يورۇغىنى كۆردۈڭمۇ؟ — دىدى.

— كۆردۈم. سۇلايمان شەيخىم كېلىۋاتىدىغۇ دەيسەن، — دىدى ئىككىنچى ئەر كىشى.

— بىراق چىراق بىردىنلا ئۆچۈپ قالدى. بىرەر ۋەقە يۈز بېرىپ قالمىغاندۇ ـ ھە؟ — دىدى بىرىنچى ئەر كىشى.

— ئۇنداق بولماس. ئۇ ناھايىتى ئېھتىياتچان ئادەم، ئۇنىڭدىن ئەنسىرىمە.

— سۇلايمان شەيخىم بۇ يەردە خەنجىڭ قولىغا قارايدىغان تازا بىر بىچارە بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ تەقدىرىمۇ تازا ئېچىنىشلىق.

— بۇ بىچارە قىزنىڭ ھالى ئۇنىڭدىنمۇ ئېچىنىشلىق دېگىنە! سۇلايمان ئۇنى ھەدىسلا ئۇرۇپ، تېپىپ، رەھىمسىزلىك بىلەن ئازاپلايدۇ. بۇ قىزغا ھەقىقەتەن بىرئاز ئىچىم ئاغرىيدۇ.

— باشقىلارغا ئىچ ئاغرىتمەن دېگۈچە، ئۆزەڭگە كېلىدىغان پايدىنىڭ غېمىنى يېگىنە! سۇلايمان شەيخىم ئىشىمىز ۋۇجۇتقا چىقسا، بىزگە چوڭ ئىنئام بېرىشكە ۋەدە قىلدىغۇ.

— سەن تېخى ئۇنىڭ ۋەدىسىگە ئىشىنۋاتامسەن؟

— تولۇق ئىشەنچە قىلالمىساممۇ، ھەر ھالدا ئىشەنمەيمۇ قالمايمەن. مېنىڭچە، سەن ئۇنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىنىڭ مۇددىئاسىنى تازا ئۇقمايدىغان ئوخشايسەن.

— راست ئېيتتىڭ، بۇ ھەقتە مېنىڭ ئۇقىدىغانلىرىم ئاز. بەزى ئەھۋاللارنى ماڭا دەپ بەرسەڭ قانداق؟

— بولىدۇ، دەپ بېرەي. بىراق مەنمۇ باشقىلاردىن ئاڭلىغان. سۇلايمان شەيخىم بۇ يەردىكى ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ رەئىسى راشىددىن سىنانىنىڭ يېقىن دوستى ئىكەن. راشىددىن سۇلايمان شەيخىمنىڭ ياردىمى بىلەن بۇ پىرقىنىڭ رەئىسى بولغان ئىكەن. كېيىن سۇلايمان ئۇنىڭ رەئىسلىك تەختىگە چىققىنىغا ھەسەت قىلىپ، ئاچچىغى كەپتۇ، باشقا جايلارغا بېرىپ، يەر - جاھاننى زىلزىلىگە سالغۇدەك بىرەر ئىش قىلىپ، ئۆز نىڭغا كۆز - كۆز قىلماقچى بولۇپ، بۇ يەردىن كېتىپتۇ. ئۇ كېيىن مىسىرغا بېرىپ، مىسىرغا خەلىپە بولۇش تاماسىغا چۈشۈپتۇ. خەلىپىلىكنى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن، ئۆزىنى فاتىمىيە خەلىپىلىرىنىڭ ئەۋلادى دەپ ئاتاپتۇ. ئاندىن ئىسمىنى ئەبۇ ھەسەنگە ئۆزگەرتىپتۇ. ئۇ مىسىر خەلىپىسى ئازىدلىدىنىللانىڭ ئېغىر كېسەل ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، ئۆزىنىڭ تەخت ۋارىسى بولۇشىنى ھىمايە قىلىشقا بىر تۈركۈم شېرىك سېتىۋاپتۇ. لېكىن ئۇنىڭ سۈيىقەستى تېزلا ئاشكارىلىنىپ قېلىپ، شېرىكلىرىنىڭ ھەممىسى بىراقلا سالاھىددىنىنىڭ توربغا چۈشۈپتۇ، يالغۇز ئۆزىلا قېچىپ كېتىپتۇ. كېيىن ئۇ يەنە بىرنەچچە جەندىن تويغانلار بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئوردىدىن بۇ قېتىنى ئېلىپ قېچىپتۇ. ئۇ قېچىپ

كېلىۋاتقان يول ئۇستىدە بىرگە ئۇچراپ قالدى. ئاندىن بىرنى ئۆزى بىلەن بىللە بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدى. ئۇشى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەندىن كېيىن، بىرگە چوڭ ئىنئام بېرىشنى ۋەدە قىلدى. ئۇ راشىددىنى ھەيدەۋېتىپ، ئۆزى ئۇنىڭ ئورنىغا رەئىس بولماقچى. لېكىن ئۇنىڭ ئۇشى ئەمەلگە ئاشامدۇ، ئاشمامدۇ، كىم بىلىدۇ دەيسەن؟

ئىمادىددىن بۇ ئىككىيلەنىڭ سۆھبىتىدىن ئۆزى ئۆلتۈرگەن سۇلايمانىڭ ئەبۇ ھەسەن ئىكەنلىگىنى ئۇقۇپ، خوشالىغىدىن يۈرىگى گۈپ-گۈپ سېلىپ كەتتى. ئۇ كۈتۈلمىگەندە سالاھىددىن ئۇچۇن يوشۇرۇن ئاپەتنى يوقىتىدىغانلىغىنى، يەنى ئەبۇ ھەسەنىنى ئۆلتۈرىدىغانلىغىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان ئىدى. ئۇ، بەلكى بۇمۇ ئالالانىڭ ھىكمىتىدۇر، بەلكى ئەبۇ ھەسەنىڭ پەيمانى توشقان بولغىيدى، دەپ ئويلىدى.

ئىمادىددىن بۇ ئىككىيلەنىڭ سۆھبىتىدىن يەنە ئەبۇ ھەسەننىڭ بۇ ئۆيدىكى خان قىزىنى تەپتارتماستىن خارلىغانلىغى ئۇچۇن، ئىككى چاكارنىڭ بۇ قىزغا ئىچى ئاغرىغانلىغىنى چۈشەندى. ئۇ ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۆلۈش ئالدىدا ئۇنىڭغا، بۇ قىزنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى تاپىلىغانلىغىنى ئېسىگە ئالدى-دە، بۇ قىزغا ھەمداشلىق تۇيغۇسى قوزغىلىپ، بۇ بىچارە قىزنى قۇتقۇزۇۋېلىش نىيىتىگە كەلدى.

ئىمادىددىن ئېشىكنى قاقتى، ئۆيدىكى ئىككى چاكار ئالاقىزادە بولۇپ كېتىشتى. ئۇلاردىن بىرسى: «كىم؟» دىدى. ئاندىن ھەمرىيىغا:

— خوجام كەلگەن ئوخشايدۇ. مەن ئۇنىڭ چىراق يورۇغىنى كۆردۈم دېمىگەنىدىم! — دىدى.

— مەن سۇلايمان شەيخىم ئەۋەتكەن كىشى، — دىدى ئىمادىددىن ئىشىكنىڭ سىرتىدا.

چاكارلاردىن بىرسى ئىشكنى ئاچتى، يەنە بىرسى چىراقنى ئىمادىددىنىڭ يۈزىگە يېقىن تۇتۇپ، باش - ئايىغىغا سەپ سېلىپ چىقىپ:

— نىمە ئىش بىلەن كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

— سۇلايمان شەيخىم مېنى بىر ۋەزىپە بىلەن ئەۋەتتى. قارا، مانا بۇ پانۇس ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن بەلگىسى. — ئىمادىددىن پانۇسنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتى.

— بۇنىڭغا ئىشەندىم. خوش، نىمە ئىش قىلماقچىسەن؟

— سۇلايمان شەيخىم مېنى بۇ يەردىكى قىزنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. ئۆزى قەلئە دەرۋازىسى يېنىدا ساقلاپ قالدى!

ئىككى چاكار ئىنتايىن ئەجەپلىنىپ بىر بىرىگە قاراشتى. ئۇلارنىڭ چىرايىدىن: «سۇلايمان بۇ قىزنى نىمىشقا ئالدۇرۇپ كېتىدۇ؟ ئۇنى نىمە قىلماقچىدۇ؟» دەپ ئىچىدە غۇدۇڭشۇاتقانلىغى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— ئۇنىڭ نەرسە - كېرەكلىرىنىمۇ ئالامسەن؟ — سورىدى چاكاردىن بىرسى.

— ھەئە. ئۇنىڭ ئۆزىگە كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كېتىمەن، — دىدى ئىمادىددىن.

— مەن ئۇنىڭغا ئىيتاي، — چىراق كۆتەرگەن چاكار ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى. شۇ چاغدا ئىمادىددىن ئىچكىرىكى ئۆيدىن بىر قىزنىڭ ئىڭرىغان ۋە خورسىنغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى، ئاۋاز ناھايىتى زەئىپ ئىدى.

ئىمادىددىن ئاۋازنى ئاڭلاپ تەتىرەپ كەتتى: بۇ ئاۋاز سەييىدەنىڭ ئاۋازىغا ئەجەپمۇ ئوخشايدىغۇ! ئۇ ھاياجانلانغىنىدىن ئېتىلىپ كىرىپ، ئۆيدە زادى كىم بارلىغىنى كۆرمەكچى بولدىيۇ، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭ چاكار بىلەن نىمە دىيىشىدى-

غاللىغىنى ئاڭلاپ باقماقچى بولۇپ قۇلاق سالدى. چاكار قىزغا مۇنداق دېدى:

— غوجام سىزنى ئېلىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتمىتۇ، ئۆزى قەلئە ئالدىدا ساقلاپ تۇرغۇدەك.

— جۇۋاينىمەك ئالۋاستى مېنى ئۇ يەرگە ئېلىپ كېتەمدېكەن؟ بارمايمەن. ئۇنىڭ ئازاپلاشلىرى يەتمەپتىمۇ؟ — قىز غەزەپ بىلەن ۋاقىرىدى.

— خېنىم، خاپا بولماڭ. غوجام ئەۋەتكەن كىشى راشىدىن قول ئاستىدىكى ئادەم ئىكەن. ئۇ سىزنى يۇڭ ـ تاقلىرى ئىزنى يىغىشتۇرۇپ، دەرھال مېڭىشىڭىزنى ئېيتىۋاتىدۇ.

— ياق، بارمايمەن. خۇدايىم بۇ ئادەملەرنىڭ جاجىسىنى بەرسۇن!

ئىمادىددىن بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ، بۇ قىزنىڭ سەبىيدە ئىكەنلىگىنى تېخىمۇ جەزملەشتۇردى، لېكىن يەنە ئويلاپ قالدى: قاھىرە بۇ يەردىن ناھايىتى يىراق تۇرسا، ئۇ بۇ يەرگە قانداق كېلىدۇ؟ يەنە كېلىپ ئۇ سالاھىددىنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا تۇرسا؟

شۇ چاغدا ھىلىقى كىرىپ كەتكەن چاكارنىڭ يەنە:

— كەلگەن ئادەم سىرتتا كۈتۈپ قالدى، بىز غوجامنىڭ ئەمرىگە بويۇن تاۋلىق قىلالمايمىز. سىزچە قانداق قىلساق بولىدۇ؟ — دېگىنىنى ئاڭلىدى.

قىز تېخىمۇ غەزەپ بىلەن ۋاقىراپ ئېيتتىكى:

— سەنمۇ مېنى زورلاۋاتامسەن؟ مېنى يەنە ئاشۇ مەلئۇنلارنىڭ قولىغا تۇتۇپ بەرمەكچى بولۇۋاتامسەن؟ ئۇلار مېنى شۇنچە ئازاپلىدى! نەچچە قېتىم تۇتۇپ كەتتى. رەھىملىك ئاللا، مېنى قۇتقۇزغىن! باتۇر پەرىشتە ئىمادىددىننى بۇ يەرگە يەنە بىر قېتىم چۈشۈرۈپ بەرگىن! — قىز سۆزلەپ شۇ يەرگە

كەلسەندە، بىر ئۇھ تارتىپ: — ئاھ، ئىمادىددىن، قەيەردە سەن؟! — دەپ ۋاقىرىدى.

ئىمادىددىن بۇ ئالە - پەرياتلارنى ئاڭلاپ، بۇ قىزنىڭ ئۆزى كېچە - كۈندۈز سېغىنىپ كەلگەن مەھبۇبىسى سەيىدە ئىكەنلىگىگە بەرھەق ئىشەنىدى - دە، ئۆيگە باستۇرۇپ كىرىپ، ھاياجان بىلەن ۋاقىراپ كەتتى:

— مېنى بۇ يەرگە كەلتۈرگەن ئاللاغا مىڭ رەھمەت. مانا مەن ئىمادىددىن كەلدىم. مەلىكەم، كۆپ ئازاپ چەكتىڭىز!

كىمدۇر بىرسىنىڭ ئۆيگە ئۇشتۇمتۇت بېسىپ كىرگەنلىگى ھەم ئۆزىنى ئىمادىددىن دەپ ئاتىغانلىغى سەيىدەنى ھاڭ - تاڭ قالدۇردى. ئۇ، چۈش كۆرۈۋاتسام كېرەك دەپ ئويلىدى. ئۇ ئىمادىددىنغا ھاڭۋاقتان ھالدا سىنچىلاپ قارىغىنىچە كالپۇگىنى مىدىرلاتتى، لېكىن ئاغزىدىن گەپ چىقمىدى. ئاخىر يىغىدىن بوغۇنۇققان ھالدا:

— ئىمادىددىن...، ئىمادىددىن...، مەن چۈش كۆرۈۋاتامدىمەن؟ — دىدى ئۆزۈپ - ئۆزۈپ.

ئىمادىددىن سەيىدەنىڭ يۈرەك ئالدى بولۇپ، روھى چۈشۈپ كەتكەنلىگىنى كۆرۈپ، ئىختىيارسىز يىغلىۋەتتى ۋە سەيىدەگە يېقىن كېلىپ دىدى:

— مەلىكەم، بۇ چۈشىڭىز ئەمەس! مەن ئىمادىددىن، ئەمدى قورقماڭ، مەن سىزنى جېنىم بىلەن قوغدايمەن.

* * *

ئىمادىددىننىڭ يېقىملىق ئاۋازىنى ئاڭلىغان سەيىدە ياش يۈقى كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ باش - ئايىغىغا سەپسېلىۋىدى، ئىمادىددىن بۇرۇنقىغا ئوخشىمىغان قىياپەتتە يات بىر كىشى

بولۇپ كۆرۈندى. لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازىلا تونۇش ئاڭلاندى. سەيىدە ئىمادىددىنىڭ چىرايىغا يەنە سىنچىلاپ قارىدى، بىراق كۆزلىرى ياش بىلەن غۇۋالىشىپ تۇرغاچقا، ئوچۇق تونۇيالمىدى. ئاندىن كۆزلىرىدىكى ياشنى يېڭى بىلەن ئېرتىۋەتكەندىن كېيىن، ئىمادىددىننى كۆزىدىن تونۇدى - دە، ئۆكسۈپ يىغلاپ:

— ئىمادىددىن؟ سىز ئىمادىددىنمۇ؟ سىزنى بۇ يەرگە كىم ئەۋەتتى؟ — دەپ سورىدى ۋە يەنە گۈمانلىنىپ: — ياق! ياق! سەن ئىمادىددىن ئەمەس. ھىلىقى ئىبلىسنىڭ چاكىرى، سەن مېنى ئۇنىڭغا ئاپىرىپ بەرمەكچى. ھەي ئاللا، ئېيتساڭچۇ، بۇ ئىمادىددىنمۇ؟ — دىدى - دە، بىردىنلا سەۋدايىلەردەك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. — سەن ئۆزەڭنى ئىمادىددىن دەۋاتامسەن؟ ياق. مۆجىزە دېگەن بولۇۋەرمەيدۇ. تۇغرا، ئىمادىددىن بۇرۇن مېنى قۇتقۇزغان. خۇدايىم، ھازىرمۇ بۇ يەرگە كېلىپ قالسىدى... — ئۇ ھازىر ھۇشىغا كەلگەندەك، يەنە شۈك بولۇپ قالدى. كۆزلىرىنى يەنە بىر ئېرتىۋېتىپ، ئىمادىددىنغا سىنچىلاپ قارىدى. ئىمادىددىن يۈرىگىگە پىچاق سانچىلغاندەك بىئارام بولۇپ، سەيىدەنىڭ كۆزىگە تىكىلگىنىچە قاراپ تۇراتتى. سەيىدە ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ ھەقىقەتەن ئىمادىددىن ئىكەنلىگىنى ئەمدى تونۇدى - دە، چۈش كۆرۈۋېتىپ ئويغانغان ئادەمدەك: «ئىمادىددىن! ئىمادىددىن!» دەپ ۋاقىرىغان پېتى ئۆزىنى ئۇنىڭ قوينىغا ئاتتى ۋە ئارتۇقچە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن ھۇشىدىن كەتتى. ئىمادىددىن ئۇنى يۆلۈۋالدى. ھودۇقۇپ كەتكەن چاكار دەرھال سۇ ئېلىپ كېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە پۈركىدى، ئىمادىددىن ئۆز ياغلىغى بىلەن سەيىدەنىڭ ياشلىرىنى ئېرتتى. بىر پەستىن كېيىن، سەيىدە ھۇشىغا كېلىپ، ئىمادىددىنغا يەنە تىكىلىپ قارىدى. خۇددى ئامراق ئەرسىسىنى يوقتىپ قويۇپ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ يىغلىغان كىچىك بالا

شۇ نەرسىسىنى قايتا تاپقاندا خوشال بولۇپ كەتكەندەك، سەييدەنىڭ چىرايىدا خۇش تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى.

ئىمادىددىن سەييدەنىڭ سۇلغۇن چىرايىنى كۆرۈپ بەكمۇ ئىچ ئاغرىتتى. ئۇ ئۆتكەنكى كۈنلەردىكى گۈزەل مەلىكىنىڭ — خەلىپىنىڭ ئاچچىسىنىڭ لەنەتكەردى ئەبۇ ھەسەننىڭ قولىدا ئازاپلىنىپ، مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈپ قېلىشىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرمىگەن ئىدى. ئۇ ئەبۇ ھەسەن دېگەن بۇ ئىبلىسنىڭ كۆزىدىن يوقىتىلغانلىغىنى ئەسلەپ، سەل دەردى چىقىقاندەك بولدى.

— ماڭا ئىشىنىڭ، مەلىكەم، مەن سىزنىڭ سادىق چاكىرىڭىز ئىمادىددىن بولىمەن، — دەپ سەييدەگە تەسەللى ئېيتتى.

— ياق، سىز مېنىڭ چاكىرىم ئەمەس، خوجايىنىم، — دېدى سەييدە ھاياجانلىق بىلەن، — سىز مېنىڭ نىجات يۇلتۇزۇم. سىز مېنى ئۆلۈمدىن، خورلۇقتىن ئىككى قېتىم قۇتۇلدۇردىڭىز، سىز مېنىڭ جېنىم، يۈرىگىم، — دېدى. ئاندىن خىجىللىق بىلەن يەنە: — مېنى تاشلىۋېتىڭ، مەن ئىپپىتىمنى يوقاتتىم، — دېدى - دە، ئۈيىلىپ ئالقىنى بىلەن يۈزىنى يېپىۋالدى.

ئىمادىددىن يېنىدا ئىككى چاكارنىڭ تۇرغانلىغىدىن، نىمە قىلىشىنى بىلمەي، ئۇلارغا:

— بۇگۈن كەچتە سادىر بولغان بۇ ئىشلاردىن ھەيران قېلىۋاتمىدىغانسىلەر. ئىككىڭلار ئەبۇ ھەسەن دېگەن بۇ ھازازۇلدىن نەپرەتلىنىپ، بۇ مەلىكە سەييدەگە رەھىمسىزلار كەلگەنلىگىنى بىلىدىم، — دەپ، يانچۇغىغا قولىنى سېلىپ، ئەبۇ ھەسەننىڭ يېنىدىن ئالغان پۇلدىن بىر سەققىم ئېلىپ ئۇلارغا بەردى.

چاكارلار ئىمادىددىننىڭ مەرتلىگىگە قايىل قېلىشتى. ئۇلاردىن بىرسى ئىمادىددىننىڭ سۆزىگە جاۋابەن مۇنداق دېدى:

— دىگىنىڭىز راست. مېنىڭچە، سىز چاكار ئەمەس، بۇ بىچارە قىزنى قۇتقۇزۇشقا ئاللا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن نىجات يۇلتۇزدەك قىلىسىز. بىزمۇ بۇ قىزنىڭ ھالىغا كۆپ ئىچىنغان ئىدۇق.

— ئۇنداق بولسا، سىلەرمۇ بۇنىڭغا ياردەم قىلىشنى خالايدىكەنسىلەر — دە؟

— شۇنداق. خىزمىتىڭىزگە تەييار بىز. قانداق خىزمەتكە بۇيرۇسىڭىز، ھەتتا لەنىتى ئەبۇ ھەسەننى ئۆلتۈر دېسىڭىزمۇ تەييار بىز، — دېدى بىر چاكار.

— ھاجىتى قالمىدى. بۈگۈن كەچتە ئاللا ئۇنىڭ قىلغان — ئەتكەنلىرىدىن ھىساپ ئالدى. مانا بۇ پۇللار ئاشۇنىڭ پۇللىرى، — دېدى ئىمادىددىن، ئۇلارغا يەنە بىرئاز پۇل بەردى.

— ئۇنىي ئۆلتۈرۈۋەتتىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى ئىككىسى تەڭلا.

— ئاللا ھازاۋۇللارنى ئەپۇ قىلمايدۇ، — دېدى ئىمادىددىن جاۋابەن.

سەييىدە ئىمادىددىننىڭ ئىككى چاكار بىلەن قىلىشۋاتقان پاراڭلىرىغا قۇلاق سېلىپ جىم تۇراتتى. ئۇ زەئىپلىشىپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، ھەددىدىن زىيادە قايغۇرغانلىقتىن، كۆزلىرىنىڭ خۇنى قالمىغان ئىدى. ئەبۇ ھەسەننىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىگىنى ئاڭلىغاندا، ھەيرانلىق ۋە خوشاللىق ئىچىدە كاپ قىلىپ ئىمادىددىننىڭ قولىغا ئېسىلىپ:

— ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە، ئۆلتۈرۈۋەتتىم، — دېدى ئىمادىددىن چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، — بۇ ئەبلەخنىڭ ئەبۇ ھەسەن ئىكەنلىگىنى بۇرۇن-راق بىلگەن بولسام، پارە — پارە قىلىۋەتكەن بولاتتىم ۋە جان ئۈزۈشتىن ئىلگىرى ئۆزەمنىڭ ئىمادىددىن ئىكەنلىگىمنى،

مەلىكە سەييىدە ئۇچۇن ئىنتىقام ئالغانلىغىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويغان بولاتتىم.

بۇ چاغدا، ئىككى چاكار مەلىكە سەييىدەنىڭ بۇ يەردىن قايتىش تەييارلىغىنى قىلىشقا چىقىپ كەتتى. ئىمادىددىن سەييىدەگە ئۆزىنىڭ بۇ قەلئەگە سالاھىددىننىڭ بۇيرۇغان ۋەزىپىسى ھەققىدە كەلگەنلىگىنى ئېيتتى. سالاھىددىننىڭ ئىسمى چىقىش بىلەنلا سەييىدەنىڭ چىرايى ۋىللىدا نۇرلىنىپ:

— سالاھىددىنغا ئاللا بەرىكەت ئاتا قىلسۇن. ئۇ ئۇلۇغ سۇلتان، — دىدى.

— خۇداغا شۈكرى، پات ئارىدا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشىمىز. ئاڭلىشىمچە، سۇلتانىمىز بىزنىڭ بەختلىك، كۆڭۈللۈك ئۆتۈشىمىزنى تىلەپتۇ.

— دىمىسىمۇ، ئۇ دانا سۇلتان.

ئىككى چاكار قايتىپ كىردى، ئۇلار ئاتلارنى توقۇپ، يۈك ـ تاقلارنى تېڭىپ قويغان ئىدى. تۆتەيلەن يولغا چىقىشقا تەييارلاندى. ھازىر تۇن خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان، ئاي سىماق تېغىنىڭ ئارقىسىدىن باش كۆتەرگەن ئىدى. ئىمادىددىن دوستى ئابدۇرەھىم تاپىلغان ئىشنى ئېيتقاندا ئالدى ـ دە، چاكارلارنى تۆز يەرگە چىقىپ ئىككى تال مەشئەل يېقىشقا بۇيرۇدى. چاكارلار شۇ بويىچە قىلدى.

ئاشق ـ مەشۇقلارنىڭ مۇرات ـ مەقسەت-لىرىگە يېتىشى

ئۇلار تېزلا يولغا چىقىشتى. سەييىدەنىڭ خېچىرى ئىما-دىددىننىڭ ئېتى بىلەن يانمۇ ـ يان ماڭاتتى. ئۇلار ماڭغاچ، ئايرىلىشقاندىن كېيىنكى كەچۈرمىشلىرىنى بىر-بىرىگە ئېزھار قىلىشتى، تارتقان رەنج ـ كۈلپەتلىرىنى تۆكۈشتى، ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن بىر-بىرىگە ئېزھار قىلىشقان چىن مۇھەببەت ۋىشتىسى ئۇلارنىڭ قەلبىنى بىر-بىرىگە تېخىمۇ مەھكەم باغلىدى.

ئۇلار مۇشۇ تەرىقىدە مېڭىۋېرىپ، سماق تېغىدىن خېلىلا يىراقلاپ كەتكەنلىگىنى سەزمەي قالدى. ئۇشتۇمتۇت ئارقا تەرەپ-تىن ئات تۇيغىنىڭ بىلىنەر ـ بىلىنمەس شەپىسى ئاڭلاندى. ئىمادىددىن قۇلاق سېلىپ تىڭشاپ، دوستى ئابدۇرەھمەنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى دەرھال پەرق ئەتتى. ئۇ قەلئەدە قانداق ئىش-لارنىڭ يۈز بەرگەنلىگىنى بىلىش ئۈچۈن، ئابدۇرەھىم بىلەن كۆرۈشۈشكە تولىمۇ ئىنتىزار ئىدى.

ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا ئىدى. ئىمادىددىن سەييىدە بىلەن چاكارلارغا كېتىۋېرىشنى ئېيتىپ، ئۆزى ئېتىنى ئاستىلاتتى ۋە ماڭغاچ ئابدۇرەھمەنى ساقلىدى. ئۇزاق ئۆتمەي يىراقتىن دوستى ئابدۇرەھمەنىڭ، ئارقىسىدىن

كىمدۇر بىرى قوغلاۋاتقاندەك تېز ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ:

— ھەي، ئابدۇرەھىممۇ سەن؟ — دەپ ۋاقىرىدى.

— ئىمادىددىنمۇ سەن؟ — دىدى قارشى تەرەپ.

ئابدۇرەھىم يېقىن كەلگەندە، ئىمادىددىن ئۇنىڭدىن:

— ئاتنى بۇنداق تېز چاپتۇرۇپ كەلگىنىڭدىن قارىغاندا، ئارقاڭدىن بىرسى قوغلاپ كېلىۋاتامدۇ ياكى بىرەر جىددى ئىش بولدىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياقەي، مەن سىلەردىن ئەنسىرەپچۇ!

— سېنى بىزدىن ئەنسىرىتىدىغان نىمە ئىش بولدى؟ ھەممە ئىشىمىز ئوڭۇشلۇق بولدىغۇ مانا.

— ئۇنداق بولسا بوپتۇ، — دىدى ئابدۇرەھىم، — ئۇ لەنەتكەردىنى بىر پىچاق بىلەن ئۇجۇقتۇرۇپ ئىشنى جايىدا قىلدىڭ. شۇ چاغدا مەن خېلى ۋاقىتقىچە ئارقاڭدا يۈردۈم. كېيىن مۆكۈپ يۈرۈپ، ھەركىتىڭگە سەپسالدىم. سېنىڭ ئۇ ئەبلەخىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتكەنلىگىڭنى كۆرۈپ، خېلى ئۇزاق ساقلاپمۇ، سېنىڭ بەلگە ئۈچۈن ئوت ياققانلىغىڭنى كۆرمىدىم. سېنى بىرەر پالاكەتكە ئۇچراپ قالدىمىكىن دەپ ئەنسىرەپ، ئېتىمغا مىندىم - دە، باشقا بىر يول بىلەن ئايلىنىپ ھىلىقى ئۆيىنىڭ يېنىغا كەلدىم، ئۆيگە كىرىپ قارىسام، ئۇزەڭ تۆگۈل قاراڭمۇ يوق. ئۆيدىن چىقىقاندىن كېيىن ئاندىن ئوت يورۇغىنى كۆردۈم - دە، شۇئان ئارقاڭدىن قوغلاپ كەلدىم. بىرەر پىشكەللىككە ئۇچرىمىغانسەن؟

— ئەلھەمدۇلىللا شۈكرى، خۇدا بىزنى ئامان - ئېسەن ھەم بەختلىك قىلدى.

— ئۇزەڭ ئۆلتۈرگەن ھىلىقى سولايمان دىگەنىنىڭ كىملىگىنى تېخى بىلمەيسەنغۇ دەيمەن؟

— بىلدىم. ئۇ ئەبۇ ھەسەن دېگەن مۇناپىق ئىكەن، — — دېدى ئىمادىددىن مەنسۇرمىگەن ھالدا، — سەن مەندىن ئۇنى ئۆلتۈرۈشنى جىددى تەلەپ قىلغان ۋاقتىڭدا، بۇ ئىشنىڭ تېگىدە چوقۇم بىر گەپ بار دەپ ئويلىغان ئىدىم، دەل شۇنداق بولۇپ چىقتى. ھەقىقى ئەھۋال ئاشكارا بولدى. بۇ مۇقەددەس ۋەزىپەمنى ئورۇنلىشىمغا ھەيدەكچى بولغىنىڭغا كۆپ رەھمەت. بۇ خۇش خەۋەرنى مەۋلانىم سالاھىددىنغا يەتكۈزىمەن. بۇ ئىشتا بىر كىشىلىك تۆھپەڭ بار. مەن مەۋلانىمغا ھەم ساڭا يەنە بىر زور خۇش خەۋەرنى يەتكۈزىمەن. بۇ ئىش مەن ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشتىن مۇھىم!

— قانداق زور خۇش خەۋەر ئۇ؟

— سەن ئاۋۇ ھەمسەپەرلىرىمنىڭ كىملىگىنى سورىماقچى ئەمەسمىدىڭ؟

— ھەئە، بىراق ئۇلارنىڭ كىملىگىنى بىلىمەن. دېسەم — دېمىسەم ئۇلار ھىلىقى ناكەسنىڭ چاكارلىرى ھەم ئۇنىڭ خوتۇندۇ. ئەمدى ئۇ سېنىڭ ئاغمچاڭ بولدى — دە، ئەلۋەتتە.

— ياق، ياق، ئۇ ئىپلاس ھىچقاچان خوتۇن ئالمىغان.

— ئۇنداق بولسا، كىم ئۇ؟

— بۇرۇن ساڭا بىر مەلىكىنى تونۇشتۇرغانلىغىم ئېسىڭدە مۇ؟ سەن قاھىرەگە بارغاندا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەن. ئۇنىڭ نازاكەتلىكلىگى ۋە گۈزەللىگىدىن ھەيران قالغانلىغىڭنى ماڭا ئېيتىپ بەرگەن ئىدىڭ.

— ئۇ مەلىكە سەييىدە، خەلىپىنىڭ ئاچىسى دەمسەن؟ — دېدى ئابدۇرەھىم تەئەججۇپلەنگەن ھالدا.

— شۇنداق، ئۇ سەييىدە. ھىلىقى مۇناپىق ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ قولى ئارقىلىق ئۇنى ئېلىپ قېچىپ، قاھىرەدىن مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇنى دەپسەندە قىلىپتۇ، ئازاپلاپتۇ.

مېنى ئۇنى يەنە قۇتۇلدۇرۇشۇمغا نېسىپ قىلغان تەقدىرگە رەھمەت.

— ئۇنداق بولسا، ئاۋۇ خېچىرغا مىنگەن سەيىيدە ئىكەن — دە؟

— ھەئە شۇ، سەن كۆرۈشەمسەن؟

— كۆرۈشمەمدىغان. ھازىرچە ئالدىراش يوق. سىرتاز ماڭايلى، تاڭ ئاتقاندا دەم ئالمىغان جايى نېپىپ ئاندىن كۆرۈشەرمەن.

— مىسرغا بىز بىلەن بىللە بارامسەن؟

— ماقۇل كۆرسەڭلار، بىللە بارىمەن.

— مىسرغا بىللە بېرىشىڭنى تولىمۇ ئۈمىت قىلاتتىم. — دىدى ئىمامىددىن شۇئان خوشال بولۇپ. — سۇلتانىمىز سالاھىددىن تاپشۇرغان مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئورونلىيالمغانلىغىم پۈتۈنلەي سېنىڭ كۆرسەتكەن ياردىمىڭ ۋە ئەقلىڭدىن بولدى، سېنى ئوبدان رازى قىلمىسام بولمايدۇ، سېنى سۇلتانىمىز سالاھىددىنغىمۇ تونۇشتۇرۇپ، تۆھپەڭنى رويخەتكە ئالدۇرىمەن. بىراق، سېنىڭمۇ بۇ يەردىن نىمىشقا كېتىدىغانلىغىڭغا ھەيرانمەن. چۈنكى سەن ھازىر ئىسمائىلىيە پىرقىسىنىڭ مۇھىم كىشىسى، ئۇنىڭ ئۈستىگە شەيخ ھەزرەتنىڭ ئىشەنچىسىگە ۋە ئېتىۋارىغا مۇشەررەپ بولدۇڭ.

— شۇنداق. بۇ يەردە شەيخ ھەزرەتنىڭ ئالاھىدە ئىشەنچىسىنىگە ئېرىشتىم، — دىدى ئابدۇرەھىم، كەسكىن قىياپەتتە، — لېكىن بۇ ئادەملەرگە قانچە ئارىلاشساڭ ئۇلاردىن شۇنچە نەپرەتلىنىسەن. ئۇلارنىڭ سىرىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن، ئالدانغانلىغىڭنى سېزىسەن. چۈنكى بۇ خۇنخور پىدائىلار ئۆزلىرىنىڭ ھەر خىل ئارزۇ — ھەۋەسلىرىگە، جۇملىدىن جىسمانى جەھەتتىكى ھوزۇر — ھالاۋەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن، ھەر خىل

سهەر ـ جادۇلارنى ئىشلەتتىپ، كىشىلەرنى قايمۇقتۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئەبۇ ھەسەنگە ئوخشاش بىۋايا، نومۇسسىز ناكەسلەر. مەن ئۇلار بىلەن بىللە بۇلغىنىشنى ھەم ئۇلار ئۈچۈن غالچىلىق قىلىشنى خالىمىغاچقا، بۇ يەردىن كېتىش نىيىتىگە كەلدىم.

ئىمادىددىن چوڭقۇر ئويغا پاتتى، ئۇ بارماقلىرى بىلەن ئاتنىڭ يايلىنى تارىغاچ سوردى:

— ئۇنداق بولسا، راشىددىننىڭ كارامەتلىرى قانداق ئىش زادى؟

— مەنمۇ ئۇنىڭ كارامەتلىرىنى راست دەپ ئىشىنىپ يۈرگەن. لېكىن ئۇنىڭدىكى سىرنى ئۇقۇپ قالغاندىن كېيىن، كارامەت دېگىنىنىڭ ئادەم ئالدايدىغان ھىيلە ـ مىكىر ئىكەنلىگىنى بىلدىم. ئوچۇغىنى ئېيتسام، كارامەت دېگىنى ئۇستىلىق بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئالدامچىلىق. ئۇنىڭدا ئادەمنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان بىرەر ئىشمۇ يوق، — ئابدۇرەھىم بىر پەس جىملىقتىن كېيىن، قولى بىلەن ئۇدۇل تەرەپنى كۆرسىتىپ:

— قارا، ئاۋۇ يەردە ساراي بار ئىكەن، شۇ يەرگە چۈشۈپ ئازراق دەم ئالايلى، — دېدى.

ئىمادىددىن ئېتىنى قامچىلىغان پېتى سەيىدەگە يېتىشىپ ئۆلپ، ئۇنىڭغا دوستى ئابدۇرەھىمنىڭ كەلگەنلىگىنى، سەيىدە بىلەن كۆرۈشكۈسى بارلىغىنى ئېيتتى. سەيىدە ناھايىتى خوشال بولدى. ئىمادىددىن ئابدۇرەھىمنىڭ نام ـ ئەمالىنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، سەيىدە ئۇنىڭ ئادالەت يولىدا پىداكارلىق كۆرسەتكەشتەك مەردانىلىگىگە ئاپىرىن ئوقۇدى ۋە ئۇنىڭ ياردىمىگە مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

ئىمادىددىن، سەيىدە قاتارلىق ھەمسەپەرلەر سارايدا دەم ئېلىپ تۇرسۇن. ئەمدى بىز مىسىردىكى ئەھۋاللار

ئۇستىده پاراڭلىشايلى.

قاھىرەده ئەبۇ ھەسەننىڭ سۈيىقەستى پاش بولۇپ قېلىپ، ئۇنىڭ شېرىكلىرىنىڭ ھەممىسى سالاھىددىن تەرىپىدىن چاپراس مۇسلارغا مىخلانىدى. ئۆزى تەلىيى ئوڭ كېلىپ دەمەشىقە قېچىپ بارغاندىن كېيىن، سۇلتان نۇرىددىننىڭ ئالدىدا ھېيلە - نەيرىڭى ئاقماي بۇرنىغا يېدى. لېكىن ئۇ يەنىلا نېيىتىدىن يانماي، ئىنتىقام ئېلىشقا بەل باغلىدى، ئۇ ئىسمائىلىيە پىرقىسى دىكىلەردىن بىرنەچچە پىدائى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، مىسىرغا قايتىپ كەلدى. مەلىكە سەييىدە ئوردا بېغىدا سەيلە قىلىپ يۈرگەندە، ئۇنى ئۇرۇپ ھۇشسىزلاندۇرۇپ ئېلىپ قاچتى. سۇلتان سالاھىددىن بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن تىت - تىت بولۇپ، تەرەپ - تەرەپكە ئادەم ئەۋەتىپ ئىزلەتتى. لېكىن مەلىكە سەييىدەنىڭ ئىز - دېرىكىنى ئالالمىدى. سالاھىددىن سەييىدەنىڭ يوقاپ كېتىشى مۇناسىۋىتى بىلەن، سىرتتا ئۆزى ئۈچۈن ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان ئىمادىددىننى ئەسلىدى. ئۇ، ئىمادىددىن ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ قايتىپ كەلسە، ئىككىسىنىڭ تويىنى قىلىپ قويماقچى بولغان ئىدى. ئىمادىددىندىن تېخىچە خەۋەر كەلمىدى، ئەمدى سەييىدە بۇلاپ كېتىلىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەھلى سەلىپ بىلەن بولغان جەڭ ئوتى لاۋلىدىماقتا. شۇ تاپتا سالاھىددىن بەيتۇلمۇقەددەسكە يۈرۈش قىلىشقا تەييارلىق قىلىۋاتاتتى. شۇڭا ئۇنىڭ تازا بېشى قاتتى. دەل شۇ چاغدا، ھەرەم بېگى باھائىددىن كېلىپ مەلۇم قىلدى:

— ئىمادىددىندىن خەۋەر كەلدى. بۇگۈن ئۇ ئەۋەتكەن كىشىنىڭ ئېيتقىچە، ئۇ سۇلتانىمىز تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئورۇنلاپتۇ، مەلىكە سەييىدەنمۇ قوتۇلدۇرۇۋاپتۇ. ھازىرلا يېتىپ كېلىپ، سۇلتانىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا سالامغا كىرمەكچى.

سالاھىددىن بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئىنتايىن خوشال

بولدی - ده، باهائددننغا غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلگەن ئىمادىددىننى داغدۇغا بىلەن قارشى ئېلىشنى بۇيرۇدى.

باهائددىن سۇلتان سالاهىددىننىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن، كاتتا مۇراسىم ئەسلىمەلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى، ئاندىن بىر توپ چەۋەندازلارنى ۋە تەختىراۋان ئورنىتىلغان بىر تۆگىنى ئېلىپ، قاهىرەنىڭ سىرتىغا، ئىمادىددىننىڭ ئالدىغا چىقتى. ئىمادىددىنلار سۇلتان سالاهىددىننىڭ باهائددىنىنى ئالدىغا چىقارغانلىغىدىن ئىنتايىن تەسىرلىنىپ، دەرهال سالاهىددىننىڭ هۇزۇرىغا سالامغا كىرمەكچى بولدى. ئاتلىق سەپ مەلىكە سەييىدە تۇرىدىغان بەرجىۋان ساريىي ئالدىدىن ئۆتكەندە، مەلىكىنىڭ ئىنىگانىسى ياقۇتە مەلىكىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىگىنى كۆرۈپ، خوشاللىغىدىن ئاغزى قۇلىغىغا يەتكەن هالدا ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنىڭ قولىلىرىنى سۆيدى، مەلىكىنى تېچ - ئامان كەلتۈرگەن ئالانىڭ هىكمىتىگە ئاغىزى بېسىلماي هەمدۇ - سانا ئوقۇدى. لېكىن مەلىكىنىڭ جۈدەپ، ئاجىزلاپ قالغانلىغىنى كۆرۈپ، ئىچى ئاغرىپ يىغلاپ كەتتى. مەلىكە سەييىدە ئىنىگانىسىغا ئۆزىنىڭ بۇلاپ كېتىلگەندىن كېيىنكى كەچۈرمىشلىرىنى، ئىمادىددىننىڭ قۇتقۇزۇۋېلىش جەريانىنى سۆزلەپ بەردى.

ئىمادىددىن باهائددىننىڭ هەمراللىرىغىدا سۇلتان قەسىرىگە قاراپ ماڭدى. ئۇ قەسىرگە يېقىنلاشقاندا ئاتىتىن چۈشۈپ، قەسىرگە پىيادە كىردى ۋە سالاهىددىننى كۆرۈپلا، دەرهال ئالدىغا بېرىپ ئېگىلىپ، ئۇنىڭ قولىنى سۆيدى ۋە:

— سادىق چاكارلىرى ئىمادىددىن هۇزۇرلىرىغا سالامغا كەلدىم، — دىدى.

— سېنى ئامان - ئېسەن قايتىپ كېلىشكە نېسىپ قىلغان ئاللاغا مىڭ رەهمەت، — دىدى سالاهىددىن خوشال هالدا.

سورۇنىدىكى باشقا مۇلكىي ۋە هەربىي بەگلەرمۇ ئىما-

دىددىنىڭ غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلگەنلىگىنى ئارقا-
ئارقىدىن تەبرىكلەشتى.

بۇ چاغدا سالاھىددىن ئىمادىددىن بىلەن باھائىددىنى ئېلىپ قېلىپ، باشقىلارنىڭ چىقىپ كېتىشىگە ئىجازەت بەردى. ئاندىن ئىمادىددىنىدىن ۋەزىپىنى ئىجرا قىلىش جەريانىنى بىر - بىرلەپ سورىدى. ئىمادىددىن ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىنى باشتىن - ئاياق تەپسىلى سۆزلەپ بەردى. سالاھىددىن ئەبۇ ھەسەن دېگەن بۇ ئاپەتنىڭ يوقىتىلغانلىغىنى، مەلىكە سەيىيدەنىڭ تېچ - ئامان قايتىپ كەلگەنلىگىنى ئاڭلاپ، خوشال كۈلۈپ مۇنداق دېدى:

— باركاللا، يىگىت. ھەققى باتۇر ئىكەنسەن! زور بىر ۋەزىپىنى ئادا قىلدىڭ. ھازىردىن باشلاپ مېنىڭ چوڭ قەھرە-مانىم ۋە خاس يىگىتىم بولدۇڭ.

ئاندىن باھائىددىنغا چاخچاق قىلىپ مۇنداق دېدى:

— قەسرىنىسادا بۇرنۇڭنىڭ ئاستىدىن قېچىپ چىقىپ كەتكەن يىگىت مانا مۇشۇ. ئەمدى بۇنى تۇتۇپ جازالىساڭ بولىدۇ!

— بۇ، يىگىتلەرنىڭ يىگىتى. يولۋاس يۈرەك باتۇر ئىكەن، — دېدى باھائىددىن كۈلۈپ، — مەرھۇم سۇلتانىمز نەجمىددىننىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمىدى. ئاللا رەھمەت قىلسۇن!

سالاھىددىن ئىمادىددىنغا يەنە مۇنداق دېدى:

— مەلىكە سەيىيدە بىلەن ئىككىڭلارنىڭ يۈرىگى بىر-بىرىگە سوقۇدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللا ئىككىڭلارنىڭ سەر-گۈزەشتىنى بىر قىلىپتۇ. ئەمدى سىلەرنىڭ تويۇڭلارنى قىلىپ قويىمەن. تويۇڭلار شاھزادىلەرنىڭ تويىدەك تەنتەنىلىك بولىدۇ.

ئىمادىددىن مىننەتدارلىق بىلدۈرگەن ھالدا ئىگىلىپ، سالاھىددىنىڭ ئىككى قولىنى سۆيدى. ئاندىن دېدىكى:

— سۇلتانىمزنىڭ ئىلتىپاتىغا رەھمەت. مەن خوشلىشىش تىن ئاۋال ئۆزلىرىگە دوستۇم ئابدۇرەھمىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتە-

مەكچىمەن: مەن ئۆزلىرى تاپشۇرغان مۇھىم ۋەزىپىنى ئۈنۈك جاسارىتى ۋە ئەقىل - پاراسىتى ئارقىسىدىلا تۈگۈشلۈق ئورۇنلىدىم. بۇندىن كېيىن بىزنىڭ ئەھلى - سەلتەپكە قارشى ئۇرۇشىمىزدا ئۈنۈك بىزگە زور ياردىمى تېگىدۇ. چۈنكى ئۇ بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ھەر بىر ئۆيى، ھەر بىر كوچىسىنى بەش قولدەك بىلىدۇ...

سالاھىددىن ئىمادىددىننىڭ گېپىنىڭ تۈگىشىنى كۈتمەيلا، ئۈنۈك دىگىنىگە قوشۇلۇپ ئېيتتىكى:

— ئابدۇرەھىمنىڭ ئەھۋالىنى باھائىددىندىن ئۇقتۇم. مەن ئۇنى ياخشى رازى قىلىمەن. ئۇ مېنىڭ خاس يىگىتلىرىمدىن بولىدۇ. خوش، ئەمدى مەن بېرىپ مەلىكە سەييىدە بىلەن كۆرۈشەي، ئۇنى تەبرىكلىمىسەم بولمايدۇ.

باھائىددىن سۇلتان سالاھىددىننىڭ سەييىدەنى يوقلاشقا بارىدىغانلىغىنى ئاڭلاپ، مەلىكە سەييىدەنىڭ سۇلتاننى كۈتۈۋېلىشقا تەييار تۇرۇشىنى خەۋەر قىلىش ئۈچۈن، دەرھال بەرجەۋان سارىيىغا كەلدى.

سالاھىددىن بەرجەۋان سارىيىغا كېلىپ، مەلىكىنى قىزغىن تەبرىكلىدى ھەم ئۇنىڭغا چاخچاق قىلىپ دىدىكى:

— باتۇرىمىز ئىمادىددىن سىزنى ئىككى قېتىم ئاپەتتىن قۇتۇلدۇردى، سىزنىڭ ئۇنىڭغا شۇنچە ئاشىق بىقارار بولغىنىڭىز بىكار گەپ ئەمەسكەن - دە، كۆزىڭىز خېلى ئۆتكۈر ئىكەن. بۇرۇن مېنى ياراتمىغىنىڭىزمۇ ئالىلانىڭ ئىرادىسى ئوخشايدۇ. مەلىكەم، مەن سىزنى چىن كۆڭلۈمدىن تەبرىكلەيمەن. مەن سىلەرنى تەنتەنىلىك توي قىلىپ قويىمەن، چۈنكى مەنمۇ ئاللانىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلالمايمەن - دە!

مەلىكە سەييىدە سالاھىددىننىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، ئىزا تارتقان ھالدا كۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى ۋە ئاندىن ئىنتايىن مىننەتدارلىق بىلەن ئېيتتىكى:

— هۆرمەتلىك سۇلتان، بىز ئۆزىڭىزنىڭ ھىمايىسى ئاستىدىلا بولۇپ كەلگەنلىگىمىز ئۈچۈن، بۈگۈن مانا سالامەت تۇرۇپتىمىز. سىزنىڭ ئىلتىپاتىڭىز شاراپىتىدىن بىز زالالەت ۋە بەختسىزلىكتىن غالىپ كەلدۇق، سىزگە بولغان مېھرى - مۇھەببىتىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. رەھىملىك ئاللا گۈۋا بولسۇنكى، مەن داۋاملىق سىزنىڭ ھامىلىغىڭىز ۋە ئىلتىپاتىڭىزغا مۇھتاجمەن.

سالاھىددىن سەييدەنىڭ بۇ گەپلىرىدىن تولىمۇ خوشال بولۇپ مۇنداق دېدى:

— سىزنىڭ ماڭا بەرگەن ياخشى تەئرىپىڭىز مەن ئۈچۈن شەرەپ. ئاللا گۈۋاكى، مەن ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەندىن بۇيان سىلەرگە ئامانلىق ۋە بەخت - سائادەت كەلتۈرۈش يولىدا كېچە - كۈندۈز جان كۆيدۈرۈپ، تىرىشىپ كۈرەش قىلىپ كەلدىم. سىز مېنىڭ ھاسىلىغىمدا بولۇپ كەلگەن بولسىڭىز، ئەمدى بۈگۈندىن باشلاپ قەھرىمانىمىز ئىمادىددىننىڭ قوغدىشىدا بولىسىز. سىز ئۇنىڭدىن پەخىرلەنگىنىڭىزدەك، بىزمۇ ئۇنىڭدىن پەخىرلىنىمىز. سىلەرنىڭ بەختلىك، كۆڭۈللۈك بولۇشۇڭلارنى چىن كۆڭلۈمدىن تىلەيمەن! — سالاھىددىن گېپىنى تۈگىتىپ، مەلىكە سەييدە بىلەن خوشلاشتى - دە، بەرجۇۋان سارىيىدىن چىقىپ كەتتى.

نەچچە كۈندىن كېيىن، قۇتلۇق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، سالاھىددىن ئىمادىددىن بىلەن مەلىكە سەييدەنىڭ توي مەرىكىسىنى ئۆزى بىۋاستە باشقۇردى. توي شاھزادىلەرنىڭ توي مەرىكىسىدىن قېلىشمىغۇدەك ھەشەمەتلىك، كەڭ-تاشا ئۆتكۈزۈلۈپ، پۈتۈن مىسىر شات - خورام ئىلىقا چۆمدى.

بۇ كىتاپ شىنخۇا نەشرىياتى تەرىپىدىن 1981 - يىل 6 - ئايدا نەشر قىلىنغان خۇبېي 1 - نەشرى 1 - باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据新华出版社1981年6月湖北第一版第一次印刷本翻译出版。

سالاھەددىن

ئاپتورى: جورجى زەيدان
تەرجىمانى: ماموت سابىت

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھەر ئازاتلىق كوچا№306)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
فورماتى: 787×1092 1/32 مىللىمېتىر
باسما تاۋىغى: 11 125 قىستۇرما ۋارىغى: 2
1985 - يىل 6 - ئاي 1 - نەشرى
1985 - يىل 11 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاپ نومۇرى: M10098·981
تىراژى: 25,000 — 1
باھاسى: 0.98 يۈەن

萨 拉 丁 （维吾尔文）
乔治·宰丹著
马木提沙比提译　托呼提巴克校订

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放路306号）
新疆新华书店发行　新疆新华印刷二厂印刷
787×1092毫米　32开本　11.125印张　2插页
1985年6月第1版　1985年11月第1次印刷
印数：1——25,000

统一书号：M10098·981　定价：0.98元